

دکتور ماجد عرساں الکیلائی

تومہ فی سولمان

ولادہ

ولادہ سیکھات و بنہ مراکائی

منتدی اقرا الثقافی

www.igra.ahlamontada.com

هذا العمل
من المؤلف
مؤلفه

دور کیمائی

کریکٹر

پۆدابه‌زاندنی چۆرهما کتێب: سه‌ردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

په‌رێ دانیۆد کتایه‌های مه‌خه‌لف مه‌راجعه: (منتدی اقرا الثقافی)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للکتب (کوردی ، عربی ، فارسی)

نوممەتى مسوئلمان
واتاۋ پىكھاتەۋ بىنە ماكانى

سید بسین نه بخیرای هزار ساله در پیشگاه

❖ ده دله مندر کردنی کیتجانه ی کوردیه به گزگترین و کاریگره ترین ده قی نه و کیتبانه

که در شسته نی سر رینی هزار ساله و چه ریه سلایم .

❖ ما شنا کردنی خزینه رولاوی موسلمانن کورده برده و کیتبانه ی

که سر چاوه دن بو روشنیری ئیسلامی و سازینه ری رابونی ئیسلامین .

❖ شاره زاکردنی راسته و خوی لاوی کوردیم سر چاوانه ، نازاکردنی

دگشت کوت و بندو بوخونی ته سکی عزبایه تی و تاکبره وی و به و گه یاری .

❖ باغسه یکن بنی بونیادنانی که سایه تیکه ئیسلامی به هیتیر بونه رتاکیککی

موسلمانن کورد ، ناتوانای نه بخامدانی نه و گوزاکاریانه هبنی ، که خوی

په روه ردگار پنی ی سپاردوه .

ده گنل یزوته قیرمان بو پرو برای نوسه رانی نه بخیره یه ، مه چش نه

یتعربانه ندی همه مویره بوخونه کانیان ین .

باده ستوریشمان له ده رگرتن فرماشته کی خوی په روه ردگار بیت ،

الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ

هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَٰئِكَ هُمْ أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴿١٨﴾

الفن

نوممەتى مۇسلمان

واتاۋ پىكھاتەۋ بنە ماكانى

دكتور ماجد عرسان الكيلانى

ومرگىپرانى
نازاد نجم الدين

مافی لەچاپدانەوهی پارێزراوه بۆ
نوسینگەی تەفسیر

ناوی کتێب بە عەرەبی: الأمة المسلمة
 ناوی نوسەر: د. ماجد عرسان الکيلاني
 ناوی کتێب بە کوردی: ئوممەتی موسوڵمان
 ناوی وەرگێـ: ئازاد نجم الدين
 چاپ و بڵاوکردنەوهی: نوسینگەی تەفسیر بۆ بڵاوکردنەوهو
 راگەیاندن/ هەولێـ
 دیزاینی ناوهوه: جمعه صديق کاکه
 خـەت: نەوزاد کۆـیـ
 بـەرگ: ئەمین مخلص
 نۆـر و سالی چاپ: یەکەم ١٤٣١ ک - ٢٠١٠ ز
 تـیراژ: ١٥٠٠ دانە

له بەرپۆـه بـه رایـهـتی کتیبـخـانهـی گـشتی سلیمانی ژمارهـی سپاردنی (١٩٧٧) ی سالی ٢٠٠٩ دراوهـتی

 بۆ بڵاوکردنەوه و راگەیاندن
 هەولێـ - شەقامی دادگا - ژێـر ئوتێـلی شەـهـرین پـالـاص
 ت: ٢٢٢١٦٩٥ - ٢٢٣٠٩٠٨ - ٢٥١٨١٣٨
 مۆبایل: ٢٢ ٥١ ٤٦٠ ٥٠ ٧٥٠ - ١٣٨ ٧٢ ٩١ ٠٧٧٠
 tafseeroffice@yahoo.com
 tafseeroffice@maktoob.com
 al-tafseer@hotmail.com

www.al-tafseer.com

پیشکشه به:

بهو موسلمانانه‌ی باومریان وایه،
که ئیسلام دینی ئوممه‌تیکه
به بزافیکه شیوا، جاهیلییه‌ت ده‌گۆرپیت
تا خواپهرستی و دادپهرومری
له دار الاسلامیکدا بچه‌سپیت..

نوسەركى يە؟

* كەسايەتى و خويىندى :

- دىكتور ماجد عرسان الكيلانى لە گوندى الششەجەرى پارىژگاي ئىربدى ولاتى ئوردون لەدايك بوە.
- دىكتوراي لە زانكۆى پىتسبۇرگى ويلايەتى پىنسلفانياى ئەمىرىكا لەسەر بىنەماكانى پەرومردە وەرگرتوہ.
- ماجستېرى زانكۆى ئوردون لە بىنەماى پەرومردەدا وەرگرتوہ.
- ماجستېرىكى دىكەى لە زانكۆى ئەمىرىكاى لە بەىروت لە مېژوى ئىسلامىدا وەرگرتوہ.
- بىروانامەى لىسانس (بەگالۇرىۇس) ى لە مېژودا لە زانكۆى قاھىرە وەرگرتوہ.
- خولى تايبەتى لەسەر ھەئسەنگاندن و پىوان لە زانكۆى ئەمىرىكاى لە قاھىرە بىنىوہ.

* پىسپۇرى و ۋەزىفەكانى :

- ئىستا مامۇستاي زانكۆى شارىقەىە لە دموئەتى ئىماراتى عەربىى.
- مامۇستاي پىرۇفىسۇرى پەرومردەو پەرومردەى ئىسلامى بو لە كۆلىجى كچان لە زانكۆى ئوممولقورا لە مەككەى پىرۇز.
- سەرۆكى بەشى پەرومردەى ئىسلامى و پەرومردەى بەراورد بو لە كۆلىجى پەرومردە لە زانكۆى مەلىك عبدالعەزىز / لقى مەدىنە.

- بەرپۈمبەرى مەلۇمەندى دىراساتى ئىسلامى و تۆيۈنەو بو لە رابىتەى جىهانى ئىسلامى لە نەتەو يەكگرتەكان.
- مامۇستا بو لە زانكۆى پىتسبۇرگ لە ئەمريكا.
- بەرپۈمبەرى فېرخوازىى وراھىنانى و مزارتى ئەوقافى ئوردون بو.
- سەرۆكى بەشى پەرۋەردىى لە و مزارتى پەرۋەردىى ئوردون.

* پىسپۇرى ھونەرىى :

- بەشدار بو لە نەخشەوانى بەرنامەى زانكۆكانى ولاتانى عەرب.
- بەشدارى دىيان كۆنگرەى پەرۋەردىى لە ولاتانى عەربى و ئىسلامى و ئەمريكا و ئورۇپا كوردە،
- ئەندامى ئەنجۇمەنى (مەلۇمەندى باس و دىراساتى پەرۋەردىى و دىروناسى) بو لە زانكۆى ئومۇلقوراي مەككەى پىرۇز.

* ئەندامىتى ئەكادىمى :

- ئەندامى كۆمەلەى دىراساتى رۇژھەلاتى ناوېراستە لە ئەمريكا.
- ئەندامى كۆمەلەى مېزۇموانانى پەرۋەردىىيە لە ئەمريكا.
- ئەندامى پەيمانگەى دىراساتى رۇژھەلاتى ناوېراستە لە واشىنتۇن.

* بەرھەمەكانى :

۱. تطور مفهوم النظرية التربوية.
۲. فلسفة التربية الاسلامية.
۳. الفكر التربوي عند ابن تيمية.
۴. أهداف التربية الاسلامية.
۵. مناهج التربية الاسلامية والمربون العاملون عليها.
۶. التربية و الوعي و التجديد.
۷. اتجاهات معاصرة في التربية الاخلاقية.
۸. الامة المسلمة، مفاهيمها، مقوماتها، إخراجها.

٩. مقومات الشخصية المسلمة أو الانسان الصالح.
١٠. هكذا ظهر جيل صلاح الدين و هكذا عادت القدس (كراوه به كوردى).
١١. التعليم و مستقبل المجتمعات الاسلامية.
١٢. الصنمية و الاصنام في ثقافة العصبية القبلية.
١٣. رسالة المسجد.
١٤. رسالة المسلم في المجتمع الامريكي.
١٥. مقدمة في فلسفة التربية (ومرگيراه).
١٦. الاصول التربوية لمشكلات الناشئة في الاسرة.
١٧. رسالة مفتوحة الى الفتاة المسلمة.
١٨. دميان به حسى ديكه كه له گوڤاردا بلاو كراونه ته وه.

پېشەكى ۋەزگىر

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسوله الامين **مَحَمَّد** وعلى آله
وصحبه اجمعين

سالى ۱۹۹۹ بو له كىتېبخانىيەكى ئەستەمبول نوسخەيەكى شېۋلەو خۇلاۋى
ئەم كىتېبەم دى، ھەرچەندە چاپى كىتېبەكەش ۱۹۹۱ يىلى ناۋى نوسەرەكەشىم زۆر
نەبىستىبو، كابراش ھەر ئەو نوسخەى لا بو.. دىم بە كىرپىنىيەۋە نەبۇ! دۋاى دو
دىم وىم كابرايەكى توركى دىندارى رىشدارى عەرەبى نەزان! لە
ئەستەمبولتىكى بازارى بازىرگانىدا ۱ لە كىتېبخانىيەكى گەۋرەى وادا، كە ھەمو
كىتېبەكانى توركىن، جگە ۱ ھەندىك كىتېبى سەرچاۋى كۆنى شەرىى ھىجى
ترى بە زمانى عەرەبى لا نىيە، گوناخە بۇ تەشجىيەش بى با لىى بىكرىم..
كىرپىم.. بەلام دۋاى ئەۋەى لە ئوتىلەكە پېشەكى ۱ چەند لاپەرەمەكىم
خوڭىندەۋە، دىم كىتېبىكە بە راستى لە ئاستى كىتېبى (معالم في الطريق)مكەى
سەيىد قوتب بەرزىر نەبىت نىيە.. بۇ دو سبەى گەپرامەۋە لى كابراى
تورك. زۆر گەپرام ھى ترى پى پەيدا نەكرا. خوڭىمى بۇ چەندىن كىتېبخانى تىر
نارد! بەلام نوسخەى ترم دەست نەكەوت.. جارى سى نوسخەم لى كۆپى
كردەۋە، تا نەفەۋى، نوسخەيەكم بە برايەكدا ناردەۋە كوردستان و
نوسخەيەكىشم لە توركيا لى دۆستىك جى ھىشت و، نوسخەى سىيەم بۇ
خۇم ھەلگرت..

ئىنجا ۋىل بوم بە دۋاى نوسەرەكەيدا! تا بزانم كىيەۋ خەلكى كۆپىيەۋ
ئاراستەى فىكرى و سىياسى جىيە؟! لە زۆر شىنە ئىخوانى ۋەك دكتور كەمال
ھەلەباۋىم پىرسى، وىيان نايناسىن.. تا جارىكى تىر لە بەھارى سالى دو ھەزارو
دودا لە كىتېبخانى ئاۋەدانەكەى مزگەۋى ۋەقق لە كۆپنھاگنى دانمارك، برايەكى

فەلەستىنىم لە ھاۋرايىنى مۇزگەۋت دى، خەرىكى لىست كىردى كىتەپە.. لىم
پىرسى ئەگەر ئەو كىتەپكى ئاۋاي دىۋە پان نوسەرەكەى دەناسىت..

- بە بايەخىكەۋە پىرسى - بۇچىتە؟!

منىش - كورد بدوینە شەرحى خالى خۇى دەكات - خال و مەسەلەم بۇ
گىرپاپەۋە.

- وتى : نوسەرەكە خزمەۋ مانگىك لەمەۋ بەر لاي بوم لە ئەردەن و سى
كىتەپى خۇشى بە دىارى داۋمەت، يەككىيان چاپى نوپى (الامة المسلمة) يە!
هەستا چو ھەر سى كىتەپكەى ھىنا.. ھەموى پەرۋەردەى.. ناياب..

- وتم : كاكە برا.. دەشزانم ئەمە دىارى نوسەرەۋ، خۇشە خەلك بۇ
يادگارپىش بى دىمەۋىت ھەيپىت، بەلام ئەم پىاۋمەتە لەگەل مندا بىكەۋ بىاندە
بە من!!.. پارەكەشىم بە دو قات و سى قات لى بسەنەۋ منىش مەمنون!! ئەو
لاپەرەنەى نوسەر بە خەتى دەستى بۇ تۋى نوسىۋە، بۇت لى دەكەمەۋەۋ
دەندەمەۋە.. پان ژمارە تەلەفۋنى نوسەرەكەم بىدەرى بەلئىت بۇ لى ۋەردەگرم
نوسخەى تىرت بداتەۋە.. گەر واسىتەش قىۋەل، با مىدىرى ۋەقەى ئىرەشت بىكەم
بە گزدا. مالى ئاۋەدان بىت لەگەل ئىۋەدا، زۇر بە سىنە فراۋانىۋە دايمى..

بەلام لەبەر كىشەى ئەملاۋلا خىرم لى نەبىنىن!

ناچار ھاتمەۋە سەر كۆپى نوسخە خۇلاۋىيەكە! كە لەۋ كاتەۋە ھەمەۋ
نەمۋىراۋە لەگەل خۇمدا بىگىرپم!! پىش تەۋاۋ كىردى خۇيىندەۋەى ھەموى،
كاتىكى باشم بۇ ۋەركىرپانم رەخسا، ئىدى كەۋتە ۋىزەى.

شەۋىكىش بە دىار بەرنامەيەكى پەرۋەردەى كەئالى تەلەفۋنى
(الشارقە) ۋە دانىشتبوم، دىتم يەككىك لە بەشدار بوە چالاكەكان نوسەرى (الامة
المسلعة)دەكى مە!! ھەر خىرا ئىمىلىكم بۇ شارقە كىردو ئەۋانىش
پەيۋەندىيەكەيان گەياندە دىكتۇر ماجىد عىسان الكىلانى. پاش ماۋىيەك
ئىمىلىكى بەرپىزىانم پى گەپشت و ھەۋالەم داىى، كە ئەو كىتەپەى دەكەمە
كوردى، زۇرى پى خۇش بو، بە (پۇستى زۇر خىرا) لە شارىقەۋە نوسخەيەكى

چاپی نوئی (الامة المسلمة) هکەى بۆ ناردم و ئەمەى بەردەستى بەرپزتان وەرگىراوى ئەو چاپەيە.. خوا بکەم هەمومان خیری لی ببینین.. ئامین

مامۆستای نوسەر کتیبی پەرورەدەیی زۆرن و (الحمد لله) بۆ خوشی لقە مەدرەسەيەکی پەرورەدەیی گۆشە نیگا فراوان و بە تەجروبه‌يە، هەر کەس کتیبەکانی تری دیبیت ئەم راستیەى بۆ دەرەگەوێت، پێش ئەم کتیبەى نیمەش کتیبی (هكذا ظهر جيل صلاح الدين) لە لایەن کاک صادق عثمان عارف هوه کرا بە کوردی و پەیمانگای جیهانیی فیکری ئیسلامی / لقى کوردستان لە سالی ۲۰۰۱ دا بڵاوی کردەووە. بەراستی جپی خوشەتی کتیبەکانی تریشی بکړنە کوردی (بۆ خوشم دەرەتەم هەبیت درێغی ناکەم)، چونکە بۆچونەکانی دکتۆر ماجید، پەسەنیتی فیکری ئیسلامی تێدايەو، نوئی کردنەووی سەرەدەمیشی لە خو گرتووە..

دەربارەى وەرگىرپانەکە : هەر ئەوەندە هەيە بیلیم، کە هەندئ پشیوی لە ژمارەى ئایەت یان سەنەدی حەدیسەکان دەرکړت، کە دکتۆر کردونیەتە بەلگەى بۆچونەکانی بۆیە منیش زیاتر حەدیسەکانم توێژیونەتەووە، هەندئ زاراوەش - کە پێویست بو بێت - لە رافەم کردووە، یان پونکردنەووەم نوسیووە، بەلام لەبەر زۆری تەخریجی فەرمودەکان پیتی (و)م لە لاو نەنوسیون، دەتوانم بلیم پەرپاویزەکان هی منەو، ئەوانەى نوسەرى بەرپز لیم نوسیووە : نوسەر.. بۆ بەشکردنی بابەتەکانی کتیبەکەش دواى پێشەکیەکان کراون بە دو بەشی گەورەووە، بە ناوی کۆبەندى یەکەم و کۆبەندى دووەم، کۆبەند چەند بەندیکە، بەندیش چەند بەشیکە، بەشیش دەبیتهووە بە چەندین باس، لە باسیش بچوکتەر بڕگەيە.. کۆبەندى یەکەم سى بەندى کورتى لە خو گرتووە، کە یەکەمیان لەسەر واتای ئوممەتی موسولمانەو دوهمیان سەرەتای پیکەوونانی ئوممەتی موسولمانەو، سییەمینیان دەربارەى گرنگی هیئانە دی ئوممەتی موسولمانە.. ئینجا کۆبەندى دووەم دیت، کە دەربارەى شەش توخمى پیکهاتەکانی ئوممەتەکەيە، دەشیت بلین هەمو کۆبەندەکە تەفسیری چوار

ئايەتى ئەخىرى سۈرەتى ئەنفالە، كە لەسەر (باۋەرپ و كۆچ ۋ جىھادو دالەمدان
 وپشتىگىرى ۋ وەلاۋ) ە كە ھەر يەككەيان بۆتەۋە بە بەندىكى سەربەخۇى
 كۆبەندى دودەم. بۆيە كۆبەندى دودەم شەش بەندىيان باسى ئەو شەش توخمەى
 پىكەتتى ئوممەتەكە دەكات و، ھەوتەم بەند بەراوردىك دەكات لە نىۋان دىدو
 تىپروانىنى ئىسلام بۇ پىداۋىستىيە سەركىيەكانى مەرۇف (Maslow) لەگەن
 تىۋرە دەروناسىيەكانى سەردەم، بە تايىبەتى تىۋرى ماسلۇ بۇ پىداۋىستىيە
 سەركىيەكانى مەرۇف كە پىيى دەوترىت (ساىكۆلۇجى ھىومانىستىك
 Humanistic Psychology).. ئەۋەش ماۋە بلىين كە ئەم كىتەبە بەرگى
 يەكەمى ھەمو كىتەبەكەيە، بەرگى دودەمى دەربارەى زىندەمى و نەخۇشى و
 مەرگى ئوممەتان دەكات كە ئەۋىشيان زىاتر لە دوسەد لاپەرەيە..
 ئومىدەۋارىن، تا خوینەرى كوردى ئەم بەرگەيان دەخوینىت و دەخوینىتەۋە
 بەرگەكەى دىكەشى بىكەۋىتە بەردەست..

خوای گەۋرەش يارمەتیدەر بىت..

والحمد لله رب العالمين..

ئازاد نجم الدين

ئابى ۲۰۰۸

پېشەكى ئوسەر

پېكەومنانى ئوممەتى موسولمان مەبەستى دودى پەرورمردى ئىسلامىيە، ئەگەر رەنجى تەواۋ بايەخى تەواۋ بە ھىنانە دى ئەم مەبەستە نەدرىت و مروقى پەرورمردى ئىسلامى بۇ بەرھەم نەھىرىت ؛ ھەر رەنج و ھەولتىكى تر كە بۇ دارشتنەۋدى شەخسەيەتى موسولمان دەدرىت ھىندە گىرگ ۋ كارىگەر نابىت؛ چونكە (دارشتن و بەرھەم ھىنانى پياۋچاكان و ئەندامانى سالىح لە كۆمەلگەدا) بە تەنھا بەس نىيە.. دارشتنەۋدى كەسىتى موسولمان توخمىكە لە توخمەكانى پېكەتەتى ئوممەتى موسولمان.. چونكە دەبىت پەيۋمىدى نىو ئەندامانى چاكى كۆمەلگە لە پەيكەرىكى كۆمەلەيتى واقىعى وادا گوش بىرىن، بتوانرىت پىداۋىستىەكانى كۆمەلگە بەيىرىتە دى و ھەمو ئەو كۆسپانە تەخت بىرىن كە بەر بەرەكانىكانى ژيان دىيانخوزن... لەم روانگەشەۋمىيە كە پىغەمبەر ﷺ دەفەر موى : (إِنَّ الْمُؤْمِنَ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا) ۱ واتە : موسولمان بۇ موسولمان ۋەك رىزە خشتى خانۋىيەكى رىكە، ھەر يەك ئەۋى تر دەبەستىتەۋە.. يان (مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادُّهِمْ وَتَرَاحُجِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عَضُوٌّ دَاعَى لَهٗ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَى) ۲ واتە : ئەمۋەى موسولمانان لە ناو خۇياندا لە خۇشۋىستىن و بەزمى ۋ سۆزىاندا دەرھەق يەكتر

۱ البخاري : الصحيح/ كتاب الصلاة - تشبيك الاصابع/ رقم ۵۹، مسلم/ كتاب البر والصلة/ رقم ۴۸۴،

سنن الترمذي/ كتاب البر والصلة/ ۸۵۱، النسائي/ الزكاة/ ۲۵۱۲، مسند احمد ۸۷۹۸

۲ مسلم : الصحيح - بشرح النووي/ كتاب البر ۱۶/ ل ۱۴۰ ژمارە (۴۸۵). ھەروھما مختصر صحيح مسلم/

المنذري رقم ۱۷۸۲، البخاري/ كتاب الادب/ باب رحمة الناس والبهائم/ ۵۵۵۲ ھەروھما ۵۶۶۵، مسند

احمد ۱۷۶۴۸.

ۋەكۈ جەستەيەكن، ئەگەر ئەندامىكى ئازارى گەشىت سەرپاي جەستە، تا داي دەگرېت و شەونخونى دەكىشىت..

ھەر ۋەكۈ چۈن خانويەكى رېك برىتى نىيە لە كۆمەلە بەردىكى كەلەكە كراۋ، بەلكو پېكھاتەي چەند دىۋارىكى راست ۋ رېكەو بە بلۆك، يان بەردى پتەو نەقارې ھەنچىراۋە ھەر يەكەيان بە چىمەنتۆۋ شىشى ئاسن، بە پېى نەخشەيەكى ئەندازىياري پېكەۋە چەسپېنراۋن، ئەم خانوۋ ھەمو شىتىكى بە پېى نەخشەيە : پاىەكانى، پردى پەيوەست ۋ گرې و تېھەلگىشى سەربان و كۆپنىش و لاشىيانى، قولى و پانى بىنەپايەۋ ئەستورى بىناغەۋ پاىەۋ دىۋارو رادەى بلىندىان، ھەرۋەھا ھەمو حساباتىكى تىن و قورسى و بارودۇخى كەش ۋ سەرماۋ گەرماۋ ئال ۋ گۆرى ھەۋاۋ.. ھتد.

دىسان چۈن جەستەش، ئەگەر ئەندامىكى نەخۇش كەۋت، تا داي ناگرېت و جەستەش شەونخونى بۇ ناكېشىت ئەگەر جەستەكە خۇى تەۋاۋ زىندو نەبېت، دەبېت ئەۋ جەستەيە خەۋ خۇراكى رېك وپېك بن، دلىكى زىندوى چوستى تىدا بېت، مېشكىكى ساغ سەرىپەرشتى بكات و فەرمانى گونجاۋى بۇ دەرگات، دەبېت ھەمو كۆتەندامى ھەرس ۋ ھەناسەى لە كاردان بن، شاخوېنبەرۋ خوېن ھېنەرۋ دەمارو دەزولە خوېننەكان ساغ و سەلىم بن و ھەلسورېن، ھەتمەن دەبېت خوېنەكەش پاك وپالفتە كراۋ بى پېكھاتەۋ رېژەى توخمەكانى ناۋى پارسەنگ بن

ئوممەتىش ھەر ۋايە.. ئەمىش كۆمەلە جەستەيەكى - باش يان خرابى - كەلەكە كراۋ نىيە، بەلكو چىراۋىكى كۆمەلەيەتتە، دەبېت بە پېى ياساۋ رېساي بىياتنانى ئوممەتان بېت، بە پېى ئەۋ رېسايانەش زىندوى ۋ نەخۇشى و مەرگى ئوممەتان دەزانرېت، دەبېت فەحسى ھەمو بەشىكى پېكھاتەى جەستەى ئەۋ ئوممەتە بىرېت تا بزانرېت ئايا ھەموى ساغن، ئىنجا ئايا ھەموى پېكەۋە كار دەكەن و لەگەل يەگ سازاۋ گونجاۋن؟! سەرمىجامى ئەم

ناسىن وزانين ۱ ھەحسە وردەكارىيە دۇنيا بونە لە سەلامەتى جەستەكە، بەلام بۇ كارىگەر ئىتەكەى حەتمەن دەبىت سەرنج لە بەرھەمى بدىت، بزەنن داخۇ ئوممەتى موسۇلمانى ومبەرھەم ھىناوہ يان نا؟ ئايا ئەو ئوممەتەش لە ئاستى پىداويستەكانى كات و جىدان؟!

بە ھەردو قۇناغەكە (قۇناغى پەرورمردەى تاكى موسۇلمان و قۇناغى بەرھەمھىنانى ئوممەتە موسۇلمانەكە) ئىنجا كۆرسەكە تەواو دەبىت، قۇناغى يەكەم پىشەكى قۇناغى دودەم، ھەردوكىشان لازم و مەلزومى يەكن و ھىچيان بى ئەوى تریان نابىت. لەبەر ئەم خالەيە كە لە ماودى قۇناغى مەككە ئاراستەكان بە چرى تەرخان كرا بون بۇ پەرورمردەى كەردنى تاكى موسۇلمان، يان (مرؤقى چاك و چاكساز) كەچى دەبىنىت لە قۇناغى مەدىنەدا ئاراستە پەرورمردەيە عەمەليەكان بۇ ومبەرھەم ھىنانى ئوممەتى موسۇلمان چر دەبنەوہ.^۱

لە تويزىنەوہى سەرچاوە ئىسلامىيەكانەوہ ئەوہ رون دەبىتەوہ كە (ئوممەت) بە درىژايى مېژوى ئىسلامى بە دو واتا ھاتوہ :

واتايەكى تىۆرى كە لە قورئان ۱ ھەدىدا ھەيە ۱ ئەمىش ئەو نمونەيە كە دەبىت ئوممەتەكە لەو شىوہدا بنىات بنرىت، ئەمەشيانە كە من لەم باسەمدا ناوم لىناوہ(ئوممەتى موسۇلمان) .

واتايەكى عەمەلى ۱ ئەو ھەوارمىيە كە لە سەردەمى پىنغەمبەرەوہ ﷺ تا ئىستا بە درىژايى چاخە جىاوازمەكانى مېژوى موسۇلمانان لە واقعەدا ھەبوہ، ئەمەشيانەم ناو ناوہ (ئوممەتى ئىسلامى).

^۱ لەگەل ئەم كىتەبەدا كىتەبى (مقومات الشخصية الاسلامية) ش بخوینەرەوہ كە لە زنجىرى (كتاب الامه / رقم ۲۹) لە ھەتەر دەرەجىت تا بە ھەردوكيان ستراتیژى كارى ئىسلامىت لا رون كەنەوہ. (نوسەر)

خۆ لە شاهییدی هەڵ دەفورتینن بۆ ئەوەی کەس داوای شاهییدی دانی لێ کردبێ، ئە جێی دەستپاکی خیانت دەکەن، نەزر لە خۆ دەگرن و نایبەنە سەر، دیاردەیی هەڵەوییان لێ دەرەکەوێت (مەبەست لە گەدەبەلی و زیدمەرۆییە لە خواردندا، واتە هەر بایەخ بە ورگیان دەدەن) والله اعلم.

کەوا بو بە شاهییدی پێغمەمبەرەکی خوا ﷺ (نوممەتی ئیسلامی) لە هەمو ماوەکانی میژودا (نوممەتی موسولمان) و راشیدە نەبوە، بەلکو هەر لە زووەوە لە نمونە قورئانیەکی قورئان و حەدیس لایداوە تا گەشتۆتە ئەوەی کە هەر بە تەواوی لەو دابراوەو پێچەوانەی بۆتەوە! چونکە دەرگاکی ئاراستەو پەرورمردە ئیسلامی لە هەمو سەردەمەکانی داوی قوناغی پێغمەمبەرایەتی و خیلافەتی راشیدەووە وازی لە (فقه اخرج الامه المسلمة) هینا، یان بەزۆر وازیان پێ لێهینا، واتە : ناچاریان کرد هەقی نەبێت بەسەر ئەو رێسا پەرورمەییانەووە کە نوممەتەکە بە (امة مسلمة) رادەگیرێت. ئێ ئەو رێسایانەشن کە سیستم و یاساو شیوازو دەرگای وا دیننە کایەووە کە نوممەتەکە لە دەسلاتی بە خورتی سەپاندن « ھۆکارەکانی نەخۆشی » دژواری مەرگ دەپاریزن. ئینجا کە ئەم ئامانجە گرنگە فەرامۆش کرا هەمو بایەخەکان لە پەرورمردە کردنی تاکی چاکی غەیری چاکساز! لەوانەی کە هەر لە مندالیانەووە وا گۆش دەکرێن بەرمو قیامەت بکەونە رێ و ھەقیان بەسەر دنیاووە نەمینێت! بەو ئیعتیبارە پیاوی موسولمان هەر چاوی لە قیامەتەو دنیاى مەبەست نییە! هەتا ئەم زەمانە ئیستای ئیمەش دەرگاکی پەرورمردەو ئاراستە ئیسلامی سەردەم هەر بەم نمونە پەرورمردە کردنە لاسەنگەدا دەرۆن و ھێشتا هەر برەو بەووە دەدەن کە (إذا صلح الفرد صلحت الامة : ئەگەر تاک چاک بو نوممەتەکەش چاک دەبێت) لەگەڵ ئەوەشدا کە واقیعەکە ئەووە دەسلەینێت کە ئەمە وا نییە، کەچی دەرگا کلاسیکیەکانی پەرورمردەو ئاراستە ئیسلامی .

گروپ ۋ بزاڭھ ئىسلامىيەكانى ناو ساحەى گۇرانتكارى كۆمەل، وا پىئودى پابەندىن، لىيان بۆتە بەلگەنەويست و لىي لانادەن، دەلىي نايەتى قورئانە!! لە كاتىكدا ئەمە تەنھا تيۆرە، ديدە، بۆچونى مرقۇقە.. ئىحتىمالى ھەلەو راستى ھەيە.. لە تاقىگەى كارو بزاڭى دمرون واھىيەيدا دمردەكەويىت كە ئىحتىمالە وا بىت و ئىحتىمالىشە ھەر وا نەبىت. سەرمىجامى ئەم ديدە لىل و بۆچونە ئالۆزو لاسەنگەيە ئاوا موسولمانان دەبىنىت دەلىي لىژنە دارى كەلەكە كراو كەف و پوش و پەلاشى لافاو تۆپەل و دومەلى كۆمەلگەن! ھىچ بۆچونىكى زانستىانەى واھىيان دمربارەى بنىاتنانى ئوممەتان نىيە! ديدىكى رونيان دمربارەى بە گەر خستى ئەو ھەمو وزە ماددى ۋ بەشەرىيەى كۆمەلگەكانيان نىيە! ھەر لەبەر ئەمەشە دەبىنىت موسولمانان دەبنە تۆپى سوگى گەمەو گورزى مەملانىي دەستى ئەم ئىحتىلال ۋ ئەو زلھىزى ناوەكى و دمردەكى تا بە كەيفى خۇيان ۋ بۆ مەرامى خۇيان لە لەتك و پەتكى ئوممەتەكەمان، قەوارە وكيانى لىك جوداو دور، دروست دەكەن و ناوى دەنپن : (ئوممەتە ئىسلامىيەكان)! بۆ ھەر لەتىكىشيان رەگەزنامە (الجنسيه) ۋ (كلتورو كەلەپور) ۋ (دۇستايەتى و دوژمنايەتى) ى بە گوپرى دەيان رەگەز پەرسى ۋ تىرەگەرى و تەنگىدى دىارى دەكەن!! كە ھەر يەكەيان لە ئاوازيك بخويىنىت ۋ بە شيوازيكى لىك جوداو دور كاروبارى سياسى و كۆمەلايەتى و ئىدارى خوى ببات بەرپۆدە! لە ناو خۇشياندا واين كەس نامەى كەس نەخويىنىتەو!!

كۆتا بەرھەمى ئەم نەزانين و پەى پى نەبردنەى دمزاگانى پەرومردەو ئاراستەى ئىسلامى بەو حەقىقەتە گەورەو گرنگەيە . كە تا ئىستاش ھەر سورن لەسەر مانەوەرە راپەراندنى! . كە واى كردوہ تاكى موسولمانى چاكى غەيرە چاكسازى ئاوا نا كامل و لاسەنگ وەبەرھەم دىنن و فرپى دەدەنە نىو گۆنگەلى كەش و بارودۇخ و كۆمەلگەى چەوت وناپەسەندەوہ كە ھەمو چاكەو باشىەكانيان دەبنە سوتەمەنى مەملانى و ناكۆكيەكى خراپ و نابەرەبەرى

[illegible]

**بیرۆکەى نوسینی ئەم کۆمەڵە باسە لەم زەرورەتەود هات، بەو هیوايەى لە
گۆشەیەکەوە بەشداری خۆ دۆزینەووە کەشف کردنەومیهکی نوێی (رێسای
بنیاتنانی ئوممەتی موسولمان) بکات و بتوانێت تیشکی ته‌واو یخاته سەر**

۱. لە ولاتانی روژناوا كە تاكىكى كۆمەلگەكەيان لە ژياندا شىكست دىنىيت و دىرمقەتى گىشەكانى ناپەت خۆى دىمكوژىت، بەلام لە جىيەئانى ئىسلامىدا تاكى شىكست خوارىدو بە كۆمەل خۆكوژى كۆمەلەپەتەتى دىمكەن، بەهوى كە لە ژيان دىمكىشەنەهوى جوست ۱ چالاكىيە كۆمەلگارىيەكانىيان دىمىوكىتەهوى، ئىتر چاومروانى مەرگى بە كۆمەل و پاداشتى روژى دواىيان دىمكەن. دىرچەى ژمەرىنى ئىم خۆكۆمەل كۆزىيەش ئەومىيە كە ئىتر ئوممەتەكە تىواناى بەرگرى سەمكارى ناووم دىمستىرئىزى دىرمەوى پى نامىنىيت و كۆل دىمات، ھەر وىكو شەكەتتىكى ناو ئاوكە بى ھىوا دىمىيت ئىدى تەسلىم بە مۆنچى دىمىا دىمىيت و لى دىمگەپى مۆنچى بى ئامان بۆ كۆپى دىمات با بىبات و بە چى دىمكىشەيت با پى كىشەيت ئوممەت ئاوا دىمىتە كەف ۱ كۆلى دىمىا و بى تىن ۱ لاواز دىمەكەوئىت ۱ رھى لە ھەموو چۆرە خەبات ۱ ھوربانىدانىك دىمىتەهوى!! (نوسەر)

بابەتەكە ، بىكاته مایەى ھاندانى نوسەرانى تىرىش كە بېنە ئەو مەيدانەودو
 لەبەر روشنائى ئاراستەكانى قورئانى پىرۋزو سوننەتى پاكى پېغەمبەردا ﷺ
 بتوانن داهىئانى نوئى بخەنە بەردەست بەرپىرسانى پەرودەو ئاراستەى دەرون
 و بزافى كۆمەلكارى..

خوای گەورەش بە رېنمايى خۆى سەرپەرشتىمان كات، ئىمە ھىچ نازانين
 ئەو نەبى ﷺ خۆى فېرى كردوين، لە ھىچېش باش تېنەگەپشتوين مەگەر
 ئەوھى ئەو تېى گەياندىن..

كۆپەندى يەكەم

ئوممەتى مۇسلمان

ئاتاۋ پېكەينان و گرنگىتېيەكەى

بەندى يەكەم : واتاى ئوممەتى مۇسلمان

بەندى دوھم : سەرەتاي پېكەوھنانى ئوممەتى مۇسلمان

بەندى سىيەم : گرنكى ھىنانەدى ئوممەتى مۇسلمان

بەندى يەكەم

واتاي ئوممەتى مۇسۇلمان

ماناي ئوممەت :

ئوممەت زاراۋەيەكە ۋەكۇ زاراۋەكانى نوپۇز زەكات ۋە ھەج ۋە كوفىر.. بە
ھاتنى پەيامى ئىسلام لەدايك بو..

ئوممەت لە روى زمانەۋانىيەۋە بە ماناي : (كۆمەلە خەللىك كە رومو
شۈبىنىكى دىيارى كراۋ دەرۋىن) دىت، لە روى زاراۋەمىشەۋە . لە زۇر جىگاي
قورئان ۋە ھەدىسا بە كۆمەللىك ماناي پەيۋەندىدار ھاتو، گىرگىزىنغان :

ماناي يەكەم : ئوممەت : مۇۋە ۋە پەيامە :

پەيام : لىرەدا بىرىتىيە لەۋ نمونە جوان ۋە مەزنەى ۋا لە كۆتا پلەى ئاستى
پىشەۋايەتى شۈبىن كەۋتن ۋە ئىقتىدا پى كىردن لە ھەمو لايەنەكانى خىرخوازى
رەقتارو رەۋش بۇ تاك ۋە كۆمەل، تا ھەمو خەللىكى ۋەرى گىرن ۋە پىۋەى پابەند
بن لە رىيەۋە بەختەۋەر بن. ھەرومھا ھەمو لايەنەكانى شەرخوازى دەرۋىنى
رەۋشتى بۇ تاك : كۆمەل رون دەكاتەۋە تا ھەمو خەللىكى خۇيانى لى لادەن ۋە
توخنى نەكەۋن، تا لەم رىيەشەۋە دىسان ئاسەۋارى دژۋارو خراپەيان نەيەتە
پى. قورئاننى پىرۇز لە چەندىن جىيىدا ئامازە بە پەيام دەكات ۋە بە ناۋى
فەرمان بە چاكەۋ بەرھەللىتى لە خراپە دەيناسىنىت..

^۱ قورتوبى : الجامع لاحكام القرآن : ب۲/۱۲۷

ئەمما مەروۇف :

- لەوانەيە يەك كەس بېت، ۋەكو سەيیدنا ئىبراھیم، كە خۇاى پەرۋەردگار دەربارەى دەرەمۇئ : (إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ) النحل/ ۱۲۰ واتە : ئىبراھیم بە تەنھا خۇى ئوممەتتەك بو، بۇ خوا سولتحو، لایەنگرى حق و دینی پاك، ھەرگیز لە پىزى مۇشرىكان نەبو..
پېغەمبەر ﷺ دەربارەى زەیدى كورپى ەمەرى كورپى نۇفەیل دەرەمۇئ : (يَبْعَثُ أُمَّةٌ وَاحِدَةً لَّانَّهُ لَمْ يَشْرِكْ فِي دِينِهِ أَحَدًا)^۱ ئەو ۋەكو ئوممەتتەك بە تەنھا زىندو دەرگېتەو، چۈنكە لە دىنەكەيدا ھاۋەلى بۇ خوا بىرپار نەداۋە.
يان ۋەكو ئەو ۋەسەفەى مەغازى كورپى جەبەل كە عبداللى كورپى مەسعود، كەردوئىتى، كە فروە الاشجەى لىۋەى دەرگېتەو، دەلى : لای ئىبن مەسعود دانىشتىوم، ەرمۇى : مەغاز ئوممەتتەك بو بۇ خۇى، ملكەج و گۇئ راپەلى خوا بو، قەت لە پىزى مۇشرىكان نەبو.. وتم: ئەى ئەبو عبدالرحمن، خۇ خۇاى گەۋرە دەربارەى سەيیدنا ئىبراھیم ەرمۇيەتى : (إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ)! ئەۋىش دىسان رستەكەى پېشۋى خۇى ەرمۇەو، ئىدى زانىم قسەكەى پېشۋى ھەر بە ئەنقەست و ھەر بەو مانايە كرد.
پاشان ھەر خۇى ەرمۇى : دەرانىت ئوممەت جىيەو ملكەجى جىيە؟
تم : خۇاى گەۋرە دەرانىت.

ەرمۇى : ئوممەت ئەو كەسەيە كە خەلكى فېرى خېرخوازى دەكات و ئەۋانىش ئىقتىداى پى دەكەن، ملكەجىش ئەو كەسەيە كە گۇپراپەلى ھەمو ەرمانىكى خوايە، مەغازى كورپى جەبەلىش - خوا لى رازى بېت - مامۇستای خېرخوازى بو، گۇپراپەلى خواو پېغەمبەرى خوا بو.^۲

^۱ ھەمان سەرچاۋە

^۲ تەبەرى : جامع البيان ۱۹۰/۱۴

۔ لەوانەشە (مروڤهەكان) كۆمەللىك زاناو شەرعناس بن، لەوانەى بانگەوازى پەيامىكى ئىسلاحيان ھەلگرتو، وەكو كە خواى گەورە دەرھەق كۆمەللىك لەوانەى ناو بەنو ئىسرائىلى دەفەرموى : (وَمِنْ قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ) الاعراف/۱۵۹ واتە : لە ناو ھەومەكەى موسادا ئوممەتلىك ھەبون رىنمايى ھەق و ھەخوازىيان وەرگرتبو، دادپەرورمىشيان پى بلاو دەگردەوہ..
يان دەفەرموى : (وَلَتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْعُرْفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ) آل عمران/۱۰۴ واتە : با لە ناو خوتان ئوممەتلىك پىك بىت، كە خەلگى بۇ خىرخوازى بانگ كەن و ھەرمان بە چاكەو بەرھەلستى لە خراپە بكەن.

۔ لەوانەشە (مروڤهەكان) بەرمبابىك بن، يان تىرە ھۆزىك بن، كە خاومى بىروباومرو دىدو بۆچون و رىبازى تايبەتى خۇيان بن، وەك خواى گەورە دەربارەى تىرەو بەرمبابەكانى بەنو ئىسرائىل دەفەرموى : (وَقَطَّعْنَاهُمْ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا) الاعراف/۱۶۰ واتە: گردمانن بە دوازە ئوممەتى بەرمبابىيەوہ..
يان: (وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَمًا مِنْهُمْ الضَّالُّونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَلِكَ) الاعراف/۱۶۸ واتە : لەسەر زەمىندا گردمانن بە چەندىن ئوممەتەوہ، ئىدى ھەيانبو پياوچاك دەرچون، ھەشيانبو وا دەرئەچون.

۔ لەوانەشە (مروڤهەكان) نەومىيەكى مروڤاىيەتى بن كە ھەمويان لەسەر يەك بىروباومرو بن، لەسەر يەك شىوازى شارستانىتى بن، يەك جۆر داب ۋ دەستورى كۆمەلەيتيان ھەبىت، وەك خواى گەورە دەفەرموى : (تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُم مَّا كَسَبْتُمْ وَلَا تُنتَلُونَ عَنْهَا كَانُوا يَمْبُلُونَ) البقرة/۱۳۴ واتە : ئەوانە ئوممەتلىك بون پىش ئىو ھاتن و چون، ئەوى گردويانە وا بە گەردنى خۇيانەوہ ئاوپزانە و ئىوھش ئەوہى گردوتانە وا بە گەردنى خۇتانەوہ..

پىغەمبەرى نازدارىش ﷺ كە بەرامبەر نەوہى ياورە ئازىزەكانى . كە خۇى پەرورمەدى گرد بون . دەفەرموى : (إن لكل أمة أجلا وإن لأمتي مائة سنة

فإذا مرت على أمتي مائة سنة أتاها ما وعدها الله^١ واته : هەر ئوممەتتەك ئاكامىكى ھەيە، ئاكامى ئوممەتەكەى منىش سەد سائە، ئەگەر سەد سائە بەسەر ئوممەتەكەى منىشدا تىپەرى بەلئىنەكەى خۇاى بەسەردا دىتە دى..

— لەوانەشە (مروّفەكان) كۆمەلە كەسكەى بن بەو پەيام و رىبازەى گرتويانەتە بەر جىاوازتر بن خەلگى، وەكو خۇاى پەرورەدگار دەفەرموى: (كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ) آل عمران/۱۱۰ واتە : ئىوۋە باشتىن ئوممەتتەك بون لە ناو خەلگىدا وەبەرھەم ھاتن، كە ھەرمان بە چاكەو بەرھەلستى لە خراپە دەكەن و باوەرىشتان بە خۇا ھەيە..

بە ھۆى ئەم جىاوازيپەوۋە بو، كە عومەرى كورى خەتتاب - خۇا لىئى رازى بىت - كە ئەو ئايەتەى لا خويندراپەوۋە ھەرموى : (ئەمە بۆ نەوۋەى يەكەممانە نەك بۆ نەوۋەكانى دوايشمان..

ئىبنو عەبباسىش - خۇا لىئى رازى بىت - لە ناساندنى ئەو ئوممەتەدا كە لەو ئايەتەدا ئامازەى بۆ گراوۋە، دەيفەرمو : ئەوانە ئەو كەسانەن كە لە مەككەوۋە كۆچيان كەرد بۆ مەدینە^٢.

ماناى (مروّف) لەمانەش بەرھراوانتر دەبىت، تا دەكاتە ھەمو كۆمەلگەو نەوۋەى مروّفايەتەى ئەگەر لەسەر بىروباوۋەرو بەرنامەيەك كۆبونەوۋە.. وەك خۇاى پەرورەدگار دەفەرموى : (وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا) يونس/۱۹ واتە : ھەر ھەمو خەلگى يەك ئوممەت بون، دواتر لىك جودا بونەوۋە.. يان : (وَلَوْلَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمَنِ لِيُوتِيَهُمْ سُقُفًا مِّنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ) الزخرف/۳۳ واتە : ئەگەر لەبەر ئەوۋە نەبوايە، كە خەلگى ھەمو لەسەر رىبازى كوفر دەبونە يەك ئوممەت، ھەر

^١ كنز العمال ۱۹۳/۱۴ ئىمامى الطبرانى وەرگىراوۋە لە كىتەبى المعجم الكبير مەكەيەوۋە

^٢ تەبەرى : جامع البيان ۴/۴۴۳.

كەس باۋمىرى بە خۋاى مىھرىبان نەھىيە، سەققى خانۇمكەنىيەنمان بۇ دەكرىنە زىو و ھۆكەرى شىاۋىشمان بۇ تەرتىب دەكرىن، تا پېيدا سەركەون..

ماناى دوھم : رېبازو بەرنامەى ژيانە :

يەككىكى تر لە ماناكەنى ئوممەت بەرنامەو رېبازو پەپەرەو پىرۇگرامى چىانە بە ھەمو عەقىدەو كەلتورو دىدو تېرۋانىن و داب و نەرىتېكەو، كە لە خۇيان دەكرىت، بەم مانايەشە كە خۋاى گەورە دەفەرمۇى : (إِنَّا وَجَدْنَاهُ أَبَاءً نَا عَلَيَّ أُمَّةً وَإِنَّا عَلَى آثَرِهِمْ مُّهْتَدُونَ) الزخرف/ ۲۲ واتە : ئىمە باب و بابىرانى خۇمان لەسەر داب و نەرىت ۱ بەرنامەيەك دىو، ئىمەش لەسەر ئەو بەرنامەى ئەوان دەمىنەنەو ئەوانىش دەكەنە سەرمەشق و رېنمانمان..

ماناى سىيەم : كات و ۋەخت :

ئوممەت بە ماناى زەمانىكى دىارى كراۋىش ھاتو، ۋەكو خۋاى گەورە دەفەرمۇى : (وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمْ أَذْكُرْ بَعْدَ أُمَّةٍ) يوسف/ ۴۵ واتە : ئەو كەبىرەيەن، ۱۱ رېزگارى بو، لە دۋاى زەمانىك بىرى كەوتەو..يان : (وَلَكِنْ أَخْرَأْنَاهُمْ الْعَذَابَ إِلَى أُمَّةٍ مَّعْدُودَةٍ) هود/ ۸ واتە : ئەگەر سزاكەيان بۇ ماۋىيەكى دىارى كراۋ لەسەر ھەلگىرىن..

ماناى چۈارەم : كۆمەلە خەلكىكى خاۋەن پىشە :

ۋەكو خۋاى گەورە باسى ئەھلى مەدىيەن دەكات ۱ دەفەرمۇى : (وَلَمَّا وَرَدَ مَاءٌ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَ) القصص/ ۲۳ واتە : كە ھاتە سەر ئاۋەكەى مەدىيەن دىتى ۱ كۆمەلە خەلكىكى شۋانكارە وان لەسەرى ۱ دىيانەۋىت ئازەلەكەنىيان ئاۋ دەن.

ماناي پېنجەم : رەگەزى ئاژەل و گيانلەبەرانى تر :

وانە توخمى گيانەوارانى وەكو ئاژەل و بالئەدەو حەشەراتى وەكو ھەنگ و ئەوانى تر، كە ھەر يەكەيان سەر بە توخم و رەگەزىكى سەربەخۇيە، وەكو خىواي پەرورەدگار دەربارەيان دەفەر موئى (وَمَا يَنْبَغِي فِي الْأَرْضِ وَلَا فِطْرُ يُخَالِفُ إِلَّا أَنْ تُخَالَفُوا) الانعام/ ٣٨ واتە : ھەر جى گيانلەبەر ھەيەو بەسەر زەويدا پرى دەكات، يان بالئەدەيەو بە بالئەكانيان بە ئاسماندا دەفەر، ھەمويان ئوممەتى وەكو ئىوھن..

زانستى ئاژەلئاسى ئىستا ئەو دەسەلئىت، كە ھەر پۆلە گيانلەبەرىك زەمانىكى تايبەت و نەرىتىكى تايبەت و شىۋازى رىكخستى تايبەتى خۇيان بۇ پىكەو زىان ولىك حالى بون و كۆبونەو ئىدارەى خۇيان ھەيە!!

لىكدانەو مانا كەردنى زاراۋەى ئوممەت لەلەيەن ئەوانەو كە قورئانان تەفسىر كەردە ھەر وا لە پىزى ئەو تەوۋرە مانايانەو، كە ھىناماننەو، ئەو تە ئىمامى تەبەرى دەلى : (ئوممەت كۆمەلە خەلى زەمانىكن). ھەرودھا دەفەر موئى : ئوممەت (دىن و ملة) واتە : دىن و نەتەو كەيە. ھەرودھا دەفەر موئى : (ئەو خەلگەن كە لەسەر دىنىك بون و دواتر لىك جودا بونەو).. (ئەو پىشەوايەيە كە لەسەر خىرو رىگەى چاكەخوۋازى شوپنى دەكەون). دىسان بە مانايەكى تىرى دەفەر موئى (پىبازە : چونكە دەفەر موئى : كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ : نِيَّوْهُ ئەھلى چاكەرىن پىباز بون) ئىمامى قورتوبىش : (ئوممەت برىتىيە لە زەمانىكى دىارى كراو كە ئوممەتىكى تىدا دىت و ئوممەتىكى تىرى تىدا دەروات).^۵

^۱ تەبەرى : جامع البيان ۵۶۳/۱

^۲ ھەمان سەرچاۋە ۶۶۰/۲۵

^۳ ھەمان ۳۳۴/۲ ۳۳۶

^۴ ھەمان ۴۶/۴

^۵ قورتوبى : الجامع لاحكام القرآن ۱۳۷ / ۲ تەفسىرى ۱۲۸ ي البقرة.

لە ھەمو ئەمانەى سەرھو دەربارەى ماناۋ واتاۋ چەمكى ئوممەت لە - بە دىدى ئىسلام - دەگەنە چەند تېبىنىيەك :

تېبىنى يەكەم : ماناى تەۋاۋى زاراۋىيى (ئوممەت) چۈر توخم دەگرىتەخۇ: يەكەم : توخمى مۇۋەكەن، دوھ : توخمى دىدو بىر، سىيەم : توخمى كۆمەلەيتى، چۈرەم : توخمى كات. چۈنكە ئوممەت : لە كۆمەلەك مۇۋەكەن ھاتو، كە پەيامىكى شارستانىتى بەسۈدىان بۇ مۇۋەكەن ھەلگرتو، خۇشيان بە پىتى تەلىماتى ئەۋ پەيامە سازون.. ھەر كۆمەلەك ئەم سىفەتەنەى بەردەۋام لە خۇدا ھىشتەۋە ۋەسقى ئوممەتى بەسەرھو دەمىنىت، بەلام ئەگەر لەم سىفەتەنەى بىزىر كىر، ھەر بە ئوممەتى لەۋانەى بەمىنىتەۋە بەلام پىناسەى (نەۋەى ئوممەتى مۇسۇلمان) ى بەسەردا نابىت. ھەر ۋەكو زاراۋى دىنەكە، بۇ ھەمو دىنىكە بەلام ئەۋە زاراۋى تايبەتە بەۋ دىنەۋە كە لای خوا قىۋە..

تېبىنى دوھم : توخمى سەرھى ماناى ئوممەت توخمى (پەيام)، ۋاتە ئەۋەى ئەۋ كۆمەلە خەلگە بە كۆمەلگەى مۇۋەكەن دىبەخىن، تا توخمى مۇۋە ھەر لە گەشەۋ نەش و نەۋ زىاد بون دا بىت ۋ بەرەۋ ئاسۋى ئاسودە تر بەرز بىتەۋە.

تېبىنى سىيەم : مەرج نىيە لە توخمى يەكەمى پىكەتەى ئوممەتدا . كە توخمى مۇۋەكەنە - پەيۋەندى خۇيىن ۋ خىزمايتى، يان پەيۋەندى ناۋچەى جوگرافىيى ۋ نىشتىمان يان چەندىتى و زۇرىتى ژمارمىان پىكەۋە ھەبىت. چۈنكە لەۋانەى ئەم توخمە يەك مۇۋەكەن بىت و پەيامىكى ھەل گرتىت، يان كۆمەلەك مۇۋە ناۋچەيەكن، يان نەۋەى سەردەمىكن، يان ھەر ھەمو ئەندامانى مۇۋەكەن، ئەمانە گىرنگ نىن، گىرنگ پەيامەكەيانە ، دىدو بۇچۈنەكانى خۇشيان گىرنگە بەرامبەر خۇدى پەيامەكەيان، كە خۇيان چۇن لىيى ھالى بون و چۇن چەسپاندۇيانەۋ چ شىۋەيەكى سىستەم و ياساۋ رىساپان لىۋە ۋەگرتو بۇ رىكخستى ژيان ۋ كۆمەلگەكى خۇيان، نەۋەى دىدو بىرو

پەيامەكەيان كامەيە، گە بە تەمان بە ھەمو كۆمەلگەى مۇقايەتى بگەينن، تا گەشەو نەش و نماو زياد بونى ھەر بەردەوام بىت و بەرمو لوتكەيەكى بلىندىرى ئاسودەيى بەرز بىتەو؟!

تېيىنى چوارەم : ئوممەت - وەكو جەستەى مۇقۇ - قۇناغ بە قۇناغ نەش و نما دەكات، چۇن لەشى مۇقۇق يەكەم جار تۇۇق بوە، دواتر بۇتە زەروىەكى وەكو سەرەمىكوتە و، ئىنجا بۇتە كۆرپەو لەدايك بوە، پاشان گەورەتر بوەو بۇتە ھەرزەكارىك، ئىنجا گەنجىكى بەخۇو ئىتر بەرمو پىرى شۇر دەبىتەو.. ھەروەھا چۇن لەش و لارى مۇقۇق كە تەواو دەبىت لە روى جەستەيى و دەرونى و فىكرىيەشەو بەرمو تەوايتى دەچىت و ئەرەكەكانى خۇى بە رىك وپىكى جىبەجى دەكات، ئوممەتەش ھەر واىە : سەرەتا بە كەسەك دەست پى دەكات، ئىنجا دەبنە پىرەك، ئىنجا كۆمەلەك ئىنجا تىرەيەك، ھۇزىك، گەلەك، تا ھەمو بازىنەى كۆمەلگەى مۇقايەتى دەگىتەو.. ئوممەتى پىگەيشەو مۇتەكامىلىش ئەو كۆمەلەيە، كە گەيشەتە پلەى باغ بونى شارستانىتى. ديارترىن : زەقترىن نىشانەى ئەم باغ بونە شارستانىتىيە، بىرقە دانەوۋى پەيامە شارستانىتىيەكەى ئەو ئوممەتەيە لە بانگەوازو خەباتى خىرخوازى : بەرھەلىستىكارى : روبەرۇ بونەوۋى شەپەنگىزاندا..

تېيىنى پىنجەم : جۇراو جۇرى گەل : تىرە ھۇزو، جىاوازى رەنگ و پىشەو ناوچەو زمان، يەكەيتى ئوممەتى باغ و پىگەيشەو لاواز ناكەن : ھىچ زىانىكىان بۇى نابىت، بەو مەرەجەى ھەمويان لەو كارو ئەرەكەى خۇيان دەرنەچن، كە بىرىتىيە لە يەكتر ناسىن و ھاوكارى كەردنى يەكترى، مادام دۇستايەتى و دوژمانايەتتىان لەسەر ھەلۇست لە پەيامەكەيان دىارى دەكەن، نەك لە كەسايەتى : شتى تر. ھەروەھا مادام ئەم ھەمو پۇلە جىاوازو جۇراو جۇرانە وەكو دەزگايەكى ئىدارى دائىرىيەك كار دەكەن. كارەكان بە پىى تابىمەندى و پىسۇرى : شارەزايى دابەش دەكرىت، بەلام وزەى ھەموان روى لە ھىنانەدى يەك مەبەستە..

تېيىنى شەشەم ، ئوممەت ھەۋارىيەكى دەستكرده، دىكرىت بىنا بىكرىت ۱
 دىكرىت لىك ھەۋەشەشەۋە، ئوممەت بۇ ھەرمەن بە چاكەۋ بەرھەلىسى لى
 خراپە دروست دىكرىت، ئەمەش پىنجىكى زۆرى دەۋىت، تا دىتە كاپەۋە
 رىنجىك بۇ پەرۋەردەكرىتى تاك، يەكى دى بۇ پىشخىستىنى دىزگا ئىدارى ۱
 تەنرەمىيەكان، يەكى دى بۇ لىكۆلىنەۋە پىلان دانان و نەخشەرىزى.. ۋە
 ھەروھە. چۈنكە دروست كرىن و گەشەدان بە ئوممەت ۱ بەرۋە پىش بىردىنى
 بەرۋە ئەۋ ئاست و توانايە شىۋى ئەۋە دىكرىت، كە پىداۋىستىيەكانى كات
 وشۋىنى نەۋى نوۋ كارامانە بېيىتە دى، تا ئەۋەندە لىۋەشاۋە دىكرىت،
 شايانى ئەۋ پەۋ پىناسە خۋايىيە بىيىت، كە دىمەرمۋى : (وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ
 إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ) آل عمران/۱۰۴
 واتە ۱ با لى ناۋ خۇتاندا ئوممەتىك پىك بىت، كە بانگىشتى خىرخۋازى بىكات و
 ھەرمەن بە چاكەۋ بەرھەلىسى لى خراپە بىكات، لى راستىدا ئەۋانە سەرفرازو
 سەركەۋتون.

تېيىنى ھەۋەم ۱ بەردەۋام بون و زىنى ئوممەت پەيۋەستە بە بەردەۋام
 ھەلگىرتى پەيامەكەيەۋە، بە بىرقە دانەۋەۋە چەسپاندىنى ياساۋ پىساكانىيەۋە،
 كە لى دىدو بىرىيەۋە ھەلى ھىنجاون و كارگىپى ئوممەت و زىان و
 كۆمەلگەكەيانى پى دەبات بە پىۋە، ھەر كاتىك ئوممەت ئەم كۆلەى دانا، يان لى
 چەسپاندىدا لاۋاز بو، كارىگەرپىتى بانگەۋازو ھەبۋنى خۇى لاۋاز دەكات، تا
 دىۋەستىيىت. ئىدى لى جىى ئەۋ ئوممەتىكى تر بە جۇش و خۇش ۱
 ۋەمىيەكى بەرزەۋە دىتە كاپەۋە. ئوممەتىكى نوۋ، كە پەيۋەندى بەسەر
 ئوممەتە كۆنەكەۋە نامىيىت، با لى لايەنەكانى زمان و نەتەۋەۋە ناۋچەۋە كلىتورۇ
 رۇشنىرپىشاندا ھەر يەك بن!! ئەمە ئەۋ تىگەشەتە بو، كە يادۋەرانى
 پىغەمبەر ﷺ رىقتارىيان لىگەلىدا دىكرىت، ئاۋا لىۋە ئايەتە تىگەشەتەۋە
 (كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ

بِاللَّهِ (آل عمران/ ١١٠) واتە : ئىۋە باشتىن ئوممەتلىك بون لە ناو خەلىكىدا ومبەرھەم ھاتن، كە فەرمان بە چاكەو بەرھەلىستى لە خراپە دەكەن و باومرېشتان بە خوا ھەيە..

عومەرى كورپى خەتتاب - خوا لىلى رازى بىت - جەخت لەسەر ئەم تىگەپشتن و دىدە دەربارەى ئوممەت دەكاتەۋەو لەسەر ئەو ئايەتەى پىشو دەفەرموى : كەر خىۋاى گەۋرە ھەزى بىكردايە ھەموان بىخاتە رىزى ئەو ئوممەتەۋە دىفەرمو : (أنتم خير أمة) ئەۋساتە ھەمومانى دەگرتەۋە، بەلام ئەو ھەرموى : (كنتم) بۇ ئەۋەى پاۋەرە تايىبەتايىھەكانى پىغەمبەر ﷺ بىگەپىنىت، ھەروھە ئەۋانەش، كە رىلى ئەۋان دەگرتەۋە بەر، چونكە ئەۋان باشتىن ئوممەت بون لە ناو خەلىكىدا ومبەرھەم ھاتن، كە فەرمانيان بە چاكەو بەرھەلىستيان لە خراپە دەكرد..

لە بۇنەيھەكى تردا ھەر سەپىدنا عومەر گوتى : (كنتم خير أمة أخرجت للناس) بۇ مۇسۇلمان بۋانى ئەۋەلمانە، نەك بۇ ئەۋانەى دۋاىى. جارىكى تىرىش لە ھەجدا ئەم ئايەتەى بۇ خەلىكەكە خۋىندەۋەو پىى ھەرمون : ھۇ خەلىكىنە، ئەۋى دەپەۋىت بىچىتە رىزى ئەو ئوممەتەۋە، با مەرچەكانى خوا جىبەجى بىكات..

ئىبنو عەبباسىش - خوا لىيان رازى بىت - لە تەفسىرى ئەم ئايەتەدا گوتى : ئەم ئوممەتە ئەۋانەن، كە لە مەككەۋە كۈچيان كىرد بۇ مەدىنە. ئەۋو ھورمىرەش - خوا لىلى رازى بىت - ھەر دەربارەى ئەو ئايەتە گوتى : ئىۋە باشتىن ئوممەتن، چونكە خەلىكى بە زىجىرەبەندى دىنن و دىيانخەنە بازىنەى ئىسلامەۋە، تا بىچنە بەھەشتەۋە.

تېپىنى ھەشتەم : بەرھىراۋانى بازىنەى ئوممەت بە دورو نىزىكى پەيۋەندى و پىك گەپشتن دىارى دەگرتىت، كە تەكنۇلۇژىي سەردەم رەنگى دەرپىزىت! لەو سەردەمانەدا، كە خەلىكى بە پى دەرپىشتن و دەم بەدەم بانگەۋازىيان بە پەكتىر

دەگەياندو، لە نەزىكەمە لاشە بەلاشە دەگەيشت، سنورى بازىنەي ئوممەت ئەو ناوچە جوگرافىيەيەنە بو، كە دەيانتوانى بىگەنى، دواتر كە بە سواری گوئى درىزو ئەسپ و وشتر سەفەريان دەست پى كەرد، بازىنەي ئوممەتەكە بەرەرراوانتر بو، لە سنورى ئەم گوندو ئەو گوند تىپەرى.. دواتر كە گالىسكەو ەرمبەنە هاتە كاپەو، كە ئەسپ راپدەكيشان، ەروەها، كە پىت وەيمى نوسىن داهات، سنورى بازىنەي ئوممەت گەيشتە كىشومەكان.. ئىدى كە گەيشتە سەردەمى فرۆگەو تەلەفۇن و فاگس، پەيامى ئىسلام سنورى بازىنەي ئوممەتى وا بەرەرراوان كەرد، كە بگاتە ەمەو مەروفايەتى^۱..

ئەم پىشەرپەتە جوگرافىيەيەي ئوممەت، پىشەرپەتەيى تەرى تەرىبى كۆمەلەيتىشى پىو پەيوەست بو، كە ئەمىش بازىنەي داب ۋ نەرىتى قۇناغە جىاوازەكانى رابوردو بەرەرراوانتر دەكات، ئەمىش لە نەرىتى خىزانى و خانەوادەيەو دەيكات بە نەرىتى تىرەو ھۆز، پاشان بە نەرىتى گەل، ئىنجا بە نەرىتى نەتەوايەتى ۋ دواترىش بە نەرىتى جىهانى. وەك ئامازە بەم رىسايەيە كە پىغەمبەر ﷺ دەيفەرمو كە پىغەمبەران ەر يەكەيان بۇ گەلى خۇيان ھاتون، بەلام ئەم بۇ ەمەو خەلكى نىرراو

بەلام كىشەي سەردەكى تىگەيشتى ئەم پىشەرپەتە لەودەيە كەزۇر لەكۆمەلگەكانى مەروفايەتى . ئىستاش ەيە ەر وايە . نەيدەتوانى ھاوشانى ئەم پەوتە رى كات! ئىدى خۇي دەخستە دو كەندەلەنەو ۋ يەكەميان ئەو بو، كە خەلكانىكى زۇر ەبەون، رەفزان دەكرەو بەكەونە نىو ئەم كاروانەو، نەياندەويست لە نەرىتى قۇناغەيى كۆنەو . كە زەمانى بەسەر چو ۋ . بچنە نەرىتى قۇناغەكەي دواتر، كە ھاتبو جىي كۆنەكە.

دوهميان : ئەو تەماع ۋ چاۋچنۇكى و، گيانى شەرخوازي و خۇپەرستىيەي، لە بىرو دىدو كەسىتى ھەندىك كەسدا چەكەرى كەرد بو، كە بە بەرژەمەندى

^۱ بىگومان ئەم سەردەمى ئىنتەرنېتى سەدەي بىست ۋ يەكەمە، سنورى ەر نەھىشت و ئوممەت ۋ پەيامەكەي بىرە ەر ەمەو مائىك لەم سەر زەمىنە بەرەرراوانەي، كە بۆتە گوندىكى ئەلىكترۇنى.

سامان ۋ دەسلەپتە دەسلەپتە بولسا، كە ئىستاش ھەر واپە - بەردەوام ماناۋ واتاۋ
چەمكى ئوممەتتەكە دەسلەپتە، جەۋھەرى بىرۈ ناۋەركى پەيامەتكە لى
تەۋەردى سەرەكى ژىانەۋە دەكردە پەراۋىزىكى سادەكى كەم باپەخ! ئىنجا
پەۋەندىيەكانى خۇپىن ۋ خىزمەتتىكى ۋ نىشتىمان ۋ، بەرژەۋەندىيە ماددىيەكانى
بەسەردا زال دەكردەۋە، تا بچوك ۋ كەمى بىكەتەۋە! بۆيە دىتت، كە زاراۋە
ئوممەت بە پىي قورئان ۋ ھەدىس - ئا ئىستاش - لى كۆمەلەننىك دەنرەت، كە
شاينى نىن ۋ سىفەتتىكى ئوممەتتىن تىدا نەچەسپىۋە، چ جاي ئەۋە تىياندە
بىر يىقىتەۋە..

لەم روانگەشەۋەيە، كە دەلىپىن : لى بەرپەرسى ھەرە گەۋەردى دەزگاكەنى
پەۋەردە ئىسلامى ئەۋەيە، كە ھەمۈ نەۋەيەك پىداچۈنەۋەيەك ۋ
ھەلسەنگەندەۋەيەكى باشى ئەۋ ماناۋ واتاۋ چەمكەنە بىكەت، كە لى باب ۋ
باپىرەننىيەۋە - دەربارە ئوممەت ۋ پىكەتەۋە پەۋەندى نىۋان تاكەكانى - بۆي
ماۋنەتەۋە، تا بىزانىت ۋ بىزانىت دىدە ھەۋەستەكان نىۋى كەتەۋە، بى ئەۋە
خۇي توشى نوقسانى ۋ شىۋان ۋ پىشۋى بىكەت..

.....***.....

بەندى دۈم

سەرەتاي پىكەۋەننى ئوممەتى موسۇلمان

سەرەتاي ئامادەسازى پىكەۋەننى (ئوممەتى موسۇلمان) دەگەن تەۋە بۇ پەيامى سەيىدىنا ئىبراھىم، كە خۇاى گەۋرە لە قورئاندا بەۋە ۋەسفى كىردە كە: (إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ) النحل/۱۲۰ ۋاتە : ئىبراھىم بە تەنھا خۇى ئوممەتتىك بو، بۇ خوا سولخاۋ، لايەنگرى حەق ۋ دىنى پاك، ھەرگىز لە رىزى موشرىكان ھەر نەبو..

زاراۋەى (ئوممەتى موسۇلمان) ئالغەيەكە لە زنجىرەى پەيامە ئاسمانىيەكان، كە لە گەل قەبارەۋ پىشكەۋەتنى كۆمەلگەى مەرۇفايەتى گەشەى دەكرد. ئەۋ زەمانەى كۆمەلگەى مەرۇفايەتى بىرىتى بو لە خىزان ۋ خانەۋادەى سەيىدىنا ئادەم، خۇاى گەۋرە پەيامى پىغەمبەرىتى سەيىدىنا ئادەمى بەقەدەر قەبارەۋ پىداۋىستى ئەۋ كۆمەلگە بچۈكە نارد. كە كۆمەلگەى مەرۇفايەتى لەۋۋەۋە فراۋانتر بو، چۈە قۇناغى بەرە باب ۋ تىرەۋ ھۆزەۋە، خۇاى گەۋرە پەيامى ھۆزەكى ۋ ناۋچەى ۋەكو پەيامەكانى سەيىدىنا سالىچ پىغەمبەرۋ سەيىدىنا ھود پىغەمبەرى بۇ ناردن. كە لەۋ قەبارەشەۋە فراۋانتر بون ۋ چۈنە قۇناغى قەۋمەۋە، خۇاى گەۋرە پەيامى ۋەكو پەيامى سەيىدىنا نوحى بۇ ناردن.

زاراۋەى قەۋم، كە لە ئىنگلىزىدا پىتى دەۋترىت : (People) ماناى خۇپن ۋ خىزمايەتى ۋ بەرمابى دەگەننىت، چۈنكە ئەۋ زەمانەى قەۋم دروست بو، كۆمەلگەى مەرۇفايەتى لە بازىنەى ئىنتىماى خۇپندا گەشەى دەكرد، زىان زىانى شۋانكارمى مەرۇفايەتى ۋ گەرۋكى تاك ۋ خىزان ۋ تىرە بو، ھەمو ئەندامانى

ھۆزۈ بەرمەبەيىك پىكەۋە دەھاتىن ۋ دەچۈن ۋ، سەريان بەسەرى پەكەۋە دەنا،
لېرە دەژيان ۋ لەۋى دەۋىشتىن..

زاراۋە گەل (الشعب) پىش، كە لە ئىنگىلىزىدا پىپى دەۋىرتىت : (Nation)
ۋاتايەكى جوگرافىيى ھەيە، ئىنتىماي ناۋچە ۋاك دەبەخشىت، دروست بونى
ئەم زاراۋەش لەو زەمانەدا بو، كە تىرە ۋەزەكانى مەۋفائەتى چۈنە قۇناغى
چاندەنەۋە، ئىدى دەبو بە زەمى ۋ زارەكانىيەۋە بىسەرتىنەۋە، دەبو لە نەزىك
زەمىيەكانىيەۋە نىشتەجى بن تا ۋارىدات ۋ بەرھەمەكانىيان بچنەۋە، دەسەلاتى
گەلانىش بە زۇرى ئەندام ۋ پەۋەي پەيۋەندى ۋ گىيانى شەپرو جەنگاۋەرىيان،
جار بۇ جار لاي ئەم گەل ۋ لەو ناۋچە زىادى دەكرد..

گۋاستەنەۋە گۇرپنى كۆمەلگە مەۋفائەتى لە قۇناغىيەۋە بۇ قۇناغىيى
تىرى، جارى ۋا ھەبو سالانىكى زۇر تولانى دەۋىست، شەپرو شۇرپكى زۇرىشى
لەسەر بەرپا دەبو، داب ۋ نەرىتى ھەر قۇناغىيى ۋ ھەر گەللىك ھەلۋەشان ۋ
لاۋاز بون ۋ نەمانى بە خۇۋە دەدەيت. باۋ داب ۋ دەستورى نەۋەكانى پىشۋ
نەدەمان، چۈنكە داب ۋ نەرىت ۋ باۋى نەۋەكانى نۆى دەھاتەنە جىيى ۋ لەگەل
ھەمو قۇناغىيى پىشكەۋەتنى مەۋفائەتىدا دىدو پىناسەى نۆى بۇ شتەكان
دەھاتەنە كايەۋە.. بۇيە نەركى سەر شانى پىغەمبەران ۋ تەعلىماتى
پەيامەكانىيان دەبو چۈرچىۋە چارمەسەرى ئەو پىشۋى ۋ مەلانىيەى لەو
كۆمەلگەيەنەدا دروست دەبو، پەيامى پىغەمبەران دەبو تەرازۋى كىشانى ئەو
ھەلۋەستانەى ئەم ۋ ئەو دەيانگرتە بەر، لەگەل ھەمو روداۋىيى ۋ ھەنگاۋىيى
گۇرپانكارىشدا ئەو پەيامە پىرۋزانە ھەلەكانىيان راست دەكردەمو كۆمەلگەكەپان
پارسەنگ رادەكرت..

بەشى يەكەم

دارشتنى زەمىنەى ئوممەت

ئىنجا گە سنورى ناوچەكان پوخا، تىرمو قەوم ۋ گەلان تىكەل بەيەك بون، قۇناغى (ئوممەت) ھاتە كايەو، ھەرچەندە ئەو تىكەلەو بونەى گەلان، زۇرجار بە ھۆى دەستدريژى ۋ شەپو شۆپو داگىر كىردنى خاك ۋ لالت و جەستەو ژىريو سەرەمت و سامانى يەكترەو دەبو، وەكو شەپى دەسەلاتى فىرەونەكان ۋ ناشورى ۋ كىدانىەكان و ئەوانى تر.. بۆيە دەبىنىت بەيامى پىغەمبەرانىش، كە لەو سەردەمانەدا دەھات، لەگەل ئەو بارو دۇخ ۋ قۇناغە نوپىانەدا دەسازا، چونكە دىسان بۇ پىناسەى راستى شتەكان و پون كىردنەوۋى دىە لىلەكان و راست كىردنەوۋى ھەلۋىستە ھەلەكان دەھات.. مەگەر نابنىت واتاى (ئوممەت) كە مانايەكى فىكىرى - دەرونىيەو لە عەقىدەمىيەكەو ھەلقوللەو، كە بەيەمەندى بە ھىچ گەل و قەوم و ناوچەو خاكىكەو ەنيە، چۆن ئەم دىدو تىگەيشتن و ئىنتىمايە لە بەيامى سەيىدنا ئىبراھىمى كىدانىيەو دەست پى كىرد؟!

پىش ھەلۋاردنى سەيىدنا ئىبراھىم بۇ بەيامى (ئوممەت)ى نوئ و دروست كىردنى ئوممەتى مۇسۇلمان، دەبو تواناو لىھاتوى سەيىدنا ئىبراھىم تاقى بىكىتەو، تا شىاوپتى ۋ لىوۋشاومى بۇ ھەلگىرتنى ئەو بەيامە بسەلىت، تا نامادەباشى خۇى بە تەواۋى نىشاندا، كە دەمەۋىت و دەتوانىت ۋ نامادىيە تەكالىفەكانى خۇاى پەرورەدگار بۇ قۇناغى داھاتودا ھەلگىرىت، ئەم نامادەباشىيە، كە قورئانى پىرۇز نامازى پى دەكات، كە دەفەرمۇئ (وَإِذْ أَبْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي

الْظَّالِمِينَ (البقرة/ ١٢٤) واتە : خۆى پەرورەدگار ئىبراهيمى بە چەندىن ھەلۆست تاقى کردموو، ئەویش ھەمويانى پرى و دەرچو، ھەرموى ، بۆ خەلکى دمتکەمە پېشەوا، ئەویش ھەرموى ، ئەدى نەو و دەچەگانم؟ ھەرموى ، ئەم پلەو ریزە ستەمکاران ناگرتەو.

ئەو ھەلۆستانى بونە ماددەى تاقىکردنەو سەیدنا ئىبراهيم سەرکەوتوانە تێاندا دەرچو، بریتی بون لە :

یەكەم : ئامادى تەواو بۆ خۆ بە قوربان کردنى پەيامەكەى.

دووم : ئامادى ھىجرەت کردن و واز ھێنان لە ھەمو پەيوەستىيەكى خانەوادى و تیرەو خوینى خزمایەتى و نیشتمان.

سێيەم : ئامادى تەواو بۆ بەرەو رو بونەو ھەمو ئەو عەقیدەو بیروباوەرانى لەو سەردەمەدا ھەبون، ھەروەھا بۆ ریشەكێش کردنى ھەمو ھێمایەكى رۆشنبیری جۆراو جۆرى ئەو سەردەمە.

چوارەم : ئامادى بۆ قوربانى دان بە کۆرە تاقانەكەى ، خێزانەكەى.

ئایەتە قورئانیەکان ئەو شایەتیە دەدەن کە سەیدنا ئىبراهيم لە ھەمو تاقى کردنەوکانیدا بە پلەى بەرزى ئیمتياز دەرچو، بۆیە بە لیوھشاووى خۆى داوای ھەزلى خوا - شایانى ئەو بو ، بێتە پېشەواى خەلکى، کە داوای ئەو کرد ئەو پلەو ریزە بۆ نەوکانیشى بێت، وەلامەكەى بە بەلى بۆ درایەو بەلام بە لەبەرچاو گرتنى ئەو مەرچە کە (لَا يَتَأَلَّ عَهْدِي الظَّالِمِينَ) واتە ، ئەم پلەو ریزە ستەمکاران ناگرتەو. چونکە ئەو کەسانەى داواکاریەکانى پېشەوایەتى ناگرەن بەر و لە تاقى کردنەوکانیدا دەرناچن شایانى ئەو پلەو ریزە نابن، بە و دەچەو نەو پېفەمبەرانیش بن..

پاشان سەیدنا ئىبراهيم بۆ رەنگ رشتنى بنیاتی (ئوممەتى موسلمان) مال و مندالى ھەلگرت و کەوتە رى. پېش ھەمو شتێك جارى گەرا لە دوى ئەو بستمە خاکەى دەبێتە جى سوکناى ئەم ئوممەتە ، دەرگاگانى. بۆ ئەم مەبەستەش ناوچەپەكى لە دورپیانى کاروانى بازرگانى و ئالوگۆرى

شارستانىيەكاندا ھەللىزارد كە كەوتىۋە نىۋان مىسرو ھەلەستىن ۋىلاتى
 ھىجازمۇھ.. ئىنجا دو دىزگى بۇ پەرومردە كىردن ۋى ئاراستە كىردن دامەزىراند
 يەكەمىيان بۇ پەرومردەكىردن ۋى پىگەپىشتىن بو، كە بىرىتىيە لە كەعبەو مىزگەوتى
 ھەرام، دوەمىشىيان بۇ بانگەوازو بلاۋ كىردنەۋەى خواۋىستى، كە بىرىتى بو لە
 مىزگەوتى ئەھسا (لە ھەلەستىنى ئىستى). ئىنجا خىزانەكەى خۇى كىرد بەدو
 بەش، تا ھەر بەشىكىيان لە ناۋچەى خۇيدا سەپەرشتى يەكەك لەو دو
 دىزگىيەى پى بسىپىرئىت. تا ھەردو لاىان كەش و ھەۋاۋ بارودۇخى بىرۋەگەى
 (ئوممەت) ى نۆى بسازىنن. قورئانىش ئامازە بەم ئامادەكىردن و پىگەياندىنە
 دىكات بەۋەى كە دىفەرمۇى : (وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَٰبَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ
 لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ) البقرە/۱۳۲ واتە : جا ئىبراھىم و يەعقوب
 ئەم ۋەسىيەيان بۇ كورەكان و نەۋەكانىيان كىرد (ھەر يەك لەۋان دىفەرمۇ)
 رۆلەكانم بە راستى خوا ھەر ئەم دىنەى بۇ ئىۋە بىرپارداۋە ھەلى بىزاردو،
 ئىتر ئىۋەش ھەۋل بىدن بە مۇسۇلمانى نەبىت، مەمرن (تا دوا ھەناسەتان
 پەپىرەۋى لى بىكەن.

ئىنجا يەكەم ھەنگاۋى پىكەپىنان ۋەبەرھەم ھىنانى (ئوممەتى پەيام) بە
 پەيامەكەى سەپىدىنا مۇسا دەستى پى كىرد، كە پىشتىر پىشەكەكى بۇ داپىزرا بو
 بە گەشتەكەى سەپىدىنا يۇسۇف ۋى خانەۋادەكەى سەپىدىنا يەعقوب بۇ مىسرو
 دامەزىراندنى زەمىنەۋ بارودۇخى رۇشنىبىرى گونجاۋى ئوممەتىانە.. ئىنجا
 ھەنگاۋى دواتر ھىجرەت بو، بە كۆچ كىردن و ھاتنە دەرەۋەى ئوممەتى پەيام لە
 مىسرو چوئىيان بەرەۋ ناۋچەى ئەھسا، تا ۋىلاتەكە، كە ئىبراھىم سىنورى بۇ
 دىارى كىرد بو، پاك كەنەۋەۋ ئامادەى بىكەن بۇ ئەۋ (ئوممەتى پەيام) ۋى بلاۋ
 كىردنەۋەى بانگەۋازە خواۋىستىيەكە..

ئەم كۆمەلە مۇھاجىرە سىفەتى جىھاننىتى فرە رەگەزى لە خۇ گىرتىبو، ئەۋ
 رايە راست نىيە، كە دەلىت ھەر قەۋمىكى يەك خۇپنى تايبەت بون، كە گواپە
 تەنھا بەنۇ ئىسرائىلىيەكان بون! ئەۋمەتا قورئانى پىرۋز ئامازە بەۋە دىكات، كە

شۇيىن كەوتۈۋاتقان سەيپىدا مۇسا خەلىق تىرى غەيرى بەتو ئىسرائىلىشى تېدا
 بۇ، ۋەكى ئەو كاپرايە، كە لە قەۋمى فەرعەون بو، بەلام شۇيىن كەوتۈى دىن
 ۋ ئوممەتەكەى سەيپىدا مۇسا بو، كە ھاتە خزمەتى ۋ ھەۋالى دايە، كە
 فەرعەون و دەستەو حاشىيەكەى خەرىكى پىلاننىكىن بۇ كۈشتىت، دۈايش
 بەرگى لە مۇساۋ بانگەۋازە خۈاۋىستىيەكەى دەگات، ۋەك خۈاى گەۋرە
 دەفەر مۇى : (وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَن
 يَقُولَ رَفِيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِن رَبِّكُمْ وَإِن يَكُ كَذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ وَإِن يَكُ
 صَادِقًا يُصِيبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾ يَقَوْمُ
 لَكُمْ الْمَلَكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ يَصْرِفْهُ مِنْ بَاسِ اللَّهِ إِن جَاءَنَا قَالَ فِرْعَوْنُ مَا
 أُرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَى وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ) غافر/ ۲۸-۲۹ واتە : پىۋايىكى
 ئىماندار لە خزمەكانى فەرعەون كە ۋ ئەو كاتە ئىمانەكەى شارەبۇۋە، وتى :
 ئاىا رەۋايە پىۋايىك بىكۈزىن، كە ھەمۇ تاۋانەكەى ئەۋەپە، كە دەلىت پەرۋەردگار
 خۈامە؟! لە كاتىكدا كە چەندىن بەلگەۋ نىشانەشى لە لايەن پەرۋەردگار تانەۋە
 بۇ ھىناۋى ۋ نىشانى داۋى! ئى خۇ ئەگەر درۋزىن بىت درۋكەى ھەر بە زەرمرى
 خۇى تەۋاۋ دەبىت، ئەگەر راستگۈش بىت ھەندىكتان لەو بەلاۋ مۇسبەتانە
 ھەر بەسەر دىت كە پىتى راگەياندون، بە راستى من لەۋە دىنىام كە خۈاى
 گەۋرە ھىدايەت ۋ رىنمايى كەسانى زىادەرۋە درۋزان ناكات. ھەرۋەھا وتى : ھۇ
 گەلى خزمەنم، ئەمۇ ئىۋە دەسەلاتتان بەسەر ئەم ناۋچەيەدا ھەپەۋ بە
 ئارەزۋى خۇتان ھەرمانرەۋايى تېدا دەكەن، جا بىر كەنەۋەۋ تى فەكرىن، ئەگەر
 تۆلەۋ سزى خۈاى گەۋرە بەرۋكى پى گرتىن ۋ ھاتە سەرمان، كى دەتۈانىت
 بىت بە ھانامانەۋەۋ رزگارمان كات لىيان. فەرعەون قەسكەى پى بىرى ۋ
 نەپەندى : من تەنھا ئەۋ ۋاۋ بۇچۈنە بە چاك دەزانم و لام پەسەندە، كە پىم
 راگەياندىن، منىش ھەر رىگەى چاك و درۋست و رەۋاتان نىشان دەدەم..
 ھەرۋەھا قورئان باسى ئەۋ سىحر بازانەشى ھەرۋە، كە پىشتەر پىۋاۋى
 راگەياندىنى فەرعەون بون! بەلام كە بەلگەۋ نىشانەكانى مەزنى خۈاى گەۋرەۋ

بېغەمبەرايەتى موساى ۋ ھارونىيان دى، پو بەرۋى فېرەھون ۋەستانەھود، ھەر چەند ئەو زۆرى ھەرۋەشەى مردن ۋ ئىعدام ۋ دەست ۋ قۇل بېرىنى لىۋى كىردن، بەلام ئەوان ھەر نەترسان ۋ بىۋى باكانە رايان گەياند، كە بانگەوازى خوايان قىبول كىردەھود تەھەممولى ھەمو ئەنجامىكىشى دىكەن، قورئانى پىرۋز دىگىرپتەھود : (قَالُوا لَنْ نُوْثِرَكَ عَلَىٰ مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ إِنَّمَا تَقْضِي هَذِهِ الْحَبْرَةَ الدُّنْيَا) طە/۷۲ واتە : وتيان : سويىند بېت بەھودى دروستى كىردوين، تازە ئىدى ھەزلى تۆ نادىن بەسەر ئەم ھەمو بەلگە ۋ نىشانانەدا، كە بۆمان ھاتود، تۆش چىت لەدەست دېت درىغى مەكە ۋ بىكە! خۇ ھەرچى تۆ لە دەست دېت ھەر ئەھمىيە، كە ئەم دىنپايەمان لىۋى بىسەنىت..

دىسان قورئان باسى ئەھمىش دەفەرمۇ، كە بانگەوازەكەى موسا چوھ ناو كۆشكى سەرۋىكايەتى فېرەھونەھود ۋ نەكەى ئەھىشى ھىنايە پىزەھود! ئەھو ئاھەرمە بەھىزو لەخۇ بوردەى، كە وازى لە ھەمو نىعمەت ۋ ئال ۋ والاى كۆشك ۋ تەلارى ژىر سايەى فېرەھون ھىناو داواى لە خواى خۇى كىرد لە جىياتى ئەھو لاي خۇى لە بەھەشتا كۆشكىكى تايبەتى پىۋى بىبەخشىتەھود.

لەھو لاشەھود . ۋەكو قورئان بۆمان رۋن دەكاتەھود . نەك ھەر لە نىو رىزى خوارەھودى پىپرى فېرەھونىشدا . كە ئەھەندە سەرەختانە دۇى بانگەوازەكەى سەيىدنا موسا ۋەستانەھود . بەلكو لە ناو دەستەى سەرگىدايەتى فېرەھوندا، دەھلەمەندى خوارەھەمىشى بەناوبانگى تىدا بو، كە لە خىزم ۋ خىشى موساش بو، ۋەكو قارون، كە لە پىزى فېرەھون ۋ دۇى موسا ۋ بانگەوازەكەى ۋەستا بۆھود:

(وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطٰنٍ مُّبِينٍ ﴿٢٣﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَهَمٰنَ وَقُرُونِ

فَقَالُوا سِحْرٌ كَذٰبٌ) غافر/۲۴۲۳ واتە : ئىمە موسامان بە كۆمەلەك بەلگە ۋ نىشانەى ئاشكراھە نارد بۆ فېرەھون ۋ ھامان ۋ قارون، بەلام ئەھو سەھەمكارانە وتيان : جادوگەرلىكى درۋزە! لە شويىنى تىرىشدا قورئان بە دورودىزى باسى قارون دەكات، ۋەك دەفەرمۇ : (إِنَّ قُرُونَكَ كَانَتْ مِنْ قَوْمِ مُوسَىٰ فَقَبِى عَلَيْهِمْ ۖ وَأَيْنٰنُهُ

مِنَ الْكُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُؤُا بِالْعَصْبَةِ أُولَى الْفَوْقِ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ
الْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾ وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا
وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفُسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُسْفِدِينَ ﴿٧٧﴾ قَالَ
إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي ..) القصص/ ٧٦-٧٨ واتە : بېگومان قارون لە قەوم و
خېشانی موسا بو کەچی - بە ھۆی مال و سامانیەو - خۆی گێف دەکردو بە
سەریانداو فیزی بەسەردا دەکردن، ئەوەندە مال و سامان ۱ داراییمان پێ
بەخشیبو، کە بە راستی کلیلی گەنجینەو قاسەکانی بە چەند کەسیکی بە ھیز
بە زەحمەت ھەلەدەگیر! ھەندیک ئیماندارى خزمى خۆی پێیان گوت: خۆ بە
کەشخەییەو بە مەدەو بەم سامانەت لە خۆت بایى مەبە، چونکە خوا ئەو
کەسانەى خۆش ناویت، کە فیزو تەکەببۆر بە سەرۆت و سامانیانەو بە سەر
خەلکی تردا دەکەن ۱ لە خۆیان بایى دەبن.. ھەول بدە بەو مال و سامانەى
خوا پێى بەخشیویت، مالى قیامەت ۱ بەھەشتى بەرین بکەرەو بەشى خۆشت لە
دنیادا بە ھەلالی فەرماؤش مەکە، چاکە لەگەڵ بەندەکانی خوادا بکە، ھەر
وێک خوا چاکەى ھێناوێتە پێت. نەکەیت ھەولێ فەسادو گوناخ و تاوان بەدەیت
لەسەر زەویدا، چونکە خوا ئەو کەسانەى خۆش ناویت کە تۆوی خراپە
دەچێن.. بەلام قارون وتی : من ئەم سامان و داراییەم ھەر بە ھۆی ئازایەتى
و زانستی خۆمەو بەیدا کردو..

قورئانی پیرۆز بۆمان باس دەکات، کە ھەلۆیستی قارون ھەر ئەو بو، ھەر
وا مایەو تا سەری نایەو، تا خۆی گەورە خۆی ۱ کۆشک و تەلارو سەرۆت ۱
سامانی بە ناخی زەویدا بردە خوارەو..

قورئانی پیرۆز، کە ئەوانەى لەگەڵ سەپیدنا موسادا ھیجرەتیان کرد، ناو
دەنێت (بەنو) یان (ئال) بە مانای شوێن کەوتوی عەقیدە بەکاریان دەھێنێت،
نەک بە مانای خزمایەتى.. وەک ئیمامى تەبەرى لە تەفسیرەکەیدا لە یامەران
و تابەینەو نەقل دەکات کە ئەوان فەرمویانە : (أَلِ الرَّجُلُ هُمْ اتَّبَاعُهُ) واتە : ئالى
کابرا یەعنى شوێن کەوتووەکانى. ھەر تەبەرى لە ئیبنو عەبباسەو - خوا لێیان

رازى بىت - دەگىرىتەۋە كە فەرمۇيەتى : ئال لە ھورئاندا شوپن كەۋتوانە ۋەكو ئالى ئىبراھىم ۋ ئالى عىمران ۋ ئالى ياسىن ۋ ئالى محمد، چونكە خۇاى گەۋرە دەفەرمۇى : (إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ) واتە : ئەۋى شاپانە ۋ ھەقە بە كەسى ئىبراھىم بزمىرىت ئەۋ كەسانەن، كە شوپنى كەۋتون.^۱

دۋاى ئامادە كەردنى ئوممەتى پەيام ۋ دىارى كەردنى ناۋچەكەيان ۋ فەرمانى كۆچ كەردنەكەيان خۇاى گەۋرە، ئەۋ بەرنامەى بۆ رۈن كەردنەۋە كە پىۋىستە بىكەنە رىبازى ژيانى نوپيان لە (ناۋچەى ئوممەتە مۇسۇلمانەكە) ۋەك دەفەرمۇى : (وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَتَكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ) البقرە/۵۸ واتە : يادى ئەۋ نىعمەتانە بكنەۋە كە وتمان : بچنە ئەۋ شارەۋە (ھودس) لەۋى ھەزتان لە ھەرچىيەك بو تىرو تەسەل بىخۇن، ھەر كە لە دەرۋازەى شارەكە چۈنە ژورەۋە بە رىزو كىرۋى پىزانىنەۋە بچنە ناۋەۋە بلىن : خۋايە لە تاۋانەكانمان بېورە، جا ئىمەش لە ھەئەۋ تاۋانەكاننان دىبورىن، ئىمە پاداشتى چاكەخۋازان بە زىادەۋە دەدەينەۋە.. فەرمانى : (وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا ۋ بە رىزو كىرۋى پىزانىنەۋە بچنە ناۋەۋە) ئامازمىە بۆ رۇشنىرى ۋ مومارەسەۋ ئەۋ شىۋازى ژيانەى، كە دىبىت لەناۋچەى ئەقسا كە ۋلاتى (ئوممەتى مۇسلمان) ەكەيە، خۋى پىۋە بگىر ۋ بىكەنە داب ۋ دىستورى خۇيان ئەۋىش ئەۋمىيە، كە ھەمۋى ھەر لە ماناكانى كىرۋىش بۆ خۋا بىردن ۋ خۋاپەرسىتى

^۱ الطبري، التفسير ۲/۲۲۴. لە ھەمۇ قۇناغەكانى مېژۇدا دەرۋەمەندە مەشەخۇرەكان ھەر لە رىزى ئەۋ كەسانەدا بون، كە دىۋەمى بانگەۋازى دادو چاكسانىيان كىردو لە قىل ۋ تەئەكەبازىشان ئەۋە بو، كە زارۋەى پەيام ۋ بانگەۋازەكانىيان كۆپۋە بۆ زارۋەى ھەبەۋەش ۋ قۇلى خىزمەتى ۋ تىرە گەرى ۋ نەتەۋە پەرسىتى، ئىنجا ئەم تىرە نەتەۋانەيان بەرداۋەتە گىيانى چاكسانان ۋ كىردۋانن بە كۆ ھەر كەس ۋ كۆمەلىكدا، كە چاكەۋ خىرۋازى خۋاستبىت، ئىدى ھەر شەرى بى ئامانەۋ بەردەۋام دىبىت تا ئەۋ زەمانەى ئەم دەرۋەمەندە گەندەل ۋ سىياسەتمەدارە قىلاۋيانە ئەۋە دىنيا دىبىن كە مەيدان لەۋانەى بانگەۋازى پاكسانى ۋ چاكسانى دىكەن پاك بوۋە، ئەۋجا بە زەمانى لوس ۋ ۋەكو ناۋبىۋان ۋ ئاشتىخۋاز دېنە پىش ۋ داۋاى ئەمان ۋ ئاشتى بۆ جەماۋەر دىكەن!!

ۋەزىرگىراۋە. كە ئۆردە مەبەست لە بۇ خوا ملگەچ بون ۋ خۇ بە كەم زانىنە بەرامبەر بە خەللى. ئەمما (وَقُولُوا حَقَّ) : بلىن ۋاۋە لە تاۋانەكانمان بېورە) بىرىتىيە لە نوۋى كۆردنەۋەى رۇشنىرى ۋ رەخنەۋ رەخنە لە خۇگرتن، پان بە زاراۋەى قورئانى تۆبە كۆردن. ۋاتە نامادەباشى ئوممەتەكە، كە ھەمىشە ئەۋەى لە دېدا بىت ۋاز لەۋ كۆت ۋ زىجىرى نەرىتە كۆمەلەيتىيە بەدان بەيىت كە بە مىرات بۇ نەۋەى نوۋى ماۋنەتەۋە، ئەۋ كۆت ۋ پېۋەندەنى رى لە پېشكەۋتن ۋ نەش ۋنماۋ ئەۋ نوۋى بونەۋانە دەگرن، كە ۋىستى خۋاى بەردەۋام دايدەھىيىت. بۇيە تەبەرى دەلى ۋ (وَقُولُوا حَقَّ) يەنى ئەۋە بلىن، كە گوناختان پى ھەل دەۋەرىت، كە بىرىتىيە لە لا الە الا اللە ۋ راپەپاندنى، ماناى: (نَمُزِّكُكُمْ خَلِيقًا) ۋىش ئەۋەيە : لەۋ كەسانە ناگرن، كە سۈجەدەكەيان نەبرد بەۋ مەرجهى داۋاى لىبوردن بىكەن ۋ بىنەۋە سەر رى. (وَسَيَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ) يەنى : نىعمەتى خۇمان لەسەر ئەۋ كەسانە زىاد دەكەين، كە پىۋاچاكن، ئىمەش لە پاداشتىاندا دابىن بون ۋ ئاسودەى تريان زياتر پى دەبەخشىن.. بەلام ئاسەۋارى ئەۋ بارودۇخ ۋ كەشە كۆمەلەيتىيە ۋ فىكىرىيە شۋىن كەۋتۋانى سەيدنا موسا تىدا زىا - كە بارودۇخى رۇشنىرى فىرەۋنى بو - ھەر لە سەرەتاي بزاۋى ئوممەتە پەيامىيەكەۋە كارىگەرى سلبى دەرگەۋت! لەۋانە ۋ

- لەۋ كاتەدا كە ئوممەتەكەى موسا لە خزمەتىدا بەرمو خاكى پىرۋزو ۋلاتى ئوممەت ۋ پەيام لە كۆچ كۆردنەكەياندا بون، لە رىگا - چۈنكە زۆر لە زىر كارىگەرى كۆمەلگەى فىرەنىدا بون، كە لە جىي خوا پەرسى گۈپرەكەى ئەبىسىيان^۱ دەپەرسىت - ئەمانىش داۋايان لە سەيدنا موسا كۆرد، كە گۈپرەكەيەكەيان بۇ دىارى بىكات، تا بىپەرستەۋە!!
- ھەرۋەھا چۈنكە لە ۋلاتى چاندن ۋ كشت ۋكالى مىسرى فىرەۋنەۋە

^۱ د. احمد فخري، مصر الفرعونية ۲ قاهرة / مكتبة الانجلو المصرية ۱۹۷۱.

ھاتبونە دەرئ ۋ بېرەمۇ ولاتىكى تر كۆچپان كىردى بو، سۆزى زەمۇ ۋ زارو كشت و
كال لەسەر ى دانەمۇمۇ ھەزىيان ھاتەمۇ سەر ھەسانەمۇدى بېر سېبەرۇ، راختىنى
سفرەمۇ خوانى باقلەمۇ نىسك وسىرو پىياز! ھەر وەكۇ، ۋ مېسىرىيەكان عادەتپان
ۋا بو!

- دېسان كارىگەرى ژيانى بىندەستى و ستەمدىوى ۋ زەلىلىيان ھەر بەسەرەمۇ
مابو، ھەر ھەزىيان لە خۇ لە خەتەر لادان بو، گرنگ بە لايانەمۇ ھەر
سەلامەتى بو با لەسەر حسابى رېزو ئازادى و عېزەتپان بېت، بۆيە نامادى
قورپانى دان نەبون، نامادى روبەرۇ بونەمۇدى ئەمۇ دوزمەن سەرسەختە
خۇيان نەبون! ھەر خۇيان لە بەرپەرسى رادەپسكاندو خۇيان لە تەكالىفى
ئازادى دەبوڧر!!

- لەوانەش دژوارتر، كە ھەر پېيانەمۇ لكاو، نەمۇ بە نەمۇ لەگەلئاندا تا ئەم
زەمانە ئىستى خۇشمان ھەر لەگەلئاندا ماۋە! ئەمۇ بو كە (رەگەزپەرسى)
فەرەمۇنى لە مۇخ ۋ ئىسقانىيان كارى كىرد بو! چۈنكە لە كاردانەمۇدى ئەمۇ
رەگەزپەرسىيە فەرەمۇنىدە ئەمانىش دوجارى رەگەزپەرسىيەكى تايبەت بە
خۇيان بو بون! بە شېۋەمەكى ۋا ئەمۇندە كارى لە بېرۇ دېدو بزاڧيان كىرد، كە
بواريان بۇ براپەتى عەقىدە نەھىشتەمۇ، نەيانتوانى بېنە سەر ئەمۇ نەرىتە
قۇناغى نوڧ دەپخوازىت، ھەر لەسەر ئەمۇ راو بۇچۈنە مانەمۇ كە نابېت
خەلگەكەيان لەسەر غەپىرى پەيۋەندى بەرمەبى ۋ خزمەپەتى ۋ خوڧن
دەمەزىت! ئەمەش ھەر ئىنتىما قەۋمىيە كۆنەكەى جارانيان بو، بەلام بە
روكەشېكى دېنى سواغيان دابو! بۆيە ناۋى خۇيان نا (شەب اللە المختار) واتە :
كەلى ھەلېزاردەى خوا! بەمەش دەرگەى ئىنتىما لە غەپىرى خۇيان داخراو،
دەزگا پەرۋەردىيەكانىشيان لە ئەركى دېنى خۇيان لە ولاتە پېرۋەزەكەى ئەقسا
پەك خست.

پاش ماۋەمەك سەپىدنا عىسا ھات - سەلامى خواى لى بېت - ئەۋىش بۇ
ئەمۇ بوە پېغەمبەر، تا ئەمۇ كەلئانە چاك كاتەمۇ، كە لە كرۇكى ئوممەتە

نۆپكەدا دروست بو بون، بۆ ئەو ھات تا سەر لە نوێ ھەولیان لەگەڵدا
 بداتەو، لە ئىنتىماي (ھەوم People) ھە بياھننیتەو ھە بۆ (جىھانیتى
 ئوممەتى پەيامەكە)، ئەوجا چەند كەسانىك لەوانەى وازيان لەو چەمكى
 (گەلى ھەئزاردەى خوا) ھىنا، بونە ياومرو لایەنگرى. لەگەڵ ئەودا كەوتنەو ھە
 سەر رىبازى جىھانىانەى بانگەوازەكە، بەلام ھەر تاك بون، ھىشتا نەببو
 بە (ئوممەت). ئەمما كۆمەلانى تری خەلكى ئىسرائىلى بەو كۆت و زنجىرى
 كۆمەلایەتى و فىكرى خۆیانەو دامان، كە بارودۆخى ولاتى فیرەون لىی
 كرد بونە نەرىتى ئاسنىنى نەگۆر. جار بۆ جار حىرو پیاو ھە دىنىيەكانى تریان
 بەرفراوان و بىناسەى دىنى نوپیان بۆ دەگرد، تا بە پەكجاری پۆشاكى
 تەوراتیان لەبەر گردو كەوتنە دزایەتى ھەر كەس پىو ھە پابەند نەبىت، بۆیە
 ئاوا بە سەرسەختى دزى سەیدنا عىسا و بانگەوازو یاومرانی وەستانەو، تا
 سەرمىجام بونە دو بەشو ناویان لى نرا (جولەكە) و (دىان: مەسىحى).

بەلام چۆن ئاسەوارو بارودۆخ و كەشى فیرەونى، كارى لە بانگەوازەكەى
 سەیدنا موسا كرد، بارودۆخ و كەشى دەولەتى رۆمانىش ئاوا كارى سەلبى لە
 مەسىحیتى كرد!

دزوارترین خالى خراپى كارتىكردنى دەولەمەندى موتریف و كاربەدەستى
 مۇستەكبىرى رۆمانیەكان لە مەسىحیتى ئەو ھەو، كە ئىنتىماو دۆستایەتى و
 ھۆكاری كۆبونەو ھە سەرخستنیان لە دىندارى و (پەيام) ھەو گۆرى بۆ
 (كەسیتى) ئەو كەسەى، كە پەيامەكەى ھىنا بو! ئىنجا ئەو سىفەتانەى
 كۆمەلگەى رۆمانى لە بتەخواكانى خۆیان نابو، لە سەیدنا عىسايان ناو
 بانگەوازەكەشیان، لە بزافىكى گۆرانكارى ھەرمان بە چاكەو بەرھەلستى لە
 خراپەو ھەو كرد بە باومر ھىنان بە نادىارىكى شىواو پشپۆ، كە پەيومندى بە
 واقىعى ژيانەو ھەر نەبىت!!

ئەمە لقیك بو لە خانەوادەى سەیدنا ئىبراھىم (لقى سەیدنا ئىسحاق).

بەشى دۈم

مەلىكەندى بانگەۋازى ئەقسا

لەككە تىرى ئەمە خىزانە بەرپىزە (لقى سەيىدىنا ئىسماعىلى كۆرى) شى
 ھەر كەۋتە ژىر كارىگەرى ئاسەۋارو بارودۇخى سەحراۋ بىابان ۋ ناۋجەى
 چۆلەۋانى.. ئەۋانىش لە (ئوممەتى پەيام و پەرۋەردە) مود كە گيان ۋ مائىنەۋ،
 خۇيان بە قوربانى پەرۋەردە كىردى ئەمە كەسانە دەكرد، كە روى تى دەكردن،
 ئەمانىش لەم ئەركە پىرۋەردە، بون بە كۆمەلىك زىۋان (سەدەنە) ى
 كەعبەۋ بت و بتخانە! پەيامكەى ئەمانىش بوە پارمەرھەم ھىنانى سىياحى!
 بوە پىشۋازى كىردى گەشتىارانى مالى خواۋ بتە داتاشراۋەكان، كە بەراستى
 بۇيان بوە مايەى پەلى بەرزو پارەى زۆر..

پاش ئەمە گەشانەۋە ھەستانەۋەى عەمەلى دۈم ھاتەۋە كايەۋە، كە محمد
 ﷺ پى ھەستا، محمدى سەرقاقلەى لقى بەرمباب ۋ خىۋانى پىرۋى سەيىدىنا
 ئىبراھىم، كە ۋ دەۋرو بەروى مزگەۋتى ھەرام (كەعبە) نىشتەجى بون. لە
 بانگەۋازەكەى ئەمەۋە زاراۋەى (ئوممەت) ھاتەۋە دى، ئەمجارمىان زاراۋەكە بوە
 دروشمى پەيامكە ۋ بە وشەيەكى قورئانى ۋا دارپىزرا، كە قابىلى ۋەرگىران
 نەبىت بۇ ھىچ زىمانىكى تر. زاراۋەى ئوممەت لە پەيامى محمددا ﷺ ماناى
 تى بەخشى ۋەك (الامامە) ۋ (الامام) ى نوپۇز سىياسەت ۋ ھوكم. يان ئىقتىدا
 كىردن : (أَمِّنَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ) ۋاتە ئىقتىدا كىردى ھەج لەبەر ئەۋمىيە، كە نەبىت
 ئەم زاراۋەى لە ئەسلە ھەربىيەكەى خۇيەۋە بۇ ھىچ زاراۋە ۋ وشەيەكى تىرى
 ھەربىي، يان غەپرى ھەربىي بگۇرپىت.

جەۋھەرى پەيامكەى پىغەمبەر ﷺ بىرىتى بو لە راست كىردەۋە
 دروست كىردەۋەى ئەمە خوارو خىجى ۋ نوقسانىيەى كەۋتەۋە ناۋ ئەمە

بەرنامەو پرۆگرامەى، كە سەيدنا ئىبراھىم پېغەمبەر پەنكى رشت و، سەيدنا موساو عىسا دەستيان پىي كىرد. ئىنجا بەردەوام بونەوۋى كاروانى خواۋىستى ئوممەتەكە لەسەر ئەو رىبازو بەرنامە نوپىيەى بۆى دادەپىزىت، تا ئەو زەمانەى ئامانجە گەورەكانى دپتە دى. بۆيە ئاراستەى پەيامە نوپكە لە چەند خالىكدا دەردەكەوت :

١. چاك كىردنەوۋى ئەو خوارو خىچىيەى كەوتبەو ناو بەرنامەكەى سەيدنا ئىبراھىمەوۋ : ئەمەش بەوۋە بو، كە ھەمو رۆلەكانى بەرەباب ۋ تىرەكانى رەچەلەكى قورەيشى بانگ كىرد، كە واز لەو سىفەتە نوقسانە بىنن، كە گوايە ئىۋە (ئوممەتى زىۋان) ى بت و بتخانەن! واز لە بازاركانى بە دىن بەيىنن، ھەروەھا لەو شىۋازى تىرەپەرسى ۋ ھۆزخوۋازى بەيىنن، كە خىستونىيەتە شىرك و بتپەرسىيەوۋ. ئىنجا بانگەيشت كىردنى نەوۋەكانى ئىسحاقىش (جولەكەكان) كە ئەوانىش با واز لەو خۆپەسەندى و زاراۋە ناۋۆلايە (گەلى ھەلبىزاردەى خوا) بەيىنن و عەقىدەكەيان راست كەنەوۋ، با چىدى دىنەكەيان نەخەنە خىزمەت مەخۇرى موتەرىف ۋ دەسلەتدارى مۇستەكبىرى خاۋەن پلەو پارەوۋ. ئىنجا بانگ كىردنى ھەردو لايان، كە وەرن با لە (ئوممەتى پەيامەكە) دا كۆبىنەوۋ، ئەركە سەرەكەكەى سەرشانمان دەست پىي بىكەنەوۋ، كە فەرمان كىردنە بەچاكەو بەرھەلستى كىردنە لە خراپە ۋ سەلماندى ئىماندارىيە لە نىۋ خەلكىدا..

٢- رىشەكىش كىردنى ئەو جوداگەرى و ناكۆكىيەى لە رۆلەى نەوۋەكانى سەيدنا ئىبراھىمدا رويداۋەو بۆتە لەت بونى ناۋكى (ئوممەتە مۇسولمانەكە) ۋ كىردونى بە جولەكەو دىان، كە لەوانىشەوۋە دابىر دابىر بونى تر داھات و پارت ۋ كۆمەللى زۆرى تر پەيدا بوۋ، ئەمەش پىچەۋانەى ھىۋاۋ ئاۋاتەكەى سەيدنا ئىبراھىمە، كە ھەر ھەۋلى ئەوۋى دەدا ھەمو مۇۋاپىقەتى لە بازىنەى (ئوممەتى پەيامەكە)دا كۆ بىكەتەوۋ ھەمويان بىخاتە سەر يەك راستە رىبازو سەر يەك دىدو ھىكرو پەيۋەندى نىۋانىان بىكەتەوۋ بە پەيۋەندى عەقىدەو دىن، تا ھەمويان ۋەكو جازان بېنەوۋە يەك ئوممەت و يەك خوا پەرسىتەوۋ..

بۇ ھېنانە دى ئەم مەبەستەشە ئەومندە ئايەتى قورئان دەپىنن، گە ئەھلى كىتاب بانگەيشت دەكات بۇ رېكەوتن لەسەر پەيمان و بەئىنىك (الى كلمه سواء) بۇ بەرنامەيەكى پاك و بى گەردو راست، گە بناغەكەى بانگەوازەكەى سەيىدنا ئىبراھىم بىت : (ملة ابراهيم حنيفا)، وەك دەفەر موى : (قُلْ يَٰأَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَىٰ كَلِمَۃٍ سَوَۃٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَۢمُۤ اَلَّا نَعْبُدَ اِلَّا اللّٰهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِۦ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِّنْ دُونِ اللّٰهِۚ فَاَن تَقُولُوۡا فَعُولُوۡا اَشْهَدُوۡا بِاَنَّا مُسْلِمُوۡنَ ﴿۱۶﴾ يَٰأَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَاجُّوۡنَ فِىۡ اِبْرٰهِيۡمَ وَمَا اُنۡزِلَتِ التَّوْرَةُ وَاِلَّا نَحۡمِلُۡهُ اِلَّا مِّنۡۢ بَعۡدِۡۤىۡۤ اَفَلَا تَعۡقِلُوۡنَ ﴿۱۷﴾ هَٰكَذَا هُمُوۡلَاۤءُ حَبۡجَتُهُۥ فِيمَا لَكُمۡ بِهِۦۤ اِلۡمٌ فَلِمَ تُحَاجُّوۡنَ فِيمَا لَيْسَ لَكُمۡ بِهِۦۤ اِلۡمٌ وَاللّٰهُ يَعۡلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعۡلَمُوۡنَ ﴿۱۸﴾ مَا كَانَ لِاِبۡرٰهِيۡمَ يَهُودِيًّا وَلَا نَصَرَانِيًّا وَلٰكِنۡ كَانَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشۡرِكِيۡنَ ﴿۱۹﴾ اِنَّ اَوَّلَ النَّاسِ بِاِبۡرٰهِيۡمَ لَلَّذِيۡنَ اتَّبَعُوۡهُ وَهَٰذَا النَّبِيُّ وَالَّذِيۡنَ ءَامَنُوۡا وَاللّٰهُ وَلِىُّ الْمُؤْمِنِيۡنَ) آل عمران/ ۶۴-۶۸ واتە : ئەى محمد، بلى : ئەى ئەوانەى پەيامى خوايىتان بۇ ھاتو، وەرن بەدەم بانگەيشتى بەرنامەيەكەوہ گە لە نىوان ئىمەو ئىوودا ھاوبەشە، ئەويش ئەومىيە كە جگە لە (اللە) ھىچى تر نەپەرستىن، ھىچ جۆرە شەرىكىكى بۇ بىر پار نەدەين، ھىچ لایەكمان لایەكەى ترمان . لە مەزنى و پىرۆزى و حاكمىتىدا . لە جىى خواى گەورەدانەنىت.. جا ئەگەر سەرپىچيان کردو بەدەم ئەم بانگەوازەتەوہ نەھاتن ئەوا پىيان بلى : كە ئىوہ بە شايەت بن ئەوا ئىمە مۇسولمانىن ، ملكەچىشمان تەنھا بۇ خواى پەرورەدگارە.. ئەى خاوەن كىتبە ئاسمانىيەكان، ئىوہ بۇجى وا قسە لەسەر ئىبراھىم دەكەن، گە ھەر يەكەتان دەلى ھى ئىمەيەو ئىمە سەر بەوين؟! خۇ تەورات و ئىنجىل دواى ئەو ھاتونەتە خوارەو، ئەوہ بۇ ئەقلىتان ناخەنە كارو بىر ناكەنەوہ؟! ئەوا ئىوہ باس ، موحادەلەو شەرە قسەتان لەسەر ئەوہ كرد، كە زانىيارەكەتان دەربارەى ھەبو، ئەدى بۇجى باس ، موناھەشەى شتىك دەكەن كە ھىچ زانىيارەكەتان دەربارەى نىيە؟! خۇ ئاشكرایە، كە خوا دەزانىت و ئىوہ نازانن.. ئىبراھىم نە جولەكە بوە، نە دىان، بەگەو ھەمىشە

سەر بە دىنى حق ۋ موسولماننىكى گوڭرايهال و فەرمانبەردار بومو، قەت لە رىزى موشرىكاندا نەبەد.. ئەوى شاينى ئەومىيە لە ئىبراھىمەو نزيك بىت ۋ سەر بەو بىت ئەو كەسانەن، كە شوين كەوتوى ئەون، ھەرومھا ئەم پىغەمبەرەش خۆى ۋ ئەوانەش، كە باومرپان ھىناو، بى گومان خوا يارو ياومرو پشتگىرى موسولمانانە..

ھەرومھا دەفەر موئ : (وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٣٥﴾ قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا إِلَّا بِإِذْنِهِمْ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ وَمَا أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٦﴾ فَإِنْ ءَامَنُوا بِمِثْلِ مَا ءَامَنَ بِهِ فَقَدْ أَهْتَدُوا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٣٧﴾ صَبَّغَهُ اللَّهُ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صَبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَبِيدُونَ ﴿١٣٨﴾ قُلْ أَتُحَاجُّونَنَا فِي اللَّهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ وَلَنَا أَعْمَلُنَا وَلَكُمْ أَعْمَلُكُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ ﴿١٣٩﴾ أَمْ يَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى قُلْ ءَأَنْتُمْ أَعْلَمُ أَرَأَيْتُمْ أَنْتُمْ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَفِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٤٠﴾ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ) البقرة/ ۱۳۵-۱۴۱

واتە : ئەوانە دەیانوت ۋ مرن ببەنە جولەكەو ديان، ۋا بكەونە سەر رىنمايى خوايى! ئەى محمد تۆش پىيان بلى ۋ نەخىر، ئەو ناكەين، چونكە ئىمە خۆمان شوين دين ۋ بەرنامەى ئىبراھىم كەوتوين، كە پاك ۋ بى گەردو دروستە، ئەویش ھەمىشە خواويست بومو ھەرگىزاو ھەرگىز لە رىزى بىتەرستاندا نەبەد.. ئىو پىيان بلىن : ئىمە باومرپان بە خوا ھىناو بەو قورنانش، كە بۆ خۆمان ھاتۆتە خوارمەو بەوانەش، كە بۆ ئىبراھىم ۋ ئىسماعىل ۋ ئىسحاق ۋ يەعقوب ونەوگانی يەعقوب ھاتو، ھەرومھا بەو پەيامەى بۆ موساو عىسا ھاتوم بە ھەمو ئەو پەيامانەى ترىش، كە لە لاينەن خۆى گەورەو بۆ پىغەمبەران بە گشتى رەوانە كراو، ئىمە جياوازی ناخەينە

نيوان هيچ يەككە لەو پېغەمبەرەنەو دەو خۇمان تەسلىمى فەرمانى خوا كىردەو موسولمانى ئەوين.. جا ئەگەر ئەوان - بەو شېۋىيە خۇتان - باۋىرپان ھېنا ئەو ماناى واپە رېنگاى رېنماىى خواپيان دۆزىۋىتەو، ئەگەر پىشتيان ھەلگىردو گويپان نەدايى، ئەو ھەتمەن دەكەنە دوزمىندارى ناوخۇ دۈبەرەكى ناو خۇپانەو، خۋاى تۇ بۇيان بەسەو بۇ ئەۋى لى گەپى، ئەو تۇ لە پىلان و ھېلىيان دەپارىزىت، چۈنكە خوا بېسەرۋ زانايە.. ئەم دىن و دىندارىيە نەخشەيەكە خوا داپىرشتەو، كى ھەيە لە خوا چاكتىر نەخشە بۇ شت داپىرژىت؟! لە ھەمو بارودۇخىكتا ئىمە ھەر پەرستىارى ئەوين و رومان ھەر لەو.. پىيان بلى : ئايا ئەمە رەۋايە ئىۋە ئاۋا دەربارى خوا، مۇجەدەلەو شەپە ھەستەنە لەگەلمان؟! خۇ ئىۋە خۇشتان چاكتىر دەزانى، كە ئەو خۋايە پەرۋەردىگارى ئىمەش ۋ ئىۋەشە، كارو كىردەۋى خۇمان بۇ خۇمان و، كارو كىردەۋى خۇتان بۇ خۇتان (چۈنكە نە ئەۋى ئىۋە ئەۋىيە، كە ئىمەى لەسەرىن، نە ئەۋى ئىمەش ئەۋىيە، كە ئىۋەى لەسەرىن) ئىمە تەنھا ملكەچى وگويپايەلى خۋاين وپەس، يان دەلىن: ئىبراھىم وئىسماعىل ۋ ئىسحاق و يەعقوب ۋ كۆرەكانى جولەكەو دىان بون!! پىيان بلى : چما ئىۋە چاكتىر دەزانى يان خوا؟! كى لەو كەسە ستەمكارترە، كە شايتىيەكى خۋايى لە لايەو پەنھانى دەكات؟! خۇ خۋاى گەۋرە بى ئاگا نىيە لەۋكردارو رەقتارى ئەنجامى دەدەن. ئەو ئوممەتلىك بو، ھات و رابورد، ئەۋى كىردۈيتى وا لە ئەستۈى خۇپدايەو ئىۋەش ئەۋى دىكەن ھەر وا بە ئەستۈى خۇتانەو، خۇ ئىۋە لەسەر كارو كىردەۋى ئەوان موحاسەبە ناكىرن..

۳. ھەلپىنەنەۋى ھەنگاۋى ەمەلى وا، كە ئەم يەكگرتنەۋە ئاسانتر بىكات، بەلگە لە ناو تاۋىرە بەردى ئىختىلافتى دۋاى سەپىدنا ئىبراھىمدا ھىۋاى كانىۋاى يەگبۈنەۋىيەك ھەلۋولت.. بۇ ھېنەندى ئەم مەبەستەش بو، يەكەم چار ئەو مائە كرايە ھېلە، كە سەپىدنا ئىبراھىم لە ئەقسا دروستى كىرد بو، كە پىشتىر زىارەتى ئەو دەزگا پەرۋەردىي جىھانپە دەكرا.. دىسان روداۋى ئىسراۋ مىعراج، كە لە كەعبەۋە بەرەو مزگەۋتى ئەقسا كرا، ئىنجا لەۋىۋە بۇ

بانگه وازو فیّر کردنه وه..

(فجاسوا خلال الديار)..

بزانه نه‌بویه‌گری سددیق - خوا لئی رازی بیټ - چهند چاک له‌م دمرسه تیگه‌یشتبو، که هوشداری ده‌دایه ئه‌وسوپا ئیسلامیه‌ی، که بو ئه‌و ناوچه‌ی مزگه‌وتی ئه‌قساو دهروربه‌ری دهناردن، پیی ده‌وتن که ئامانجی په‌یامه ئیسلامیه‌که نه‌گوژن، پیی فهرمون : (ئیه‌و وا رو ده‌که‌نه شام، شام ناوچه‌یه‌کی به‌ بیت و به‌ره‌که‌ته، خوی گه‌وره هاوکاریتان ده‌کات و پارمه‌تیتان ده‌دات و ده‌چنه ناوی و ده‌سه‌لاتی به‌سه‌ردا ده‌گرن، تا مزگه‌وتی تیدا دروست که‌ن، وا

نهتان بینیت، که کهوتبنه دروست کردنی جی رابواردن ۱ خۆ مهشغول کردن ۲
بی ناگایی، ناممان ناگاتان له خراپهکاری بیت^۱
۳ داپشتن ۴ رۆن کردنهوهی پهیکهه ریگخستنی (نوممهتی پهیامهکه) به
شیومهکی دورو درپژ، بهدیاری کردن و ئاشکرا کردنی دهزگاکانی، به دیاری
کردنی سیاست وکاروباری کۆمه لایهتی وئابوری و، هه مو چالاکیهکانی تری
ناوهومو دهرموده، پهپوهندی نیوان نوممهت وخه لکی دی.

خاڵیکی کاریگهر

کاریگهری تیرهخوازی عهربی

لهسهر چه مکی نوممهت دوای سهردهمی راشیدی

ههقه ئهوه بوتریت، که چۆن ئاسهوارو بارودۆخی میسری سهردهمی
فیرعهون، کارتیکردنی لهسهر بانگهوازو نوممهتهکهی سهپیدنا موسا ههبو،
ئاسهوارو بارودۆخی ناوچه عهرمیهکهش ههر ئاوا کارتیکردنی خۆی لهسهر
نوممهت و بانگهوازدهکهی سهپیدنا محمد ﷺ ههبو، جا چۆن لهولا
کارتیکردنهکه ئیجابی وسهلبی ههبو، لهملاش ههروا بوه.

لایهنی ئیجابی باشی ناوچه عهرمیهکه سهرکهوتنی بانگهوازدهکهی
پهغه مبهری ﷺ ئاسانتر دهکرد، چونکه زۆر چاک توانی مروقی موسولمان و
پهرومرده کات، شهیدای به هاو رهههنده بهنرخهکانی کۆمه ل بیت و بی باکانه
خۆی له پیناو بیروباومرکهیدا بکاته قوچی قوربانی، زۆریک لهم دیدو بههاو
مانایانه له میسری فیرعهوندا نهبو، ئهوهی لهولا ههبو زۆرینهی ههر
بارقورسی بو، عهقیدهو بههاو نهاریتی تلیسانهوهو خۆ کر کردن بو، دهست به

^۱ عبدالله بن المبارك المروزی، کتاب الزهد والرفاق، تووژینهوهی عبدالرحمن الاعظمی/ بیروت/
مؤسسه الرساله/ بی میژو. لا ۱۴۱.

كلاۋى خۇتەۋە بىگرمۇ با نەيىبات! ئەمانە ھەمۇ ۋەكۇ كۇت ۋ زىنجىر بون ۋ شوۋىن كەۋتوانى سەيىدنا مۇساياڭ ھىندە تىر بەرمۇ دىنا رادەكىشا.. دىسان لە نىۋەدورگەي ەرمەدا چاندن و كشت ۋ كال نەبو، بارى ئابورى زۇر لەسەرمۇ نەبو، ۋا نەبو كۆمەلگەكە فىرى گەدەبەلى و زىدەپۇيى بىكات، ئەمە جگە لە سىفەتەكانى جوامىرى و سەخاۋەت و گىانى قوربانى دان و لەسەر كىرنەۋەمۇ گوى نەدانە كۆسپى رى، چ سىروشتى بو بن، چ ھى خەلگى..

لايەنە سىبىيە خراپەكەشى ئەۋە بو، كە ئەۋ دەمارگىرى تىرەخۋازىيە ۋاى لە ەرب دەگرد دۇستايەتى و دوزمنايەتى بە گوپىرى ھەلۋىستى ھۆزەكەي دىارى بىكات، ئەمەش نەيدەھىشت باباى نەۋ مۇسولمان زو بەرمۇ كۆمەلگەي نوۋى جىھانى پى ھەلگىرىت، چۈنكە تۇرى پەيۋەندىيە تىرەگەرىيەكەي نەيدەھىشت پەيۋەندى خۇى بەرفراۋان كات، ھەمىشە دەبو ھۇشى لەۋ سىنورانە بىت، كە تىرەكەي خۇى بۇ پەيۋەندى ئەندامانى كىشاۋىتى! دەبو ھەر بەۋ چاۋمۇ بىروانىت، كە ھەر كەس لە تىرەكەي خۇى نىيە بىگانەيەۋ ھىچ پەيۋەندىيەكى بەم و بە تىرەۋ ھۆزەكەي ئەمەۋە نى! ئەمانەش ھەمۇ دەبونە كەندەلان و كۆسپى سەر رى پەيۋەندى بەستى جىھانىيانەي كۆمەلگە ئىسلامىيەكە. ئەمەش بى گومان كارىگەرى خۇى دەخستە سەر داھاتوى ئوممەتە مۇسولمانەكەۋ، نەيدەھىشت نە گەشە بىكات نە بەئاسانى دەزگا پەروەردەيەكانى ۋالتر كات! ھەر كاتىكىش ئەم بەھاۋ رەھەندە تىرەخۋازىيانە بە ئىسلام نەدەۋىران و نەياندەتوانى خۇيان بىدەنە بەر شەپە پائى ئىسلام پەنايان دەبىردە بەر (دىاردەۋ روالەت) ى ئىسلاميانەۋ خۇيان لە (جەۋھەرى كىردار) ى ئىسلامى دەۋارد! نوۋىزان دەگرد بەلام بە سىستى، يان ھەر لەبەر چاۋى خەلگى، يان بە تەنھا دەيان كىرد و نەدەھاتنە جەماعەت! دەيانبەخشى بەلام ھەر لە بازىنەي تىرەۋ ھۆزەكانى خۇياندا، يان ھەندىكىان قالبە جاھىلىيەكەي خۇيان دەگردە قالبى ئىسلامى! بۇيە دەبىنىت خۋاى

پەرورمردگارو كارچوان خاومنى ئەو ديدو رەفتارو ھەلۋىستانەى ناو نا
 دىشتەكەكان و دەرھەقىشان فەرموى (اَلْاَعْرَابُ اَشَدُّ كُفْرًا وَفَسَاةً وَاَجْدَرُ
 اَلَّا يَمْلِكُوْا حُدُوْدَ مَا اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُوْلِهِ) التوبة/۹۷. واتە: تەشتەكەكان كافىرىن و
 دوروتىرىن كەسن، چاكتر واىە سنورى ئەوانە نەزانن كە خوا بۇ پىغەمبەرى
 ناردۇتە خوارەوۋە.. چونكە دىشتەكى ئەو ئامادەباشى و توانا ھۆشەيەيان
 نەبۇچەمكى بەھاو نرخی ئەو ئەھكامانە بە گىرنگ بگىرن، كە خواى گەورە
 ناردۇيتىە خوارەوۋە، ئەومندەشيان ئىدراكى كۆمەلایەتى و شارستانىتى نىيە، تا
 پەى بەو سىستەم و ياساۋ رىسايانە ببەن، كە بۇ پىشخستنى جىھان پىۋىست
 بون، كە لە ھۇناغىكدا پەك خرا بون و كەنار كرا بون، ئەوانەى ئىستا ئىسلام
 بۇيان ھاتۇتەوۋە تا سەر لەنوۋى بىيانخاتەوۋە كارو ئاراستەى جىھانىيانى پى
 بىكاتەوۋە..

لەبەر ئەوۋە بو، كە كىشەى سەرەكى رى پىغەمبەر ﷺ لەدواى كۆچ كىردنى
 بۇ مەدىنە، كە دەبو ئوممەتىكى جىھانى وا بىنات نىت، كە ھەمو رەگەز
 قەوم قىلەيەكى تىدا بژى. ئەو كۆسپە سەختەى دەمارگىرى ھۆزپەستى و
 تىرەخۋازىە بو، كە ببوۋە نەرىتى پىرۋزو رىساي نەگۋرى كۆمەلگەى
 عەرەبەكان..

جا پىغەمبەر ﷺ كۆمەللىك ھۆكارو ھەلۋىست و پىلانى بۇ لاۋاز كىردن و
 نەھىشتنى ئەم كۆسپە سەختە نا، لەوانە :

ھۆكارى يەكەم : پالفتە كىردنەوۋەى ئەندامانى ئوممەتى نوۋى مۇسولمان لە
 ھەمو ھەست و نەستىكى دەمارگىرى تىرەخۋازى و ئىعتىبار كىردنى بە لاکە
 تۆپىۋى بۆگەن : نەرىتە كۆنەى جاھىلىيەت، كە كەلگى سەردەمى نوۋى پىۋە
 نىە و دەبىت تور ھەلدىت، لە جىى ئەو دەبىت بەھاو رەھەندى تەقۋا و
 پارىزكارى بىيىتە تەرازو پىۋەرى كۆمەلایەتى و ھەئسەنگاندنى خەلگى، چونكە

ئەمەيان لەگەڭ ئەم بېشكەۋتەنە جىھانىيە نوپىيەدا دىتوانىت ھەلکات نەك ئەو دەمارگىرىيە ناپرسەنە..

ھۆكارى دومە : ئاگادار گردنەۋەو ئىنزار گردنىان لە گەرپانەۋە سەر بەھاو نەرىت و پېۋەرى تىرەخۋازى و دەمارگىرىيە كۆنەكەى جاھىلىيەت. ۋە ئىعتىبار كردنى ئەم ھەست و رەفتارەش بە يەككە لە گوناخە گەرەكان، كە بىكەرەكەى شاپانى مانەۋەى ھەتا ھەتايى دۆزەخ دەپت.^۱

ھۆكارى سېيەم : سەل گردنەۋەو لەۋەى كە لە ئەم ھەستى تىرەخۋازى و دەمارگىرىيە خىلەكەىيە لە داھاتودا رۆلى زۆر سەرەكى دەپت لە كارەسات ۋە شەپرو و پىرانكارى و فېتنە ۋ كېشەى زۆرى لى دەكەۋىتەۋە.. ئەمانەش ھەمو ۋەكو ھەزەرو ئىنزارو ھەرەشە ھەمويان لە ھەدىسى پېغەمبەردا زۆر ھاتون، ھەر كىتەبىكى ھەدىسى بگىرىت، بەشىكى تېدايە بە ناۋى كىتاب يان باب الفتن ۋ ئەو دژۋارىيەنە بەيان دەكات كە دەمارگىرى خىلەكى دەپنەتەۋە..

بۆيە دەبو ھەر لە سەرتاۋە كۆمەلگەكەى مەدىنە لە ھەستى تىرەخۋازى و دەمارگىرى خىلەكى ۋ ئىنتىماى ھۆزايەتى پاك بىكرىتەۋە و بەرەو بەھاى تەقۋا ى جىھانىيەنە ھەئىرەن، دەبوھەر لەۋ سەرتاى ئىسلامەتەۋە، ۋ خوا ترسان ۋ

^۱ صحيح البخاري : باب الفتن، صحيح مسلم : باب الامارة، مسند احمد : ۱/ ۴۰۹ لا ۴۰۹، سنن النسائي : كتاب البيعة وكتاب الزينة.. بۇ زانىنى دەقى ھەندىك ھەدىس كە گوناخە گەرەكان بە ھەوت يان بە دە ھىسەب دەكات، كە يەككە لەۋانە بە ئەغرابى بونەۋەىيە دۋاى كۆچ كردن! يان مورتەد بونەۋەىيە دۋاى كۆچ كردن بېروانە ھەدىسى ژمارە ۱۲ ى الجامع الصغرى سىۋىي كە لە ئىمامى نەسائىيەۋە دەگىرپتەۋە كە پېغەمبەر ﷺ ھەرمۇيەتى: (أَكُلُ الرِّبَا وَمُكَلِّئُهُ إِذَا عَلِمُوا بِذَلِكَ. وَالْوَاشِعَةُ وَالْمُسْتَرْشِمَةُ لِلْحَسَنِ، وَلَاوِي الصَّدَقَةِ، وَالْمُرْتَدُّ أَغْرَابِيًّا بَعْدَ الْهِجْرَةِ مَلْعُونُونَ عَلَى لِسَانِ مُحَمَّدٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ) واتە : ئەۋى سود (ھايىز/رىبا) دەخۋات و ئەۋى ۋەكالىتى ۋەردەگىرىت و ئەۋى نوسەرى مامەلەكەپەتى. ئەگەر زانىان ھەرامە - ۋ ئەۋ كەسەى خال دەكوتىت و ئەۋى بۆى دەكوتن ۋ ئەۋى رى ئە خېرو خېرات دەگىرىت و ئەۋى دۋاى كۆچ كردن پاشگىز دەپنەتەۋە دەگەرپتەۋە سەر ئەغرابىتى، ئەمانە ھەمويان دورن لە رەھمەتى خواۋ لەسەر زامانى محمد ﷺ ۋ لە رۆزى قىامەتدا لەئەنتيان لى كراۋە. دواتر باسى ئەم خالە دەكەين.

پاڭەند بون بە ئىسلامەكەوۋە بېيىتە تەومرى سەرەكى پەرورمردەو پېومرى
 ھەئسەنگاندنى ناو خەلگى.

ھەزەرۇ ئىنزارو ھەرەشەي پېغەمبەر ﷺ لە ھەستى خېلەكى و
 دەمارگىرى تىرەخوۋازى و سۆزى تايەفەگەرى يەكېك بۇ لە توخمە سەرەكەكانى
 بەرنامەي ئاراستەو پەرورمردەي پېغەمبەر، تەنانەت لە وتارەكەي رزگار كردنى
 مەككەيدا، جىھادەكەي خۆي كرده دژايەتى ئاشكراو بى وچانى جاھىليەتى
 ەربى، چونكە ھەرموى : (يا مَعْشَرَ قُرَيْشِ إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَذْهَبَ عَنْكُمُ نُحُورَ الْجَاهِلِيَّةِ
 وَتَعْظَمَهَا بِالْآبَاءِ، النَّاسُ مِنْ آدَمَ وَآدَمُ خُلِقَ مِنْ تُرَابٍ) واتە : ھۇ خەلگى ھورمىش،
 خوۋى گەورە دەمارگىرى جاھىليەت و شانازى كردنى بە باب و باپىرانەو لە
 ناودا نەھىشتون، خەلگى ھەموى لە ئادەمن ۋ ئادەمىش لە خاكە.

بەلام دواي خىلافەتى راشىدىن (كلتور) ى دەمارگىرى و بەھاو نەرىتى
 تىرەخوۋازى ھاتەو مەيدان و دەسەلاتى كۆمەلگەي خستەو ۋىر ركىفى خۆي.
 بە تايىبەتى دواي نەمانى نەوۋى ياومرانی پېغەمبەر ﷺ كە خۆي پەرورمردەي
 كردبون.. ئىدى لە كۆمەلگەي ئىسلامىدا چەندىن شىۋازى پېچەوانە ۋ دژوانگە
 (تناقضات) دەرگەوت، لەملاوۋە ئىسلام ھەمو گەل ۋ مىللەتانى بە يەك چاو
 سەير دەكردو ھەموى بە يەكسان دادەنان، لەولاشەوۋە واقىيەكى تر ھەبو، كە
 بە ناۋى ئىسلامەوۋە لە سىياسەت ۋ بارى كۆمەلەيەتى و.. ھتد موسولمانانى
 دەرگە دو چىن! ەرمب و مەوالى (عەجەم) ئەمەش بوۋ ھۆي پارچە پارچە
 بونى نوممەتەكەو، گەرەنەوۋە سەر ئەو سۆزو نەرىت و بەھا جاھىلييانەي، لە
 تايەفە گەرى و دەمارگىرى تىرەو ھۆزدا دەرەكەوت، بەمەش داب و دەستورە
 ئىسلامىيە جىھانىيەكە كەوتە پاشە كەشە..

^۱ ابن هشام، السيرة بء (القاهرة : مكتبة الكليات الازهرية، بى ميژوۋە) ۱۴۱.

ئەم سەرھەلداڭدەۋى دەمارگىرىيى ۋ تىرەخۋازىيە بەۋە ھاتەۋەناۋ كىلتۋى ۋ^۱ رۇشنىيرى ۋ بەھاي ھەندىكەۋە، چۈنكى ئەمەۋىيەكان، كە دەۋلەتى ئىسلامىيان كەۋتە بەردەست . ۋەكو ئىبنو تەيمىيە دەلىل^۱ . پاشايەتيان ھىنايە جىيى خىلافتەتى ئىسلامى. ئىدى ئوممەتەكەش ھەروا بەرەۋ نوشوستى نزم دەپۋە، تا گەيشتە ئەۋەى، كە زاراۋى (ئوممەتى موسۇلمان) نەك ھەر ھىچ ماناۋ واتايەكى ئەسلى نەدەگەياندا، ھەر سىرپرايەۋە! چۈنكى ھەمو جۆرە ئىنتىما جايلىكەكانى تر ھاتنەۋە شوئىنى : ھۆزايەتى، تايەفەگەرى، تىرەخۋازى، نەتەۋەمىيى..ھتد.. بەمەش ئوممەتەكە

- ۋەك خەلگى پەيامەكە - نەماۋ دابىر دابىر بو، دىروازەى فەيتنەۋ شەرو شوپ كەۋتە سەر پەشت..

لە لايەكى ترەۋە ھەر ئەم ھەست ۋ ھەئۆستى تىرەخۋازى ۋ دەمارگىرى خىلەكەيە بو، نەيھىشت دەزگا سىياسى ۋ ئىدارى ۋ ياسادانەكانى دەۋلەت، ھاورى ۋ ھاۋكات لەگەل پىشكەۋتنە جىھانىەكاندا بىرۇن! ھەر ئەم سۆزە پەرىدە بو نەيھىشت شورا خۇى بگىرىت، نەيھىشت سەرگردايەتى كۆمەلكارى بىتە دى، نەيھىشت بەرپىرسى حاكىم بەرامبەر ئوممەتەكە بچەسپىت، نەيھىشت بەشدار بونى ئوممەت لە بىرپارى سىياسى ۋ ئابورىدا خۇى بگىرىت ۋ بىيىتە نەرىتىكى سىياسى ۋ رىئايەكى دەستورى. لە جىياتى ھەمو ئەم جوانيانە ھوكمى سىياسى تاكرەۋ دەسەلاتى رەھاي ئابورى حاكىم ۋ فەرمانى شەفەيى ۋ سەرپىيى چارەنوسسازى جەنگ ۋ ئاشتى بوە سىفەتى ھوكم.. ئىدى ئەۋ تىرەخۋازى ۋ دەمارگىرىيە مونجەرىفە ھەر ھەمو جومگەكانى ھوكم ۋ دەزگاكانى ئاراستەۋ مومارەسەى رۇژانەى رەسمى گرتەۋە..

ئەم گەرەنەۋە سەر تىرەخۋازى ۋ دەمارگىرىيە خىلەكەيە، كارتىكردىنى خۇى لە دەزگاكانى پەرۋەردەۋ ئاراستە ئىسلامىيەكەش كىرد! ئەمانىشى لە ئامانجى

^۱ ابن تيمية، مجموع الفتاوى/ كتاب قتال اهل البغي ب٢٥ ٢٠١٩.

(پېكھېننى ئوممەتى مۇسۇلمان) ۋە پېشخىست ۋە ھاۋشان رۇيشتى پېداۋىستى ۋە داۋاكارىيەكانى قۇناغەكان ۋە بەربەرەكانىكانى ۋە ھىناپەۋە بۇ ئاستەكانى خوارى! گەراندنىيەۋە بۇ پلەكانى يەكەم دو دىاردەى تر لە جېى ئەم گەشەۋ بەرز بونەۋمىيە دەرگەۋتن:

دىاردەى يەكەم : دەرگا رەسمىيەكانى ئاراستەۋ پەرۋەردەى كەردن - نەيانكەرد بە گۈيرەى بىنەماكانى ئىسلام، كە لە قورئان ۋە سوننەتدا رۇشەن بون - پەكەنە ئەۋ زانستى ۋە لېكۆلېنەۋانەى خەزمەتى ئىدارەى ئوممەت ۋە پەيۋەندىيەكانى دەرگات، بەلگەۋ بە پېچەۋانەۋە، چۈنكە كەۋتەۋنە ژېر كارىگەرى سۆزى خېلەكى ۋە ھەستى جاھىلىي تىرەخۋازى خۇيانەۋە، گەراندەۋە سەر (كەلتور) ۋە پېۋەرى خېل ۋە ھۆز ۋە كەۋتەنە پىا ھەلگۈتن ۋە مەتەج ۋە سەنەى (كەسايەتى) يە بەھىزەكان! لە جىياتى ئەۋەى ئوممەتەكە بەرەۋ ئاستى پەيامەكەۋ داخۋازىيەكانى ئاراستە كەن، دەرگاتەۋە داۋەۋە بە كارىگەرى دىدەۋ پېۋەرى جاھىلىي خۇيان بچۈكتە دەرگەۋە، ئىنجا كە كەۋتەنە سەر خولگەى كەسايەتى ۋە لە دەۋرى كەسە بەھىزەكان گەراندە، كەۋتەنە پەساۋ ھىنانەۋە بۇ كەردەۋى ناھەمۋارەۋ نەشەرەى ئەۋ كەسايەتتە بەھىزانە! ئىدى كەۋتەنە پىنەجىتى ۋە بەھانەدۇزى ئەۋان!

دىاردەى دەۋم : ئەۋ دەرگاىانەى لە خولگەى رەسمىيتى دەۋلەتدا ھەل نەدەخولان ۋە، لاي ئەۋ جىيان نەدەبۇۋە، يان بە يەكتە رازى نەبون، سەرقال بون بە (پەرۋەردەى) تاكى بى كارۋ پەراۋىز كراۋەۋە ھەمۇ ئاراستەۋ شىۋازى پەرۋەردەى كەردنى ئەم دەرگا غەيرە رەسمىيە ھاتە سەر پەرۋەردەى كەردنى (دەرۋىش ۋە سۆڭ) ى دامەۋ! لەۋانەى خۇيان لە پەۋەرو بونەۋەى تەۋزەكانى ژيان لادابو، دەرگەتى مەملانىي دەسلەتداران نەدەھاتەن، ئىدى قەنەعتيان ھاتبەۋ سەر خەلۋەت ۋە نەفس پەرۋەردەى كەردن! كە بە دەرۋازى

ژيانى خۇيان، بە ھىۋاي دادى خاۋايىستى لاي خۋاي گەۋرە بەھەشتەكەي،
 ئاراميان لەسەر ئەۋ ھەمو ناسۆرو مەحرۇم بون ۋ دەستكورت كىردنە دەگرت!
 ئەنجامى ئەۋ جۆرە ئاراستەۋ پەرۋەردىيە ۋ گۆشەگىرى ۋ گىردانى كارى
 دەزگاكانى پەرۋەردە ۋ فېرخۋازى، ئەۋە بو، كە ھەمو پەنجەكان لە (فەقە
 العبادات) دا خراڭە كارا! ھەر شەرخناسىك دەھات لەسەر رىساۋ ئەھكامەكانى
 پەرسىنى دەنوسى، ھەر نەۋەپەكەش، كە بە دۋاي نەۋەپەكى تىردا دەھات، ھەر
 لەسەر ئەم ئەھكامانەي دەنوسى! يەككە پەراۋىزى بۇ دادەنا، يەككى تىر
 رافەي دەگرت، يەككە كورتى دەگرتەۋە، يەككى دى ناۋى دەنا مېۋى!! بۇيە
 دەبىنىت ھەزاران بەرگە كىتەپ لەسەر (تارەت ۋ دەستىۋىژ) نوسراۋ ھەزاران
 لەسەر ھەيزو نىفاس ۋ تەلاق ۋ عىددە ھەن! كەچى ئەۋەي لەسەر (فىقھى
 سىياسى) ۋ (فىقھى كۆمەلكارى) ۋ (رىساكانى كۆمەلگەي مۇۋاپىقەتى) ۋ
 (سىستىمى ئىدارى ۋ ياسا دانان) ۋ (پەيۋەندى نىۋان دەسەلاتدارو دانىشتوان) ۋ
 (چۆنىەتە دابەش كىردى سامانى گشتى) نوسراۋ، ناگەنە ژمارەي پەنجەكانى
 دەست، مەگەر كىتەپكى ۋەكو (الاحكام السلطانية) ى ماۋەردى، ئەۋەش پەرە
 لە خالى لاۋاز، چۈنكە ھەر بۇ ھەنجەت گەراۋە بۇ دەسەلاتدارانى بەيئەتەۋە، كە
 دەبى لە ھاكىم بگەرپەن بە گۈيرەي دىدو راۋ بۇچۈنى خۇي ھوكىم بىكات! يان
 قەيدى نىيە لە يەك كاتدا چەند چەۋلەتەك ۋ چەند سەرگىرايەتتەك
 ھەبىت! يان ھەر كەس بە زۆر يا بە فېل چۈە سەر ھوكىم - مادام دەپەۋىت
 ئىسلام راپەرپەنەت! - بۇي ھەيە بىيئەتەۋە!!

.....***.....

به ندی سییه م

گرنگی هیئانه دی نوممه تی موسلمان

ئهو جوار حیوهی که سنوری گرنگی بیکهینانی نوممه ته موسولمانه که دیاری دمکات و بیکهاتهکانی دناسینیت، ئهو فهرمایشتهی خوی بهومردگاره که دمه رموی : (إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ ءَاوُوا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُم مِّنَ وَلِيَّتِهِم مِّن شَيْءٍ حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا وَإِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمْ النَّصْرُ إِلَّا عَلَىٰ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَاقٌ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٧٣﴾) وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِبَعْضِ أَوْلِيَائِهِ بَعْضٌ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُن فِتْنَةً فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ ﴿٧٤﴾) وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ ءَاوُوا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٥﴾) وَالَّذِينَ آمَنُوا مِن بَعْدِ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنكُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ) الانفال/ ٧٢-٧٥ واته : بهراستی نهوانه ی که باومریان هیئاوهو کۆچیان کردوهو له پیناوی خوادابه گیان و سامانیانهوه جیهادیان کردوه، ههروها نهوانه ی، که پیشوازییان له کۆچکه رهکان کردو (چون به دهنگیانهوهو) له مال و حالی خویاندا جییان بۆ سازدان و دالدهیان دان و پشتیوانیان لی کردن و سهریان خستن، ئا نهوانه ههندیکیان سه ره رشتیارو پشتی یه کترن، نهوانه ی که باومریان هیئا، به لام کۆچیان نه کرد، ههفتان به سهریان ههونه بییت، خو نهوان مافی لایه نگری و سه ره رشتیاری و پشتیوان لی کردنیان نییه، تا نهوانیش کۆچ دمکه ن، به لام نه گهر هانای بۆ هیئان و داوای

ناگایہ.

لە نايەتە گەي پەكە ميانەو» (ژمارە ۷۲) دەرەكە ویت، كە مەبەستى پەرورەدى ئىسلامى ھەر بە پەرورەدەردنى (تاكى موسولمان) كۆتايى نايەت، چونكە پەرورەدەردنى ئەم تاكە موسولمانە دەبىتە وەسەلەپەك، ھۆكارىك بۆ ئامانجىكى تر، بە پىشەكەك بۆ دروست كردن ■ بنیاتنانى (ئوممەتى ئيمانداران)، كە پەيوماندى تاكەكانى بە تۆرىك پەيومانى كۆمەلەپەتى پىكەو

دەبەستىزىنەۋە، ئەمەش لە زاراۋەكاندا دەرەكەۋىت، كە ھەر يەكەيان ماددەيەكى ئاراستەۋ پېگەياندەنە. ۋەكو كۆچ كىردن، جىھاد دالەدە دان و بەخەمەۋە ھاتن، پىشت گىرتن و سەرخستن.. كە لە كۆتايىدا دەبىتە ۋەلايەت، ۋاتە ھەر ئەندامىك ھەستى بەرپىرسى ۋاى تىدا دەرۋىت كە دەبىت بە خەمى براكانىيەۋە بىت و سەرپەرشى كاروبارىيان بىكات.. ئەمما ئەندامە مۇسۇلمانەكانى، كە كۆچيان نەكردۋە و ھىشتا لە دەرەۋى سۈرى (پەنا كۆچ - المھجر) دىكەى ئوممەت دەرۋىن، ھەر مۇسۇلمانن، بەلام نەبۇنەتە تاكى فىئەلى ئوممەتەكە! چۈنكە ھىچ كارو كارتىكردنىكىيان نىيە، باۋەرۋ دىندارىتتەكەيان ھىچ كارىگەرىيەكى عەمەلى نىيە، ھىچ پەيۋەندىيەكى ئىمانى بەھىزىيان لەگەل ئوممەتەكەدا نىيە، بۆيە ھىچ ۋەلايەتتىكىش لە نىۋان ئەۋان ■ (ئوممەتە مۇسۇلمانەكە) دا نەھاتۋتە دى. تا كۆچىش نەكەن نايەتە دى..!

گەرچى ئەۋ نايەتەنەى سەرەۋە، ۋەكو ۋەمان باس لە گىرنگى پېكەۋەنانى ئوممەتى مۇسۇلمان دىكەن، پېكەتە سەرەكىەكانى ئەمەتەكە لە خۇ دىگىرن، بەلام ئىمە لەم بەشەدا ھەر قىسە لەسەر گىرنگى پېكەۋەنانى ئوممەتى مۇسۇلمان دىكەين، ئەمما تۇخمە سەرەكىەكانى پېكەتەكەى لە بەندى دۈمەدا باس دىكەين. دىاردەى ئەۋ گىرنگىش بەم شىۋەيەى خوارەۋەيە :

گىرنگى يەكەمى ۋاتاي ئوممەتى مۇسۇلمان ■ ئەۋەيە، كە نايەتەكەى دۈم (ژمارە ۷۳) ى سۈرەتەكە باسى ئەۋ زىانە گەۋرەيە دىكات، كە لە پېك نەھىنانى ئوممەتى مۇسۇلمان پەيدا دەبىت! كە لە دۈ دىاردەى گەۋرەدا زىاتىر دەرەكەۋىت ■

زىانى يەكەم : داب و دەستۈرۈ نەرىتى كۇفر غەلەبە دىكات و ئەۋ دەسەلاتە لەسەر زەۋىدا بۇ خۇى دەپچىرئ، كە (ئوممەتى كۇفر) ىش زال بو، ۋەكو تاك تاكى كافىر رەقتار ناكەن، بەلگۈ ھەمۇيان لە بازىنەى كۆمەلگارىيەكەدا كۆدەبنەۋەۋە پىشتى يەكترى تىدا دىگىرن. كەۋا بو، ئەگەر ئوممەتى باۋەرۋ

سەرکردايەتى ۋ سەرۋەرى بەدەستەۋە نەبىت، ھەتتە ئوممەتى كوفىر دىگىرىتە دەست، ئىتەر ئەۋسا ئەۋ ئاراستە دەكەت و پەلەن و نەخشە، ئەۋ دايدىمىز ئىتەر ۋ ئەۋ بىر پار لەسەر ھەمۇ كاروبارىكى شەپ ۋ ئاشىتى دەدات..

زىيانى دوھ : نەھل بونى سەرکردايەتى و ئاراستە كىردن بۇ ئوممەتى كافىران، سەر دەكىشىت بۇ بەكار ھىنانى ھەمۇ خىرو بىرى زەۋى و دەسكەۋىت و كەسابەتى كۆمەلگەۋ رەنجى خەلگى و ھۆكەرى و مەھرەم ھىنان ۋ خەۋى بەرھەمەكان ۋ سودو ھازانجىيان، ھەمۇ ھەر دەجىتە ژىر رەكەت كافىرانەۋە، ئەۋانىش لە رىگە ھىنانە دى ھەزۋ ئارمەۋەكانى خۇيانىدا خەرج دەكەنەۋە! بە مانايەكى تر : ھەمۇ سەرۋەت ۋ سامانى مەۋقايەتى بۇ فەيتنەۋە دىۋايەتى و خەپەكارى بەكار دىتەۋە.. فەيتنەۋە ئاشوبى مەيدانى سىياسەت، خەپەكارى كۆمەلەيتەتى، مەملەن ۋ دىمەرىك راجونى شەپى ناۋخۇيى ۋ شەپە پالى بون و تىككىرانى بەرۋەندى دەرەكى، ئىنجا لەگەل دارۋخانى بەھاۋ رەۋىشتە بەرۋەكەندە، داۋىن پىسى و رەۋىشت نەمى گاگەلى ۋ شەپە ھۆجى ئاغەل ۋ پەۋمەنىش پەرە دەستىنەت! ھەر ھەمۇشى دەفەلسەفەندىت! ياساۋ رىسە رىز كىرتن و پاراستن ۋ ھەندەنىش دەرەجەت!

گەر تەماشە رەۋەكانى مەزۇ بىكەين، كە خەۋى لە خۇيدا ئايات ۋ نىشانەكانى خەۋى گەۋرەن، كە لە دل ۋ دەرۋەن و ناخى خەلگە ھەن (ايات الانفس) ھەمۇيان راستى ۋ ۋاقىيەتى ئەم ھەۋكەشە دەسەلەين، كە ئايەتەكە ئامازە پى كىردەۋە بە رەسەيەكى گۇپانكارى كۆمەلگەۋ مەۋقايەتى دانەۋە : ئەۋ ئەنجانە دەخاتە رەۋ، كە ئەگەر ئوممەتى مۇسۇلمان نەھاتە پىش ئوممەتى كافىران زال دەين.. كە ئوممەتى مۇسۇلماننىش دىتە پىشەۋە دەسەلەت دەگىرىتە دەست و پەۋەندى دىنداران لەسەر ۋەلەيت (دەين و ئوممەتى پەيام) دادەمەزىت، ئىدى ئوممەتانى كوفىر، ھەرچەند بەھىزىش بىن - ۋەكە فارىس ۋ رەۋى ئەۋ زەمانە - ھەر تىك دەشكىن ۋ زەمەين ۋ دەسەلەت بۇ ئوممەتى

پەيامەكە چۆل دىگەن.. ئەو زىمەننى ئەو ئايەتەنەش ھاتتە خوارمۇ ئەم
 رىسايەيان لە واقىددا پى جىبەجىي كىرد.. ئەمما كىتەك پەرورمىدى ئىسلامى
 گىرۇمۇلە بو و ھەمو لايەننىكى ئاراستەكە ھاتە سەر پەرورمىدى كىردى (تاكى
 موسۇلمان) دور لە پىكەومەننى ئوممەتى پەيامى ئەو تاگانە، دواى ئەو، كە
 موسۇلمانان لە ناو خۇياندا واتاى ئوممەتى موسۇلمانان خىستە كەنارو
 ھەرامۇشيان كىرد پىكەھاتەكانى ئوممەتەيان ھەرامۇش كىرد! ئىدى شىرازى ئەو
 ئوممەتە موسۇلمانە پىكەئەنەو نابو پىسالىھەش ئوممەتەيان تىرى غەپىرە
 موسۇلمان ھاتتە سەر تەخت و دەسلەتاتى ئاراستەو ھوكمى جىھانەيان گىرتە
 دەست و، كەوتتە تاوانكارى (فەساد)، تا گەشتە ئەم ھالەتە نامۇيە ئىستە،
 كە موسۇلمانان رو دىگەنە (ئوممەتەيان كافىر)، تا لە دىزگانە ئەوانەو، ئەو
 فىر بن ئوممەتان چۆن بىنات دىنرىن و كۆمەلگا چۆن ئاراستە دىكرىت!
 ئەوانىش ھەر بەو شىومەيان فىر دىگەنەو، كە فىر بون و شەرزە بون و تەعەن
 بونەيان، خىزمەتى ئىمپىرىالىست دىكاتەو! ئەوئەيان فىر دىگەن، كە چۆن
 بەرنامەى فەتتەسازى دادەرىژن وتۆوى خىراپەكارى چۆن دىچىن!! ھەزار
 ھەپىف..

گىرنگى دىمە واتاى ئوممەتى موسۇلمان: ئەوئە، كە ئايەتى سىيەم (زىمە
 ۷۴ ى سۆرەتەكە) ئامازە پى دىكات، كە بىرىتە ئەو سودو قازانجانە لە
 پىكەومەن دىكەوتن و دەسلەتات و دىكرىتى (ئوممەتى موسۇلمان) دا دىتە
 دى، كە سى سەرمەكەن :

سودى پەكەم : باومر لە (پەگەزنامە) پەكى جوداو (ناسنامە) پەكى تاپەت
 دا خۇى دىبىنەتەو. خۇى لە شەرىئەتەتە نىشان دەدا، كە كىتورۇ
 پۇشنىرى تاپەتە خۇى ھەپە، سىستە كۆمەلەتە خۇى ھەپە، دىدى خۇى
 بۇ ھەمو شىك ھەپە، كە ھەر بە شىوازى خۇشى لە بوارەكانى رەھتارو رەھت
 و داب ونەرىت و لە ھەمو كات و شوئىكە دىچەسپەنچەت.. ھەر لەبەر

ئەومشە دەيىنىت كە خۇاى گەورە دەفەر موئ ئەندامانى (ئوممەتە موسولمانەكە) ئەوانە بون، كە ھەم مۇجاھىد بون ۋەھم دالدىميان داۋ، ھەم پشتگىرىشيان بۇ يەكتەر دەربرى ۋ، ھەموشيان ھەر لەيەك پەناكۆچ (مەھجەر) دا بون، ئەمانەشن موسولمانى پاك و چاك ۋ سەر راست (أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا)، ئەمما ئەو كەمايەتتە موسولمانانەى پەراگەندەو پەرش و بلاۋى ئەم شوين و ئەو جين، ئەوانە ناچنە رىزى (أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا)؛ چونكە ئەوانە ناتوانن باۋەرەكەيان بكنە پەگەزنامەو ناسنامەيەك، كە پيۋەى بژين و پيۋەى بناسرئەنەو، كە بتوانن بىكەنە ريساۋ سىماى كۆمەلەيتەى جوداۋ تايبەت بە خۇيان، كە كلتورو رۇشنىرى و زمان و نەرىت ۋ سىستىمى سىياسى و ئابورى و پەرۋەردەيى خۇيان بە جيا بىت و، بشتوانن پارىزگارى بكنە و كۆمەلگەكەيان بە گوئەرى ئەو پەيامەى خۇيان پەرۋەردە كەن!! ئايا ئەو كەمايەتتە دىنييانەى وان لە ناو زۆرىنەيەكى كوفرى بەدەسەلاتدا دەتوانن بونى سەر بەخۇى خۇيان بسەلئەن؟! دەتوانن ببنە ئوممەتتىكى خاۋەن حوكم ۋ دەسەلاتتىك، كە سبەى شارستانىتتەىك بەيئەنە كايەو، كە مۆركى خۇيانى پيۋە بىت؟! دەتوانن ھەبونى خۇيان وا لى بكنە خەلكى تامەزىرۋى سەردان و ھاتنە خزمەتيان بىت، تا لىيانەو ھىر بن؟! ئايا ئەو كەمايەتتە موسولمانە بى سەرۋەرىيەى ناو ئوممەتى كافەر، دەتوانىت بە ريساى پەرۋەردەيى خۇى و سىستىمى ئاراستەى تايبەتى خۇى ئەۋەندە كۆمەلگەكەى ئاراستە بكات، كە نەك ھەر خۇى بپارىزىت، بەلكو ۋەجەى مەۋقايەتتەى بپارىزىت ۋنەۋەكانىشى بەرەو ئاستىكى بلىندەر بەرزكاتەو؟! ئايا ئەمانە دەتوانىت؟! بىگومان ، نەو.. بە پىچەۋانەو : وزەى ئەم كەمايەتتە موسولمانانەى ناو كۆمەلگەو دەسەلاتى ئوممەتانى كوفر ھەر بە ھەدەر دەرۋات! ھەمو رەنجىكى رۇزانەيان، ھەمو تەمەنيان ھەر دەرۋىتە رىزگەى (ئوممەتانى غەيرە موسولمان) دەۋ! تا ھەر خۇشيان دواى نەۋمىەك، يان دو، يان سى لەو ئوممەتە غەيرە موسولمانانەدا

دەتۈيىنەۋەدە بونەكەي خۇشيان پى پارىزگارى ناكىت.. بۇيە ژيانى (كەمايەتى) مۇسۇلمان ۋەك زەرۋەتتىكى ناچارى، ئەۋەندە قېۋلە، تا كۆمەلگارىيە ئىسلامىيەكە سەردەكەۋىت ۋ پەناكۆچ (مەھجەر) يىك ساز دەكات بۇ كۆچ نىشتەجى بونى (ئوممەتى ئىمانداران). ھەر بەۋەندەي ئەۋ پەناكۆچە ئامادە بو، ئىدى ژيانى ھەر كەمايەتتەك، كە رازى بىت بە ئىستىزىعافى ۋلات ۋ لاۋازى نىۋ كۆمەلگەي كاھران ۋەزەلىلى بىندەستى دەسەلاتى كاھران، ئەۋە زولمەۋ لە نەفسى خۇ دەكرىت، ئەۋە بەرەۋ كزبونى باۋەرۋ خۇ دۆراندن چۈنە! بۇيە شاينى ئەۋ خەشمەي خۋاي گەۋرەيەۋ سزاكەشى لاي ئەۋ زاتە ئەۋەندە سەختە.

لەبەر گىرنگى ئەم خالەيە، كە بەشى دۈمى ئايەتى يەكەم ئەۋ پەيۋەندىيە دىارى دەكات، كە لە نىۋان (ئوممەتە مۇسۇلمانەكە) ۋ (كەمايەتتە مۇسۇلمانەكە) ھەيە، كە زياتر نىيە لە برايەتتەكى ئىمانى دور، دور لە ھەمۇ ۋەلايەت ۋ ۋەلائيىك! بە مانايەكى تر، ئوممەتى مۇسۇلمان بەرپرس نىيە لەۋ كەمايەتتە مۇسۇلمانانەي لەدەرەۋى سنورى ئەم دەژىن، مەگەر بە ھۋى دىنەكەيانەۋە ۋىچەۋسىنرەنەۋە ھانا بۇ ئوممەتەكە بىنن، ئەمان ئەۋ كاتە دەبىت بچن بە ھانايانەۋە، بەلام ئەمىش بە مەرجىكە نەۋىش ئەۋمىيە ئەۋ كەسانەي ئەۋ كەمايەتتە مۇسۇلمانە دەچەۋسىننەۋە، پەيمانان لەگەل ئوممەتەكەدا ئىمزا نەكرىتتە، گەر كىرەبىتتە، ئوممەتەكە بۇ نىيە پاكات بەدەميانەۋە لەسەريان بىكاتەۋە، با مۇسۇلمانىش بن!!

مىرۇق، كە سەرنجى ئەم خالە دەدات ۋ لەۋ پەيۋەندىيە بارىك نەۋازە دەكۋىتتەۋە، كە لە نىۋان (ئوممەتە مۇسۇلمانەكە) نەۋازە (كەمايەتتە مۇسۇلمانەكە) دا ماۋە، ھەست بەۋ ھالەتە دىرونىيە پىشۋە دەكات، كە ئەم سۈكە پەيۋەندىيە لە رىزى كەمايەتتە مۇسۇلمانەكەيدا دەپخۇلەقنىت، كە ۋاي لى دەكات لە خۇي بېرسىتەۋە، كە ئاخىر بۇچى كۆچ ناكات؟ بۇچى ناۋ كوفەر

بەجى ناهىيەت؟ بۇجى ناچىتە پىزى (ئوممەتە مۇسولمانەكە)؟ ئەگەر راست دەكات و خۇى بەوان ۋ ئەوان بە ھى خۇى دەزانىت!!

سودى دوم ۋ ئەو جىگىرى و دابىن بون ۋ ناسودمىيە كۆمەلەيتى ۋ سىياسىيە، كە (مۇمىن) نامازەى بۇ دەكات. چۈنكە جۇرىكى لىبوردنى خۇى گەورە ئەودىيە، كە ئەم ئوممەتە لە چارەنوسى ھەلەى ئوممەتانى تىرى پىشو لابىدات، زۇر شىوۋى سزى ئوممەتان لە قورئاندا باس كراو، يەككە لەوانە شالەوى رىق ۋ قىن و بوغزاندىنى يەكتەر، كە سەر دەكىشەت بۇ شەپرو شۇرى ناوخۇ، يان بۇ لاواز بونى كۆمەلگەو ھىرشى داگىر كەرانى دەركى!! وەكو ئەودى، كە خۇى پەرەردگار دەفەرمۇ ۋ (قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ أَوْ مِن تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ أَوْ يَلْسِكُمْ شَيْعًا وَيُخْرِجَكُمْ مِّنْ دِيَارِكُمْ أَوْ يُنْقِصَ مِنْكُمْ أَتَمًا مِّنْ حَيْثُ تُحْسِبُونَ) (الانعام/ ۶۵) واتە : پىيان بلى ھەر خۇايە، كە بە تەوانايەو

دەتوانىت سزى سەختان لەسەروتانەو بۇ بىئىرىت، يان لە ژىر پىتانەو، يان بىتانكەتە پۇشاكى ناسۇرى پارچەپارچەپىتان بىكات بەبەردا، تالەوى توندو تىزى ھەندىكتان بىكات بە گەروى ھەندىكى تىرتاندا، تەماشاكە چۈن چەند بەلگەى جۇراو جۇريان بۇ دەھىنەنەو، تا تىبگەن ۋ ھالى بىن!!

يان ۋ (بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَّنَا أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُواْ خِلَالَ الدِّيَارِ) (الاسراء/ ۵) واتە ۋ ئەى جومكان، دىتتان چۈن ئاوا بەندەى تايبەتى خۇمان ناردە سەرتان، كە ھەمو ئازا بەجەرگ و خاۋەنى تەوانا دەسەلات بون و بە ھەمو جى ۋ رىى ولاتدا دەروىش.

سودى سىيەم : ئەو گەشە ئابورىيە، كە لەگەل تۆكە بونى پەيۋەندى كۆمەلەيتى ۋ توندو تۆل بونەوۋى براپەتى نىۋان جىن ۋ تۈزۈ تاگەكانى ئوممەتدا دىتە دى، كە سەرنىجامى پاراستنى پىزى ئوممەتەكەو بەھا كانى خۇ نەرىتى ناۋەكى خۇيدا گەشە دەكات، كە سومەو پارسەنگى و پىزى كەسىتىشى

لە دەرەۋە، لە پلەۋ پايدەى سىياسى ۋ رۆلى مېزۋىي دەۋلى خۇيدا دەبىت..
چۈنكى رۆزى ۋ بىزۋى (ئوممەتى موسۇلمان) رۆزى ۋ بىزۋىيەكى خەل ۋ پاكە
(رزق كرىم)، رېزى كەسايەتى تاكەكانى خۇى دەپارېزىت، ناھىيلىت بۇ پاروۋە
نانىك ۋ ئاتاج بىن خۇ زەلىل كەن، لە رېى پارە پەيدا كىرەنەندا بۇ ھەمو
ئاستىكى كۆمەلگەكە بىنە خوارەۋە، چۈنكى ئوممەتى موسۇلمان بۇ سامانى
(بۇدجەى ھەۋمى ۋلات) پەلامارى ئەم ۋلات ۋ ئەم ۋلات نادات، ناكەۋىتە
لەشكرىكىشى داگىر كىرەن، چۈنكى ئەۋە لە سوممەى شارستانىتى ئەم ئوممەتە
موسۇلمانە ناۋەشىتەۋە، بۇ بىزۋىي كۆمەلگەكەى خۇى بىرۋات خەلكانى تىر
بىرۋىتېنىتەۋە!! ئىنجا بۇ سەرگىرتى ئەمە ھەزار فىل ۋ فرىو بىگىتە بەر، ھەزار
ۋادەۋ پەيمانى مۆركراۋ بىشكىنىت، يان بىكەۋىتە فەرت ۋ فىل ۋ پىلانى ژىر
زەمىنى دىزى ئەم دۆست ۋ ئەم خاۋەن پەيمان! لە ناۋەۋىش ھەر رىزق ۋ رۆزى ۋ
بىزۋىي پاك ۋ خەل ۋ (رزق كرىم) دەكات بە گەۋى دانىشتۋانىدا، رېزى
كۆمەلەيەتى ۋ بەھەى خەلگەكەى خۇى دەگىرت، بۇ پارە - بە ناۋى سىياھەت ۋ
گەشت ۋ گوزار - ئافەرتانى كۆمەلگەكەى ئافروشىت، ئاشەيلىت خەلگى - چ لە
موحتاجىدا، چ لە ھەۋاۋ ھەۋەسى مونخەرىف ۋ لاپەرىدەدا - لەش فرۋشى
بىكەن، بۇيە رېى بە شانۋى سەماۋ سالىۋنى زىناۋ ساعەى ئاھەنگ ۋ گۆرانى نادات
ۋ ناھىيلىت - نە بە رەسمى ۋ ئاشكرا، نە بە دىزى ۋ پەنھانى - پەناۋ پەسىۋى
زىناۋ قومارو ھەرامى زىانبەخش بىگىتەۋە، ھەتتەن دەبىت رۆزى ھەر
خەل ۋ پاك بىت، تا خۋاى پەروەردگارىش رېزى ئوممەتەكە بىگىرت ۋ ئەم
پلەۋ پايدە ماددى ۋ مەنەۋىيە دىيەى ۋ قىيامەتتەى پىى بىبەخشىت، كە
شاپانىتى..

گىرنگى سىيەمى پىكەۋەننى ئوممەتى موسۇلمان ۋ ئەۋەيە كە ئايەتى
جۋارەم (ژمارە ۷۵ ى سۈرپەتەكە) ئامازدى پى دەكات (كە باسى خۇدى ئوممەتە
موسۇلمانەكە دەكات) كە ئەم ئوممەتە كۆمەلگەيەكى كراۋمىە، گۆشەگىرو

داخراۋ نىيە، دەرگاي كۆچ بۇ كىردى ھەمىشە كىراۋىيە، ھەر كەس دەپەۋىت بېتە پىزى، با بىھەرموۋىت، بەلام بەۋ مەرچەى باۋمېر بېيىت ۋ ئەۋىش بەشدارى ھەلگىرتى كۆلى پەيامەكە بىكات، لەگەل باپەخىدانى بە خىزمەتەى ۋ كەسايەتتەكەى خۇشى، چۈنكە بېۋىستە كەسەتتەى كۆچكەرەكان، ھەر ۋەكو خۇيان بىيىتتەۋەۋ ناچارى تۈنەۋە نەكرىن، خۋاي گەۋرە خۇى شارمزاى ياساۋ رېساي كۆمەلگەى مۇۋاپپەتتەى، دىزانىت رېساي ساغ ۋ كارىگەر لە ناۋ كۆمەلگەى پارسەنگ ۋ سەر راستدا چۈن دەپارېزىت، دەرئەنجامى ھەمو پارسەنگى ۋ لاسەنگەكى دىزانىت..

پىۋانى يەكەمىنى ئەم ئوممەتە، دىيانزانى ئەم خالە لە بېكەۋەننى ئوممەتەكەدا چەند گىرنگ ۋ كارىگەرە، ھەرۋەكو كە ئەۋ مەرچانەشيان دىزانى، كە دەبىت لە ئوممەتەكەدا (ۋەك تاك ۋ ۋەك كۆمەلەش) ھەبن، تا سىفەتى ئەندامىتى ئوممەتەكەيان پى بىرەت، فەرماشتەكەى عومەرى كورپى خەتتاب - خوا لىي رازى بىت - ئەۋەى رۈن كىردەۋە كە دەربارەى ئايەتى (كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ) فەرمۈى : (يا أيها الناس، مَنْ سَرُّهُ أَنْ يَكُونَ مِنْ تِلْكَ الْأُمَّةِ فَلْيُوْذْ شَرْطَ اللَّهِ فِيهَا) ۱ ۋاتە ۱ ئەۋى ھەز دەكات لە پىزى ئەۋ ئوممەتە بىت، با ئەۋ مەرچانەى خۋاي گەۋرە لە خۇيدا بېيىتە دى، كە بۇ پىزى ئەۋ ئوممەتەى دانائە..

گىرنگى چۈۋارەمى ۋاتاي ئوممەتى موسۇلمان ۱ كە پەرۋەردەى ئىسلامى دەپخاتە بەردەست، لاي ئەۋ كەسانە بەھاي زۆرە، كە بەرپىرسى ئاراستەۋ پەرۋەردە كىردى سەردەمن، ئەۋانەش كە پىلانى پىشخستنى شىۋازە پەرۋەردەپپەكان دادەپىژن، ئەۋانەش، كە سىستىمى پەرۋەردەپپى نىۋ دەۋلەتى دىپارى دەكەن! غافل بون لەم سەرچاۋەۋ رېسا گىرنگەى ئىسلام ۋ نەزانىيان، دەرھەت ۋ ۋىزىيەكى زۆرى كاربەدەستانى ئەۋ دىزگا گىرنگە پەرۋەردەپپە نىۋ

^۱ الطبري، التفسير بء لا ۴: ۴۴.

دەۋلەتتە (Global Education) لە ئاۋ دەھات! كە شەۋرۇژ خەرىكى داپشتن و بلاءو كىرنەۋەى رېئاسى پەرۋەردەن. چۈنكە ئەو سىستەمە پەرۋەردەى و رېئاسىيەنى ئىسلام بۇ ئاراستەى (نوممەتە) مەكى داپشتە، زۇر شىاۋى ئەو قۇئاغەيە، كە كۆمەلگەى مۇقايەتەى . لە زەمانى ھاتنى پېغەمبەردا ﷺ . كەشتبويە، بۇ ئەم قۇئاغەى ئىستائى كۆمەلگەى مۇقايەتەىش پراۋپەر، چۈنكە زەمانى كەياندن ۋ خىرايى پەيۋەندى و تەكنۇلۇژىيە، زەمانى قەۋمىيەت (People) و گەلئەتى (Nation) نەما.. سنورى ۋلاتان ھەلۋەشايەۋە، پەيۋەندى خويىن و خىزمايەتى كۆن بو، كۆمەلگەى مۇقايەتەى بە ھۆى ئەم ھەمو ئاسانكارى سەفەرۋ دواندن و كەياندنەۋە بە شىۋەيەكى ۋا تىكەل يەك بون، دەلئەى لە يەك شوئىنن، بازىرگانى كىرنىيان دەلئەى لە يەك بازارپادىە، ئالوگۇرى كىلتورۋ دىدو رايان، دەلئەى لە كۇرى دىۋانە! ھاسەرئەتى و داخۋازى و يەكتىر بىننن، دەلئەى لە زورى مىۋانى مائەكەدەيە! ئاھەنگى ژنەيئان بۇتە شايى كەپەك! ئەۋەتا ھەمو كۆمەلگەكان خۇيان بى جوگرافىا دەبىننەۋە، ئەو دىدو تىرۋانىنەنى لە كەپەككە يان لە شارىك يان لە ۋلاتىكدا ھەيە بۇتە جىھانى، ئەۋى جىھانىشەۋ لەۋسەرى دىنيا بە زەمانىكى تر دەرپرراۋە، بۇتە جىياسى ۋلات و شارو كەپەكەكان! تەنانەت كۆشك ۋ تەلارى ھەندىك كەپەك و شار ۋەكو پاسى قەدىمى لى ھاتۋە، ئەو دىتە ناۋى ۋ دۋى ماۋىيەك يەككىكى تر لە قەۋمىكى نر لە كىلتورىكى تر لە زەمانىكى تر دىتە ناۋى..

لەم بارو دۇخە نوپىيەدا مۇقۇ ھەست بەۋە دەكات، كە پىۋىستى بە (برا) ى نوئ ھەيە، لە جىياتى براى تىرەۋ ھۆزەكەى كۇنى، لە جىياتى براى قەۋم و گەل ۋ ناۋچەكەى پىشۋى، چۈنكە ئەم برايەتتەيە ھىچى نەماۋن ھەمۋى ھەلۋەشا، چۈنكە ئەو زەمانەى ئەم برايەتتەيە تىدا زەرۋر بو، نەما، ئەۋانە برايەتى زەمانى چاندن ۋ كشت ۋ كال ۋ ئەو كۆمەلگە بچۈكانە بو، كە ھەر دەبو

^۱ ۋەك پەيۋەندى ۋ موناھەشەى كەنئەكان و ۋزورمەكانى پالتۇك (جات)..

ئەندامان ۋ تاكلەكان ئەوۋە بخۇن، ۋە خۇيان بەرھەمى دېنن، ئەو زەمانە بو، كە ناوچەكان بە سنورېكى پۇللايىن ديارى دەرگان، ئىستا تۇ بەرھەمى كابرايەكى تر دەخۇيت لەو سەرى جىھانە. ئەویش كار دەكات و پارەى موچە وەردەگىرىت،

شىتېكى سىروشتىشە لە كاتېكدا پەيۋەندىيە كۆنەكان نامېنن، ئەو بەھاو نەرىت ۋ پېۋەرانەش نامېنن، كە بەوانەۋە پەيۋەست بون^۱. بۇيە ئىستا مەۋقايەتى كەۋتۇتە سەرى دورېيانىك : يان ئەۋمىيە بگەرپتەۋە بۇ زەمانى ئەشكەۋت ۋ ياساى دارستان و ھەركەس ئازا بېت ببات! يان دەبىت سەرى لە نوئ بە پەيۋەندىيەكانى خۇيدا بچىتەۋەو لەم (گوندى گۆى زەمىن) ەدا رى بە ئالوگۇرى ھەمو بىرو دىدەكان بدات، ئەمەش بۋارە بۇ ھالى بونى مەۋقايەتى لە ئوممەتى موسۇلمان ۋ ناسىن و پەى بردن بە بەرنامەى پېكەۋەنان ۋ توخى پېكەتەكانى، باۋەرىشمان وايە، كە ھەتمەن مەۋقايەتى ھىچ پەيۋەندىيەك شايستەتر لە پەيۋەندى (ئوممەتى موسۇلمان) نادۇزىتەۋە، ھەتمەن كاتېك لە روى فېكىرى وەدرونى ۋ بارى كۆمەلەيەتتەۋە شارمزاى ئوممەتى موسۇلمان دەبىت و، ۋ ھەست دەكات، كە تىۋرو پراكىكى ئەم ئوممەتە پراۋەپرى بەرژەۋەندى و گەشەۋ نەش ۋ نما جىھانىەكەيەتى، ئەۋجا كەر ئازادى تەۋاۋى بدرىتتى ھەتمەن غەيرى ئەو ھەئنا بىزىرىت..

.....***.....

^۱ ئەو زەمانە لەسەر كىرنەۋە پىۋەتى بو، جۋامېرى بو، ئىستا كابرا لە فېنلەندا لىي بىقەۋمىت دادگاى نىۋ دەۋلەتى لاھى لە ھۆلەندا لەسەرى بە جۋابە.

كۆپەندى دوھم

پېكھاتەي ئوممەتى مۇسلمان

بەندى چوارەم : توخمى يەكەم : تاكى مۇسلمان

بەندى پىنجەم : توخمى دوھم : كۆچ و پەناكۆچ

بەندى شەشەم : توخمى سىيەم : جىھاد و پەيام

بەندى ھەوتەم : توخمى چوارەم : دالەدو مەئوا

بەندى ھەشتەم : توخمى پىنجەم : پىشتىگىرى

بەندى ئۆيەم : توخمى شەشەم : سەرپەرشتىياري

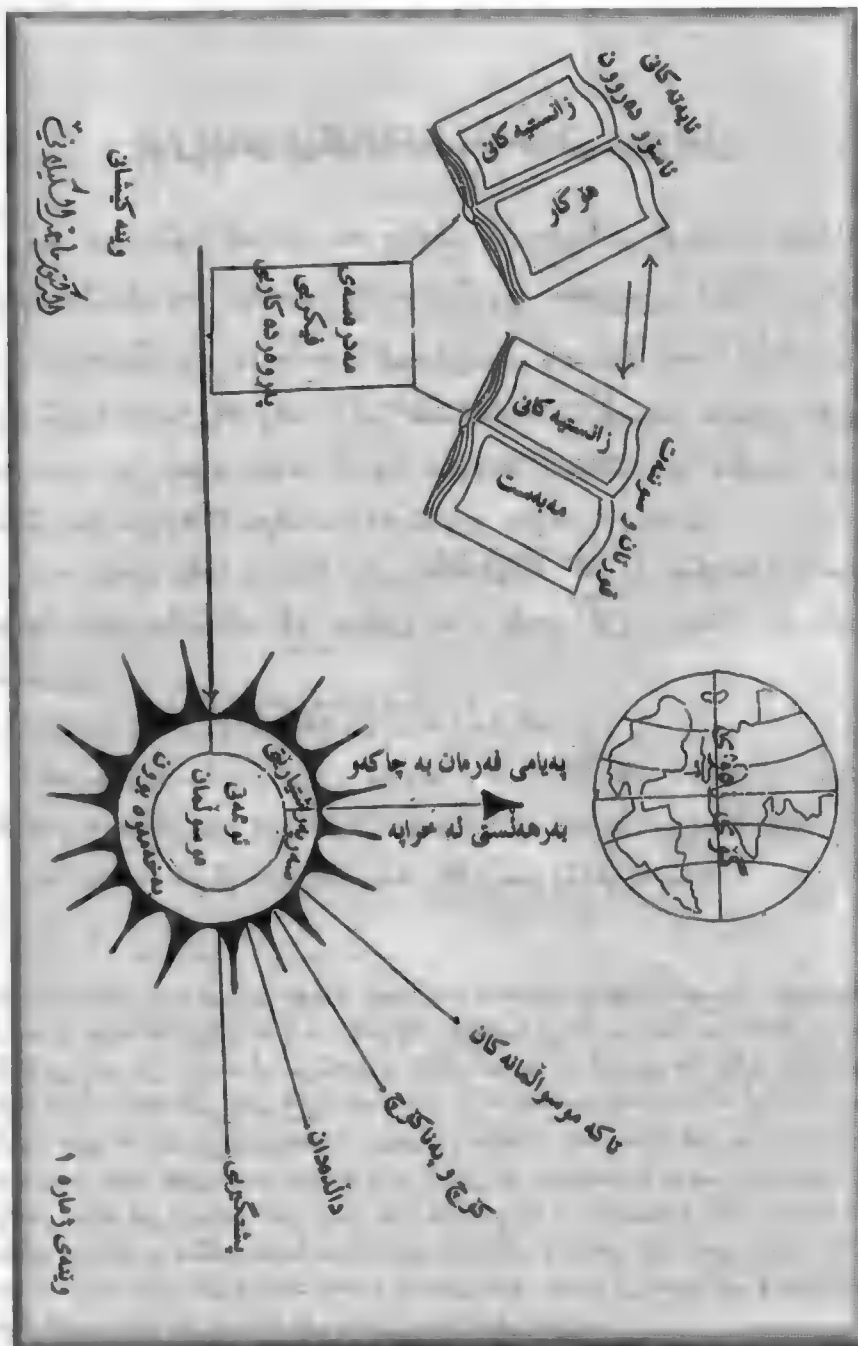
بەندى دەيەم : توخمەكانى ئوممەت و دەروناسى

چوارچیوه‌ی پیکهاته‌کانی نوممه‌تی موسولمان

ئهو چوارچیوه گشتیه‌ی، که پیکهاته سهره‌کیه‌کانی نوممه‌تی موسولمان له‌خو ده‌گریت، ئهو نایه‌ته‌یه، که خوی گه‌وره ده‌فرموئ (إِنَّ الدِّينَ أَمْرٌ وَّهَاجِرٌ وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ ءَاوُوا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ) الانفال/ ۷۲ واته : ئهو که‌سانه‌ی، که باومرپان هی‌ناوه‌و کۆچ و جیهادیان له پیناوی خوا‌دا کردوه، هه‌رومها ئه‌وانه‌ی، که دالده‌یان داوه‌و پشتگیریان کردوه، ئا ئه‌وانه سهرپهرشتیارو خه‌مخوری یه‌کترین..
 ئه‌م نایه‌ته ئهو توخمانه باس ده‌فرموئ، که بۆ پیکهاته‌ی نوممه‌ته موسولمانه‌که پنیوستن، که بریتین له : باومر، کۆچ، جیهاد، دالده‌دان پشتگیری..

ده‌توانین ئه‌م پیکهاته‌نه به‌م هاوکیشه وینه‌ که‌ین :
 تاکه موسولمانه‌کان + کۆچ و کۆبونه‌وه له په‌ناکۆچیک + په‌یام و جیهاد + دالده‌دان + پشتگیری = نوممه‌تیکی موسولمان که وه‌لانیان بۆ یه‌کتره‌یه..
 ده‌شی‌ت ئه‌م هاوکیشه‌یه به‌م وینه‌ی که دیت روشتنر که‌ینه‌وه :

^۱ له زۆر شوینی تری فورئانی پیرۆزدا نامازه به‌م توخمانه‌ی پیکهاته‌ی نوممه‌ته موسولمانه‌که کراوه، بۆ نمونه له سورته‌ی الحج دا ده‌فرموئ : (وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِّلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ) الحج / ۷۸ واته له پیناوی خوا‌دا جیهادیکی راسته‌قینه‌ی بکه‌ن، خوی گه‌ورمیه، که ئیوه‌ی بۆ په‌یامه‌که‌ی خۆی هه‌لبژاردوه‌و هیچ گری : گۆئیکی له دینه‌که‌دا بۆ دروست نه‌کردون، ئیوه‌ی میله‌تی باوکه ئیبراهیم‌تان، ئهو پشتر ناوی ناوان موسولمان، تا پیغه‌مبه‌ر ﷺ دهره‌ق ئه‌وه (باومر و دینداری) بانگه‌وازمه‌ی) بپیته‌ شهید له‌سهرتان و ئیوه‌ش بینه‌ شهید له‌سهر خه‌لکی، ده‌ی سا ئیوه‌ش نوێژبکه‌ن و زه‌کات بدن و به‌ دینی خواوه‌ پابه‌ند بن، خوی گه‌وره سهرورخانه، خوی گه‌وره چه‌ند سهرپهرشتیاریکی به‌سۆزو پشتیوانیکی دل‌سۆزه..

به نندی چوارهم

توخمی یه که م ا تاکی موسلمان

به شی یه که م

گرنگی تا که موسلماننه کان

به شی دوه م

گرنگی سیگوشه نیمانیه که

بەندى چۈرەم

توخمى يەكەم : تاكە مۇسلمانەكان

ئەم بەشە باسە دەربارەى تاكە مۇسولمانەكانە، بەلام بەو ئىعتىبارەيان نا كە (كۆمەلەخەلگىكى خاۋەن عەقىدەن و دىدو بىروباۋەرى تايىبەتى خۇيان دەربارەى خوا دروست بون ۋ زيان و چارەنوس ھەيە) ۋەكو، كە لە كىتبەكانى ماددەى عەقىدەدا لە زانكۆكانى دىراساتى ئىسلامى ۋ كۆلىزەكانى شەرىعەتدا دەخوئىرەت، بەلكو بەو ئىعتىبارەيانە، كە توخمىكەن لە توخمەكانى پىكەتەى ئوممەتى مۇسولمان، كە لەگەل ئەم پىشەرۋەتى قۇناغى سەردەمدا دەگونجەت، مەبەستەم لەو قۇناغى جىھانئىتتىبەيە، كە پەيامى ئىسلام بوە ئالەى پىشەنگ ۋ كارۋانى پىشەرۋانى، تا دىدو نەرىتى نوئ و تۆپكى نوئى پەيوەندى كۆمەلەيەتى بە خەلكانى كۆمەلگەى مۇقايەتى بىەخشىتەۋە، لەۋەى كە نەك ھەر يارمەتى مانەۋەى ۋەچەو تۆۋى مۇقايەتى لەسەر زەمىن دەدات، بەلكو بەرەو ئاسۋىەكى بىلندىرو ئاستىكى پىشكەۋوتىر بەرزىان دەكاتەۋە..

لەم پۋانگەۋە ئەم بەشە لە سى بابەت بە چىرۋەرى دەكۆلئىتەۋە ۋ يەكەم ۋ گىرنگى تاكە مۇسولمانەكان ۋەك توخمىكى پىكەتەى ئوممەتەكەيان، دوەم ۋ گىرنگى (پەگەزنامە) ۋ (ناسنامە) ۋ (كلتور) ى ئىمانى لەم سەردەمەدا، سىيەم ۋ رۆلى پەروەردە لە دارشتى تەۋەرى رۆشنىرى دىندارى لە پىگەياندىنى (مۇۋەى پەروەردەى ئىسلامى) لەسەرى..

بەشى يەكەم

گرنگى تاكە مۇسلمانەكان

وہك توخمى پىكھاتەى ئوممەتەكەيان

گرنگى تاكە مۇسلمانەكان

گرنگى (تاكە مۇسلمانەكان) لەوودا دىردەكەوئىت، كە ئەم جۆرە خەلكە دىتوانن پارسەنگى كۆمەلايەتى ۋ تەندروستى دىرونى ئوممەتەكە راگرن، چۈنكە سىروشتى دروست بونى دىرونى مەرۇف - وەكو قورئان شى دەكاتەودە مومارسەى مەرۇف خۇى دەيسەلىنئىت - وەكو سىروشتى دروست بونى جەستەى واپە. ئەوئىش وەكو ئەم توخمى پىكھاتەى ھەيە، ھەر توخمىكىش رىژەى رادەو بىرى خۇى ھەيە، ھەر دەزگايەكىشى بەرھەمىك دەدات، كە بارى تەندروستى، يان نەخۇشى حالەتە دىرونىەكە دىردەخات. بۆيە ئەگەر رادەو بىرى ئەم پىكھاتانە لە رىژەى ئاسايى خۇيان زىاتىر يان كەمتر بون، بارى دىرونىەكە ئالۆز دىبىت ۋ خاومەكەى توشى نەخۇشى دىرونى دەكات. ھەمو حالەتە دىرونىەكانى مەرۇف لە سى تەومردا كۆ دىبەنەو : حالەتى پارسەنگى ميانرەوى، حالەتى دەستىرىژى ۋ ئاغايەتى، حالەتى كۆيلەيى و زەلىلى. حالەتى يەكەم دىرون ساغىيە، كە مەرۇف دەگەپنئىتە ئاشتى و ئاسودىمى. بەلام دو حالەتەكەى تر دىاردەى دىرونى نەخۇشن ۋ ھەرەشەى سەلامەتى مەرۇفەكە خۇشى دروست دەگەن. لەو دو حالەتى نەخۇشىەدا مەرۇف لە لاوازى خۇيەو خۇى پى كۆنترۆل نەكرامو لاسەنگ بود، بۆيە قورئانىش، كە ئامازە بەو لاسەنگىە دەكات، باسى لاوازيەكەى مەرۇف دەكات، كە دەفەرموى (وَحْلِقَ الْإِنْسَانَ ضَوْفًا) النساء/۲۸ واتە : مەرۇف بە لاوازى دروست كراود.

باومېر ھېنان بە خۇاى گەورە - وەكو ئىسلام داۋاى كىردۈە - ھۆكارىكى سەرەكى ئەو پارسەنگى يان لاسەنگى بارودۇخەى دىرونە كە ئامازەى پى كرا، چونكە باومېر ھەستى كابرەى مۇسلىمان بەوەى، كە لای خۇاى گەورە بەرپرسەو ئەو زاتە بە دەسەلاتە لە ھەمو شىكى - چاك و خراپى - دەپرسىتەو، وای لى دەكات ھەمىشە پارسەنگى ميانرەویتیەكەى خۇى بپارىزىت و نەبە لای دەستدرىزى ئاغایەتیدا لاسەنگ بېیت، كە وای لى بېت ھەر، كە خۇى بە بەھیز بىنى لە سنورى خۇى دەرچىت و بکەویتیە پىشیل كىردنى ماقى ئەم ۱ ئەو، نە بە لای زەلىلى كۆیلەپەتیشدا، كە خۇى بە زەلىل بىنى و نىشاندا! ئىدى رى شل كات بۇ ھەرچى ۱ بەرچى ۱ ستەمكاران بېنە سەرى و بە كەپى خۇيان ھەرچى ھەپەتى بە ھەلالى خۇيانى بزانن!

ئەگەر باومېر ھېنان بە خۇاى گەورە - وەكو ئىسلام داۋاى كىردۈە - لە كەسىكدا، يان لە خەلگانىكدا نەما، ئىدى ئەو خەلگە لە نىولن لاسەنگى ئاغایەتى ۱ لاسەنگى كۆیلەپەتیدا دېن و دەچن، يان دەھىنرېن ۱ دەپرىن! ئەو ئاغای بەدەسەلاتە خۇى وا دەپىنېت، كە پىوېستى بە كەس نىپەو ھەر بە ھىزى خۇى دەتوانىت كار لە گۇرانكارىەكانى، نەك كۆمەلگە، بەلگو لە ھى گەردونىش بكات!!! ئىدى دۇچارى دەپان نەخۇشى ھەرالى (غورر) و لوت بەرزى و موتىرىفى و خۇ ھەلگىشان دەپىت، لاف ۱ گەزافى زانستى و زانىارى ۱ زىرەكى و توانایى و دانایى لى دەدات! ئەمما لە ھالەتى نەخۇشى ۱ لاسەنگى زەلىلى كۆیلەپەتەپەدا، دۇچارى دەپان نەخۇشى كوفرو رەشپىنى و گەندەلى و بۇدەلەپى ورمەردان ۱ بەزىوى دەپىت!!!

خۇاى گەورە لە دەپان ئاپەتى قورئاندا ھالەتى لاسەنگى مۇۋاپىقەتى - ج وەك تاك ج وەك كۆمەل ۱ كۆمەلگە - باس فەرمۇە، لەوانە :

— (وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَانٌ لَمْ يَدْعُنَا إِلَىٰ ضُرِّ مَسَّهُ كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ)

يونس/ ۱۲ واتە : ئەو مۇۋەپى بە چاكى باومېر لە دلىدا جىگىر نەبۇە، كە زىان ۱

دمرده سهریه‌کانی توش دیت به راکشاو بیت، یان دانیشتو، یان به پیوه بیت
 هر هاناو هاوار بو ئیمه دینیت ۱ ده‌کروزیته‌وه، تا له‌سهری لادمین، که‌چی
 هر به‌ومنده‌ی زیانه‌که‌ی لی دور ده‌خه‌ینه‌وه له‌سهری ناهیلین، ده‌که‌ویته‌وه
 بارودوخه‌که‌ی جارانی و ده‌لیی هر ئه‌و که‌سه‌ش نییه، که لی‌مان
 ده‌کروزیاه‌وه هانای دینا تا دم‌ده سهریه‌کانی له‌سهر لادمین! به‌لی نیدی
 ئه‌وانه‌ی له سنور دم‌ده‌چن کارو ره‌فتاریان ناوا له لا جوان ۱ شیرین ده‌کریت!

— (وَإِذْ أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَجَّيْنَاهُ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يُوسُفَ) الاسراء/۸۳
 واته ۱ که نازو نیعمه‌تی خومان به مروّفه (ی بی باوم) دمه‌خشین - چونکه
 هر به خه‌می خویه‌وه‌یه‌تی - رو ورم‌ده‌گی‌ریت ۱ فیز ده‌کات و له خوی بایی
 دم‌بیت! که‌چی که ناخوشی خرابه‌کاریه‌کی دیته ری (که توشی ته‌نگانه‌یه‌ک
 دم‌بیت) خه‌مبارو ره‌شبین و هیوا‌براو ر دم‌بیت!

— (فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَلْتَهُ نِعْمَةٌ مِّنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَٰكِن أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ) الزمر/۴۹ واته ۱ که زیانی‌ک دیته ری مروّفه،
 تینی بو دیت و هاناو هاوار بو ئیمه دینیت، که‌چی که نازو نیعمه‌تی خوشمانی
 پی دمه‌خشین، ده‌لی: ئه‌مه ره‌نجی شانی خومه‌و له زیره‌کی خومه‌وه‌یه!
 نه‌خیر وانییه، ئه‌و به‌خشینه‌هی تا‌قی کردنه‌وه‌یه، به‌لام زوریان به‌ی به‌م
 راستییه نابهن ۱ نایزانن..

۱. (كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَٰطِفٌ ﴿٦﴾ أَن رَّاهُ اسْتَفْعَى) العلق/۷-۶ واته ۱ مروّفه هر به‌ومنده‌ی
 هه‌ستی گرد پیوستی نه‌ماوه بی نیاز بو، سه‌رکه‌ش دم‌بیت ۱ ده‌که‌ویته‌سته‌م
 ۱ ده‌ستدریژی!

۱. (قُلِ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرُهُ) عبس/۱۷ واته ۱ ئه‌م مروّفه چه‌ند سپله‌و بی دینه، هه‌ی
 سه‌رت به‌فه‌تارمت چی هه‌ی.. (واته: چ پاساوکی هه‌یه بو کافر بونی؟)
 ۱. (إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ) ابراهیم/۲۴ واته: مروّفه زالم و سپله‌و بی
 وه‌فایه!

مىژۇى مۇۋاپىيەتى ھەمۇ ئەم سىفەتەنەى مۇۋى - ۋورئان باسپان لىۋە دەكات - سەلماندىيەتى ۋ خستۇيتىيە پۇ. ئەو ئوممەتەنەى، كە لە تاكى وا پىك ھاتن، ۋ نوقسانىيان لە باۋمۇ بە خواھىتەنەى ھەبو - ھەئبەت بەو شىۋمىيەى، كە ئىسلام داۋاى كىردە - دۇچارى دەپان لەو نەخۇشپانە بون كە ۋورئان بە لاسەنگى ناساندون. لە ھالەتەكاتى ھەبونى سامان ۋ ھىزو دەسەلاتدا تاعونى دەستىرىژى و ستەمكارى تەشەنەى دەكىد ، لەم تاعونەشەو شتى تىرى نەقۇلاۋ نامۇ دەردەكەوت، ۋەك ئەۋەى، كە لە ئەۋروپا باۋمۇپان ۋابو، كە پاشاكان ۋ نەۋەكانىيان خۇيىيان شىنەۋ لە خۇيى ئەو خەلگە جوداپەى پان دەسەلات و جىابونەۋەى سىپى پىست! پان قەناعت كىردن بەۋەى، كە خۇيان گەلى ھەئبىزاردەى خوان! پان لە ھىندىستان و چىنەكانى، پان جىھانى لاسەنگى ئەمۇۋو چىنى ئەرسىۋىكراسى ۋ ئاغاۋ دەربەگ، پان نازىتى ۋ ھاشىزم، پان بىرۋكەى كۆمەلەيەتى داروینىزم وگىيانى ئىستىعمارى ۋ نىمپىريالىزم!)

لەو لاشەۋە، لە ھالەتى زەلىلى كۆپلەيەتەكەشدا دىسان دەپان تاعون و سەقەتى دەرونى دروست دەبو! چىنى كۆپلە، پىرۇلىتارىيا، رەش پىست چۇدرى ھىندىستانى و قەرەج.. ھتد.

ھەر ھالەتتىكى لادەر لەمانەش دەزگای خۇى ھەبو! پانەۋ مەئبەندى رۇشنىبىرى خۇى بۇ دروست دەبو، ئاراستەۋانانى ھەردولا لاسەنگىكەى خۇيان دەفەلسەفاند! بەلام نەخۇشانى ھەردولا ھەر مەترسى نەمانىيان لەسەر بو، ھەپەشەى فەۋتانىيان ھەبو، لە ۋاقىيى ژيانىشپاندا مەحرۇم بون لە خۇشەۋىستى و دۇنيايى، مەحرۇم بون لە ئاسودىيى ۋىزدان و زەمىر! مەگەر لەو قۇناغانەدا كە باۋمۇ بە خۇاى گەۋرە دەبوۋە سەنگى مەھكە و پارسەنگى ھاۋكىشەكەى، دىسان راست دەكىردەۋەۋ راپدەگرتەۋە. بە تاپبەتى لای ئەۋانەى لەسەر كۆپرەۋەرىيەكانى پى. لەبەر خاتىرى خوا - ئاراميان دەگىرت ۋ لەسەر پابەندى ھەقنەسى و خىرخوازى دەمانەۋە، ئامازەش بەۋانە كە خۇاى گەۋرە دەف_____ ھەمۇى : (وَالْعَصْرِ ۱) إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ خَيْرٌ ۲) إِلَّا الْآلِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا

الصَّلَاحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ) العصر/۳۱ واتە : سوئند بىت بە زەمان، ھەمو مۇۋەككەن زەمەنەندەن، مەگەر ئەوانەى، گە باومۇپان ھىناۋەو كارو كىردەۋى چاكە دەكەن و، ھەمىشە ئامۇزگارى پابەندى ۋ خۇگرىن.

بەلام باومۇپ بە خوا ھىنان كاتىك دەتوانىت بىتتە ھۆكارى پارسەنگى دەرون ساغى ميانپەۋى و ناكەۋىتتە تاى لاسەنگى (دەستىرىزى)، يان تاى (زەلىلى)، گە لە تەھەۋلى رۇزانەى لە كۆمەلگەيەكى مۇۋاپەتەيدا بىكات، گە داۋاكارىەكانى لە ناو جەرگەى كۆرپكى مۇۋەپەيدا بچەسپن، ۋەكو گە لە ناو جەرگەى تاك تاكى ئىمانداران دەچەسپن. كاتىك باومۇپ دەبىتتە سەنگى مەھەك، گە لە ۋاقىيەتكى ئىنسانىدا ھاتۇتە دى و لە سى دىاردەدا دەدرەۋىتتەۋە :

- لە (ناسنامە) ى ھەقىقەتى مۇۋەپەيدا.

- لە يەك (پەگەزنامە) ى ئىمانىدا.

- لەۋ (كەتور) ە خاۋەن دەزگاپەدا، گە دەبىتتە سەرجاۋەى پەرۋەردەو رۇشنىرى و ئاراستە.

* ناسنامە :

بۇ ناسىن ۋ دارىشتى (ناسنامە) ى ئەسلىى مۇۋەپ، خۋاى پەرۋەردگار ئاراستەۋانانى پەرۋەردەو پىگەپانەن ۋا دەكات، گە سىروشتى ھەمو ئىنسانىك خىرخۋازى و چاكەسازىيە، يەنى ھەمو مۇۋەپەك بەۋ دو خەسلەتە سىروشتىيەۋە لەدايك دەبىت، بەلام لەبەر ئەۋەى ئەم سىروشتە لەگەل لەدايك بونى مۇۋەككەدا بە ناسكى دەردەگەۋىت، زو توشى نەخۋشى دەرونى دەبىت، زو دەكەۋىتتە ھەزى خراپەكارى و خۋىنپىزى، بۇيە دەبى زو دەرزى بەرگرى بۇ پەيدا كرى و ۋەك فاكسىن پىي تەلقىچ بىكرىت، چۈنكە ئەۋ كاتە بەرگرى (مەناۋە) ئىمانىيەكە بۇ دەبىتتە خىركەى سىي يان شورى قەلا..

که دیققت له نهجای لیځوالینه و مو رمنجه کانی ماسلو دمهین و، ته ماشای
قورئان ده کهن، دمهینن گه یشتوته پیناسه ی ئیسلام بو ئینسان و ههنگاو
سه رمتابیه کانی ناسینی مروؤ له قورئاندا ماسلو دهلی :

.Abraham Maslow , The Farther Reaches of Humman Nature.פיו"1

ماسلۇ تىۋرەكەي خۇي خىستۇتە چوارچىۋەي ئەو زانىيارىنەي دىمرونىسى دەربارەي سىروشتى، كە مۇۋفائەتى گەپشەتۈپتى ۋ لەم خالانەدا دىمردەكەۋىت ، - سىروشتىكى سەرەكى بايىلۇجى لە ناخى ھەمو كەسكىدا ھەيە، كە تا رادىيەكى زۇر كەسىپتى خاۋەنەكەي ۋ جۇرى جەۋھەرى دىيارى دىكات، كە قابىلى گۇرپىن نىيە.

- ھەمو سىروشتىكى ناۋەكى ھەر مۇۋفەك لە لايەكەۋە لە ھى خەللى تر جودايە، لە لايەكى ترەۋە لەگەل توخى ھەمو مۇۋفەكى تردا ھاۋىنەيە. - خۇپىندىن ۋ لىكۇلىنەۋەي ئەم سىروشتە كارىكى مومكىنەۋە دىشكرىت شىكرىتەۋەۋە بىناسرىت.

- ۋا دىار نىيە، كە ئەسلى سىروشتى مۇۋ شەپخۋازى بىت، بەلكە ئەۋى رىفتارى دىگۇرپىت، پىر بون يان بەتال بونەۋەي پىداۋىستىيە سەرەكىەكانىتى، تىر بون، يان ئاتاجى سۇزە سەرەكىەكانى ژيانى مۇۋفەتتەي، بەگەر خىستىن، يان پەك خىستىن وزە شارۋەكانىتى، ئەگىنا لە ئەسلىدا ھەمو كەسكى پۇزەتەي ۋ خىرخۋاز لەدايك دىبىت. ئەمما خەز بە زىيانى خەللى ۋ گىيانى شەپخۋازى ۋ (سادىزم) ۋ رىق لىبونەۋەۋە بوغزاندىن، ئەمانە ھىچيان سىفەتى سەرەكى سىروشتى ئىنسانى نىن، ئەمانە كاردانەۋەن، كاردانەۋەي سەرەكەۋەن ۋ بەزىن ۋ بى ئومىدىن لە ھىنانەدى پىداۋىستىيە سەرەكىەكاندا.

- لەبەر ئەۋەي ئەم سىروشتە ناۋەكىە ئىنسانىيە خۇي لە خۇيدا خىرخۋازە يان بى لايەنە، چاكتر ۋايە ھەۋلى ئەۋە بىرىت بىرىتە كار، ھان بىرىت، نەك مىت بىرىت ۋ رى لە سەرەلدىنى بىگىرىت، چۈنكە ئەگەر ئاۋا بۋارى تەۋاۋ بۇ ئەۋە وزە ناۋەكىە خىرخۋازانە بىگىرىتەۋە ھەمومان تەندىروست ۋ ساغ ۋ بەختەۋەرو بەبەرەھەم دىزىن..

- ئەگەر ئەم جەۋھەرە ناۋەكىەي مۇۋ تىنى كەۋتە سەر ۋ بۋارى خۇ سەلاندنى گىرا، يان رىفز كرايەۋە، خەتمەن خاۋەنەكەي توشى نەخۇشى دىمرونى ئاشكرا - يان شارۋە - دىت، كە بە جۇرىك لە جۇرەكانى كاردانەۋە دەستەبەجى يان دواتر دىمردەكەۋىتەۋە..

- ئەم سىروشتە ئىنسانىيە سەخت و سەرگەش نىيە، ياخى نىيە، لە ھەلەو پەلەش دور نىيە، بە پېچەوانەو زۆر ناسكە، لاوازە، زۆر ئاسان كۆنترۆل دەگریت، زۆر زو دەگەوئە ژېر كاریگەرى داب و دەستورو خو نەرىت و فشارى كلتورو ئاراستەى ھەلەو..^۱

مىژوى ژيانى مروفايەتى لە ھەمو ھۇناغەكانیدا ئەودى سەلماندو، كە ئەم سىروشتە خىرخوازیەى مروفا بە باومپ ھىنان بە خواى گەورەو دیندارى راست نەبیت ناخريتە گەپ. چونكە تەنها باومپ ھىنانە بە خوا، كە ئەو وزە خىرخوازیەى پى دەكاتە ئەنجامدانى عەمەلى ۱ راپەراندنى واقعی..

* رەگەزنامە :

قورئان راشكاو و ئاشكرايانە ئەو پون دەكاتەو، كە رەگەزنامە لەو(فیکر)ەو دیت، كە مروفاكە بە خولگەكانیدا دەخولیتەو، ئەو كەسانەى بە دەورى فیکرى (پەيامى ئىسلام) دا خول دەخۆن ۱ رەنج لە بیروباومپەكەیدا سەرف دەكەن، پىيان دەوتریت (موسولمان)، ئەو كەسانەش كە باومپە سىروشتیەكەیان بە دین پەردە پۆش دەكەن و دەشارنەو بە خولگەى فیکریكى، یان كۆمەلە فیکریكى ھەلەدا خول دەخۆن، پىيان دەوتریت ۱ (كافر) چونكە ئەمانە ھەر ئەو پىان ۱ گرنگ دەبیت، كە ئایا دەتوانن چەند حەزو ئارموزەكانیان لە وئستگەى دنیاا بەم فیکرە ھەلەى خۆیان دەھیننە دى. ئەمما ئەو جۆرە كەسانەى فیکرەكان دەخەنە خزمەتى (كەسایەتى) ۱ (شت)ەو، پىيان دەوتریت: دورو (مونافیق).

نومەى یەكەمینەكان (موسولمانەكان) ئەو پەى، ۱ (رەگەزنامە)ى مروفا موسلمانەكەى لێو وەردەگریت، ئەمەش ئەو پەى، كە پەرومردەى ئىسلامى دەيكاتە جى مەبەستى پەرومردەگردن و پىگەیانندن، قورئانى پىروژ زۆر تەنكید لەم رەگەزنامە دەكاتەو، كە پەيوەستى دەكاتەو بەو مەبەستەو،

كە دىمەيۋېت لە پېكەۋەننى ئوممەتى مۇسولماندا بېھىننەتە دى، تا ئەۋ ئامانجە بېتە دى، كە ھەمۇيانى بۇ پەرۋەردە كەردە. بە مانايەكى تر قورئان جەخت لە رەگەزنامە مۇسولمان دەكاتەۋە، بەۋ سىفەتەى ~~سەئەت~~ سەئەت كەردن و ئىنتىمايە بۇ ئوممەتە مۇسولمانەكەى لەسەر فېكرە ئىسلامىيەكە پەرۋەردە بوە. خۋاى گەۋرە دەفەر مۇى : (وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِّلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

وَأَعِصُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ) الحج/۷۸ واتە : ھەرۋەھا بەردەوام بن لەسەر جىھاد و تېكۋشان لە پىناۋى خۋادا بەۋ شىۋە جىھادەى كە شاپستەيە، خۋاى گەۋرە بۇ ئەۋەى ھەئىزاردون، ھىچ گىرى گۈل و گرانىيەك لە دىنەكەدا نىيە، ئەمە رىبازو ئوممەتى باپىرە ئىبراھىمتانە، ئەۋ پىشتەر ناۋى مۇسولمانىتى لى ناۋن، ھەرۋەھا لەم قورئانەشدا (ۋا ناۋ نراۋن) تا پىتغەمبەر ﷺ بېتە شاپست بەسەر ئىۋەۋەۋ، ئىۋەش بىنە شاپست بەسەر خەلگانى ترەۋە، كەۋا بو نوپۇزەكانتان بىكەن و زەكاتەكە بىدن و پىشت بە خۋا بىسەن، ھەر خۋاش يارو يارۋەر سەرپەرشتىارتانە، ئاى چەند سەرپەرشتىارىكى چاكەۋ چەند پىشت پەنايەكى بەھىزە..

ئەۋى پاشكۋى (رەگەزنامە) كەشە (چىن) ى كابرەى مۇسولمانە لە ناۋ رىزى ئوممەتە مۇسولمانەكەدا، ئەم چىنايەتتەش پەيۋەندى بە غەيرى تەقۋاۋە نىيە، واتە پەيۋەستە بەۋەۋە كە: تا چ رادىيەك ئەم كابرە مۇسولمانەى رەگەزنامەى ئوممەتە مۇسولمانەكەى ۋەرگرتەۋە، خۋى پاراستەۋ لە نەخۋشى

^۱ ئەم (چىن) « ئاستى كۆمەلەيتى ناۋ مۇسولمانانە نەك بارۋدۇخى ئابورى و دەۋلەمەندى » ھەزارى، ئەم چىنايەتتە بە گۈنەرى زۆرى « كەمى تەقۋاۋ لە خۋا ترسان » پابەند بونە بەشەرەۋە، بىروانە نوسەر - خۋا پاداشتى بىداتەۋە - چەند جۋان پەيۋەستى كەردۋەۋە لەگەل پاراستنى دل « دىرون (باۋىر) » لاسەنگ بون، لە كەۋتن بەلەى مۇستەكبىرە ستەمكارەكاندا پان بەلەى مۇستەزەمفە زەلەلەكاندا!

لادان ۋ چۈنە رېزى ئاغاي ستەمكارەو، يان رېزى كۆيلەى زەلىلەو.. ئەم مەبەستەشە، گە خىۋى گەورە ئامازەى پى دەكات، گە دەفەرمۇئ (إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَى) الحجرات/۱۳ واتە ۋ بەرېزترتان لای خوا ئەو گەسەپە گە، بەتەقواترە..

بەم پېۋەرە لە كۆمەلگەكەى پېغەمبەردا چىنەكانى خەللى ۋ پۆلەكانيان دىارى دەرگان، ئەو چىنى كۆچكەرەكان، ئەو چىنى پىشتىۋانەكان، ئەو چىنى ئازادكراۋانى مەككەن، ئەو چىنى دورۋەكان.. ئەم پېۋەرە وەگو دەبىنىت پەيۋەندى نە لە نرىك و نە لە دورۋە، بەو ھىزو دەسلەتەو نىيە گە لە خزمەتى (كەسايەتى) دان، پەيۋەندىشى بە ھىچ جۇرىك بە سەرۋەت و سامانەو نىيە، بە (ماددە) وە.. بەلگو . ئەمە خۇپاراستنە لە لاسەنگ بون بەلای دەستدرېزى، يان بە لای زەلىلىدا، گە خولانەۋەن لە سەر خولگەى (فېكر) ى پەيامى ئىسلامى..

مىژۋى شارستانىتى ئىسلامى ئەو دەسلەپنىت، گە ھەر كاتىك مرقى مۇسولمان (رەگەزنامە) دكەى لە لە (هُوسَنَكُمُ الْمُسْلِمِينَ) وەرگرتىت، ئوممەتەكەشى بۇ پەيامەكەى ژياۋە مەشخەللى ئەۋى ھەلگرتۋە بە دىناى دەرېى گەياندە. (چىنى بالآ) ى سەرگردايەتى ئوممەتەكەش كراۋە بوە بۇ ھەر كەسەك، گە (اتقى) اىە، بۇ ھەر كەسەك، گە ئاستى دىندارىيەكەى لە ھاۋشانانى بەرزترە. واتە بۇ ئەو كەسانەى، گە پارسەنگ ماۋن ۋ بە لای يەكەك لەو نەخۇشى دەستدرېزى يان زەلىلىيەدا نەكەۋتون ئەمما كاتىك، گە (رەگەزنامە) دكە بوە دۇستايەتى (كەسايەتى) حاگم و كاربەدەستان و (ناۋچەگەرى) و (ماددىتى) ئوممەتەكە مەشخەللى پەيامەكەى دانا، بە مال ۋ پلەو پاىەى دىناۋە خەرىك بو، ئىنجا چىنى تر و بە پېۋەرى ترى غەبرى تەقۋاۋ دىندارى ھاتە كاپەو ۋ نەجىبزادە، مەمالىك، مەۋالى، سەپىد، مسكىن..

.....

* کلتور :

لیرمدا مهبهست له کلتوری موسولمان، بههاو خو نه ریت و رهوشت و رهفتارو سیستمه گانی ژبان و شیوازی ئیداره و نهو لایه نانهی هونه رن، که رواله تی ئیمان داری و ئیسلامه تی به چالاکیه گانی ژبانی موسولمان دهبه خشن، نهو لایه نانه رن، که روشنبیری نومه ته که دهناسینن، قورنانی پیروز زوری بایه خ به کلتوری موسولمان (به م پیناسه یه ی) داوه وهك دهفه رموی :

— (قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ①) الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ② وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ③ وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ ④ وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ⑤ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ⑥ فَمَنْ أَتَعَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ⑦ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمْتِنَتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ⑧ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ⑨ أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ⑩ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا

خَالِدُونَ) المؤمنون/ ۱۱- واته : به راستی نهو موسولمانانه سه ركهوتو سه رفراز بون. نهوانه ی، که له نوێژه گانیاندا ملکه چ : دل ئارام و دل دامه زراو خواویستن. نهوانه ش، که لا ناکه ن به لای کرداری بی که لك : رهفتاری نابه جیوه. نهوانه ش، که زه کاتی سامانه گانیان دهن. نهوانه ش، که داوینی خو یان پاک راده گرن (په یوهندی له گهل توخمه که ی به رامبه ردا ناکه ن) مه گهر له گهل هاوسه رو که نیزه کی چه لالی خو یان، نهوه ش جیی لومه و سه رزمنشت نییه. جا نهو که سه ی جگه لهو سنوره دیاری کراوه، ریگای تر بگریته بهر، نهوه یاخی و سنوربه زینه. ههرومه نهوانه ش سه رفرازن، که چاودی ری راسپارده ده که ن و پهیمان ناشکینن (نه خیانت نه غه در). نهوانه ش، که پابهندی نوێژه گانن و له کاتی خویدا به ریک و پیکی دمی که ن : هوشیان

لېيەتى. ئا ئەوانە مېراتگرن. بەھەشتيان پى دېرېت و دېنە ئەھلى فېردەوس
 بۇ ھەتتا ھەتايى بە نەمرى تېيىدا دەمىننەھ.

– (وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا
 ۱۳) وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَمًا ۝ ۱۴) وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ
 جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ۝ ۱۵) إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ۝ ۱۶) وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ
 يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا ۝ ۱۷) وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ
 وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ۝ ۱۸)
 يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَيَخَلَّدُ فِيهِ مُهْكًا ۝ ۱۹) إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا
 صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ۝ ۲۰) وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ
 صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ۝ ۲۱) وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا
 كِرَامًا ۝ ۲۲) وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ۝ ۲۳) وَالَّذِينَ
 يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْ لَنَا لِمَتَّقِينَ إِمَامًا ۝ ۲۴)
 أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرَّةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا مَنَاجِيَ وَسَلَامًا ۝ ۲۵) خَالِدِينَ

فېھأ حَسَنَت مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا) الفرقان/۶۳-۷۶ واتە بەندەكانى خواى مېھرمېان ئەو
 كەسانەن، كە زۆر بە سالارى و سەنگىنى بەسەر زەويدا دەپۇن، ھەر كاتىكىش
 نەقام و جاھىليەكان بە قسەو قسەلۇكى ناشىرىن تانەو تەشەريان لېدەن ئەمان
 لە ھەلامياندا دەلېن : سلاوتان ھەر لى بېت، (پەوستى بەرزى خۇيان تېك
 نادەن). ئەوانەى بۇ خواپەرستى و لە خۇشەويستى خوادا، شەونخونى دەكېشن
 بە سوجدە بردن شەوارە دەفرن. ئەوانەى كە دەلېن : خواى لە سزاي دۆزەخ
 لاماندە، چونكە سزاكەى پېوھەل كېت و لە كۆل نابېتەھە. بە راستى ئەو
 دۆزەخە جى نېشتەجى و جى سەروتيكى! زۆر ناخۇش و نا ھەموارە. ھەروھە
 بەندەكانى خواى مېھرمېان ئەوانەن كە كاتىك مال و سامانيان دېبەخشن و

خەرجى دەكەن، نە زىيادەرمۇ تېدا دەكەن ۋ بەزايەى دەمدەن، نە دەست نوقاۋ
 رەزىلىش دەكەن، بەلكو راست و پارسەنگ وان لەو نىۋانەدا. ھەرومھا ئەوانەى
 ھىچ جۆرە خۇايەك لەگەل خۇاى پەرومردگارىدا ناپەرستىن ۋ كەسى ناكوزن خۇا
 خۇيىنى ھەرام كىرەپىت، مەگەر بە ھەق، ھەرومھا زىنا ناكەن و توخنى ناكەون،
 جا ئەو كەسەى ئەو جۆرە كارانە دەكات، ئەو توشى سزاۋ نازارو رىسۋاى
 دېت، لە قىامەتیشدا ئەو نازارو سزايەى بۆ چەندىن بەرابەرە دەگىرتەۋەو بە
 زەلىلى و خەجالەتى ۋ شەرمەزاريەۋە دەپىت زىانى تېدا بەسەر ببات. مەگەر
 ئەو كەسەى كە پەشىمان دەپىتەۋەو تەۋبە دەكات ۋ باۋمىر دەھىنىت ۋ كارو
 كىردەۋەى چاك ئەنجام دەدات ۋ ئەوانە خۇاى گەۋرە كارو كىردەۋە
 خراپەكانىشىان بۆ بە چاكە دەنوسىت، خۇاش لىبوردەۋە مىھەربانە. ئەو
 كەسەى كە تۆبە دەكات و كارو كىردەۋەى چاك ئەنجام دەدات ۋ ھەر بە ھىۋايە
 خۇا تۆبەكەى لى قبول كات، ئەو بى گومان سەرپاستانە گەپاۋتەۋە بۆ لاي
 خۇاى گەۋرە تۆبەكەى لى گىرا بوە. ھەرومھا بەندەى خۇاى مىھەربان
 ئەوانەشەن، كە شايەتى ناھەق بۆ كەس نادەن ۋ ئامادەش نىن لە شوپىنىكدا بن
 كە شايەتى ناھەقى تېدا دەدرىت، كە بە لاي گالتەۋە گەپى دىيائى
 جاھىلىيەكانىشدا تىپەر دەبن، ھەر بە ھىمنى ۋ لەسەرخۇيى رادەبۇرن ۋ
 سەنگىنى خۇيان دەپارىزن. ھەرومھا ئەوانەشەن كاتىك بە ئايەت ۋ فەرمانەكانى
 خۇاى گەۋرە دەگەن رادەچەنن و ھۆشى دەمدەنى ۋ بېدار دەبنەۋە، بە كەپرو
 كۆپرى بەسەرياندا رەت نابن! دىسان ئەوانەشەن كە دوپارپنەۋەو دەلئىن ۋ خۇايە
 گيان، لە ھاۋسەرو نەۋەكانمان كەسانى وامان بۆ ئىجاد كە و پى بېەخشە، كە
 بىنە مايەى چاۋ رۈنى ۋ دلشادىيمان، ھەموشمان بۆ ئىمانداران و پىۋاچاگان
 بىكە بە پېشەۋاۋ پېشەنگى كارۋانى خۇاناسان. ئەو جۆرە كەسانە (باسكراۋان)
 پاداشتىان ژورە رازاۋەكانى بەھەشتە، شايەنى خۇگىرى و ئارامگىرەكانىيە، جا

لەۋى بە رېزو سلاۋمۇ بە خېرھاتىيان لى دىگىت و ئىدى لەۋى ئاسودانە نىستەجى دىن وبۇ ھەتا ھەتايى دەخەۋىنەۋە..

ھەدىسەكانى پېغەمبەر ﷺ سۈننەتە ەمەلىيەكانى، لىستەيەك لەو رەفتارو رەۋشە پەسەندانە دىناسىنىت، كە كلتورو رۆشنېرى ئىسلامى ئوممەتەكە دىارى دىگەن، لىستەكە دىگاتە شەست و قسور، پان ھەفتاۋ قسور لى (كە برىتىن لە لىقەكانى باۋەر) بە ھەمويان كلتورىكى ئىمانى كارىگەر پىك دەھىن، كە ئاراستە ھەم ھەلس ۋ كەوت و رەفتارو كارو كىردەۋەكان دىگات ۋ تۇرى پەيۋەندىيە كۆمەلەيەتەكان رىك دىخات، تا ئوممەتە مۇسولمانەكە دىگەننىتە پەلى يەك جەستەيى، يەك بەدەنى، يەك لەش ولاشە ۋا، كە ئەگەر ئەندامىكى ئازارى پى گەشت ھەم ئەندامەكانى تىرىشى دىنە ژان ۋ بەرزو تا دايان دىگىت..

قورئانى پىرۋز سىنورەكانى ئەم (كلتور) ە ئىمانىيە زۆر ورد دىارى كىردەۋو زۆر توندو سەختىشى گىرتە، نەپەشتەۋە لەگەن (رەگەزنامە) ۋ (كلتورى خەلىكى تىردا تىكەن بىت، چۈنكە رەگەزنامە ۋ خەلىكانى تر، ھى ئىنتىماي قەۋمى و نەتەۋمىي و ناۋچەگەرى ۋ بەرزەۋەندى ماددىن. بىروانە ئەم ئايەتەنە:

—— (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا ءَابَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَوَلَّيْكُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ إِنْ كَانَ ءَابَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسْكَنٌ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرٍ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ) التوبة/ ۲۴، ۲۳ واتە

^۱ بۇ زىاتىر شارھىزى بون لە لىقەكانى باۋەر بىروانە : كىتەبەكە ئىمانى بىيەقى (شەب الایمان) پان (كتاب الایمان) ي ابن مندە.

« ئەى ئەو كەسانەى باومۇرتان ھىناۋە، ئەگەر باوك ۋ براكانتان كوفرو بى دىنىيان لا خۇشەۋىستىرە ۋەك ۋ باومۇر دىندارى، مەيانكەنە سەرپەرشتىارى خۇتان، ئەۋى دۇستايەتتىيان بىكات، يان سەرىيان خات يان بە سەرپەرشتىارى خۇيىيان دانى ئەۋە ستەمكارە. بېيان بىلى ۋ ئەگەر باوك ۋ باپىرو رۇلەۋ نەۋەۋ براۋ ھاسەرۋە عەشرەت ۋ ھۆزەكانتان ۋ ئەۋ سامان ۋ مالەى كۇتان كىرۇتەۋەۋ ئەۋ بازىرگانى ۋ مامەلەپەى لەبەر دەستىندانپە ۋ دەترسىپ زەرەر بېنىت ۋ ئەۋ كۇشك ۋ تەلارنەتان كە دلتان بېيان خۇشە، ئەگەر ئەمانەتان لا خۇشەۋىستىرە ۋەك لە خواۋ پىغەمبەرەكەى ۋ جىھادى رىى دە چاومۇروان بن (ھەرپشەپەكى سەختە) تا ئەۋ ساتەى خواى گەۋرە بە تۇلەى خۇپەۋە بۇتان دىت! خوا رىنماى كەسانى ياخى ۋ سەرپىچ ۋ سنور بەزىن ناكات.

بەشى دوم

گرنگى سېگۈشە ئيمانىيەكە ئەم سەردەمەدا ۱ (ناسنامە) و (رەگەزنامە) و (كلتورو رۇشنىيىرى)

تيۇرپىيە كۈنەكانى (ناسنامە)ى مرۇق، وەكو (داروينىزمى كۆمەلايەتى) ۱
(دابەشبونى نەتەومىي) و (ئەو دىنانەى باوەرپان وايە، كە خەلگ بە چىنايەتى
دروست بون) مەملانى و شەرو ئازاومىەكى زۇرپان بۇ مرۇقايەتى نايەو،
چونكە ھەمو باوەرپان ھاتبە سەر ئەو دىدەى داروين، كە دەلئ : (مانەو بۇ
بەھىزەكانە) ئىتر ئەو ھەمو شەرو شۇرپى ئىستىعمارپىتى و چەوسانەوۋى
چىنايەتى و نەمانى يەكسانى ۱ كۆيلەيى و دەست بەسەراگرتنى سەرچاوەكانى
خىرو بىرى زەوى ۱ مەحروم كەردنى خەلگى لىيان و... ئەم رەفتارو
كەردەوانەى، كە تا ئىستاش ھەر بەردەوامن، گە ھىشتا ھەر زائى بەسەر رەشتى
مرۇقايەتى و بنەماكانى پەيوەندى ۱ نىوان تاكەكان لە ناو خۇيانداو، ھەروەھا
لە نىوان كۆمەلگەو دەولەتاندا، ئەمەشە كە بۆتە سەرچاوەى پىشۋى و
كۆپرەومىرى و ئالۋزى دەرون و نەمانى ئاسودەيى..

ھەروەھا ھۆكارەكانى سەختى پەيوەندى و پىك گەيشتن و كورتى ماوەكانى
سەفەرو داخراوى بازەنى گەپان لە رابوردودا، ھەمو بونە ھۆى پەيدا بونى
سنورى ناوچەو نەتەوەكان. بە شىۋەيەكى گشتى مرۇقەكان نەياندەتوانى لە
دەرەوۋى سنورى ناوچە، يان نەتەوەكەى خۇيان بگەپن، چونكە ھەر تاكىك لە
كۆمەلگە بچوكە داخراوۋەكەى خۇيدا بە تىرەگەرى و خىلەگىي و پەيوەستى
خىزمايەتى و، يان قەومىيەتەكەى خۇى تىر دەبو، لە ھەستى ئىنتىما
داخراوۋەيدا . كە زۇر بە پىرۋزو گرنگى دەزانى . دەمايەوۋە! بۆيە ھەر ئەم

ئىنتىمايانەش بون، كە بېونە مايەى دىارى كىرنى (رەگەزنامە) ۋ شىۋازى (كلتورو نەرىت) ى تايىبەت بەو تاك و كۆمەلگەيە، لەدايم بون و جيان ۋ مانەوہ لە بازەنى ئەو ئىنتىما بە خاك، يان بە گەل دىارى كراوانەدا جۆرە رەفتارو نەرىتىكى تايىبەتى لەسەر خەلگى دروست دەكىرد لەوہى، كە بېنى دەلئىن^۱ نەرىتى خۇسازدان (قيم المصانعة)، ئەمە ئەو نەرىتەيە، كە خەلگى لەبەر عەيپەو ھەست بە شەرم و شورەمى كىردن، ناوئىرن ھەندىك شت لە كۆمەلگەكەدا بە ئاشكرا بىكەن. يان لەبەر ھەندىك ئىعتىبارات و بەھى كۆمەلەيەتى دەست لە ھەندىك خراپەكارى وەكو دزى و داوئىن پىسى و شتى وا دەگرەنەو، ھەر ئەم بەھايانەى نەرىتە جەسپاومكەشە، كە دەبىتە ياساو رىئاسى داومى و چارەسەرى زۆربەى كىشە و ناكۆكىەكانى نىو كۆمەلگەكە، چۈنكە كە ئىختىلاھاتىك لە نىو بۆ نمونە دو خىزان، يان دو بەرمبابدا دەردەكەوئىت، رىش سبى ۋ پىاو ماقولان بە بەرجاو گىرتنى ھەندىك داب ۋ نەرىتى نىو خۇيان چارەسەرى دەكەن.. ئەم بەھايانەى نەرىت لە ھەندى جى ۋ كاتدا كارىگەرىيان لەسەر پەسەندى ۋ ناپەسەندى زەوقى گىشتىش ھەيە.. زۆربەى جىاوازييەكانى نىو گەلان لەم داخران ۋ بەھا تايىبەتتيانەى كۆمەلگەكانەوہ دەھاتن..

بەلام كە ئەم سەردەمەى ئىمە ھات، سەردەمى تەكنۇلۇژىاو گۈندەگۈى زەوى، دو دىاردەى زەق بونە روالەتى ھەمو لايەك :

يەكەم : مرقى ھەمو شوئىنىك كۆمەللىك ئالىيات و ئامىرى نوئى چىنگ كەوت، كە بە ھۇيانەوہ دەيتوانى بەرگىرى لە مرقىايەتى خوى ۋ زىانى خوى بىكات، يان بېتە مايەى لى سەندەوہى ئاسودەمى و زىانى خەلگى تىر.. باومر بون بە خواش لە ھەردو ھالەتەكەدا ھۆكارى كارىگەرى ھەر كام لەو دو بەكارھىنانەيە..

^۱ ئەوہى كە كورد بۆ تەبرىرى دەپوت : من لەگەل عام يان عام لەگەل من؟، كە چوئە شارى كوپران دەبىت دەست بەچاوتەوہ بگىرت.

دوھ ۱ رمان ۱ كەلپن تېكەوتنى سنورى نىوان ولات ۱ گەل و رۇشنىرى
 ھۆزۈ خىل ۱ تىرمۇ تاپمە نەمان، بەرمباب ۱ خانەوادەكان ھەلۈمشان،
 پەيۈمىندى خوين ۱ خزمەتە ۱ ناۋچەگەرى پوكاپەۋە، مەگەر لەو ناۋچە
 شاخاۋى، يان بىبابانىانەى، كە ھىشتا ھەر خۇ بە پاك دىزان! بۇيە دەبىنىت
 كۆمەلگەكانى مۇقايەتە تېكەل بون، بەلام تېكەل بونىكى بى سەرو بەرمۇ
 نەساز! لە جىي گونجانى رۇشنىرى جەبلەيەكى بى رىژەى كلتورو داب و
 نەرىتى پىك نامۇ تېكچىزان! ئىدى پەيۈمىندىيەكان زىاتەر لىك ھەلۈمشان،
 ھەستى يەكبون و زەمۇقى پىكەۋە مانەۋە، لاواز بو، سىنەفراۋانىي و
 لىبوردنەكەى قەدىم بو بە ئەنانىتى ھەركەس بۇ خۇى! تا گەيشتۈتە ئەۋەى
 ھەندىك كۆمەلگە ۱ ھەست بە خۇى دەكات، كە خۇى دۇراندەۋە ھىچى
 نەبردۈتەۋە!! چۈنكە خەلگەكەى بۇتە جەمھورى تۈپىن ۱ نەرىتە رەسەنەكانى
 بونەتە كەلگە كلتورىكى ھەلپىژراۋى لاكۆلان! ھەمو پەيۈمىندىيە
 كۆمەلەيەتتەكەۋ ھەرجى، كە كەسەك بە كەسانى تەرۋە دەبەستىتەۋە، ھەر
 بەرژەۋمىندىيە كى پچىر پچىرى ئابورى، يان ھەزو ئارمىزويەكى كاتى تىركردنى
 سىكسىكى لارپى سەركەشە!!

ئەم گۆرانكارىيە تېكچىزانۋانە سى قەيرانى خستەۋە :

تەنگزەى يەكەم : نەگونجانى (ناسنامە) نوپكە بۇ مۇقايەتە مۇق :
 ئەو ناسنامە نوپىيەى داروینىزىمى كۆمەلەيەتە بۇ مۇقەى ھىنايە پىشەۋە،
 كە لەسەر قالى قەلپى (مانەۋە بۇ بەھىزەكانە) دارپىژرابو، ئەو ھەمو كۈشتن و
 كۈشتارو تاۋانكارىانەى پى قىبول بو، كە تاكەكانى كۆمەلگەيەك بەرامبەر بە
 يەكترى دەيان كىرد، يان ئەو ھەمو خراپەكارىانەى پى ياساى بو، كە چىن و
 تۈپىژو دەۋلەتەك بەرامبەر بە مۇقايەتە مۇقەى تىر دىكىرد! دژۋارى ۱
 ناھەمۋارى ئەم رىسايە ھەر لە جىھانى سىيەمى دواكەۋتۈى تەكنۇلۇجىدا
 نەبو، بەلگو جىھانە پىشكەۋتەۋ تەكنۇلۇجىيەكەشى گىرتبۇۋە، ئەمان زۇر زىاتەر

پېي پەرىشان بون، چونكە ئامپىرى وپرانكارى ۋ نەخشەى كاۋلكارىي زياتريان شك دەبرد!! ۋ دىدى خىچى ئەم رىساپەۋە بو كە (ئەمريكايى ۋ ئەوروپايى) مەكان بە لەشكرى عەرەمرەمى پىر چەكى كوشندەۋە . بۇ دزىن ۋ راپورتى بەروبومى ۋلاتان و دەست بەسەراگرتنى سەرچاۋەمەكانى وزە . دەكەۋتنە پەلامارى (ئاسىيى و ئەفرىقايى) مەكان، ئىنجا، ۋ دەۋلەمەند دەبون و گىرفان و كىسەباخەئىان لى پىر دەگرد، لە ئەمريكائى ئەوروپاگەى خۇياندا دەكەۋنەۋە پەلامارى پەكترو شەرى بىنپىيان دزى پەكترى بەرپا دەگرد..

تەنگزەى دوەم : نەگونجانى (رەگەزنامە)

كلاسيكىيە ناۋچەيىكە :

رەگەزنامە كۆنەكەى ناۋچە، بوە كۆت و داخزايە گەردنى خەلكى، ئازادى لى گرتنەۋە، دەروازەى سەربەستى بىرو سەربەستى رادەربىرپىن و ھەئىزاردىنى لە ناو ۋلاتانى خۇياندا لەسەر داخستن! لە بەرامبەرىشدا ئازادى و سەربەستى چۈنە دەرەۋەۋە گەران ۋ كارو ژيانى ۋلاتانى ترى بۇ خستەنە سەر پىشت.. لە ناو ۋلاتدا پەيۋەندى ئەۋ كۆمەلە بەرەبابەى سەر بە ھۆزىك يان خىللىك بون، يان ھى نەتەۋەمىيەك بون، يان عايدى ناۋچەيەكى ۋلاتەكە بون، سەريان نا بەسەرى پەكەۋەۋە پەيۋەستىيەكەى خۇيان بەھىزتر كىردو بونە يەك كوتلە و، ئىنجا ھەرچى لىيان دەترسا، يان تەماعى لەژىر دەسلەت و سايەياندا ھەبو، لىيان ھاتە پىش و بەمەش كوتلەكە گەۋرەتر بو، ئىنجا بەھۋى ھىزىكى شەرانى ناۋەكى خۇيان ھاۋكارى دەرئ چۈنە سەر ھوكم و ھەرچى خىروبىرى ۋلات ھەيە، خستىانە ژىر ركىفى خۇيان و كەۋتنە دروست كىردنى ھىزى تايبەت بە خۇيان بە ناۋى سوپاى نىشتامانى و موخابەراتى ئاسايش و دەيان دائىرەى تريان بۇ پاراستنى خۇيان پىكەۋەنا، بەمەش خەللكەكەى غەيرى ئەۋان . كە ھەستى دەگرد لە ھەمو شتىك مەحرۇم دەبىت . و دەشچەۋسىنرپىتەۋە، كەۋتە دەرياي بى بنى گومانىردن و متمانە نەمان و ترس و پىلانى دز،

ئىتر لەولاولە دەرگای داپلۇسىنى دەولەت ۋ لەملاوہ فاک و فیکى ژیر زەمىنى..
دەسلەتلى سەپاۋ لای خۇيەوۋە كەۋتە سەربارى كۈشتن و جاسوسى و وىژدان
كۈپىن، بە زۆرۈ زېر، جەماۋەرە مەحرۇمەكەش بوە گۈرگانى قىنى بن تاۋىرەشاخ
ۋ چاۋەرپى دەرفەتى گۈنچاۋى دەکرد..

لە دەرەۋەش، دەبەرپىك راجۋنى نىۋ دەولەتى پەرەى دەسەند، ژيانى سىياسى
و دىپلۇماتى بوە پلان و پىلان و ھىل ۋ ھىو، بوە ئاگرى بىكاي نەينى، ئىنجا
بوە روبەرۋ بونەۋەى ئاشكراۋ پىكدادان و شەرى بەرەپى دەولەتان ۋ كۆدەتاي
فىتى عەسكەر ۋ ھىن و چەپۇكى سەربازى!!

لە بوارى ئابورىشدا (رەگەزنامە) ى خىلەكى و ناۋچەگەرپىتى و قەۋمى
جىھانى گەياندە مۇنۋىۋل و پارە سەرىەكنان ۋ گەدەبەلى ھەندىكى دەسلەتدار
لەسەر حىسپى ھەزار بونى نەداران و دەستكورت كۈردى مەحرۇمان!! لە لای
ئىستىكبارو سەرمایەدارانەۋە دىارەدى ئىستىعمارو داگر كۈردن و روتانەۋەى
مىللەتان ۋ راپورتى گەلان دەرکەۋت و گەلانى دىنای سىيەم ئەۋەندەى تر پەش
ۋ روت كەۋتن، ئىنجا ئىستىكبارانى ئىستىعمار ھەر لە ناۋ خۇياندا رپىيان لە
سەفەرۋ بوارى بەرەھەمىنان و مانەۋە لەۋ ۋلاتانەدا لە يەكتر دەگرت، چونكە
ھەر يەكەيان سور بو لەسەر ئەۋەى بە كەم ترين ماۋە زۆرتىن سامان بۇ
خۇى بە تەنھا راپىچىت!!

لەبەر ئەم دىدە خوارو رپسا نالەبارمىە، كە ماۋمىەكى تەۋاۋە جىھان
پىۋىستى بە چەمكىكى نوپى (رەگەزنامە) ھەيە، چەمكىكى نوپى، كە رپساي
رەگەزنامە لە قالپى خىلەكى و ناۋچەگەرى و نەتەۋمى ۋ بەرژەۋەندى ماددى
دەربەھىنىت.. لە دادو ئىنسافە، كە دان بەۋەدا بىنپىن، كە لەۋ كاتەى مىللەتانى
ئەۋروپاۋ ئەمىرىكا تۋانىۋىانە بەرەبەستەكانى سەفەرۋ ئىقامەۋ كارگۈردن لە
(رەگەزنامە) كانىان بکەنەۋەۋە بىانكەنە ماىەى يەكتر ناسىن (تعارف) و لىك
نزىك بونەۋە، ھەر ۋەك چەسپاندنى ئەۋ ئايەتە بىت، كە خۋای گەۋرە
دەفەرەمۋى ۋ (وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا) الحجرات / ۱۳ واتە : كۈردمانن بە

گەل ۋە ھۆز، تا يەكترى بناسن.. لەم كاتەى ئەمان تۈانيويانە ئەمە بىكەن، ياساناسانى! پاشا سەرۆك ۋە سولتانەكان شىۋازى تىريان داھىناۋە بۇ زىندانى (پەگەزنامە) ەى خىلەكى ۋە نەتەۋەىي ۋە ناۋچەگەرىيەكەى خۇيان! ئەۋمىندەى تر پەيان بە پىگاۋ ھۆكارى ترى شەيتانى بردو، □ سەدان لەمپەرى تر لە پى ئوممەتى ئىسلامدا دانىن! ئوممەتىك: كە بە داخەۋە خۇى لار شەيەتى ۋە لەسەر لىۋارى گۆر دىنالىنىت!)

تەنگرەى سىيەم : روخاندنى (كلتورو بەھا) كلاسيكىيە كۆنەكە :

زانايانى كۆمەلئاسى دەللىن ، مەۋقى سەردەم دۇچارى كۆمەللىك كىشەى تەپىنى دىرونى بون، بۇ نەۋنە بى ئومىدى ۋە رەشپىنى، كە پىنى دەللىن (Frustration)، ھەستى غەرىبى (Alienation) ۋە ھەستى بى دەسەلاتى (Powerlessness) ۋە كىلۋى نەسازان ۋە نامۇۋ سەير رەفتار كىردن (Normlessness).

لە جىبى ئەۋ نەرىتە داروخاۋ پۈۋانە نەرىتى نوئ ھاتە پىش، كە دەشەىت ناۋى لى بنرىت (نەرىتى بەرزەۋەندى)، كە ھەمۋى لە دەسپىكى كاغەز دەچىت، كە كەسىك بۇ كارىكى يان بۇ ماۋىيەك بە كارى دەھىنىت ۋە، پاشان دەپخاتە تەنەكەى خۇلەۋە! لەبەر ئەمەيە، كە كۆمەلگەكانى ئەمپۇ دوزترى شىرازە پسان ۋە لىك ھەلۈمشان بون، خەلگەكە توشى بى بايەخى ۋە گۆنەدان بون، دۇستايەتى نەماۋە، □ يەككىك پەيۋەندى لەگەل يەككىكى تر دەبەستىت، ھەزار حساباتى بۇ دەكات! ئى ئەم پەيۋەندىيەش پىۋىستە بۇ ھەست كىردن بە ئىنتىما، بە تەقدىر كىردن، بە رىز لىنان ۋە جى دىيارى نىۋ كۆمەلگە، دىسان بۇ زانىنى بى ئەمەن ۋە ئەمانىك، كە بالى بەسەردا كىشاۋە ئەم لە گەشت ۋە دابىن بونىدا ھەستى پى دەكات..

ئەو رېڭاچارى پىسپۇران ۋ شارەزايان دەربارى تەنگىزە قەيرانى
(رۇشنىرى ۋ نەرىت) پېشكەشى دەكەن، ھېشتا ھەر كەم ۋ كورت ھەلدىنەت،
نەك ھەر ئەۋەندە، بەلگە ھەندىك لەو رېچارە نەخشە كېشەكان ئالۇزىرو
بارەكە سەنگىن تر ھورەۋەكە خەست تر دەكەنەۋە..

بۇ نمونە، ئەو نەخشەپەي، كە ئالفىن تۆفلەر (Alvin Toffler)
داپىشتە، كە يەككە لە بەناۋابانگىر بىرمەندى داھاتو، لە كىتەپكەيدا
راچەنى داھاتو (Future Shock) كە لە سالىكدا نۇ جار چاپ كراپەۋە
بىرى ۲۷ مىليۇن لى چاپ كراۋ ۋەرگىرپراپە سەر گەللىك زامانى دىناۋ بە ھەم
جىھاندا بلاۋ بۆۋە.. تۆفلەر چارەسەرىكى دىارى كىردە بۇ ئەو گۇرپانكارىيە
رادمەرى تەكنۇلۇژىيە نوۋ ۋ ئەو پەيۋەندىيە كۆمەلەپەتەنە لەسەر زەمىنە
ئەو بىياتىراۋ، كە لەسەر ئاستى ناۋچە ھەرىم ۋ جىھان كارىگەرىبون.. ئەو
ھەۋلى زۇرى داۋە، تا كۆمەللىك شىۋاز ۋ ئەتەكىتى پەيۋەندى نوۋ بۇ نەۋە
كۆمەلگەكانى داھاتو دىارى بىكات، لە دىارى كىردى دىارەۋە رۋالەتى خالە
لاۋازەكانداۋ ورد بۆى چۈە سەركەۋتو بۈە، بە ھەستىكى زۇر ناسكەۋە
دەسنىشانى كىردەن، بۇ نمونە جوان بۆى چۈە، كە دەلى تەكنۇلۇژىيە نوۋ
كۆمەلگەكانى ئەمىرۋى مەۋفەپەتى كىردە بە دەشتەكى خىلەكى نوۋ (The
New Nomads)؛ كە لە جىياتى ۋىتر سۋارى فېرۋكە دەبن ۋ لە جىياتى
دىۋەخان ۋ ژېر دەۋار، لە فېرۋكەخانەكان دادمەزن ۋ لە جىياتى ژېر چادر لە
ئوتىلى دىگىر دەھەۋىنەۋە، لە جىياتى خەرارو گونىەۋ رەشكەش، جانناپان
پىيە.. ھەرومە شتى تىرىش.. بەلام رېچارەكەي، كە بۆى داناۋە ھەر خۆى
نەخۋشى تىرى كۈشندە لى دەپتەۋە! چۈنكە ئەو بۇ نمونە پېۋەرىك بۇ
نەرىت ۋ رەفتارو رەۋىشت پېشنىار دەكات، كە ناۋى دەنى (رېژىمى رەھا :
النسبة المطلقة) زۇر دىۋارە، ئەو دەلى با ھەرچى ئەۋەى پېى دەۋىرتىت
ئىنجىراف ۋ بەد رەۋىشتى - مادام خەزمەتى بەرھەم ھىنان دەكەن - با ھەر
بىمىن، ئەۋانەى ۋەكو رەۋىشتى نامۇيە، يان لادانە، يان شىرازە پسانى خىزانە،

يان پىسانى پەيۋەندىي كۆمەلەيەتەكانە، يان داهىيانى دىمزاكانى دايەنگەيە، يان مىندال لەدايك كىرنە بە كۆمەل! يان ھاۋسەرپىتى كاتىي و رەھىم بە كىرىدەنە، يان فرۇشتى مەنى و رىدانە بە نامۇيى سىكىسى خىزانى، يان دۆستايەتتى كاتى يان.. با ئەمانە ھاۋشىۋەيان ھەر بىمىنىت، بەلام با لە خىزمەتى بەرھەم ھىنان ۱ كار كىرنەدا بن..!

ئەگەر لە ئەلفىن تۆفلەر بىرازپىن و، بىيىنە سەر نەخشە و پىشنىارى بىرمەندە بەناۋبانگەكانى تىرىش، ۋەكو تىۋدۆر رۆزاك ۲ دانىال بىل و فرىتز شۇماخەرو دىقىد بىرەل و رىنىي دۆبۇ.. ھەر دەبىنىن چارەسەرەكانىان كەم و كورت بىنە! ھەمويان لە ناساندنى خالە لاۋازەكان و سىماي دياردە نافۇلاكانى تەنگىزە ۋەپىرانى (رۇشنىبىرى و نەرىت)دا سەرگەۋتون، بەلام لە ھەمو چارەسەرەكانىان ھەر ھاۋارو ئىنزارو ئاگادار كىرنەۋەو بانگەپىشت كىرنى بەرپىرانى كۆمەلگەكانە بۇ رەنج يەكخىستىن و ھارىكارىي زىاترى نىۋو خۇيان، ۱ شىۋازى نوپى پەيۋەندى كۆمەلەيەتتى بدۆزەۋەو، لەبەر پۇشنايى رۇشنىبىرى نوئ، ناسىنى رۇشنىبىرى گەلان ۲ ئامادەباشىيان بۇ ۋەركىرتى جىگىرەۋە (بىدىل) (ى شىۋو بۇ كۆمەلگانىان نەخشە داپىژن..).

دەستەي سىيەمىش لەو نىۋانەدا ھەيە، كە بە (ۋاقىيەيەكان) دەناسرىن، ئەمانە لەو رۋانگەۋە، كە مانەۋە بۇ بەھىزەكانەيان لە رۋانگەي ئەۋە، كە پىي دەۋىرتى: (دارۋىنىزمى كۆمەلەيەتتى) دەلىن ۱ مەملانىي ناۋەكى ۲ شەۋشۋىرو جەنگى دەرەكى شىتىكى سىروشتىيە، بۇيە بەردەۋام ھەنجەت بۇ شەرىعتى و ھەقىانەتتى دەھىنەۋە، لە دىدى ۋەلەسەفى ئەمانەۋە، مەملانىي و جەنگ ۲ كۈشتارو ۋىرانكارىي شىتىكى ئاساپىن، بۇيە لە رۋانگەي ئەمانەۋە ئەۋە كەسەي لاۋاز بۇد، جا لە شەردا بەزىۋە، يان توشى كارەساتى سىروشتى، ۋەكو لاۋاۋ

۱ Future Shock ,p.p.۹۵-۳۶۵. : Alvin Toffler

۲ بىرۋانە چاپى دومى (فەلسفە التربىة الاسلامية) ى نوسەر لا ۵۷ - ۶۳ ۲۵۸.

بومه‌له‌رزه بوه، یان به شکست و زیانیکی نابوری لاواز بوه، نه‌وه چاره‌نوسیتی و پئویسته پئی قبول بیت و ته‌سلیمی نه‌وه به‌سهرهاته واقعییهی بیت^۱.

که به وردی سهرنج دهمینه نه‌خشه‌ی فیکری جیهانی سهردهم، جیهانی گونده‌که‌ی گۆی زهمین که کیشومره‌کانی بونه‌ته گه‌ره‌کی گوند و نه‌ته‌وه‌وه، گه‌له‌کانی بونه‌ته خیزان ■ ولاته‌کانی بونه‌ته خانو و مائی گوندیی! رییه‌کی دهر‌بازبون غه‌یری باومر به خوا هیئان به پئی دیدی ئیسلام نابینینه‌وه، تا نه‌م مروّفا‌یه‌تیه (ناسنامه) ی خۆی و (ره‌گه‌زنامه) ی خۆی و (روشن‌بیری و کلتوری) خۆی لیوه و مر‌یگریت.. ته‌نها ئیسلام هه‌یه نه‌ریتی پارسه‌نگی ته‌قوا بۆ نه‌وه ده‌شته‌کییه خیل‌ه‌کیه نو‌ییانه‌ی سهردهم فه‌راهه‌م به‌یئیت و، له ههر شوینیک لایاندا لیی و مر‌گرن و پئی تی‌ر بن، تا به رۆح پاکیه‌وه به‌ره‌و ئاستی بالاییان ببات و، وایان لی بکات هه‌ست به‌وه بکه‌ن، که خوی کردگارو کارزانیان هه‌میشه له‌گه‌ل‌دایه‌وه نه‌وه چاودیری هه‌مو ساتیکانه، که پئویسته نه‌مانیش نه‌وه هه‌ست و هۆشه‌یان هه‌میشه له ناخدا بیت، که خوی گه‌وره چاوی لیئانه‌وه هه‌مو ره‌فتاریکیان له‌سهر حسیب ده‌کات. نه‌وه خوییه‌ی که پئیان ده‌فه‌رموی :

(وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ) الحديد/۴ واته ■ له ههر کوئی بن خوی گه‌ورده‌تان ههر له‌گه‌ل‌دایه. یان ■ (وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِمْ مِنْ جَلِّ الْوَرِيدِ) (ق/۱۶) واته ئیمه له ره‌گی لا ملی لیی نزیکترین..

سییه‌م ■ رۆلی په‌روم‌ده‌کردن له دارشتن ■ به‌ره‌مه‌یانی تاک‌ی موسولمان و، گه‌شه‌پیدانی گیانی هیئانه دی داواکاریه‌کانی باومر له کیشه‌کانی (ناسنامه) و (ره‌گه‌زنامه) و (روشن‌بیری و کلتور) ■

له میژوی په‌روم‌ده‌ی ئیسلامیدا، دو ریگا هه‌یه بۆ دارشتن و به‌ره‌مه‌یانی تاک‌ی موسولمان و گه‌شه‌پیدانی گیانی هیئانه دی داواکاریه‌کانی باومر له کیشه‌کانی (ناسنامه) و (ره‌گه‌زنامه) و (روشن‌بیری و کلتور) دا ■

^۱ ب‌روانه (اهداف التربية الإسلامية) ی نوسه‌ر لا ۲۶۹، ۲۷۱..

يەكەم : شىۋازى پېغەمبەر ﷺ ۋە رېبازى ئاراستەى خولەفائى راشىدىن.
دوھم : شىۋازى قالىبى فېكرى ۋە پېر كىرنەۋەى بېرۇ مىشكى مۇسولمانەكە،
بە ئاراستەىيەكى نەزمىرى دور لە كۆرۈ كۆيۈنەۋەى كۆمەلگەى مۇقايەتى، واتە
دورمەرىز لە ھەئس ۋە كەوت و رەقتارى تاكەكان و پەيۈمىندىە گىشتىەكانى ناو
كۆمەلگەكە..

شىۋازى يەكەم: بە پېي وەھىيى خۋايى بو، كە ھەنگاۋ بە ھەنگاۋ ئاراستەى
پېغەمبەر ﷺ و يامۇرانى دەرگىر كە چۆن سەرنج دەمدەنە كارو ئاسەۋارى
كارمەكانى خۋاى گەۋرەو شارمىزاي رېسكانى گەردۈنى دەمىن و، جارېۋجار خۋى
لەگەل دىمىزايىن، تا بۆيان دىمىتە دىد پونى ۋە چاۋكرانەۋە، ئىنجا
يارىدەدمىريان دىمىتەۋە، لە دارىشتى رېساي ئاراستە كۆمەلەيتەى ۋە سىياسىەكانى
كۆمەلگەكەيان.. ئەم شىۋازە دل ۋە دىمۈنى وەرگەكەى نامادە دەرگىر، كە لەگەل
بەلگەو نىشانەكانى خۋاى گەۋرەدا (ئەۋانەى ھى ئاسۋو دىمۈنن - الآفاق
والانفس) رەقتارى رۆزانە بىكات، بەردەۋام لە رەدو بەدەلدە بىت، تا
بەرھەمەكەى، گە (يەقىن) ۋە بەدەست دەھىنەت، ئىنجا دىمەۋىتە سەر ھىلى
(ئىمان) بەو وەھىيەى، كە بۆى دىت.. پوختەى ئەنجامى ئەم رەقتارانە ۋەك لە
دل و دىمۈندا كۆدەبۈنەۋە لە ۋاقىيەى كۆمەلگە مۇقايەتەكەشدا دىمۈنە
زەخىرەيەكى ئەزمۈنى سەرگەۋتو، كە پەيۈمىندىە كۆمەلەيتەكەيان لەسەر
بىنات دىمىر، ئاۋا مەيدانى فېكرى رۆشنىرى سىياسەت وئابورى ۋەۋنەرو
بىناسازى كۆمەل ئاراستە دەرگىر، دەرئەنجامە كۆتايىيەكەى ئەم ئاراستەو رەنجا
دىمۈە ئەو چەپۈكە عەمەلىيەى، بى زەمانەى پى تىك دىشكىنرا.. ئەو بىتانەى
لە پىناۋى بەرژەۋەندى خۆيان ۋە خانەۋادەو چىن و تىرەو ھۆزو ناۋچەو
نەتەۋەكانىاندا، يارىان بە چارمۈسى مۇقە دەرگىر (رەگەزنامە) يان بۆيان
دىارى دەرگىر و، ئاستى (چىن) و (كلتور)يان بۆ خاۋمىنىتى ۋە پەلەۋپايەو ھەبۈن،
يان نەبۈنى خەلگى كۆمەلگەكان دادمىشت!

باۋمىھىنان بە خۋاى تاك و پاك بۆ ئەۋە بەو شىۋمىيەى ھات، تا ئەو
قەنەتە لە ناخى خەلگەكەدا بىچەسپىنەت، كە ھەر خۋاى گەۋرەى

پەرۋەردىگار سەرپەرشتى جىھانپانە، ھەر ئەو خاۋمىيانە، ھەر ئەۋىش رېئىمىي خەللى بەرمۇ ئەو رېئازە راستى خۇى دەمات، كە ھەر ھەمو خەللى ئىماندارى دەگەننە ئاسودمىي و ھىمنىي.. بۇ ئەۋە بەو شىۋمىيە ھات تا دەستى دەسلەتدارىي ئەو بىتەنە بېرىت كە خۇيان كىردە بە خاۋمى و سەرپەرشتىارى دىارى كىردى (رەگەزنامە) و (چىن) ۋ (كلتور) ى بىتەرستىي! بۇ ئەۋەبەو شىۋمىيە ھات، تا نەھىللىت ئەو ئايدىۋىلۋىيا بىتەرستىيانە، ياساۋ رىساۋ دەستور و سىستىمى سىياسى و تەۋنى پەيۋەندىيە كۆمەلپەتەكان، بە پىي بەرژەۋەندى خۇيان وا راپەل كەن، رى بىدرىن تەدەخول بىكەنە ھەمو كۆشەۋ كەنارىكى زىانى خەلگەكەۋە، تەدەخول بىكەنە جۇنىيەتى چىن و چارۋىسى ھەمىيانەۋە، ئىنجا بە كەيى خۇيان و بە كۆپرەى ھەزو رقى خۇيان ئەم بەرز كەنەۋەۋە داگىر، يان ئەم لە نازو نىعمەت ھەلگىش ۋ ئەۋىش نابوت، يان (بە پىي دىدى كورت و لىلى خۇيان) ئەم بىزىن و ئەو بىرىن..

باۋمى ھىنان بە فرىشتە بۇ ئەۋە بەو شىۋمىيە ھات، كە لە ناخى تاكەكاندا ھەست بە چاۋدېرى ناۋخۇيى بىكەن، تا ھەنەعتىيان ۋ دروست بىت، كە فرىشتانىكى خاۋى گەۋرە ھەن، بەردەۋام سۇراغىيان دەكەن، بە دوىانەۋمىن، ھەر كوفتارو كىردارىك ئەنجام بىدەن، ئەمان لەسەرىيان تۆمارى دەكەن، ھەر چالاكىەكى چاك، يان خراپىيان لى دەرگەۋىت، لەسەرىيان دەنوسرىت ۋ دوايى، يان پاداشتىيان لەسەر وىردەگىرەۋە، يان سىزايان لەسەر وىردەگىر.. ئەمەش ھەستىكى ناخىي ئان و ساتىي تىدا خەلق دەگىرەن، كە لە ئاشكراۋ پەنھانىياندا ئاگادارىن ۋ بە ئاراستەى ئىمانەۋە پاپەند بىن..

باۋمى بە كىتەبە ئاسمانىيەكانىش ئەۋەى لە ناخدا دەپۋاندەن، كە ھاتنە خوارمەۋى ئەم پەيامانە چەند پىۋىست بوە بۇ راست پۇيى كۆمەلگەكان، چەند كىرگىش لە ئاراستە كىردى رەفتارى ھەمەجۋرى رۇزانەى تاكەكاندا.

باۋمى بە پىغەمبەران ئەۋەى ۋ دروست دەگىرەن، كە ھەبۋنى ئەو پىغەمبەرە بەرپىزانە لە ناۋ ئەو كۆمەلگانەدا چەند پىۋىست بون، چەند نەۋنە بون بۇ

ئەۋەى چاۋيان لى بىكرىت و شوپن پېيان ھەلگىرىتەۋە، پەيامەكانيان ۋەك ئەۋ زاتانە ھىناۋيانەۋ چەسپاندۋيانە ۋەربىگىرىت و، خەلگى لەسەر پەرۋەردە بىكرىتەۋە، ئەمە بۇ مانەۋەى ۋەچەى مۇۋاپىقەتى خۇى گىرىگ ۋ پىۋىستە..

باۋەر ھىنان بە پۇزى دۋاىى، بۇيە بەۋ شىۋەيە ھات، تا ھەستى مەسئۇلىيەت لە ناخى تاكى مۇسۇلماندا بىرۋىنىت، تا ھەمىشە ھۇشى ئەۋەى ۋا بىت، كە لە داھاتودا لىي دىمىرسىرتەۋە، لە ھەمۇ ئەۋ راسپاردانەى پىي دراۋە، لە ھەمۇ ئەۋ ھەرمانىنەى بەسەرىدا دراۋە، لە ھەمۇ ئەۋ بەرھەلستىنەى لىي كراۋە، لىي دىمىچىرتەۋە، لەسەر ھەمۇ ئەۋ مەسئۇلىيەتانەى لە زىانى دىناپىدا خىرانە سەرشانى مۇھاسەبە دىكرىتەۋە..

باۋەر ھىنان بە قەزاۋ قەدەر بەۋ شىۋەيەى، كە ئىسلام ھىناى، بۇ ئەۋە بو، تاك ۋ كۆى مۇسۇلمانان ئەۋەىان لە ناخدا بىچەسپىت، كە دىمىت لەگەل سىستىمى گىشتى ۋ رىساي خۋاىى گەردۋنىدا ھەلگەن.. تا ھەست بە (بىرى ياساۋ رىسايى) ھەبۋن بىكەن و، نەكەۋنەۋە ژىر كارىگەرى دىدى لىل ۋ بىرى ۋىلى بىتەرستىى و ھاۋەل بۇ خوا پەيدا كىردن، تا زىۋانى بىتەكان ۋزەۋ ئارمىزۋى ئەمان دىستەمۇ نەكەن ۋ بۇ خۇيان و بىتەكانىنى بەگەر نەخەن! ۋ لەۋە دىلىيا بىن ۋ قەناعەتىانى لەسەر بىناتىن، كە ھەمۇ شىتىك بە پىي زانىست ۋ ۋىستى خۋاى گەۋرەيەۋ ھەمۇ شىتىكى بە پىي قەدەرى خۇى (كە ياساۋ رىسايە) دىروست كىردەۋ.. ئەم شىۋە باۋەرۋ قەناعەت كىردنە، خاۋەنەكەى دىخاتە سەر بىر كىردنەۋەيەكى زانىستىنەى پارسەنگ و بەرنامەپىزىيەكى گۈنجاۋ، بۇ ھەمۇ ھەئىس و كەۋت و رەفتارەكانى پۇزانەى، بۇ ھەمۇ بىرگەيەكى دىستۋرو سىستىمى سىياسى و ئابۋورى، بۇ ھەمۇ بەندۋ خانەيەكى ھەلەسەنگاندن و نەخشەۋ پلانى تاك و كۆ.. تا ئەۋە لە دىدۋ قەناعەتىاندا بىچەسپىننىت، كە رەفتارى باش، دىمىرئەنجامى كۆمەلەپەتى باشى لى دىكەۋىتەۋە، رەفتارى خىراپىش دىمىرئەنجامى خىراپى لى دىكەۋىتەۋە، ۋاتە ھەمۇ دىاردە چاك و خىراپەكانى تاك ۋ كۆى ھەر كۆمەلگەيەك لە رەفتارەكانىنەۋە دىت، خەق ئاۋايە، نەك ئەۋەى خاۋەن دىسەلەت و پارمادارە ملەۋەرەكان دىمىلن و دىمىانەۋىت لە ناخى خەلگىدا بىكەنە

قەناعت، كە ئەوان ھۆكارو خاۋىنى دەرئەنجامە چاكەكان! ئەوان ھۆكارى گۆرانكارىن و ئاسودەيى بەوانەۋە بەندە! نەخىر.. دەيى بە پىي باۋەر ھىنان بە قەزاۋ قەدەر، ۋەكو كە لە پېناسەي ئىسلامەتيدا ھەيە، قەناعت لەسەر ئەۋ جەقىقەتە دامەزىت، كە ھەر كاتىك دەسلەت و سنورى ملھوپان بە ياساۋ رىئاسى گەردون، كە خوا بۆي داناون كىشرا، دەرئەنجامەكە نەھامەتى و كۆپرەمورىي و زيان و سەرنەكەۋتن دەيىت.

ئەمما شىۋازى دوھم: شىۋازى قالىبى فيكرىي و پر كردنەۋەي:

ۋاتە : لە قالىبدانى بىرو دىدو تىپروانىنى خەلكى، بە دەر لە كۆرۈ كۆمەلگارى و بزاقى بەشەرىيەنە! ئەمەش لەۋ زەمانەدا رويدا، كە پياۋانى سىياسەت و دەسلەتدارانى ھوكم، پياۋانى شەرىعەتياڭ خستە ژىر ركىفى خۇيانەۋە، يان كەنارگىريان كىردن و، نەيانھىشت دەرگا پەرۋەردەيىيە ئىسلامىيەكان رۆلى خۇيان لە ئاراستەي كۆمەلگەدا بىيىن، بە تايىبەتى لە مەيدانى سىياسەت و سامانى گشتىدا، ئىتر لەۋ زەمانەۋە دەرگا فىرخۋازىيەكانى ئوممەت خەلكى تەلقىن دەدەدەن، كە موسولمان كىيەۋ ئىسلام چىيەۋ ھاكەم كىيەۋ ھوكم چىيە! ئەۋ فىرقەيە كىيەۋ ئەۋ ئىعتىقادە لە دىدى ئىسلامدا چۆنە! تا ۋاي لى ھات، ئەم پېناسەۋ ھوكمەي ئەۋ سەردەمى لەقالبدانە، بۈە پېناسەۋ ھوكمى ئەۋ كەس و دىدو فىرقانەي، كە لەۋ سەردەمانە و لە زەمانەكانى دۋايدا ھاتن و دروست بون! لەۋ شوپنەۋ لە ھەمۇ ۋلاتانى تىرى موسولمانان بۈە ھوكمى نەگۆر! ئەم شىۋازى ئاراستە كىردنە تەلقىنىيە، ھىچ ئىعتىمادىكى بە دىرژايى مېژۋى خۆي نەكردە سەر تەجروپەۋ تاقى كىردنەۋەي ئاسۋو دىرون (الافاق والانفس)، بەرھەمى ئەم ئاراستە كىردنەش ئەۋمىيە، كە دەبىنىت پېناسەيەك، يان رايەكى عەقائىدى چەسپاۋى نەگۆر دەربارەي كەسەك، دىدىك، گرۋپك دروست بۈەۋ، بۈە بە بەلگەنەۋىست و قابىلى

پىداچونەۋە ئالوگۇر نەماۋە! ئىنجا كۇكراۋەى ئەم جۆرە پىناسەۋە ھوكمانە،
لە دو تويى كىتىدا كۇكرانەۋەۋە پىيان وترا (باسەكانى عەقىدە)! وشەى
عەقىدەش ئەۋ مانايە دەجەسپىنىت، گە ئەم باس ۋ بابەتانه دان پىاھىنراۋە،
كە باس ۋ خواسى تر ھەئناگرن، ۋ بون بە بەلگەنەۋىستى دىندارىى دروست ۋ
پەسەن ۋ بواری موناھەشە گردنپان نەماۋە! ھەرچەندە وشەى عەقىدە، نە لە
قورئاندا ھاتو، نە لە سوننەتدا.. چونكە قورئان باس لە باۋمپ دەكات، ئىنجا
كە زۆر دەجەسپىت ۋ دەپىتە بەلگەنەۋىست، ناۋى دەنىت يەقىن (كە لە
كوردىدا كراۋە بە دلتيا بون).. يەقىن ۋ وشە داتاشرۋەكانى تر لىي ۲۸ جار لە
قورئاندا ھاتون، بۇ نمونە :

- (قَدْ بَيَّنَّا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ) البقرة / ۱۷۸ واتە : بە تەكىد بۇيە ئەم
بەلگەۋە نىشانانەمان رون كردۇتەۋە، تا ئەۋ خەلگە لىي دلتيا بىن..

- (مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظُّلُمِ وَمَا قُلُوهُ يَقِينًا) النساء / ۵۷ واتە : ئەۋانە
بەراستى ھىچ زانىيارىەكپان دەربارەى نىيە، ھەر گومان پى بىردن ۋ رەمل لىدانە،
ئەگىنا بە دلتياپىيەۋە دەلىپىن، كە ئەۋان نەپانكۈشتو. (مەبەست لە
جولەكەكانە، كە سەپىدنا عىساپان نەكۈشتو، ۋەكو باۋەۋە باس دەكرىت..).

_____ (وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ)
الانعام / ۷۵ واتە : ئىمە ھەر بەۋ شىۋمىيەش دپارە گەردۋنىيەكانى ئاسمان ۋ
زەۋى نىشانى ئىبراھىم دەدەپىن، تا بچىتە رىزى ئەۋ كەسانەۋە، كە يەقىنى
تەۋاۋپان ھەپەۋە دلتيا بونەتەۋە..

- (يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ) الرعد / ۲ واتە : نىشانەۋە بەلگەكان بە
دورودرىزى باس دەكات، تا يەقىنتان بە دىدارى خۋاى گەۋرە لا دروست بېيت.
جىاۋازىيەكى زۆر ھەپە لە نىۋان (ئىعتىقاد پان عەقىدە) ۋ (يەقىن)..
ئىعتىقاد : قىۋل كردنى بىروباۋەۋە تەسلىم بونە بە راستى ئەۋ بىروباۋەۋە،

ھۆى دروست بونىشى پىكەھە گونجانى شىۋازىكى (تىگەشتىن) و (ھەزى) ىكى
خاۋەنەكەپەتى، جا ئىتر ھەزەكە لەو شىۋازە تىگەشتەنە سىلى بىت يان
ئىجابى، لەمەھە بىروباۋمىكى سىلى، يان بىروباۋمىكى ئىجابى دروست دەبىت،
دەشتى ئەم ۋەسەف و باسە بەم ھاۋگىشە زىاتىر رۈن بىكەپنەھە ۱

بىروباۋمىكى (ئىجابى) + شىۋازىكى تىگەشتەنە = ھەزىكى ئىجابى.

بىروباۋمىكى (سىلى) + شىۋازىكى تىگەشتەنە = ھەزىكى سىلى.

كەۋابو تەسلىم بون بە ئىعتىقادىك، يان ۋەرگرتى بىروباۋمىكى بىرىتە لە
ھەزىكى دەرون لەو باس و بابەتانەى، كە ئەو ئىعتىقادە، يان ئەو بىروباۋمىكى
پى پىناسە كراۋە، بى گۆيدانە ھەبۈنى بەلگەو بى سەلماندىن ئەو ۋەلانە
مەزھەبى و تائىفىيەنەى، كە لە خەلگىدا دروست بون لەم روانگەو زەمىنەھە
بون، پالئەرى ۋەرگرتى و ۋا باۋمى كىردىن، كە بەلگەنەۋىستىن و موناھەشەيان
نابىت لەسەر بىكىتەھە بە ھۆى ھەزى نەفسەھە ۋە، ئىستاش ئەو جۆرە
مەيل ۱ ھەزىيە، كە كارتىكىردىن لەسەر ۋەلانە ئەندامى گروپ ۱ ھەزى
كۆمەلە ئىسلامىيەكانى سەردەم ھەيە.. چۈنكە زۆرىنەى ئەندامى ئەو گروپ ۱
ھەزىيە بى رۈن بونەھە بەلگەو بى سەلماندىن بون بە ئەندام كەۋتۈنەتە رى!!
بەرھەمى كۆتايى ئەم ئىعتىقادو بىروباۋمىكى ئەۋمىيە، كە مەۋفىك
ۋەبەرھەم دىت، كە پىشتىر پىناسە ۋەكەمىكى بى بەلگەو سەلمان لەسەردا
خەزىن كراۋە، لىكى كراۋە بە مۇسەۋللەمات ۱ لە روانگەى ئەۋەدە دەۋانئىتە
دەۋرۋەرى خۆى! بىنايى خۆى پىشتىر بەستۈم ئىنجا دەۋانئىت، گۆيى خۆى
ئاخنىۋەدە دەشتەۋىت شتى نوئى بىستىت! ئىدى ھەتەمەن دۆى ھەمۇ راۋ
بۆچۈن ۱ پىناسە ۋەكەمىكى دەۋستىتەھە، كە پىچەۋانەى ئەو ئىعتىقادەى
خۆى بىت، كە لە مىشكىدا چەسپىۋە، ئەمەش ۋاتاي گۆى نەگرتىن لە
راۋبۆجۈنى بەرامبەرۋ، مانەھەى ئىختىلاقات ۱ راجۋىيى و سەركىشان بۆ
ناكۆكى زىاتىرۋ پەرتەۋازمىي زۆرتىرۋ، تەسەسۋىي زىاتىرۋ مەزھەبى ۋەزىي.

ئەمما يەقىن ۋ دۇنيايى: پازى بون و قەناعەت كىردى ناخى دل ۋ دىرونى،
كە لە ئەنجامى پىكەوۋە گونجانى وەحى خىوايى لەگەل تاقى كىردنەوۋە ئەزىمىنى
بەرەستەي مەيدانەكانى ئاسۇۋ دىرون (الافاق والافاق) دەچەسپىت، ئەمىش
دەتوانىن بەم ھاۋكىشە پون كەينەوۋە :

تېرۋانىنى ژىرپانەي ئايەتى وەحى + ئەزىمىنى ئاسۇۋ دىرون = يەقىن.
كەۋابو دۇنيابون (يەقىن)، بەرەستەي تېپەرپاندنى كەسپكە بە راپەۋى
پەرۋەردىمى (پەرۋەردەكارىكى پىسپۇر) كە لەۋىدا ھەست بە موعجىزەي
گەردونى دەكات، لە ھەمان كاتىشدا ئاراستەي دىرونى دەكرىت بۇ رەفتارو
خەملانى كۆمەلكارى! ئىنجا ھەمو دىدو تېرپان ۋ ھەمو ھەلۋىستىكى بە
ئايەتەكانى وەحى خىوايى، كە لە قورئاندا ھەن بۇ ھەلدەسەنگىنرىت، تا
ھەقىقەتەكانى بون و ژيان ۋ گەردونى بۇ پون دەبىتەوۋە..

ئەمەش ماناي لەو كاتەي قورئان ئاراستەي دەكات، نىشانە گەردونى و
دىرونىەكان، يەقىنى لا دروست دەكەن، ھەرۋەھا لەو كاتەي لە نىشانە گەردونى
و دىرونىەكان دەكۆلۋىتەوۋە دەكاتە شىت، ئايەتەكانى قورئان بۇي
ھەلدەسەنگىن، كە ئەو شتەي ئەو گەشتۋىت ھەقىقەتە، يان ماۋىتى بىگاتى!!
ئەو ئاستە كۆتايىيەي، كە يەقىن دىمەۋىت و خەلكى بۇ بەرز دەكاتەوۋە، ئەۋمىيە،
كە مۇۋىكى ئىماندار ۋەبەرەم بىت، كە (يەقىن) ى لا دروست بوۋە، كە
ئەۋانەي باۋمى پى ھىناۋن ھەقىقەتى گەردونىن، ئىنجا بەم باۋمى يەقىنەوۋە
دەتوانىت لە ھەمو كات و شوپنىكدا ھەلكات ۋ بۇي.. لەم تاكە دۇنيانەشەوۋە
ئوممەتىكى مۇسولمانى خاۋەن يەقىن پىك دەھىنرىت، كە يەكىان گرتوۋە
پەيامىكى خىۋايان ناۋەتە سەر شان و بە مۇۋفايەتى دەگەننەوۋە..^۱

^۱ ئەو ئىعتىرافە بۇ خۇپنەرى بەرپىز دەكەم كە جۇي كىردنەۋى يەقىن لە عەقىدە لەم باسەمدا
جىۋاۋازى ھەيە لە كىتەپەكانى ترمدا كە پىشتەر لەسەر عەقىدە نوسىۋىبوم، ھۆيەكەشى ئەو (تۆبەي
فىكرى) مەم كە ماۋەي چەند سالىكە تىيدا دىم و دەچم، كە گەياندومىتتە ئەۋەي، بە زۇر بە
(چەمك) مەكاندا بچەمەوۋە..

لە پۈانگەۋ زەمىنەى ئەم رەسەنكردنەۋەى ئىمان ۋ يەقىنەۋەى، كە دەئىين: بۇ ئەۋەى سەر لە نوئ تاكى مۇسۇلمانمان بۇ بەرھەم بېتەۋە، دەبىت پەرۋەردى ئىسلامى و ئاراستەۋانىمان ئىعتىمادى تەۋاۋ بگاتەۋە سەر رەسەنكردنەۋەى دىدو تېرۋانىيەنەكان، ئەمىش چەندىن شىۋازو مەيدانى خۇى ھەيە لەۋانە :

۱- رەسەنكردنەۋەى دارشتنەۋەى (ناسنامە) ى مۇۋ سەرلەنۇى و، دۇزىنەۋەى بەگەر خستنى خېرخۋازىيەكەى ناخى، لەگەل سود ۋەرگرتن لە بەرھەمەكانى دەرۋناسى ئەمپۇ، كە ھەمۋىان نىشانەكانى دەرۋن پىناسە دەكەنەۋە، ھەر ۋەكو لە پىشودا باس كرا..

۲- رەسەنكردنەۋەى دارشتنەۋەى سەرلەنۇى شىۋازەكانى چۈنىيەتى پەرۋەردەۋ ئاراستەى تاكى مۇسۇلمان بە شىۋەيەكى ۋا، كە لە رمفتارو تەفاعولى رۇزانەدا بېت لەگەل ئايەتەكانى قورئانى پىرۇز، تا ۋ ھەمان كاتدا ھەست بە سازاۋى ۋ گونجاۋىي ئەۋ ئايەتە ئاراستەۋانىيەنى قورئان بگات، لەگەل نىشانەۋ بەلگە گەردۋنىيەكان و دەرۋنىيەكان، لەگەل بەرەۋ پىشچۈنى زانستى سەردەم و داھىيان ۋ دۇزىنەۋەكاندا، ھەست كردن بەم دو جۇرە نىشانەۋ بەلگانە (ئەۋانەى قورئان ۋ ئەۋانەى ئاسۋو دەرۋن) زىاتر دەبن و، يەقىن باشتەر لە ناخى مۇسۇلماندا دەچەسپىئن، لەم دۋانەشەۋە يەقىنى تەۋاۋ دروست دەبىت بەۋەى، كە ئەم قورئانە شىۋاى ھەمۋ كات ۋ شوپىنكە..

۳- رەسەنكردنەۋەى سەرلەنۇى باۋەرۋ باۋەرۋ ھىنان، تا بېتەۋە مایەى گەشەۋ نەشۋنماى خۋاپەرستى و كۆمەلكارىي، تا بۇ كۆمەلگەكە بېتەۋەۋەى ئىجابى گۇرپانكارىي، تا بە تەنھا لە درۋشە پەرستەكاندا گىرنەخۋات و، ۋا بزانرېت خۋاپەرستى ھەر ئەۋ درۋشانەن.. نا، دەبىت باۋەرۋ يەقىن ببنە تەۋەرى خۋلىي كۆمەلگەكەۋ ۋرەۋ وزەى رۇزانەى رمفتارىيان، نەبادا بېتەۋە باسو

خواسىكى غەيىبى دور لە كۆمەلگەو تەفاعولاتى رۇزانەى، تا لە قۇناغەكانى ئەم مۇقايەتتە، گە بەرمە خۇاى گەورمە دانەبەرئىت..

۴. دەرشتەن و رېكخستەنەۋەى ئەو ھاۋكېشە غەمەلىانەى، كە كارتىكردنىان لەسەر بارى كۆمەلەيتەى مۇقۇ ھەيەو، بېيان ئاراستە دەكرىت ۋ ھەئسەنگاندەۋەيان بە (كلتور)ى ئىمانى، لەگەل لەبەرچاۋ گرتنى بارودۇخى سەردەم ۋ بېداۋىستىەكانى كات و شوئىنى نوئ، چونكە ئاراستە ئىسلامىەكان ھەرچەندە ئاراستەى گشتىن، بەلام بۋارى تەۋاۋيان بۇ بىرو ژىرىى مۇقۇ ھىشتۆتەۋە، تا نىعمەتەكانى خۇاى گەورە دەرک بى بكات لە ئىجتىھاد كرىندىا لە لىكدانەۋەى ئىمانىانەى ھاۋكېشەكاندا مادام بە شىۋەيە كە باۋەر زىاتر دەچەسپىئىت، ئىسلام دەيەۋىت ئەو ئىجتىھادە بېئىتە داب ۋ نەرىت و سىستەمىكى سىياسى ۋ ئىدارى و ئابورى ۋ كۆمەلەيتەى و رۇشنىرىى و سەربازىى، لە ھەمان كاتىشدا دەرگاۋ دائىرەى تايبەت بە ھەر لايەنىكىانەۋە بۇ دابمەزرىت تا بتۋانرىت ئەو ئىجتىھادە مۇقۇئىيانە بخرىنەۋە خزمەتى كۆمەلگەكە، بەلام مەرچە لە سەرمەتاۋە (ناسنامە) و (رەگەزنامە) ۋ (رۇشنىرىى ۋ كلتور) ۋ (تەۋەرى ۋەلاۋ) ى مۇقۇكە بە شىۋەيەكى رۇشن دىارى كرا بىت، كە لەگەل قەدەرى خۇادا يەكىان گرتبېتەۋە لەگەل ياساۋ رىساكانى، واتە لەگەل قورئان و سۈننەتدا، بى ئەۋەى ھىچ رەگەزپەرسىتى و دەمارگىرىى ۋ ھىچ جۆرە شانازى ۋ خۇھەلگىشانىك ھەبىت بە بىنەمالەۋ رەنگى بېست ۋ نەتەۋەۋە ناۋچەۋە بەرژەۋەندىەكى ئابورىيەۋە..

۵. پەرۋەردە كرىنەۋەى گەنجەكان ۋ غەيرە گەنجەكانىش بە شىۋەيەكى غەمەلىى لەسەر (ناسنامە) ى ئىماندارىتى و (رەگەزنامە) ى ئىماندارىتى ۋ كلتورى (ئىماندارىتى)، ئەۋەش بەۋە دەبىت، كە دەرگاۋ فېرخۋازىەكان، چالاكى و ھاۋكېشە كرىدەۋىيەكانى باۋەرۋە يەقىن بىخەنە بەرنامەى ژيانى رۇزانەى فېرخۋازان، تا ۋەكو مومارمەسى ژيان بىكەن و لەسەرى گەورە بىن و پەيۋەندى

كۆمەلەپەتى ناو خۇيانی لەسەر دابېرېژن، تا نەۋەى نوئ نەم چەمكەنە لە واقىيەتكى زىندودا بىيىت و، لە لايەنى سىياسى ۋ كۆمەلەپەتى و ئىدارىي خۇيدا بە جېبەجى گراوى بيانىيىت.. دەرگاگانى پەرورمەردەردەن حەتمەن دەپىت ھەستى بەرپرسىتى دەرپارەى داۋاكارى و داخۋازىەگانى (ناسنامە) ى ئىماندارىتى لە ناخى ئاراستەۋانانىندا، ئەۋەندە تىروتەسەل بچەسپىنن، كە ئەۋانىش بتۋانن كەشە بە فېرخۋازەگانى بەردەستىان بەدن ۋ لە كەش و ھەۋايەكى ئىماندارىتى ۋادا پېيان بگەپنن، كە لەۋانىشدا كەشەى بېرى و بەلگەى ژىرىى ۋا بچەسپىت ھەست بە مەزنى ئىمەنەگانى (ناسنامە) ى ئىماندارىتى بگەن، ئەۋەندە سور بېن لەسەر پېۋە پابەند بون پېۋەى تا لە ھەم ھەلەسو كەۋتى ژيانىندا ۋا كەكس دەپىتەۋە، كە دەپىتە مۆركى ناسىنەۋەيان..

دەپى لېرەدا تەركىز بگەپنە سەر ئەۋەى، كە نەھىلېن پەرورمەردە كەرنەكە لە ئالەپەكە تىۋورى بئاخىرىت ۋ ھىچ چالاكىەكى كەمەلى ھاۋرې نەخىرت! چۈنكە ئەمە ئەۋ جۆرە پەرورمەردەپە، كە زانايانى رەقتارو دەرۋنناسان ناۋيان لېناۋە فېرخۋازى مەرچانە (التعلم الاشرافى) ئەۋىش لەۋ ئەزمونەۋە ھات، كە ئەۋ زانايانە تېببىنى سەگىكىان كەرد، كە مرىشك ھەر بە زىندۋى دەخۋات، ئىنچا ئەۋان مرىشكىكى مەردارەۋە بۋيان بە كەردنەۋە ھەلۋاسى، كە بەردەۋام بۆگەنەكەى بەسەرۋ لوتىدا بېۋات، بە شېۋمەپەكەش بو، كە نەدەپىتۋانى لە كۆل خۇى كاتەۋە نەدەشپىتۋانى لە بۆگەنەكەى رزگار پېت، ئەمە ۋاى لى كەرد مرىشك خۋاردنى بە زىندۋى و بە مەردارەۋەۋى بەرچاۋ بگەۋىت..

پەرورمەردە تىۋورى بى چالاكى كەمەلىش ۋايە، بۆگەنە، پېچەۋانەى راست و دروست ئاراستە كەرنە، چۈنكە ۋا فېرخۋازەكە دەگەپنىتە بېزارى و مەلەل كەرن، دەپگەپنىتە رەشپىنى و بى ئومىدى، تا ۋاى لى دېت باۋەرى بەۋ بانگەۋازانە نامىنىت، كە خەلگى بۇ ئىماندارى و تەقۋاۋ چاكەخۋازى ۋ

خېرەومەندىي بانگ دەكەن، ئاخىر لەبەر ئەم دژوارىي ئەم پەرورمردەو ئارپاستە نوھسانەيە، ۱۱ خۇاى پەرورمردگار دىمفەرموى ۱ (كَبْرَمَقَاتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ) (الصف / ۳ واتە ۱ گەورەترىن شتېك، كە خەشى خۇاى گەورە ھەستېنىت ئەومىيە، كە شتېك بلىن و خۇتان كارى پى نەكەن..

۶. دىرخستى گىرنگى كاملبونى تاكى مۇسولمان بە (ناسنامە) و (رەگەزنامە) و (كلتورو رۇشنىبرىي) ۱۱ رۇنكرندەوى ئەومىي، كە جوئ كىرندەومىيان لە يەكتىرى و لە ئارپاستە كىرندى تاكى مۇسولمان زۇر ئەستەمە، لىكداپرانى ھەر يەكتىكىيان، يان بايەخ پى نەدانى پەرورمردە كىرندەكە لاسەنگ دەكات، چونكە ئوممەت دەبىت (ناسنامە) ى مرۇف و (رەگەزنامە) ى مرۇف بۇ تاكەكانى لەسەر بىنەماكانى باومرو دىندارىي دىارى بىكات، ئىنجا ھەر دەبىت (كلتورو رۇشنىبرىي) دەكەشى لەو دىدو تىروانىنەيەو دەبىت، چونكە رۇشنىبرىي ئوممەتەكە، واتە بەھاو نەرىتەكانى، واتە رەفتارو رەوشتى، واتە سىستىم و ياسا و رىساكانى، واتە پىناسەى خۇى بۇ چاكەو خراپە، واتە ھونەرو ھەلسەفەى جوانىي و جوانكارىتى، واتە ئەو خەت ۱۱ رىيەى پەيۋەندىيە سىياسى و كۆمەلەيتەكانى خۇى لەسەر دادەمەزىنىت، واتە زۇر شت و لايەنى تر، كە ھەمويان ھەر دەبىت مۆرك و سىماى باومرودارىتى و تەقوايان پىۋە بىت و، تەنھا لە سەرچاۋە ئىماندارىتەكەى خۇيەو ھەلەينجىرابن..

ئەمما ئەو ئوممەتەى (رەگەزنامە) كەى بە گۆيرەى تىرەگەرىي، يا بە پىي ناۋچەگەرىتى، يا بە پىناسەى نەتەوايەتى و ھەومىتى دىارى دەكات، ئەو ھەر (كلتورو رۇشنىبرىي) دەكەشى ھەر لە جوغزى ئەو دىدە تەسكەيدايە، ئەمەشە تەفسىرو لىكدانەوى ئەو ھەمو تەنگىزە ھەرق و جىاۋازىانەى، كە لە ھەمو ۋلاتە ئىسلامىيەكاندا لە نىۋان مۇسولماناندا دەبىنرىت! مەگەر لە ھەموياندا ئەو دژايەتەى نىۋان نابىنىت؟! كە لە لايەكەو ھە ئىسلام ۋەكو دىنى خۇيان رادەگەينن، كەچى لە ھەمو چالاكىيەكانى تىرى لايەنەكانى تىرى ئىدارى و

سىياسى و كۆمەلەيتى ۋە رەفتار و رەھبەرلىك ۋە پەيۋەندىيەكانى نىۋانىدا،
پېچەۋانەى ئاراستەى ئىسلامەكە رەفتار دەكەن! ھەر ئەم دزايەتەيە، كە بۆتە
دوژمندارىتى نىۋان حكومەتانى ئەم و لاتانەم كۆمەلە ئىسلامىيەكانىان..

۷- بەرھەلەست كىردن ۋە رادانى ھەر چالاكىيەكى تاك، يان كۆمەلەگەكە، كە
پېچەۋانەى (ناسنامە) و (رەگەزنامە) و (كلتور و رۇشنىيەرى) يە
ئىماندارىتەكە بىكەتەۋە، ۋەكو پېناسەى رەگەزنامەم و جۆرى كلتور و
رۇشنىيەرىيەكانى ئىستەلە و لاتى موسولماناندا بە ھان دەدرىت و بە نامۆيى
تەشەنەى پى دەكرىت! ھەرومەھا ھەرچى لەسەر بناغەم و بازىنەى ئەۋىش
دادەمەزرىت، ۋەكو كارى ئىدارىي و ھەلۋىستى سىياسى ۋە كېشەكانى سنورو
كاروبارى ئىقامەم و كۆچ كىردن و سەفەر و كارو ماقى خاۋەنىتى ۋە سەدان شتى تر،
كە ھەر يەكەيان جۆرىك فەيتنە لە ناو موسولماناندا دروست دەكات و،
ئوممەتەكەشيان (لەت و پەت) دەكات..

راستىش ئەۋەيە، كە لە كاتى بەرھەلەست كىردن و رادانى ئەم ھەلەنەدا،
ئاراستە بە پېزەكانى پېغەمبەرى نازدار ﷺ رەچاۋ بىكرىت لە چۆنىيەتى رادانى
(رەگەزنامە) ى جاھىلى ۋە (كلتور و رۇشنىيەرى) جاھىلىدا، كە ھەموى
خستونەتە رىزى گوناحە گەۋرەكان (كېائىر) ۋە، دىسان دەبىت بەردەۋام
تەركىز بىكرىتەۋە سەر ئەم و پۇلە پېر ئاشوبە پوخىنەرى سىستىمى فېرخۋازى و
بەرنامەى كىتب دانان و دەزگاكانى راگەيانەدن ۋە دار النەشەرەكان و
رۇزنامەگەرىتى لە جىھانى ئىسلامىدا، لە ماۋەى سەدو قسور سالى رابوردودا
بىنيان! كە بە ھەمويان ھەۋلىاندا (رەگەزنامە) و (كلتور و رۇشنىيەرى) ھىزە
ئىستىعمارىيە كافىرەكان لە و لاتى موسولمانان بەسەر كۆمەلەگە موسولمانەكاندا
بەجەسپىن! ئەۋانەش، كە ھەر ئەۋان ھەۋلىان دا تىرەگەرىي و ناۋچەگەرىتى و

^۱ ھەمۇ ئەۋانەى لە ئىسلام باشگەزىۋەنەۋە بە ئەعرابى بون ناساندەۋە، ۋەكو لە بەشى داھاتودا رون
دەكرىتەۋە ان شاء اللە..

نەتەۋەپەرستى شوۋىنى (رەگەزنامە) ى ئىماندارىتى (كلتورو رۇشنىرى) ئىماندارانە ئىسلام بىر تەۋە!! كە دواتر ۋاى لى ھات مۇسۇلمان لە ژىر ئالاياندا بۇستىت، نەك ھەر سىرودى تىرە ھۆزۈ ناۋچەگەرلىتى و نىشتىمان پەرۋەرىيان بۇ بىلتەۋە، بەلكو بۇشيان بىلتە سەربازو لە پىناۋىشىياندا گىيان بىخىشت!! لەسەر ئەم ئىنھىرافەشەۋە ئەۋەندە گىلانە ھالى بىت، كە گىيان بەخىشەنەكەى لە پىناۋى خۇادايە!!

بەراستى ئەم (رەگەزنامە) و (كلتورو رۇشنىرى) يە ئىستىعمارىيە نامۇيانە، كارىگەرلى (ناسنامە) و (كلتورو رۇشنىرى) ئىسلاميان نەھىشت! لە مەيدانى ئاراستەۋ پەرۋەردە كىردى تاك و كۇدا كار كەنارىيان كىرد، لە مەيدانەكانى تىرى ئىدارىلى و سىياسى و ۋەلاى عەھنىدىدا سىرپىيانەۋە!! ھەر ھەمو دىدو تىپروانىنە ئىماندارىتتەكانىيان كىردە تىۋر لە ھالباياندا، ئىنجا لەسەر رەھەۋ تاقدا دايان نان، تا ئەۋ كاتانە بىانھىننەۋە پىشەۋە، كە دىيانخەنەۋە خىزمەت (رەگەزنامە) و (كلتورو رۇشنىرى) تىرە ھۆزۈ نىشتىمان بى نەتەۋەيەتى جاھىلىلى خۇيان!! ئەۋ كاتانە ۋەك وزەى كارىگەر دىيانخەنەۋە كار، كە سەرخستى كەس بى خانەۋادە ھۆزۈ مەزھەب و ناۋچەۋ نەتەۋەكانىيان دىخۋازىت!!!

.....***.....

بەندى پىنجەم

توخى دوم | كۆچ و پەناكۆچ

بەشى يەكەم

ماناي كۆچكردن

بەشى دوم

گرنگى كۆچكردن

بەشى سىيەم

پۇلى پەرەردە لە دارشتنەوہى

پوكنى كۆچ

بەندى پىنجەم

توخمى دۈم : كۆچ و پەناجىي (الهجرة والمهجر)

روكنى دۈمى پىكھاتەكانى ئوممەتى موسۇلمان كۆچ (ھىجرەت) كىردى، لە كۆچ و پەناجىدا ئەو شىۋازە نمونەيىيە كۆمەلگەى ئىسلامى دەردەكەۋىت، كە موسۇلمانان لە واقىعدا دەيھىننە دى. ژيانى كۆچ و پەناجى بەرھەمى سىروشتى نازاد بونى موسۇلمانە، لە كۆت ۋ زنجىرە رۆشنىرى ۋ كۆمەلەيەتى و بەرەستە ماددىيەكان، كە نەياندەھىشت موسۇلمانان ژيانىكى ئىسلامى لە كۆمەلگەيەكى موسۇلمانانەى خۇياندا دامەزرىن..

بەشى يەكەم

ماناكانى كۆچ كىردى

كۆچ كىردى واتە گواستىنەۋە. ئەمىش بە دو جۆرە ۋ گۆرپانكارى دەرونى و، گۆرپانكارى جەستەيى. جەستەيەكە واتە: گواستىنەۋە لە كۆمەلگەكانى كوفرو شىركەۋە بۇ كۆمەلگەى باۋىر. گۆرپانكارى دەرونى، واتە: يەئنى گواستىنەۋە لە كلتور و داب ۋ نەرىت و رۆشنىرى كۆمەلگەى ناموسۇلمان، بۇ كلتور و داب و نەرىت و رۆشنىرى باۋىر.. واتە ۋ ۋاز ھىنان و خۇرپاسكان ۋ داپچىران لە عەقىدەۋە رەۋىت و نەرىت و داب و رەسمى ئەۋ كۆمەلگە كافرانەۋە، ۋەرگرتى باۋىر ۋ پابەند بون بە دياردە باۋىرپىيەكان و جىبەجى كىردى داۋاكارپىيەكانى باۋىر. بەم مانايەشە كە خۋاى گەۋرە دىمفەرمۇئ : (وَالْحُجْرَةُ الْمَكْرُومَةُ) ۋ واتە ۋ دور

نه عرابيهك^۱ دمبارهي كوچ كردن له پيغه مبهري ﷺ پرسى ئهى نيرراوى
 خوا، باسى كوچمان بو بكه، با بزانيں ئايا بو لای جهنابته له ههر كوڤيهك
 بيت، يان بو لای خهلكيكي تره؟ يان بو جيبهكي دياريكراوه؟ وه ئايا نه گهر
 جهنابت مردیت، ئيتړ كوچ كردنیش كوڤاييى پى ديت؟ پيغه مبهري ﷺ ماوميهك
 بى دمنگ بو. پاشان پرسى : (اَيْنَ السَّائِلِ)؟ واته : كوا كابرای پرسياركهړ؟ وتى:
 ئا نه مهتا ئهى پيغه مبهري خوا. ئينجا پيغه مبهري ﷺ فهرموى : (الْهَجْرَةُ أَنْ
 تَهْجُرَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ، وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ ثُمَّ أَنْتَ مُهَاجِرٌ وَإِنْ
 مِتُّ فِي الْحَضَرِ)^۲ واته : كوچ كردن ئهوميه، كه واز له گوناح و خراپه كارى
 بهينيت چ ئهوانهى ناشكران، چ ئهوانهى په نهانن. ههروها نوږز بكهيت و
 زمكات بدميت، ئاوا نه گهر له شاريشدا نيشته جى بيت، هه ر به كوچه ر
 (موهاجیر) حسابيت.

٢ مسند احمد/ الساعاتي/ب/٢٢٤ ورواه البزار ورواه الطبراني. به لام شيخى نهلبانى به زعيفى داناوه پروانه (الضعيفة ٢٢٨٣). البزار ريويمتيكى قرى به يئ (وان مت في الحضر) نذيت و دفعه رموى ١ احد اسنادي احمد، حسن. كه نهميمه ، (الهجرة أن تهرج الفواش ما ظهر منها وما بطن وتقيم الصلاة وتؤتي الزكاة فأنت مهاجرة). مجمع الزوائد ب ١١ ژماره (٩٢٨٩).

له جَبِيه کی تریشدا دهفه رموی : (المُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ السُّوءَ فَاجْتَنَبَهُ) ^۱ واته ،
کۆچهر نهو کهسه یه که وازی له خرابه هیئاوهو توخنی ناکه ویت. ههروهها : (لا
تَنْقَطِعُ الْهَجْرَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا) ^۲ واته : کۆچ کردن تهواو نابیت، تا
نهو زهمانهی خۆر له خۆر ئاواوه هه ئدیت..

پیاویک له پیغه مبهری پرسی ﷺ : کام کۆچ له ههموان چاکتره؟ فهرموی :
(أَنْ تَهْجَرَ مَا كَرِهَ رَبُّكَ وَهُمَا هِجْرَتَانِ : هِجْرَةُ الْبَادِي وَهِجْرَةُ الْحَاضِرِ. فَهِيَ أَشَدُّهَا
وَأَعْظَمُهَا بَلَاءً) ^۳ واته : کۆچ نهوهیه دور بکهو پتهوه لهو شتانهی خواکهت
دهیو غزینیت. نهوهش دو جوړه : کۆچی لادی ۱ کۆچی شار. نهمهی شاریان
قورسترو پر کیشهو دهردهسهری تره..

ئیمامی رازی نهم په یوه مستیهی نیوان ههر دو جوړی کۆچ کردنه کهی باش
رون کردۆتهوه، که گوتویهتی ^۴ : (کۆچ کردن بهوه ئه نجام دهدریت له دار
الکفرهوه بجیته دار الاسلام. جاری واش ههیه ههر بریتیه له وازهینان و دور
کهوتنهوه له کردهوی کوفرو ئه نجامدانی کردهوه ئیمانییهکان، ههر وهکو، که
پیغه مبهر ﷺ دهفه رموی : (المُهَاجِرُ مَنْ هَاجَرَ مَا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ) واته : کۆچهر نهو

^۱ ههمان سه رجاوه/ل ۲۰۶. ههمو حه دیسه که بهم شیویه : روی الإمام احمد في مسنده عن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال : سمعت رسول الله ﷺ يقول : أَتَدْرُونَ مَنْ الْمُسْلِمُ؟ قَالُوا : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ : الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ، قَالَ : أَتَدْرُونَ مَنْ الْمُؤْمِنُ؟ قَالُوا : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ : الْمُؤْمِنُ مَنْ أَمَنَهُ الْمُؤْمِنُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ ثُمَّ ذَكَرَ الْمُهَاجِرَ فَقَالَ : وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ السُّوءَ فَاجْتَنَبَهُ. وهكو نهویش هه دیسی : (والمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ الْخَطَايَا وَالنُّتُوبَ) الالبانی : سلسلة الاحاديث الصحيحة ژماره (۵۴۹).

^۲ ههمان سه رجاوه/ ب ۹۹ وه لا تَنْقَطِعُ الْهَجْرَةُ حَتَّى تَنْقَطِعَ الثَّرْبَةُ، وَلا تَنْقَطِعُ الثَّرْبَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا (رواه أبو داود والنسائي، صححه الالباني في صحيح الإرواء ۱۲۰۸) سنن الدارمي ب ۴/ باب السير

^۳ مسند احمد ب ۴/ ۱۹۱، ابو داود له معاويه وه ۴/ ۹۹. که ئه لبانی له ارواو الغلیل (له ژیر ژماره ی ۱۳۰۸) دا به صحیحی داناوه. ههروهها : النسائي.

^۴ الرازي/ التفسير الكبير ب ۲۲۲.۲۲۱/۱۰، ههروهها تفسير القرطبي (۲۴۶/۵) وتفسير ابن كثير (۵۴۲/۱) ههروهها بۆ هه دیسی تر بپروانه (فتح الباري ۸/ ۲۶۳).

كەسەيە، كە لەو كارو رەفتارانە دور كەوتۆتەو، كە خۇاى گەورە بەرھەللىسى لى كىردون. ئەو زانايانەى لەم ھەدىسە كۆلىيۈنەتەو ھەرمۇيانە : ھەم ئەو كەسانە دەگىرىتەو كە لە دار الكفرەو ھاتونەتە دەرەو، ھەم ئەو كەسانەش دەگىرىتەو، كە وازيان لە دروشم و ديار دەى كوفر ھىناو. خۇاى گەورە كۆچ كىرنەكانىشى بە نيازو مەبەست (نىيەت) ھەم پەيوەست كىردۆتەو، كە ھەتھەن دەبىت (فى سبيل الله) بىت. چۈنكە لەوانەيە كۆچ كىرنەكە لە دار الكفرەو بىت بۇ دار الاسلام، يان لە دروشم و ديار دەو روالەتى كوفرەو بىت بۇ دروشم و ديار دەو روالەتى ئىسلامى، بەلام بە مەبەستى دىنايى ئەنجام درا بىت! بىگومان ئەو كۆچە پەسەندە، كە تەنھا لەبەر خاترى خۇاى پەرورەدگار ئەنجام دراو، ھەم كە بەجى ھىنانى ھەرمانىكى خوا راپەرئىنراو.^۱

كەوا بو پىناسەكانى پىغەمبەر ﷺ زۆر بە جوانى ئەو ھەم دەكاتەو، كە كۆچ (ھىجىرەت) كىرنە دو بەشە : كۆچىكىان جەستەيە، كە بە لاشە ئەنجام دەدرىت. ئەو تىران دەرونيە. ئەگەر كۆچە جەستەيەكە دەرونيەكەشى لەگەلدا نەبىت ؛ ناتەواو، بۆيە ھەم رەناگىرىت. چۈنكە كۆچى جەستەيى راستى و ساغى كۆچى دەرونى دەسەلئىت..

ئەگەر كەسىكى مۇسولمان، يان كۆمەلئىك مۇسولمان لە بارودۇخ : كەشىكى نا ئىسلامىدا بە شىۋەيەكى وا دەزىيان، كە نەياندەتوانى بە گوڭرەى نمونەى مۇسولمان (واتە مۇسولمانانە) بژىن و، ژىيانىان بە پىئى ئەھكام و تەعلىماتى ئىسلام رىك بىخەن ؛ ئەركى يەكەمى سەرشانىان كۆچە جەستەيەكە دەبىت،

^۱ بۇ زىياتر رۆشن بونەو ھەم مانايە پروانە ھەدىسە : (عن عمرو بن عبسە - رضي الله عنه - قال : قال رجل : يا رسول الله ما الاسلام؟ قال : (أن يُسَلِّمَ قَلْبُكَ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَأَنْ يُسَلِّمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِكَ وَبِدَنِكَ) قال : فأبى الاسلام أفضل؟ قال : (الايهان). قال : وما الايهان؟ قال : (تَوْمِنُ بِاللَّهِ وَمِلَاتِكَ وَكِتَابِهِ وَرُسُلِهِ وَالْبَيْتَ بَعْدَ الْمَوْتِ) قال : فأبى الايهان أفضل؟ قال : (الهِجْرَةُ) قال : فما الهِجْرَةُ؟ قال : (تَهَجُّرُ السُّوءِ) قال : فأبى الهِجْرَةُ أفضل؟ قال : (الجهاد) قال : وما الجهاد؟ قال : (أَنْ تُقَاتِلَ الْكُفَّارَ إِذَا لَقِيتَهُمْ) قال : فأبى الجهاد أفضل؟ قال : (مَنْ عَقَرَ جَوَادَهُ وَأَهْرَيْقَ دَمَهُ) قال رسول الله : (ثُمَّ عَمَلَانِ هُمَا أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ إِلَّا مَنْ عَمِلَ بِثُلُومٍ) حَبَّةٌ مَبْرُورَةٌ أَوْ عَمْرَةٌ مَبْرُورَةٌ) قال الدىمياطى فى المتجر الرابع/ص ۲۸۵ : رواه احمد ۱۱۴/۴ وهذا لفظه باسناد رجاله رجال الصحيح) پروانە سلسلە الاحاديث الصحيحة للالبانى/۵۵۱ والحديث اصله فى مسلم

كە قەرز دەپىت لەسەريان. ئەوجا دواى بە جى ھىنانى ئەم كۆچەو پىۋە لكانى موسولمانانى تر پىيانەو، كۆبونەو، ھەموان لە پەناجى (مەھجەرى) نوپيان؛ كۆچە دىرونيەكە لەسەر تاك و كۆى كۆمەلگە نوپكەيان قەرز دەپىت و ھەمەن دەپىت ئاسارى كۆچە دىرونيەكە بە ھەمويانەو ديار بىت. دەپىت ھەمو موسولمانانى تىرىش، كە دەتوانن كۆچ بكنە ۱ لە ئاسەوارو بارودۇخ و كەشە ئائىسلاىيەكەى يەكەمجارىان دەرچن ۲ خۇ قوتار كەن. ئىنجا لە پەناجى نوپيان كۆچە دىرونيەكەيان لە دىدو بىرگىرنەو مياندا.. لە ھەست و ھۇش ۳ لە ھەمو رەفتارو رەشتياندا، بىرەوشىننەو..

لەمەو دەردەكەو، كە كۆچ (ھىجرەت) بە مانا مەعنەو يەكەى خۇپەرورەدەكردن (تەزكىيە) يە، واتە: خۇ گۆرىن يان بە زاراۋەى قورئان (تغىر ما بالانفس) ئەمىش ئەو خالە تەومرەيىيە، كە ھەمىشە قورئان جەختى لى دەكاتەو ۴ دەيكاتە جى بايەخى ئان و ساتى رۇزانەى تەمەنى موسلمان. مەبەستىش لەم خۇ گۆرىن ۵ ھىجرەتە دىرونيە، ۶ ۱ ۷ ۸ ۹ ۱۰ ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰ ۱۰۱ ۱۰۲ ۱۰۳ ۱۰۴ ۱۰۵ ۱۰۶ ۱۰۷ ۱۰۸ ۱۰۹ ۱۱۰ ۱۱۱ ۱۱۲ ۱۱۳ ۱۱۴ ۱۱۵ ۱۱۶ ۱۱۷ ۱۱۸ ۱۱۹ ۱۲۰ ۱۲۱ ۱۲۲ ۱۲۳ ۱۲۴ ۱۲۵ ۱۲۶ ۱۲۷ ۱۲۸ ۱۲۹ ۱۳۰ ۱۳۱ ۱۳۲ ۱۳۳ ۱۳۴ ۱۳۵ ۱۳۶ ۱۳۷ ۱۳۸ ۱۳۹ ۱۴۰ ۱۴۱ ۱۴۲ ۱۴۳ ۱۴۴ ۱۴۵ ۱۴۶ ۱۴۷ ۱۴۸ ۱۴۹ ۱۵۰ ۱۵۱ ۱۵۲ ۱۵۳ ۱۵۴ ۱۵۵ ۱۵۶ ۱۵۷ ۱۵۸ ۱۵۹ ۱۶۰ ۱۶۱ ۱۶۲ ۱۶۳ ۱۶۴ ۱۶۵ ۱۶۶ ۱۶۷ ۱۶۸ ۱۶۹ ۱۷۰ ۱۷۱ ۱۷۲ ۱۷۳ ۱۷۴ ۱۷۵ ۱۷۶ ۱۷۷ ۱۷۸ ۱۷۹ ۱۸۰ ۱۸۱ ۱۸۲ ۱۸۳ ۱۸۴ ۱۸۵ ۱۸۶ ۱۸۷ ۱۸۸ ۱۸۹ ۱۹۰ ۱۹۱ ۱۹۲ ۱۹۳ ۱۹۴ ۱۹۵ ۱۹۶ ۱۹۷ ۱۹۸ ۱۹۹ ۲۰۰ ۲۰۱ ۲۰۲ ۲۰۳ ۲۰۴ ۲۰۵ ۲۰۶ ۲۰۷ ۲۰۸ ۲۰۹ ۲۱۰ ۲۱۱ ۲۱۲ ۲۱۳ ۲۱۴ ۲۱۵ ۲۱۶ ۲۱۷ ۲۱۸ ۲۱۹ ۲۲۰ ۲۲۱ ۲۲۲ ۲۲۳ ۲۲۴ ۲۲۵ ۲۲۶ ۲۲۷ ۲۲۸ ۲۲۹ ۲۳۰ ۲۳۱ ۲۳۲ ۲۳۳ ۲۳۴ ۲۳۵ ۲۳۶ ۲۳۷ ۲۳۸ ۲۳۹ ۲۴۰ ۲۴۱ ۲۴۲ ۲۴۳ ۲۴۴ ۲۴۵ ۲۴۶ ۲۴۷ ۲۴۸ ۲۴۹ ۲۵۰ ۲۵۱ ۲۵۲ ۲۵۳ ۲۵۴ ۲۵۵ ۲۵۶ ۲۵۷ ۲۵۸ ۲۵۹ ۲۶۰ ۲۶۱ ۲۶۲ ۲۶۳ ۲۶۴ ۲۶۵ ۲۶۶ ۲۶۷ ۲۶۸ ۲۶۹ ۲۷۰ ۲۷۱ ۲۷۲ ۲۷۳ ۲۷۴ ۲۷۵ ۲۷۶ ۲۷۷ ۲۷۸ ۲۷۹ ۲۸۰ ۲۸۱ ۲۸۲ ۲۸۳ ۲۸۴ ۲۸۵ ۲۸۶ ۲۸۷ ۲۸۸ ۲۸۹ ۲۹۰ ۲۹۱ ۲۹۲ ۲۹۳ ۲۹۴ ۲۹۵ ۲۹۶ ۲۹۷ ۲۹۸ ۲۹۹ ۳۰۰ ۳۰۱ ۳۰۲ ۳۰۳ ۳۰۴ ۳۰۵ ۳۰۶ ۳۰۷ ۳۰۸ ۳۰۹ ۳۱۰ ۳۱۱ ۳۱۲ ۳۱۳ ۳۱۴ ۳۱۵ ۳۱۶ ۳۱۷ ۳۱۸ ۳۱۹ ۳۲۰ ۳۲۱ ۳۲۲ ۳۲۳ ۳۲۴ ۳۲۵ ۳۲۶ ۳۲۷ ۳۲۸ ۳۲۹ ۳۳۰ ۳۳۱ ۳۳۲ ۳۳۳ ۳۳۴ ۳۳۵ ۳۳۶ ۳۳۷ ۳۳۸ ۳۳۹ ۳۴۰ ۳۴۱ ۳۴۲ ۳۴۳ ۳۴۴ ۳۴۵ ۳۴۶ ۳۴۷ ۳۴۸ ۳۴۹ ۳۵۰ ۳۵۱ ۳۵۲ ۳۵۳ ۳۵۴ ۳۵۵ ۳۵۶ ۳۵۷ ۳۵۸ ۳۵۹ ۳۶۰ ۳۶۱ ۳۶۲ ۳۶۳ ۳۶۴ ۳۶۵ ۳۶۶ ۳۶۷ ۳۶۸ ۳۶۹ ۳۷۰ ۳۷۱ ۳۷۲ ۳۷۳ ۳۷۴ ۳۷۵ ۳۷۶ ۳۷۷ ۳۷۸ ۳۷۹ ۳۸۰ ۳۸۱ ۳۸۲ ۳۸۳ ۳۸۴ ۳۸۵ ۳۸۶ ۳۸۷ ۳۸۸ ۳۸۹ ۳۹۰ ۳۹۱ ۳۹۲ ۳۹۳ ۳۹۴ ۳۹۵ ۳۹۶ ۳۹۷ ۳۹۸ ۳۹۹ ۴۰۰ ۴۰۱ ۴۰۲ ۴۰۳ ۴۰۴ ۴۰۵ ۴۰۶ ۴۰۷ ۴۰۸ ۴۰۹ ۴۱۰ ۴۱۱ ۴۱۲ ۴۱۳ ۴۱۴ ۴۱۵ ۴۱۶ ۴۱۷ ۴۱۸ ۴۱۹ ۴۲۰ ۴۲۱ ۴۲۲ ۴۲۳ ۴۲۴ ۴۲۵ ۴۲۶ ۴۲۷ ۴۲۸ ۴۲۹ ۴۳۰ ۴۳۱ ۴۳۲ ۴۳۳ ۴۳۴ ۴۳۵ ۴۳۶ ۴۳۷ ۴۳۸ ۴۳۹ ۴۴۰ ۴۴۱ ۴۴۲ ۴۴۳ ۴۴۴ ۴۴۵ ۴۴۶ ۴۴۷ ۴۴۸ ۴۴۹ ۴۵۰ ۴۵۱ ۴۵۲ ۴۵۳ ۴۵۴ ۴۵۵ ۴۵۶ ۴۵۷ ۴۵۸ ۴۵۹ ۴۶۰ ۴۶۱ ۴۶۲ ۴۶۳ ۴۶۴ ۴۶۵ ۴۶۶ ۴۶۷ ۴۶۸ ۴۶۹ ۴۷۰ ۴۷۱ ۴۷۲ ۴۷۳ ۴۷۴ ۴۷۵ ۴۷۶ ۴۷۷ ۴۷۸ ۴۷۹ ۴۸۰ ۴۸۱ ۴۸۲ ۴۸۳ ۴۸۴ ۴۸۵ ۴۸۶ ۴۸۷ ۴۸۸ ۴۸۹ ۴۹۰ ۴۹۱ ۴۹۲ ۴۹۳ ۴۹۴ ۴۹۵ ۴۹۶ ۴۹۷ ۴۹۸ ۴۹۹ ۵۰۰ ۵۰۱ ۵۰۲ ۵۰۳ ۵۰۴ ۵۰۵ ۵۰۶ ۵۰۷ ۵۰۸ ۵۰۹ ۵۱۰ ۵۱۱ ۵۱۲ ۵۱۳ ۵۱۴ ۵۱۵ ۵۱۶ ۵۱۷ ۵۱۸ ۵۱۹ ۵۲۰ ۵۲۱ ۵۲۲ ۵۲۳ ۵۲۴ ۵۲۵ ۵۲۶ ۵۲۷ ۵۲۸ ۵۲۹ ۵۳۰ ۵۳۱ ۵۳۲ ۵۳۳ ۵۳۴ ۵۳۵ ۵۳۶ ۵۳۷ ۵۳۸ ۵۳۹ ۵۴۰ ۵۴۱ ۵۴۲ ۵۴۳ ۵۴۴ ۵۴۵ ۵۴۶ ۵۴۷ ۵۴۸ ۵۴۹ ۵۵۰ ۵۵۱ ۵۵۲ ۵۵۳ ۵۵۴ ۵۵۵ ۵۵۶ ۵۵۷ ۵۵۸ ۵۵۹ ۵۶۰ ۵۶۱ ۵۶۲ ۵۶۳ ۵۶۴ ۵۶۵ ۵۶۶ ۵۶۷ ۵۶۸ ۵۶۹ ۵۷۰ ۵۷۱ ۵۷۲ ۵۷۳ ۵۷۴ ۵۷۵ ۵۷۶ ۵۷۷ ۵۷۸ ۵۷۹ ۵۸۰ ۵۸۱ ۵۸۲ ۵۸۳ ۵۸۴ ۵۸۵ ۵۸۶ ۵۸۷ ۵۸۸ ۵۸۹ ۵۹۰ ۵۹۱ ۵۹۲ ۵۹۳ ۵۹۴ ۵۹۵ ۵۹۶ ۵۹۷ ۵۹۸ ۵۹۹ ۶۰۰ ۶۰۱ ۶۰۲ ۶۰۳ ۶۰۴ ۶۰۵ ۶۰۶ ۶۰۷ ۶۰۸ ۶۰۹ ۶۱۰ ۶۱۱ ۶۱۲ ۶۱۳ ۶۱۴ ۶۱۵ ۶۱۶ ۶۱۷ ۶۱۸ ۶۱۹ ۶۲۰ ۶۲۱ ۶۲۲ ۶۲۳ ۶۲۴ ۶۲۵ ۶۲۶ ۶۲۷ ۶۲۸ ۶۲۹ ۶۳۰ ۶۳۱ ۶۳۲ ۶۳۳ ۶۳۴ ۶۳۵ ۶۳۶ ۶۳۷ ۶۳۸ ۶۳۹ ۶۴۰ ۶۴۱ ۶۴۲ ۶۴۳ ۶۴۴ ۶۴۵ ۶۴۶ ۶۴۷ ۶۴۸ ۶۴۹ ۶۵۰ ۶۵۱ ۶۵۲ ۶۵۳ ۶۵۴ ۶۵۵ ۶۵۶ ۶۵۷ ۶۵۸ ۶۵۹ ۶۶۰ ۶۶۱ ۶۶۲ ۶۶۳ ۶۶۴ ۶۶۵ ۶۶۶ ۶۶۷ ۶۶۸ ۶۶۹ ۶۷۰ ۶۷۱ ۶۷۲ ۶۷۳ ۶۷۴ ۶۷۵ ۶۷۶ ۶۷۷ ۶۷۸ ۶۷۹ ۶۸۰ ۶۸۱ ۶۸۲ ۶۸۳ ۶۸۴ ۶۸۵ ۶۸۶ ۶۸۷ ۶۸۸ ۶۸۹ ۶۹۰ ۶۹۱ ۶۹۲ ۶۹۳ ۶۹۴ ۶۹۵ ۶۹۶ ۶۹۷ ۶۹۸ ۶۹۹ ۷۰۰ ۷۰۱ ۷۰۲ ۷۰۳ ۷۰۴ ۷۰۵ ۷۰۶ ۷۰۷ ۷۰۸ ۷۰۹ ۷۱۰ ۷۱۱ ۷۱۲ ۷۱۳ ۷۱۴ ۷۱۵ ۷۱۶ ۷۱۷ ۷۱۸ ۷۱۹ ۷۲۰ ۷۲۱ ۷۲۲ ۷۲۳ ۷۲۴ ۷۲۵ ۷۲۶ ۷۲۷ ۷۲۸ ۷۲۹ ۷۳۰ ۷۳۱ ۷۳۲ ۷۳۳ ۷۳۴ ۷۳۵ ۷۳۶ ۷۳۷ ۷۳۸ ۷۳۹ ۷۴۰ ۷۴۱ ۷۴۲ ۷۴۳ ۷۴۴ ۷۴۵ ۷۴۶ ۷۴۷ ۷۴۸ ۷۴۹ ۷۵۰ ۷۵۱ ۷۵۲ ۷۵۳ ۷۵۴ ۷۵۵ ۷۵۶ ۷۵۷ ۷۵۸ ۷۵۹ ۷۶۰ ۷۶۱ ۷۶۲ ۷۶۳ ۷۶۴ ۷۶۵ ۷۶۶ ۷۶۷ ۷۶۸ ۷۶۹ ۷۷۰ ۷۷۱ ۷۷۲ ۷۷۳ ۷۷۴ ۷۷۵ ۷۷۶ ۷۷۷ ۷۷۸ ۷۷۹ ۷۸۰ ۷۸۱ ۷۸۲ ۷۸۳ ۷۸۴ ۷۸۵ ۷۸۶ ۷۸۷ ۷۸۸ ۷۸۹ ۷۹۰ ۷۹۱ ۷۹۲ ۷۹۳ ۷۹۴ ۷۹۵ ۷۹۶ ۷۹۷ ۷۹۸ ۷۹۹ ۸۰۰ ۸۰۱ ۸۰۲ ۸۰۳ ۸۰۴ ۸۰۵ ۸۰۶ ۸۰۷ ۸۰۸ ۸۰۹ ۸۱۰ ۸۱۱ ۸۱۲ ۸۱۳ ۸۱۴ ۸۱۵ ۸۱۶ ۸۱۷ ۸۱۸ ۸۱۹ ۸۲۰ ۸۲۱ ۸۲۲ ۸۲۳ ۸۲۴ ۸۲۵ ۸۲۶ ۸۲۷ ۸۲۸ ۸۲۹ ۸۳۰ ۸۳۱ ۸۳۲ ۸۳۳ ۸۳۴ ۸۳۵ ۸۳۶ ۸۳۷ ۸۳۸ ۸۳۹ ۸۴۰ ۸۴۱ ۸۴۲ ۸۴۳ ۸۴۴ ۸۴۵ ۸۴۶ ۸۴۷ ۸۴۸ ۸۴۹ ۸۵۰ ۸۵۱ ۸۵۲ ۸۵۳ ۸۵۴ ۸۵۵ ۸۵۶ ۸۵۷ ۸۵۸ ۸۵۹ ۸۶۰ ۸۶۱ ۸۶۲ ۸۶۳ ۸۶۴ ۸۶۵ ۸۶۶ ۸۶۷ ۸۶۸ ۸۶۹ ۸۷۰ ۸۷۱ ۸۷۲ ۸۷۳ ۸۷۴ ۸۷۵ ۸۷۶ ۸۷۷ ۸۷۸ ۸۷۹ ۸۸۰ ۸۸۱ ۸۸۲ ۸۸۳ ۸۸۴ ۸۸۵ ۸۸۶ ۸۸۷ ۸۸۸ ۸۸۹ ۸۹۰ ۸۹۱ ۸۹۲ ۸۹۳ ۸۹۴ ۸۹۵ ۸۹۶ ۸۹۷ ۸۹۸ ۸۹۹ ۹۰۰ ۹۰۱ ۹۰۲ ۹۰۳ ۹۰۴ ۹۰۵ ۹۰۶ ۹۰۷ ۹۰۸ ۹۰۹ ۹۱۰ ۹۱۱ ۹۱۲ ۹۱۳ ۹۱۴ ۹۱۵ ۹۱۶ ۹۱۷ ۹۱۸ ۹۱۹ ۹۲۰ ۹۲۱ ۹۲۲ ۹۲۳ ۹۲۴ ۹۲۵ ۹۲۶ ۹۲۷ ۹۲۸ ۹۲۹ ۹۳۰ ۹۳۱ ۹۳۲ ۹۳۳ ۹۳۴ ۹۳۵ ۹۳۶ ۹۳۷ ۹۳۸ ۹۳۹ ۹۴۰ ۹۴۱ ۹۴۲ ۹۴۳ ۹۴۴ ۹۴۵ ۹۴۶ ۹۴۷ ۹۴۸ ۹۴۹ ۹۵۰ ۹۵۱ ۹۵۲ ۹۵۳ ۹۵۴ ۹۵۵ ۹۵۶ ۹۵۷ ۹۵۸ ۹۵۹ ۹۶۰ ۹۶۱ ۹۶۲ ۹۶۳ ۹۶۴ ۹۶۵ ۹۶۶ ۹۶۷ ۹۶۸ ۹۶۹ ۹۷۰ ۹۷۱ ۹۷۲ ۹۷۳ ۹۷۴ ۹۷۵ ۹۷۶ ۹۷۷ ۹۷۸ ۹۷۹ ۹۸۰ ۹۸۱ ۹۸۲ ۹۸۳ ۹۸۴ ۹۸۵ ۹۸۶ ۹۸۷ ۹۸۸ ۹۸۹ ۹۹۰ ۹۹۱ ۹۹۲ ۹۹۳ ۹۹۴ ۹۹۵ ۹۹۶ ۹۹۷ ۹۹۸ ۹۹۹ ۱۰۰۰ ۱۰۰۱ ۱۰۰۲ ۱۰۰۳ ۱۰۰۴ ۱۰۰۵ ۱۰۰۶ ۱۰۰۷ ۱۰۰۸ ۱۰۰۹ ۱۰۱۰ ۱۰۱۱ ۱۰۱۲ ۱۰۱۳ ۱۰۱۴ ۱۰۱۵ ۱۰۱۶ ۱۰۱۷ ۱۰۱۸ ۱۰۱۹ ۱۰۲۰ ۱۰۲۱ ۱۰۲۲ ۱۰۲۳ ۱۰۲۴ ۱۰۲۵ ۱۰۲۶ ۱۰۲۷ ۱۰۲۸ ۱۰۲۹ ۱۰۳۰ ۱۰۳۱ ۱۰۳۲ ۱۰۳۳ ۱۰۳۴ ۱۰۳۵ ۱۰۳۶ ۱۰۳۷ ۱۰۳۸ ۱۰۳۹ ۱۰۴۰ ۱۰۴۱ ۱۰۴۲ ۱۰۴۳ ۱۰۴۴ ۱۰۴۵ ۱۰۴۶ ۱۰۴۷ ۱۰۴۸ ۱۰۴۹ ۱۰۵۰ ۱۰۵۱ ۱۰۵۲ ۱۰۵۳ ۱۰۵۴ ۱۰۵۵ ۱۰۵۶ ۱۰۵۷ ۱۰۵۸ ۱۰۵۹ ۱۰۶۰ ۱۰۶۱ ۱۰۶۲ ۱۰۶۳ ۱۰۶۴ ۱۰۶۵ ۱۰۶۶ ۱۰۶۷ ۱۰۶۸ ۱۰۶۹ ۱۰۷۰ ۱۰۷۱ ۱۰۷۲ ۱۰۷۳ ۱۰۷۴ ۱۰۷۵ ۱۰۷۶ ۱۰۷۷ ۱۰۷۸ ۱۰۷۹ ۱۰۸۰ ۱۰۸۱ ۱۰۸۲ ۱۰۸۳ ۱۰۸۴ ۱۰۸۵ ۱۰۸۶ ۱۰۸۷ ۱۰۸۸ ۱۰۸۹ ۱۰۹۰ ۱۰۹۱ ۱۰۹۲ ۱۰۹۳ ۱۰۹۴ ۱۰۹۵ ۱۰۹۶ ۱۰۹۷ ۱۰۹۸ ۱۰۹۹ ۱۱۰۰ ۱۱۰۱ ۱۱۰۲ ۱۱۰۳ ۱۱۰۴ ۱۱۰۵ ۱۱۰۶ ۱۱۰۷ ۱۱۰۸ ۱۱۰۹ ۱۱۱۰ ۱۱۱۱ ۱۱۱۲ ۱۱۱۳ ۱۱۱۴ ۱۱۱۵ ۱۱۱۶ ۱۱۱۷ ۱۱۱۸ ۱۱۱۹ ۱۱۲۰ ۱۱۲۱ ۱۱۲۲ ۱۱۲۳ ۱۱۲۴ ۱۱۲۵ ۱۱۲۶ ۱۱۲۷ ۱۱۲۸ ۱۱۲۹ ۱۱۳۰ ۱۱۳۱ ۱۱۳۲ ۱۱۳۳ ۱۱۳۴ ۱۱۳۵ ۱۱۳۶ ۱۱۳۷ ۱۱۳۸ ۱۱۳۹ ۱۱۴۰ ۱۱۴۱ ۱۱۴۲ ۱۱۴۳ ۱۱۴۴ ۱۱۴۵ ۱۱۴۶ ۱۱۴۷ ۱۱۴۸ ۱۱۴۹ ۱۱۵۰ ۱۱۵۱ ۱۱۵۲ ۱۱۵۳ ۱۱۵۴ ۱۱۵۵ ۱۱۵۶ ۱۱۵۷ ۱۱۵۸ ۱۱۵۹ ۱۱۶۰ ۱۱۶۱ ۱۱۶۲ ۱۱۶۳ ۱۱۶۴ ۱۱۶۵ ۱۱۶۶ ۱۱۶۷ ۱۱۶۸ ۱۱۶۹ ۱۱۷۰ ۱۱۷۱ ۱۱۷۲ ۱۱۷۳ ۱۱۷۴ ۱۱۷۵ ۱۱۷۶ ۱۱۷۷ ۱۱۷۸ ۱۱۷۹ ۱۱۸۰ ۱۱۸۱ ۱۱۸۲ ۱۱۸۳ ۱۱۸۴ ۱۱۸۵ ۱۱۸۶ ۱۱۸۷ ۱۱۸۸ ۱۱۸۹ ۱۱۹۰ ۱۱۹۱ ۱۱۹۲ ۱۱۹۳ ۱۱۹۴ ۱۱۹۵ ۱۱۹۶ ۱۱۹۷ ۱۱۹۸ ۱۱۹۹ ۱۲۰۰ ۱۲۰۱ ۱۲۰۲ ۱۲۰۳ ۱۲۰۴ ۱۲۰۵ ۱۲۰۶ ۱۲۰۷ ۱۲۰۸ ۱۲۰۹ ۱۲۱۰ ۱۲۱۱ ۱۲۱۲ ۱۲۱۳ ۱۲۱۴ ۱۲۱۵ ۱۲۱۶ ۱۲۱۷ ۱۲۱۸ ۱۲۱۹ ۱۲۲۰ ۱۲۲۱ ۱۲۲۲ ۱۲۲۳ ۱۲۲۴ ۱۲۲۵ ۱۲۲۶ ۱۲۲۷ ۱۲۲۸ ۱۲۲۹ ۱۲۳۰ ۱۲۳۱ ۱۲۳۲ ۱۲۳۳ ۱۲۳۴ ۱۲۳۵ ۱۲۳۶ ۱۲۳۷ ۱۲۳۸ ۱۲۳۹ ۱۲۴۰ ۱۲۴۱ ۱۲۴۲ ۱۲۴۳ ۱۲۴۴ ۱۲۴۵ ۱۲۴۶ ۱۲۴۷ ۱۲۴۸ ۱۲۴۹ ۱۲۵۰ ۱۲۵۱ ۱۲۵۲ ۱۲۵۳ ۱۲۵۴ ۱۲۵۵ ۱۲۵۶ ۱۲۵۷ ۱۲۵۸ ۱۲۵۹ ۱۲۶۰ ۱۲۶۱ ۱۲۶۲ ۱۲۶۳ ۱۲۶۴ ۱۲۶۵ ۱۲۶۶ ۱۲۶۷ ۱۲۶۸ ۱۲۶۹ ۱۲۷۰ ۱۲۷۱ ۱۲۷۲ ۱۲۷۳ ۱۲۷۴ ۱۲۷۵ ۱۲۷۶ ۱۲۷۷ ۱۲۷۸ ۱۲۷۹ ۱۲۸۰ ۱۲۸۱ ۱۲۸۲ ۱۲۸۳ ۱۲۸۴ ۱۲۸۵ ۱۲۸۶ ۱۲۸۷ ۱۲۸۸ ۱۲۸۹ ۱۲۹۰ ۱۲۹۱ ۱۲۹۲ ۱۲۹۳ ۱۲۹۴ ۱۲۹۵ ۱۲۹۶ ۱۲۹۷ ۱۲۹۸ ۱۲۹۹ ۱۳۰۰ ۱۳۰۱ ۱۳۰۲ ۱۳۰۳ ۱۳۰۴ ۱۳۰۵ ۱۳۰۶ ۱۳۰۷ ۱۳۰۸ ۱۳۰۹ ۱۳۱۰ ۱۳۱۱ ۱۳۱۲ ۱۳۱۳ ۱۳۱۴ ۱۳۱۵ ۱۳۱۶ ۱۳۱۷ ۱۳۱۸ ۱۳۱۹ ۱۳۲۰ ۱۳۲۱ ۱۳۲۲ ۱۳۲۳ ۱۳۲۴ ۱۳۲۵ ۱۳۲۶ ۱۳۲۷ ۱۳۲۸ ۱۳۲۹ ۱۳۳۰ ۱۳۳۱ ۱۳۳۲ ۱۳۳۳ ۱۳۳۴ ۱۳۳۵ ۱۳۳۶ ۱۳۳۷ ۱۳۳۸ ۱۳۳۹ ۱۳۴۰ ۱۳۴۱ ۱۳۴۲ ۱۳۴۳ ۱۳۴۴ ۱۳۴۵ ۱۳۴۶ ۱۳۴۷ ۱۳۴۸ ۱۳۴۹ ۱۳۵۰ ۱۳۵۱ ۱۳۵۲ ۱۳۵۳ ۱۳۵۴ ۱۳۵۵ ۱۳۵۶ ۱۳۵۷ ۱۳۵۸ ۱۳۵۹ ۱۳۶۰ ۱۳۶۱ ۱۳۶۲ ۱۳۶۳ ۱۳۶۴ ۱۳۶۵ ۱۳۶۶ ۱۳۶۷ ۱۳۶۸ ۱۳۶۹ ۱۳۷۰ ۱۳۷۱ ۱۳۷۲ ۱۳۷۳ ۱۳۷۴ ۱۳۷۵ ۱۳۷۶ ۱۳۷۷ ۱۳۷۸ ۱۳۷۹ ۱۳۸۰ ۱۳۸۱ ۱۳۸۲ ۱۳۸۳ ۱۳۸۴ ۱۳۸۵ ۱۳۸۶ ۱۳۸۷ ۱۳۸۸ ۱۳۸۹ ۱۳۹۰ ۱۳۹۱ ۱۳۹۲ ۱۳۹۳ ۱۳۹۴ ۱۳۹۵ ۱۳۹۶ ۱۳۹۷ ۱۳۹۸ ۱۳۹۹ ۱۴۰۰ ۱۴۰۱ ۱۴۰۲ ۱۴۰۳ ۱۴۰۴ ۱۴۰۵ ۱۴۰۶ ۱۴۰۷ ۱۴۰۸ ۱۴۰۹ ۱۴۱۰ ۱۴۱۱ ۱۴۱۲ ۱۴۱۳ ۱۴۱۴ ۱۴۱۵ ۱۴۱۶ ۱۴۱۷ ۱۴۱۸ ۱۴۱۹ ۱۴۲۰ ۱۴۲۱ ۱۴۲۲ ۱۴۲۳ ۱۴۲۴ ۱۴۲۵ ۱۴۲۶ ۱۴۲۷ ۱۴۲۸ ۱۴۲۹ ۱۴۳۰ ۱۴۳۱ ۱۴۳۲ ۱۴۳۳ ۱۴۳۴ ۱۴۳۵ ۱۴۳۶ ۱۴۳۷ ۱۴۳۸ ۱۴۳۹ ۱۴۴۰ ۱۴۴۱ ۱۴۴۲ ۱۴۴۳ ۱۴۴۴ ۱۴۴۵ ۱۴۴۶ ۱۴۴۷ ۱۴۴۸ ۱۴۴۹ ۱۴۵۰ ۱۴۵۱ ۱۴۵۲ ۱۴۵۳ ۱۴۵۴ ۱۴۵۵ ۱۴۵۶ ۱۴۵۷ ۱۴۵۸ ۱۴۵۹ ۱۴۶۰ ۱۴۶۱ ۱۴۶۲ ۱۴۶۳ ۱۴۶۴ ۱۴۶۵ ۱۴۶۶ ۱۴۶۷ ۱۴۶۸ ۱۴۶۹ ۱۴۷۰ ۱۴۷۱ ۱۴۷۲ ۱۴۷۳ ۱۴۷۴ ۱۴۷۵ ۱۴۷۶ ۱۴۷۷ ۱۴۷۸ ۱۴۷۹ ۱۴۸۰ ۱۴۸۱ ۱۴۸۲ ۱۴۸۳ ۱۴۸۴ ۱۴۸۵ ۱۴۸۶ ۱۴۸۷ ۱۴۸۸ ۱۴۸۹ ۱۴۹۰ ۱۴۹۱ ۱۴۹۲ ۱۴۹۳ ۱۴۹۴ ۱۴۹۵ ۱۴۹۶ ۱۴۹۷ ۱۴۹۸ ۱۴۹۹ ۱۵۰۰ ۱۵۰۱ ۱۵۰۲ ۱۵۰۳ ۱۵۰۴ ۱۵۰۵ ۱۵۰۶ ۱۵۰۷ ۱۵۰۸ ۱۵۰۹ ۱۵۱۰ ۱۵۱۱ ۱۵۱۲ ۱۵۱۳ ۱۵۱۴ ۱۵۱۵ ۱۵۱۶ ۱۵۱۷ ۱۵۱۸ ۱۵۱۹ ۱۵۲۰ ۱۵۲۱ ۱۵۲۲ ۱۵۲۳ ۱۵۲۴ ۱۵۲۵ ۱۵۲۶ ۱۵۲۷ ۱۵۲۸ ۱۵۲۹ ۱۵۳۰ ۱۵۳۱ ۱۵۳۲ ۱۵۳۳ ۱۵۳۴ ۱۵۳۵ ۱۵۳۶ ۱۵۳۷ ۱۵۳۸ ۱۵۳۹ ۱۵۴۰ ۱۵۴۱ ۱۵۴۲ ۱۵۴۳ ۱۵۴۴ ۱۵۴۵ ۱۵۴۶ ۱۵۴۷ ۱۵۴۸ ۱۵۴۹ ۱۵۵۰ ۱۵۵۱ ۱۵۵

نەرىتى جاھىلىيى..سەر دېدو چەمكى عەشیرەتگەریتى. چونكە ئەو دەردەمىھكى پاشگەز بونەو (الردة) یە.. تاوانىكى گەرەمىھو خاوەنەكەى بە (ھەمیشەىى لە ئاگرى دۆزەخ) دا سزا دەدریت، ھەر وەكو، كە لەو ھەدىسەدا دەردەكەویت، كە پېغەمبەر ﷺ ھەرموئەتى : (أَكَلُ الرِّبَا وَمُكَلُّهُ وَكَاتِبُهُ إِذَا عَلِمُوا بِذَلِكَ. وَالْوَاشِمَةُ وَالْمُسْتَوْشِمَةُ لِلْحُسْنِ وَلَا يَرَى الصَّدَقَةَ، وَالْمُرْتَدُّ أَغْرَابِيًّا بَعْدَ الْهَجْرَةِ مَلْعُونُونَ عَلَى لِسَانِ عَمْرِو بْنِ الْقِيَامَةِ) ^۱ واتە: ئەوئى سود (ھایز / رېبا) دەخوات و ئەوئى وەكالەتى وەردەگریت، ئەوئى نوسەرى مامەلەكەىەتى . ئەگەر زانیان ھەرپامە - ئەو كەسەى خال دەكویت و ئەوئى بۆئى دەكوتن و ئەوئى پئى لە خیرو خیرات دەگریت و، ئەوئى دواى كۆچ گردن پاشگەز دەبیتەووە دەگەرپیتەووە سەر ئەعراپیتى، ئەمانە ھەمویان دورن لە پەحمەتى خواو لەسەر زمانى محمد ﷺ لە پوۆئى قیامەتدا لەعەنتیان لئى كراو

ئىمامى طبري لە تەفسیری ئەم ئایەتەدا : (إِنْ تَجَتَبَرُوا كَبَّارَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ تُكْفِرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ) النساء/۳۱ واتە : ئەگەر خۆتان لەو گوناخە گەورانە بپاریزن، كە بەرھەلستیتان لئى كراو لئیان و توخنیان نەكەون ؛ لە گوناخەكانتان خۆش دەبین. لە محمدى كورپى سەھلى كورپى ابو حثمەو لە باوكیەو دەگەرپیتەووە ^۲ كە گوتوئەتى : لە مزگەوتى كوفە بوم، عەلى كورپى ابو طالب . خوا لئى رازى بئیت . لەسەر مینبەر بو، وتارى دەدا . گوتى : خەلكینە، گوناخە گەورەكان ھوتن.

خەلكیش بئى دەنگ بون. پاشان سئى جارى دوپات كردهووە. پاشان گوتى :

^۱ مسند احمد/ تحقيق احمد شاکر به ژمارە/۲۸۸۱، ۴۰۹۰. سنن النسائي/ كتاب الزينة/ ۲۵، سنن البيهقي ۱۹/۹. لە ھەدىسكى تردا پېغەمبەر ﷺ دەفەرموئى : (ثلاث من الكبائر.. والتعرب بعد الهجرة) بروانە : ابن الاثير/ النهاية ۲۰۲/۳.

^۲ ھەروەھا ئەم ھەدىسە : (قَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ : الْكِبَائِرُ سَبْعٌ : الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَةِ، وَالْفِرَارُ يَوْمَ الزُّحْفِ، وَأَكْلُ الرِّبَا، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ، وَالرُّجُوعُ إِلَى الْأَعْرَابِ بَعْدَ الْهَجْرَةِ) رواه الطبراني في الاوسط عن أبي سعيد الخدري وحسنه اللبناني في صحيح الجامع الصغير برقم ۴۴۸۲

۱. ئەررى بۇچى لىم ناپرسن چىن؟

۲. وتيان : ئەى ئەمىرى مۇسۇلمانان، ئەوانە چىن؟

۳. گوتى : شەرىك بۇ خوا بېرىار دان، كوشتنى نەفسى مرۇف، خوا حەرامى
 كىردە، تۆمەتبار كىردى ئافىرىتى مېرددار بە تاوانى زىنا، خواردى سامانى
 ھەتىو، خواردى سو (فايز : رىبا)، ھەلاتن لە رۇزى غەزاو، كاتى روبەپرو
 بونەھەى دوژمن، گەپانەھە سەر ئەعراپىتى دواى واز لىھېنانى.. وتم : بابە
 گيان، گەپانەھە سەر ئەعراپىتى، بۇچى كەوتۆتە رىزى ئەمانەھە؟ وتى :
 شتىكى زۇر گەورمىھ. چۆن كابراپەك كۆچ بىكات و بەشە غەنىمەتى خۇى بۇ
 دابىن گرا بىت و، جىھادى لەسەر فەرز بو بىت : ئەو بەيەت : بەئىنە ھەر وا
 سانا لە گەردى خۇى داماللىت : واز بەيىنىت و بىيىتەھە بە ئەعراپىتى!! ئىمامى
 تەبەرى لە عوبەيدى كورپى عومەپىرىشەھە گىراوئىتەھە كە فەرموئەتى :
 گوناحە گەورەكان حەوتن، ھەر يەكەيان ئايەتتىكى قورئانى لەسەر.. پاشان
 گوناحەكانى ھەژمارد، گەپىشتە (التعرب بعد الهجرة) واتە : گەپانەھە سەر
 ئەعراپىتى دواى كۆچ كىردن، گوتى : ئەومىھ، كە خواى گەورە دەربارەى
 دىھەرموى : (إِنَّ الَّذِينَ أَرْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ مِن بَعْدِ مَا بَيَّنَّ لَهُمُ الْهُدَىٰ) محمد/۲۵
 واتە : ئەو كەسانەى، كە دواى ئەھەى رېنمايى : رېبازى خواييان بۇ رون
 بوھە، پاشگەز بونەھە..^۱

دەبىنىت، كە گەپانەھە سەر عەشاپىرىتى : تىرەپەرسىتى (كە بە ئەعراپى
 بونەھەى دواى كۆچ كىردن ناسىنرا) پاشگەز بونەھەىكى دژوارەو تاوانىكى زۇر
 گەورمىھ. چۆنكە ئەمە نىسكۆيە. زەپرىكەھو بەر سىستىمى نەرىتى ئىسلامى
 دەكەوئىت و، رېساي ناھەموارى (ھىز لەسەرەو شەرىعەتەھەى) زال دەبىت و
 خاوەن ھىز باز بەسەر ياسادا دەدات، وەلانى عەشاپىرىتى خۇى لا گەورەترو
 بەرپىزتر دەبىت وەك لە وەلانى ئوممەت. بەمەش ئەو لە رى لادانە تەشەنە

^۱ الطبري/ التفسير ب/ ۲۸۳۷/۵ وة الطبراني/ المعجم الكبير ب ۱۲۴/۶ ژمارە (۵۶۳۶).

دەكات، كە دەسلەتتى سەرۆك عەشىرەت ۋە وىست ۋە جەزو ئىرادەكەى ئەھ، جىي شەرىئەت و وىست ۋە ئىرادەى خوا دەگىتەھە.. ئەمەش گەرپانەھومىيە بۇ بت و بىپەرستىيەكەى پېشە. ئەمەش زال كىردنى گىيانى تاكپەھوى خۇپەرستى و ستەمى كۆمەلەيەتى و گەرپەلاوژىيە بەسەر دىسۆزى بۇ خەلك و دادى كۆمەلەيەتى و گۆرانكارى ۋە گىيانى كۆمەلكارى و سىستەم دەگىتەھە.. لەم دىدەھومىيە، كە خەلى گەھورە دەھەرمۇى (اَلْاَعْرَابُ اَشَدُّ كُفْرًا وَفِئَاكًا وَاَجْدَرُ اَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا اَنْزَلَ اللّٰهُ) التوبە/۹۷ واتە : ئەھرابىيەكان، كۆھرو دورپىيان توندتر و سەختەرە. بۇيە باشتر وايە سنورى رىبازە خەلىيەكە نەزانن.. ھەر لەم دىدەھ بىم پىنئاسە بو، كە پىغەمبەر ﷺ دەرپارەى كۆچ كىردنى دەشتەكى (بەھو) دەكان فەرمۇى : (هَجْرَةُ الْبَادِي الطَّاعَةِ)^۱ واتە : كۆچ كىردنى خەلكى بەھو (دەشتەكىيەكان) گۆپرايەلى ۋە ملەكەجى (السمع و الطاعة) كىردنىانە. واتە : گۆپرايەلى شەرىئەتەكەى خەلى گەھورە مل كەجى دەرپىر بۇ سىستەمەكەى

^۱ ھەمان سەرچاھە.

^۲ وا ديارە (ئەھرابى بونەھو دواى كۆچ كىردن) لاي كۆچەرى و پىشتىوانەكانى مەدىنە رون و ئاشكرا بىت. بەلام ھىشتا لاي ئەھوانەى نەھو مۇسولمان بون (پىيان دەوترا ئازاد كراوھكانى مەككە، ئەھوانەى دواى فەتھى مەككە مۇسولمان بون) رۇشن نەھو. ۋە رىوايەتى بوخارى ۋە مۇسلىمدا ھاتە كە سەلەمەى كۆپى الاكۇە كە چوھ بۇ لاي ھەججەجى كۆپى يوسفى سەھەقى. ھەججەج لىي پىرسى : (يا ابن الاكوع، اِرْتَدَدْتَ عَلٰى عَقِبِكَ تَعَرَّبْتَ؟) واتە : ئەرى كۆپى ئەكۇە، ئەھو دواى مۇسولمان بونت پاشكەز بويەھو بە ئەھرابى بونەھوت؟ گوتى : نەخىر. بەلام پىغەمبەر ﷺ رىگەى پىداوم بىچمە لاي دەھار ئىشيان.. ئەھو دواى ئەھو بو، كە فەتھەى يەكترى كۆشتن لە نىوان مۇسولماناندا رويدا، سەلەمەى كۆپى الاكۇە گۆشەگىر بو. چوھ بىبابان و لاي دەھارنىشيان جىگىر بو. ديارە ھەججەج ماناى ئەھرابى بونەھوى بە ماناى (كۆچ كىردن لە شۆئىنكەھو بۇ شۆئىنكى تر) ۋە (كۆچى سىياسى. واتە دەرچون لە زىر دەسلەتتى سىستەمىكى سىياسى) دەزانى. بۇيە ئەھو تىگەپىشتەى بۇ ھەججەج راست كىردەھو، كە ئەھراب بونەھو، مەسەلەيەكى فەكرىيە و گەرپانەھومىيە بۇ داب ۋە نەرىت ۋە ھەشپىرتى و رەگەزبەرستى تىرەھۇز.

بەشى دۈم

گۈلگى كۆچ كۈچ

كۆچ كۈچ پۈكۈنچى سەرەكى وتۇخۇمىكى كارىگەرە لە پېكەتەى ئوممەتى مۇسۇلماندا، تا كۆچ بەردەوام و جى بايەخ لە دىدو بۆچۈنى ئوممەتدا بىمىنىت، بەردەوامى ۋ زىندو راگرتن و لەش ساغى و تەندروستى ئوممەتەگەش بەردەوام دەبىت و، دور دەبىت لە نەخۇشى و مەرگەسات. ئەو گۈلگىيەش لە دو خالدا دەرەكەوېت :

يەكەم : لە لايەكەو رزگار كۈچنى مۇسۇلمانانە لە دەسكورتى و ھەزارى و قوتار كۈچىانە لە پىشۋى و ترس و دلە راوگەو نائەمنى. لە لايەكى تىرەشەو رېدان و بوار كۈچەو ھەيە بۆگەشەو نەش ۋ نەمى ھىزو دەسەلاتى بەرگى لە خۇ كۈچ و، زىاد كۈچنى تۈنەكەنى بەرھەم ھىنان. تا لە ھەر دو ھالەتى ئاشتى و جەنگدا بىتۈن ھەم ئەمىيەتى خۇيان بىپارېزن، ھەم پەرەپىدانى رۇزى ۋ تۈنەى ئابورى خۇيان بەھىزتر كەن. ئەمەش ئەنجامىكى كۆچ كۈچەكەيە.

نابىنىت خۇاي گەورە ئامازەى پى دەكەت و دەفەرەمۇئ : (وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرْعًا كَثِيرًا وَسَعَةً) النساء/ ۱۰۰ واتە : ھەر كەس لەبەر خاترى خوا

كۆچ بىكەت، دەسەلاتى بەھىزو و رۇزى بەرھەراوانى دەداتى. ئەمەش دو بالە :

- بالى يەكەم : دەسەلات ۋ ھىزى بەرگىيە ۋ كە بە ھەيەو دۈزمنان ناچار دەكەت واز لە چەوساندەو مۇسۇلمانان بەيىنن و مۇسالىمانە لەگەئاندا رەفتار بىكەن و، چىدى شەپىيان پى نەفرۇشن. كە پىشيان فرۇشتن، ئەوئەندەيان ھىزو تۈنە ھەبىت، بەرپەرچى پەلامارەكەيان بەدەنەو خۇيان بىپارېزن.

ئەمەيە ماناي (مُرَاغَمًا كَثِيرًا). پۇزى و سەرۋەت ۋ سامانى زۇرىشى (سَعَةً) مەكەيە.

لە زۆر جېڭاي تىرى قورئاندا باسى ئەو كۆچ كىرگەن دۇپات دەپىتەۋە.
چونك ھىزى بەرگىرى ۋ كارى شارسىتانيانەى پىۋە پەيۋەستە. ۋەكو دىفەرەمۇئ
﴿وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَآ جَزَاءَ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾ النحل/ ٤١ واتە : ئەو كەسانەى لەبەر خاتىرى خوا . دىۋاى ئەۋەى
ستەمىيان لى كرا . كۆچىيان كىرگەن ؛ ئىمە ھەتتەن پەۋ جى ۋ رىي چاكيان لە
دىيادا بۇ دابىن دەمەين ۋ پاداشتى دىۋايشىيان گەۋرەتەرە، گەر ھەستى پى
بەكەن..

چونكە كۆچ (ھىجرەت) كىرگەن زۆر ھۆكەرى ھىزى دەسەلات دەپىتە دى.
ۋەكو پىكەۋەمەنى پەناگەۋ جى دالەدى مەھكەم ۋ رىدان بە وزەۋ تىۋانكان، تا
لە خىزمەت كۆمەلگە مۇسۇلمانەكەدا بىخىرنە گەرۋ، پىداۋىستىەكانى خۇيان
ۋەبەرھەم بەيىن. خىۋاى گەۋرە ھەلۋىستى ئەۋ كەسانە ئىدانە دەكات، كە كۆچ
ناكەن ۋ ھەر ۋاىيان پى چاكە لە رىزى كۆمەلگە ناخەزو دۆزەنەكانىياندا
بەيىننەۋە! بۇيە ھەرپەشەى تىۋىدىيان لى دەكات ۋ دىفەرەمۇئ: (إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّيْنَاهُمْ
أَلَمْ لِكَيْكَةً ظَالِمِينَ أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ

اللَّهُ وَسِعَةً فَهَاجَرُوا فِيهَا قَالُوا لَيْتَكُمَاؤُ بَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا) النساء/ ٩٧ واتە: ئەۋانەى
كە فرىشتەكان گىيانىيان كىشان . كە ستەمىيان لە نەفسى خۇيان كىرگەن . پىيان
ۋەن ، ئىۋە جى بون؟ چ كەرە بون؟ ۋەتەن ، ئىمە لەسەر زەمىندا مۇستەزەف
كرا بىۋىن، بى دەسەلات مابىۋىنەۋە. پىيان دەۋىرەت : ئەدى ئەۋ سەر زەمىنەى
خىۋا ھىندە بەر فراۋان نەبۇ جېڭاي ئىۋەى تىدا بېيىتەۋە. ئەدى بۇجى كۆچتەن
نەكەرد ۋ نەچۈنە ناۋجەيەكى تىر؟! ئا ئەۋانە ھەر دۆزەخ جى پەنايانەۋ
چارەنۇسىيان زۆر سەختە..

له عبداللهی کورپی عه‌بباسه‌وه دمگیرنه‌وه^۱ که خه‌لکێکی موسلمان هه‌بون، که له مه‌ککه مابونه‌وه و کۆچیان بۆ مه‌دینه نه‌کرد بو! پاشان موشریکه‌کانی قورمیش نه‌و موسلمانانه‌یان پێش خۆیان داو هینایانه شه‌ری موسلمانان، جا که هه‌ندیکیان له شه‌رکه‌دا پێکران؛ موسلمانانی مه‌دینه به‌حه‌سره‌ته‌وه دهمانوت؛ نه‌وانه‌ بۆ خۆمان بون و به‌ زۆر هینرا بون. بۆیه داوای لێ خوش بونیان له‌ خوای گه‌وره‌ بۆ ده‌کردن.. ئینجا ئه‌م ئایه‌ته له وه‌لامی هه‌لوێستی نه‌و موسلمانانه‌دا له مه‌دینه هاته‌ خواره‌وه.

که ته‌ماشای میژوی ئیسلام ده‌که‌یت، دمبینی کۆچ کردن کاریگه‌ریه‌کی گه‌وره‌ی هه‌بوه له‌سه‌ر زۆر له‌و بزافه‌ چاکه‌ خوازیانه‌ی سه‌رکه‌وته‌و بون له‌ قوتار کردنی جیهانی ئیسلامی له‌ لاوازی و بێ دسه‌لاتی و بێده‌ستی.. وه‌کو نه‌و بزافه‌ی، که نه‌وه‌ی سه‌لاحه‌ددینی نه‌ییوبی هینایه‌ به‌ره‌م. یان بزافی مرابطون له‌ مه‌غریب. بزافی یه‌که‌م ۱ نه‌وه‌ی صلاح الدینی پێکه‌یاند له‌وه‌وه بو، ۲ وازی له‌ ته‌قلیدو مه‌زه‌به‌گه‌رای ۳ ده‌مارگیری عه‌شایریتی زه‌مانی خۆی هینا بو. هه‌روه‌ها وازی له‌ کێشه‌ ئالۆزه‌کانی کۆمه‌لگه‌ی خیلافه‌تی به‌غدا هینا بو ۴ چو بوه‌ په‌ناجیی (مه‌هجه‌ری) خۆی له‌ ناوچه‌ی نیوان موسل و باکوری سووریا، تا ده‌گاته‌ میسر و حیجاز^۲، که له‌وێوه‌ گه‌شه‌و نه‌ش و نه‌مای ده‌کرد. بزافی مورابیتونیش له‌ رۆژئاوای ئه‌فریقاوه‌ سه‌ری هه‌لداو بو هینکی کاریگه‌ری وا، که مه‌غریب ۵ ئه‌نده‌لوسی بۆ ماوه‌ی چه‌ندین سه‌ده‌ بوژانده‌وه‌.

^۱ ته‌فسیری ابن کثیر ۴/۸۱ دا هه‌یه ۱ لێرمدا له‌ صحیح البخاری/ کتاب تفسیر القران: ژماره‌ ۴۲۲۰ و مرگه‌راوه‌ که ئیبنو عه‌بباس دمگیرته‌وه‌ که ۱ اَنْ نَاسًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ كَانُوا مَعَ الْمُشْرِكِينَ يُكْفَرُونَ سَوَادَ الْمُشْرِكِينَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَأْتِي السُّهُمُ فَيُرْمَى بِهِ فَيَصِيبُ أَحَدَهُمْ فَيَقْتُلُهُ أَوْ يُضْرِبُ فَيَقْتُلُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ : (إِنَّ الَّذِينَ تَرَوَاهُمْ عَلَى أَلْسِنَةِ ظَالِمٍ أَنفُسِهِمْ).

^۲ بڕوانه‌ کتیی (هه‌کذا ظهر جیل صلاح الدین) ی ماجد عرسان الکیلانی (کراوه‌ به‌ کوردی به‌ ناوی: سه‌ره‌ل‌دانه‌وه‌ی صلاح الدین ۱ گه‌رانه‌وه‌ی قودس و مرگه‌پانی صادق عثمان عارف.

- بالى دوم : كۆچ (ھىجرەت) بە مانا دمرونى و ھەستىيەكەى لەگەل پەكەك لەو ھەقىقەتە نەگۆراندەدا يەك دەگرېتەو، كە ئىسلام دەربارەى بون و ژيان دەپخاتە رو. كە برىتيەى لە بەردەوامىتى خەلق بون و نوئى كەردنەو... واتە ئەم كەردونە ھەمىشە ۋ ھەردەم شتى تىرى نوئى لى دەخولقىت : (وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ) القصص/۶۸ واتە ۋ بەرومردگارت ھەرچى پى خوش بىت دروستى دەكات و ھەلى دەبىزىت. ئەم دروست كەردنى نوپىش شتى نوئى بە دواى خۇيدا دەھىيىت. چ لە جىھانى دىدو تىروانىن ۋ بۆچوندا، چ لە جىھانى كەسايەتى ۋ شتى ماددىدا. ئەم جىھانە نوپىانەش پەيوەندى نوپيان دەوئ. پەيوەندىش سىستم و داب ۋ نەرىتى نوئى دەوئ. كە پىويستە دەزگاكانى ئاراستەو پەرومردە كەردن دەستورو ياساو رىساو سىياسەت و ھەلوئىستى رەسەن و پەسەنيان بۆ داپىژن (كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ) الرحمن/۲۹. واتە ۋ ھەمو رۆژىك ئەو لە كاروبارىكى نوپدايە..

ئەو كەسانەى پەى بە بەردەوامىتى و خەلق بونى نوئى و نوئى بونەو نەبەن ؛ ناشزانن ئەم نوئى بونەو ھەش، چ جۆرە پەيوەندى و داب و نەرىت و ياساو رىساي نوئى ۋ دىدو تىروانىن و پىناسەى نوئى دىنئتە كايەو. پەى بەو ھەش نەبەن، كە سەرچاوى ھەمو ئەمانەش كۆچ كەردنەكەيە. بۆيە ھەر بەرو ئاراستەى پىچەوانەى مېژو دەچن و، دەكەونەو ناو ھەمان ھەلەكانى رابوردو. دەكەونەو ناو سەرگەردانى و وئلى و پشوى : (بَلْ هُوَ فِي لَبْسٍ مِّنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ) ق/۱۵.

كۆچ كەردن بە مانا بەرھراوانەكەى برىتيە لە نەفس ۋ ھەست راھىنان لەگەل روداو بەردەوامەكانى خەلق بون. ئەمەش بزاھىكى نوئى بونەو ھە بەردەوامە.. لە لايەكەو پياوچاكەكانى نەو ھەى نوئى ھەلېزاردو ھە جوئى كەردنەتەو ھەم دىدە پەرومردەيان دەكات، لە لايەكى تىشەو ھە وا رايان

دەھىنىت، كە قۇناغى نوپى نەۋەكە دەخۋازىت. بەم پەرۋەردە بونە (كە بە دىدو راھىنانەكەيە) ئەۋ نەۋەيە ئامادە دەكرىت، كە ھەلگرتى بانگەۋازە ئىسلامىيەكەي دەخرىتە سەر شان، بەۋ ھىۋايەي كۆمەلگەكە بەرەۋ ئاسۋى بلىندى ئامانجى دىنەكە بەرز كاتەۋە، تا گەشەۋ پىشكەۋتنى مەۋفائەتى ھەر بەردەۋام بىت..

جىي داخە، كە لەم زەمانەي سەدان بېرگە ياساى كۆچ ۋ پەناھىندەيى لە ۋلاتانى پۇژئاۋادا دەبىنىن، كەچى ئىمەي ئەھلى ئىسلام لە (ئەھكامى شەرىع ۋ شەرىئەسى رەگەزنامەۋ ھاۋلاتىتى) ھىچمان نىيە، ۋ لەسەر بنچىنەكانى كۆچ كىردن (ھىجىرت) داپۇژرا بىت. بىروانە ياساكانى پەناھىندەيى لە ۋلاتىكى ۋەكو ئەمىرىكا چەند كارىگەرە؟! پۇلى چەند گرنگى لە كۆكردنەۋەي پىسپۇرو شارەۋ ھەلگەۋتوانى سەر زەمىندا دىۋە، بىروانە چۆن وزمىيان دەگرىتە خۇۋ ئازادى ۋ بوۋارو ئامرازو ھەلى تابىيەتتە بۇ دەرەخسىنىت تا ھەرچىيەكەي پى بەرھەم بىت، بەرھەمى بەيىن!! ئاشكراشە ئەمانە لە پىشخستىن ۋ بە ھىز كىردى ئەمىرىكادا چەند كارىگەرن؟ دىققەت بدە، چۆن ئەۋ وزە پەرتەۋازانەي ۋلاتان، يان (دزراۋ) ى ۋلاتان ئەۋ پىشەۋايەتتە كارىگەرمەي بە ئەمىرىكا داۋە..

ۋاقىع بىنانەيە گەر بلىين بە ئەنقەستە، كە ئەقلى ھاۋچەرخى ئىسلامى لەم كاتەدا - لە تىگەشتى ئەۋ رىئايەي باسما كىرد - دور دەخرىتەۋە. دور دەخرىتەۋە لە يەكخستەۋەي پەيۋەندى نىۋان خولقاندن ۋ كۆچ كىردن (الخلق والھجرة) كە لەش ساغى ۋ تەندروستى مىللەتەي پىۋەيە.. بىرى ھاۋچەرخى پۇژئاۋا چاك ھەستىيان بەۋ راستىە كىردەۋ بۇيە ھەمەۋ سىستەمەكانى زىيانى خۇيان بە گۇپىرەي ئەۋ دىدە داپشتەۋە.. بەلام لاى ئەۋانىش لاسەنگىيەكى دزۋار ھەيە. لاسەنگى ئەۋ پەيۋەندىيە خراپەي نىۋان بىرمەندەن ۋ كلىسەكانىيان. (ۋاتە لىك ترازانى بىرمەندەن ۋ دىن لە يەكتى) كە ئەنجامى ئەۋ نەسازان ۋ جەنگە دور خاينەي نىۋانىيان بو. كە ئىتر بىرمەندەن قەناعەتتەن ھاتە سەر

ئەۋەدى، ئەھل رۆي ئايدىيۇلۇزىيەۋە نىكۆلى لەۋە بىكەن، كە گەردون دروست بو
 بىت.. چونكە ۋا دەبىنن، كە ھەمو گەردون لە دامەزراندن ۋ گەشەو
 پەرمەسەندن (التطور والارتقاء) مود ھاتودا ۋاتە گەردون ۋ ژيان پېۋىستىيان بە
 خوا نىيە ھەلى سورېنېت ۋ گەشەو نەش ۋ نىماي پى بدات. چونكە خۇي لە
 خۇيدا ئەۋ گەشەو نەش ۋ نىمايە دەگات.. بۇيە رۇژئاۋا دىدو تېرۋانين ۋ
 بۇچونيان لە دو مەدرەسەدا دەرگەۋتودە ۋ پەكيان باۋمېرې ۋايە، كە ژيان ۋ
 گەردون سەرمتايان ھەبومو خۋاي گەۋرە دروستى كردون. ئەمەش پىي
 دەۋترېت ۋ خەلق بون (Creationism) ئەۋى ترېشيان باۋمېرې ۋايە، كە ھەر
 نەش ۋ نىماۋ گەشەى ناۋخۇيى ژيان ۋ گەردونە بەردەۋامى بە ژيان ۋ گەردون
 دەبەخشىت. ژيان ۋ گەردون ئەزەلېن ۋ سەرمتاۋ كۆتاييان نىيە ۱ ئەمەشە، كە
 پىي دەلېن : گەشەو نىما (Evolution).

جېي خۇيەتى ۋ لە دادپەرۋەرىيە، ئەۋ شايەتەيە بىدەين كە ژىرى ۋ بىرى
 نىسلامى لە ماۋەكانى رابوردودا لە گرنگى ۋ بەردەۋام بونى كۆچ غافل نەبۋە.
 ھەمىشە باسى كردودو تىۋرو پىساي بۇ دانادە. ئەۋمەتا ئىمامى ابن تىمىيە -
 رحمە اللہ - لە باس ۋ لىكۆلېنەۋەى ئايەتەكانى كۆچەرۋ پىشتىوانان (المهاجرون
 والانصار) دا - كە چۋار چىۋەى پىكھاتەكانى ئوممەتە مۇسولمانەكەن، كە لە
 ئىمانداران پىك ھاتبو - دەفەرمۇي ۱ : كۆچەرەكان: ئەۋانەن كە ۋلاتى خۇيان
 بەجى ھىشت ۋ چۈنە مەدېنە. پىشتىوانەكانىش: ئەۋانەن، كە پىشۋازيان لە
 كۆچەرەكان كردو دالەمىيان دان ئەۋ ئەغرابىيانەى، كە كۆچيان نەكرد ھوكمىكى
 ترىيان ھەبۋ.. ھەيان ۋ كۆچ كردنى لى قەدەغە كرا بو. چونكە گەۋرەكانيان
 نەپاندەھىشت مەككە بەجى بەلېن.. ھوكمى ئەم جۋرە پۇلېن ۋ بۇلانە، تا
 پۇزى قىيامەت ھەر ھەن ۋ ھەر دەمېنن ۋ خەلگىشيان ھەر بەسەردا دابەش
 دەگرېت. قورئانىش ئامازە بەۋ كەسانە دەمات، كە شوپن كەۋتوى ئەم رېبازو

۱ ابن تىمىيە : مجموعة الفتاوى / ۳۹/۱۱.

بەرنامە دەپ: (وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدِ وَهَابَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ)
 الانفال/۷۵ واتە: ئەو كەسانەش كە دىيى باۋىرپان ھىناۋ كۇچيان كىردو ھاتنە
 رىزتانەۋەو جىھادىيان لەگەلدا كىردن ! ئەوانەش ھەر ھەل ئىۋەن.
 بەلام ئەو گىيانى بابسالارپىيە، كە لە كىتورى تىرەپەرستىيەۋە دروست بو
 بو، ھەمىشە ھەۋلى ئەۋەدى دىدا بۇياخىكى ئىسلامى لە پىۋى خۇى بدات و
 شەرىيەتتەك بۇ ناخە نامۇكەى بخولقۇنىت. بۇيە ھەمىشە كۆچ و
 نوپۇردىنەۋەى پەھز دىگىردىۋە. ھەر دەم لە ھەلەمەتى تۇقاندنى دىسەلەتەىدا بو
 بۇ سەر ئەو بىرو ژىرانەى داۋاى نوپۇخۋازىيان دىگىرد. ئەو تەقلىدىيە
 تىرەپەرستىيە، ھەمىشە دىنەى ھاكىمەكانى دىدا، تا بىرئازادو نوپۇخۋازەكان
 پەراۋىز كرىن و بىجەۋسىنرەنەۋەو بۋارى ئازادى رايان نەدرىتتى! بەمەش ھەمو
 ئوممەتەكە بە داخەۋە لە بەرھەمى بىر كىردىنەۋەو لىكۆلىنەۋەى ئەو جۆرە زاناۋ
 بىر مەندانە مەھروم دىۋو!

بەشى سىيەم

پۇلى پەروەردە كىردىن ئە دارىشتىنەۋەى پۇكىنى كۆچ

تاك تاكى كۆمەلگە بە تەنھا ناتوان كۆچ بىكەن، بە تايىبەتى كۆچى دىرونى. بەلگە ھەمەن دىشىت دىزگای تايىبەتى پەروەردىمى ھەبىت، گە بە ئاراستەيەكى رىك و پىكى وا ھەستىت. ئەو دىزگا پەروەردىمىيەنەش ھەرى دىبىت پىسپۇر بىن. دىبىت شارمىزايەكى تەۋاۋىيان لە ياساۋ رىساي گۇرپانكارى كۆمەلگەكاندا ھەبىت. دىبىت ئاگادارى گۇرپانكارىيە فىكىرى ۋ ئىدارى و رەۋىتىيەكان بىن.. لەگەل بونى ئەم جۆرە دىزگا تايىبەتمەندەندا ؛ چەندىن ھۆكارى تىرىش ھەن، گە پالپىشتى ئەو پەروەردە كىردە دىبىن. دو ھۆكار لەۋانە : ۱. ھەبونى زىمارىيەكى گونجاۋ لە پىسپۇر شارمىزايىنى پەروەردە، لەۋانەى پەى بە گۇرپانى بىرو دىرون دىبەن. (ۋەكو دىدو بۇچون و بىروباۋىرو ئايدىۋۇلۇزى جىۋاۋ و.. ھەتد) دىبىت خۇشيان لە خو نەرىت و ئاراستەۋ مومارمىسەى جەۋوت رىزگارىيان بو بىت. تا بىتۋان ئەۋانەى بەردەستىيان لەۋ چەۋتىيەنە دور خەنەۋە.

۲. دۆزىنەۋەى ناۋچەيەك و پىيىكەپىنانى كەش ۋ بارودۇخىتى گونجاۋ، بۇ دابىن كىردىنى كۆچى دىرونى ۋ جەستەپى. دىبىت ئازادى و سەربەستى گەۋرەترىن و كارىگەرترىن ھۆكارى سەرخستى ئەۋ ناۋچەيە بىن. چۈنكە كۆچ كىردىن، ئازادى بىرو بىرگىردنەۋە ھەلۋىردىن ۋ ھەلۋاردىنە. ئاشكراشە ئەۋانەى تۋانىيان لە مەككەۋە بۇ مەدىنە كۆچ بىكەن، ھەرى ئەۋانە بون، گە پىشىر ئازاد بون لە بىرو بىرگىردنەۋە ھەلۋاردىنى بىرو دىدى دىنى نۆى. بەلام ئەۋانەى ئەم ئازادىيەيان نەبو، ھەرى لە جىپى خۇيان و ھەرى لەسەر بىرگىردنەۋەى

تەقلىدى خۇيان مانەۋە رەھزى بارودۇخ و قۇناغى نوپيان كىرد! چۈنكى ھېشتا ھەر بابەند بون بەۋ مىراتە فېكرى ۋ كلتورى و داب و نەرىتەى باب و باپىرانىانەۋە، كە خۇيان پېۋە گىرتىبو، تا سەرىشى بە ھەتارەت دان!!

ئەگەر ئەم ھاۋكېشەيە لە دل و دەرون و بىرى ۋ ژىرى مامۇستاۋ رېبەرو بەرپىرساندا نەچەسپا ؛ كۆچ كىردن ئەۋ كارىگەرئىتتە گىرنگەى نابىت. يان تا دەزگاۋ دائىرەۋ ئۆرگانە تاپبەتمەندەكانى بەرنامەۋ سىياسەت و كارگىرپى بە بەھای نازادىخۋازى ئامادە نەبۈبن. ناتۋان دۋاىى نازادى بە خەلگى تر بدەن.. نازادى زۆر گىرنگە، چۈنكى دو دياردە دەخاتە بەر دەست :

يەكەم : گەشەۋ نەش ۋ نماۋ فراۋان بۈنى بىرتىزى و زو پەى بىردن و ئەقل بە شت شكان. ئەمەش ۋا دەكات ئەندامان تۋانای ھەلاۋىردنى راست و چەۋتىان زو بۆ دروست ببىت.

دوم : وىست ۋ ئىرادەۋ چاۋنەترسى پى دەكات.خەلگى ئازا پەرۋەردە دەبىت، كە خەمى سەرەكى سەرخستنى ھەق دەبىت.خەلگى بوپر دىنە پىش و رى لە ناھەقىەكان دەگىرن..

بەلام ئەگەر ئەۋ نازادىيە نەھىنرايە كايەۋە، يان تەسك كرايەۋە، بىر كۈل دەبىت و تۋانا ژىرىيەكان دەخەسى ۋ وىست ۋ ئىرادە شل دەبن و ھەزى گۆرپانكارى نامىنىت.. بەمەش ئوممەت جورئەتى داھىنانى دەپۈكېتەۋەۋ نامىنىت. ئىتر ھەتمەن لە دنياۋا بەرەۋ لاۋازى و بى دەسەلاتى دەروات و، لە قىامەتىشدا ھەتمەن بەر سزای خۋاى گەۋرە دەكەۋىت..

جا بۆيە ھەتمەن، ھەر دەبىت ئاراستەۋ پەرۋەردە كىردن دو شت بەرھەم بېنن :

۱- ئەۋ مەۋقەى بە پەرۋەردەى ئىسلامى گۆش دەكرىت، دەبىت مەشقى لەسەر مۇراجەعەۋ ھەلسەنگاندن و پېدا چۈنەۋە پى بىكرىت. دەبىت جورئەتى ئەۋەى تېدا بىرۈپنرىت، كە بوپرانە رەخنە لە ھەلەكانى ئەۋ كەلەپۈرە رۆشنىرى و كۆمەلەيەتتەى لە باپىرانەۋە بۆى ماۋتەۋە، بىكرىت. ئەۋجا

تواناكان ھان بدرېن بۇ دۇزىنەۋەدى ئەو خال ۋ تەۋمرانەى ماۋميان بەسەر چوۋ
 وکارتېکردنيان نەماۋە. ھەرومھا ھان بدرېن بۇ توۋزىنەۋەدى ئەو بۇچونانەى
 ھەلەو نافۇللاييان لەم زەمانەدا دەرکەوتومو سەلېنراۋە، كە گەم ۋ كورت بون، چ
 لە تېگەپشتن، چ لە جەسپاندن و راپەراندندا.. پاشان جورئەتى ھەلەسەنگاندن و
 لادان ۋ رادان و سېرپنەۋەدى ھەلەكان و ئاسەۋارەكانىشيان (بە مانای كۆچ
 كردنەكە) دەبېت لە پىسپۇران و ئەھلى تايبەتمەندېتى و رۇشنىراندە بە گشتى
 بدرېت، تا بتوانن و بزائن ۋ بوېرن ئەو گۆشەو تەناھانەى خوار بەكارھيئران و
 دياردەى دزىو نافۇللاى لە كلتورو رۇشنىرى ۋ داب ۋ نەرىت ۋ خورەۋشت و
 سىستم و ھونەر و پەيومندىيە كۆمەلەيەتییەكانى نەۋەكانى پېش ئېمەدا
 دروست كرد ؛ چۆن راست بە كار دىھيئرتەۋەو، دەبېت بە پېى چ نەخشەو
 پلانېك بن..

كۆچ . لېرەداۋ بەو مانايانە . دېمەنىكى تۆبە كردنە لەو رۇشنىرى ۋ
 نەرىتە جەۋتەى زەمانى بەسەر چوۋ. ئەو جۆرە بېر كوردنەۋمىيەى، كە ئەو
 ھەمو جەۋتى و ناھەقى ۋ نالەبارىتییەى لېۋە دروست بو. چ لە سىستم ۋ
 شېۋازى راپەراندن ۋ مومارسەدا. چ لە دەرگاۋ دائىرەو كارمەنداند..
 پېغەمبەرېش ﷺ ئاشكراۋ راشكاۋانە تۆبە كردن بە كۆچ كردنەۋە
 دىمەستېتەۋە. ۋەكو ۋ دىھەرمۇى : (لا تَنْقَطُ الْمَجْرَةُ حَتَّى تَنْقَطُ التَّوْبَةُ. وَلَا
 تَنْقَطُ التَّوْبَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا)^۱ واتە : كاتېك كۆچ كردن كۆتايى
 دېت، كە تۆبە كۆتايى ھاتبېت. تۆبەش كاتېك كۆتايى دېت، كە خۇر لە
 خۇرئاۋاۋە ھەل بېت.

كەۋا بو كۆچ تۆبە كردنەو، تۆبە كردنېش كۆچ كردنە. ھەردوكىشيان ۋاز
 ھيئان و دوركەۋتنەۋمىيە لە ھەلەو جەۋتى و دواكەۋتويى (لە تاۋان و ئىنجىراف
 كردن) ھەرومھا خۇ ھوتار كردن ۋ ھەلاتن ۋ دور كەۋتنەۋمىيە لەو ناۋچانەى

^۱ سنن الدارمى/ دار احياء السنة النبوية/ ۲/ ۲۴۰ بېروانە پەراۋىزى ژمارە (۱۰).

كە ژيانيان بۇ موسولمان تىدا سەختەو لەبەر تاوان و خراپەكارى دىندار ئىتتىپاقىيەگەيان، نەشونما تىدا ناكات و رېزى ژيانىكى نازادىيان لى نەماو.

۲- مەشق پىكىردىنى مامۇستارابەر و بەرپىرسانى پەرورمىدەو ئاراستە كىرنەكانىش لەسەر تىگەشتەن و ئىستىباب كىرنى (پۇلى نەمەيى) .. واتە واپان لى بىكىت، كە وا ھەست بىكەن، كە دەبىت ھەتەن پۇلىك، كۆمەلىك، كۆمەلگەپەك دروست بىكەن، نەمەيى بن .

- زۆر بە وردى و دورو درىزى ھەمو شىكىيان دەربارەى پۇلە نەمەيىيەگەيان دەرگ بى كىرىت.

. خەلىكى زەمانى خۇيان بن. نەھىلىرىت بە لاشە لەم زەمانەدا بىزىن، بەلام بە بىروھۇش ۋ جۇرى بىر كىرنەو تىروانىن، پىاوى تەقلىدى چەندىن سەدەى رابوردو بن!

واتە لەو جۇرە بن، كە سىدنا ەلى كورى ابو طالب . خوا لى رازى بىت . ۋەسىتى دەكرد، كە تواناو شىاۋىتى داھاتوىان ھەبىت. نەبادا لە پىر بىكەونە ھەلۋىستى واو، كە بىريان لى نەكردىتەو. يان لە گۇرانكارىيەكاندا توشى سەدەى بىن و، بىكەونە دلە راۋكى ۋ راپايى ۋ ھەر رۇزە لەسەر زەمىنەپەكى لەق ولەرزۇك، يان بىرو دىدى كال كرچۇك، يان نەفەس كورت ۋ ترسنۇك پەرورمىدە بن. ۋەكو ھەلۋىستى لەرزۇكى ئەو كافرانەى خۋاى گەورە نامازمىيان پى دەكات (بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِّنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ) ق/۱۵ واتە / ھەر رۇزەو لە پىشۋىيەكى نوپى خولقاندان..

ھەر رۇزەو لەسەر پەتىكن. يا كلك ۋ سايەى كەسىكن!! مېشكىيان بە تەقلىد جەمانەو نوپىخۋازى لايان ھەيرانە!

به ندى شه شه

توخمى سييه م جيهادو په يام

به شى يه كه م

ماناى جيهاد

به شى دوهم

ماناى په يام

به ندى شه شه م

توخمى سِييه م | جيهادو پيام

جيهادو پيام توخمى سِييهكى پيکها تهى نوممهتى موسولمانن، کۆکردنه وهى ههردو گيان پيکه وهو، ناوانيان به يهک توخم له بهر ئه وهيه، که له قورئان و سوننه تدا، چونکه وسيله و ئامانجن، هه ميشه پيکه وه دین، په يامى بى جيهاد، نهک هه ر خواى گه وره خوشى ناو پت، به لکو زو ريشى دهبوغز ني پت و رقى لي پ هه لده ست پت، جيهادى بى په ياميش، هه ر گه له کۆمه کى جا هيليه ت | سهر خستنى ره گه ز به رستى | خز مه تکردنى هه واو هه وه سه، بۆيه دمبي ته مايه ي سزاي خواى گه وره ..

باسى ئه م پوخته يه ي سهرى به م شيومه يه |

به شى يه که م

ماناي جيهاد

جيهاد له روى زمانه وانیه وه، ماناي رهنجدانه. له روى زارا و ميه وه بر يته له سهر ف کردنى هه مو وزه و توانايهک له کاتى ئاشتى و جهنگدا بۆ هينانه دى ئامانجه گانى په يامى ئيسلام له هه مو بواره گانى فيکرو کۆمه لکارى و کۆمه لايه تى و ئابورى و زانستى و سهربازى و بواره گانى ترى ژيان، ئه مه شه که قورئانى پيروز له زور شو پني دا جه ختى لى دمکاته وه، وه کو که دمفه رموى :
(وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ ۚ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ)
الحج/ ۷۸ واته : سهر پاستانه له بهر خاترى خوا جيهاده که بکه ن، ئاخىر خو ئه و

ھەلبۇزاردون، لە دىنەكەشدا ھىچ كېشەو گىرىتەككى بۇ پېش نەھىيان.. بە مانايەكى دىكە يەنى ئەو جىھادى، كە خۇاى گەورە ئىوھى بۇ ئەنجامدانى ھەلبۇزاردە، بوارو شىوازەكانى ئەوئەندە تەنگ و تەسك نىە، نەتوان ھىچى لى ئەنجام بەن! ئەو بە شىوھى جىاوازى وا لەسەرى ھەرز كردون، كە لەگەل ئەو وزەو تۈناو دەسەلاتەى لەخۇتاندە دەگونجىت، كە خۇاى گەورە لە خۇتانىدا ھەراھەم ھىناوہ^١.

پېغەمبەرى نازدار ﷺ چوارچىومىھكى بەرفراوان بۇ جىھاد لە دو خالدا دەخاتە رو :

١. لە دەرختى ھاوگىشە كەردەوھىيەكانى جىھاد، كە لە مەيدانىكى ئىجابىي كارو چالاكىدا دەبىت.

٢. ھۆشدان ۋە ھەمەردان لە ھەمو ئەو چالاكى و ھەلوستانەى، دژى چالاكىە كەردەوھىيەكانى جىھاد دەبنەو، ھەروھە پەنا گرتن بە خۇاى گەورە لە سستى ۋە مەمەلى ۋە نەخۇشى ۋە قەرزارىي ۋە ژىردەستەيى دەسەلاتداران^٢.

لەم رەوھىيە، كە جىھاد تەكنۇلۇژىي ئىسلامە، لە كاتى ئاشتىدا كارو بەرھەم ھەراھەم دەھىنىت و، لە كاتى شەپشدا رەو رو دىستەرىئەكان دەبىتەو، لە ھىچ يەكەك لەم دو كاتەشىدايە كار بۇ ئەو ناكات، ئابورى دامەزراو بژىوى بەرزو پەلى سىياسى بۇ رەگەزىكى دىارىكرەوى مەوفايەتى بەھىنىتە دى، يان گەلەك بالادەست كات بەسەر گەلەككى دىكە، يان گەلەنى دىكەدا، يان ئىمتىيازاتىك بۇ خەلەككى دىنى دور لە ئەھلى دىنى تر مەسۇگەر كات، نەخىر، ئىسلام لە ھەمو ھەول و تەقەلاكانى خۇيدا، مەبەستى پەرومەردە كردنى كۆمەلەك مەوفا، ۋە شىاوى ئەو بن ئەم پەيامە خاويە ھەلگەرن ۋە جىھانى بگەنن، بۆيە ئەوھى ئىستا و لاتانى پېشكەوتوى پېشەسازو زاناو

^١ تەفسىرى تەبەرى ب/١٧ / ٢٠٥

^٢ لە ھەدىسى سەھىھى بوخارى ۋە مۇسلىمدا ھاتە، كە پېغەمبەر ﷺ لە زىكرەكانىدا دەپھەرمو : (اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ وَالْبُخْلِ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ غَلَبَةِ الدَّيْنِ وَقَهْرِ الرِّجَالِ)

ئىدارىيەۋان دەپكەن، جىھادى بىي پەيامە! بۇيە دەپنىت جىھان كەتۈتە تەنگزەي ئەۋەدە، كە گەلىك دۇي گەلانى تر جىھادىكى بىي پەيام دەكات، يان لەملاۋە مىللەتلىكى ترى خاۋەن پەيام دەپنىت، كە لە خەۋنىكى قورسى سەۋزىدا پرخەي دىت و دلى ھەر بەۋە خۇشە، كە دەقى پىرۋزى پەيامەكەي ھىشتا لەبەرەۋ لە دەزگا پەرۋەردىيەكانىدا دەخوئىتەۋە، بىي ئەۋەي جىھادى لە پىناۋدا بكات و كارامانە ھەلىگرىت و بىگەئىتەۋە بە جىھانىان!!

لەم رۋانگەۋەيە، كە دەپىت بايەخىكى قوئىر بە مانا شارستانىتەكەي جىھاد بىرئىت، چونكە يەكلىك لە واتاكانى ئەۋەيە، كە جىھاد (ئەمنىەتى ئىسلامى) مەۋگەر دەكات، بە مانايەكى رۇشنىر ئىسلام دەپەۋىت بە جىھادكە پەيامەكەي بگەئىتە گەلانى تر، تا ئەمنىەتى فىكرىي مەدەي و دەرونى شوئىنكەۋەتۋانى خۇي راگرىت، تا مانەۋەي توخم رەگەزى نەۋەي مەۋفایەتى مەۋشكەۋەتۋو بالاچونىان دابىن كات، چونكە - بە پىي دىدو تىرۋانىنى ئىسلامى - ئەۋەي، كە جىي مەترسىيە ھەرەشەي رىشەكلىش كەردنى توخم نەۋەكانى مەۋفایەتى دەكات جۇرى (بەھاۋ نەرىت) ي كوفەرە، كە ياساۋ رىساكانى خەلق و گەشەۋ نەشۋەماۋ چارەنوس سازىي لە خەلىكى دەشارىتەۋە، ناھىلىت ۋەكو خۇي پەي پى بىرئىت و رەفتارى ژىرانەي لەگەلدا بىرئىت.. چونكە بەھاۋ نەرىتى كوفەر بە ئومىدى لەزەتى زىاتر لە ژيان مەزەكانى ھەمو پالئەرە دەرونىەكانى ۋەكو خەزو ترس، لە ھەۋاۋ ھەۋەسكارىي مەملانى شەرە پالى خۇدى مەۋفایەتىدا دەخاتە گەر ئىتر ھەمو شىۋەي بىر كەردنەۋە ھەست و ھۇش مومارەسەۋ رەفتارۋ ھەلىسۋەكەۋەت و پەيۋەندىيەكانى كۆمەلگەكان لەم دىدو بۇچون و تىرۋانىنە كوفرانەۋە سەرچاۋە دەگەرن! ئەمەش كۆتا پلەي دژۋارىيە، چونكە دەرجون و لادانە لە رىساكانى گەردون و ژيان.. ئىسلام پىي ۋايە ئەگەر ئەھلى كوفەر لە ناۋچەيەكدا دەسەلات بگەرنە دەست، پىرى دەگەن لە سەمەكارى مەھەقى و زولمى سىياسى فىكرىي، پىرى دەگەن لە ئاشوبى كۆمەلەيەتى، شىرازەي ھەمو پەيۋەندىيە كۆمەلەيەتىەكان

دەپسېنىن و، خەللى دىمبەنەۋە زەمانى شەپشۇقى دارىستانى ۋ ياساى دواكەۋتويى (دەسلەتدار دەپبات و بى دەست تەماشاي دەكات)!!.. ئەمەش نەمانى پارسەنگى ھاۋكېشەى زىانى مۇقايەتتە، بۇيە ئىسلام شوپن كەۋتوانى ھان دەمدات خۇبەخت كەن لە پېناۋى رادانى بەھاۋ نەرىتى كوفرو، سەندەۋەى دەسلەت لە دەزگاۋ نوپنەرو كەسايەتتەكانى كوفرو ديسان ۋ لە ھەمان كاتدا ۋ لە بەرامبەرىشدا ھەمو پەنجىكى خۇيان بىخەنە كار، بۇ بىلاۋ كەرنەۋەى بەھاۋ نەرىتى ئىماندارىي و خىرو خىرات كەرن، بۇ خەمەتى خۇپندكارانى شەرىع و ھەلگەرنى بانگەۋازى بەھاۋ نەرىتەكانى ئىسلام و لە پېناۋ پىادەكەرنى ھوكمى ئىسلام و دامەزاندەنى دەسلەت و دەزگاكانى، تا ئاشتى ۋئەمنىەت بۇ ھەمو خەللى بېتە دى.. ئا ئەۋەشە تەفسىرى ئەۋەى، كە دىن بۇ خواۋ بېت ۋبەس (وَيَكُونُ الدِّينُ لِلَّهِ) البقرة/۱۹۳.

ئەم چەمكە ئىسلامىيە ئەمنىەت ۋ ئاشتى، زۆر جىياۋازى ھەيە لەگەن زاراۋەى ئەمنى قەۋمى، كە ۋ كۆمەلگەكانى ئەمپۇدا باس دەكرېن، كە دەبنە مايەى جۇرھا ستەمكارى و دەستدېزى ۋ يەكتر كەرن..

پېناسەى جىھاد بەۋ شىۋەيەى سەرمەۋە، كە پون كرايەۋە، ۋا دەكات، كە تەرجومە كەرنى جىھاد ۋەكو زاراۋەىك بۇ زامانىكى تر كارىكى زەحمەت ۋ زىانبەخش بېت، كارىكى زەحمەتە، چۈنكە بە زەحمەت دەتوانىت ۋشەيەكى ۋاى بۇ بدۇزىتەۋە گە ئەۋ ماناۋ ۋاتايانە بگەپنېت، زىانبەخشىشە، چۈنكە ۋاتاۋ مانا ەرمبەيەكانى دەشپوېنېت.. نابىنىت كە بە ئىنگلىزى كراۋە بە (Holy War) چەند زىانى گەياندەۋە؟! نابىنىت، كە تەنھا مانايەكى بەخشىۋە، گە گۋايە جەنگى پېرۇزەۋە بەس؟! جەنگە پېرۇزەگەش، كە زاراۋەىكى دىنى مەسپىچىتتە ھەر راست ناكەۋېت، كە ۋابزائىت پراۋپرى جىھادى چەكدارىيە! ئەدى كۋا ماناۋ ۋاتاكانى تىرى جىھاد؟!

لېرەدا پېۋىستە ئامازىيەك بەۋە بگەين، كە ھەندىك ئاسەۋارى كلتورى پېش ئىسلامەتى گەلانى مۇسولمان، كارىگەرىيەكى خراپيان خستە ناۋ ۋاتاي

لە زەمىنەى ئەم سى ھۆكۈمەت دەتوانىن بلىين، كە جىھاد سى مەيدانى ناوھكى لە خۇ دەگىت، كە جىى ھەر ھەمو كاروبارو چالاكىەكانى موسولمانىان تىدا دەبىتەو، چۈنكە ئەو بەمەيدانانە لەگەل نوئ بونەوودا دەكشىن و، زياتر رى بە شىوازو ھۆو پەيوەندى و دىزگای دىكە دەمدن، كە كات و شوپن دايان دەھىنەت ئەو مەيدانانەش برىتىن لە :

۱. مەيدانى جىھادى پەرورەدەكارىي :

ئامانچ لە پەرورەدە كردنى تاكى موسولمان لەم مەيدانەدا، داپشتنى كەسايەتەكەيەتى، تا لە (أَسْفَلَ سَفِلَيْنَ) التين/۵ واتە: كۆتا پلەى خوارى، لە ھىچ ۋەجىيەو بەگۆرپىت بۇ ئاستى (أَحْسَنَ تَقْوِيرٍ) التين/۴ واتە: باشترىن شىوازى سەپراستى.. تا لەو ئاستەيەو، كە ملكەجى ھەواو ھەومسى خۇيەتى ۋەھەلپەكارىي دوى ھىنانەدى ھەزەكانى خۇيەتى و بە ئاراستەى پالئەرە دەرونيەكانى خۇيدا دەروات، كە ھەمو يان كاتى ۋەساتىن، يان كاردانەووى ھەلچۈنى تاكرەوى خۇى ۋەخۇبەسەرىين، بۇ ئاستى سەلماندى ھەبونى خۇ (تحقيق الذات)، كە مروۇف لەو ئاستەيدا ھەبونى ھەقىقى و كاريگەرىي خۇى دەچەسپىنەت، چۈنكە بە پىي ژىرىي و بىرى خۇى دەروات ۋەھەنگاوەكانى لەبەر رۇشنايى ئەو دەرسانەدا ھەل دەھىنەتەو، كە لە ئەزمونەكانى ژيانى خۇيەو ھەيروبو.. ئەوى گەياندوشىيەتە ئەم ئاستە، ئەو دىدو بىرو ھۆشەى بو، كە زانى كردگار كىيەو گەردون چىەو مروۇف بۇجى لەسەر زەمىنەو ژيان بەرەو كوى دەروات..

جىھادىش بەو شىوەى باس كرا، كاريكە دەبى پشت بە نەخشەكارىيەكى وردى زانستىانە بەستەت و، ئامادەباشىيەكى تەواوى بۇ ساز كرىت، پىويستە دەزگاو پىسپۇرى خۇى ھەبىت، دەبى بازنەى كارو شىوازو چۈنيەتى خۇى

ھەبى، دەبى كەسانى پەرۋەردە گىراۋ پەرۋەردەكارى خۇى ھەبىت، كە تايىبەتمەندى بۈرەكانى بن، مەگەر نابىيىنىت چۇن پىغەمبەر ﷺ كاربەدەستان و تايىبەتمەندانى جىھادى پەرۋەردەكارى و زانستىشى گەياندۇتە پلەو ئاستى جىھادى گۆرەپانى جەنگو (مداد العلماء ودماء الشهداء) مەرەكەبى پىنوسى زانايان بە خۇىنى شەھىدان چواندوۋ^۱.

لېرەدا دەبى ئامازە بەو شىۋاندەش بگەين، كە لە سەردەمەكانى تەقلیدگەرايى و نوئى نەگردنەوو و مستانى ئىجتىھاددا لە مەيدانى جىھادى پەرۋەردە كردندا پرویداو، وەكو ئەو بەش بەش كردن و داپر بونەى خرايە نيوان تەومرەكانى پەرۋەردەى ئىسلامى و مەيدانەكانىەو. بۇ نمونە ئەم شىۋاندن ۱ پشيوپە بو، كە وای كرد پەرۋەردە كردنى نەفس ۱ خۇراھىيان لەسەر پابەندىى دروست بە ئىسلامەو بەبىتە بەرپرسىتپەكى تاك كەسى و ھەر مۇسولمانەو خۇى بەرپرسى پەرۋەردەكردنى نەفسى خۇى بىت! بەمەش ئەم مۇسولمانە دەكەوتە مەملانى و دەبەرىك راجونىكى سەختى خۇى لەگەل خۇى! زۇرانبازى رەقنى دىندارىەكەى بەرامبەر پالئەرى نەفس و حەزو

^۱ نوسەرى بەرىز ئاۋا ئامازەى داۋە كە ئەو ھەدىسە، بۇيە لە پەراۋىزمەكەدا نوسىۋىتى بېروانە كىتپى (فيض القدير شرح الجامع الصغير ب ۶ القاهرة - دار الفكر ۱۳۹۱ / ۱۹۷۲ ۱ ۴۶۶ ژمارە ۱۰۰۲۶) بۇ ساغ كىردنەۋى زۇر گەپام، گەپشتمە ئەۋەى ۱ زۇرىنەى ئەۋانەى بەكاريان ھىناۋە شىعەن، چۈنكە لە سەرچاۋى ھەدىسى ئەھلى سۈننەتدا، وەكو كىتپى المقاصدەكەى ئىمامى سەخاۋى بەو دەقەى، كە دەللى : (يوزن مداد العلماء بدماء الشهداء فى رجح مداد العلماء) بە قسەى شىخ ھەسەنى بەسرى زانىۋو ھەر واشى ناساندوۋ، بەلام خەتپى بەغدادى بە رىۋايەتى (وزن حبر العلماء بدم الشهداء فى رجح عليه) گىراۋىتپەۋە، كە ھەدىسەو لە ئىبنو عومەرەۋە گىراۋەتەۋە، بەلام دەربارەشى گوتپەتتى : (وفى إسناده متهم بالوضع) واتە: لە سەنەدەكەيدا لاۋازى تىداپە (كە محمد بن جەعفەر) كە بە ھەدىس ھەئبەستى ناسراۋە، بۇيە ھەرمۇيانە ھەدىسكى زەمىفە! لە رىۋايەتى تىرشدا ھەيە وەكو، كە شىرازى لە ئەنەس ۱ مەۋھىبى لە عىمرانى كۆرى ھەسەن و ئىبنو عبدالبەر لە ئەبۇد دەرەۋو ئىبنول جەۋزى لە العلل لە نۇعمانى كۆرى بەشىرەۋە گىراۋيانەتەۋە بەلام المناۋى دۋاى باس كردن ۱ ھەمۇى ھەرمۇپەتى: سەنەدەكانيان زەمىفە بەلام بەيەكترى بەھىز دەبن..

ئارمۇزەكانى، تا سەرمۇنجام يۈۈ دەرۋىشىكى دامامى وازەين لى دىنيا، گە ھەزارى
و چىلگىنى پىۋ باشىر بىت، ۋەك لى رىكخستى زىيان و بەھرمەند بون لى
جوانىيەكانى بون و گەردون!!

۲. جىھادى رىكخستى :

مەبەستى ئەم جىھادىش رىك و پىك كىردى تۈنلەۋ وزەى ئوممەتەكەو
بەگەر خىستىنى لى كات و شۈپنى گۈنجاۋى خۇيدا، كە بە پىۋ زاراۋى قورئانى
برىتىيە لى (ۋىسە).. واتە تۈنلەۋ گەرمستەيى ۋ واتايى و مۇۋقەين (ماددى ۋ
مەنەۋى ۋ بەشەرىي) و رىكخستىيان بە پىكەۋە سازاندن ۋ گۈنجاندىيان
لەگەل يەكتىدا، بىۋ ئەۋەى بەيلىرىت ھىچ لى ھىچيان بە ھەدەر بىرۋات، يان
خوارو خىچ بىرۋات، يان ناھەمۋار بەكار بەيلىرىت، تا ھەمۋىيان بىنە تەۋاۋكەرى
يەكتىرى و، بە ھەمۋىيان بىنە مايەى ھەلگىرتى پەيامەكەو ھىنانە دى
ئامانجەكانى.. قورئانى پىرۋز ناراستەى (ئوممەتە مۇسۇلمانەكەى) ۋا دەكات،
كە ئەگەر ئەقلىيان بەۋ ھاۋكىشەيە شكاۋ تۈنلەۋ بە رىك ۋ پىك كىردن ۋ
پارسەنگ كىردى بىخەنە كارو ئارامىش بىگرن ئەۋ كاتە رىزەى (تاكە
ئىماندارەكان) بەرامبەر كافىرەكان دىمىتە (۱- ۱۰ يەك بۇ دە)!! ئەمەش ھۈى
پاست بەگەر خىستى جىھادى رىكخستى مۇسۇلمانانە، سەرمۇنجامى تىگەيشتى
مۇسۇلمانانە لى ھاۋكىشەكەو نەقامى كافىرانە لى، چۈنكە ئەمان بە فىرگىردى
خۋاى گەۋرە پەيىيان بەۋ ھاۋكىشەيە بىردۈە، بەلام كافىرەكان ھىشتا نازانن،
ئەقلىيان پىۋ ناشكىت، بە زاراۋى قورئان (قُرْآنُ يَفْقَهُونَ)، سەرمۇنجامى ھەر
تىكچىرزان ۋ رۈبەرۋ بۈنەۋمىيەكى مەيدانى جىھادى چەگدارىيىش تىكشكانى
كافىرەكان ۋ سەركەۋتى مۇسۇلمانان دىمىت، بەۋ مەرجەى مۇسۇلمانان باش لى
ھاۋكىشەكە ھالى بو بن و، چاكىش وزەۋ تۈنلەۋكانىيان رىك خىستىت، بۈيە

دەفەرمۇي : (إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عَشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ) الانفال/ ۶۵ واتە : ئەگەر ئىيۈە ۲۰ كەسى بە ئارامتان تېدا بېت، دۈسەد كەس دىمەزىن، ئەگەر سەد كەستان ھەبېت زال دىمىن بەسەر ھەزار كەس لەوانەى باۋمىرپان نەھىناۋەدو كافىرن، چۈنكە ئەۋان تىناگەن و پەى بە ھاۋكىشەگان نابەن..

ئەۋان پەى بە ھاۋكىشەى رېكخستىن و ئامادەكارىي رۇخى و دىرونى ۋ ماددى نابەن، ئەۋان لە شىۋازى رۈبەرۈ بۈنەۋەكە ھالى نابىن و، سود لە ستراتىژىتى شوپىن ۋ ئاراستەى مەعنەۋى و گىرنگى ئامانجىك، كە خۇى لە پىناۋادا دىمى بۇ بىرېت بە كۈشت نابەن، ئەۋان نازانن ئەۋ ئامانجە كامەيە، كە لە ھەقىقەتدا دىمى ئەۋ ھەمو وزمو توانا مادى و مەعنەۋى و بەشەرىيەى بۇ بىخىرېتە گەر!!

جىھادى رېكخستىن بەم مانايەى، كارىكى تاك كەسى نىە، بەرپرستىيەكى تاك تاكى ئەندامانى ئوممەتە مۇسۇلمانەكە نىە! نەخىر، ئەمە كارىكى ستراتىژىي ئوممەتەكەيە، ۋە دىمىت دىزگاي پەرۈمردىمى ۋ زانستى ۋ تەتبىقى بۇ ھەراھەم بېيىت، دىمى مەركەزى لىكۈلېنەۋەدو پىسپۇرانى بۇ ئامادە بىكات، دىمى شىۋازو كەرمستەى پىۋىستى بۇ بىسازىنېت و، ئاسانكارىي بۇ ئەۋ دىزگاو پىسپۇرانەى بىكات تا سەرھەتا ئەم ھاۋكىشەيە ئىستىعاب بىكەن، ئىنجا رەھتارى لەگەلدا بىكەن و نەخشە ستراتىژىتەكەى داپىژن ۋ وزەى ھەموانى بۇ بىخەنە گەر.. بۇيە ھەر لە سەرھەتاۋە پىۋىستە ئاستى رەسەنېتى قورئانى ۋ رۇشنىبىرىي ۋاقىعيانەى خۇدى پەرۈمردەۋانان وئاراستەۋانان ۋ رېبەران بەرز بىكرېتەۋەدو، زەمىنەى گەشەيان بۇ ئامادە بىكرېت و ئىمكاناتىيان بىخىرېتە بەردەست، تا بىتۈانن پلان بۇ بە ەمەلىي كىردنى ئەۋ چالاكىانە داپىژن، كە ھاۋكىشەكە دىخۋازىت..

۳. جىھادى چەكدارانە :

ئامانجى ئەم جىھادە لايىق ئەم بەربەست و كۆسپانەن، كە دېنە سەر پىي مانەۋەدو گەشەي توخى مەرۇف، ئەمىش لەو كاتانەدايە، كە ھەمو شىۋازەكارەكانى دىكەي پەرۋەردىي ۋ ئاراستەي تەنزىمى، دەرھەقىتى ئەم بەربەستانە نايەن و ھىنانە دى ئەم ئامانجە بەرزەي مانەۋەدو گەشەي توخى مەرۇف و مەرۇفەي زەھمەت تر دەبىت، ئەۋەدى لەم خالەدا زۆر جىي سەرنجە ئەۋەپ، كە ئامانجى جىھادە چەكدارىيەكە . چۈنكە دەبى لە چۈر چىۋەدى رىسا عەقائىدى و ياسا، شەرىئەكانەۋە ئەنجام بەرپىت، كە ھەمو پىۋەدى پابەند بون و دەبن . ھەر ئامانجى پەيامە ئىسلامىيەكەيەۋە ھىچ شىۋمىيەك ۋ لە ھىچ قۇناغ و ھەنگاۋىكىدا لە ئامانجى پەيامەكە دور ناكەۋىتەۋە.. بۇيە كاتىك، كە ئامانجى پەيامەكە پىش جەنگ، يان لە كاتى شەرى چەكدارىدا دېتە دى، شەپ دەۋەستىت و لەۋرى شەرىئەۋە ناھىلرېت كەس لەخۇۋە بىكات! نمونەي ئەمەش لە پى و رىبازى پىغەمبەرى نازداردا ﷺ زۆرە لەۋانە:

« ئوسامەي كۆرى زەيد خوا لە خۇي ۋ باۋكى پازى بىت گىرپايەۋە گوتى ، (بَعَثْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى الْحَرَقَةِ مِنْ جُهَيْنَةَ قَالَ : فَصَبَّحْنَا الْقَوْمَ فَهَزَمْنَاهُمْ قَالَ : وَلَحِقْتُ أَنَا وَرَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ رَجُلًا مِنْهُمْ، قَالَ : فَلَمَّا غَشِيَئَهُ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، قَالَ : فَكَفَّ عَنْهُ الْأَنْصَارِيُّ، فَطَعَنَتْهُ بِرُمْحِي حَتَّى قَتَلْتُهُ، قَالَ : فَلَمَّا قَدِمْنَا بَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيُّ ﷺ، قَالَ : فَقَالَ لِي : (يَا أَسَامَةُ أَقَتَلْتَهُ بَعْدَ مَا قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)؟ قَالَ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّمَا كَانَ مُتَعَوِّذًا قَالَ : (أَقَتَلْتَهُ بَعْدَ مَا قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)؟ قَالَ : فَمَا زَالَ يُكْرِرُهَا عَلَيَّ حَتَّى تَمَنَّيْتُ أَنِّي لَمْ أَكُنْ أَسْلَمْتُ قَبْلَ ذَلِكَ الْيَوْمِ)^۱ واتە : پىغەمبەر ﷺ

^۱ ئەمە رىۋايەتى بوخارىيە لە تەجريد الصحيح ب ۲ غزوة مؤتە ل ۸۲ لە رىۋايەتى مۇسلىمىشدا لە جۈندىي كۆرى جۈنادەۋە خوا لىي پازى بىت دەگىرپىتەۋە، كە پىغەمبەر ﷺ لە ئوسامەي پەرسى « بۇچى كۈشت؟! ئوسامەش گوتى : ئاخىر زۆر زىانى بە مۇسولمانان گەياندا، فلانى كۈشت، فلانى كۈشت جەند ناۋىكى ئاۋا ھىنا، ئىتەر كە من ھەلەمەم كەردە سەرى لە ترسى كۈشتى خۇي وتى لا الە الا الله، پىغەمبەر ﷺ فەرمۇى : (اقتلتہ؟) واتە : كۈشتت؟ فەرمۇى : بەلى، ئەۋىش فەرمۇى

ناردىنى بۇ ناوچەى حىرقەى ھۆزى جۈھەينە، بەرمەبەيان دامان بەسەرياندا و
شكاندمانن، من ۋ پياۋىكى پىشتىوانەكان (ئەنسارى) كەوتىنە سەر كابرايەكەيان،
كە گرتەمان، ھاۋارى كرد (لا الە الا اللە) پىشتىوانەكە لىي گەپرا، بەلام من
رمەكەم كرد بە سكىداۋ كۈشتەم، كە ھاتىنەۋە خزمەت پىغەمبەر ﷺ بۇمان
گىپرايەۋە، پىغەمبەر ﷺ ھەرمۇى ۋ (ئەرى ئوسامە كۈشتەت دۋاى ئەۋەى وتى
لا الە الا اللە؟) وتم ۋ ئەى پىغەمبەرى خوا لە ترسى كۈشتەنى خۇى وتى، بەلام
ئەۋ ھەر دەپھەرمۇ ۋ (ئەرى ئوسامە كۈشتەت دۋاى ئەۋەى وتى لا الە الا اللە؟)
ئەۋەندەى دۋپات كەردەۋە خۇزگەى ئەۋەم دەخواست، تا ئەۋ رۇژە مۇسلىمان
نەبومايە..

ۋ مىقدادى كۈپى عەمرى كىندى خوا لىي پازى بىت، كە يەككە لەۋانەى
بەشدارى غەزاي بەدرى كەردە، ھەرمۇى لە پىغەمبەرم ﷺ پەرسى : (يا رسول
اللہ أرأيت إن لقيت رجلاً من الكفار فقاتلني فضرِب إحدى يدي بالسيف فقطعها، ثم لا ذ
مني بشجرة، فقال: أسلمت لله، أفأقتله يا رسول الله بعد أن قالها؟ قال رسول الله ﷺ لا
تقتله"، قال: فقلت يا رسول الله إنه قد قطع يدي ثم قال ذلك بعد أن قطعها، أفأقتله؟
قال رسول الله ﷺ: " لا تقتله فإن قتلته فإنه بمنزلك قبل أن تقتله، وإنك بمنزلة قبل
أن يقول كلمته التي قال)، واتە ۋ ئەى پىغەمبەرى خوا ئەگەر تۈشى كابرايەكى
كافربوم ۋ كەوتىنە كۈشتارى يەك، ئەۋ دەستىكى منى بە شمشىر پەراندى لىي
كەردەۋە، پاشان خۇى خستە پال ھەدى دارىك و وتى مۇسولمان بوم، دۋاى
ئەۋەى واى وت بىكوژم؟ پىغەمبەر ﷺ ھەرمۇى ۋ نەخىر، وتم ۋ ئەى
پىغەمبەرى خوا ۋ خۇ ئەۋ ھۆلى لى كەردەۋەتەۋە، ئىنجا پەناى بىردۆتە بەر

(وكيف تصنع بلا إله إلا الله إذا جاءت يوم القيامة؟) واتە دەى چى لە لا الە الا اللە كە دەكەيت، كە لە
قيامتەدا دېتەۋە بېش؟ ئوسامە گوتى ۋ ئەى پىغەمبەرى خوا داۋاى لىبۇرەنم بۇ بىكە، بەلام
پىغەمبەر ﷺ ھەر دەپھەرمۇ (وكيف تصنع بلا إله إلا الله إذا جاءت يوم القيامة؟)
متفق عليه، لاى بوخارى ب ۴ ژمارە (۷۲۴۶) ۋ لاى مۇسلىم ب ۲ ۋ ۹۸ ژمارە (۹۵ - ۱۵۵) لاى ئىمامى
ئەحمەد دېش سەھىحە (مسند أحمد/ شرح الساعاتي ب ۷۰ لا ۱۰۱) ..

قەدى درەختەكە وای وتود!! پېغەمبەر ﷺ فەرموی: مەیکوزە، ئەگەر
كوشت، ئەوا ئەو دېتە شوپنەكەى تۆ، واتە پېش ئەودى بىكوژیت! تۆش
دەجیتە شوپنەكەى ئەو، واتە پېش ئەودى ئەو ھەسەى بکات گە کردى..

ئاراستەى ئىسلام لەودەش دورتر دەشیت، چونکە دەپەوئە نامانجى
جیهادەكە لەگەل نامانجى خودى پەيامەكە بسورپتەود، بۆیە ئوممەتە
موسولمانەكە وا پەرومردە دەكات، كە لیبوردەو سینهفراوان بیت، تارپى تۆلە
نەگرپتە بەر، تەنانەت دەپەوئە كاتى سەرگەوتن و بە دەسەلاتیتى بە دواى
ئەو سامانەشیدا نەپوات، كە موسادەره كرا لپى و زەوت كرا! تا نامانجە
بەرزەكەى ئىسلام وجیهادەكەى بۆ دوژمنان دەرگەوئە بە کردەودە بسەلیت.

شورمىجى كورپى زەببەى كیندى لە یەمامەودە ھاتە خزمەت پېغەمبەر
ﷺ، كە گەپشە نزیكى مەدینە، ئەسپەكەى لە دەرەودى شار بەستەودە خوئى
بە پى ھاتە ناو شارو، چوہ خزمەت پېغەمبەر ﷺ و لپى پرسى: خەلكى بۆ
لاى جى بانگەشەت دەكەیت؟! فەرموی: (إلى شهادة أن لا إله إلا الله وإقام الصلاة
وإيتاء الزكاة) واتە بۆ شایەتى دان، كە تەنھا اللە خوايەو شایانى پەرستەنەو بۆ
نوئزکردن و زەكاتدان.. كابر و تى: چاكە، بەلام من ھەندىك پیاوماقوئى
خۆمانم لەگەلدان، كە بەبى ئەوان ھىچ كارىك ناكەم، بەلكو من مۇسلمان
دەبەو، ئەوانیش بۆ ئىسلامەكە بانگەشەت دەكەم و بە موسولمانیتى
دەیانھەنم.. كە پۆیشەت پېغەمبەر ﷺ بە پاومرانی فەرمو: (دَخَلَ بوجہ كافرٍ
وَجَرَجَ بِعُقْبَى غَادِرٍ مَا الرَّجُلُ بِمُسْلِمٍ) واتە: ھەك كافر ھاتە ژورئ و، ھەكو ئەھلى
غەدر چوہ دەرئ، ئەمە مۇسلمان نىيە! ئىنجا شورمىج، كە بەرەو دەرۋازەى شار
گەپايەود مەرۋ مالايتكى بىنى پېش خۆيدان و دزىنى، كە موسولمانەگان زانىان
بە دواياندا چو، بەلام نەيانگەشەتنى..

سال ھات: چو، كە پېغەمبەر ﷺ دواى پەيمانى حودەيبىيە تەشرىفى
بردە مەككە بۆ ھەج، بىنى ئەودە شورمىجەو ھەمو مەرۋمالاتەكەشى پېيە، كە
پار دزىنى!! بەلام وا ھاتون، كە دياريان بۆ كەعبە ھىناود!! پېغەمبەر فەرموی:

(ھذا شريح دونكم) واتە : ئەو شۇرىھچە بېگەنى.. كە مۇسۇلمانەكان خۇيان بۇ گرتنى نامادە كرد، ئەو ئايەتە دابەزىە خوارى (يَكَايُهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا يُحِلُّوا سَعَتَرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهَرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْفَلَاحَ وَلَا ءَمِينَ الْبَيْتِ الْحَرَامَ يَتَّبِعُونَ فَضْلًا مِّن رَّبِّهِمْ وَرِضْوَانًا) المائدة/۲ واتە: ئەى ئەو كەسانەى باوەرئان ھىناوہ! پىگرتن لە دروشمەكانى خواپەرستى (كە خەلكانىك ئەنجامى دەمدن) بۇ خۇتان بە ڕەوا مەزانن و پەرستەنەكان ھەلمەوشىننەو، ھەروەھا لە مانگە حەرەمەكاندا (رەجەب و زولقەعدەو زولھىججەو محەررەم) دا كىشە مەنىنەو و ڕى لە قوربانى مەگرن، كە خەلگى دەيكات، ئەو ملوانكانەش دامەكەنن، كە خەلگى دەيكاتە مى مەر و ئازەلانىكىان، ^۱ وەك نىشانە بۇ قوربانى كردنىان دياريان كەن!! (واتە: با ھى خۇستان بن، تازە شورمىچ و كۆمەلە دزەكەى كردويانەتە قوربانى!!) ڕى لە تەوافكارانەى مالى خواش مەگرن، نەبادا ئەمنىيەتى مالى خوا تىك چىت!! ئەوى دىتە مالى خوا، ھەر چى بىت، ھەر بە ئومىدى ڕەزامەندى و فەزلى خواى گەورە دىتە ئەوى..^۱

ئىتر پىغەمبەر ﷺ غەيرى گوپراپەلى دەربرپن بۇ خواى پەرورەردگارو جىبەجىكردنى فەرمانە خواپىيەكە، ھىچى ترى نەكرد و ڕى نەدا نە شورمىچ بگرن، نە مەرەكانىشى لى بستىننەو!

ھەمو ھەلوپستە جوانەكانى پىغەمبەر ﷺ لەگەل دوزمن ، ناعەزەكانىدا ھەر وان، ھەموى نمونەى گەورمىي ، لىبوردمىي ، پىشەواپەتپە، ھەمو جىبەجىكردنى ئاراستە خواپىيەكانە، كە مەبەستى جىھادەكەو ئامانجى پەيامەكەى لىك جوئ نەكردونەتەو.. پىغەمبەر ﷺ زۆرتىن نارەحەتى و ئازارو ناسۆرى دەخراپە ڕى، بەلام ھەمىشە خۇى كۆنترۆل دەكردو گەورانە

^۱ نوسەرى بەرپز ئامازمى بە سەرچاوەكەى نەكردو، بەلام لە ھەندىك لە تەفسىرو كتپى ھۆى ھاتنەخوارموى ئايەتەكانى قورئاندا ئەو ڕوداوە كراو بە ھۆى ھاتنە خوارموى ئەو ئايەتە، و مكو ئىمامى قورتوبى بە لا ۴۳..كەمىك بە لەفزی جىاواز ھىناوئىتپەو..

پەقەتارى دەكرد، خەم ۋ ناسۆرو تورەبۇنەكانى خۆى دەرەواندەوۋو نەيدەھىشت لای بىنە گيانى تۆلە.. ھەمو جىھان ئەو ھەئۆستە نمونەيى ئەوى بىنى لە وەحشى كۆرى حەرب، كە حەمزەى مامى لە ئوھوددا بەو شىۋە دېندانە كوشتبو، كە جەرگ و دلى دەرھىنابو! كەچى ئىشى خۆش بو لە خۆشى نزيك كردهوۋ!! لە ھىندى ژنى ئەبو سوھيان خۆشبو، كە نەك ھەر نەخشەدانەرى پلانى كوشتنەكەى حەمزەى مامى بو، بەئكو جەرگ و دلەكەشيان كە بۆ دەرھىنا دايە بەر قەپال وىستى بىخوات، بەلام بۆى نەخور!! لە ئىبنو ئەبى سەرح خۆش بو، كە بە ناو قەرمانى ئەوۋو خراپترىن درۆى ھەئەست.. دواى فەتھى مەككە نەيھىشت ياۋەرە چەوساۋەكانى، خانو و بەرەكانيان لە قورەيش ۋ ئەھلى مەككە بىسېننەو، ۋ لە كاتى كۆچكردنى ئەماندا بۆ مەدىنە، ئەوان موسادەرميان كىرەبون و بۆ خۇيان زەوت كىرەبون!! وە ھەرومھا..

پەرۋەردەى ئىسلامى، پىۋىستى بە ھەر سى مەيدان و شىۋازەكەى جىھاد ھەيە، ھەموشيان دەبىت بە گوڭرەى فقھىكى رەسەن و واقىعى ئاراستەيان بىكەن و، ئاگادارى ئەھكامەكانى ناسخ و مەنسوخ بن ..^۱

^۱ ئىمامى ئىبنو تەيمىيە تىگەيشتىكى وردەكارانەى لە مەسەلەى ناسخ ۋ مەنسوخدا ھەيە، پوختەكەى ئەومىيە، كە نەسخ ھەر بە ماناى سېنەوۋ نايات، بەئكو جارى وا ھەيە بە ماناى لابرەن، كەنار دان، وەستانى كاتى، وەستانى خولىيانە بەكار دېنىت.. كە ھەر يەكەيان بە گوڭرەى كات ۋ بارودۇخ دىگۆڭرېن، لەوانەيە لە سەردەمىكا حوكمىكى شەرى نەسخ بېيەتەو، بەلام لەوانەيە بارودۇخىكى نوئ دېتە پېشەوۋو ناچار دىكات، نەسخەكە لادات ۋ حوكمە شەرىيەكە بگېرېتەو، نوسەرى بەرېزىش ئەم بۆچونەى ئىمامى ئىبنو تەيمىيە دىگىرېتەبەر ۋ پىي وايە ئەم بۆچونەيە، كە لەگەل ھەمىشەيى ۋ بەردەوامىتى دىقە قورئانىەكاندا يەك دىگىرېتەو، چونەكە ئايەتى قورئان بۆ ھەمو كات و شوئىنەكە.. بىروانە مەقدە التفسىر / ابن تيمية.. (نوسەر) لە دەستورو ياساى سەردەمى ولاتانى رۆژئاۋادا، زاراۋەكە ھەيە پىي دىلېن: ياسا مردەفكان، ئەمەش ئەو ياسايانەيە، كە ماۋى دە سالىان بەسەردا دەرۋات ۋ بەكار نايەن، دواى ئەو دە سالىان بۆ بەكارھىنانەومىيان (يان بلېين بۆ گەشانەوۋ يان زېندو كىرەنەومىيان) دە ھەزار بە ئىمزاۋ ناۋى زانراۋى خۇيانەوۋ داۋاى بەكاربىرەنەوۋ ئەو بېگەيە دىكەنەوۋ، كە مردەو.. گومانى تېدا نىيە، كە ھەندىك ئەھكامى ئىسلامىش وايە، بۆ نمونە ئەھكامى كۆيلە ئازاد كىرەن، كە ئىستا كۆيلەيەتى لە زۆر ولات نەماۋە چى و چۆن ئەھكامەكانى جىبەجى دىكرېن، كەۋابو ھەر ئەومىيە، كە بە

كەوابو جىھادە چەكدارىيەكە دەپىتە ھەنجدەتى بەكار لەو كاتانەدا كە بەھاو نەرىتى كوفىر كۆمەلگەيەك دەخاتە ژېر رىقى خۇى و دەكەوئىتە زولم و دەستدرىژى و دەپىتە مەترسىيەك بۇ نەھىشتى توخمى مەروۇف و مەروۇفایەتى يان بۇ رىگرتن لە گەشەو نەشونماى.. بەلام لەو كاتانەدا كە رى دایالوگ ۱ پىكەو دەوان ۱ لە يەكتر خالى بون مەيسەر دەپىت ئەھكامى جىھادە چەكدارىيەكە دەوستىت يان بلىن نەسخ دەپىتەو.. ئىدى دەزگاكانى پەرومردە ئىسلامى دەكەونە پەرومردە كردن و پىگەياندىنى كەسانى شىاو لایق بە دایالوگ و ھونەرى گرەو بىرنەوھى گەتوگۇ، لەمەشدا نابىت وتوئۇ تەومرە باسەكان بىنە جىئو قەسى ناشىرىن ۱ ھەلچون.. بەلگو پىاوانى بەرە ئىسلامى لە دایالوگەكەدا، دەبى بگەنە ئەو ئاستە بەرزە، كە جىھادى فىكرى دەخوازىت، تا بتوانن بە راقىترىن شىوھى موناھەشە (يىجادلوا) ى ئەھلى كوفىرى جىھانى بكنە ۱ چاكترىن (أحسن) ناومرۇك ۱ چاكترىن بەرھەم بىخەنە رو، كە لەگەل حەقىقەتەكانى گەردوندا يەك دەگرەنەوھە قەناعەت بە بەرە بەرامبەر دەكەن، كە خىرخوازى مەروۇفایەتى وا لەمەى ئەماندا ۱..

بى ھەلگرتى مەروۇفایەتى ۱ قۇناغىكەوھ بۇ قۇناغىكى تىرى، بۇ نمونە، كە لە قۇناغى يەكە ناوچەيەكانىيەوھ، يان لە نەتەوايەتيەوھ پى دەنىتە قۇناغى كوتلەكارىيە گەورە نىو دەولەتيەكانەوھ، ۱ لەسەر ئاستى كىشومرە گەورەكانى دنيا دادەمەزرىن، وەكو ئەوانەى ئىستا ھەن، ئەوھ دەخوازىت، كە دەزگا پەرومردەيەكان، ھەر چىان لە تەوانادايە بىخەنە كار، تا مامۇستاو پىاوانى واجىيەى خۇيان وا شىاو پەرومردە كەن، كە تەوانى جىھادى پىكخستى

ھەلپەسىرراوى دادەنرىت، تا كاتىك ئوممەتەكە لە بارودۇخىكى وەكو ئەو كاتانەدا پىويستى پى دەپىتەوھ.. ئەمەش ئەو بۇچونەى ئىمامى ئىبنو تەيمىيە، كە بۇتە جى لايەنگىرىى نوسەر. (وەرگىپ) ۱ نامازى نوسەرە بە ناپەتى ۱ (ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ) النحل/ ۱۲۵ يان ۱ : (وَلَا تَجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ) العنكبوت/ ۴۶ يان: (وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ) فصلت/ ۳۳..

تەنزىمى و ستراتىژىتىيان ھەبىت و، بتوانن تۆپكى بەرفراوانى لىۋمشاۋە بۇ پەيۋەندى بەستىن بسازن، كە يارمەتيدەريان بىت لە رونكردەۋە ديدو تىپروانىنى خۇياندا.. ديسان بۇ ئەۋەى بتوانن زەمىنەى زۆر لەبار ئامادە بگەن، كە ھەمو وزەى ھەمو ئوممەتەكە زۆر زىرەكانە بىخەنە گەر، تا پى بىننە قۇناغى تىرى پىشكەۋتەۋە، تا لە قۇناغەكانى (خىلەكى و عەشايرىتى) و (ناۋچەگەرىى ۋ ھەرىمايەتى) و (نەتەۋايەتى) دەرچن، چونكە ئەم قۇناغانە كاتىك ئوممەتى دىندارىى تىيى دەگەۋىت، كە ياساۋ رىساي خاۋاپيان لە گەشەى كۆمەلگەدا بىر جۈبىتەۋەۋە خۋاي گەۋرەش بەرزمەۋەندىەكانى خۇيانيان لە بىر دەباتەۋە لەۋەى، كە چۇن دەتوانن ئەۋ قۇناغە پاشكەۋتەۋە بىرن و، بىچنە قۇناغى ئوممەتىانەى نىۋ دەۋلەتى ۋ جىھانىتىيەۋە، كە ئامانجى سەرەكى پەرۋەردەى ئىسلامىيە لە پىكەيتانى ئوممەتى مۇسلماندا..

كورتەى باس ئەۋەيە، كە لادان ۋ ھىنانەۋە پىشى ھەندىك ئەھكامى شەرى، بە پىي بارو دۇخە نوپكان، ۋەكو كە بەسەر ئەھكامەكانى مامەلەدا دىن، بەسەر جىھادىشدا دىن، بارودۇخى ئاشتىخۋازانە شىۋازى ئاشتىخۋازانەى جىھادەكەى دەۋىت، ئەمەش لە سىياقى ھەمو ئايەتەكانى جىھاددا ھەست پى دەكرىت.. كە لە سەرەتاۋە بە خۇ ئامادە كردن و بە سامان بەخشىن دەست پى دەكات، ئەگەر بەشى نەكرد، جىھادى بىركارىى ۋ ژىربىزىى ۋ تەنزىمى كارو وزەكانى دەخىرتە سەر، ئەگەر ھەردوكيان بەشيان نەكرد، واتە مەبەستەكان بە ئاراستەى پەرۋەردەىى بانگەۋازەكەۋ سامان بەخشىنەكە نەھاتنە دى، جىھادە چەكدارىەكە دىتە پىش..لە ھەمان كاتىشدا دەروازەى دىالۋگ و گەفتوگۇى ئاشتىيانە ھەر كراۋە دەمىنپتەۋە، تا زوتر ھەلى تەقەبەست ۋ شەر ۋەستان فەراھەم بىتە بەردەست و ئاشتى بگەرپتەۋە..

گرنگى جىھادى چەكدارىى لە ھەمو مىژۋى مۇۋافىقەتدا لەۋەۋە زىاتر پون دەمىتەۋە، كە بىرۋاۋەرو تىۋرىە فىكرى ۋ سىياسىيەكانى جىھانى ئەمپۇى غەپرى مۇسلمانان دەبىنن، بە تايىبەتى پۇژئاۋا، ۋازى لە ھەزى دەستدرىژى و

كوشتارو تالان كىردى مىللەتانى دىكە نەھىناۋمو رەنگە، تا قىيامەتتىش ھەر
 ۋازى لى ناهىيىت، ھەر لە رەنجى ئەۋمدا دەپىت مىللەتانى دىكە ژېردەست كات،
 دواكەوتوپان كات، تا بە پىي ئەۋ رىساۋ دىدەى خۇي، كە دەلى ۱ (ناكۆكى ۱)
 مانەۋە بۇ بەھىزو چاكتىنە (كۆنرۇلپان كات خۇشى لە عەقلى دەستەجەمى
 خۇشىدا بە بەھىزو چاكتىر دادەنىت.. ئەم رىساپەشى بەلاۋە بەلگەنەۋىستىكى
 ئەۋمەندە راستە، كە ناپەۋىت موناھەشەى بىكات!! چىجاي پىداچونەۋمو گۆپىنى!
 ئاخىر لەم رۋانگەۋمىيە، كە تەماشى شەپرو جەنگ و دەبىرېك راجون دەكات بە
 پىداۋىستىيەكى بايۇلۇزى ژىانى دەبىيىت، بۇيە بەرپا كىردن و بەردەۋام
 كىردىشى بە پىداۋىستى ژىان دەزانىت!! چونكە ھەر لەم رۋانگەۋە پىي ۋايە
 ئەۋ توخمانەى لاۋازن نابىت بىمىن، نابىت جى بگرن، پىۋىستە بە شەپرو شۆپ
 لە بەرژمەۋەندى بەھىزەكاندا لەناۋ چن!! ھەر بۇيە رۇژناۋا ئەۋ ھەمو بايەخە
 بە سەربازى و چەك ۱ تىقلى سەربازى و خۇ بەھىز كىردن دەكات.. ئەمە
 دىدىكى فەلسەفى رۇژناۋايەۋ لەمىزە بە رەگى فىكرى باب ۱ باپىرپاندا رۇچۈە ۱
 ئىستاش ئەۋ رۋانگەۋ دىدە فەلسەفىيە تەۋمەرى سەركى جىھانپىنيانە، لەم

۱ مۇسلىمانان زۆر پىۋىستە شارمىزى ئەقلىيەتى رۇژناۋا بىن و شىۋى بىركىرنەۋمو رۋانگەى بەھا
 داپشتن ۱ بەلگەنەۋىستى فىكرى و شىۋازى بىركىرنەۋمو بۇچون ۱ ھەلەنەكاندىن شارمىزى بىن،
 ھەروەگى چۇن رۇژناۋا پلانى بەرامبەر مۇسلىمانان داپشت كاتىك، ۱ شارمىزى دىدو تىپۋانىن و
 بەلگەنەۋىستى فىكرى و رەقتارو رەۋىت ۱ بەھاۋ نەرىتى مۇسلىمانان بو، شارمىزى ئەمان ۱ ئىنجا
 كەۋتە كار لەسەر كىردىن، تا تۋانى مۇسولمانانىش بەگەر خات بۇ ھىنانە دى ئامانجەكانى خۇي!
 ھەمو جىھانى بەكارھىنا، تا ناۋا خۇي پى گەپاندو خۇي بەھىز كىردو دەسلەت و نەۋزى گرتە
 دەست!! تەۋمەرى سەركى جىھانپىنى رۇژناۋاش ئەۋ رىساۋ (ناكۆكى ۱) مانەۋە بۇ بەھىزو
 چاكتىنە) يە، ئەم رىساپە بە لاپانەۋە، ۱ ۋەكو تەۋھىدەى ئىمەيە، لەۋ دىدەۋە ھەمو فىكرو
 بىرۋاپورپىكىان داپشتە، نەك ۱ دىدى دىنى ئاسمانىيەۋە، پان لە رەۋىت بەرزى و بەھاى بە نىرخى
 كۆمەلگەى مۇۋاپىقەتەۋە.. رۇژناۋا بە تاپەتەى ئەمىركى فىكرى مەلانىي بە لاۋە پىرۇزە ۱ ۋەك
 ئىنجىل! بۇيە ئەۋمەندەش بايەخى بە دەرونىاسى (علم النفس) داۋمو دەكات، ئەمەش ۱ ۋەنەبىت
 زانستىك بىت بۇ رۋن كىردەۋمو ناساندنى ھەقىقەتى شت بىخىتە گەر، بەلگو بۇ ناسىنى ھەست ۱
 رەقتارى تاك و كۆى خەلگى دەخۇپىرېت و بەكارىت، تا بزانرېت بە چ شىۋازىك ھەمو گەلان
 دەخىرېنە ژېر بار، تا بزانرېت چۇن خەلگى تر دىكرېنە پەردى پەرىنەۋە بۇ كىلتورو رۇشنىرپان،
 تا بەكار بەپىرېنەۋە بۇ ھىنانە دى بەرژمەۋەندىيەكانى ئەمىركاۋ زەرومىكانى..

سەدانەى دوايىدا ئەم دىدە زياتر بۇ ھەمو دىنيا ئاشكرا بو چونكە رۇژئاوا بە شىۋەى ئىستىعمارى سەربازى و فىكرى زۇر بە جىددى تىۋرى خۇى بەسەر گەلاندا چەسپاند، ئىستاش بايەخى سىياسى ۋ عەسكەرىكەرى خۇى ھەر لەو دىدو بۇچونە ھەلسەفەىەومىە..^۱

لە بەرامبەر ئەم عەقلىيەتە غەير مۇسلمانەدا كە ئىعتىمادى سەرەكى خۇى دەكاتە سەر مەملانى ۋ دەبەرپك راجونى شەرپو، ئەو دەكاتە بىنەماى پەيۋەندىيەكانى دەرەۋى بە كۆمەلگەكانى ترى مۇۋاپىيەتپەۋە، كە ھاۋىيەشى ژيانى ئەم سەر زەۋىيەنى، گىرىكى ۋ زەرورەت و رۇلى جىھاد دېتە پېشى، ۋەكو بەربەستىكى دەستدرىژى رۇژئاوا، ۋەكو بەھۇش ھىنانەۋەى ئەقلىيەتى رۇژئاوا، كە بە ھەزى شەرپخۋازى ئاخىراۋە.. ئالپىرداىيە، كە بە شىۋەىەكى كاتى جىھادە چەكدارىيەكەى ئىسلام دېتەۋە پېشى.. مەبەستىش لىتى عەمەلىيات كىردنە! لىكىردنەۋەى ئەو ئەندامە نەخۇشانەى بەدەنى مۇۋاپىيەتىن، ئەو موتريف ۋ گەندەلانى، گەر بۇيان بلوئىت ھەر ھەمو دىنيا دەكەنە گۆرەپانى خۇيىنپىژى ۋ جەردەى ۋ ۋىرانكارى.. جىھادى چەكدارى بۇ ئەمە پېۋىستە بېتە پېشى، ۋ لاسەنگىيەكەى كۆمەلگەى مۇۋاپىيەتى ۋ ھىزەكانى ناۋى راست كاتەۋە پارسەنگى دروست كاتەۋە، چونكە ۋەكو ھىزىكى پاسەۋان، ھەر كاتىك دىترا دىنيا بەرەۋ تىكچون دەچىت پېۋىستە بېتەۋە پېشى، تا دادپەرۋەرىي و يەكسانى ۋ ئازادى ۋ براىەتى ۋ مافى خاۋەنىتى و پەيۋەندى ساغ ۋ پارسەنگ بۇ ھەمو كەس مەيسەر بېتەۋە.. ئەمانەش ئەو بەھا بەنرخانەن، كە خۋاى گەۋرە جىھادەكەى لە پېناۋدا ھەرز كىردون، نابىنىت نىەتى جىھاد كىردەكەش، ئەگەر لەمانە تىرازا جىھادەكە بەتال دەكاتەۋە؟! لەو روانگەۋەى، كە لە پېغەمبەرى پېشەۋايان ﷺ پىرسى، كە يەككىك لەبەر ئازىيەتى خۇى دەچىتە

^۱ ۋ ناسىنى راۋ بۇچونى ئەو رۇژئاۋايانەۋ زياتر شارەزابون لىيان، دەتۋانیت بگەپىتەۋە بۇدو كىتېبى نوسەر ۱ كىتېبى (فلسفة التربية الإسلامية) چاپى دوام لا ۱۵۶ - ۱۵۹، ھەرۋەھا كىتېبى (اهداف التربية الإسلامية) لا ۲۶۹ - ۲۷۰

غەزا، يەككى تر لەبەر خزمایەتی ۱ تیرەگەریتی دەجیت، يەككى تر بۆ دەسکەوتی جەنگ دەجیت، يەككى تر بۆ ناو دەرکردن، يەككى تر بۆ ریابازی، غەزای کۆی لەمانە لە پیناوی خوادایە؟ پێغەمبەر ﷺ وەلام ناوا دەداتەو، کە هەر کەس لە پیناوی بەرزکردنەو و شەخس خوادا بجیت، ئەو غەزای فی سبیل اللہ کردو ۱.. دەستەوازی : هەر کەس لە پیناوی بەرزکردنەو و شەخس خوادا، واتە بۆ چەسپاندنی ئەو پەيامە شارستانیەتی راقیە، کە ئیسلام هیناویەتی و موسلمان هەلیگرتو، دەبیت بە هەمو جیهانیانی بگەینیت، تا تۆوی مروڤ بمینیت و کۆمەلگەکە بە ئاسودەیی گەشەو نەشونما بکات.. ئەمەش هەمو هینانە دی هەندیک لایەنی تری خواپەرستین.. ئاخر شارستانیەتی ئیسلامی، ئا لەم دیدە خواپەرستیەتیەو مۆرك ۱ سیفاتی پەيامەکە خۆی بە جیهان دەگەینیت.. ئەمما وردەکاری پەيامەکە ئەو بریتیە لە مانای پەيامەکە، کە لە بەشی داهاودا باسی دەکەین ان شاء اللہ.

^۱ سەحیحی موسلیم بە شەرحی ئەووی ب ۱۳ ۱ - ۵۰ کتاب الامارە (چاپی دار الکتب العلمیة): لە ئەبو موسای ئەشعەری - خوا لێی رازی بێت - دەگێرێتەو، کە: (أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، الرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِلْمَنْعَمِ وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِيُذَكَّرَ، وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِيُرَى مَكَانَهُ فِي رَوَايَةٍ: يُقَاتِلُ شَجَاعَةً، وَيُقَاتِلُ حَيَّةً، فَمَنْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ قَاتَلَ لَتَكُونَ كَلِمَةً اللَّهُ هِيَ الْعُلَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ) متفق عليه واتە : ئەعرابيەك هاتە لای پێغەمبەر ﷺ ۱ لێی پرسى: ئەى پێغەمبەرى خوا! کابرايەك بۆ دەسکەوتی شەپ (غەنیمەت) دەجەنگیت. يەككى تر بۆ ناو دەر کردن دەجەنگیت، کابرايەکی دیش بۆ ئەووی شوێن دەستی دیار بێت (تا ببیتە فەرماندە) لە ریاپەتێکی تردا هاتو ۱ بۆ ئازایەتی دەجەنگیت. هەشە بۆ عەشیرەت گەریتی دەجەنگیت.. ئەمانە کامیان لە پیناوی خوادایە؟ فەرموی : ئەوی لە پیناوی بەرز کردنەو و شەخس خوادا (واتە دینی خوا) دەجەنگیت، ئەو لە پیناوی خوادایە.

بەشى دوم

ماناي پەيام (الرسالة)

وشەى الرسالة والرسول لە قورئاندا لە سەدان شوئىنى قورئاندا دوپات دىمبەنەو، بەلام لەو ئايەتەدا، كە بۆتە چوارچىۋەى توخمەكانى ئوممەتى موسولمان، ئامازمىيەك بە پەيامەكە دىكرىت لەودا، كە خۋاى گەورە دىمفەرمۇئ: (فِي سَبِيلِ اللَّهِ) واتە لە پىناۋى خۋادا، ناۋمروڭكى پەيام دىمبىت بە سى بەشى سەرمەكىەو :

۱. فەرمانكردن بە چاكە، كە تەومرەكەى برىتيە لە بانگەيشت كردن بۆ خۇسازاندن لەگەل ياساۋ رېساى خۋاى گەورە تا لەگەل رېسا گەردونىيە ھەستېكرامەكان و قەدىرەكانىدا يەك بىگريتەو، ئەمەش لەبەر ئەومىيە، كە مانەوو بەردەوام بونى مروڭى پىۋە بەندە..

۲. بەرھەلستىكردن ۱۱ خراپە، تەومرەى ئەمىش ھۇشيار كردنەوۋى خەلڭى ۱۱ ئىنزار كردنىيە لەوۋى نەكەن بە ياساۋ رېسا گەردونىيە خۋايىيەكان، يان بە رېسا قەدىرەكانى ئەو بىكىشرىن، چونكە ئەو ماناي نەمان ۱۱ زەرمەندى دىناۋ ئاخىرەتى مروڭ..

۳. باۋمپ ھىنان بە خۋاى گەورە، تەومرەى ئەمىشيان برىتيە لە قەناعەت كردنى تەواۋ بە تواناۋ دىسەلەتى بى سنورى خۋايى، بەوۋى كە ئەو، خاۋمەو ماقى رەفتار كردنى بە پىۋى ھەزى دانايى خۋى ھەيە، بەرھەمى ئەم باۋمپ ھىنانەش ئەومىيە، كە لە لايەكەوۋە مروڭايەتى لە شالاۋى خۋايەتى ساختەيى مروڭى ۋەكو خۋى رزگار دەكات، مل بۆ كەسانىكى ۋەكو خۋى بەو سىفەتەى بوبن بە خوا كەچ ناكات.. لە لايەكى تىرىشەوۋە بوارى تەواۋ بۆ توانا

زېرىى ۱ دھرونى ۱ جەستەيەكانى دەكاتەو، تا ھەرچى لەم گەردونەدا بۆى مەيسەر كراوو دەكەوئە بەر دەستى بۆ بەرژەومندى مرقۇفایەتى بى بەربەستى ترس ۱ بىم بەكاریان بەئینىت..

ئەم سى توخمە سەرەكیە سەرەو، كە پېكەتەى پەيامى خواپین لەو ئایەتەدا ھاتون، كە دەفەر موى : (كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ) ال عمران/ ۱۱۰ واتە: ئىو بەشتىن ئوممەت بون لە ئىو خەلكیدا خزانە بەرچا، بەوۋى فەرمان بە چاكە دەكەن و بەرھەستى لە خراپە دەكەن و باوەرتان بە خوا ھەيە..

ياومرى بەرپز ئەبو ھورمیرە ئەم ئایەتە رافە دەكات و دەلى : ئىو بەئە بونەتە بەشتىن ئوممەت، كە خەلكى بە زنجىرو كۆت كېش دەكەن، تا بە بەھەشتیاندا دەكەن! ئەمەش بەومىە، ۱ مۇسلمانان گيان ۱ مائیان لە جىھاددا خەرج دەكەن، تا سود بە خەلكى بگەپنن، ئىدى ھەتەن بەشتىن ئوممەتن، خەلكىش رەعیەتى خۆى گەورەن، ئەو كەسەش زىاتر خۆشەوئەستە، كە زىاتر بە پەرۋشى ئەو رەعیەتەى خۆى گەورمىە.

ئەو چاكەيەش، كە ئایەتەكە ئامازەى بۆ دەكات، ناوئىكى گشتگىرى كۆكەرەومىە، كە ھەمو شتىكى سودمەند دەگىتەو، كە بۆ مرقۇف ۱ كۆمەلگەكەى بخرىتە گەر، بۆ ئاراستە كەردنى رەفتارو پەرورەمەكەردنى رەوشتیان، بۆ پتەوكەردنى پەيوەندى ئىوانیان، بۆيە دەپىنىت، كە كابرايەك لە پەغەمبەرى ﷺ پرسى، چاكە چىە؟ فەر موى : (لَا تَحْقِرَنَّ مِنَ الْمَعْرُوفِ شَيْئًا، وَكَوَأَنْ تُعْطِيَ صِلَةَ الْحَبْلِ، وَكَوَأَنْ تُنْزِعَ مِنْ دَلْوِكَ فِي إِنَاءِ الْمُسْتَسْقَى، وَكَوَأَنْ تُنْجِيَ الشَّيْءَ مِنْ طَرِيقِ النَّاسِ يُؤْذِيهِمْ، وَكَوَأَنْ تَلْقَى أَحَاكَ وَجْهَكَ إِلَيْهِ مُنْطَلِقًا، وَإِنْ سَبَكَ رَجُلٌ بِشَيْءٍ يَعْلَمُهُ فَيْكَ وَأَنْتَ تَعْلَمُ نَحْوَهُ فَلَا تَسْبُهُ، فَيَكُونَ أَجْرُهُ لَكَ

^۱ ابن تیمیة : الفتاوى / علم السوك پ ۱۰ لا ۵۹.

وَزُرُّهُ عَلَيْهِ، وَمَا سَرُّ أَذُنِكَ أَنْ تَسْمَعَهُ فَاْعْمَلْ بِهِ، وَمَا سَاءَ أَذُنُكَ أَنْ تَسْمَعَهُ فَاجْتَنِبْهُ) رواه احمد^۱ واتە ۱ ھىچ كارىكى باش بە بېنرخ مەزانە، با پەتكىكىش بېت بېدەيت، با ئاغزىنەو قەيتانى پېلاويك بېت، با ئەو ئاۋە بېت، كە لە دۆلكەكەتدا ماۋەتەۋەو دەيدەيت بەو كەسەى ھاتوۋە ئاۋ ھەلگىشىت، با لادانى شتىك بېت لەسەر پىي خەلگى، كە ئازارپكىان پىي دەگەپنىت، با دىدارى براكەى خۆت بېت ۋەپروى خۇشەۋە بېبىنىت، ئەگەر كەسىك جىنپويكى پېدايت، كە دەربارەت دەيزانى تۆ جىنپوي بەۋە پىي مەدەرەۋە، كە لەۋدا دەيزانىت، تۆ پاداشتى ئەۋە ۋەردەگرىت ۲ ئەۋىش تاۋانەكە، ھەرچى بە گويىتدا چو پىت باش بو بىخەرە كار، ھەرچى بە گويىتدا چو خراپەبو توخنى مەكەۋە..

گومانى تىدا نىە، كە ئەۋ پېناسەى پېغەمبەرى نازدار ﷺ بۆ چاكە ھەمو باشەيەك ناگرېتەۋە، چونكە ئەۋ موراعاتى كابراى كردوۋە، بە پىي ئاستى ئەۋ بارودۇخ ۋ كەشى دەۋرۋەرى ۋ سەرنجدانى ئەۋ، ئاراستەى بۆ ھەندىك لەۋ چاكانە كردوۋە، بەلام لە سەرجەمى قورئان ۋ ھەدىسى پېغەمبەردا ﷺ (چاكە) ۋ (خراپە) بە شىۋەيەكى بەرفراۋان باس دەكرىن ۋ شىرازەى كۆمەلەيەتى نيۋان تاكەكان ۳ پەيۋەندى كۆمەلگەكانىش دەگرەۋە، پەيۋەندى گەلان ۋ دەۋلەتانىش، چونكە ھەرچى رەفتارىك گونجان ۴ پىكەۋەسازان لەگەل ياساۋ رىساي خاۋايدا دروست كات - چ ئەۋانەى لە گەردوندان، چ ئەۋانەى لە رىبازەكەيدان - ھەمو دەچنەۋە ناۋ بازنەى (چاكە) ۋەۋ، ھەرچى رەفتارىكىش بەۋ ياساۋ رىساپانە بكىشرىن، دەچپتە بازنەى (خراپە) ۋە..

پېناسەى پەيام بەم شىۋەيە، پېچەۋانەى دىدو تىروانىنى ھەندىكە، كە ۋا بانگېشت بۆ ئىسلامەتى دەكەن، كە ھىزىكى رادەرو توانايەكى رابون ۵ راپەرپىن ۋ بىياتنانى سىياسى ۋ سەربازى ۋ ئابورى مۇسولمانانە.. ئەمە دانانى

^۱ مسند احمد / تصنيف الساعاتي ب ۱۹ ۳ ۲۰۱. ئەۋ پاۋەرە بەرپىزەش، كە لىي پىرسى ناۋى (ئەۋەو جورپىن ئەلەھجىمى) پە..

ئامانجه له شویئی هۆکار دانانی هۆکاره له شویئی ئامانج.. راسته ئیسلام شویئکه وتوانی بۆ بهرزی و پېشکهوتن ههڵدەنی، بهلام ئەمه ئامانج نیه، ئەمه هۆکارو ئەنجامه، ئامانج بلأوکردنهوهی پهيامهکهی ئیسلام و به خهڵکی گه یاندنیتی، که ریزی موسلمانان و تواناو هیزو دهمهلاتیان وا لهم هه لگرتی بانگه وازه خواییه و گه یاندنیدا بهمهیه، که دهگه نه ته مکی و ئاسودهیی.. ئەمەش مەبەستی خۆی گەورەیه، که دمفه رموی: (إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنْ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ) التوبة / ۱۱۱ واته :خوای گه و ره گیان و مالی موسلمانان لیان دهکریت بهوهی، که بهههشتیان بۆ دهییت..

پێغه مبه ر ﷺ هۆشداریی ده داته موسلمانان، که لیان تیک نه جیت، ئامانج له شویئی هۆکار دانین و هۆکاریش له شویئی ئامانج.. بۆیه دمفه رموی: (إِذَا ضَرَّ النَّاسُ بِالْدينِ وَالْدرهمِ وَتَبَايَعُوا بِالْعَيْنَةِ وَتَبَعُوا أَذْنَابَ الْبَقَرِ وَتَرَكُوا الْجِهَادَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۖ أَذْخَلَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِمْ ذُلًّا لَا يَرْفَعُهُ عَنْهُمْ حَتَّى يُرَاجِعُوا دِينَهُمْ) رواه احمد^۱ واته : ئەگەر خه لکی پیسکه و چروک بون له بهخشینهوهی دینارو درهم میکداو، کهوتنه سه وداو مامه لهی گۆرینه وهو دهستیان به کلکی مانگاوه گرت و وازیان له جیهاد کردن له پیناوی خوادا هینا، خوای گه و رهش دمیانخاته ناو زه لیلیه که وه، ■ نه گه رینه وه سه ر دینه که یان له سه ریان لانا بات..

ههرومه ا دمفه رموی : (إِنَّ اللَّهَ بَعَثَنِي نَبِيًّا مَرْحَمَةً وَمَلَحَمَةً وَلَمْ يَبْعَثْنِي تَاجِرًا وَلَا زَارِعًا وَإِنَّ شَرَّارَ هَذِهِ الْأُمَمِ التُّجَّارَ وَالزَّارِعُونَ إِلَّا مَنْ شَغَّ عَلَى دِينِهِ) واته ■ خوای پهرومردگار که منی کردوه به پێغه مبه ر به رهحمهت ناردومی ■ کردومی به

^۱ مسند احمد ب ۲ ■ ۸۴ ههرومه ا نه بو داودیش له سنن دا ههروا رپوايه تی کردوه بهلام به لهفزیکی دیکه که دمفه رموی : (إِذَا تَبَايَعْتُمْ بِالْعَيْنَةِ وَأَخَذْتُمْ أَذْنَابَ الْبَقَرِ وَرَضِيتُمْ بِالزَّرْعِ وَتَرَكْتُمُ الْجِهَادَ سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ ذُلًّا لَا يَنْزِعُهُ حَتَّى تَرْجِعُوا إِلَى دِينِكُمْ).. شیخی نه لبانی له صحیح الجامع دا ژماره ۴۲۳ دهلی سه حیهه..

^۲ کنز العمال ب ■ لا ۲۸۲ له نه بو نوعیمه وه له حلیه الاولیاء.

ھۆكۈرى جىھاد كۈشتارىش، نەيكردوم بە بازىرگان ۋ جوتىيار، با بىزانن، كە خراپىتىنى ئەم ئوممەتە بازىرگانەكانىتى، مەگەر ئەو كەسانەيان، كە زۇر ئاگايان ۋ دىنەكەى خۇيانە و ھەرامۇشى ئاگەن..

گومانى تىدا نىيە، كە پىغەمبەر ﷺ لە بەھاو نىرخى ئابورى كەم ئاگاتەو، ئەو پىشانە بە كەم ئاناسىنىت، بەلام ھۆشدارى ئەو دەدات، كە چەند دىۋارە پەيامەكە بىيىتە كارى بازىرگانى!! چەند ترسانا كە دىنەكە بىيىتە مايەى پارمەيدا كىردن و پى خواردن! يان بىكىرتە ھۆكارىك بۇ بەرزكىردنەو، پىلەو پاىيەى خەلىكى! ھەر وەكو كە ھەلسەفەى ئەمىرۇ داۋاى دەكات..

راست كىردنەو، ئەم دىدو تىپروانىنەو رى گىرتن لەو، ئامانجى دىنەكە بىيىتە ھۆكارو ئەنجامى، يان بە پىچەوانەو بە دىرزاىى مىزو ئەركى سەرشانى زانايانى نوپكەرەو، دىنەكە بوە بە تايىبەتى لەو سەردەمانەدا، كە ئوممەت وەكو ئاۋى مەنگ ۋ شويىنى خۇى قەتىس دەماو مۇسلمانان ئىنجىرافىيان دەكرى، لە جىياتى ئەو، بىنە ئوممەتى پەيامەكە، دەبونە ئوممەتى زىۋان ۋ مەراسىمى ئاھەنگانىك، كە خۇيان ناۋيان لى دىنا خواپەرسىتى!! پەيامەكەشيان دەكرىدە مايەى پارمەسەر پەكەنان ۋ ، خۇبىردنە پىش و پىلەو پاىيە بىردنەو، بەردەست دەسەلاتدارانى ملەو..

۱ ۋ ھەدىسى سەھىحدا ھاتەو كە پىغەمبەر دەفەرمۇئ : (ما ذُنْبَانِ جَانِعَانِ أُرْسِلَا إِلَى زُرِّيَّةِ غَنَمٍ بِأَنْسَدَ لَهَا مِنْ حِرْصِ الْمَرْءِ عَلَى الْمَالِ وَالشَّرْبِ لِدِينِهِ) رواه احمد والترمذي باسناد صحيح عن كعب بن مالك رضي الله عنه واته : دو گورگى بىرسى بىكەونە ناو پەچمەكى مەرمەو خراپەتر ئابىن لە كەسىك، كە سورە لەسەر سەرۋەت ۋ سامان ۋ مال پىكەو، نان ۋ پىلەو پاىيە دەست خستىن بە ھۇى دىنەكەو.

گرنگى پەيام ﷺ ھەبۇنى ئوممەتدا

پەيام لەسەر ئاستى جىھانى، گرنگىھكى كاريگەرى لە پىكەومنانى
ئوممەتان وچارمىنوسياندا ھەيە، ئەمەش لەم سى خالانەى خوارموددا
دەردەكەون :

يەكەم : پلەو مەنزىلەو پۇلى ئوممەتان بەو دەرىدىكى، كە چەند
بەرھەمى شارستانىيەت بە گەلانى دىكە بەخشيود، ئەم بەرھەمە، پەيامە
شارستانىيەكەى ئەو ئوممەتەيە، كە بە جۇرۇ زۇرى بەرھەمەكەى دەجىتە
پىزى پىشەو، يان دواو مىللەتان، بە زۇرۇ جۇرى بەرھەمەكانى دىتوانىت
لايەنگرى دىكە لە مىللەتاندا بۇ خۇى كەسب كات، دىتوانىت وزەى نوئى
سەرچاوى نوئى ماددى و مەعنەوى دىكە بۇ خۇى پەيدا كات. ئەمە ئەومىيە،
كە مىژونوسى بەرىتانى تۆينى (Toynbee) ناوى لىنابو كەشخەيەتى
شارستانىيەت..

دووم : ئەم بەرھەمە شارستانىيەت، مايەى مانەوودو گەشەكرىن
بەردەوامبۇنى شارستانىيەت، چۈنكە ئەو ئوممەتەى بەرھەم بەخشىنى
دەوستىت، دەست دەكات بە وەرگرتن!! ھەر وەرگرتنىكىش بى بەخشىن بىت،
خۇكۇشتىكى ھىواشە.. ھەمو كەسك ئەمە ھەست پى ناكات، تەنھا ئەو
كەسانە ھەستى پى دەكەن، كە شارمىزى رىساي كۆمەلناسىي و گۇرپانكارىي
مىللەتان رىپرەوى مىژون.. چۈنكە لەوانەيە قۇناغىكى لە قۇناغى گۇرپانى
ئوممەتەت، دو نەود، يان سى نەودى يەك لە دواى يەكى بوئت..

— ئوممەتى وىستاو لە قۇناغى يەكەمىدا، كەرسىتە پىشەسازيەكان
وئەدەگىرەت، بە تايبەتى كەرسىتەى جەنگى..

۔ لہ قۇناغى دومىدا جۆرى كەلۈپەل ۋ شىۋازى جل وبەرگ و پۆشاك و خواردن و دىكۆرات و مردەگرىت..

۔ لہ قۇناغى سىيەمىدا كلتورو پۇشنىرى و زمان ۋ شىۋازى سىستىمى ئىدارەو ئەتەكىتى دىبلۇماسىتى و بىنەماكانى دارشتى پەيۋەندى كۆمەلەيتى و ھونەر و كەرمستەو شىۋە رابواردن و مردەگرىت..

۔ لہ قۇناغى چوارەمدا داب و نەرىت و بىنەما رەۋىشتى ۋ پىۋەرە كۆمەلەيتەكانى دەشىت و ناشىت (غەيبەو غەيب نىيە) و مردەگرىت..

۔ لہ قۇناغى پىنجەمىدا غەقىدەو دىدو تىروانىنى قەلسەقى و بىروباۋەرۋەر دەگرىت.. لہم قۇناغەيدا ھەمو سىمايەكى كەسايەتى خۇى لەدەست دەدا، چۈنكە ھەموى لەبەرەمبەر و مرگىراۋەكانىدا دەپۈكىنەۋە..

ئەو ئوممەتەى رىساكانى ئەم پۈكانەۋەو تۈانەۋەيە پەى پى دىبات، خىرا ھەول دەدات رۆلى بەخشىنى شارسىتانىانەى خۇى نۆيكاتەۋە، شتىك وەبەرەم بەيىنىت و بىخاتە رو، تا بەردەۋامىتى زىندۋانەى ناو خۇى بىسەلنىت و پىزى دەرەۋەى خۇى بەدەست بەيىنىت.. ئەۋە ژاپۇن ۋ بەردەۋام بونەۋەى بەرەمەى شارسىتانىتى خۇى، ئەۋە قەلسەقەى زەن (Zen) كە دۋاى جەنگە وىرانكارىيەكەى بەسەرىدا سەپىنراۋ، وەك دىدىكى نۆى ناردىيە دەرەۋە، ئەۋە وەرزشەكانى جۇدۆو كاراتى، ئەۋە بەرەمە پىشەسازىيە نۆيكانى، كە ھەمويان مۆركى ھونەرى ژاپۇنىيان پىۋە ديارە، ئەمەش بەۋە بو، كە كلتورى خۇيان پاراست، داب و نەرىتى خۇيان ھىشتەۋە، تەنانەت دەبو (تا ئىستاش ھەر وايە) ھەمو ئەنجۈمەنىكى وەزىرانى نۆى بچنە پەرسىتگاي سەرەكى بودايى ۋلات ۋ لەۋى سۈپىندى ياسايى بخۇن!!

سىيەم ۋ پەيام پىداۋىستىيەكى دەرۋىنى كۆمەلەيتە، ئەو ئوممەتەى پەيامىك ھەلدەگرىت، پارىزگارىيە كىتەكەى ناو خۇى دەكات، ناھىلىت توشى لەت لەت بونى مەزھەبى و تائىفى و حزبى ۋ بىيىت، پەيامەكەى

ناھىيەلىك مەلۇماتىدىن ھېزىر خاۋەن نەزەردە بولغان بىر شەھەر شۇقۇ بىر زەمەندى ۋە رەگەزىيەستى ۋە دىمارگىرىي خۇۋىستى.. ئەم دۇ ھالەتە دۇ بە يەكەش خۇيان لە يەكتر مەلۇس دەدەن، ھەر كاتىك پەيام ۋە يەكىتەكە ھاتنە پىشەۋە، لەت لەت بونەكە دەخزىتە كۈنەۋە، ھەر كاتىك لەت لەت بونەكەش زال بو، پەيام ۋە يەكىتى بونەكە دەخزىنە كۈنەۋە.. چۈنكە لە سىرۋىتى پەيام ۋە، كە وزەى ھەموان بۇ ئامانجە كۆيەكەى ھەموان، كە كۆلكەى ھاۋبەشى رەنجى ھەموانە دەخاتە گەر، بۇيە لەت لەت بونيان لى دەرناكەۋىت، بەلام ئەگەر پەيامكەيان بىز بو، يان نەيان ما، ھەتمەن ئەو لەت لەت بون وراپىكان راپىكانەى خاۋەن نەزەردە دىتە شۇيىنى پەيام ۋە ئامانجە كۆيەكەى!! لەتەكان دەكەۋە ھەۋلى ھىنانە دى ئامانجە بىچۈكەكانى خۇيان، رەنج بۇ ھىنانەدى بىر زەمەندىيە تەنگەكانى خۇيان دەخەنە كار، بەمەش پىك دەكىشرىن، ھىزىيەتى ۋە تىرەۋ ھۆز پەرىستى ۋە دىمارگىرىي ۋە ئەنانىتى سەر بۇ ھەمە ھەۋلىستىك دەكىشىت، ئىتەر ئومەتەكە تۈپەل تۈپەل دەبى ۋە شەپشۇقى فەتتەۋە يەكتر ھارپىن ھەمە رەنجىك بە با دەدات.. ئامازە بەم نەخۇشە كۈشندەيە كە خۇاي پەرومردگار بە ئوممەتى مۇسۇلمان دەفەرمۇئ (إِلَّا نَفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ) التوبة / ۳۹ واتە ئەگەر لە پىناۋى خۇادا رانەپەرن ۋە جىھادەكە بۇ سەرخىستى دىنەكەى ئەو نەكەن، ئەۋا خۇاي گەۋرە سىزايەكى واتان دەدات، كە زۇر بە ژان بىت ۋە ئىۋەش بە خەلگانىكى دىكە دەگۇرپتەۋە.. لەۋانەيە سزا بە ژانەكە لە لايەن خۇاي گەۋرە خۇيەۋە بىت ۋە، لەۋانەشە لە لايەن خەلگانىكى بەھىزى دەسلەتەۋە بىت، چۈنكە مۇسۇلمانان ئەگەر جىھادىيان لە پىناۋى خۇادا ۋاز ئىھىنا، پىشۋىيەكى ۋا دەكەۋىتە نىۋانىانەۋە، كە زۇر نابات سەر دەكىشىت بۇ ھەمە جۇرەكانى ناكۆكى ۋە ئىنجا شەرو يەكترى

كۈشتن ۋەكۈگە ئۇيستا دىيىپىن^۱.. مۇسۇلمانان كاتىك بە جىھادەكەۋە مەشغۇل دىمىن، ھەمو دل ۋە دىرونيان بۇ يەكتەر دىجۇشۇيت ۋە زىاتر لىك نىزىك دىمىنەۋە، دىستيان مىشت دىمىت ۋە بەرامبەر دۇزمنانى خۇيان ۋە دۇزمنانى خۇاي گەۋرە دىمىستىنەۋە، بە پىچەۋانەشەۋە ئەگەر جىھادەكەيان ۋاز لىيىنا، بە لاۋاز كىردى خۇيانەۋە خەرىك دىمىن ۋە يەكتىرى دىخۇن^۲..

لە ئايەتى تىردا خۇاي پەرومىدگار ھەپەشى ئەۋە لە مۇسۇلمانان دىكات ۋە ھۇشدارىيان دىداتى، كە ئەنجامى ھەئەگىرتى پەيامەكەيان خىراپ لەسەر دىگەۋىت! نەكەن ۋاز ۋە ھەگىرتى پەيامەكە بە بەخشىن ۋە جىھاد كىردن بەۋ بەھانە بىيىن، كە قورسەۋ ئەنجامدانى لەم زەمانەدا ئاسان نىيە! ۋەك دىمىفەرمۇي ۋە (وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِكُمُ إِلَى الْتَلْكَ) البقرة / ۱۹۵ ۋاتە : لە پىناۋى خۇادا (بۇ بەردىۋام بونى جىھادەكە) بىبەخشىن ۋە بە دىستى خۇتان خۇ مەفەۋتىن..

ھۇي ھالەتە خۇارمەۋى ئايەتەكە زىاتر ئەم پىسا قورئانىيە گەردونىيە پون دىكاتەۋە، زىاتر ئەۋ پاستىيە دىچەسپىنىت، كە ۋاز ھىنان ۋە ھەگىرتى پەيامى خۇاۋ ئالاي جىھاد، لاۋازى ۋە ۋىست ۋە پىزى مۇسۇلماناندا دىروست دىكات ۋە پىزى پىزگارىيان لى دىگىرت!

مۇسۇلمانەكان لە بەرامبەر دىروازەى شارى قۇستەنتىنيە بەرامبەر رۇم بۇ شەپ ۋەستابون، بە تەماي ھىرش بون، لەپىر يەككىك لە مۇسۇلمانەكان لە پىز دىرپەرى ۋە خۇي كىرد بە پىزى جەنگاۋىرانى پۇمدا ۋە كەۋتە شىمشىر ۋەشاندىن، تا لەبەرچاۋان بىز بو.. خەلگانىك ھاۋارىيان كىرد ۋە دىستى خۇي خۇي بە فەۋتان دا.. ئەۋ ئەپىۋىي ئەنسارى خۇا لىيى پازى بىت، كە ياۋمى پىغەمبەرى

^۱ ئاخىر بۇيە خۇاي پەرومىدگار ۴۱ جارى لە قورئاندا فەرمۇە مۇسۇلمان ۴۱ جارىشى لە بەرامبەرىدا فەرمۇە جىھاد!!

^۲ ابن تىمىيە ۋە الفتاۋى / التفسىر ب ۱۵ ل ۲۵ - ۲۵..

نازدار ﷺ بو لەوى بو، كە دىتى ئەوان ئاوا لە ئايەتەكەى پېشو گەشتون، بە سەرسامىيەو پىرى كىردە خەلكەكەو فەرمى : (خەلكىنە، ئىو ئەو ئايەتە بە غەمىرى مەبەستى خۆى لىك دەدەنەو!! ئەو ئايەتە لەسەر ئىمەى پىشتىوانانى مەدىنە ھاتە خوارى، كاتىك خوارى گەورە دىنەكەى خۆى سەرخست ۱ پىشتىوانى زۆرى بۇ پەيدا بو، ئىمە لە ناو خۇماندا بە چىرە بى ئەو پىقەمبەرى خوا ﷺ گووى لى بىت وتمان : نەرى خۇ ئىمە سەروەت و سامانمان فەوتا، ئەگەر ئاورىك بە لای خۇماندا بىمىنەو بىكەوینەو كاسى ۱ باخ و باخاتەكانمان چى دەبىت؟! ئىتر خوارى گەورە ئەم ئايەتەى بەو شىوۋىيە ناردە خوارەو كە ھەلوۋىستەكەى ئىمەى رەت كىردەو بە ھەلەى فەوتانى خۇمانى دانا، كە فەرمى : (وَأَنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ) البقرة/۱۹۵ واتە: لە پىناوى خوادا بۇ بەردەوام بونى جىھادكە بىخەشەن وبە دەستى خۇتان خۇ مەفەوتىن. ئەو دەرىارەى ئەو خەيالاتە بو كە وىستان واز لە جىھادكە بىننن و، ماومەك بۇ رىكخستەو سامانمان خەرىك بىنەو.. پاشان ئەو ئەيىوب فەرمى بە ھەموان دا ھىرش كەن.. سەيدنا ئەو ئەيىوب ھەر لە جىھاددا مایەو تا گىانى سبارد.. خوا لى رازى بىت..

^۱ پروانە الواحدي النيسابوري لە كىتەبى اسباب النزول ل ۲ - ۲۸ ھەروەھا السيوطى : لباب النقول فى اسباب النزول ل ۳۷ كە لە تەرمى و ئەبو داودو ئىبنو حىببان و الحاكەمەو نەقىل كىردە...

رۆلى پەرورمىدە لە بەھیزکردنى پەيامدا

پەرورمىدى ئىسلامى بەرپرسىتىيەكى گەورە لە دارشتەۋەدى ئامانجى پەيامى ئىسلام و شىۋازى ھەلگرتن ۋ گەياندەۋەدى ۋ سەرخستەۋەيدا دەبىئىت، ھەرۋەھا لە ھەزى ئىنتىمايدا.. ئەم بەرپرسىتىيە لە چوار شتدا دەردەكەۋىت ۋ

يەكەم ۋ ناۋەرۆكى پەيامەكە بىكەتە (پەيامى سەردەم) نەك ھەر لەۋەندەدا بوەستىت، كە كىتب لەسەر پالەۋانىتى ھەلگرتى پىشۋى ئوممەتەكەۋ قارەمانىتى مېژۋى بنوسىت و، بەردەۋام لە مېدىاۋ و تارەكاندا بە گوۋى شوۋىنكەۋتۋانى نوۋى پەيامەكەدا بدىتەۋە.. ھەر بەۋەندەدى ھاۋار كرىت ۋ موسولمانىنە بۇ دىنەكەتان بگەپنەۋە، ئىسلام زۆر كارىگەر بوە، ئىسلام زۆر گرنگە!! ئەم پەيامە بەۋە نايەتەۋە بون ۋ پىشەۋايەتى و ھوكم، بەلكو دەبىت لە قالىبىكى نوۋىدا دارپژرىتەۋە، لە دەزگاي پەرورمىدى ھىكرى ۋ سىياسى ۋ دەرونى ئىسلاميانەدا سەر لە نوۋى دارپژرىتەۋەۋ نىشان بدىتەۋە، دەبىت دىراسات و لىكۋلىنەۋەدى زانستىانەى ئەكادېمى ۋ غەيرە ئەكادېمى لەسەر بنوسرىتەۋەۋ دىدو تىروانىنى دىنەكە لە رېبازىكى سىياسى و دەزگايەكى ئىدارى كۆمەلگارى ئىسلاميانەدا نىشان بدىتەۋە، تا بتوانىت سەر لەنوۋى ئوممەتى موسولمان ۋەبەرھەم بەپنەتەۋە.. تا بتوانىت ئىنتىماى دىن و ئوممەتەكە بىكەتەۋە بە ھەزىكى سەربەرزانە و جىبى شانازى خەلكەكەى بە شىۋمەك، كە بە پەرۋشەۋە بەرەۋ پەيامەكەى بىنەۋە.. پەرورمىدى ئىسلاميانەى ئاۋا، ئوممەتەكە دىنەتەۋەۋ بون و ناشەپلىت تاكەكان چىدى پەرەۋازەۋ بى سەرۋ بەر بىنەۋە، ناشەپلىت كيانى ئوممەتەكەش زىاتەر دارمىت، ئەمەش بە لەبەرچاۋ گرتنى پىنچ خالى سەرەكى دەبىت ۋ

شتیکی به لگنه ویسته، که له پیزی نهو روکنانهی دهبیت جی بایه خ بنه وه (زمان) ■ چونکه زمان هۆکارو وهسیلهی هه لگرتنی په یامه کهو مایه ی روشن کردنه وهیته، تهنا له په یامی ئیسلامیدا نهو دهبنین، که بلاو بونه وهی زمانی عهره بی و شاره زابون ■ بایه خ پیدانی که یشتو ته پله ی بایه خ دان به خودی دینه که، چونکه شاره زابونی تهواو له زمانی عهره بی تهنا ریپه که له

ھەمو كات ۋ شۇنىڭدا، كە مۇسۇلمانان بگەننېتە ئاستىكى وا، كە پەى بە گرنكى و كارىگەرى قورئانى پىرۇز، كە پەيامى خواپە بە زمانى ھەئىزاردەى خواپى بېەن! ھەروھە شارەزابونى زمانى ەرمىيە، كە وا دەكات مۇسۇلمانان بە تەواوى پەى بە رۇلى گرنى و كارىگەرى كەسايەتى پېغەمبەر ﷺ و سوننەتە پىرۇزەكانى بىرېت، كە لىكەرموھو راشەكارى قورئانەكەپە.. ھەر كەسېكىش لە زمانەكە شارەزابو، پەى بە ئامانجەكانى پەيامى دىنەكە برد ھەتمەن واھىبىنەنەتر بۇ دىيارىكردنى پىداوېستىيەكانى سەردەم ھەنگاو ھەئەھىننېتەھو باشر لە رەسەننېتى و نوپكردنەھو ھالى دەبىت و پراكتىزەى دەكاتەھو.. چونكە تەرجمە كردنى ئىسلامە ەرمىيەكە بۇ زمانى تر، ھەرچەند وەرگىرەكە شارەزابو پىسپۇر بىت، ھەر ئەومندە دىتوانىت، كە تىگەشتەكەى خۇى لە ئىسلام بە خەلكى بگەننېتەھو، نەك خۇدى ئىسلامەكە.. شەرەناسىك ھەرچەند بىر تىزو شارەزابىت، ھەر تىگەشتەكەى خۇى ۋ بۇچونەكەى خۇى، كە لەبەر تىشكى ھالى بونىتى لە پەيامەكە بۇ خەلكى دەرەھوشىننېتەھو، نەك قورئان ۋ سوننەتەكە! لە دىدى خەلكەھو بىروانىتە بىروبارومر، يان لە بۇچون و پىناسەى خەلكەھو بىروانىتە شتەكانى دەوروبەرت، دۇوارىەكى گەورەى ھەپە، چونكە فاسلىكى گەورە دەخاتە نىوان مۇسۇلمان و قورئانەكەھو، ئەومەش واتە وشك ھەلاتنى بىرو لىل بونى دىدو تىروانىنى شارستانىانەى باباى مۇسۇلمان..

بەلكەى زۇر لە مېزوى ئىسلامدا لەبەر دەستداپە ئەھو بىسەلنېت، كە زمانى ەرمىي ۋ بىلاو بونەھوى بە سەرانسەرى ولاتى مۇسۇلماناندا، بەشدارىيەكى كارىگەرە بەرچاوى لە تىگەشتەنى پەيامەكە دا بىنى، جگە لە پىشېردو دەولەمەند كردنى (كلتور) ى ئىسلامى ھاوبەشى نىو مۇسۇلمانان، كە ئەوپىش بوە ئالاقەپەكى بەھىزى پەپومەست بونە فەرەپەكانى ترى ئوممەت و، بىنەما سەرەكەپەكانى براپەتى وپەكبونى ئوممەتەكەشى زۇر بەھىزتر كىرد..

بەللام دەبىئىيەت كاتىپى، كە زامانى غەربىي لە ولاتى مۇسلىمانانى غەيرە
 غەربىدا پاشەكشەي كىرد، ئەم مىللەتە مۇسلىمانە غەيرە غەربىيە، لە
 پەيۋەندى راستەوخۇي قورئان ۋ سۈننەتكە داپران و، پۇشنىرى ۋ كلتورى
 ئىسلامىيەنى ھاۋبەشيان گىرۇ بۆۋە، پى بۆ كلتورە قەدىمىيە غەيرە
 ئىسلامىيەكانىيان خۇش كىرد بۆۋە، كە بىنەۋە ناو مۇسولمانانەۋە ئىتر ئەو
 بەھاۋ نەرىتە كۆنە غەيرە ئىسلامىيە، خزانە ھالىي ئىسلامىيەۋە، زۇرپان
 خۇيان كىردە ئىسلامى!!

دوۋم : دەبىئىيەت پەرومىردە ئىسلامى لە دل و دىرونى (خۇيىندەۋاران) دا
 پەسەن بىيىتەۋە، تا ھەست بە ئىنتىما بىكەنەۋە - تا ھەست بە بەرىرسىيارىتى
 خۇيان بىكەنەۋە بەرامبەر بەم پەيامە، تا گىرنگى كۆمەلگارىيان لا دروست
 بىيىتەۋە لەۋە ۋاز بىيىن، ۋە دىندارىيە دىشەيت بە تەنھاش بىگىرىتە بەر!! دەبىئىيەت
 تواناي بىرىي ۋ ژىرىيان گەشەي پى بدىرىت، بلىمەتى ۋ زىرەكىيە غەمەلىيان بۆ
 ھەلگىرنى پەيامەكە بىرىتە كار، تا دىندارىيەكەيان بىيىتە مومارەسە كىردىكى
 راستى دىندارىيە ۋ كارىكى بىناسازىي سەركەۋتو..

لېرەدا پىۋىستە ئامازمىيەك بەۋە بىدىن، ۋە دەبىئىيەت سەرىلەنۇي سەرىنج لەۋە
 بدىرىتەۋە، كە دىزگا پەرومىردىيە تەقلىدىيە ئىسلامىيەكان، ئەو كەلەپۋرو
 كىلتورە لە مېزۋى ئىسلامەۋە بۇيان مابۆۋە، كىتومىت ۋەرىيان گىرت و بى ھىچ
 ھەئسەنگاندنىك، بى ئەۋەي ھىچ مۇراجەئەيەكى بىكەنەۋە، كەۋتەۋە خۇ پىۋە
 پابەند كىردەۋە پىيەۋە، كەۋتەۋە داپشتەۋە مۇسلىمانان بە پىي ئەۋە!
 ئەمەش نابىت ھەر ۋا بىروات.. چۈنكە كىلتورى ئىسلامى دو بەشە :

— بەشىكىيان ھى سەردەمانى گەشەي شارستانىيى ئەھلى ئىسلامەۋ،
 بايەخدانىكى زۇرى پىۋە دىارە بە كۆمەلگارىي ئوممەتى و، ۋەلەۋ و
 خۇشەۋىستى بۆ پەيامەكەۋ خۇبۇ ساغكىردەۋەي.

- بەشىكى تریان ھى سەردەمانىكە، كە ھەمو ئاراستەكان تاكرەوى بون و پەرورەدى كۆمەلكارى پېۋە ديار نەمابو، ھى سەردەمەكانى وشك ھەلاتنى بىرو زەمانى دەمارگىرى مەزھەبى، گە خەلكەكەيان وا ئاراستە دەگرد، كە لەو كاتەوۋى لە داپك دەبو، تا مردنەكەى، ھەر بۇ مەزھەبەكەى بىزى و بىرئىت و چاۋەرۋانى ھەمو پاداشتىك ھەر لە قىامەتدا بىدرىتەوۋە، ئەمەش ئاراستەيەك بو خەلكەكەى بى كار پەك دەخست! دەتوت ئەم خەلكە بە دنيادا نارۋۆن!! ھەمو كىتب و ئاراستەى ئەم سەردەمانە دەبىنين، كە بايەخ بە پەرورە تاكرەوى كەسەكان دەدەن، نەك بە كۆمەلكارى ئوممەتەكە! تاك ئاراستە دەگرا، نەك كۆمەل، بۆيە زىرەكەكانىش نەدەبۇنە وزەى خزمەت گردنى دنيای خەلكەكە!

سېيەم : دەبىت پەرورەدى ئىسلامى وئاراستە گردنى مۇسولمانان، تەماشای نوپكرەنەوۋى شىۋازى جىھاد بىكاتەوۋە، دەبىت بزانرئىت جۈرەكانى جىھاد چۆن دەگىرئەوۋە بەرو، وزەكان لەم سەردەمەدا چۆن رېك دەخرىنەوۋە دەكرىنەوۋە بە روكنى نەخشەوانى و، زىرەكەكان و توانا بىرى و زىرى و جەستەيەكان بۇ جىھادەكە چۆن دەخرىنەوۋە گەپ، تا زىاتر گەشەيان پى بدرىت ۋ لە سنورىكدا نەوۋەستن.. ئىنجا بۇ دابەشكرەنەوۋى پلەو شوپنى كارو رۆلى تاكەكانىش، پېۋىستە بە گوڭرەى لېۋەشايى ۋ توانای ھەلگرتنى پەيامەكە بە خەلكى بدرىتەوۋە..

چوارەم : ديارىكرەنى رۋبەرى بازنەى بەرپرسىتى، تا ئەو خويئندەوارانەى كات وشوپن لەوۋە ھالى بىن، كە بۋارى كاركرەنيان كۆپيە؟ چۈنكە - وەكو ئىمامى پازى دەلى : كۆتا بۋارو سنورى كاركرەنى مۇسولمان، ھەمو خەلكەو ھەمو سەر زەمىنە، وەكو دەلى : ھەمو كەسىك لە ئوممەتى محمد ﷺ، ئەگەر ئىماندار بىت، ئەوۋە لە ئوممەتى شوپن كەوتوانىتى، ئەگەر كافرىش بو، ئەوۋە لە

ئوممەتى بانگەوازەكەيەتى، ئەۋەش ماناى ئەۋ ھەدىسەى پېغەمبەرە ﷺ، كە دەفەرمۇى « (يُحْتُ إِلَى الْأَمْرِ وَالْأَسْوَدِ) واتە بۇ پەش و سۈرى خەلكى نىرراوم ..
 ھەرۋەھا ئىبنو تەيمىيە دەلىل ۱ خۋاى گەۋرە پېغەمبەرايەتى بە محمد ﷺ
 كۆتايى پېھىناۋە و فەرمانى بە ئوممەتەكەى كىردۈ، كە فەرمان بە چاكەو
 بەرھەلىستى لە خراپە بىكات و باۋمپىشى بە خوا ھەبىت، لە دۋاى خۇشى زانايان
 ئەۋ كارەى پېغەمبەران ۲ نىرراۋانى خۋاى گەۋرە لە گەياندىنى بانگەوازەكەى و
 پون كىردنەۋەى دىنەكەيدا دەگىرنە ئەستۈ، تا پەيامى خۋاىى بەردەۋام
 بگەپىرئىت ۲ ..

.....***.....

^۱ الرازى : التفسير ب ۸ ل ۱۴۶.

^۲ ابن تيمية : الفتاوى/ توحيد الألوهية ب ۱ ل ۳

بهندی جهوتهم

توخمی چوارهم : دالدهو مهئوا

بهشی یهکههم : مانای مهئوا

بهشی دوهم : روالهتی مهئوا سازکردن

■ **باسی یهکههم : به ههند زانینی زهوی و ئاوهدان کردنهوهی**

. برگهی یهکههم : زهوی وهکو مهئوای هیمن

. برگهی دوهم : زهوی وهکو سهراچاوهی بژیوی

. برگهی سییههم : هاوبهشی همومان له خاوهنیتی ساماندا

. برگهی چوارهم : زهوی ریی بهرهو خواویستی

*** باسی دوهم : گهشهپیدانی بههاو نیشتهجیبون**

*** باسی سییههم : ریژی نیشتهجیبونی مروژ**

■ **باسی چوارهم : پهیوهندی نیوان ئهمنیهتی پۆزی و ئهمنیهتی**

دینی

باسی پینجههم : پهیوهندی نیوان مهئواو چالاکی سیاسی

بهشی سییههم : گرنگی مهئواسازی

وهرگیر : پاشکویهکی کورت بۆ ریزکردنهوهی ماناکانی مهئواسازی

بەندى جەوتەم

توخمى چوارەم : دالەدە مەئۇئا

دالەدە دان و لە خۇگرتن، توخمى چوارەمى ئەو توخمانەيە، كە ئوممەت پىكەدەيىن بۇ ئەوئى باشترو وردتر لەم زاراوہ حالى بىن، دەبىت دو زەمىنەى بۇ لەبەر چاو بگرين : يەكەم : مەئۇئا لە قورئان و حەدىسى پىغەمبەردا ﷺ چۆن و بە ج مانا ھاتوہ. دوہم : پراكتيزە گردنى ئەم تيۆرە ئىسلاميە لە كۆمەلگەكەى پىغەمبەر ﷺ لە شارى مەدينەى پىرۆز دوا كۆچەكەى پىغەمبەر ﷺ بۆى. ئەمىش بەو ئىعتىبارەى : ئەو كۆمەلگەيە، كە نمونەى عەمەلى بنىاتنان ﷻ پىكەيىنانى ئوممەتى مۇسلمانە..

بەشى يەكەم : ماناى مەئۇئا

ماناى مەئۇئا ﷻ قورئان و حەدىسدا بەم واتايانە ھاتون :
 - بە ماناى جېى دابىن بون و شوئىنى نىشتەجېى ھەمىشەى ژيان، وەكو لە قورئاندا لە باسى بەھەشتدا ھاتوہ ، (فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَىٰ نُزُلًا بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) السجدة/۱۹ واتە: ئەوانە لە پاداشتى ئەو كارە چاكانەى گردويانە بەھەشتيان بۇ دەبىتە مەئۇئا..

- بە ماناى باش پېشوازى كردن ﷻ پىزلىئانى ھاتوان، وەك دەفەرموئ : (وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ ءَاوَىٰ إِلَىٰ أَخَاهُ) يوسف/۶۹ واتە كە چونە ژورموہ بۇ خزمەت يوسف، باش پېشوازى لە براكەى كردو پىزى لىئا. ھەرومھا: (فَلَمَّا

دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ ءَاوَىٰ إِلَيْهِ أَبْوِيهِ (يوسف/ ۹۹) واته : که چونه ژوره وه بؤ خزمهتی، باش پتسوازی له دایک وباوکی کردو ریزنی لیان.

- سهرپهرستی و بایه خ پیدان ۱ به خه مه وه هاتن : وهکو خوای گه وه له قورئاندا دمه رموی : (اَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيْمًا فَآوَىٰ) الضحیٰ / ۶ واته : مه گهر تو هه تیویک نه بویت و خوا خوئی سهرپهرستی کردیت؟ یان : وَفَصَلِّ إِلَيْهِ تُرْبِیْدُ (المعارج/ ۱۴۸) واته : یان هه مو خزم و کهس و کاره گانی، که هه نی! نه وانه ی زهمانی بون پشتیان ده گرت و سهریان ده خست.. یان : (وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ ءَايَةً وَاَوَيْنَاهُمَا اِلَىٰ رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ) المؤمنون/ ۵۰ واته : ئیمه گوره گهی مه ریه م، خوئی و دایکیما کرده نیشانه ی گه وره یی و ده سه لات و بردماننه مه نزلتکی نیشته جی بون و جییه کی ناوداری پر بیت و فهر.

- به مانای : نه و لایه نه ی ریزو رازت ده گرت ۲ ده بیته نه و خه مخوری ئاهی خوئی - بی سل کردنه وه - ۳ هه لده ریزیت و بویت ده بیته جی هه ناسه هه لکیشان (ته نفیس) ی خه م ۴ کینه ت، وهکو خوای گه وه دربارهی خیزانه گانی پیغه مبه ر پیی دمه رموی : (تَرْجَىٰ مَنْ نَشَاءُ مِنْهُمْ وَتُعْزِیْ اِلَيْكَ مَنْ نَشَاءُ) الاحزاب / ۵۱ واته : ئومیدت به هه رکامیکیان، که بویت ده بیته مایه ی ئاسوده یی دهرودالده ی ده.. یان پیغه مبه ر ﷺ، که به یاوریکی خوئی فهرمو : (اَلَا اَمْرًا تَاوِي اِلَيْهَا؟)^۱ واته : ئایا خیزانیکت هه یه که چوینه وه لای ئاهی خوئی لا هه لریزیت؟

- به مانای شوینی نه مان و قوتاربون و هه وانه وه : وهکو نه شکه وته گهی نه سحابول که هف، که خوای گه وه دربارهی دمه رموی : (اِذْ اَوَى الْفِتْيَةُ اِلَىٰ

^۱ ئیمامی موسلیم / باب الزهد / ۳۷

الْكَهْفِ) الكهف/۱۰ واتە : ۱. لاۋمکان چۈنە ئەشكەۋتەكەۋ كىردىانە ھەشاركەۋ جى ئەمانى خۇيان.. ھەرومھا چىاۋ كىۋى عاسى ۱ سەختىش ھەر دەبىتە مەنۋا، نابىنىت كۆرەكەى نوح پېغەمبەر - سەلامى خۋاى لى بىت - دەلېت : (سَأَوِي إِلَى جَبَلٍ يَعْصِي لِي أَمْرًا) ھود/۴۳ واتە : ۱ پەنا دەبەمە بەر چىايەك، كە لە ئاۋەكە بىپارىزىت.

- دالەدە دان ۱ جى كىرەنەۋە سەرخستىن، ۋەكو : (وَأَذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ أَنْ يَخَطَفَكُمْ الْإِنْسُ فَتَأْتِيَكُمْ بَصْرَةٌ وَرِزْقٌ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ لَمَّا كُنْتُمْ تَشْكُرُونَ) الانفال/۲۶ واتە : يادى ئەۋ كاتە بىكەنەۋە، كە لەسەر ئەۋ زەمىنەدا كەم و لاۋازو مۇستەزەف بون و، دىترسان خەللى بۇتان دابىنەۋە بىتەنرېنن! بەلام خۋا دالەدى دان ۱ بە سەرخستىن خۋى پىشتى كىرتن و پىزق و پۇزى ھەللى پى بەخشىن، تا سۇپاسگوزارى بن..

ھەرومھا لە كىرپانەۋەى خۋزگەكەى لوط پېغەمبەردا - سەلامى خۋاى لى بىت - دىفەرمۇى : (قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةٌ أَرْءَايَ إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ) ھود/۸۰ واتە: ھەرمۇى : ۱ ناخ، ئەگەر دەسەلاتم بەسەرتاندا دىشكاۋ پىتان دەۋىران، يان بىتۋانىيە بىچە پال ھىزىكى ۱ سەرى خىستمايە.

- بە ماناى كەنارى پىشۋدان و ھەۋانەۋە : (إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ) الكهف/۶۳ واتە: كە گەپانەۋە لى تاۋىرە بەردى پەناگەۋ جى ھەۋانەۋەكە.

چۈنە سەر جىيى خەۋ ئىسراھەتىش لەم مانايەۋمىيە، ۋەكو، كە پېغەمبەر ﷺ دىفەرمۇى : (إِذَا أَوَيْتَ إِلَىٰ فِرَاشِكَ فَأَقْرَأِ آيَةَ الْكُرْسِيِّ) (اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ) حَتَّىٰ تُخْتِمَ الْآيَةُ فَإِنَّكَ لَا يَزَالُ عَلَيْكَ مِنَ اللَّهِ حَافِظٌ، وَلَا يَقْرِنُكَ شَيْطَانٌ حَتَّىٰ تُصْبِحَ) ۱ واتە : ھەر كە بۇ ھەۋانەۋەت چۈپتە سەر جىيى نۇستنت ئايەتۋول

^۱ صحيح البخاري/ كتاب بدء الخلق/ كتاب فضائل القرآن زماره ۴۶۲۴ وفتح الباري ۴/۴۸۷.

كۆرسى بىخوئىنە، ئىتەر بەردىمۇم لە لايەن خىۋاي گەۋرەۋە پاسەۋانىكت بۇ دادەنرېت و شەيتان، تا بەياني ناتوانيت توخت كەۋىت^۱.

ئەمما چەسپاندىنى غەمەلى ئەم تەۋرە مانايانەش لە جىھانى واقىيدا، كۆمەلگە ھاۋىيەشەكەي پېغەمبەر بو ﷺ، كە لە مەدىنە لە كۆچەران و پىشتىوانان (المهاجرون والانصار) دروستى كرد. ئەمەش لە دو لاۋە دەرەكەۋىت: يەكەم : پىشتىۋانەكان، كە سەر راست ۋ دىندارى ساغ بون، ھەرچى شىۋازى پىشۋازى جوان و، دالەدە دانى ئەمىن و ئەمان و براپەتى غەمەلى پاك و، بەشدار بونى واقىيى ژيان ۋ كارو ھاۋكارى و چارەنوسيان، لەگەل كۆچەرمكاندا دروست كرد.

دووم : پەيۋەندىيە كۆمەلەيەتەكەي نىۋان كۆچەران ۋ پىشتىۋانان، كە پېغەمبەر ﷺ لە نىۋان توۋزو چىن و خەلكانى مەدىنەدا دايمەزراند، زۆر زو رېكخراۋ بەھىز كرا، بۇيە ھەر لە رۆژانى يەكەمەۋە مەدىنە بە غەمەلى بوە مەئۋا، ھەمو دانىشتۋانەكانىشى لە بارودۇخىكى واقىيدا، لە ژىر سايەي بەرفراۋانى ئەو مەئۋايەدا ژيانى رۆژانەيان دىمىردە سەرا بۇيە لە ھەمو رويەكەۋە بونە سەرمەشقى نەۋەكانى دواترى ئوممەت، تا چاۋيان لى كەن و ھەۋل بىدەن ۋەك ئەۋان دروست بىنەۋە..

^۱ بۇ باشتى تىگەپشتىنەۋى ئەم تەۋرە مانايانە رىزىيەندىكى ترم بۇ كرد، دىتوانىت لە باشكۆي ئەم بەشەدا سەرنجى بىدەيتى..

بەشى دۈم

روائەتى مەنۇا ساز كىردن

بەرۈمەردەمۇ ئاراستەى ئىسلامى، پېۋىستى زۆرى بەۋە ھەيە، كە لە ھەمۇ كات و شوپىنىكدا، ورد سەرنج بداتە خالە سەرەكىەكانى (مەنۇا دروست كىردن)، كە ھەتمەن دەبىت لەبەر رۇشنایى قورئانى پىرۇزدا بىت. لەو خالە سەرەكىانەش:

باسى يەكەم

بە ھەند زانىنى زەۋى وئاۋەدان كىردنەۋەى بە جورىك كە خوا دەيەۋى

ئاپەت لە قورئانى پىرۇزدا زۆرن، كە جەخت لەسەر گىرنگى زەۋى دەكەنەۋە لە ھەمۇ رۋىەكەۋە بە يەكك لە نىعمەتە ھەرە گەۋرەكانى خواى گەۋرەى دەناسىنن، يەكك لەو لايەنە گىرنگانەى ئەۋمىە، كە دەبىت ئەم سەر زەمىنە بىپتە مەنۇاى ھەمۇ مرۇفئىك، مەنۇا ئا بەۋ مانايانەى لەسەرەۋە باس كىران. دەبىت بواریش بۇ ھەمۇ مرۇفئىك بىكرىتەۋە، تا بەشى خۇى ئاۋەدان كاتەۋەۋە سودى لى ۋەربىگرىت. دەبىت رپش بىگرىت لەۋەى كەسىك يان كۆمەلئىك يان جىپىك يان گەلئىك بۇ خۇى زەۋت كات رپ لە خەلئى تر بىگرىت.. رپكخستن و ياساى كىردنى ئەم سودە گىشتىيەش، دەبىت لە رۋانگەى قورئانەۋە بىت، كە دەفەرمۇى : (وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ) الرحمن/ ۱۰ واتە :

خوای گەورە زەوى بۇ ھەر ھەمو خەللى داناۋە. ھەرۈمھا : (هُوَ أَشَأَكُم مِّنَ الْأَرْضِ
وَاسْتَعْمَرَ فِيهَا) ھود/۶۱ واتە : ئەۋە (خوای گەورەيە) كە ئىۋەى لەسەر زەوى
دروست كردهو داۋاى لى كرددون، كە ئاۋەدانى بىكەنەۋە..

جا چونكە مەئۋا سازدان بەۋ مانايانەى قورئانى پىرۋز داۋاى دەكات، ناشى و
ناكرىت لە يەك كاتدا بە زۆر بەسەر ئەۋ ھەمو خەللكەدا بسەپىندىرىت، بۆيە
ھىكمەتى خوایی واى خواستۋە، كە ھەر دەبىت كۆمەلە خەللكە لە نىۋ
خۇياندا ئوممەتلىك پىك بەيىن و، مەشق لەسەر ئەم (مەئۋا سازدان) ە بىكەن و،
باشان ۋەك نمونەيەكى واقىعى نىشانى ھەمو مەۋفائەتى بىدەن. ئەۋ
ئوممەتەش، ھەتمەن ئوممەتە مۇسولمانەكەيە..

لە ۴۶۶ جىي قورئاندا باسى زەوى كراۋە، لە ھەدىسى پىغەمبەرىشدا
ئەۋەندە زۆر ھاتۋە، كە ژماردىنى ئاسان نىە! بەلام دەتۋانىت ھەمو باس لىۋە
كردنەكانى زەوى، لە ھەر دو سەرچاۋەكانى ئاراستەكەۋە بىكەينە چۋار جۆر :
۱. باش سود ۋەرگرتن لە زەوى، بەۋ سىفەتەى مەئۋاى ھەموان ■ جىگەى
ھەۋانەۋەۋە ھىمىنى و ئاسودەيىيە.

۲. باش سود ۋەرگرتن لە زەوى، بەۋ سىفەتەى جى گوزەران و بىزىۋى دابىن
كردنە.

۳. زەوى مۇلكى ھەمو مەۋفائەتییەۋ، دەبىت ھەموش تىيدا بەشدار بن.
۴. باش سود ۋەرگرتن لە زەوى، بەۋ سىفەتەى مايەى خواناسى و تاقىگەى
بەرەۋ خوا چۋنە.

راڭھەۋ شىكردنەۋەى ئەم سىفەتانەى زەوى ■

بىرگەلى يەكەم : سود لە زەوى بەو سىفەتەلى مەئوا و جىئى ھىمىنى و ئاسودەيىيە :

بىناغەلى مەئوا سازدان بۇ ھەمو مرۇفئىك (لە ھەر رەگەزو توخم و پىشەيەك بىت) ئەومىيە، كە پىداوېستىيە سەرەككەكانى دەرونى و جەستەيى بۇ مسۇگەر بىكرىت، تا بۇ وەدەست ھىنانى پىداوېستى گەورمترى خۇى (كە بىرىتىيە لە سەلماندى بونى شىاوى خۇى و شاپان بونى پلەو مەنزىلەيەكى بالاترە) يەكلايى بېيىتەو. ئەمەش بە راست ناسىنى خواى گەورە دىتە دى، بە تەواو ملكەج بون بۇى دىتە دى، بە خۇشويستنى خواى خاوەن بەبەزمىي دىتە دى. لەمەشەو ھىكمەتى دروست كىردنى خۇى و ژيان و چارمنوسى پون دەيىتەو.. بۇ ھىنانە دى ئەم مەبەستەيە، كە خواى پەرورەدگار زەوى بۇ ھەمو خەلكى دروست كىردەو، ھەمو بىنەماو سىفەت و ھۆكارىكى گەيشتن بەو مەبەستەشى بۇ ھەموان مەيسەر كىردەو ھەست پى كىردىشى بۇ ھەموان رەخساندەو..

خواى گەورە بۇ سود بەخشى زەوى و جوانى سەر زەمىن و شىاويىتى بۇ بونى بە (مەئوا) ى مرۇف، دەيىنىت ئاوا شاخ و باخ و جەم و چۆل و دەشت ۋ دۆل ۋ ھەردو نزارو روەك ۋ گىانلەبەرەو ئاوا ھەواو خولانەو ھىزى راکىشانى زەوى و... ھتە دروست كىردەو، تا لەگەل بىرو ژىرى مرۇف و ھىممەت ۋ چوست ۋ چالاكى ۋ ورەو وزمىدا بگونجىت، زەوى كىردۆتە راخەرە لانكەو مايەلى ھەوانەو ۋ (الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا) البقرة/۲۲ واتە : خواى گەورەيە، كە زەمىنى بۇ كىردونەتە پانتايىيەك و بۇى راخستون، يان (الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ) الزخرف/۱۰ واتە : خوا ئەومىيە، كە زەوى بۇ كىردونەتە لانكە و رىگەلى زۆرى بۇ تىدا ساز كىردون، تا رىنمايى

ۋە مەركىزىي. يان (وَالْأَرْضُ فَرَشَتْهَا فَنِعْمَ الْمَهْدُونَ) الذارىيات/۴۸ ۋاتە : زەمىمان راختى، خۇا چاكتىن ئاسانسازى رېڭاكتە.

دوۋى ئەم سازدانە سەر زەمى بۇ ئاسودمىي جەستەيى، خۇا پەرۋەردگار نېرراۋانى خۇي بۇ مەۋقايەتى نارد، تا لە لايەنى دەرونيشەۋە ئاسودميان كات، تا بە پىي ئاراستەى خۇايى بىنەماكانى بەختەۋەرى بېجەسپىت.. ئەم ئاراستە خۇايىيەش ھەر دو بەشى فەرمان و بەرھەلىستى دەگرەۋە ۋاتە : ۋا بىكەن و ۋا مەكەن..

جۇرى يەكەم : كە فەرمانە، سەرچاۋەى كۆمەلە داب و نەرىتەكە، لىق و پۇپى جۇراۋ جۇرى تىرى لى جۇي دەمبىتەۋە، كە چاكي وچاگە خۇاى (صلاح و اصلاح) يان پى بىلاۋ دەمبىتەۋە. بەرھەمى ئەمەش مەنۋا سازدانە، ۋاتە جىگىرى دابىن بون ۋەيىمى.

لەو كۆمەلە بەھايى كىلتورو داب و نەرىتانە :

۱- بىلاۋ كىرەنەۋەى دادبەرۋەرى بە شىۋمىيەك، كە بىيىتە تەۋەرى ھەمۇ پەيۋەندىيەكانى نىۋان كۆمەلگەى مەۋقايەتى. ئەو ئايەت و جەدىسانەى ئامازۋە ئاراستە دەكەن زۇرن، ھەندىكىيان ھەر بە تەنھا دەبنە رىساۋ بناغەى ئەو ئاراستەۋ پەرۋەردە كىرەنە ۋەك ئايەتى : (وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعُوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ) ھود/۸۵ ۋاتە : لە ھەقى خەلىكى كەم مەكەنەۋەۋ خراپەكارى بەسەر زەۋىدا بىلاۋ مەكەنەۋە.

۲- بى ھەۋاۋىيىي و جەسپاندنى ۋەكو بناغەيەيكى رەۋشەت و رەفتارى بەھاۋ نەرىتى كۆمەلگەكە، ئەو رىساىيە، كە دەمبىتە زەمىنەى ئەم سىفەتە، فەرمايشتەكەى خۇاى گەۋرەمىيە، كە دەفەرمۇي : (وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا) الفرقان/۶۳ ۋاتە : بەندەكانى خۇا ئەو كەسانەن، كە بى ھەۋاۋىيەنە بەسەر زەۋىدا دەۋۇن.. رۇيشتن بەسەر زەۋىدا ئامازمىيە بۇ رەفتارو

رەۋش، ھەر ۈكۈ، كە بى ھەۋاۋىزىيەكەى ئامازمىيە بۇ نەرم ۋ نىانى ۋ ئەدەبى رەفتار.

۳. مىانرەۋى لە (ۈبەرھەم ھىنان) ۋ (مەسروفات) ۋ رىساي ئەمىش ئەۋ فەرمايشتەى خۋاي گەۋرەيە، كە دەرەمۋى : (وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ) الاعراف/ ۳۱ واتە : بىخۇن ۋ بىخۇنەۋە بى ئەۋەى زىيادەپۇيى ۋ گەدەبەلى بىكەن، خۋاي گەۋرە دەسبلاۋانى خۇش ناۋىت..

ئەۋى ئەم سى رىسا سەرەكىيە بىھەۋ نەرىت ۋ رەفتار ۋ رەۋش لىۋە ۋەردەگىرىت بى ھەم ۋ لى ۋچەكەنى تىرىشەۋە خواناسى ۋ راست پەرستىن ۋ مىل كەچى ۋ گۈپرايەلىيەتى..

جۆرى دۈم : جۆرى دۈمى ئاراستە خۋايىيەكە بىرىتىيە لە ھۆشدارىيى بۇ خۇ دورگىرتن لە خراپەكارىيە سەرەكىيەكان، كە بەرامبەر ئەۋ چاكەكارىيە سەرەكىيەنەن، كە لەسەرەۋە باس كرەن.. چۈنكە ئەم خراپەكارىيەنەش تەۋەردى ھەم ۋ رەفتارىكى ناپەرەۋا سەمكارەنەن، كە جۆرەھا خراپى ۋ بەدىيى (فەساد) لەسەر زەمىندا دەھىنەيتە كاپەۋەۋ ئاسۈدەيى ناھىيەلىت.. ئەۋ خراپەكارىيە سەرەكىيەنەش بىرىتىن لە :

۱. بلاۋ بۈنەۋەى سەمكارىيى لەسەر زەمىنداۋ تەشەنە كىردنى، تا دەگاتە ئەۋەى نەك ھەر بى ئاسايى بىبىنرىت بەلگو دەشەيتە رىساي پەيۋەست كىردنى پەيۋەندى نىۋان مەۋقايەتى!! لەبەر دىۋارىيى ۋ سەلبىيەتى كارىگەرەيتى كە ئەۋەندە لە ھورئان ۋ ھەدىسدا باس لە سەمكارىيى ۋ ئاسەۋارە كۈلكارىيەكەى دەكرىت، كە ئەۋەندە زۆر نىشانى دەدەن كە ھەر قابىلى ھەزمەردن نىيە..

۲. لوت بەرزىيى ۋ ئىستىكبار لەسەر زەمىن، بى شىۋەيەكى ۋا، كە دەبەيتە پائەنەرى ھەم ۋ جۆرە دەسدرىيى ۋ خۇبەزلىزانىن ۋ بى بچۈك سەپىر كىردنى بەرامبەرەن! بۇيە باسى خۇبەزلىزانىن ۋ ھەرپال (مەغرور) بون ئاسەۋارەكانىيان ئەۋەندە لە ھورئانى پىرۋوز ھەدىسى پاكدە دۈپات دەبەنەۋە.. كە بى كۆكارىيى

سېفەتى ئىستىكبارىيە (علو) ناسىئىراۋە، و بەردەوامىش باسيان لە
دەرچەناھەموارەكانى كوردە، وەك خۇاى گەورە دەفەرمۇئ :

ههروهها: (سَأَصْرِفُ عَنْ آيَتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ)

الاعراف/۱۴۶ واتە : ئەو كەسانەى ھەر وا بە ناھەق لەخۆبایى دەبن ■ خۆبەزل
دەزانن، لە نیشانەو بەلگەى خۆمیان دور دەخەمەو.

يان : (وَقَضَيْنَا إِلَى بَنِي إِسْرَءِيلَ فِي الْكِتَابِ لُتْفِسِدُنَ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَنَعْلَنَّ عَلُوا

كَبِيرًا) الاسراء/۴ واتە : بېرىارى ئەوهمان ■ پەيامدا بۆ بەنى ئىسرائىلىيەگان
دابو، كە ئیوھ دوجار لەسەر زەویدا خراپەكارىی بلأو دەكەنەوھو بەشیوھىەكى
زۆر ھەرالانە دەسلەتتى ئىستىكبارىی دەگرنە بەردەست..

- ههروهها (وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَن تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا)

الاسراء/۳۷ واتە : بەھەواو فیزمەو بەسەر زەویدا مەرۆ، خو تۆ نەزەمىنت پى
كوناودەر دەكرىت، نە بە بلندى چىپايانىش دەگەيت..

- ههروهها : (ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَى وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبينٍ ﴿۱۵﴾ إِلَى فِرْعَوْنَ

وَمَلَأْنَاهُ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ) المؤمنون/۴۵ - ۴۶ واتە : پاشان موسا و براكەيمان
بە نیشانەو بەلگەى رۆشنى خۆمانەوھو بۆ فیرەھون و پېرەكەى نارد، كە چى
خۆيان بە زلت زانى، بەراستى نەتەوھىەكى ھەرال و لەخۆبایى بو بون!

يان: (تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ لَلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا)

القصص/۸۳ واتە : ئەو خانوى ھەوانەوھى رۆژى دواىى بۆ ئەو كەسانە
دادەننن، كە نە خراپەكارىيان لەسەر زەویدا دەوئت، نە لەخۆبایى بون و
ھەرالىى..

- (إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْ أَمْلَكًا شَيْعًا) القصص / ۱۱ واتە : بەپراستی
 فیرعون لەسەر زەمیندا لوتبەرزانه رفقتاری کرد، خەلکەکی دەستە دەستە و
 تۆپەل تۆپەل کرد..

- (وَلَا تَصِفْ ذَاكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا) لقمان / ۱۸ واتە : روت لە خەلکی
 و مەگێرەو بە لالوتەو سەپریان مەکە، بە کەشخەپەتی و هەواو فیزی شەو
 بەسەر زەویدا گوزەر مەکە..

۳- زیادەرۆیی لە (و مەرهەمەینان) و (بەکارهینان) ی خێر و بیری زەوی
 ئەوی لەم کردەو بەدەو دەکەوێتەو، وەکو گاولکاری ۱ ئالودە کردنی کەش و
 ئاو هەواو سەرچاوەکانی تری نیعمەتە خواپێکان، کە بۆ هەموو دانیشتوانی
 سەر زەمینی لە هەموو نەوکاندا داناو.. دەبینیت قورئانی پێرۆزو فەرمودە ی
 پاك هەمیشە، کە باس لە ئیستیکبار و لوت بەرز ی ۱ لەخۆبایی بون دەکەن،
 دەسبەجێ لەگەڵیشیدا باس لە تەرهف ۱ دەسبلاوی ۱ ئیسراف و گەدەبەلی
 دەکەن، خاومنی ئەم رفقتار و رموشتە بەدانه بە برای شەیتانان ناوژم دەکات،
 کە دەکەوێت بەر غەزەبی خۆی میهرمبانی بەدەسەلات..

تاکە سەرچاوەی سەرەکی ئەم سێ رێسایە بەدکاری و خراپەکاری ۱
 هەرچی لق ۱ چلێک لییان جوێ بۆتەو لەسەر زەویدا، کافر بونە!! باومر
 نەبونە بە خۆی کردگار، یا هاوێل بۆدانان ۱ نکوێی کردن لە هیدایەت دانی،
 یان سەرپێچی کردن ۱ پاخی بونە لە ناراستەکانی..

لەم روانگەوێ، کە دەبینیت قورئانی پێرۆز هەمیشە ھۆشدار ی دەداتە
 مەرفایەتی، کە نەکەن کافر ببن، نەکەن پێی خراپەکاری هەلبرێن ۱ پیادە ی
 کەن، نەکەن بەرهەلستی پەپامی ئیسلأحساز ی پێغەمبەرائی خوا بکەن، کە
 دەیانەوێت بنەماکانی مەئوایەکی ئاسودەیی بۆ کۆمەلگە ی مەرفایەتی چی
 بکەن!

دىسان بەردەمۇم ھۆشدارى ئىھەشىان دەداتى، بە تايىبەتى بە مۇسلمانان، كە نەكەن ئەم دىدۇ تىرۋانىنىيە دىنىيە خۇايىيە بىكەنە شىتىكى تىۋىرىيانە، چۈنكە دۇايى ئوممەتە مۇسۇلمانەكەتان پى پىك نايات، كە بۇكۆمەلگەى مۇۋاپىيەتى دەبىتە پىشپەۋى چاكەخۇازىيى ۋ دۇى خراپەكارىيى ۋ ھەساد رادەۋەستىت و پۈدەۋى دەبىتەۋە، تا بەسەرىدا زال بىت و پارچە خاكىك بۇ ھەۋانەۋەى چەۋساۋەكان بىكاتە مەئۋالا تا ئاسودەى دىرونىان بۇ دەستەبەر كات، تا بە دىرھىنان ۋ بەكارھىنانى خىرۋوبىرى زەمىن بۇ مۇۋاپىيەتى بىرۋى ۋىانىكى شەرافەتمەندەنەيان بۇ مۇسۇگەر كات، تا بتوانىت ئاۋا لەۋ رىيەۋە بەرەۋە خۇاناسىان بەيىنىتەۋەۋ ئەۋ ئامانجە گەۋرىيان پى بەيىنىتە، دى كە پەرسىنى خۇاى تاك و تەنھاۋ گۇپرايەئىتى ۋ مەكەچى ھەرمەنەكانىتى..

ئىنجا لە ھەمۇ قورئانى پىرۋوز سوننەتى پاكدا دەبىرنىت، كە چۇن ھەپەشەى سىستى ۋ تەمبەئى ۋ ساردىبۇنەۋەۋ كۆلدىن لە ھەلگەرانى پەيامەكە دەكرىت؟! خۇاى گەۋرە لە رىيى پىكەۋەننى ئوممەتى مۇسۇلماندا، ھەمىشە جەخت لە گرتەبەرى بىنەماكانى كۆمەلكارىيە قورئانىيەكە دەكاتەۋە، كە دەبىت ئەركەكانى دىدۇ ھەلۋىستەكانى رىبازمەكە زۇر بە جىددى بىبارىزىت و قۇناغەكانى كارو خەباتەكە بە وردى بىرپىت.. ھۆشدارى ئىھەمىيان دەداتى، كە ھەر كەمتەرخەمىيەك لە بەرنامەدانان ۋ راپەراندىنى پىكەۋەننى ئوممەتى مۇسۇلماندا، كە بە پىيى ئاراستەى خۇايىيە - سەرمىجامەكەى زۇر دۇۋار دەبىت، سەرمىجام ھىتەسازىيى و ئازاۋەۋ تەشەنەى خراپەۋ دەسدرىزى كەردن دەبىت!! ئەۋ كاتەش ھىچ ئومىلدىكى پىكەۋەننى ئەۋ مەئۋايەى پەناجىيى چەۋساۋان ۋمايەى ئاسودەىيى ھەموان دەبىت ناپاتە دى و، ئەۋ ھىۋايە دەپۈكىتەۋە..

بىرگەى دوھم : زەۋى گە سەرچاۋەى بژىۋىيە بۇ سود وەرگرتنە

گومانى تىدا نىە، گە سەرزەمىن سەرچاۋەى سەرەكى ژيانە، چارنوسى ھەمو ئوممەتىك، تا رادىيەكى زۆر لەسەر ئەۋە بەندە، گە تا چ رادىيەك و چۆن سود لە زەۋى بەردەستى وەردەگىت.. ئەو سەردەمانەى مەرۇف دىزانى چۆن بە چاكى لەگەل زەۋىدا رەفتار بىكات، شارستانىتى پى دوست دەگرا، ئەۋسەردەمانەش گە نەيدەزانى باش لەگەلدا رەفتار بىكات شارستانىتتەگەى، گە ھەشىبو نەدەماۋ دەرۋاخىيەۋە، دەچۈە لاي گەسانى ئوممەتانى تر لەۋانەى، گە دەيانزانى چۆن رەفتارەگەى لەگەلدا بىكەن.. ئەمەش ھاۋكىشەيەگە بەسەر ئەۋ سى شارستانىتتەدا دەچەسپىت، گە لەسەر ئەم زەۋىيە ھىنراۋتە دى^۱..

خالى سەرەكى باش سود وەرگرتن لە زەۋى، دو لىقە :

يەكەمىيان : نىشتەجى بون لەسەر زەۋىيەك، گە ئازادى تەۋاۋى تىدا دەستەبەر گرابىت، بە تايىبەتى ئازادى خواپەرستى، خۋاى گەۋرە دەفەرەمۋى :

(يَعْبَادِى الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَسْعَةً فَإِنِّي فَأَعْبُدُونِ) العنكبوت / ۵۶ واتە : ئەى ئەۋ بەندانەى من گە باۋەرەتان ھىناۋە، سەر زەمىنى من بەرەرۋاۋانە ھەر منى تىدا بىپەرستىن.. سەر زەمىنى ۋاۋان ئاماژىيە بۇ كۆچ كىردن و نىشتەجى بون لەۋ شوپانەدا، گە بە تەۋاۋى ۋبە ئازادى خواپەرستى تىدا دەھىنە دى، خواپەرستىش بە مانا بەرەرۋاۋانەگەى، گە قورئان باسى لىۋە كىردە، ئەۋىش بە شىۋەيەكى كاملى نەك جوئ كىردنەۋەى ھەندىكى لە ھەندىكى ترى، خواپەرستىك، گە دور بىت لە ھەمو تىن و فشارىكى ماددى و دەرۋى و كۆمەلەيەتى و ھىكرى..

دوھمىيان : ئازادى گەران و ھاتۋچۇ بەسەر ئەۋ زەۋىيەدا، بۇ گەسابەت، بۇ پەيدا كىردنى رۇزى، بۇ بازىرگانى و كاركىردن، قورئان ئەم لىقە ترىان بە ناۋى

^۱ E.Fritz Schumacher ,Small is Beautiful (New York , Harper , Row Inc. ۱۹۳۳) pp.۱۰۲-۱۰۴)

(الضرب في الأرض) و (السعي في مناكبها) ناو دەبات.. زۆرىنەى باسەكانى ئەم لقەش وا لە سورەتە مەدەنىيەكاندا وەكو سورەتى البقرە، ال عمران، النساء، المائدە.. لە المزملىشدا ئامازەى پېكرادە..

نابى ھىچ كەندو كۆسپ و بەربەستىكى جوگرافىيى، يان جنسى ئىنتىماى رەگەزپەرستىيە، يان ئايديۇلۇزى و ديدو رېبازى ئىستىكبارو خۇبەزلترزانين، يان رەوشتى چاۋچىنۇكى و ھەسودى ۋ دەستىلاۋىي رى ۋ لەو خەلكە بگىت، كە ئەو (الضرب في الأرض) و (السعي في مناكبها) ئەنجام دەدەن.. وەك خۋاى خاۋەن دەفەرەمۋى : (هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِن رِّزْقِهِ ۚ وَإِلَيْهِ الْأَشْجُرُ) الملك / ۱۵ واتە : ئەو خۋايەيە، كە ئەو زەۋيەى بۇ ئىۋە ئاۋا زەلىلانە دەستەبەر كردود، دەى سا ئىۋەش پېيدا برون ۋ بىن ۋ لە رزق و رۆزىيەكەى خۋاى گەۋرە بخۋن و بشزانن، كە بۇ لاي ئەو دەگەرپەنەۋە..

نابىت ديدو تېروانىيە عەقائىدىيە دىنيەكان بىنە بەربەستى ماددى ۋ بىنە سەر رېى سود وەرگرتن لەو زەۋيەو بىنە كۆسپى بەگەر خستنى خىروپىرىى بۇ خەلكى.. نابىنىت كە سەيدنا ئىبراھىم - سەلامى خۋاى لى بىت - لە خۋاى گەۋرە پارايەۋە دوعاكەى تەنھا بۇ رۆزى بەخشىن بە ئىماندارەكان كرد، فەرەمۋى خۋايە رۆزى و ئەمانى ھەمو ئەو مۇسۇلمانانە بدە، كە لە دەۋرۋبەرى كەعبە نىشتەجىن، واتە (مەئۋاى ئەمىنيەتى ژيان) يان پى بىبەخشە، بەلام وەلامى خۋايى وا ھاتەۋە كە ئەو ئەمان و رۆزى بە ھەمو خەلكەكە دەبەخشىت، بە (كافر) ۋ (مۇسۇلمان) يان، ھەرچى شتىك مايەى لەزەتى ژيانى دىنيا بىت بە كافرانىشى دەدات، بەلام لە رۆزى دواپىدا لەسەر كافر بونەكەيان سزاىان بە ئاگرى دۆزەخ دەداتەۋە.. بۇيە فەرەمۋى : (وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ) البقرة / ۱۲۶ واتە : كاتىك ئىبراھىم (سەلامى خۋاى

لَيْ بَيْت) فەرمۇي : خاۋىيە ئەم ۋلاتە پېر ئەمان كەمۇ لە ھەمۇ بەرۋوبومىك رزقى ئەمۇ كەسانە لەمۇ خەلگە بدە، كە باۋمېرپان بە خواۋ بە رۆزى دوايى ھېناۋە، فەرمۇي : رزقى ئەوانەش دەدەم، كە باۋمېرپان نەھېناۋە، تا ئەمۇ بېرە كەمە لەزەت بېكەن، پاشان ناچارى سزاي دۆزدەخيان دەكەم و چارەنوسى خراپيان دېنەمە رى!

لەم زەمىن ۋ دېدەيە، كە ۋەھى خاۋىي بۇ پېنغەمبەرىش ﷺ ھاتە خوارەۋە، كە بە ئەبۋبەكرى سەدىق خاۋا لىي رازى بېت بلى، كە يارمەتى لەمۇ كەسانە نەگرېتەۋە، كە تۆمەتى زىنايان خەستە پال كچەكەي كە عائىشە دايكى مۇسلمانانە! يان كە فەرمانى بە پىشتىۋانەكان كەرد، كە يارمەتى دارايى و خۇراكىي خۇيان لەمۇ خەزمە جۈلەكانەيان نەگرنەۋە كە ھەئوئىستى كاھرانەيان لە ئىسلامەكەي ئەمان گەرتۈتەبەر!

ئەمە لەبەر خاترى ئەۋمىيە، كە كاھىراي كاھىر پىداۋىستى رزق ۋ رۆزىي بۇ مەسۇگەر بىكرىت، تا بىرو ھۇشى بىخاتە سەر سەرنىجان ۋ وردبۈنەۋە لە نىشانەۋە ئاسەۋارىي كەردگاريتى ۋ پەرۋەردگاريتى خاۋا كەۋرەۋە بىر لە بەلگەكانى بىكاتەۋە، كە ئە ئاسۋى دەرۋەۋە ناخى خۇيدان ھەن..

لەم رۋانگەۋمىيە دەبىنىن خاۋا كەۋرە لە قورئاندا زۇر جار ئاراستەي مەۋفائەتى ۋا دەكات، كە ۋا سود لە زەمىن ۋەرگەن، كە سەرجاۋەي رزق ۋ رۆزى ھەمۋىيە، بەلام مەرجە بە رەۋايى بەدەستى بېيىن ۋ بە ھەللى بىخۇن، ھەر ۋەك، كە ھۇشدارىي ئەۋمىيان دەداتى، كە فرىۋى شىۋازەكارى شەيتان نەخۇن ۋ ئەمۇ رزق ۋ رۆزىيەي سەر زەمىن بە گۈيرەي ئاراستەي ئەمۇ ھەرام نەكەن و بىخۇن :

(يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ) البقرة / ۱۶۸ ۋاتە : ھۇ خەلگىنە، لە رزق ۋ رۆزى زەمىن بە پىي ھەلەل ۋ پاكى بىخۇن، شوپن پىي شەيتان ھەلمەگەن و بە دوى ھەنگاۋى ئەۋدا مەچن، چۈنكە ئەمۇ دوزمىنى سەرسەختى ئاشكراتانە..

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طِبْعِكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَرْجَبْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ) البقرة / ۲۶۷ واتە : ئەي ئەو كەسانەي باومېرتان ھېناۋە لەو پارمە سامانە ھەلەل و پاكەي بەدەستتان ھېناۋە بېەخشن، ھەروەھا لەوھى كە لەو زەمىنەۋە بۇمان فەراھەم ھېناۋە كەوتۇتە بەردەستتان، چاوتان لە ھەرام و سامانى پەستان نەبەيت و بە ھىوا بن لەو بېەخشن!!

(قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا قُلْ اللَّهُ أَدَّبَكُمْ لَكُمْ أَمْرًا عَلَى اللَّهِ تَفَتَرُونَ) يونس / ۵۹. واتە : پەيان بلى: ئادەي پەيم بلىن بزانم چۇن ئەو رزق و رۇزىيەي خوا بۇي ناردونەتە خوارەۋە لە خۇتانەۋە بۇ ھەلەل و ھەرام دابەشتان كەردە، ئەمە خۋاي گەۋرە پەي پەيدان (كە باومېشتان بە خوا نىە)، يان ھەر لە خۇتانەۋە قەسە بەدەم خۋاۋە ھەلدەبەستت!!؟

لە سود وەرگرتن لە خىروپىرى زەمىندا تەنھا دو رىگا ھەيە .
- يان بە پەي بەرنامەي خۋايى دەبەيت (كە پاك ۋ ھەلەل) كە بنەماي سىستىمى ئابورى ئىسلامى لەسەر دەگەرەيت و، بەو ئاراستە خۋايىيە سەر زەمىن دەبەيتە سەرچاۋەي رزق ۋ رۇزى بۇ ھەمە خەلگى، كە دەبەيتە ھۇي دامەزراۋى ژىرىي وئاسودەيى دىرون و چىژىي جەستەي ھەمە كەس.. كە لەژىر ئاراستەي ئەۋدا ھارىكارىي و ھاۋكارىي نىۋان خەلگى دىتە دى، بە گۈيرەي تەعلیماتى ئەو دىنە، ھەمە لایەك لەزەت لە خۇراكى (ھەلەل) دەكەن، كە دەبەيتە ماپەي بەختەۋەرىي ۋ گەشەكارىي..

- يان بە گۈيرەي ئاراستەۋ رىبازى شەيتان (كە پەيس ۋ ھەرامە).. ئەمەي گە جۇرما تىۋرو دىدى شەرخۋازىي و راپەسكان و پوتاندەۋەۋ، بۇ ۋەبەرەم ھېنان و سود لىۋەرگرتن دىنەيتە كاپەۋە كە ئەۋدەتا ھەمە مەۋقايەتەي دوجارى تەنگزەۋ پەشۋى ژىرىي و دىلەۋكۈي دىرونى ۋ مەحرۇم بونى جەستە كەردە!! ئەم بەرنامە شەيتانىيە دەبەيتە، كە دەيان ياساۋ رىساۋ سىستىمى مۇنۇپۇل

و خراب بەكارھېنان و جەردەيى نېو دەولەتى ۋ ھېرکان ھېرکانى سامانى زەوى و دزى و گزى ھېناوئەتە دى، كە ھەمو مافىكى خاوەنىتى تاك ۋ كۆى گەلانى بۆ بەرزەمەندى كەمايەتەكى مشەخۇر پېشیل كرددە، ئەوئە دەبىنرېت، كە چۆن زۆرىنەى مەوقايەتى پشكىكى خرابى لەو خۆراگە (پېس و ھەرامە) بەركەوتەدە، كە لە نەخۇشى ۋ ھەزارى و قات و ھېرى ۋ شەپو شۆر زىاترى لى نەكەوتۆتەوئە!! كە سەرزەمىنى لە حىياتى خېرو خۇشى پېر كرددە لە لاسەنگى و ئازاودە ھېتەنەو ستەم!!

پېغەمبەرى پېشەوا ئەو ئاسەوارەى لە دېدە بەرنامەو رېبازى ھەردە بەرەكەو دەتە دى دەخاتە بەرچا و كە دەفەرموى : (لَيْسَ بَعْدَ الْحَلَالِ الطَّيِّبُ إِلَّا الْحَرَامُ الْخَبِيثُ) بوخارى / كەتاب الاشربە واتە : دواى ھەلەللى پاك غەپىرى ھەرامى پېس ھېچ شتى دېكە نېە..

ئىنجا پېغەمبەر ﷺ جۆرى مەيدانەكانى چاكەخوازى (ھەلەللى پاك) و چۆنىەتى جېبەجى كرددە ئاراستە خواپىيەكەى قورئان، بە تەفسىلاتىكى زىاتر

۱ ئەسلى ھەدىسەكە كە لە ئەبو جەمەل ھەدىسەو گېرراوئەتەو بەم شۆمە: عن أبي الجويرية قال : (سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنِ الْبَاقِ، فَقَالَ : سَبَقَ عُمَرُ ﷺ الْبَاقِ، فَمَا أُسْكِرَ فَهَرَّ حَرَامٌ، قَالَ : الشَّرَابُ الْحَلَالُ الطَّيِّبُ، قَالَ : لَيْسَ بَعْدَ الْحَلَالِ الطَّيِّبِ إِلَّا الْحَرَامُ الْخَبِيثُ) صحيح البخاري (۵۵۹۸) واتە دەربارەى بازق لە ئىبنو عەبباس پەرسى : (الباقى : جۆرە شەراپىكە كە لە زەمانى پېغەمبەردا ﷺ نەبو) لە وەلامدا ھەرموى : پېغەمبەر ﷺ لە سەردەمانى پېش بازقدا بو، بەلام ھەرچى سەرخۇش كات ھەرامە.. خواردنەو پاك ۋ ھەلەل، لە پاك ۋ ھەلەلش بىرازىت پېس و ھەرامە.. مەبەستى ئىبنو عەبباس خوا لىيان رازى بىت ئەومە، كە شەرىعەتەكەى خواى گەورە، كە بە پېغەمبەرى ئازداردا ﷺ ئارداوئىتى، ھەمو شتىكى گرتۆتەو، لەوانە ئەو شەراپەش.. چۆنكە ھەرموىتە: (مَا أُسْكِرَ فَهَرَّ حَرَامٌ) ئىمامى ئىبنول قەيىم لە كىتەبەكەى خۇيدا إعلام الموقعين (۲۷۵/۴) دەلى : ئەمە پەككە لە ئەسلى سەرەكى ۋ بەسودەكانى تەواوئىتى شەرىعەتى ئىسلام، كە لەسەر پەك پېتىك دامەزراو، ئەوئىش ئەومە، كە شەرىعەتەكەى پېغەمبەر گشتگىرە ھەرچەك مەوقە پېوئىستى پېى بېى بىت لەولدا ھەيە، چ زانىيارى و زانين بىت، يان ئاراستەى كارو كرددەو بىت، ئەم شەرىعەتە وى كرددە، كە مۇسلمان پېوئىستى بە ھېچى كەس ۋ لايەنى تر نەمىنئەت، بەلام ئەوئە زەمىنە گەياندە و پون كرددەموىتە بە خەللى..

به سهدان حه دیسی پیروزی خوئی باس دمفه رموی، حه دیسه کان نه و منده زورن،
که له هه ژمارد نایهن، له وانه ۱

* هاندان :

- (عن أنس قال : قال رسول الله ﷺ : مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا، أَوْ يَزْرَعُ زَرْعًا، فَيَأْكُلُ مِنْهُ طَيْرٌ أَوْ إِنْسَانٌ أَوْ بَهِيمَةٌ، إِلَّا كَانَ لَهُ بِهِ صَدَقَةٌ) بوخاری / (كتاب الحرث) و موسلم (كتاب المساقاة و المزارعة)، واته : پیغه مبه ر ﷺ فه رموی ۱ هه ر موسولمانیک، که نه مامیک دهنیزیت، یان شتیک دهر وینیت، پاشان بالنده، یان مروف، یان ناژهل لیی بخوات، هه رموی به خیر بو دنوسریت.
- (مَا مِنْ رَجُلٍ يَغْرِسُ غَرْسًا إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ مِنْ الْأَجْرِ قَدْرَ مَا يَخْرُجُ مِنْ كَمَرِ ذَلِكَ الْغُرَاسِ) احمد ب ۱ / ل ۴۱۵ : واته ۱ هه ر موسولمانیک، که نه مامیک دهنیزیت به هه دهر نه و منده ی، که نه و نه مامه به ره هه دمه خشیته، خوای گه ورهش خیر به م دمه خشیته..
- (إِنْ قَامَتِ الْقِيَامَةُ وَيَبْدَأُ أَحَدُكُمْ فَسِيلَةً فَإِنْ اسْتَطَاعَ أَنْ لَا يَقُومَ حَتَّى يَغْرِسَهَا فَلْيَفْعَلْ) احمد ب ۳ / ل ۱۸۴ و ۱۹۷ (ژماره ۱۲۵۶۹) واته ۱ له و کاته ی قیامه ت دادی، گه ر یه کی که نه مامیکی به دهسته وه بو، دهیتوانی بیر وینیت، با بیکات..

* ریکستن :

هه روه ها ئاراسته ی نه وه ده دات، که نه و به ره به ستانه لادرین، که ری له به کاره ینان وچاندنی زهوی ده گرن، که سه ره کیترینیان مؤنوبول کردن ودهست به سه ردا گرتنیته له لایهن نه وانه ی، نه دهر وینن ونه کار ده گن!

^۱ البخاري (۲۱۹۵)، مسلم (۱۵۵۳) هه روه ها بر وانه فتح الباری : ۵ / ۳..

- (عن جابر بن عبد الله قال قال رسول الله ﷺ مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرِعْهَا فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَزْرِعَهَا وَعَجَزَ عَنْهَا فَلْيَمْنَحْهَا أَخَاهُ الْمُسْلِمَ وَلَا يُؤْجِرْهُ إِلَّاهُ) موسليم / باب كراء الارض ل ۱۹۷ واتە : ھەر كەس پارچە زەویەكى ھەيە، با بېكىلئیت و شتېكى تېدا پروئىنئیت با بېبەخشیت بە برا موسولمانەكەى، با بە كرى نەیداتى..

- (عَنْ جَابِرٍ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرِعْهَا أَوْ قَبْلِهَا أَخَاهُ وَإِلَّا فَلْيَدَعْهَا) موسليم / باب كراء الارض ل ۱۹۹ واتە : ھەر كەس پارچە زەویەكى ھەيە با بېكىلئیت و شتېكى تېدا پروئىنئیت، يان با بركەى ترى ھاندات بو كىلانى، ئەگەر ھەر نا، با وازى لى بەئىنئیت..

- (عن جابر بن عبد الله قال : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُؤْخَذَ لِلْأَرْضِ أَجْرٌ أَوْ حَظٌّ) موسليم / باب كراء الارض ل ۱۹۷ واتە : پېغەمبەر ﷺ بەرھەلستى لەو ھەبىت، كە كەسك كرى لەسەر زەوى وەرگرت، يان پشكىكى تېدا ھەبىت..

- (عَنْ نَافِعٍ أَنَّ بَنَ عُمَرَ كَانَ يَكْرِى مَزَارِعَهُ فَبَلَغَهُ أَنَّ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ يُحَدِّثُ فِيهَا بِنَهْيِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فَدَخَلَ عَلَيْهِ وَسَأَلَهُ فَقَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَنْهَى عَنْ كِرَاءِ الْمَزَارِعِ فَتَرَكَهَا بَنُ عُمَرَ بَعْدُ) سەحیحى موسليم بە رافەى ئىمامى نەوھوى ب ۱۰ باب كراء الارض ل ۲۰۲ واتە : نافع گېرايەو ھە ئىبنو عومەرخوا لىيان رازى بىت كىلگەكانى خوى بە كرى دەدا، كەچى كە بىستى رافىعى كورى خەدىج خوا لىي رازى بىت ھەدىسكى لايە، كە پېغەمبەر ﷺ بەرھەلستى لە بەكرىدانى كىلگە كرده، چو ھە لاي لىي پىرسى، ئەویش گوتى بەئى پېغەمبەر ﷺ بەرھەلستى لە بەكرىدانى كىلگە كرده، ئىتر ئىبنو عومەرىش وازى لە بەكرىدانى كىلگەكانى ھىنا..

* قەدەغە كردن :

يەككىلى تر لەو بەربەستانەى، كە پى ئ لە بەكارهينانى زەوى دەگىرت دەست بەسەردا گىرتىتى، كە كەسانىك سىتەمكارانە دەپخەنە ژىر رىكىفى خۇيانەو، ناهىلن كەسى تر سودى لى وەربىگىرت.. ھۆشدارى پىغەمبەر ﷺ لەم رەو ەو زۆرەو زۆر بە جىددى و ھەرمشەنامىزە، وەك دەفەرموى :

- (مَنْ اقْتَطَعَ اَرْضًا ظَالِمًا لِقِيَّ اللّٰهُ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانٌ) مسلم / رافى ئىمامى نەوۋى ب ۲ / كىتاب الايمان. واتە : ھەر كەسىك بە زولم پارچە زەوىەك بۇ خۇى زەوت كات، كاتىك بەخۇاى خۇى دەگات، دەبىنىت زۆر زۆر لى تورمىە!!
- (مَنْ اخَذَ مِنَ الْاَرْضِ شَيْئًا بَغْيٍ حَقِّهِ خُسْفٌ بِه يَوْمَ الْقِيَامَةِ اِلَى سَبْعِ اَرْضِينَ) بوخارى: كىتاب المظالم واتە : ھەر كەسىك پارچە زەوىەك زەوت كات، بى ئەوۋى مافى بىت، پۆزى قىامەت خۇى وپارچە زەوىەكە بە ھەوت تەبەقەى زەمىندا پۆدەبرىن.

- (مَنْ اخَذَ مِنَ الْاَرْضِ شَيْئًا بَغْيٍ حَقِّهِ خُسْفٌ بِه يَوْمَ الْقِيَامَةِ سَبْعِ اَرْضِينَ) واتە : ھەر كەسىك پارچە زەوىەك بە ناھەق داگىركات، خۇاى گەورە لە سزايدا بە ھەوت چىنى زەويدا دەباتە خوارەو.

سەختىر زولمى سەردەم ئەومىە، كە خەلكانىك بە ھۆى ھەبۇنى دەسەلات و ھىزو نفوزەو دەسەلاتيان گىرتەو بەسەر زەوى ناوچەيەكداو، بە دەست خۇيانەو كىرەوئەتە كەلوپەلى كىرەن ۋ فرۇشتەن!! ئىدى بە نىرخى زۆر

^۱ البخاري/ كىتاب المظالم والغصب ژمارە ۲۲۷۴ ۋ احمد/ المسند حديث ژمارە ۵۴۸۱.

^۲ ئەوۋى سەرمەو رىوايەتى تەبەرائىيە ، كە نوسەر ھىناوئىيەو لە المعجم الكبيردايە ب ۲۲ ل ۲۶۹ ژمارە ۶۹۰، ھەروەھا ھەشمى لە " المجمع " (۴ / ۱۷۵ بەلام رىوايەتى ترى لەوان سەحىحە ئەمەيە (أَيْمًا رَجُلٌ ظَلَمَ شَيْئًا مِنَ الْاَرْضِ كَلَفَهُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَحْفَرَهُ حَتَّى يَبْلُغَ آخِرَ سَبْعِ اَرْضِينَ ثُمَّ يُطْرَقَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَقْضَى بَيْنَ النَّاسِ) كە ئەلبانى رىھە اللە لە سلسلة الاحاديث الصحيحة دا ھىناوئىيەو ۴۲۹/۱.

گران بەو خەلگە بى دەرمانەى دىمىرۇشنىۋەدا بۇيە دەبىنىت كەسانىكى داماو بە سەرانسەرى ولاتاندا بۇ كەسابەت و پارە پەيدا كىردن ھەر ھەمو تەمەنى خۇيان سەرف دەكەن، كەچى ئەۋەندەيان پارە بى پەيدا ناكىرىت لە سەد مەتر زىاتەر زەۋىيان بى بىكرىت^۱!!

لەم روانگەشەۋە ئەۋە پىۋىست دەگات، كە بەرنامەى پەرۋەردىمى دىزگا ئىسلامىيەكان چاۋ بەو ياساۋ رىساۋ بارودۇخانەى خاۋەنىتىدا بىخىنىنەۋە، كە لە سەردەمانى دەسلەلەتى رەھاۋ زۇردارىى كەسانىك بونە خاۋەن ماقى بەشكىردن!! بە تاپىبەتى دۋاى سەردەمى پاشايەتى كە بى ئەۋەى ئەقلى بى بشكىت خۇى لەو خەلگە كىردە دەمپاست و خاۋەن ماقى دان و ۋىرگىرنەۋەى ماف!! دىزگا پەرۋەردىمى ئىسلامىيەكان داۋاكراۋن، كە ئەم روانگە چەۋتە لەبەر رۇشناى ئايەتەكانى قورئان ۋ فەرۋەدەكانى پىغەمبەر ﷺ و رەقتارى خەلىفەكانى راشىدىندا راست كەنەۋە.. پىۋىستىشە چەۋتى ئەو فەتۋايانەش دىرخەن، كە لەو سەردەمانەى پاشايەتى دىنىدا (زانى رەسمى سولتەنەكان) ئەو رەقتارىمىنم بى دىشەرەاند، يان ئەو فەتۋا سەفەتەنەى ئەمىرۇ (زانى رەسمى پاشاۋ سەرۋكەكان) لەم رۈۋەۋە دىرى دەكەن ۋ ياسا ستەمكارەكانى خاۋەنىتىيان بۇ دەكەنە شەرىعى!! پىۋىستە ئەم ستەمە لەبەر رۇشناى دىمى قورئان ۋ ھەدىس و رەقتارى پاۋەرداندا راست بىكرىتەۋە، تا دادى خواۋىستى و رىنماى خۋاى دىرگەۋىتەۋە.. چۈنكە بەراستى ئەو موفتى ۋ زانا رەسمىانەش دەكەۋنە بەر تىن و فشارى ئەم ئايەتەى كە دىربارەى پىاۋانى دىنى دىان و جۈەكان

^۱ لەو زولمە سەيرانەى لەسەردەمى ئىستىعماردا لە ولاتانى ئەفرىقا كرا، كابرايەكى ئىنگلىزى كە ناۋى سىلس رۇدىس بو بە ھىزىكى كرىگرتەى چەكدارىۋە چۈە سەر ولاتى زىمبابۋى و كىردى بە ھى خۇى ۋ ناۋەكەشى كىردە رۇدىسىا!! ھەر ۋا ماپەۋە تا بزافى ئازادپىخۋازى خەلگەكەى خۇيان ھوتار كىردو لە ۱۹۸۰دا ئازاد بون ۋ ولاتى خۇيان ناۋا ناپەۋە زىمبابۋى!!

دهیفرمو : (اَتَّخَذُوا اَحْبَارَهُمْ وَرُهَبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ) التوبة/۳۱
واته : نه‌وانه حیرو راهیبه‌کانی خو‌یان (پیاوانی دینی دیان وجو) له حیاتی
خوای گه‌وره گردبوه خوا! پیغهرمبه‌ریش ﷺ نه‌وه‌ی ر‌ون کرده‌وه، که نه‌و له
جیی خوادانانه چۆن، بوه که فهرمو‌ی : (اَحَلُّوا الْحَرَامَ وَ حَرَّمُوا الْحَرَامَ).

په‌روه‌رده‌ی نیسلامی پی‌ویسته گیانی کارخ‌وشویستن له دئی موسولماناندا
ب‌چینیّت، پی‌ویسته بیکاته سیمایه‌کی نه‌ریتی پی‌روزی نیسلامه‌تی، به‌و
سیفه‌ته‌ی، که هۆکارپکی پی‌روزی ژیا‌نی به‌خته‌ومری و به‌پ‌زه، تا په‌نا نه‌بری‌ته
به‌ر هۆکارو شی‌وازی به‌دو ناپه‌سه‌ندی ئه‌م سه‌رده‌مه که له کاریگه‌ری ماناکانی
توخمی (دالده‌دان) ه‌که کهم ده‌کاته‌ومو دایده‌وه‌شی‌نیّت! په‌روه‌رده‌ی نیسلامی
پی‌ویسته له ناتوانایی و ته‌مبه‌لی هه‌لی ۱ لای موسولمانان فی‌زده‌ونی کات.. نه‌وه
نه‌ریتی تیره‌و هۆزه وای کرده‌و خه‌لکانیک پی‌یان شهرم بیت کار بکه‌ن، به‌لکو له
جیی نه‌وه‌و ده‌بیت کۆیله‌و حاشیه‌و خزمه‌تکارو رهنجبه‌ریان هه‌بیت! بی
ده‌سه‌لاتی ۲ نه‌توانین و ته‌مبه‌لی لای خوای گه‌وره‌و پیغهرمبه‌ری مه‌زن ﷺ
سیفه‌تانپکی بوغزینراون، بۆیه پیغهرمبه‌ر ﷺ دهره‌ه‌قی ده‌فه‌رمو‌ی : (اِنَّ اللَّهَ
عَزَّ وَجَلَّ لَيُلَوِّمُ عَلَى الْعَجْزِ فَاَنْلِ مِنْ نَفْسِكَ الْجَهْدَ، فَاِنْ غُلِبْتَ فَقُلْ : تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ، اَوْ

^۱ نوسه‌ری به‌پ‌ز ۱۱ ته‌فسیری ته‌به‌ری ب ۱۰ ل ۱۱۵، ۱۱۴ ته‌فسیری ئابه‌تی ۳۱ ی سورمه‌تی التوبة
ومرگرتوه، به‌لام هه‌دیه‌که به‌م شی‌ومی‌یه : ترم‌زی له حوسه‌ینی کوری یم‌زیده‌وه به‌ سه‌نه‌دیدا
ده‌چینه‌وه سه‌ر عه‌دی کوری حاته‌م خوا لی‌ی رازی بیت، که فهرمویه‌تی : (هاته‌مه خزمه‌ت
پیغهرمبه‌ر ﷺ، خاچپکی زپ‌رم له گه‌ردندا بو، فهرمو‌ی نه‌و بته له خۆت دور خه‌روه‌وو فرپیده،
پاشان گویم گرت که هورثانی ده‌خویند، فهرمو‌ی : (اَتَّخَذُوا اَحْبَارَهُمْ وَرُهَبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ)
التوبة/۳۱ ئینجا فهرمو‌ی : (اَمَّا اِنَّهُمْ لَمْ يَكُونُوا يَعْبُدُونَهُمْ وَلَكِنْهُمْ كَانُوا اِذَا اَحَلُّوا لَهُمْ شَيْئًا اسْتَحَلُّوهٗ وَاِذَا
حَرَّمُوا عَلَيْهِمْ شَيْئًا حَرَّمُوْهُ) واته : نه‌وان خۆ نه‌یانده‌مه‌رستن به‌لام که شتیکیان بۆ حه‌لال ده‌کردن به
حه‌لالیان دمه‌زانی ۳ که شتیکیان لی‌ی حه‌رام ده‌کردن به‌ حه‌رامیان دمه‌زانی.. لای ترم‌زی ب ۵/ ل ۲۷۸ ه
وژماره (۲۰۹۵) ۴ لای به‌یه‌قی له السنن الکبری ب ۱۰/ ۱۱۶ ۵ ژماره (۲۰۱۳۷) ه و لای ته‌به‌رانی ب ۷/
۹۲ ژماره (۲۷۸) په‌و شیخی نیسلام ئیبنو ته‌میمه‌ ده‌ره‌ه‌قی گوته‌یه‌تی : (حه‌دیه‌پکی دورودپ‌ژمو
حه‌سه‌نه). شیخی نه‌لبانیش رحمه‌الله ده‌لی : حه‌دیه‌که (حسن) ۶

حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ^۱ واتە : خۇاى گەۋرە گلەيى لەسەر بى تۈنلەيى دەكەت، دەى سا تىن بىدەبەر خۇت ۋ رەنجەدە، ئەگەر ماندو بۇيت، بلى : پىشتم بە خوا بەستۈدە، خوام ھەيەو ئەۋىش باشتىن پائىشتە..

زۆر پىۋىستە دەزگاگانى پەرۋەردەو ئاراستەى ئىسلامى، نەرىتى خواناسى و رەفتارى زوھدو پىۋاچاكىتى پاك كەنەۋە لەو ھەمو بىدەو نارېكىيەى تىى كەۋتۈدە، كە واى كىردۈدە رازى بون بە ھەزارى و دەسكورتى، سىمايەكى سەرەكى پىۋاچاكىتى و خواناسى بىت!

مۇسۇلمانان - لە قورئاندا - داۋاى ئەۋمىيان لىكراۋە كار كەن و بۇ كەسابەت بەسەر زەمىندا بگەرپن ۋ سامان كۆكەنەۋەئەۋ كاتى كە بە رېگاي شەرىى ۋ پاك ۋ پوخت پەيداي دەكەن، گرنگ ئەۋمىيە ئەۋ كاتە تىيدا زاهىدانە بژىن و گەدەبەلىي تىدا نەكەن، بىخەنەۋەخىزەت خۇشيان ۋ خەلگەنى تىرىش، تا رىزو سومەى خەلگىشى بى بپارىزىت، تا موحتاجىي خەلگى چاۋبەرەۋىز نەكەت.. ئەمە ئەۋ زوھدو پىۋاچاكىتىيە، كە پىغەمبەرى پىشەۋا ﷺ ياۋەرانى خۇى لەسەر رادەھىنا.. ھەمىشە واى ئاراستە دەكەن، كە مۇسۇلمان دەبىت مەمانەى بەۋە ھەبىت، كە لە دەستى خۇاى گەۋرەدەيە زىاتەر لەۋەى لە دەستى خۇىدەيە.. ئەمەشە زاهىدىتى ۋ پىۋاچاكىى ..

فەرمايشتى پىغەمبەر ﷺ لەۋبارەۋە ئەۋمەندە زۆرە، كە ھەمو گومانىك دەۋەۋىنىتەۋە و پىچ و پەنەى ئالۆز دەردەخات، لەۋانە :

^۱ تەبەرانى : سەرچاۋى پىشۋو ب ۸ ل ۱۱۲ ژمارە (۷۴۷۵). دانەرى بەرپىز ئاۋا ھىناۋىتىيەۋو منىش لە (كنز العمال)دا بە ژمارەى (۵۶۱۸) بىنىيە، بەلام تۈۋىزىنەۋمىم بەرچاۋ نەكەۋتۈدە.. ھەرچەندە بەلگەى تر زۆرە لەسەر كارو ھاندانى دەستپاكى لى، كە ھەژمارد نايەن، خۇ ئاشكرايە پىغەمبەرى نازدار عليە السلام، كە شۋان بو ۋەكو خۇى دەپمەرمو بە چەند قىراتىكم شۋانىتىم بۇ قورمىش دەكەرد.. (بوخارى).

^۲ بىروانە ترمەنى : السنن / كىتاب الزھد يان ئىبىنو ماجە : السنن / كىتاب الزھد..

- (حَيْرُكُمْ مَنْ لَمْ يَتْرُكْ آخِرَتَهُ لِدُنْيَاهُ وَلَا دُنْيَاهُ لِآخِرَتِهِ وَلَمْ يَكُنْ كَلًّا عَلَى النَّاسِ) ۱ واتە باشترینتان ئەو كەسەيە، كە دواروژی بۇ دنیای واز لی نەهینیت و، دنیاشی بۇ روژی دواپی واز لی نەهینیت و، مشەخویش نەبیت بەسەر خەلکیەوہ - (من استطاع منكم أن يقي دينه و عرضه باله فليفعل) ۲ واتە ھەر كەسێكتان توانی دینەكەى ۱ ناموسی بە پارە بپاریزیت، با بیکات..

- (إِنَّ الْفَاقَةَ لِأَصْحَابِي سَعَادَةٌ، وَإِنَّ الْغِنَى لِلْمُؤْمِنِ فِي آخِرِ الزَّمَانِ سَعَادَةٌ) ۳ واتە ھەژاری بۇ یامورانی من خویشبەختیە، دەولەمەندی بۇ موسولمانان لە ئاخەر زەماندا مایەى بەختەومرییە..

- (يا جابرُ لا عَلَيْكَ أَنْ تُمْسِكَ عَلَيْكَ مَالُكَ فَإِنَّ لِهَذَا الْأَمْرِ مَدَّةً) ۴ واتە ھۆ جابر، ھیچ لەسەر ناکەویت، گەر سامانی خوێت بپاریزیت، ئەم کارە کاتی دیکەشی بە دوا دادیت..

- (يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ أَصْفَرُ وَأَبْيَضُ لَمْ يَتَهَنَّ بِالْعَيْشِ) ۱ واتە : زەمانێك بەسەر خەلکیدا دیت ئەوی زیرو زیوی نەبیت، چیرۆ ئاسودەیی لە ژیان ناکات.

^۱ نوسەر ئاماژەى بە سەنەدى ھەرمودەكە نەكردو، خەتیبى بەغدادى ۱ دەپلەمى لە ئەنەسەوہ خوا لى رازى بىت رىوايەتيان كردوہ (كشف الخفاء ومزيل الالباس عما اشتهر من الاحاديث على السنة الناس/ جامعة الايمان/ اليمن ژمارە ۱۲۵۲)، بەلام شىخى ئەلبانى رحمە اللہ لە سلسلە الاحاديث الضعيفة و الموضوعه كەيدا دەربارەى گوتويەتى: مەوزوعه..

^۲ نوسەر سەنەدى ئەم ھەرمودەشى نەنوسيوہ.. ئەمە ھەدىسى ئەبو عيسەمى نوحى كورى مەريەمە، كە لە باوكيەوہ ئەويش لە ئەنەسەوہ خوا لى رازى بىت رىوايەتى كردو، بەلام شىخى ئەلبانى رحمە اللہ لە كتيبەكانيدا بە (متروك الحديث) ى ناساندوہ لە سلسلە الاحاديث الضعيفة ۱ الموضوعه ى خویدا بە زمعیف ناساندوہ..

^۳ نوسەرى بەرپز سەنەدى ئەم ھەرمودەشى نەنوسيوہ، ئەمە راھىعى لە ئەنەس و ئىبنو مەسعودەوہ گپراوتیەوہ، لە كنز العمال ھینیدا ژمارە (۶۳۳۹) یە.

^۴ نوسەر ئاوا ئاماژەى پپداوہ ۱ (المتقى الھندى: كنز العمال ج ۳ ل ۲۳۸، ۲۴۰) ئەمە رىوايەتى تەبەرائیە ۱ لە كنز العمالدا بە ژمارە (۶۳۴۷) ش ھاتوہ.

۔ (إِذَا كَانَ فِي آخِرِ الزَّمَانِ لَا بُدَّ لِلنَّاسِ فِيهَا مِنَ الدَّرَاهِمِ وَالْدَّنَانِيرِ يُقِيمُ الرَّجُلُ بِهَا دِينَهُ وَدُنْيَاهُ) ^٢ واتە : كە ئاخىر زەمان دەبىت ھەتھەن خەلكى پېۋىستيان بە درھەم و دىنار (بە پارە) دەبىت، كاپرا دىن و دىياكەى پى بپارىزىت.

شەرعناسانى گەورەى ياومران لەم ئاراستانە حالى بوبون و دەچونە ناو ھەر مىللەتیکەو بە پۇشنىرىى خويان فيريان دەکردن.. ئەوھتا مەعازى كورى جەبەل خوا لىي رازى بىت، كە مامۇستاي شام و يەمەنە دەيگوت: (يا بَنَ آدَمَ أَنْتَ عَتَاَجٌ إِلَى نَصِيْبِكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَنْتَ إِلَى نَصِيْبِكَ مِنَ الْآخِرَةِ أَخْرَجُ، فَإِنْ بَدَأْتَ بِنَصِيْبِكَ مِنَ الْآخِرَةِ مُرُّ بِنَصِيْبِكَ مِنَ الدُّنْيَا، فَاتَنْظِمْنَاهَا انْتِظَامًا، وَإِنْ بَدَأْتَ بِنَصِيْبِكَ مِنَ الدُّنْيَا فَاتَكَ نَصِيْبُكَ مِنَ الْآخِرَةِ، وَأَنْتَ مِنَ الدُّنْيَا عَلَى خَطَرٍ) ^٣ واتە: ھۆ بەنى ئادەم، تۆ پېۋىستىت بە پىشكى دىيات ھەيە، بەلام پېۋىستىت بە پىشكى رۆزى دوايىت زۆرتەرە، جا ئەگەر بە پىشكى رۆزى دوايىت دەستت پى کرد، بە پىشكى دىياتدا بپروو بە چاكي رىكى خە، ئەگەر بە پىشكى دىياشت دەستت پى کرد، ھەتھەن پىشكى دوايىت لەدەست دەچىت، لە دىياكەشتدا ھەر لە دزوارىدايت..

واقىعى ئىستاي جىھان نىشانى دەدات، كە واز ھىنانى موسولمانان لە سامان كۆكردنەوھو دەسەلات نەگرتنە دەستيان و سەرپەرشتى نەكردنى سەرۋەتو سامانى ولاتەكانيان ۱ لە بەرامبەرىشدا ھەولى كافران بۆ دەسەلات گرتنە دەست ۲ چىنگ كەردن بە ئابورى ولاتاندا چ زىيانكى لە ئىسلام و موسولمانان و مىللەتانى تىرىش لە ناوھەو لە دەرۋە داو! لە ناوھەو ئەوھتا زمانى زانايان

^١ نوسەرى بەرپۇز سەنەدى ئەم ھەرمودەشى ھەر نەنوسىو، كە بەقىيەى كورى وەلىد لە ئەبو بەكرى كورى ئەبو مەريەمىوھە رىوايەت كەردو (كشف الخفاء ومزيل الالباس عما اشتهر من الاحاديث على السنة الناس ٢٢٦٩) تەبەرانى لە كىتەبى الاوسط بە سەنەدوھە بردوئىتەوھە سەر ئەبو ھورەيرە خوا لىي رازى بىت. ئىمامى ئەحمەدىش بە لەفزيكى نزيك ئەمە گىراۋىتەوھە، ھەروھەا دەپلەمى لە جابروھە.

^٢ نوسەر ۱ (الطبراني : المعجم الكبير ج ٢٠ / ٢٧٨ - ٢٧٩ ژمارە ٦٥٩ ، ٦٦٠).

^٣ ابن تيمية : الفتاوى / كتاب الجهاد ج ٢٨ ل ٣٩٦.

لائە لە فەرمان بەچاكەو بەرھەتستی لە خراپەى دەسەلاتداران ۋ بەرھەنگارى بونەھەى ستەمى ستەمكاران، لە جىيى ئەھە زۆرىك لەھە زاناو شەرەناسانە دەبىنرېن لە جىياتى پېشەوايەتى گەل بۆ ۋەرگرتنى مافى رەوايان، بونەتەھە بە داردەستى دەسەلاتداران ۋ شەھورۆژ لە خەزمەتى سولتانهكاندان ۋ ھەنجەتى شەرى بۆ ھۆكىمى ناپەرھەى ئەھە ستەمكارانە دەھىننەھە!! لە دەرھەش ئەھە ديارە، كە مىللەتانى سەر زەمىن چەند ئاتاجى سامان و نانن! چەند ۋلات و مىللەت و دەزگا دەبىنەت لە تاو ھۆرسى ژيان و ھۆتى لايەھەموتى خۆيان تەنازوليان لە مافى خۆيان كەردەھە، وازيان لە پېژو ئازادى خۆيان ھىناو و ستەمكارانىش بى بەزەيانە ھەمويان ئىستىغلال كەردون!!

سەرمايەدارو دەسەلاتدارو مەشەخۆرە گەندەلەكان ھەمىشە ھەول دەدەن . لە رېي زانايانى رەسمىيانەھە، كە پۆلى جادوگەرانى فەرەھەن دەبىنن — چەمكى دىنەكە داپر داپر كەن ۋەھەر بەشە لەھەوانى دىكە جودا كەنەھە، بۆيە دەبىنەت ديارە پەرستەكان لە ديارە كۆمەلەلەتەكان جىيا دەكەنەھە، مانا واتا دىنەكان لە ئاراستە كۆمەلەلەتەكانى خۆيان جودا دەكەنەھە لە جىي ئەھە دەكەونە داھىنانى كۆمەلە بىدەھى تەرى ۋا كە ھىچ پەيۋەندىەكان بە ئەسلى شەرى ۋ بارودۆخى ۋاقىعى خەلگەكەھە نەبىت!! تا روى خەلگەكە لە (كەردان) ھە بەرھە (دىدار) ۋەرچەخىنن!! تا پياوچاكيان لە كەردەھە لى بكنە دىمەنى زوھەدو سۆھبەگەرى ۋا كە دىناي ۋاز لىھىنابىت ۋ لەبەر زۆرى خواناسى ھەر روى لە قىامەت بىت! ۋا لە خەلگەكە دەگەيەنن، كە زاهىدىتى پلەى راستەقىنەى خواويستى، ئەھە ئەھە دەخوازىت، كە بۆ ئەھە نىعمەتى رۆژى دوايان دەسكەوېت، دەبىت لەم دىنا دلىان پىۋە نەبىت ۋ ھەول پەرە سەرىەكان نەدەن! ھەول خاۋەنەت زەھە زارو كۆمپانىا ۋەر كەردەھە مالى دىنا نەدەن! ئەھە خەلگە داماو فرىخورادەش نازانىت، كە سامانى خەل

پەردى قىيامەتە، چۈنكى پەيداۋىستىيەكانى دۇنيانى بىي جىبەجىي دىكرىت ۋ ماف ۋ رىزو كەرامەتى بىي دىپارىزىت.. ئەگەر ئەم سامانە نەبو ئەو پەردەش بە زەحمەتلىكى نا ئاسايى دادەنرىت، ئەگەر داشنرىت! ئەو مۇسلمانانە خواناسە فرىودراوانە لەوۋ بىي ئاگا دىكرىن، كە يەككىكى وەكو سەيدنا ئىبراھىم سەلامى خۇاى لىي بىيىت دوعاى بۇ دەۋلەتمەند بونى وەچەو نەوۋەكانىشى دىكرىت! تا سوپاسگوزارىي خۇاى گەۋرە بىكەن، تا خۇاپەرستى بىكەن، تا ستاپىشى بىكەن و خەزمەتى مالى خۇا بىكەن!! ئاخىر ئەمە بە دەسكورتى چۆن دىكرىت!؟

لەم روانگەۋمىيە كە دەلىللىن ۋ پىۋىستە بەرپەرسانى دىزگا پەروەردىيى و ئاراستەۋانەكانى مۇسلمانان بىريان بەرەفرانتر كەن، دىبىي زو پەي بەو ئامۇزگارپىيە و ئىرانكارپىيانە بىيەن، كە پىسپۇرئانى بانكى نىو دەۋلەتى و شارەزايانى نەخشەۋانى ئابورى رۇژئاۋايى لەم سەردەمەدا دىمىدەنە حكومەت و بەرپەرسى ۋلاتى مۇسلمانان! نابىنىت ھەزاران كەس لەپەيمانگاۋ زانكۇكان، خۇيىندىن تەۋاۋ دىكەن ۋ دىمەدەچىن ، بەلام تايىبەتمەندىتەكانىيان تۇيۇزىنەۋەي شىعەرى پىشقىل ۋ خىمەي دىراۋ ۋەسفى مۇلگەي ۋ شىترو گىريانى عاشقان ۋ چىرۆكى بەر ئاگردانە!! يان تۇيۇزىنەۋەي مەسارو بەرمەكانى شەپەكانى تىرەو ھۇزەكانە!! لە كاتىكىدا دىبىنىت پەيمانگاۋىيەكى كىشتوكالى، يان ئامادىيەكى پىشەسازى لە گۆشەۋ كەنارى شارىكى بىي بايەخدا دروست كراۋە، كەسى ۋا نابىتە ھوتابى! چۈنكى ئەۋانەي خۇيىندىن ئەۋى تەۋاۋ دىكەن، ۋەكو شاعىرە دىمەھراشەكان نابىن ۋ تەعىنات ۋ پەلو پارمىيان دىسناكەۋىت!!

بېرگە سىيەم: ھاۋبەشى ھەموان لە خاۋەنىتى سەرچاۋەى سامان و گىر
نەکردنى لەلايەن دەستەيەكەۋە يان خانەۋادەيەكەۋە يان چىنيكەۋە :

ئەمەش ئەۋمىيە كە قورئانى پىرۆز ئامازەى پى دەكات ، (كَيَّ لَا يَكُونُ دَوْلَةً بَيْنَ
الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ) الحشر/ ۷ واتە : تا (سەرۋەت و سامان) لە دەست دەۋلەمەندەكانى
ناۋتاندا گىر نەدرىت.

يان كە دەفەرەمۆى ، (وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ) البقرة/ ۱۸۸ واتە :
سامانى خۆتان بە نارەۋايى مەخۇن..

تەبەرى لە تەفسىرى ئەم ئايەتەدا دەفەرەمۆيت : حىكمەت لەم ئايەتە
ئەۋمىيە، كە خەلگى لەۋە بگەن سەرۋەت و سامان ھى ھەمو ئوممەتەكەيەۋ،
نابىت ھەندىك بۆ خۆيانى بېچىر و لەۋانى دىكەى بگرنەۋە، وشەى (باطل)
ئەۋمىيە، كە خەلگانىك بۆ خۆيانى زەۋت كەن و ھەر خۆيان سودى لى بگەن ،
ئەۋانى دىكەى لى مەحرۇم كەن، چونكە ئوممەتى مۇسولمان دەبىت وەكو يەك
جەستە بىت، ئامانجى ھەموانىش ئەۋمىيە، كە ئەمىيەتى ھەمويان بە ھەمويان
بەينىرەتە دى.. ئەگەر جىاۋازى زۆر لە ئاستى بژيوى ئەۋ خەلگەدا دروست بو،
پارەو سامان لە دەست دەۋلەمەندەكاندا گىرى خواردو نەپەرپەۋە بۆ كەسانى
دىكە، ئىدى حەتمەن ئاسەۋارى خراپى ھەمو تاكىكى كۆمەلگەكە دەگرەتەۋە
كەسى لى بەدەر ناكات! حەتمەن ھەموشيان ھەر بەۋ ھالەتە دەفەۋتەن بەلام
نازانرەت كەى؟! ئايا مەحرۇمەكان پىشتەر دەفەۋتەن يان زەۋتكارەكان؟! ئەسلى
دېدو بىرى رەسەن ئەۋمىيە، كە بزانرەت كە سامان و مال ھى خواپەۋ ئەۋ بە
لوتفى خۆى خستويەتە بەردەستى ھەمو ئوممەتەكە پىكەۋە، تا ھەموان سودى
لى ۋەرگرن، بەۋ مەرچەش كە سامانەكە لە سىفەتى يارمەتيدەر (ماعون)

دەرنەجىت و بە راستى يارمەتى خەلگەكە بدات، تا كاروبارى دين و دنيائى
خويانى پى راپەرپنن..

ئەو ئايەتەش، كە خوائى گەورە دەفەر موى ، (وَالَّذِينَ يَكْزُرُونَ الذَّهَبَ
وَالْفِضَّةَ وَلَا يُفْقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ) التوبة/٣٤ واتە:
ئەوانەى زىر زىو گەنجىنە دەكەن و لە پىناوى خوادا نايەخشن، مژدەى
سزايەكى زۆر بەزانيان بدەرى.. ياورمان ئەم ئايەتەيان وا تەفسىر دەگرد، كە
لەگەل ديدو تىروانىنى پەسەنى ھەموياندا يەكى دەگرتەود، كە ھەمو ئوممەت
ھاوبەشە لە سەرومت و سامانداو، كەس بۆى نىە بۆ خۆى ۱ خانەوادەى خۆى،
يان تىرەو ھۆزى خۆى، يان چىن و ئاستى خۆى زەوت كات..

كۆمەللىك لە ياورمان، خوا لىيان رازى بىت، لە پىش ھەمويانەو ەلى
كورى ئەبو تالىب خوا پوى گەشتر كات رايان وابو، كە ھەر چى پارمىەك لە
چوارەزار درھەم زياتر بىت، زەكاتى لى بدريت، يان نەدرىت ھەر بە
گەنجىنەكراو حسىب دەبىت..

كۆمەللىكى تر لە پىشيانەو سەيدنا ئەبوزەرى غەفقارى ۲ سالى كورى
جەعد خوا لىيان رازى بىت، دەيانگوت ھەرچى لە خاومەكەى زياد بىت، بە
گەنجىنەكراو حسىبە!

كۆمەللىكى تريان لە پىش ئەوانىشەو سەيدنا عبداللەى كورى عومەر خوا
لىيان رازى بىت دەيانگوت ۱ گەنجىنە كراو ئەو سامانىيە، كە كۆگراو تەو ەو
زەكاتى لى دەرنەكراو ۲..

^۱ الطبري : تفسير البيان ب ۱۰ ل ۱۱۷ - ۱۲۱.

^۲ تىبىيىنەك ھەيە لە سەرمەتاي ئەم ئايەتەى، كە دژى ھەلۆپستى ئەو كەسانەيە، كە زىرو زىو
گەنجىنە دەكەن و نايەخشن، بە باسى حىرەكانى جولەكەو راھىيى ديانان دەست پى دەكات ۱
ھۆشدارى دەداتە موسولمانان، كە نەكەن شوپن پىي ئەوان ھەلگرن ۲ وەكو ئەوانتان لى بىت! ۱ وەك
دەفەر موى ، (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ

پېغەمبەرى پېشەوا ئەشعەرىيەكانى كىردە نمۇنەيەكى جوانى وا كە
ئىوانەكەى تىدا بەرجەستە بوەو پەرنسىپى ھاوبەشىتى سامانى لە بەھىزترىن
شىۋەدا نىشانداۋە.. ئەشعەرىيەكان كۆمەلەكەن لە موسولمانانى سەردەمى
پېغەمبەر ﷺ كە پاۋەرى بەرپىز ئەبوموساى ئەشعەرى خوا لى رازى بىت
لەوانە، لە تىگەشىتنى قوللى ئەم پۆلە موسولمانە چاكە لە ئىۋائى بىزىۋى
ھاوبەشەبۇنى ھەمويان بو، لە سەروەت و سامانى بەردەستى ھەموان، كەسيان
ھىچيان پاشەكەوت نەدەكرد، ھەر كاتىك لە كاتى ئاشتىدا نەدارىيان بەسەردا
بەھاتايە، يان لە كاتى جەنگدا خۇراكيان كەم بىۋايەتەۋە، ھەمۇ كۆدەبۇنەۋەو
ھەرچى سامان ۋ مالىك، كە ھەيانبو دەيانھىناۋ لە جىيەك مەلۇيان دەكرد
(كۆيان دەكردەۋە) پاشان بە يەكسانى لە ناۋ خۇيان بەشيان دەكردەۋە.

پېغەمبەرى خوا ﷺ ئەم رەفتارەى ئەشعەرىيەكانى لا پەسەند بو مەتھى
دەكرد، جارىك فەرموى : (اِنَّ الشَّعْرِيَّيْنَ اِذَا ارْمَلُوا فِي الْغَزْوِ، اَوْ قَلَّ طَعَامُ عِيَالِهِمْ فِي
الْمَدِيْنَةِ، جَمَعُوا مَا عِنْدَهُمْ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ثُمَّ اقْتَسَمُوهُ بَيْنَهُمْ فِي اِنَاءٍ وَاحِدٍ بِالسَّرِيَّةِ فَهُمْ
مِنِّيْ وَاَنَا مِنْهُمْ) واتە : ئەشعەرىيەكان لە كاتى جەنگدا، كە خواردنەيان پى
نەدەما، يان خۇراكى خىزانەكانيان لە مالىھەۋە لە مەدەينە كەم دەبو، ھەرچى

سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ يُكْذِبُونَ اللَّعْمَبَ وَالْفِضَّةَ وَ لَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ (التوبة / ۳۴) واتە :
ئەى ئەو كەسانەى باۋەرتان ھىناۋە زۆرىك لە ھىيرو راھىبەكان سەروەت ۋ سامانى خەلگى
نارەۋايانە لوش دەدەن ۋ دەپھۇن و رىگىرى دىنى خواش دەين! ئەوانەى زىرو زىو كەنجىنە دىكەن
و لە پىناۋى خوادا نايبەخشن، مژدەى سزايەكى زۆر بەزانەيان بەرئى.. بېۋانە سەرمایەدارى، كە
بەرجەستەكردنى عەمەلىي كەنجىنە كەردنى زىرو زىۋەو ھەمىشە لە خەمى قۇرغ (احتكار) دايە،
ۋ ناخى مەسحىتى و نەرىتە ئابورىيەكەيەۋە سەرى ھەلداۋە! لە جىھانى ئەوانەۋە پەرىيە ھەمۇ
جىھان، ئەۋە شتېكە خۇشيان ئىعتىراف بەو ستەمكارىيە دىكەن! ۋەكو لە ئىعتىراھاتى كۆمەلەسانى
گەۋرەى ئەلمانى ماكى ھىبەر (Max Weber) دا دەپھۇنئىتەۋە..

^۱ صحیح البخاری : کتاب المغازی، صحیح مسلم / شرح النووي ب ۱۱ کتاب فضائل الصحابة.

ھەيانىبو دىيانھىتاۋ، ھەمويان لەسەر پۇشاكىڭ دادەنا، پاشان لە ناو خۇياندا بە يەكسانى بەشيان دىمىردەمۇ! ئەوانە لە منن و منىش لەوانم^۱ ..

گومانى تىدا نىيە گە ھەر يەك لە ئايەتەكەو ھەرمودەكەي سەرەوۈ نامازە بە رۆلى سەرەكى سەرەوت و سامان دەكەن لە سىستى ئابورى ئىسلامىدا، كە بەرپرسە لە (مىسۇگەر كىرنى پىداۋىستىيەكانى ھەمو ئوممەتەكە پىكەو) ..

بۆيە ئەرەكى سەرەكى پەرەمەردەي ئىسلامى و ئاراستەوانى موسولمانان ئەومىيە، كە ئىقتىدا كىرن و شوپىن پى ھەلگىرنەوۈدى دىدو تىپروانىنى ئەشەرىيەكان و سەيدنا ەلى كورپى ئەبو تالىب ۋ ئەبو زەرە سالىمى كورپى جەعد و باقى ياورمانى دىكە بىكەتە تەومرى ئەو نەرىتە ئابورىيەي لە ناخى موسولماناندا دىچەسپىنىت و لە دىزگاكانىدا گەشەي پى دىدات، بەو ئومىدەي تىپورىكى دىكەي سىستى ئابورى ئىسلامى گەلەلە بىتەوۈ، كە وەكو زانستى ئابورى بخوئىندىت، بە شىۋمىيەكى وا نىشان دىتەوۈ، كە لە تواناي سىستى ئابورى ئىسلامى دا ھەيە كە پارسەنگى بگىرپتەوۈ بۆ بارى لارى ئابورى كۆمەلگەي موسولمانان، تەنانەت لەم سەردەمەشدا كە ئابورىيەكى لايەنگى چىنايەتى لە ناو موسولماناندا رەگى داكوتەوۈ، ئەو دىياردە كوشندە نامۆيەي، كە سەيدنا عومەرى كورپى خەتتاب پىلانى دانا نەيھىلىت، كە ھەرموى : نىيەتم وايە سامانى زىادەي دەرەمەندەكان وەرگرمەوۈ بىدەمە ھەزارەكانيان.

^۱ ھەتتەن دىبىت پەرەمەردەي ئىسلامى و دىزگاكانى، لە پى چەسپاندىنى ئەم نەرىتە ئابورىيە ئىسلامىيە دادپەرەمەندە بارودۇخى سەردەم ۋ كات و شوپىن رەجەو كەن، چۈنكە شىۋمەكارى ئەشەرىيەكان خوا لىيان رازى بىت لەگەل كات و شوپىن خۇيان لەو سەردەمەدا شىاو بو، لەگەل رەفتارى رۇزانەي ئەو كۆمەلگە سادەدا دىگونجا، كە لە مەدىنە ھەبو، بەلام ئىستا پەيۋەندىيەكان تىكچىزاۋ ترو كۆمەلگەكان گەورەترو ئالۋىترن، پەيۋەندىيەكان شلوشىۋاوترن، بۆيە دىبىت شىۋمى گونجاۋ بىدۇرپتەوۈ، كە رەسەنىيەكەش بىپارىزىت و نوپىكردنەۋەشى داھىنانى تىدا بىت ..

ئەو پەروردە ڕەسەنەى پېغەمبەرى پېشەوا ﷺ و ئاراستە کردنى ئەو بو بۆ کۆمەلگەكە، كە ئەو ئاستە بەرزو پارسەنگەى لە کۆمەلگەكەدا دروست کرد، كە بوە تەومرى پەيوەندىە کۆمەلایەتیە بەبەزمیەگان، چونکە بوە درەوشانەووى کۆمەلایەتى خواپەرستىەكە، ئەم درەوشاندنەوویە بە شیوەیەكى پاك و راست بەلگەى خواپەرستى پاك و راستە، هەر وەكو لە كتيبی (فلسفة التربية الاسلامية) دا رون گراوتەووە، ئومونە لەسەر ئەم سیاسەتە پېغەمبەرىتیە زۆرە، لەوانە :

۱- (المسلمون شركاء في ثلاث: في الماء والكلا والنار) واتە : موسولمانان لە سێ شتدا هاوبەشن : لە ئاو پاوەن (لەوەرگا) ۲ ۱ ۳ ئاگردا ..

^۱ نوسەرى بەرپۆز هەر ئەومەندەى نوسىو (مسند احمد/ توپژینهوى الساعاتى ب ۱۳۲ ل ۱۳۲ - ژمارە ۲۲). بەلام شەوكانى رحمە اللە لە نیل الاوطار/ كتب احياء الاموات/ مەسەلەى پېنجەم ل ۳۶۵ دا دەلى (ئىمامى ئەحمەد و ئەبو داود گېراویانەتەوومو ئىبنو ماجەش ۳ ۱ ئىبنو عەبباسەووە گېراویتیەوومو زیادىەكى ترى پېومىە كە دەفەرموى (وَكُنْتُمْ حَرَامًا) واتە ۱ ئەو پارمىەى لە هەقى ئەو سى شتەدا وەرەدەگىرت حەرامە.. هەروەها فەرمودىەكى ترى بەسەندى حەسەنەووە لە ئىبنو ماجەووە گېراوتەووە ۳ ۱ دەفەرموى : (لا يُنْعَمُ الْمَاءُ وَالنَّارُ وَالْكَلَّا) واتە ۱ رى ئاو ئاگرو لەوەرگا لەكەس ناگىرت.

^۲ پېغەمبەر ﷺ لە چەندىن فەرمودىدا خەلكى ھان داوہ كە ئاو نەفرۆشن و بەرھەلستىشى لى كردون، ۳ ۱ زیادەكە لە خەلكى بگىرتەووە، ھەندىك لەوانە لە سەحیحى بوخارىدا، لە كتاب الحرت، ھەروەها لە موسلىمدا ۳ ۱ كتاب المساقاة و المزارعة، وەكو فەرمودەكەى، كە جابر خوا لى رازى بىت دەگىرتەووە، كە پېغەمبەر ﷺ (نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَضْرَابِ الْإِبِلِ وَعَنْ بَيْعِ الْمَاءِ وَالْأَرْضِ لِتَحْرَتَ) بەرھەلستى كرد لە رىگرتنى خەلكى لە بەستەنەووى وشترەكانیان لە گەورە گشتیەكاندا، ھەروەها لە فرۆشتنى ئاو زەوى لە كیلانى (بە كرى).. لە فەرمودىەكى تردا دەفەرموى : (ثَلَاثَةٌ لَا يَكْلُمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظَرُ إِلَيْهِمْ ۱ رَجُلٌ حَلَفَ عَلَى سَلْعَةٍ لَقَدْ أُعْطِيَ بِهَا أَكْثَرُ مِمَّا أُعْطِيَ وَهُوَ كَاذِبٌ، وَرَجُلٌ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ كَاذِبَةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ لِيَقْطَعَ بِهَا مَالَ رَجُلٍ مُسْلِمٍ، وَرَجُلٌ مَنَعَ فُضْلَ مَاءٍ فَيَقُولُ اللَّهُ ۱ الْيَوْمَ أَمْتَعْتُكَ فَضْلِي كَمَا مَنَعْتَ مَا لَمْ تَعْمَلْ بِذَلِكَ) واتە سى پۆل خەلكى ھەن كە خواى پەروردگار ۳ ۱ رۆزى دواپیدا ھەمیان لەگەلدا ناكات (بەعنى زۆر لىيان تۆرمیە خوا پەنمان بەدات) ۳ ۱ ئاوپان لى ناداتەووە : پیاویك (كەسێك) لەسەر فرۆشتنى شتێك بە درۆ سویند دەخوات، كە

ئامازە قىلدىنى پېغەمبەر ﷺ بۇ ئەو سى كەرسىتىپە لەبەر ئەۋەپە، كە لەو بارودۇخە بىبابانىيە ئەو قۇناغەى مېزوى كۆمەلگە ئىسلامىيەكەدا ئەۋانە بىنەماى سەرەكى ژيان بون، ئىستا كە بارودۇخ و قۇناغەكان گۇراون، ھەتتە بىنەماكانى ژيانى كۆمەلگەكەش دەگۇرپىن.. ئەۋەى لە مەسەلەى داللىدەدان (ئىۋاء) دا گىرگە مەسۇگەر قىلدىنى ئەمىنىيەتى بىزىۋى و پارىسەنگى ئابورىيە، كە پەيۋەندىيە كۆمەلەپەتەكان لە قاللى خۇاپەرستىدا رىك دەخاتەۋە، ئەمانەش ھەمىيان تاك و كۆى كۆمەلگەكە لە جىكۆچ (مەئۋا) كەدا دەگەپىننە ئەمىنىيەتى دىنى.. ئەمەش داۋاگراۋەگەيە.

ئاراستەيەكى تىرى پېغەمبەر ﷺ ئەۋەپە، كە خاۋەنىيىتى تاك لە كاتى پىداۋىستى ئوممەتدا نامىنىت و، سەرۋەت و سامانى تاكەكان لە كاتى پىۋىستى ئوممەتدا دەپنە مولى كىشتى، ۋەك دەفەرمۇى :

- (كُلُّ شَيْءٍ سِوَى جِلْفِ هَذَا الطَّعَامِ، وَالْمَاءِ الْعَذْبِ، أَوْ بَيْتٍ يُظِلُّهُ فَضْلُ لَيْسَ لِابْنِ آدَمَ فِيهِ حَقٌّ) ۱ ۋاتە : ھەر شىئىكى زىادە لەسەر نانەۋشكەى ئەم خۇاردنەۋە، لەسەر ئەم ئاۋەۋە، لەسەر خانۋىيەكەۋە سايەى بىخاتە سەر، لە بەنى ئادەم زىادەۋە مافى تىپىدا نىيە..

- (وَمَا عَظُمَتْ نِعْمَةُ اللَّهِ عَلَى عَبْدٍ إِلَّا اشْتَدَّتْ عَلَيْهِ مَوْنَةُ النَّاسِ، فَمَنْ لَمْ يَحْتَمِلْ تِلْكَ الْمَوْنَةَ لِلنَّاسِ فَقَدْ عَرَضَ تِلْكَ النِّعْمَةُ لِلزَّوَالِ) ۲ ۋاتە : ھەر نىعمەتىكى خۇاى

زىاتەر لەۋمىيان پىداۋە، كە ئەم مەشەرىيە دەپداتى، كابرەك سۈپىتىكى درۇ دەخوات بۇ ئەۋەى مالى مۇسۇلماننىك زەۋەت كات، پىداۋىكىش كە زىادەى ئاۋى لە خەلىكى گىرتىپەتەۋە، خۇاى گەۋرە لە رۇزى دۋاپىدا پى دەفەرمۇى : ۋەك چۇن تۇ شىتكت لەو خەلگە دىگىرتەۋە، كە بە دەستى خۇت پەپىدات نەگىردىۋە، ئەۋا مەنىش ئەمىرۇ ھەزلى خۇم لە تۇ دىگىرمەۋە..

^۱ كىز العمال / المتى الهىدى ب ۲ ل ۳۹۸ ژمارە ۷۱۳۲ لە تەبەرائىيەۋە ۋەرگىراۋە..

^۲ كىز العمال ب ۶ ل ۲۴۷ لە البەپىھىقى لە شەب الایمانەۋە ۋەرگىراۋە.. ھەروەھا تەبەرائى لە عائىشەۋە ئىبىنۇ عەبباسەۋە خۇا لىيان رازى بىت گىراۋىتەۋەۋە گوتىيەتى (اسنادە جىد)..

لەسەر ھەر بەندەيەكى زىياد بېيىت، كۆلى خەلكىشى پېۋە قورستر دەيىت، ھەر كەسەك ئەو كۆلەي خەلگەكەي پى ئەلگەگىرا، ئەو نىعمەتەكەي خىۋى دوچارى پوكانەوۋە نەمان كىردوۋە.

۱. (إِنَّ لِلَّهِ أَقْوَامًا يَخْتَصُّهُمْ بِالنَّعْمِ لِمَنَافِعِ الْعِبَادِ يُقرُّهَا فِيهِمْ مَا بَدَّلُوها إِلَى غَيْرِهِمْ، فَإِذَا مَنَعُوهَا نَزَعَهَا مِنْهُمْ فَحَوَّلَهَا إِلَى غَيْرِهِمْ) واتە : خەلگانىك ھەن خىۋى گەورە تايبەتياڭ دەكات بە ھەندىك نىعمەتى خىۋى تا خىروەدەر بن بۇ خەلگى، خىۋى گەورە لەسەريان ھەر بەردەوامى دەكات، تا لە خۇيان، و خەلگى نەگۆرېن، كە لە خەلگىيان گرتەوۋە خىۋى گەورەش لەوانى دەستىنېتەوۋە دەيداتە كەسانى دىكە.

۲. (إِنَّ إِبْلِيسَ يَبْعَثُ أَشَدَّ أَصْحَابِهِ، وَأَقْوَى أَصْحَابِهِ إِلَى مَنْ يَصْنَعُ الْمَعْرُوفَ فِي مَالِهِ) واتە : ئىبلىس توندترن و بەھىزترىن كەسى دەورى خىۋى دەنېرىتە سەر پى ئەو كەسەي، كە خىروخېرات لە سامانەكەي دەكات!

^۱ نوسەرى بەرپىز نوسىۋىتى : كنز العمال/ المتقى الھندى بى ل ۳۵۰ لە جامع الكبرى تەبەرانىيەوۋە وەرگىراۋە، منىش دىۋى بەدودا گەرانى، بىنىم لەھلىيە ئەبو نەعمىشدا ھەيە ئىبنو ئەبو دۇنيا گوتۇيەتى (ھەسەن) ە شىخى ئەلبانىش رحمە اللہ لە (صحيح الجامع الصغير/ ژمارە ۲۱۶۴) دا بە ھەسەنى ناساندوۋە.

^۲ كنز العمال/ المتقى الھندى بى ل ۳۴۹ لە الكبرى تەبەرانىيەوۋە وەرگىراۋە.

برگەى چوارەم : سود لە زەوى بەو سىفەتەى پېئى بەرەو خواويستىيە :

ئەو روالەت و دىمەنى سود وەرگرتنە لە زەوى، كە لە برگەكانى (يەكەم ۋ دوهم ۋ سىيەم) ى سەرەمەدا رابورد ئامانجى كۆتايى نىن، بەلكو كۆمەلە مەبەستىگن بە هەنانه دىيان ئامانجە گشتىيەكە دىتە دى، كە ئەو مەبەستى سەرەكى بزاڤە ئىسلامىيەكەى ئوممەتى مۇسولمانە، كە برىتتە لە باش بەكارهينانى سەر زەمىن بەو ئىعتىبارەى، كە باشترىن تاقىگەيە بۆ ناسىنى نىشانەكانى ئاسۆ و دەرون (ايات الافاق والانفس) كە رۆژانە مەرجىزەى خواييان تىدا دەبينىت، دەسلەت ۋ تواناى خواى تاك و پاك لە مەخلوقاتدا، كە شايتەى كردگاريتى خواى گەورە دەدەن، هەزاران بەلگە لەسەر پەرمەردگاريتى و خوشەويستى خواو شوين بەرنامە كەوتنى ئەو دەخەنە پو.. خواى گەورە ئەم مەرجىيەتە بۆ ئەو ئەراستە دەكات، كە دەفەرموى (إِنَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ) الجاثية/ ۳ واتە : ئاسمانەكان و زەوى نىشانەن بۆ مۇسولمانى ئيماندار.. يان (وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ) الذاريات / ۲۰ واتە : لە زەويدا نىشانە بۆ ئيمانداران زۆرە..

ئەو دىمەن ۋ روالەتانەى زانين و ناسىنى نىشانەكانى زەوى، كە قورئان ئامازمىيان بۆ دەكات زۆرن ۋ جۆراوجۆرن :

★ ئامازمىيەك بەرەو زانىارىيەكانى (بنچىنەى جۆرەكان) ۋ سەرەتاي خەلق بون و گەشەكردن دەبات، كە مۇسولمانان ھان دەدات بگەونە توپژىنەوہى جۆرو پېكەتەو شىۋازى ژيانى مەخلوقات :

- (قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ) العنكبوت / ۲۰ واتە : بلى ! بەم زەويدا وەرن ۋ بچن ۋ سەرنج بەدن خولقان چۆن دروست بو؟!

ئەم دىدۇ رېبازو توۋىژىنەۋىيە دارۋىن گىرتىيە بەر، ئەو كاتى گە جەۋلەكەي
 لە باشورى ئەمىرىكاي باشورەۋە دەست بېى كىرد، بەللام لەبەر ئەۋەي بەرنامەۋ
 شىۋازى زانىن ۱ ناسىنى زانستىيەكەي ۋەھى لە ژىرىي ۋ ھەستەۋەرەگان جوئ
 كىردىۋە، گومراپانە ھالى بو، لە لىكدانەۋەي ھۆكارى دروست بون ۱ گەشەۋ
 نەشۋەنماي زىندەۋرانددا دىد لىل دەرچو، ئەۋەتا ئەمىرۇ دەپان زاناي تر ھاتون ۱
 ھەلەگانى دارۋىن دەخەنە پو، پەخنە لە بەرنامەۋ شىۋازى توۋىژىنەۋەكەي
 دەگىرن، ئەگەرچى ديارە، كە پەخنە گىرتنەكە لە دارۋىن ۋ تىۋرىيەكەي
 دواكەۋت، چۈنكە كارىگەرىي دارۋىن ۋ تىۋرىيەكەي ئىشى خۇيان كىرد، تا زانايان
 جورنەتى ئەۋەمىيان بۇ دروست بو بە درۋى بىخەنەۋە، مەملانىي فىكرو سىياسەت
 تىۋرەكەي ئەۋى لەبەرچاۋان كىردە ھەقىقەتى گەردون ۋ ژيان! ئىستا كە
 بىنەماي تىۋرىيەكەي ھەلەتەكەنرەت، دۋاي ئەۋەيە كە ئەۋ تىۋرىيەي، كە
 لەسەر جىھانى بايالۋجى ۱ ھىنرايە ناۋ جىھانى فىكرو سىياسەت ۋ كۆمەلگەۋ
 ئابورى ۋ پەرۋەردەۋ بەھاۋ رەۋشت! دۋاي ئەۋە بو، كە ئاسەۋارىكى زۇر
 دىندانەي كاولكارىي لى كەۋتەۋە، ژيانى تاك ۱ كۆي كىردە شەپەشۋەي دارستان
 ۱ پەيۋەندىيە كۆمەلەيەتەكەنى ھەلەتەكاندو، خەلكى لىك دابىرى ۱ پەراۋەزەي
 كىردن.. ئىدى كەپەنەك لەپاش باران بۇچىيە؟!

★ نامازمىيەكى دىكەي قورئانى بەرەۋ جۇرەھا زانستى سىروشتى ترە، كە
 پەيۋەندىيان بە ئاسمان ۱ زەۋىناسىيەۋە ھەيە، ھەرۋەھا بەرەۋ ئەۋانەي
 تىياندان، لە گىاندرو بى گىان، لەۋانە ۱

۱ (إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا) فاطر/۴۱ واتە ۱ خۋاي گەۋرمىيە، كە
 ئاسمانەگان ۱ زەۋى گىرتەۋە تا لەق نەبن ۋ نەفەۋتېن.. ئىستا ۋا زانستى
 مەۋقايەتى گەپشتۋتە ھەندىك لەۋ ھۆكارانەي بونەتە ھۆي لەق نەبون ۋ
 نەفەۋتانى ئەم ئاسمانەۋ زەۋى ۋ ئەۋانەي تىياندان! تازە دەگەنە زانىن ۋ
 ناسىنى ھىزى راكېشانى زەۋى ۋ ياساكانى، بەللام لەبەر ئەۋەي ئەمىشيان لە ژىر

سايەى وەھىى خوايىدا نەبۇە، كۆيۈرەنە كەتتۇتە رى ۋ خۇاى كىردىگارى ئاسمانەكان ۋ زەوى پى نەدۇزىوۋەتەوۋە!

— (خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ) الزمر / ۵ واتە ۋ ئاسمانەكان ۋ زەوى بە ھەق دروست كىردىن، شەو بەسەر رۇژدا دەھىنىت و تىى دەپچىت..

— (إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَخْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيْحِ وَالسَّحَابِ الْمُسْحَرِّينَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا يَكُنَّ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ) البقرة/ ۱۶۴ واتە ۋ لە دروست كىردى ئاسمانەكان و زەوى و ھاتوچۇى گۇرپانكارى شەو رۇژوۋەو كەشتىانەى بە دەريادا بۇ سودى خەلگى دىن و دەچن، ھەروھە لەو بارانەى خۇاى گەورە لە ئاسمانەوۋە دەبارىنىت، كە زەوى دواى مردنى پى زىندو دەكاتەوۋە و زىندەومرى پى بلاو دەكاتەوۋە، دىسان لە شنەى باو شەمال و راگىرى ھەورى دەستەبەر كراوى نىوان ئاسمان و زەوى.. ھەموى پىن لە نىشانەو بەلگەو ئامازە بۇ كەسانىك پەى پى بىبەن و ئەقلىانى بۇ بىخەنە كار..

★ ئامازمىھكى تر بەرەو زانستەكانى كۆمەئناسى مۇقايەتىھ، كە بە درىزى سالىنى تولانى مۇزۇ نەوۋە بە نەوۋە مۇقايەتى ھىناويناھتە دى، قورئان داوا لە شوپن كەوتوۋەكانى دەكات لە ئاسەوارى كۆمەلگەى كۇن و دەسەلاتەكانى مۇفۇ بىكۇئەوۋە ھۇكارى بلىندچون و دارپان بدۇزەوۋە پەندو ئامۇزگارى لى وەرگىن، چونكە ھەمو شتىكى ئەو كۆمەلگەو دەسەلاتانە بە پىى رىساو ياساى ھەدمرى خۇاى ھاتون و جون :

— (أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُظِلِّمَهُمْ وَلَكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ) الروم / ۹ واته : چما به‌سه‌ر زه‌ویدا نه‌گه‌پاوان تا سه‌رنج دهنه چارهنوسی نه‌و که‌سانه‌ی که پیش نه‌مان هاتن و چون؟! که له‌وان به‌هی‌زتر بون و ده‌سه‌لاتیان به‌سه‌ر زه‌ویدا هه‌بو، بو به‌رژه‌وه‌ندی خو‌یان ناوه‌دانیان ده‌کرده‌وه.. به‌لام، که نی‌رراوه‌گانی خ‌وای گه‌وره هاتنه لایان و نیشانه‌و به‌لگه‌ی خواناسییان خستنه پیش جاو (نکولییان کردو به‌درو‌یان خستنه‌وه) ئیدی که‌وتنه به‌ر خه‌شم و تورپه‌یی خ‌وای گه‌وره! خو شتیکی نامومکین بو، خ‌وای گه‌وره سته‌میان لی بکات، به‌لام خو‌یان سته‌مکار بون..

ئه‌م ده‌قه سه‌رنج بو نه‌و نه‌وانه‌ی مرؤ‌فایه‌تی راده‌کی‌شیت، که له می‌ژودا هاتن ۱ چون، هه‌ر یه‌که‌یان به‌گو‌یره‌ی نه‌و زانسته‌ی هه‌یان‌بو، زه‌ویان ناوه‌دان کرده‌وهو شارستانییان بی‌که‌وه‌نا، هه‌ر یه‌که‌یان زانستی سه‌رده‌می خ‌وی بو چه‌سپاندنی هی‌زو ده‌سه‌لاتی خ‌وی له‌و شو‌ینانه‌دا، که حو‌کمی ده‌گرد به‌کاره‌ینا، هه‌موشیان مه‌غرو‌رانه به‌وه دل‌خ‌وش بوبون، به‌لام چونکه لوت به‌رزو خ‌وبه‌زلزان بون، چونکه سته‌مکارو خوانه‌ناس بون، له ئامانجی گه‌وره‌ی هی‌زو ده‌سه‌لات دهرچون، که خواناسیی ۲ دادی گو‌مه‌لایه‌تی و یه‌کسانی نی‌وان مرؤ‌فه.. چونکه دینی خ‌وایان نه‌کرد‌بو به‌رنامه‌ی ژینو، به‌پی‌ی شه‌رعی خ‌وایی حو‌کمیان نه‌کردو ناوه‌دان کردنه‌وه‌که‌یان نه‌کرده ه‌وکاری خ‌واویستی و گالته‌یان به‌و که‌سانه ده‌کرد، که خ‌وایان بیر ده‌خستنه‌وه، ئیدی هه‌ر ده‌بو دو‌چاری نه‌و شکست و به‌زین ۳ دارمانه‌ ببن، که توشی بون، نابینیت هه‌یانه ناویشی نه‌ماوه! ئه‌مه هه‌ر نه‌و د‌ژواریه‌یه، که ر‌وده روی شارستانیتی سه‌رده‌م بوته‌وه، به‌ئی ته‌کن‌و‌ل‌ژ‌ی‌ای نو‌ی مرؤ‌فایه‌تی گه‌یاند‌ویه نه‌وج‌یکی بل‌ند، به‌لام

بەداخەو مەروفايەتى بەمە زۆر بوغرا بو، زۆر لوتبەرزو بە ھەواو فیزانە دەروانیڭە مېژو، نەفامانە دەروانیڭە ئەو كەسانە، كە خەوای بیر دەخەنەو!! سەرباری ئەو مەش كەوتۆتە دژایەتى خەوایستى ۛ جەنگىكى بى ئامانى ۛ ھەمو بواردەكانى ژياندا بەرامبەر دىنى خەو دیندارانى بەرپا كەردە!! ھەمان ھەئەى زەھى دەسەلاتدارى بېدىنى نەو ەكانى رابوردو دوبارە دەكاتەو! چەند بە بەرھەمى ماددى بەردەستى دلخۆشە، دو ئەومندە مەغرورەو لاناكات بەلای ئەو نیشانەو بەلگانەو، كە بەرەو خەواناسى دەبەن!!

- (أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَكْثَرُ مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً وَأَثَارًا فِي الْأَرْضِ فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَمَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ)

خاھر / ٨٢. ٨٣. واتە ۛ چما بەسەر زەویدا نەھاتون ۛ نەچون؟! نەیاندىو ەچیمان بەسەر ەھومەكانى پېش ئەواندا ھېناو؟! نابینن چارەنوسى ئەوان چۆن بو؟! مەگەر لەمان بەھیزترەو بەدەسەلاتر نەبون؟! لەوان زیاتر کاریگەر نەبون؟! ئاسەوارى ئەوان زیاتر نیە؟! بەلام پەروانە ھەمو ئەو ە دەستیاندا بو، ھەر ھەمو ئەو ھیزو دەسەلاتەى، كە ھەیانبو، چ دادىكى دان؟! كە نیراوانى خەواتنە لایان ۛ نیشانەو بەلگەى خەواناسیان خستە پېش چاویان، مەغرورانە لایان نەکرد بەلای ئەوانەو بەو رازى بون، كە لەبەر دەستى خۆیاندا ھەبو، ئیدی ئیمە ھەر بەو ەھوتاندمانن، كە گالتەیان پى دەکردو بە فەشیان دەزانى! قورئان بەردەوام مەروفا ھان دەدات، كە بەسەر زەویدا وەرن و پەرون ۛ تەفكەرن و بكوئەو، بەلام مەرچە، كە ژیریتان بڭەنە كار، بیرو ھۆش ۛ زەینتان بەگەر خەن، ئەوانەى ئیو دەیگەنى و پەیان پى دەبەن، دیمەنى دەسەلاتن، پەوالەتى ھیزن، ئاسەوارى تەوانان، پەساو یاسای گەردون و ژیانن، نەك كەردگار.. ئەوانە دیمەنى ەقیكن، كە خەوای كەردگارو خەون ھیزو دەسەلات دەروستى كەردون، ئاوا بە گۆشەنىگای بەرھەراوانەو پەروانن ۛ سەرنجەدن، نەك

وهكو مهستی بی ناگاو نازهلی بی دهماخ! نهك وهكو ویلی چیژو شیئی دمهسلاّت
و شهقاوهی بی هۆش و گوّش!!

— (اَنَلَمْ یَسِیْروْا فِی الْاَرْضِ فَتَکُوْنُ لَکُمْ قُلُوْبٌ یَّعْقِلُوْنَ یَہَا اَوْ اَذَانٌ یَّسْمَعُوْنَ یَہَا فَاِنَّہَا لَا
تَعْمٰی الْاَبْصَارُ وَلٰکِنْ تَعْمٰی الْقُلُوْبُ الَّتِیْ فِی الصُّدُوْرِ) الحج / ۶۱ واتہ : چما بهسەر
زهویدا نه هاتون ونه چون؟ تا دل و بیرو هۆشیان هه بیّت و بیکه نه مایه ی بیر
کردنه وه، یان گوێچکه یان بکه نه مایه ی بیستن و حالّی بون؟! خوّ خوای گه وره
بینایی کوێر ناکات، ئەو دلّە کوێر دھکات که ﷻ سینه دایه .

دهرنجامی کوّتایی ئەم گه ران و هاتو چۆو سهرنجدانه ی سهر زهوی،
ئهنجامی ئەم توێژینه وهو لیکوێلینه وهو شیکاریی کردنی روداوانه ی، که
رویانداهه ئه مویه، که کوّمه له خه لکیکی بیرمه ندو ژیر په یدا بوین، که
خویندنه مویه کی ئاقلانه ی ورده کارانه یان بۆ نیشانه و به لگه گانی ئاسۆ و دهرن
(آیات الافاق ﷻ الانفس) هه بیّت، ﷻ خوّیان و ئەوانه ی ئاراسته یان ده که ن بگه نه
ئەو ئاسته ی نیمانداران ده یگه نی، که هه میشه له یادو زیکری خوا دا ده بن،
له وانه ی که خوای گه وره دهره قیان فهرمویه تی : (اَلَّذِیْنَ یَذْکُرُوْنَ اللّٰهَ قِیَمًا
وَقُعُوْدًا وَّعَلٰی جُنُوْبِهِمْ وَیَتَفَكَّرُوْنَ فِی خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَطِلًا
سُبْحٰنَکَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ) ال عمران / ۱۹۱ واتہ : ئەو که سانه ی که به پیومه به
دانیشتنان و به راکشانه وه یادی خوا ده که ن و، بیر له دروست کراوانی
ئاسمانه کان ﷻ زهوی ده که نه مویه نزاوه ده لّین : خوای په رومردگار، ئەم هه مو
شته تان به هه وانته دروست نه کردوه.. خوايه پاك و بی خه وشى بۆ جه نابت..
خوايه له سزای ئاگری دۆزه خ لامانده..

باسى دوم

گەشە پېدانی بەھای نیشته جیبون

روالەتى دومى توخمى دالەددان (ئیواء) لە ئىسلامدا بریتىه لە گەشە پېدانی بەھای نیشته جى بون و، ھاوسەرگىرىيى ۱۱ خىزان پېكەوھنان و ئەوانەى تر، گە لىي دەبنەوھ وەکو مسۆگەر کردنى خانوبەرەو ھۆکارەکانى ھاتوچۆ بە شیۆمەھىكى وا، گە خەلگەگە ھەست بکەن ئەمانە مولكى گشتىن، مەگەر لە بارودۆخاننىكى تايبەتدا.. پېغەمبەرى پېشەوا ﷺ کۆمەلەیک بەلگەى عەقائیدی بۆ چەسپاندنى ئەم بەھا کۆمەلەیانە دەخاتە بەردەست مۇسلمانان، لەوانە :

- ئەبو سەئیدی خودرى خوا لىي رازى بىت گىراپەوھ، گە پېغەمبەر ﷺ فەرەموى : (مَنْ كَانَ مَعَهُ فَضْلٌ ظَهَرَ فَلْيَعِذْ بِهِ عَلَى مَنْ لَا ظَهَرَ لَهُ، وَمَنْ كَانَ مَعَهُ فَضْلٌ زَادَ فَلْيَعِذْ بِهِ عَلَى مَنْ لَا زَادَ مَعَهُ، فَذَكَرَ مِنْ أَصْنَافِ الْمَالِ مَا ذَكَرَهُ حَتَّى رَأَيْنَا أَنَّهُ لَا حَقَّ لِأَحَدٍ مِنَّا فِي فَضْلٍ) واتە ۱ ھەر كەسێك و لاخىكى سوارى زىادەى پېيە، با بىدات بەو كەسەى نىەتى، ھەر كەسێك خواردنىكى زىادەى پېيە، با بىدات بەو كەسەى، گە نىەتى، ئىتر بەو شیۆمەھى جۆرەھا سامان و مالى باس فەرەمو، تا وامان زانى كەسمان نىە شتى زىادەى نەبىت..

- پېغەمبەر ﷺ لە ئاراستەى ترەدا ھۆشدارى دەداتە ئەو كەسانەى، گە جىو پى و ھۆکارەکانى ھاتوچۆ لە خەلگى دەگرنەوھو مەحرۇمیان دەكەن ، بۆيە دەفەرەموى : (تَكُونُ إِبِلٌ لِلشَّيَاطِينِ، وَبَيْوتٌ لِلشَّيَاطِينِ، فَأَمَّا إِبِلُ الشَّيَاطِينِ فَقَدْ رَأَيْتُهَا يَخْرُجُ أَحَدُكُمْ بِجَنَابَتِ مَعَهُ قَدْ أَسْمَنَهَا فَلَا يَعْلَمُ بَعِيرًا مِنْهَا، وَيَمُرُّ بِأَخِيهِ قَدْ

^۱ شرح صحيح مسلم ب ۱۲ ل ۳۳، ابوداود/ السنن (۱۶۶۳)، ئىمامى احمد ۱ باقى مسند المكثرين (۱۰۹۰۰) البيهقي : السنن الكبرى (۷۵۹۶)

انْقَطَعَ بِهِ فَلَا يَحْمِلُهُ، وَأَمَّا بِيْرُ الشَّيَاطِينِ فَلَمْ أَرَهَا^۱ واتە : حوشتر ھەيە ھى شەيتانە، مال ھەيە ھى شەيتانە، حوشترى شەيتان ئەوانەن كە بە دەست خاۋەنپانەۋەن كە داپانەستون (قەلەۋپان كىردون) بە بەتالى بە لاي رېبوارانى ماندودا دەيانبەن نە خۇيان سواريان دەبن، نە فەرمو لەو ماندوانە دەكەن، تا سواری يەككىيان بن، مالى شەيتانىش، ئەۋە جارى نەمدىۋە..

ئامازە كىردن بە حوشتر بۇ سواربونى رېبواران، ديارە كە ئامازەيە بە ھۆكارى گواستەنەۋە، كە جۆرەكانى لەگەل پېشكەۋىتى تەكنۆلۇژياۋرۇۋانى زەماندا دەگۇرپىت، ئامازە بە مائەكەش ھەر وايە.. كە دەفەرمۇ جارى نەمدىۋە، يەنى لە زەمانى جەنابياندا نەبۋە، ھىتمەن لە زەمانەكانى دۋاي خۇي پەيدا دەبىت، ئەۋ زەمانانەي، كە خەللى ھەمو شىكى گشتى بۇ خۇيان زەۋت دەكەن! سەدان كۆشك ۋ تەلارى گەۋرە بەرفراۋان ۋ رازاۋە، شوقەۋ عىمارەي بەرز بەرز، لەۋلاشيانەۋە مليۇنەھا موسولمانى رەشۋپوت بى جى ۋ رىن! لە كەلاۋەدا دەۋىن! ھى دىش پەۋشپەرى سۋالىيان دەسناكەۋىت ۋ لەسەر شەقام ۋ كۆلانان رۆز دەكەنەۋە!! يان ھەزاران ھەزارىكى بى كەس، كە سەرى خۇيان ھەلدەگرن ۋ بەرەۋ مەجھول دەۋۇن بە ئومىدى پەيدا كىردى خۇراك ۋ كوخيكى سوكنا!!

ئەمە ۋەنەبى رى لە پېشكەۋىتى ئاۋەدانى ۋ عىمران ۋ بىناسازى ۋ زەخرەفەي بگرىت، نا، ئەگەر مەبەست لەۋ بىناسازى ۋ كۆشك ۋ تەلارانە ئىۋاء بن، بۇ نىشتەجىي لانهۋازان ۋ بى مەئۋايان بن ئەۋە ھاندراۋە، ھىتمەن دەسلەتلى ئىسلامى پىشتىۋانىيان لى دەكات، بە لوتكەي كىردەۋى چاكەخۋازىيان دەۋمىرپىت، چۈنكە دەبىتە مايەي بەھىز كىردى ھەستى براپەتى ۋ سۆزى مۇۋفائەتى ۋ دلەكان زىاتر پېكەۋە دەبەستىتەۋە.. گەشە بە ھارىكارىي ۋ يارمەتىدان ۋ بەخەمى يەكترىون دەدات..

^۱ أبو داود ، السنن ب ۳ باب الجهاد ل ۲۹ (۲۵۶۸).

دروست كردنى مزگەوت و مەپتەم ۋ تەمبەل خانەو جېي بى نەوايان لە مېژوى ئىسلامدا ھەمويان لەم ديدو ھەست ۋ سۆزەو ھاتون، چونكە ئاراستەى پېغەمبەرى پېشەوا ﷺ لەم بارەو زۆرە، لەوانە :

« (مَنْ بَنَى مَسْجِدًا يَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ اللَّهِ بَنَى اللَّهُ لَهُ مِثْلَهُ فِي الْجَنَّةِ) ۱ موسليم. واتە ، ھەر كەسك مزگەوتك لەبەر خاترى خەورە گەورە دروست بكات، خەوى گەورە وەكو ئەوەى خەوى لە بەھەشتدا بۆ دروست دەكاتەوہ..

« (إِنَّ مِمَّا يَلْحَقُ الْمُؤْمِنَ مِنْ عَمَلِهِ وَحَسَنَاتِهِ بَعْدَ مَوْتِهِ عِلْمًا عَلَيْهِ وَتَشْرُهُ وَلَدًا صَالِحًا تَرَكَهُ وَمُصْحَفًا وَرَكْعَةً أَوْ مَسْجِدًا بَنَاهُ أَوْ بَيْتًا لِابْنِ السَّبِيلِ بَنَاهُ أَوْ نَهْرًا أَجْرَاهُ أَوْ صَدَقَةً أَخْرَجَهَا مِنْ مَالِهِ فِي صِحَّتِهِ وَحَيَاتِهِ يَلْحَقَهُ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهِ) ۲ واتە ۱ لەوەى كە كارى عەبدى موسولمان بەردەوام لە دواى مردنیشى دەپھیلایتەوہو بۆى دەپیتە پاشكۆى چاكەكانى ۱ زانستىكە، كە بلأوى كردۆتەوہ، يان كورپكى پياوچاكە، كە جىي ھىشتوہ، يان قورئانىكى لەدوا بەجىماوہ، يان مزگەوتكەو دروستى كردوہ، يان مالئىكەو بۆ لانەوازانى دروست كردوہ، يان روبارىكەو ھەلىبەستوہ، يان خىرو خىراتىكەو لە سەرەوت ۋ سامانى خەوى لە زيانيدا لە كاتى تەندروستيدا دەرى كردوہ، ئەمانە ھەموى بەدواى مەرگى خاوەنياندا بەردەوام دەبن ۋ بۆيان دەجن.. بۆيان دەبنە توپشو ۋ زەخىرەى قىامەتى..

۱ بوخارى/ كتاب الصلاة (۵۰/۱۷۲/۱) باب من بنى مسجداً. وموسلم/ كتاب المساجد ومواضع الصلاة (۳۷۸/۱/برھم ۵۳۳)، باب فضل بناء المساجد والحث عليها.

۲ نوسەرى پەرپۆز ئامازى بە سەنەدى ئەم فەرمودە داوہ، كە لە بوخارىدا بېت، بەلام ئەو رىواپتە گېرآنەوہى ئىبنو ماجىيە، كە بە سەنەدى ھەسەن رىواپەتى كردوہ، لاى بەھىقى و ئىبنو خوزەيمەش سەھىحە، شىخى ئەلبانى رەھمەتى لە (صحيح ابن ماجه) دا ھېناوېتەوہو گوتوېتەى (حسن) ۵.. لە رىواپتەكى تریدا كە سەھىحە بەم شىوھىيە : (عَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : حَرَّمَ مَا يَخْلُقُ الرَّجُلُ مِنْ بَعْدِهِ ثَلَاثٌ ۱ وَكَذَّ صَالِحٌ يَنْعُرُ لَهُ وَصَدَقَةٌ تَجْرِي يَبْلُغُهُ أَجْرُهَا وَعِلْمٌ يُعْمَلُ بِهِ مِنْ بَعْدِهِ) بەلام لە بوخارى و موسليمدا رىواپەتى تر لەسەر ئەم بابەتە ھەبە لەوانە : (عن أبي هريرة : إذا مات ابن آدم انقطع عمله إلا من ثلاث : صدقة جارية أو علم ينتفع به أو ولد صالح يدعو له) موسليم.

ئەمما ئەگەر بىناسازى ۋ كۆشك و تەلار دروست كردن بوە مايەى خۇ
 ھەلگىشان و لوت بەرزى و نىشانەى چىنايەتى و دياردەى شانازى كردن بەسەر
 نەداران ۋ سىماى جوئى كردنەوہى دەولەمەندان لە ھەزاران، يان بوە ھۆى
 ئەوہى روبەرىكى بەرفراوانى زەوى زەوت بكرىت ۋ لەسەر كۆمەللىك موتريف و
 زىدەپوۋ گەدە زل تاپۇ بكرىت و، نەكرىتە مايەى چاندن ۋ بەرھەمەينانى
 قوتى خەللى، ئەو ھەپال بون و بى تەقوايى لادانە، ئەو ھەلۇرى ۋ
 ھەرزەبىرى و گومرايە..

— (أَتَبْنُونَ كُلَّ رِيْعٍ أَيْهَ تَبْنُونَ ۱۲۸) وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ۱۲۹ وَإِذَا
 بَطَشْتُمْ بَطْشَتُمْ جَبَّارِينَ ۱۳۰ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا) الشعراء/ ۱۲۸-۱۳۱ واتە: ئەرى ئىوہ
 لەسەر ھەمو بەرزايەك كۆشك و تەلار بۇ ھەخرو شانازى دىمرايىنەوہو
 جى و رى قايم دروست دەكەن، بەو ھىوايەى بە نەمرى بىيىنەوہ، كە
 دەستىش دەوھىيىن، زۆر دەستقورسانە دىوھىيىن! ئى ۋ لە خوا بترسن و
 گوپرايەلى بکەن..

پىغەمبەر ﷺ ئەو پارمىە بى پاداشت ناوژەد دەكات، كە دەكرىتە مەسروفي
 بىناكردى كۆشك ۋ تەلارلىك، كە پىويست نىە، يان نابىتە سودى خەللى، كە
 ھەر بۇ جوانى ۋ شانازى و خۇھەلگىشان دروست دەكرىت!
 . (النَّفَقَةُ كُلُّهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِلَّا الْبِنَاءُ فَلَا خَيْرَ فِيهِ) ۱ ترمزى ۋ ھەمو پارمەسەرف
 كردنىك ۋ پىناوى خوادايە، جگە لەو پارمىەى دەكرىتە كۆشك و تەلار!
 . ھەيسى كورى حازم گىپرايەوہ، كە چۈنەتە لاي خەببى كورى ئەرمەت خوا
 لى رازى بىت ئەو كاتەى، كە نەخۇش بوە، بۇى گىپراونەتەوہ، كە پىغەمبەر ﷺ

^۱ ئەمە تەفسىرى ئىمامى تەبەرىيە كە لە موچاھىدو ئىبنو عەبباسەوہ نەقلى كردوہ : الطبري :
 التفسير ب ۱ ل ۹۴ - ۹۵، ھەروھە تەفسىرى ئىبنو كەئىر لە تەفسىرى سورەتى الشعراء..

^۲ ترمزى : السنن/ باب القيامە (ژمارە ۲۴۸۲) ھەر خۇشى دەفەرموئى ۋ (حديث غريب) بەلام
 رىوايەتلىكى ترى ھىناوتمەوہو گوتویمەتى سەحىحە، كە دەفەرموئى ۋ (يُؤْجَرُ الرَّجُلُ فِي نَفَقَتِهِ كُلِّهَا إِلَّا
 التَّرَابَ أَوْ قَالَ : الْبِنَاءَ) .

بەرھەلستى ئەۋەدى لېكردون كە زىيادە مەسرىف لە خانو بەرمياندا بىكەن، دواتر لە كاتىكى دىكەدا جۈنەتەۋە لاي دىۋىيەنە ۋا خەرىكى دىۋار دروست كىردنە، ئەۋ كاتىش پىي فەرمون ۱ (إِنَّ الْمُسْلِمَ لَيُؤْجَرُ فِي كُلِّ شَيْءٍ يُنْفِقُهُ إِلَّا فِي شَيْءٍ يَجْعَلُهُ فِي هَذَا الثَّرَابِ) مۇسۇلمان لە پاردە سەرف كىردىدا لە ھەمۇ شىئىدا پاداشت ۋ خىرى دەست دەكەۋىت جگە لەم خاك ۋ خۆلە ۲..

لەم روانگەۋەيە، كە پىغەمبەر ﷺ باس لەۋە دەكات كە كاتىك زانستى شەرى نامىنىت ۋ نەزانى تەشەنە دەكات، ئىدى خەلگى دەكەۋە كىپرگىي كۆشك ۋ تەلار سازدان! ھەر يەك بۇ شانازى خانوى جوان ۋ بىلند دروست دەكات ۋ خۇي پىۋە بادەدات! تەنانەت خىۋەت ۋ چادرنىشەنەكانى بىابانەكانىش دەكەۋە ئەم كىپرگىيەۋە!۳

- (مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ إِذَا تَطَاوَلَ رِجَاءُ الْبُيَّانِ) ۴ ۋاتە : لە نىشانەكانى قىيامەت ئەۋەيە، كە شۋانكارەي پى پەتى كۆشك ۋ تەلارى بىلند دروست دەكەن (وَإِذَا رَأَيْتَ الْحُفَاةَ الْعُرَاةَ الصُّمَّ الْبُكْمَ مُلُوكَ الْأَرْضِ فَذَٰكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا وَإِذَا رَأَيْتَ رِجَاءَ الْبُيَّانِ يَتَطَاوَلُونَ فِي الْبُيَّانِ فَذَٰكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا) ۵ ۋاتە : ئەگەر پى پەتى روتەل ۶ كەپرو كونتى ۋ لالە پەتەت بىنى، بون بە پاشاۋ دەسەلاتدارى سەرزەمىن، ئەۋەش لە نىشانەكانىيەتى (نىشانەى نىزىك بونەۋەى قىيامەت)! ئەگەر شۋانكارەت بىنى ۋا كۆشك ۋ تەلارى بىلند دروست دەكەن، ئەۋەش لە نىشانەكانىيەتى!۷

۱ نۇسەرى بەرپىز نۇسۋىۋىتى (صحیح مسلم/ كىتاب الایمان، الترمذی/ السنن/ كىتاب القیامە) بەلام من لەۋىدا نەمدى، ئەۋەى سەرمەۋەم لە فەتھ البارىدا دى كە ھەر ئاۋا بو، ئىمامى ئىبنو حەجەریش لەسەرى نۇسۋە : ئەمە سەنەدىكى دىكەيەتى..

۲ مەبەستى ئەۋەيە كە پاۋەرائىكى تىرى پىغەمبەر ﷺ شەھىد بون ۋ رۆيشتن، كۆشكى خۇپان لە بەھەشت پىكەۋەن، ۳ ئىمەش ئەۋەت ۋا خەرىكى خاك ۴ خۇلەن، مەبەستىش لە بەرھەلستى كىردن ۋ ھان نەدان زىادەپۇي كىردنە بە شىۋەيەك كە لە پىداۋىستى خۇي زىاتەر بىت..

۵ صحیح البخارى : كىتاب الایمان، ۶ كىتاب الاستئذان، ۷ كىتاب الفتن

۸ صحیح مسلم : كىتاب الایمان/ باب الایمان ۹ الاسلام ۱۰ الاحسان.

۱۱ پروانە ئەۋەتەرمايشتەى كە پىغەمبەرى نازدار پېش ۱۴۰۰ سال فەرمۇيەتى چۇن ئىستا لە ۋلاتانى خلیج بە تاپەتى لە شارىكى ۋەكو (دوبەى) ھاتۇتە دى!

باسی سییه م

ریزی نیشته جی بونی مروؤ ۱ دمرنه پهراندنی

روالته تیکی دیکه‌ی دالده‌دان و مه‌ئواسازی نیسلامی بریتیه له ریز گرتن له
حه‌زی نیشته‌جی بونی مروؤ لهو شوینه‌ی پیی خوشه‌و ریگرتن له نارحه‌مت
کردن ۱ دمره‌پهراندنی خه‌لکی، یان نه‌فی گردنیان له شوینی سوکناپانه‌وه بو
شوینی تر..

قورئانی پیروژ جه‌خت له پیروزی دالده‌دان ۱ نیشته‌جی بونی مروؤ
ده‌کاته‌وه‌و، ناهیلایت دمه‌لاتداریک به هوی ناحه‌زیتی و ناکوکی خو‌یه‌وه (که
به هوی راجویی یان ناکوکی عه‌شایری یان ململانیی حزباپه‌تی و تیکچرانی
به‌رژه‌وه‌ندیه‌کان دروست بوه) له‌گه‌ل که‌سانی دیکه‌دا نه‌و مافه به خو‌ی بدات،
که له شوینی خو‌یان هه‌لیان که‌نی و دمریان کات :

— خوای گه‌وره دمفه‌رموی ۱ (وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا

تُخْرِجُونَ أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٨٤﴾ ثُمَّ أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ

تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْإِثْمِ

وَالْعُدْوَانِ وَإِنْ يَأْتِوكُمْ أُسْرَى تَقْتُلُوهُمْ وَهُمْ مَحْرَمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ (البقرة/ ۸۴)

۸۵. واته ۱ په‌یمانمان لیتان و مرگرت که خوینی په‌کتری نه‌پژن و په‌کتری له
مال ۱ حال و جی و ری خوتان دمرنه‌په‌پژن، رازی بون و برپارتان داو بون
به شایه‌ت له‌سه‌ر خوتان. که‌چی له دوا‌ی نه‌وه نه‌ومتا و په‌کتری ده‌کوژن ۱
هه‌ر کۆمه‌له‌و کۆمه‌لیکی دیکه له مال و حال و جی و ری خو‌ی دمره‌په‌پژنیت

ۋ بە زولم ۋ تاوان گەلەكۆمەكى لەسەر يەكترى دەكەن!! تەبەرى رەحمەتى خۇاى لى بىت حالى بونى ياۋەران ۋ لىكەدەنەومىانى بۇ ئەم ئايەتە ھىناۋەتەۋە، كە گوتوپانە ۋ كۈشتى ھەر يەكەكەيان ۋەكو كۈشتى بكوژەكە خۇى بوە، دەرپەراندنى كەسەك لە لاپەن كەسانىكى ترەۋە، ۋەكو دەرپەراندنى خۇيان بوە لە ناۋ مال ۋ مىندال ۋ جى ۋ رىى خۇيان، چونكە حوكمى ھەمو ئوممەتەكە ۋەكو حوكمى يەك كەس واپە، بۇيە پېغەمبەرى پېشەۋا ﷺ فەرمويەتى، كە نمونەى ئوممەتەكە لە بەزمى ھاتنەۋە سۆزو خۇشەۋىستى يەكترىدا، ۋەكو نمونەى يەك جەستە واپە، كە ئەندامىكى توشى نازارەك دەبىت ھەمو جەستەكە تاى لى دىت ۋ شەۋنخونى بۇ دەكىشەت..

پاشان تەبەرى راى قەتادە نەقل دەكات كە دەلى ۋ واتە با كەستان كەسى تەرتان نەكوژىت (وَلَا تُخْرِجُونَ أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ) يەنى ئەى مروۋف نەفسى ھەر يەك لە مىللەتەكەت ۋەكو نەفسى خۇتە، لە ئەبولعالىيەشەۋە ئەۋە نەقل دەكات، كە فەرمويەتى : (وَإِذَا أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ) واتە كەستان كەسىكى تر لە خۇتان نەكوژىت، (وَلَا تُخْرِجُونَ أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ) كەسىستان كەسىكى تر لە خۇتان لە مال ۋ حال ۋ جى ۋ رىى خۇى نەكاتە دەرەۋە..

ئەگەر ئەۋەندە جەخت لە دەرەكەردنى كەسانى ئاسايى گرابىتەۋە، حەمتەن جەختى زياتر لە دەرەكەردن ۋ راۋەدونەنانى پېغەمبەران ۋ داعى ۋ خاۋاپستان ۋ بىر مەندان ۋ زاناۋ خاۋەن راۋبۇچونەكان گراۋەتەۋە، كە ھەۋلى

^۱ ئامازىيە ھەۋەرمودەيە كە دەفەرموى : (مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادُّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْرٌ تَلَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهْرِ وَالْحُمَى) مسلم بشرح النووي/ كىتاب البر ۱۶/ ۱۴۰ ل ۱۴۰ مارە (۴۶۸۵)، البخارى/ كىتاب الادب/ باب رحمة الناس واليهائم/ ۵۵۵۲ ھەرومەھا ۵۶۶۵، مسند احمد ۱۷۶۴۸. واتە ۋ نمونەى موسولمانان لە ناۋ خۇياندا لە خۇشۋىستن ۋ بەزمى ۋ سۆزباندا دەرەق يەكتر ۋەكو جەستەيەكن، ئەگەر ئەندامىكى نازارى كەشتى سەرپاى جەستە، تا داى دەگىت ۋ شەۋنخونى دەكىشەت..

^۲ الطبري : التفسير ب ۱ ل ۲۹۴.

چاڭسازى كۆمەلگەكانيان دەمدىن و لە رىنجى راست كىردىنەمدىن.. خۇاى گەورە
 ئامازە بەمە دەگات، گە دىفەرمۇئى : (وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّوكَ مِنَ الْأَرْضِ
 لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَإِذَا لَا يَلْبِثُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٧٦﴾ سُنَّةً مَن قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ
 رُّسُلِنَا وَلَا يَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا) الاسراء/۷۶-۷۷ واتە: كاھىرەكان زۇرىيان بۇت ھىناو
 ئازارو ناخۇشى زۇرىيان ھىنايە رىت، تا لەسەر زەمى (مەككە) دەرت پەرىنن و
 دەربەدەرت كەن، بەلام ئەوانىش دواى تۇ مەگەر بۇ ماومىيەكى كەم دەنا
 نەدەمانەو! ئەمە (لەناوبردن و بە فەتارەت دانيان) رىساي نەگۇرمانەو بۇ
 سەرخستى ھەمو پىغەمبەرىكى خۇمان پىش تۇ لەسەرى رۇيشتوين، رىساي
 ئىمەش گۇرانى بەسەردا نايات..

ئەمە رىساي نەگۇرى خۇايىيە، بۇ ھەمو پىغەمبەران سەلامى خۇايان لى
 بىت خراوتە كار! ئەمە رىساي نەگۇرى بەردەوامى ژيانە.. ھەر كاتىك
 نەتەومىيەك پىشەواى خۇاناس ۱ داعيانى ئەم دىنەى لە مال ۲ حال ۳ جى و
 رىي خۇيان دەربەپرانى، بە تەئكىد ئەو بەلاو موسىيەت و سزا سەختانەيان
 دىتە رى، كە خۇاى گەورە باسىي فەرمون، ئەمەش رىسايەكەو خۇى
 فەرمۇيەتى كە گۇرانى بەسەردا نايات..

ئىبنو عەبباس دەربارەى ئەم ئايەتەو ھۇى ھاتنە خوارمۇدى دىفەرمۇئى ۱
 ئەمە دەرھەقى ئەھلى مەككە ھاتە خوارمۇدە كە ھەوليان دا پىغەمبەرى خۇا
 ﷺ دەرگەن، دواى دەرگەنەكەى زۇرى پى نەجو خۇاى گەورە بە غەزاي بەدر
 جەرگى بىرىن، كە كەئەپپاوانى گەورەيان لى گۇررا..

باسى چوارەم

پەيۋەندى نىۋان ئەمىيەتى رۇزى و ئەمىيەتى دىنى

پەيۋەندى نىۋان ئەمىيەتى رۇزى و ئەمىيەتى دىنى وەكو پەيۋەندى نىۋان ھۆكارو ئامانجە، پىكەوۋە بەندى و لىك دانابرىن، كە ھۆكار نەما يان لاواز بو، ھىنانەدى ئامانجەكە زەھمەت دەپىت، يان دورتر دەكەۋىتەوۋە، يان بە لاوازى دىتە دەست، بۇيە خۋاى گەورە لە دوعاكەى سەيدنا ئىبراھىمدا ئامازە بە دەستەبەرگەردنى ئەمىيەتى رۇزىيەكە دەكات، تا ئەمىيەتى كۆمەلەيتى پى بىتە دى، كە دەپىتە ھۆكارى سوپاسكەردنى خۋاى گەورەو شوكرانە بۇزىرى!

- (رَبَّنَا اِنِّى اَسْكَنْتُ مِنْ دُرِّيِّ بَوَادِ عَيْرِ ذِى رَرْجٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْعَدَةً مِّنَ النَّاسِ تَهْوِى اِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِّنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ)

ابراھىم/۳۷ واتە : خۋايە وا من بەشېك لە مال ۱ مەندالەكەم لە دۇلىكى بى كشتوكالدا لاى مالە بە حورمەتەكەى تۆ داناوۋە، تا نوپۇز تاعەتى تۆ بکەن، دەى سا خۋايە تۇش وایان بۆ بکە خەلگانىك لە دورىشەوۋە بىن بۆ لایان و، لە بەروبومى شوپانان پىشى خۇيان بەدرى، تا سوپاسگوزارت بن..

- (اَنَا اَنْزَلْنَا الْمَالَ لِقَامَةِ الصَّلَاةِ وَاِتَاءِ الزَّكَاةِ وَلَوْ كَانَ لَابْنِ اِدَمَ وَاِدِيًا مِّنْ مَّالٍ لَتَمَنَّى اَنْ يَكُونَ لَهُ اٰخَرُ وَلَوْ كَانَ لَهُ وَاِدِيَانِ لَتَمَنَّى اَنْ يَكُونَ لَهُ ثَلَاثَةٌ وَلَا يَمْلَأُ جَوْفُهُ اِلَّا التُّرَابُ ثُمَّ يَتُوبُ اِلَهِ عَلَى مَنْ تَابَ) ئەمە ھەدىسى ھودسىيە^۱ و خۋاى گەورە تىپىدا

^۱ نوسەرى بەرپۇز نوسىۋىتى (مسند احمد/ شرح الساعاتي ج ۵ ص ۲۱۹، الاتحافات السنية بالاحاديث القدسية نقلًا عن احمد والطبراني في الكبير) بەلام الحمد للہ خۆم ھەندىك سەنەدى دىكەى بەھىزىم دۆزىھەو كە بەم شىۋىيە : حديث حسن احمد ۵/ ۲۸ ، والطبراني " الأوسط " ، ۵۲ / ۲ ، وابو نعيم " معرفة الصحابة " ۱۸۸۷ ، والقطيعي " جزء الألف دينار " ۱۷۶ .

^۲ ھەدىسى ھودسى ماناكەى لە خۋاى گەورەمومىو لەھزەمكەى لە پىفەمبەرمومىيە^۲ : نە وەكو ھورئانە، كە لەھزو ماناى لە خۋاى گەورەمومىيە، نە وەكو ھەرمودەشە، كە لەھزو ماناى لە پىفەمبەر ﷺ خۇيەموتى.

دەفەرمۇي: ئىمە سەرۋەت ۋ سامانمان بۇيە ناردۇتە خوارمۇ، تا بېيتە مايەى نوپۇز كىردن ۋ زەكات دان، بەلام خۇ مۇرۇق ئەگەردۇلۇكى (لەسەرۋەت و سامان ھەبىت) خۇزگە بۇ دۇلى دوھ دەخوازىت! ئەگەر دو دۇلى ھەبىت، خۇزگە بۇ دۇلى سىيەم دەخوازىت، تائەۋىش بىخاتەپالىيان! بەراستى ھەرخاك گەدەى مۇرۇق پىردەكاتەۋە، پاشان خۋاى گەۋرە تۇيەبى ئەۋ كەسانە ۋەردەگرىت كە پەشىمان دەبنەۋە.

لە تەفسىرى ئەۋ ئايەتەدا كە خۋاى گەۋرە دەفەرمۇي : (فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخِوْاكُمْ فِي الدِّينِ) التوبة / ۱۱ واتە : ئەگەر تۇبەيان كىردو نوپۇزەكانىيان دەست پىكردەۋەو زەكاتەكەيان دا، ئەۋە براى دىنىتانن.. ئەبوزەيد دەلى: نوپۇزەكاتى پىكەۋە ۋەرزىكردۇتەۋەو جىاۋازى نەخستۇتە نىۋانىانەۋە.. ئىنجا ئەم ئايەتەى خۋىندەۋە : خۋاى گەۋرە نوپۇزى بى زەكات قىۋول ناكات.. پاشان گوتى : رەھمەتى خوا لە ئەبۋبەكرى سىدىق بىت چەند تىگەشتو بو..
- عبداللى كۇرى مەسعود خوا لى رازى بىت دەلى : ۋەرمانتان پىدراۋە، كە نوپۇز بىكەن ۋ زەكات بىدن، ئەۋى زەكات نادات نوپۇزەكەشى لى گىرا نابىت..

كەۋابو نوپۇزە كە پاىەى دىنەكەىە ۋ كارىگەرىى لە ژيانى كۆمەلگەدا بى زەكاتەكە نابىت.. بۇيە دەبىنىت پىغەمبەرى پىشەۋا ﷺ پەيۋەندى نىۋان پەرسىتنەكان ۋ پەيۋەندىە كۆمەلەيەتەكان . كە بەشىكىيان يارمەتىدانى يەكتىيە بە سامان ۋ مال . پىكەۋە گىر دىداتەۋە.. ئەمنىەتى رۇزىى دەكاتە چارەسەرى ئىنجىرافاتى كۆمەل، چۈنكە بە دورەپەرىزىى لە تاۋان ۋ دەستىرىزىى ۋ چاۋچىۋكى ۋ پارەپەرسىتەۋەى دەبەستىتەۋە، ۋەكو ئەۋەى كە ئوممەتەكە بەرپىرس بىت لە مۇگەر كىردنى ئەمنىەتى رۇزىى، لە مۇگەر كىردنى ھۇكارۋوشىۋازو رىكاكانى دالەمدان ۋ نىشتەجى بون، كە دەبنەۋە جىدالەۋ شۋىنى سوكناۋ ھەۋانەۋەى لادەرانى كۆمەلگە، ھەر كاتىك ئوممەت ۋ پىشەۋاىيانى دەۋلەت ۋ بەرپىرسانى، ئەمنىەتى رۇزىيان بۇ ھەمو چىنەكانى

خەلكى مەسئۇمەردىن، جېنى ھەۋانەۋە سوڭىيان بۇ ھەمەۋان دابىن كىردى
 پەيداۋىستىيەكانى ژيانىيان مەسئۇمەردىن، ھەمەن لادىرو دزو خراپەكارانىش
 ھۇشيان دېتەۋە بەردى، رو لە ھاكسازى خۇيان دەكەن.. لەبەر ئەۋمىيە، كە
 پەيغەمبەرى سەرور ﷺ دەفەرمۇي : (قَالَ رَجُلٌ لَّا تُصَدِّقَنَّ اللَّيْلَةَ بِصَدَقَةٍ، فَخَرَجَ
 بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي يَدِ سَارِقٍ، فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ تُصَدِّقُ عَلَى سَارِقٍ، فَقَالَ : اللَّهُمَّ لَكَ
 الْحَمْدُ، لَّا تُصَدِّقَنَّ بِصَدَقَةٍ فَخَرَجَ فَوَضَعَهَا فِي يَدِ زَانِيَةٍ فَأَصْبَحَ النَّاسُ يَتَحَدَّثُونَ : تُصَدِّقُ
 عَلَى زَانِيَةٍ، فَقَالَ : اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ، لَّا تُصَدِّقَنَّ اللَّيْلَةَ بِصَدَقَةٍ فَخَرَجَ بِصَدَقَتِهِ فَوَضَعَهَا فِي
 يَدِ غَنِيِّ، فَأَصْبَحُوا يَتَحَدَّثُونَ تُصَدِّقُ عَلَى غَنِيٍّ، فَقَالَ اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى سَارِقٍ، وَعَلَى
 زَانِيَةٍ، وَعَلَى غَنِيٍّ فَأَتَيْ قَبِيلَ لَهُ : أَمَّا صَدَقَتُكَ عَلَى سَارِقٍ فَلَعَلَّهُ أَنْ يَسْتَغْفِرَ عَنْ
 سَرِقَتِهِ، وَأَمَّا الزَّانِيَةُ فَلَعَلَّهَا تَسْتَغْفِرَ عَنْ زَنَاهَا، وَأَمَّا الْغَنِيُّ فَلَعَلَّهُ يَغْتَبِرُ، وَيُنْفِقُ مِمَّا
 آتَاهُ اللَّهُ تَعَالَى) متفق عليه ۱ واتە : كابرەك وتى : ئەمشەو خېرىك دەكەم،
 چو خېرەكەي كىردە دەستى دزىكەۋە، خەلكى لىي كەۋتەنە قەسە، وتيان : خېرى
 بە دز كىردە!! كابرە وتى : خۋايە سوپاس بۇ تۆ، خېرىكى تر دەكەم، چو،
 ئەمجارە خېرەكەي كىردە دەستى زىناكارىكەۋە! خەلكى لىي كەۋتەنەۋە قەسەۋە
 وتيان : ئەمشەو خېرى بە زىناكار كىردە!! وتى : خۋايە سوپاس بۇ تۆ لەسەر
 ئەو خېرى بە زىناكارەكەم كىردە، ئەمجارەش خېرىكى تر دەكەم، چو،
 خېرەكەي كىردە دەستى دەۋلەمەندىكەۋە! خەلكى لىي كەۋتەنەۋە قەسەۋە وتيان :
 خېرى بە دەۋلەمەند كىردە! وتى : خۋايە سوپاس بۇ تۆ ۋا من خېرم بە دزو
 بە زىناكارو بە دەۋلەمەند كىردە، فرىشتە ھاتنە لاي و پېيان وت : ئەمما
 خېرەكەي كە بە دزەكەت كىردە، بەلكو بېيىتە مايەي گېرپانەۋەي لە دزىكەۋە
 ۋازبېيىت، خېرى زىناكارەكەش بەلكو بېيىتە ھۇي گېرپانەۋەي لە زىناۋ ۋازى
 لى بېيىت، خېرى دەۋلەمەندەكەش بەلكو دەبىيىتە مايەي پەند لى ۋەرگرتن و
 بلى : با منىش خېرىك بەكەم..

^۱ البخاري/ ۲۲۵۵ مسلم/ ۱۰۲۲، احمد/ ۲۲۵۰، الالباني : صحيح الجامع ۴۲۴۶.

باسى پېنچەم

پەيۋەندى نىۋان مەنۋاۋ چالاكى سىياسىي و چۈستى ئىدارىي

روالەتى پېنچەمى دالەددان ۋ مەنۋاسازى، دەرگەوتنى ئەو پەيۋەندىيە،
كە لە نىۋان نىشتەجىبۇن لە مەنۋاۋ چۈست و چالاكى سىياسى ۋ ئىدارەى
مەنۋاۋە ھەيە..

بۇ ئەۋەى نىشتەجىبۇن لە مەنۋاۋ بېيىتە ۋاقىيىكى ھەست پىكراۋى كارىگەر
لە بارودۇخى كۆمەلەيەتى خەللى، دەبىت كۆمەلەيىكى پىداۋىستى بۇ دانىشتۋانى
مەنۋاكە دابىن بىكرىت و، چەندىن دەرگەى ئىدارىي بۇ ناۋچەكە دابمەزىنرىت،
لەۋانە ۋ دەرگەى سىياسى و دائىرەى بەرپۆمبەردىنى كاروبارى رۆزانەى خەللى، تا
ژىانى مەنۋاۋ ئاسان بىرۋات و مەنۋاسازىيەكە بەردەۋام لەبەرە دا بىت.. لە
سەرەتەى ئىسلامەتەدا ئەمە ئىعتىمادى دەرگە سەر دىندارىي ۋ تەقۋاى
كاربەدەستان و بىرى زانايى و توانايان.. ۋەكو ئەۋەى لە سەيدنا ئەبۇبەكرى
سەدىق خۋا لىي رازى بىت لە سەرەتەى حۈكەمپانى خۇيدا دەرەھەقى
پاشگەزبۇەكان بىنرا، گە وتيان نوپۇز دەرگەين، بەلام زەكەتەكە نادەين! بە ھىچ
شېۋىيەك مۇساۋەمەى لەسەر نەكردن، نەيھىشت نوپۇزەكە بېيىتە رەفتارىكى
شكىلى ۋ ھىچ كارىگەرى لەسەر ژىانى كۆمەلەيەتى مۇسلمانان نەمىنىت..

سەيدنا عومەرى كورپى خەتتابىش ھەر ۋا بو.. نەيھىشت نە خەلىفە، نە
ۋالىەكانى لە ھىچ شىتەكە لە عومومى خەللكەكە جودا بن، نەيھىشت سىماى
ژىانى كەسيان لەگەل سىماى گشتى خەللكەدا جىاۋازىيان ھەبىت! بۇ نمونە، كە
بۇ ئەبۇ موساى ئەشعەرى خۋا لىي رازى بىت، كە ۋالى خۋى بو، نوسى : (عذ
مَرْضَى الْمُسْلِمِينَ، وَاشْهَدْ جَنَائِزَهُمْ، وَافْتَحْ بَابَكَ، وَيَأْشِرْ أَمْرَهُمْ بِنَفْسِكَ، فَإِنَّمَا أَنْتَ رَجُلٌ

مِنْهُمْ، غَيْرَ أَنَّ اللَّهَ جَعَلَكَ أَثْقَلَهُمْ حِمْلًا، وَقَدْ بَلَغَنِي أَنَّهُ فَشَا لَكَ وَلِأَهْلِ بَيْتِكَ هَيْئَةً فِي لِبَاسِكَ وَمَطْعَمِكَ وَمَرْكَبِكَ، لَيْسَ لِلْمُسْلِمِينَ مِثْلُهَا، فَإِيَّاكَ يَا عَبْدَ اللَّهِ أَنْ تَكُونَ بِمَنْزِلَةِ الْبَهِيمَةِ الَّتِي مَرَّتْ بِوَادٍ خَصِيبٍ، فَلَمْ يَكُنْ لَهَا إِلَّا السَّمَنُ، وَأَنْ حَتَفَهَا فِي السَّمَنِ، وَاعْلَمْ أَنَّ لِلْعَامِلِ مَرَدًّا إِلَى اللَّهِ، فَإِذَا زَاغَ زَاغَتْ رَعِيَّتُهُ، وَإِنْ أَشَقَى النَّاسُ مِنْ شَقِيَّتِ بِهِ رَعِيَّتُهُ وَالسَّلَامُ) واتە : سەردانى نەخۆشى مۇسلمانان بکە، لەگەڵ تەرمیاندا بۆ گۆرستان بچۆ، دەرگای مائت کراوە بێت، خۆت کارەکانیان بۆ ئەنجامدە، تۆ خۆت یەکیکت لەوان، بەلام ئەوەیە، کە خۆی گەورە تۆی کردووە بە خاوەن هورستین کۆل، بیستومە دەلێن : شیومیەکی تایبەتت بۆ ژیانی خۆت و مال و مندالت لە جلو بەرگ و خۆراک و سواریت دا، داھیناوە، کە موسولمانان شتی وایان نیە، هۆ عەبدەکەى خوا! زۆر هۆشیار بەو وا نەکەیت! نەبیته نمونەى ئەو نازەلەى، کە پۆژێک بە لای پاوەن و میڤگوزاریکی سەوزدا دەپروا، هەر مشوری خۆی دەخوات! هەر دەخوا تا تا قەلەو دەبیّت! ئاخەر قەلەوی مەرگی خۆی پێوەیە، ئەووە بزانیە ئەگەر والیەک (کاربەدەست) لە رێ لایدا، رەعییەتەکەشی ۱ دەدەن، بەدترین کەس ئەو کەسە، کە دەبیّتە مایەى کوێرەوهری رەعییەتەکەى..

کە عەمرى کورى عاس خوا لێى رازى بێت لە نامەکەیدا، کە لە میسرەووە بۆى نوسى : (لە نزیکى مزگەوتى جامیعه^۱ خانویهکمان بۆ دروست کردویت.. خەلیفە بە سەرسورمانەووە بۆى نوسى : ئاخەر چۆن دەشیّت کەسێک لە حیجاز بێت و، خانوى لە میسر بۆ دروست بکریّت؟! زو بیکەنە بازاریک بۆ مۇسلمانان)..^۲

سەیدنا عومەر بەردەوام دەرپارەى سەرۆمت و سامانى ئوممەتەکەو دارایی و بەیتولمال بۆ والیەکانى دەنوسى، کە ۱ (من وا تەماشای سەرۆمت و سامانى ئوممەتەکە دەکەم، کە کەوتۆتە بەردەستم، وەك سەرۆمت ۱ سامانى هەتیو،

^۱ کنز العمال ب ۱ ل ۶۹۶ نقلا عن الدينوري..

^۲ ئەوى کە نوێژى هەینی تێدا دەکریّت..

^۳ کنز العمال ب ۵ ل ۶۸۷ نقلا عن تاريخ مصر لابن عبدالحكيم.

ئەگەر پېيۇستىم پېي نەبىت لىي ھەلئەگرم، ئەگەر دەسكورت كەوتىم و پېيۇستىم پېي بو، بە قەدەر پېيۇستىيەكەي خۇمى لى ھەلئەگرم، ئەگەر پارەي خۇمى كەوتەو بەردەست، ئەو بېرەي بەيتولال دادەننەو بە قەدەر (خواردومە). ئە رىوايەتلىكى تردا دەفەرمۇي : (ئەو رەقتارەي لە بەيتولال بۇ والى شياو، بەو بېرە شىۋەيەيە، كە بۇسەرپەرشتىياري ھەتتەو شياو، كە لە سامانى ھەتتەو بىكات، ئەو والىيە دەۋلەمەند بېت، دەبىت دەستى خۇي لە بەيتولال بىگىتەو، ئەو والىيەش، كە دەسكورت بو، بۇي ھەيە بە قەدەر پېيۇستى خۇي لىي ھەلگىت)!!

ھەمان دىدو تىگەپشتن لە سەيدنا ەلى كورى ئەبو تالىبەو دەبىنن، كە دەفەرمۇي : (إِنَّ اللَّهَ فَرَضَ عَلَى الْأَغْنِيَاءِ مَا يَكْفِي فَقَرَاءَهُمْ وَإِنْ جَاعُوا وَ عُرُوا وَ جَهَدُوا فَبِمَنْعِ الْأَغْنِيَاءِ وَحَقَّ عَلَى اللَّهِ أَنْ يُحَاسِبَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ يُعَذِّبَهُمْ عَلَيْهِ) واتە : خۇي گەورە ئەۋەندەي لەسەر دەۋلەمەندەكان قەرز كردو كە بەشى ھەزاران بىكات، كە ھەزاران دەسكورت كەوتىن ۱ روت و پرەجال بون و كەوتنە كوئەرمۇي، ئەۋە لەبەر ئەۋەيە، كە دەۋلەمەندەكان نەيانبەخشىو، بۇيە جىي خۇيەتى خۇي گەورە لە رۇزى دوايدا لىيان بېرسىتەو سزاين بدات لەسەرى..

مىژو ئەۋە دەلى، كە ئەو ھەلۋىستە رەسەنەي ئەبۇبەكرى لەسەر بو، ئەو دەستپاكى و زوھەدى عومەرى كورى خەتتابى لەسەر بو، ئەو ھەستە كۆمەلەيەتە ناسكەي ەلى كورى ئەبو تالىب ھەيىو خا لىيان رازى بېت، رەۋشنىكە كە كەمىنەيەك پىۋەي پابەند بون، بۇيە نابىت چارەنوسى مەئۋا ئەمىنەتى رۇزى خەلگى بىرپىتە دەست تەقۋا دىندارىي بەرپەرسان و ھەزو كەيىيان، بەلكو دەبىت بەرپەرسىتى پاراستنى مەئۋا ئەمىنەتى رۇزى خەلگەكە بىرپىتە دەست ئوممەت، تا لە رىي دەسلەت ۲ دەرگا ئىدارىەكانىيەو، بتوانىت ياسا رىساي واپان بۇ دانىت، كە سنورىك بۇ دەسلەتداران بىكىشىت و نەھىلىت بىبەزىنن، دەبىت دەرگاى دىكەي لىپرسىنەو موھاسەبە كردنى

^۱ الطبري ، التفسير ب ۴ ل ۲۵۵ ۲۵۸.

كاربەدەستانى ھەبىت، تا وەكو پاسەوانى وريا چاودىرى سىستىمى مەئوا
ئەمىيەتى دانىشتوانەكەى بىكات، ئەۋەندەشى ھېز لە ئىختىاردا بىپىنىت، كە
بتوانىت بەرپىرسى لارې بداتە دادگاو نەھىلىت كەس پلەى ئىدارى و سىياسى
خۇى ئىستىغلال بىكات.

دىسان نابىت واز لە خىرو زەكاتىش بىپىنىت بۇ دىندارىى وەزو كەيفى
دەۋلەمەندەگان، تا بە كەيفى خۇيان ھەر كات ساتىك وىستان ئەو
كەلوپەل و شتە بى كەلگەنەى خۇيان ناپانەۋىت، بىكەنە ديارى دەستان و بە
مەتەۋە بىدەنە ھەزارو دەسكورتان!! يان ئەو پارەو پەلەى كەلگى شوپىنىكى
خۇيان ناگرىت و كەلىنىكىش بۇ ھەزاران ناگرىت، بىكەنە خىرو بىبەخشنەۋە!!
نا، ئەم مەسەلەيش كە زۇر گرنگ و كارىگەرە دەبىت بىكرىتەۋە بە ياسا
رېسا، دەبىت بىكرىتە تەعلیماتى رەسمى، كە دەۋلەمەندەگان بە شىۋەى باجى
رەسمى سامانەكانيان بىدەن بە حكومت، تا ئەۋىش بۇ دائىرەى دەستەبەرىى
كۆمەلەيتى ھەتىۋخانەۋە كەمدىرامەتەنى تەرخان كاتەۋە.. ئاۋا دەكات و
خىرو خىراتى دەۋلەمەندەگانىش دەبىتەۋە بە ھۆكارىكى دىكەى رەسمى
سىستىمى ئىسلامى، بۇ مەۋگەر كەردنى ئەمىيەتى رۇزى مەئوا دانىشتوانە
بەپىزەكەى.. كاتى ھەزاران بەم شىۋە رەسمىە پىشكى زەكاتى خۇيان
بەردەكەۋىت، دەزانن ئەمەى وەرى دەگرن مافى رەۋاى خۇيانەۋە پىاۋەتى كەس
نىە، تا بى مەتەيان بە سەردا بىكاتەۋە.

۱. ئازاپەتەمانە دان پەۋە دابىنىن، كە پەرۋەردەۋ ئاراستەى كۆمەلگە رۇزناۋاى غەپەرە
موسولمان لەو بوارەدا زۇر پىش دەزگاگانى پەرۋەردەۋ ئاراستەى جىھانى ئىسلامى كەۋتە، ئەۋان
سورن لەسەر ئەمىيەتى مەئوا ئەمىيەتى رۇزى دانىشتوانى ۋلاتيان، ئەۋان ناھىلن مافى خەلگەكە
بىكەۋىتە ژىر دەست ۋارەۋى ھاكەمەكانيانەۋە، لە پەرامبەرىشدا بە داخەۋە بەھاۋ نەرىتى تىرو
ھۆز و خراب چەسپاندىنى رېساى مەئوا ئەمىيەتى رۇزى مەئوانشىنان لە ۋلاتى موسولمانان زۇر
تىكچەۋا بە درىزاى مېزۋى ئىسلامى، دەبىنىت سولتان و پاشاكان پارىيان بە سەرۋەت و سامانى
بەپىتولال كەردەۋ بە كەيفى خۇيان بۇ رابورادن ۋ سەپرو سەفاى خۇيانيان بەكار ھىناۋە، بە
ۋارەۋى خۇيان بەخشيۋانە، يان خەلگيان لى مەحرۇم كەردەۋ، بە لىشاۋ داۋيانە بە دورو شاعىرى
كاسەلېس و موفتى عەمامە پىسى قەسرو بە لۇتى قەرەجەناغ و گۇرانى بىژى بەر دەرگا!! ئەمما
ئەۋى پىۋىست بوبىت، ئەۋى ئاتاجى پاروۋە نان بوە، ئەۋەندەمان نەداۋەتى پىتى تىرپىت ۋ دەست

بەشى سىيەم

گىرنگى مەئناسازىي

دوای رون بونەھەي ماناۋ واتاى مەئناسازىي و دالەدەدان و باس كىردنى روالەت ۋ دىپاردەكانى مەئناۋ كارىگەرىي لەسەر رەۋتى كار كىردنى ئوممەت و مانەھەي قەۋارەي، ئەۋەمان لا گەلەلە دەبىت كە .

يەكەم . ھەر ئوممەتتەك بە توخى مەئناسازىي ئاراستەي ژيانى كۆمەلگەكەي بىكات، ئوممەتتەك كىراۋ دەبىت، تاك تاكى گەلانى ئوممەت لە ھەر كۆيۈە بىن، دەتوان بىنە ھاۋلاتى مەئناۋ، ئىنتىماي گەل ۋ ھۆزو زمان ۋ ناۋچەگەرئىتى نابىتە بەر بەستى نىشتەجى بونى كەس لە مەئناۋ ئوممەت. بە ھەمان شىۋە كار بە دەستانى مەئناۋ ناتوان ھىچ بىرگە ياسايەك، يان بەرژەۋەندىيەكى ماددى بىكەنە بەھانە بۇ پى گىرتى موسولمانان لە ھاتىيان بۇ مەئناۋ بونە ھاۋلاتىيان لەۋى! كەس ناتوانىت بلىت مەئناۋ تايبەتى فلان زمان ۋ فىسار قەۋمەۋ، كەسى دىكە بۇي نىە رەگەزنامەي ئەۋى ھەلگىرەت ۋ بىتە ھاۋلاتى ئەۋى! چۈنكە رەگەزنامەي موسولمان عەقىدەكەيەتى. بە پىي ئەۋ عەقىدەۋ بىر پايەندى شەرى ۋ چۈست و چالاكى خۇيەۋە ئاسانكارىي بۇ دەكرەت ۋ پەلەۋ پايەي كۆمەلەيەتى بۇ دىارى دەكرەت..

دوۋم . كاتەك ئوممەتەكە بە ھەستى بەرپىرسىتى مەئناسازىي ئاراستە دەكرەت، خەلگەكەي لە مەلەلانىي چىنايەتى و رەگەزپەرسىتى بى خەم دەبن، چۈنكە ھىچ سىماۋ سىفاتىكى ئەم چىنايەتى و شەپشۇقى رەگەزپەرسىتىيە لە

لەم ۋ لەۋ پان نەكەتەۋە.. ئاخىر بۇيە دەبىنىت مېزۋى موسولمانان پىرە لە دەزگاي ئاراستەي رەسمى سولتان ۋ شاعىرو راگەپاندنى تورپھاتى شاھانەۋ، ھەزاران قەسىدەي مەتج و پىدا ھەلگۈتن ۋ سرودى بەرپىي سولتانەكان!

مەنئادا دەرناكەۋىت، چۈنكى ھەمۇ كەسنىڭ لە دانىشتوانانى مەنئوا، ھەلى رەخساۋى بۇ ئاسودەيى فېكرىي و نىشتەجىبۇنى كۆمەلەيتى ۋ ھەۋانەۋەدى دەرونى خۇي لەبەردەستدا دەبىت، ھەلى رەخساۋى ھاۋسەرئىتى و بېكەۋەننى خىزان و سوگنا خانو سترو ھەۋانەۋە، نەبۇنى خەمى سەرماۋ گەرماۋ ئەمانى تەۋاۋى بۇ دەرەخسېت..

سېيەم : كاتىك ئوممەتەكە بە ھەستى بەرپرسىتى مەنئاسازىي پەيۋەندىيە كۆمەلەيتەكانى ئاراستە دەكرىت، بەھاۋ نەرىتى كۆمەلەيتە خەلگەكەي لە سىماۋ سىفائى كۆمەلەيتە خۋاپەرستىي كۆدەبنەۋە، ئەمان و چەمانەت، فېربون و تەندروستى ۋەھلى رەخساۋى كار، ھەمۇ لەبەر دەستدا دەبن، ئەۋەش يەعنى دانىشتوانى مەنئوا بى فەرق و جودايى خەمى نەخوئىندەۋارىي و نەخۇشى و ھەزاريى و كاريگەريى رۇداۋ كارەساتى سىروشتى و خەمى پىرىتى ۋ بەك كەۋتەييان نامىنىت..

چۈارەم : كاتىك ئوممەتەكە بە ھەستى بەرپرسىتى مەنئاسازىي ئاراستە دەكرىت، بەھاي ئىدارىي و كار ۋەرگرتن ۋتەعەين بون، بە پىي ئامادەباشىي ۋ پلانى پىداۋىستى كۆمەلگەكە دەبىت، نەك شەفەيى ۋ سەرپىيى! دەيان جار حساب بۇ داھاتو دەكرىت ۋ ھۆكارى سەرخستنى پىرۇۋەكانى دىراسە دەكرىت، ئەۋەش يەعنى ھەبۇنى ئەمان و بى خەمىي لە تەنگزەي ناكاۋى ۋەك دابەزىنى نىرخى دراۋ، ئىفلاسى كۆمپانىي زەبەلاح ۋ ھتد..

پىنچەم : كاتىك ئوممەتەكە بە ھەستى بەرپرسىتى مەنئاسازىي ئاراستەي پىكەتەكانى دەكات ۋ بە گىانى تەقۋاۋ ترسى قىامەتەۋە پارسەنگى بازار رادەكرىت، خەلگەكەي بەۋ دىندارپىتەي ھەيانەۋ بەۋ چاۋەي ياسا، كە لە سەريانە رىنادەن نەبۇنى ۋ قات ۋقېرىي، يان دارمان و كىپرگىي ناشەرىفانە بازار بختە سەر بائى عىرىت ۋ كاسبكاران و خەلگى لە دلەۋاۋكىي كېرىن و فرۇشتىدا بەيئىتەۋە!! ۋەك ئەۋەي لە پىركىدا نىرخى كالايەك زىاد بەرز بىتەۋە، يان جۇرە خۇراگىكى سەرەكى نەمىنىت، يان پىداۋىستىيەكى ۋەكو ئاۋ كارەبا رو لە كزىي بكات و دانىشتوان بختە خەمى رۇزانەۋ پىشۋى نەبۇنى و پىنجى

مۇنافەسەى بى ماناۋە! يان خەلگەكە ۋاى لى بىت لى ۋلاتى خۇى ھىجرەت كات
 و بەدۋاى پاروۋەنەن و ئەمانىدا سەرى خۇى ھەلگىرىت ۋىلى ۋلاتان بىت!!
 كاتىك ھەستى مەئۋاسازى لى كارىبەدەستاندا دەبىتە دىندارى ۋىلى ترسى
 موحاسەبەى قىيامەت، كەس ناتوانىت نرخی بازار بۇ بەرژەۋەندى خۇى بەرز
 كاتەۋە، يان شاردنەۋەى كەلۋەل و ئىستىغلال دروست كات، چونكە ئەۋە تا
 كۆتا پلەۋ ئاست دژۋارە ئەۋە نان ۋەمانى مەئۋا دەخاتە مەترسى و گىيانى
 فېرگان فېرگان و ئەنانىتى لى خەلگەكەدا دەكاتە رەفتارى ئازايانە! ئەۋەش
 ھەلگەكەندى بىنەمايەكى سەركى ئەمىنەتى رۆزى مەئۋايە، بۇيە ئەۋە شتىك
 نىە رىى پىى بىرىت..

بەرسىتى پەرۋەردەكارى لى توخمى مەئۋاسازىدا :

گەۋرەى بەرسىتى پەرۋەردەى ئىسلامى لى مەسەلەى مەئۋاسازى و
 ئاراستە كەردى ئوممەتەكەدا بۇى لى چەند خالىكدا دەردەكەۋىت :
 يەكەم : رەچاۋ كەردى حال و ئاستى رۇشنىرى ئوممەت ۋىلى ھۇشيارى داعى
 و سەرانى ئاراستەى كارى ئىسلامى لى كاتى چەسپاندىن و پراكتىزە كەردى
 مەسەلەى مەئۋاسازى بەۋ شىۋەيەى لى لاپەرەكانى رابوردودا باس كرا..
 ھەروەھا رەچاۋكەردى بىرى پىداۋىستى ۋەۋكارى ئاسانكارى و كارىگەرى ئەۋ
 تىن و فشارەى بەربەستەكان دروستى دەكەن، واتە حساب بۇ كەردى
 دەرچەكانى ئەۋ ۋاقىعەى ئوممەتەكەى تىدا دەۋى..

دوۋم : دامەززاندىن و ھاندانى دەزگى لىكۆلىنەۋە داھىنانى زانستىانەى
 ھۆكارو شىۋازى نوۋى پىشېردى ھەستى مەئۋاسازىيەكە، بە كەردنەۋەى زانكۆۋ
 دىراساتى تاپبەتمەند بە پلان و بزاقى مەئۋاسازى، تا رەۋتى ئوممەتەكە
 بەرچاۋرونانە بتوانىت ھەنگاۋى پارسەنگ لى قۇناغەكانى مەئۋاسازىدا
 ھەلەينىتەۋە، دەبىت توۋزىنەۋە لىكۆلىنەۋە دىراساتى مەيدانى بىتە كارى

دەستەجەمىي شارەزايان، تا نەخشەي پراكتىزەكردنى مەئناسازىيەكە بە پىي پىداۋىستى كات ۋ شۇيىنى ئوممەتەكە بىت..

سىيەم : دىزگا ئىدارىەكان ۋ دائىرە راپەرنەرهكان، كە دەشيت بەرپرسىتى پىلانى كارى مەئناسازىيان بىدرىتە دەست، دەبى تۇرىكى چىرو بەربلاۋى كۆمەلەيتى لەسەر بىنەما شەرىعەكان دروست كەن ۋ سود لە ئەزمونى گەلانى دىكەو تىۋرى بىناسازىي ئوممەتان وەرگىرن تا تواناي ئەومىيان ھەبىت لە قۇناغى مەئناسازىيەكەيدا تىۋرىكى شىاو لە دىدو تىروانىنى ئىسلامىيەۋە بىخەنە بەر دەست بەرپىرسانى بىزاقى كۆمەلگارىي ئوممەت..

چوارەم : قول كىردنەۋەي ھەستى مەسئۇلىيەتى مەئناسازىي ۋ ھال بونەۋە تىيدا، ھەروھە بەرپىز تەماشا كىردنى كەسايەتى و دىزگاۋ دائىرەكانى، بە ھەند وەرگىرتى بەرھەم ۋ رىساكانى، و رىنەدان بە دروست كىردنى بەربەست لە رىداۋ لەسەر كىردنەۋەي راپەرنەرانى ھەر وەكو، كە لە سەر ناموس و شەرىف دەكرىتەۋە! چۈنكە دامەزاندنى مەئوا، واتە قوتار كىردنى مۇستەزەفان و بىياتنانى قەلاۋ قوللەي بەرگىرى لە خۇۋ، چەسپاندنى شەرىع ۋ مەسۇگەر كىردنى نان ۋ ئەمان ۋ دروست كىردنى دىزگاۋ ئىدارىي و سىياسى ھەرىم وچاۋدىرى كىردنى دەسەلاتە ئىسلامىيەكەي ناۋى ۋ بەشداركىردنى ھەموان لە خاۋەنىتى سامان و ھاندانى خەلگى دىكە بۇ ھىجرەت كىردن بۇي ۋ بەگەر خىستى وزەي ھەموان بۇ خىروخۇشى ھەموان! ئەمانە ھەموى كارى گەۋرەن، بۇيە دەبى ئەۋ كەسانەي پىي ھەلدەستىن جى رىزى ھەموان بن، ھەر دىزگاىەك بەرپرسىتى ئاراستەۋ مانەۋىيەتى دەبى بە چاۋىكى زۇر پىرۋزەۋە تەماشا بىكرىت ۋ نەھىلرەت بە ھىچ شىۋمىيەك سوكايەتى پى بىكرىت..

پىنچەم : پىشخىستى زانىستى ئابورى ئىسلامى بەشۋمىيەكى ۋا، كە بە ھەستى دىندارىي ۋ بەرپرسىتى قىامەت دەست پى بىكات، لە بىشى قىامەتەۋە

بېتەۋە بۇ پىشكى دىنيا! ھەر ۋەكۈ كە مەغازى كۆرى جەبەل خوا لىلى رازى بېت گوتى.. بەم شېۋىيە تېۋرو تەتبىق كىردى سىستېمىكى ئابورى ۋا دېتە دى، كە لەگەل ئاراستەى مەئۋاسازى قورئان ۋ سوننەت دەگونجىت، كە بەدىلى ھەمو تېۋرىەكانى تىرى مەۋفەكرد بەتال دەكاتەۋە، كە ھەمويان پىشكى دىنپايان دەۋىت ۋ ھەقيان بەسەر پىشكى قىيامەتەۋە نامىنىت! بەلگو زىيانىكى زۆرىش لە پىشكى قىيامەت دەدەن!! ئەمە جگە لەۋەى كە سىستىمى ئابورى سەرمایەدارى دروستى كىردە! لە مەملانىلى چىناپەتى ۋ قۇرغ(احتكار) ۋ خويىن مژىنى دەسكورتەكان ۋ ئىستىغلالى ۋ لاتان ۋ ئىستىعمارو پارى كىردن بە نىرخى كاللاو موناۋەسەى ناشەرىفانە ۋ باقى دومەلەكانى تىرى تېۋرى داروينىزمى كۆمەلەپەتى، كە ئابورى سەردەمى لەسەر دامەزراۋە..

شەشەم : بەرھراۋان كىردى دىدو تېروانىنى مۇسولمانان بۇ كار كىردن ۋ پاراستىيان لە تەمبەلى ۋ سىستى ۋ خۇلىكىشانەۋەى بىكارى، ھەرومەھا رىشەكېش كىردى گىيانى گىزى ۋ ماشىنەۋەو كېشانەۋە، ھەرومەھا چاۋچىنۇكى ۋ ھەلپەكارى ۋ جاۋتېرنەبون، لە بەرامبەرىشدا ھاندانى ھەستى دىندارى ۋ رازى بون بە ھەدمرو پىشكى خۇۋ رابوردن بە ھەللى بەردەست ۋ، پەھتار كىردن بە پىلى شەرى ۋ دروست كىردى پەيوەندى كۆمەلەپەتى بەختەۋەر پىلى..

.....***.....

۱ ئامامزىمە بۇ ئايەتى (وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنَ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُنْفِسِينَ) القصص/۷۷
 ۲ (يا بَنِ آدَمَ أَنْتَ عَتَاَجٌ إِلَى نَصِيبِكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَنْتَ إِلَى نَصِيبِكَ مِنَ الْآخِرَةِ أَخْرُجْ، فَإِنْ بَدَأْتَ نَصِيبَكَ مِنَ الْآخِرَةِ مَرُّ نَصِيبِكَ مِنَ الدُّنْيَا، فَانْتَظِمِهَا انتظاماً، وَإِنْ بَدَأْتَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا فَاتَّكَ نَصِيبُكَ مِنَ الْآخِرَةِ، وَأَنْتَ مِنَ الدُّنْيَا عَلَى خَطَرٍ) ۱ ھۇ بەنى ئادەم، تۇ پىۋىستىت بە پىشكى دىنپات ھەپە، بەلام پىۋىستىت بە پىشكى رۇۋى دواپىت زۆرتەر، جا ئەگەر بە پىشكى رۇۋى دواپىت دەستت پى كىرد، بە پىشكى دىنپاتدا بىرۋو بە چاكى رىكى خە، ئەگەر بە پىشكى دىنپات دەستت پى كىرد، ھەتمەن پىشكى دواپىت لەدەست دەجىت، ۱ دىناكەشتدا ھەر لە دژۋارىپىداپت..

ۋەزىرگەر : بە ئىجازەتى نوسەرى بەرپىز :

پاشكۆپەكى كورت بۇرۇز كۆرۈنەۋى ماناى مەنۇا

لەۋرەد دىقەت گرتن لە وشەى قورۇئانى، دەبىنىن ئەۋەى لە سى جاز زىاتەر
دوپات دەبىتەۋە دەبىتە زاراۋەى تايىبەتى قورۇئانى، لە وردتر سەرنجدانى
ماناكان دەبىنىت ماناىەكىان دەبىتە بناغەۋ ماناىەكى تىرى لەسەر بىنا
دەكرىت، كە بۇى دەبىتە دىۋار، ماناى سىيەمىش لەسەر ئەۋان دەۋەستىت، كە
ۋەكو سەربانى سەر دىۋارو بناغەى خانو دىتەۋە.. ئىنجا قورۇئان ھوكمى خۇى
لەسەر ئەۋ كۆشكە ماناىە دەدات.. وشەى (ايمان) (كفر) و (جاھىلىيە)]
(اسلام) و (شەادە) و (استضعاف) و (استكبار)و.. ھتد لەم جۇرەن.. با لە دۋاى
ئىجازەتى نوسەرى بەرپىز ئەم تەۋمەرە ماناىانە لەسەر ئەم رىسا قورۇئانىيە رىز
كەينەۋە]

مەنۇا وشەىەكى عەرەبىيە وناۋى كات و شوئىنى (ايۋاء) ە كە لە كىردارى
(اۋى) ۋە ھاتۋە، ۋەكو زۇرىنەى وشە قورۇئانىيەكان تەۋمەرە ماناىەۋ كۆمەئىك
مانا لە خۇ دەكرىت، قورۇئانى پىرۇز بە ھەمو ماناكانى بەكارى ھىناۋە، ئىنجا
كردوئىتىيە زاراۋەى خۇى، كە ۋەكو زاراۋە قورۇئانىيەكانى تىرى لە يەك
بەكارھىناندا ھەمو ماناكانى پى رۈن دەكاتەۋە..

ئەۋەى قورۇئان و ھەدىس رۈنى دەكەنەۋە ئەم ماناىانەن]

يەكەم : مەنۇا شوئىنىكى قايم و بەپىتە]

۱. چىاۋ كىۋى عاسى و سەخت، نابىنىت كۆرەكەى نوح پېغەمبەر - سەلامى
خوای لى بېت . دەلئیت : (سَاوَى إِلَى جَبَلٍ يَعْصِفُ مِنْ الْمَاءِ) ھود/۴۳ واتە :
پەنا دەبەمە بەر چىايەك، كە لە ئاۋەكە بىپارېزىت. بەروالەت چىياكە جى
دۇنيايى پاراستنە، بەلام ئەم حالەتەى ئەم كۆرە بى گۆيە، حالەتەى تايبەتە
چونكە ھەرمانى خوای گەورە دەرچوۋە، كە ھەمويان نقومى تۆفانەكە دەكات،
جا ئىتەر بېچنە سەر لوتكە چىاي عاسى ۋ بەرزو مەحكەم، يان لە دۆل و نشىۋدا
بن، ھەر ۋەكو يەكەۋ ھەرمانىكەى خوای گەورەيان بەسەردا دەچەسپىت..

۲. بە مانای ھەشارگەۋ شويىنى ئەمان و جى دابىن بون و ھىمنى :
— ۋەكو ئەشكەۋتەكەى يارانى ئەشكەۋت، كە خوای گەورە دەربارەى
دەفەرمۇئ : (إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ) الكهف/۱۰ واتە : كە لاۋەكان چۈنە
ئەشكەۋتەكەۋ كەردىانە ھەشارگەۋ جى ئەمانى خۇيان. يان : (فَأَوَّأَ إِلَى الْكَهْفِ)
الكهف/۱۶ واتە : بېرۇن خۇتان لە ئەشكەۋتەكەدا قايم كەن و، بىكەنە جى
دابىنى بونتان.

يان ئەشكەۋتى (الثور)، كە پېغەمبەر ﷺ ۋ ئەبۇبەكرى سىدىق - خوا لى
رازى بېت . لە رېى ھىجرەتەكەياندا بۇ مەدىنە چۈنە ناۋى ۋ كەردىانە
ھەشارگەى كاتى خۇيان.

۳. تاۋىرە بەردى گەورەۋ سەخت : (إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ) الكهف/۶۳ واتە : با
بگەرپىنەۋە لای تاۋىرە بەردى پەناگەۋ جى ھەۋانەۋەكە.

ۋ . شويىنى ھەۋانەۋەۋ بەرھەم ھىنانى نان ۋ ئاۋ (ھەۋارگەۋ باخ و باخات ۋ
كانى) ۋەكو كە خوای گەورە لە باسى عىسا پېغەمبەرۋ دايكى پاكىدا . سەلامى
خوایان لى بېت . كە بىردىنە سەر شويىنكى بەرزو دىگىرو بۆى كەردنە جى
ھەۋانەۋە : (وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ)
المؤمنون/۵۰ واتە : ئىمە كۆرەكەى مەرىم، خۇى ۋ دايكىمان كەردە نىشانەى

گەورمىيى ۋ دىمىسەلەت ۋ بىردىماننە مەنزىللىكى نىشتەجى بون ۋ جىيەكى ئاۋادىرى
بىر پىت ۋ ھەر.

دوۋى دۆزىنەۋە جىي مەھكەم وعاسى ۋ سەخت، گە دەبىي بە پىت بى، تا
بىيىتە جىي بەردەۋام بونى ژيان، ئىنجا قورئان ئامازە بە خەلگەكەى دەگات،
گە دەبىت چۆن بىن، لەمەۋە تەۋمەرە ماناى دوۋەى مەئوا ھىر دەبىن :
دوۋە: مەئوا : لاي خەلگى دىلسۆزە گە بە خەمتەۋمەن ودالەت دەدەن ولە
خۇت دەگىرن :

١. ايواء بە ماناى باش پىشۋازى كىرن و رىز لىنان : (وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُسُفَ
ءَاوَىٰ إِلَىٰ أَهْلِهِ) يوسف/ ٦٩ واتە گە چۈنە ژورەۋە بۇ خىزمەت يوسف، باش
پىشۋازى لە براكەى كىردو رىزى لىنا. ھەرۋەھا: (فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُسُفَ ءَاوَىٰ
إِلَيْهِ أَبْوِي) يوسف/ ٩٩ واتە : گە چۈنە ژورەۋە بۇ خىزمەتى، باش پىشۋازى لە
دايك و باۋكى كىردو رىزى لىنان.

٢. سەرپەرشتى و بايەخ پىدان و بە خەمەۋە ھاتن : (أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَىٰ)
الضحى/ ٦ واتە : مەگەر تۆ ھەتىۋىك نەبۋىت ۋ خوا سەرپەرشتى كىردىت؟

٣. دالەدە دان ۋ جى كىرنەۋەۋ سەرخىستىن، ۋەكو : (وَأَذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ
مُّسْتَظْعَمُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ أَنْ يَخْطِفَكُمْ النَّاسُ فَأَوْبِسْكُمْ وَأَيْدِيكُمْ بِضُرٍّ) وَرَزَقَكُمْ مِنَ
الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ) الانفال/ ٢٦ واتە : يادى ئەۋ كاتە بىكەنەۋە، گە لەسەر
ئەۋ زەمىنەدا گەم ۋ لاۋازو مۇستەزەف بون و، دەترسان خەلگى بۇتان
دەبىنەۋەۋە بىتەنرپىن! بەلام خوا دالەدى دان ۋ بە سەرخىستىن خۇي پىشتى
گىرن و رىزى ھەللى پى بەخىشىن، تا سۇپاسگوزارى بىن..

٤. ئەۋ لايەنەى رىزو رازت دەگىرت و دەبىتە ئەۋ خەمخۇرەى ئاھى خۇتى -
بى سىل كىرنەۋە - لا ھەلدەپىزىت و بۇت دەبىتە جىي ھەناسە ھەلگىشان
(تەنقىس) ى خەم و كىنەت، بۇيە پىغەمبەر ﷺ بە ياۋمىركى خۇي ھەرمو :

(أَلَيْكَ أَمْرًا تَأْرِي إِلَيْهَا؟) ^۱ واته : نایا ژنت ههیه، که چویمته‌وه لای سوکناییت بیت و ئاهی خوئی لا هه‌ئێژیت؟

که‌وا بو، که تۆ هیجمرت ده‌که‌یت، ده‌بی بۆ لای که‌سانیکی بکه‌یت که :

۱- دلسۆزت بن و پێشوازیت لی بکه‌ن ■ به‌خه‌مه‌وه بن و له‌ خوێ بگرن.

۲- دالده‌دمرت بن و پشتگیریت لی بکه‌ن و له‌سهرت به‌ جواب بپن.

۳- خه‌لکێک بن ریزو رازت بگرنه‌ خوێ سینه‌ فراوان بن، تا ببنه‌ جی متمانه‌ت ■ بتوانیت ئاهی خوێیان ■ هه‌ئێژیت.

سییه‌م : مه‌ئوا : وده‌ست هیئانی ئه‌مان ■ پشتیوانه‌ :

۱- ئه‌م مانایه‌ له‌ گیرانه‌وه‌ی خوێزگه‌که‌ی لوط پێغه‌مبه‌ردا - سه‌لامی خوای لی بیت - زۆر زه‌ق دهمرده‌که‌وێت، که‌ ده‌یفه‌رمو : (قَالَ لَوَ أَن لِّی بِکُمْ قُوَّةٌ أَوْ آوِیَ إِلَی رُکْنٍ شَدِیدٍ) هود/ ۸۰ واته‌: فه‌رموی : ناخ ئه‌گه‌ر دمه‌لایم به‌سه‌رتاندا دمشکاو پێتان ده‌وێرام، یان به‌متوانیایه‌ بچه‌ پال هیزیکی وا سه‌ری خسته‌مایه‌.

۲- خوای کارزان، که‌ مه‌تخی پشتیوانه‌کان (الانصار) ی مه‌دینه‌ ده‌کات باسی ئه‌م وه‌سفانه‌یان ده‌فه‌رموی : (وَالَّذِينَ آمَنُوا مِن بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَٰئِكَ مِنكُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ) الانفال/ ۷۵ واته‌ : ئه‌وانه‌ی، که‌ دواتر باومرپان هیئو کوچیان کرده‌ لاتان و به‌شداری جیهاده‌که‌یان کردن، ئه‌وانیش له‌ خوێتان - ئه‌وانه‌ش، که‌ سه‌رمپای په‌یومندی باومرو دینداری - په‌یومندی خزمایه‌تی پێتانه‌وه‌ هه‌یه، هه‌ندیکیان شایسته‌ ترن به‌ هه‌ندیکی تریان (له‌ میراتگیریدا) خواش زاناو ناگایه‌ به‌ هه‌مو شتێک. له‌ ئایه‌تی پێشتریشدا فه‌رموی : (وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ) واته‌ : ئه‌وانه‌ی باومرپان هیئو کوچیان کرده‌ لاتان و جیهاده‌که‌یان له‌ پێناوی خوادا کرد، هه‌رومها ئه‌وانه‌ی تریش، که‌ دالده‌ی ئه‌وانیان داو پشتگیریان لی کردن و سه‌ریان خستن،

^۱ صحیح مسلم/ باب الزهد/ ۳۷ موقوفا.

بەپراستى ئائىھوانە موسولمانى تەھاۋون، خواش لىيوردنى خۇيى ۋ رزق ۋ رۇزىھكى بە قەدرو رىزى بۇيان ئامادە كىردە .

۳- بە پىچەوانەشەۋە دەربارەى ھات و ھاۋارى قىيامەت و ھەپرۇو، نەفسى نەفسى، خەلگە مەست و سەرگەردانەكەى ئەو رۇژدە، كە كەس بە ھاناي كەسەۋە ناپەت و، كەس دالەدى كەس نادات ۋ پىشتىۋانى لى ناكات، دەفەر موى : (بِمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْهَلِّ ۝۸ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ۝۹ وَلَا يَسْئَلُ حِمِيمٌ حِمِيمًا ۝۱۰ يُصْرُؤُهُمْ بِوَدِّ الْمُجْرِمِ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابٍ يَوْمِيذٍ بَيْنِهِ ۝۱۱ وَصَحْبَتِهِ ۝۱۲ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُتَوَبُّ ۝۱۳ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنْجِيهِ) العارج/۱۴۸ واتە :

لەو رۇژدە (كە قىيامەتە)، كە ئاسمان ۋەكو ئاسنى تاۋاۋەى لى دىت. چىياكانىش ۋەكو لۆكەى شىكراۋە. ھىچ خىزمىك ناپەرۋىتە سەر خىزمىكى تىرى، تا لىيى بېرسىت. ھەموشىيان يەكترى دەبىنن. بەلام ئەۋەى تاۋانبارە . بۇ ئەۋەى لە سزاۋ ئازار قوتارى بىت . خۇزگەى ئەۋە دەخوازىت بىتۋانىيە مىندالەكانى بىكاتە قوربانى! ژنەكەى بىكاتە كەفارىتى رىزگار بونى! يان ھەمو خىزم ۋ كەس ۋ كارەكانى! ئەۋانەى زەمانى بون پىشتىان دەگىرت ۋ سەريان دەخست.. بىگرە ئاۋاتەخۋازى ئەۋە دەكات . ھەر بۇ رىزگار كىردنى نەفسى خۇى! يان ھەر بۇ ئەۋەى خۇى نەجاتى بىت ۋ خەلگى سەر زەۋى ھەر ھەموى (كە ھى ئەۋىش نىن!) بىكاتە قۇچى قوربانى!!

۱ - چۈنە سەر جىيى خەۋ ئىسراھەتىش، كە نىشانەى ئەمان ۋ ئومىدى ھەۋانەۋەى بى خەمى ۋ دىئىيىيە ھەر لەم مانايەۋەىيە، بۇيە پىغەمبەر ﷺ دەفەر موى : (إِذَا أُوْتِيَ إِلَىٰ فِرَاشِكَ فَأَقْرَأْ آيَةَ الْكُرْسِيِّ (اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ) حَتَّىٰ تَخْتِمَ الْآيَةَ فَإِنَّكَ لَا يَزَالُ عَلَيْكَ مِنَ اللَّهِ حَافِظٌ، وَلََّا يَفْرِنَكَ شَيْطَانٌ حَتَّىٰ تُصْبِحَ) واتە ۱ ھەر كە بۇ ھەۋانەۋەىت چۈپتە سەر جىيى نوستنت ئايەتول كورسى بخۈپنە، ئىتر بەردەوام لە لايەن خۋاى گەۋرەۋە پاسەۋانىكت بۇ دادەنرىت ۋ شەپتان، تا بەيانى ناتۋانىت توختن كەۋىت.

^۱ صحيح البخاري/ كتاب بدء الخلق/ كتاب فضائل القرآن ٤٦٢٤ وفتح الباري ٤/٤٨٧.

ئىستان گەشتىنە ئەو بەرچاۋ پونىيە، كە تۆ (ھىجرەت) دەكەيت، سەرەتا بۇ جىگايەكە، كە ھەلت بۇاردوۋ بە پىيى دىراسەو بۇچونى خۇت جىگايەكى سەخت و عاسىيە دوژمنانت ھەر وا بە ئاسانى ناتوانن لەۋىدا زەھەرت پىيى بىيەن، ئەمەش سىفەتى چىاۋ بەندەنە، كە تا قىامەت ھەر وا دەمىنىتەۋە، نابىنىت تەكنۇلۇژىيە ئەمىرۇ ساروخ بە تىشكى لىزىرو لە رىيى مانگى دەسكردەۋە ئاراستە دەكات بەلام زىانبەخشىنى لە چىادا ناگاتە ۵% ى زىانى شوپنى تر.. ديسان مەرجه ئەم شوپنە بىيىتە جىيى ھەۋانەۋەو جىگىر بون و ئاسودەيى و ئەۋەندەش بە پىت و بەرەكەت بىت و، بتوانرىت رۇزى لى بەرەم بەيىرىت و رۇزى دانىشتوانى دەستەبەر گات.

ئىنجا ھىجرەكەت بۇ لاي كەسانىكە، كە پىشۋازىت دەكەن و رىزو رازت دەگرن و لە خۇيانىت دەگرن و دالەمت دەدەن ۋ دەنبە جىيى داخ و ئاخ ھەلپشتنت، لەسەرت ھەل دەدەن ۋ پىشۋاننىت لى دەكەن.

لەم دىدو بۇچونە قورئانىيەۋە رون دەمىتەۋە، كە ھەر كۆچ كىرنىك بۇ لاي كەسانىكە بىرىت، كە دەۋار نىشنىكى دەشتن، يان دامايىكى چىا نىشنى بىيى دەرامەتن، ھەم نەناسن و ھەم لە ئەدەبىيات و رىيازو ئامانجىت ھالى نەبون سەرگەۋتو نابىت.. بۇيە دەمىت پىش ھىجرەت كىرن نەخشەيەكى وردو ناسىنىكى باشى ناۋچەۋ دانىشتوان كرا بىت. كاتىك ھىجرەت سەرگەۋتوۋ بە بەرەمە كە بۇ لاي خەلگىكى دىسۇزو ناۋچەيەكى مەككەم و خاكىكى بە پىت و بۋارىكى ئابورى رەخساۋ دەكرىت. كە سەرەنجامەكەي ئاسودەيى و بەھىز بونە بۇ جىھاد كىرن ۋ گەپانەۋە، يان بۇ چەسپاندنى شەرىعەتى خواۋ بەختەۋەر كىرنى دانىشتوانەكە پىيى.. گەر وا نەبو ھەتمەن ھىجرەتەكەت بەرەمە مەبەست ناداتە دەست..

^۱ ئىمە بۇ خۇمان ئەمەمان لە زۇر شوپنى كوردستان لەم نەۋمىيە خۇماندا دەدى، ۋەكو لە سەردەمى بىزوتنەۋەي ئىسلامىدا لە دۋاى سالى ۱۹۹۲ موھاجىرانى گەرمىان ۋ سلىمانى ۋ ھەۋلىر لە ھەلەبچە ھەۋرامان پىيان دەۋترا ئاۋارە! دىشپىرسا : ئەرى ئاۋارەكان كەي دەگەپنەۋە! يان كوردى باشور، كە چۈنە كوردستانى رۇزەھلات، ھەر حسابى پەناھىندەيان بۇ دەگرا.. لە كاتىكتا

ئىستا دىزانىن بەھەشت بەم سىفەتەنە سەرەمىيە، كە بۆتە مەنۋاي مۇسلمانە سەرفرازەكان، مەنۋايە، چۈنكە لاى خۋاي گەورمىيە.. چۈنكە فرىشتەى بەرپىز بە رىز بۇ پىشۋازى وىستان، دانىشتۋانى بەھەشت ھەمو پىاۋچاكانى مېژون، شوپنەكەش خۋاي مېھرىبان ئامادەى كىردۈم، ھەر يەكەش بەھەدمىر نىۋانى ئاسمان و زەمى پى براروم رىز و رۆزى ھەموان لەومىيە، كە خۇيان ھەزى لى دەكەن و، نە تىپىدا ماندو دىبن، نە رۆزىيەكەشيان كەم دەكات و ھەمو وان لە ژىر رەھمەتى بەرەرارامى خۋاي خاۋىنياندا..

بۇ كاهرو ملھورانىش دۆزەخ بە پىچەوانە مانا، دىبىتە مەنۋا.. دىبىتە جىيى ترس و بىم، جىيى دلە راۋكى و تۆھىن، جىيى سزاۋ ژان و ناسۆرو كەسى خەمخۆرى بۇ كەس لى نىيە و، ھەرچى لەۋپوۋە دلرەق و ترسىنەرە خاۋ لاماندات « (فَأَمَّا مَنْ طَغَىٰ ﴿٣٧﴾ وَءَاثَرَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ﴿٣٨﴾ فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿٣٩﴾ وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ﴿٤٠﴾ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ) النازعات ٣٧ - ٤١ ، واتە : ئەمما ئەو كەسەى سنورى بەزانىدومو دىستىرىژىيى كىردۈم، ئەۋى ژيانى دىنيى پى پەسەندىر بو، ئەۋە دۆزەخى بۇ دىبىتە جىيى شوپنى مانەۋەى! بەلام ئەۋ كەسەى كە لە خۋاي خۆى ترساۋمو لەبەر خاترى ئەۋ، خۆى لە ھەۋاۋەۋەس كىرتۈتەۋە و بەرھەلىستى نەفسى خۆى كىردۈم، ئەۋە بەھەشت جىيى ئەمان و ھەۋانەۋە ئاسودىيەتى..

.....***.....

ھىجرەتى خانەۋادە خانەدانەكانى كورد، كە لە نەۋى رابوردو : خانەۋادەى بەدرخان و نىھرى (ھى باگورن] چۈنە رۆژھەلات) خانەۋادەى بارزانى (ھى باشور بون و چۈنە لاى سەيد تەھى كورمىزى شىخى نىھرى لە رۆژھەلات) پان سەمىل خانى شوكانى سىمكۆ (ھى رۆژھەلاتەۋ چۈە رەۋاندوزو سلىمانى) پان خانەۋادەى شىخ مەھمۇدى ھەفەد لە سلىمانىيەۋە چۈنە لاى خانەۋادەى سىمكۆ لە رۆژھەلات.. ھەر يەكەپان دەچۈە لاى ئەۋى تر، چۈنكە دىدو نەرىتى ئىسلامى رەسەن داپرەشتبون، ئەم ماناىيانەى دالەمو مەنۋا لە جۈانترىن شىۋەيدا پىيانەۋە دىار بو..

به ندى هه شتەم

توخمى پینجەم : پشگیری

به شی یەكەم

مانای پشگیری

بهشی دوه

بوارو مهیدانه کانی پشتگیری

- . باسی یه که م : پشتگیری بیرو باوهر**
- . باسی دوه م : پشتگیری دادپه روه ری**
- . باسی سییه م : پشتگیری ئازادی**
- . باسی چواره م : پشتگیری موسولمانی بهر هنگار**
- . باسی پینجه م : پشتگیری ئوممه ت**
- . باسی شه شه م : پشتگیری بیرمه ندان**
- . باسی هه وه ته م : پشتگیری ئوممه ت دژی دوزمنی دهره کی**

به‌ندی هه‌شته‌م

توخمی پینجه‌م : پشتگیری

پشتگیری پینجه‌م توخمی پیکهینانی نوممه‌تی موسلمان، بۆ حالی بون له ناوهرۆکی ئەم توخمه، پیویسته دو خال بخهینه پیش چاو : یه‌که‌م : واتای پشتگیری له قورئان و سوننه‌دا. دوهم : ئەو بۆنانه‌ی، که ئەم توخمه‌یان له‌سه‌رده‌می پیغه‌مبەر ﷺ و یاوهراندا تیدا چه‌سپینراو، ئەو ئاراسته‌ی له کۆمه‌لگه‌ی پیغه‌مبهریتی : خوله‌های راشیدینیان ده‌خواست..

به‌شی یه‌که‌م

مانای پشتگیری

زاراوه‌ی پشتگیری، که له قورئان : حه‌دیدا دین، چ راسته‌و خو ج له ری مانا لی وەرگیراوه‌کانیه‌وه، ئەم واتایانه‌یان لی ده‌فامریته‌وه :

- پشتگیری به مانای : شوینکه‌وتنی دینی خواو جیهاد کردن له پیناوی خواو، ملکه‌چی دهربرین بۆ فرمانه‌کانی : گوپرايه‌لی له وازهینان له به‌ره‌ه‌ستی لی‌کراوه‌کان. به‌م مانایه‌شه، که خوای گه‌وره‌ ده‌فهرموئ (بِتَائِبًا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ نَصَرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَبَيَّنَّتْ أَمْرًا مَكْرًا) سورة محمد / ۷ واته : ئەه‌ی ئەو که‌سانه‌ی باوهرتان هیناوه، ئەگەر ئیوه پشتگیری خوای گه‌وره‌ بکه‌ن، ئەویش پشتگیریتان ده‌کاته‌وهو بیتان هایمتر ده‌کات.

- پشتگىرىيى بە ماناى : لايەنگىرىيى ۋ يارمەتىدان بۇ زالبون و دەرگەوتن ،
 ۋەك خۋاى گەۋرە لە باسى غەزاي بەدردا دىمفەرمۇي : (وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ)
 آل عمران/ ۱۲۳ واتە : ئەۋە بو كە خۋاى گەۋرە لە غەزاي بەدردا پشتى گرتن ۋ
 يارمەتىدان زال ببن..

يان كە دەر بارەى غەزاي حونەين دىمفەرمۇي : (لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ
 كَثِيرٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا) التوبة/ ۲۵
 واتە : بەتەئكىد خۋاى گەۋرە لە زۆر شوئندا پشتىۋانى لىكردون ، پۇزى
 حونەينىش ئەۋمبو ، كە زۆر بەژمارەو ھىزى خۇتان سەرسام بوبون ، كەچى
 دادىشى ئەدان!!

- پشتگىرىيى بە ماناى : پشتىۋانى.. ۋەكو كە خۋاى گەۋرە دىمفەرمۇي :
 (فَأَلْزَيْتُمْ أَأَمْتُوا بِهِ وَعَزَّرْتُمْ وَنَصَرْتُمْ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ ۖ أُولَٰئِكَ هُمُ
 الْمُفْلِحُونَ) الاعراف / ۱۵۷ واتە : جا ئەۋ كەسانەى ، كە باۋەريان پىي ھىناۋ
 لەسەريان كەردەموو پشتىۋانىان لى كەردو شوئن ئەۋ نۇرە كەۋتن ، كە لەگەلئىدا
 ھاتبوۋ خوارەۋە ، سەرگەۋتو ۋ ئەۋانەن!

لە جەدىسدا بە ھەمان مانا ھاتوۋ ، كە پىغەمبەرى خوا ﷺ دىمفەرمۇي :
 (النِّسَاءُ يَنْصُرُ بَعْضُهُنَّ بَعْضًا) البخارى واتە : ئاۋەرتان ھەر يەكەيان پشتىۋانى
 لەۋانى دىكەيان دەكات..

ھەرۋەھا ، كە دىمفەرمۇي : (مَنْ نَصَرَ قَوْمَهُ عَلَىٰ غَيْرِ حَقٍّ فَهُوَ كَالْبَعِيرِ) ۲ واتە :
 ئەۋ كەسەى لە ناھەق پشتىۋانى لە تىرەو ھۆزەكەى خۇى دەكات (لەسەر
 ناھەقىش ھەر سەرى دەخات) ۋەكو حوشترە..

^۱ البخاري/ كتاب اللباس (۵۴۸۷).

^۲ نوسەرى بەرپۇز لە تەنىشت ئەۋ فەرمودەۋە ئاۋاى نوسىۋە : (ابوداۋد : السنن : كتاب الادب ۱۱۲)
 ھەندىك رىۋايەتى دىكە ھەيە ، كە دىمفەرمۇي : (مَنْ نَصَرَ قَوْمًا عَلَىٰ غَيْرِ الْحَقِّ فَهُوَ كَالْبَعِيرِ الَّذِي تَرْدَى
 فَهُوَ يُنْزَعُ بِتَنِيهِ) كنز العمال (۷۶۵۶) لاي ئەۋداۋد : السنن/ باب في العصبية دىمفەرمۇي : (مَنْ نَصَرَ
 قَوْمَهُ عَلَىٰ غَيْرِ الْحَقِّ فَهُوَ كَالْبَعِيرِ الَّذِي رَدِيَ فَهُوَ يُنْزَعُ بِتَنِيهِ) حديث حسن واتە : ئەۋ كەسەى قەۋمەكەى

- پشتگیری به مانای : پاراستن. خوای گه‌وره دم‌فهرموی : (وَيَقْوِرَنَّ
يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ طَرَدْتُهُمْ) هود / ۳۰ واته : (سه‌یدنا نوح) فهرموی : نه‌ری گه‌لی
خرزمینه نه‌گهر من (ئهو موسولمانه موسته‌زعه‌فانه‌ی ده‌وری خوّم له‌سه‌ر
قه‌سی ئیوه) دهرکرد، گئی هه‌یه له غه‌زه‌بی خوا بمباریزیت؟!

یان که دم‌فهرموی : (إِلَّا نَنْصُرُهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ
كَفَرُوا ثَاقِبَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْفَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَخْزَنْ إِنَّ اللَّهَ
مَعَنَا) التوبة / ۴۰ واته : که ئیوه پشتیوانیتان لی نه‌کردو سه‌رتان نه‌خست،
ئی خوای گه‌وره خوئی پشتیوانی لی کردو سه‌ری خست! نه‌وه‌بو، که کافره‌کان
له شاری خوئی ده‌ریان په‌راند ئهو ساته‌ی، که هه‌ردوکیان له ئه‌شکه‌وته‌که بون
به هاوړیکه‌ی فهرمو : خه‌م مه‌خو ئیمه‌ خوامان له‌گه‌لدايه..

- پشتگیری به مانای : سه‌رخستنی هه‌ق : چه‌سپاندنی دادپه‌روهری. وه‌کو
خوای گه‌وره دم‌فهرموی : (مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ) الصافات / ۲۵ واته : نه‌ری ئیوه
چیتانه؟! بۆچی په‌کتری له‌سه‌ر هه‌ق سه‌رناخه‌ن؟!

- پشتگیری به مانای: تۆله‌ سه‌ندنه‌وه‌و ره‌ت کردنه‌وه‌ی ده‌ستدریژی. خوای
گه‌وره دم‌فهرموی: (وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْصَرُونَ) الشوری/ ۳۹ واته: نه‌وانه‌ی
ده‌ستدریژیان کرایه‌ سه‌ر، دواتر ده‌ستدریژه‌که ره‌ت ده‌که‌نه‌وه‌و تۆله‌ی خویان
ده‌که‌نه‌وه..

هه‌روه‌ها دم‌فهرموی: (وَلَمَنْ أَنْصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَئِكَ مَعْيَهُمْ مِنْ سَبِيلِ)
الشوری/ ۴۱ واته: نه‌و که‌سه‌ی، که دواى سته‌ملیکرانی تۆله‌ی خوئی ده‌ستینیت‌ه‌وه
بی نه‌وه‌ی سنور به‌به‌زینیت، نه‌وه‌ که‌س هه‌قی به‌سه‌ریه‌وه نیه..
له فهرموده‌دا هاتوه، که پیغه‌مه‌به‌ری خوشه‌ویست ﷺ دم‌فهرموی : (دَوْنَكَ

خوئی به ناهه‌قیش هه‌ر سه‌رده‌خات وه‌کو نه‌و حوشرمه‌یه، که که‌وتۆته‌ چاله‌وه‌و به کلکی
رابه‌ده‌کێشن، تا ده‌ری به‌پینه‌وه‌! په‌عنی نه‌ومنده‌ گونا‌حکاره که شایانی نه‌ومیه ئاوا نابروى بجیت :
عه‌ورمه‌تی ببیریت و سوکایه‌تی بی بکریت : نه‌شتوانریت هواتار بکریت!

فَانتَصِرِي^١ بەلّام واتە : تۆش ھەقى خۆت بکەرەو.

ھەرودھا دەفەرموئ (مَنْ دَعَا عَلَى مَنْ ظَلَمَهُ فَقَدْ انْتَصَرَ)^٢ واتە : ھەر کەسێک پاراپیەو سکاڵای لە ستمەکەى لە سەریتی کرد ئەو ھەرودھا سەرخرەو. - پشتگیری بە مانای : رێگرتن لە ستم و لەسەر کردنەو ستمەلیکراوان، پیغەمبەر ﷺ دەفەرموئ (أَمَرْنَا بِعِيَادَةِ الْمَرِيضِ وَنُصْرَةِ الْمَظْلُومِ)^٣ واتە : ھەرمانمان پێدراو، کە سەردانی نەخۆش بکەین و لەسەر ستمەلیکراو بکەینەو.

ھەرودھا دەفەرموئ : (مَنْ أَذِلَّ عِنْدَهُ مُؤْمِنٌ فَلَمْ يَنْصُرْهُ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى أَنْ يَنْصُرَهُ أَذَلَّهُ اللَّهُ عَلَى رُؤُوسِ الْخَلَائِقِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ)^٤ واتە : ھەر کەسێک موسوڵمانێک لە نزیکەو ھەزەل بکەیت و لەسەری نەکاتەو، کە دەیتوانی لەسەری بکاتەو، بە تەنکەد خۆی گەورە لە رۆژی قیامەتدا لەبەرچاوی ھەمو خەڵکی زەلیلی دەکاتەو.

دیسان لە ھەدیسیکی ھودسیدا دەفەرموئ : (يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: وَعِزَّتِي وَجَلَالِي لَأَتَقِمَنَّ مِنَ الظَّالِمِ فِي عَاجِلِهِ وَآجِلِهِ، وَلَأَتَقِمَنَّ مِمَّنْ رَأَى مَظْلُومًا فَقَدَرَأَنَّ

^١ نوسەری بەرپۆز ھەر ئەو ھەندەى نوسێو (مسند احمد، وسنن ابن ماجه/ باب النكاح) بەلّام شیخی ئەلبانی لە سلسلە الاحادیث الصحیحة ب ١ ل ٤٧٦ ژمارە (١٦٦٢) دەلی : صحیح.

^٢ نوسەری بەرپۆز نوسێویتی : (سنن الترمذی/ کتاب الدعوات) ھەرودھەکە الیەزەزەیش رێوایەتی کردو، بەلّام ھەندیک ١ زانیانی وەکو محمدی کوپی موفلیحی مەھدیسی لە کتێبەکەیدا (الاداب الشرعية و النج المرعية) گوتەبەتی لە سەنەدەکەیدا ئەبو ھەمزە (مەیمونی کوپی الاعود) ھەبە، کە لە ئیبراھیمی نەخەعیەو دەگێرێتەو لاوازە.

^٣ نوسەری بەرپۆز بۆ ئەم ھەرودەش ھەر ئەو ھەندەى نوسێو: (سنن النسائي/ کتاب الجنائز)، بەلّام ھەرودە لەم بابەتەو زۆرەو سەنەدی بەھێزتریشیان ھەبە، وەك ئەوێ ئیمامی بوخاری لە سەحیحەکەیدا لە کتاب النکاح ژمارە ٤٧٧٧ : لە بەرائی کوپی عازیبەو رێوایەتی کردو، کە دەلی : (أَمَرْنَا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَبْعٍ... بِعِيَادَةِ الْمَرِيضِ وَأَتْيَاعِ الْجَنَازَةِ وَتَشْمِيتِ الْغَاطِسِ وَإِبْرَارِ الْقَسَمِ وَنُصْرَةِ الْمَظْلُومِ وَإِفْشَاءِ السَّلَامِ وَإِجَابَةِ الدَّاعِي...) واتە : پیغەمبەر ﷺ ھەرمانی بە ھەوت شت پێگەردین: سەردانی نەخۆش، شوێن گەوتنی جەنازە، دوعا کردن بۆ پزیمو، بەدەم سوێندەو چو، لەسەرکردنەو ستمەلیکراو، بلاوکردنەو سلاو و لەمەدانەو دعووت کردن.

^٤ مسند احمد/ شرح الساعاتي ب ١٩ ل ٦٩ ژمارە ١٢٠.

يَنْصُرُهُ فَلَمْ يَنْصُرْهُ^۱ واتە : خۇاى گەورە دەفەرمۇي^۱ سۆيىند بىت بە گەورمىي و مەزنىي خۇم، درەنگ، يان زو تۆلە لەستەمكار دەستىنمەو، تۆلە لەو كەسانەش دەستىنمەو، كە ستەملىكراويان بىنيو، وا زولمى لى دەكرىت و لەسەريان نەكردۇتەو، كە دەشيانتوانى لەسەرى بىكەنەو!

بەلام ئەو بۆنانەي، كە ئەم توخمەيان لەسەردەمى پېغەمبەر ﷺ و ياوەراندە تېدا چەسپىنراو، ئەو ئاراستەي لە كۆمەلگەي پېغەمبەرىتى ۱ خولەفاي راشىدىنيان دەخواست، برىتىن لە ۱

يەكەم : ئەو پابەندىيە تەواوۋى ياوەرانى پېغەمبەرى خوا ﷺ لە كۆچكەرانى مەككە بۇ گويپرايەلى و ملەكەچىي ئەو زاتە پاكە لىپران، پاشان ئەو خۇتەر خان كەرنەي، كە ئەنسارەكان لە مەدىنە بۇ پاراستى خۇي و سەرخستى بانگەوازەكەيدا، بە گوشتارو كردار نواندىان، كە بەو پەرى شايانىيەو نەوانى لىنرا ئەنسار (پشتىوانان)!

دووم : ئەو قوربانى دان ۱ خۇبەخت كەرنەي لە سىرەي يەك يەكى ياوەرانى موهاجىرى مەككەدا بىنرا، كە چۆن خۇيان لە كۆمەلگەي جاھىلىي بابو باپىريان راپىسكاندو، ۱ مەوداى ھەمو ھىزىكى راكىشانى دىنى و كلتورىي و دابو نەرىتى كۆمەلەيەتى بابو باپىرانى خۇيان دەرچون و، خۇيان بۇ سەرخستى دىنەكەي خوا ساغ كەردەو!

سەيەم : ئەو ھىممەت ۱ رەنجه بە پىزەي ھەردولايان (كۆچكەرەن و پشتىوانان) بۇ پىيادە كەرنى دىنەكە لە مەدىنە دايان، كە ئىسلامەكەيان بە جوانترىن شىۋە خستە رو، كۆمەلگەو دەولەتەكەيان بىنا كردو، ئىنجا وەك پىشەواي رزگارىي بۇ چەسپاندنى دادو خواويستى ھەمان دىن بەسەر زەويدا بىلاوبونەو!!

^۱ نوسەرى بەرپىز نوسىۋىتى (المقتي الھندي : كنز العمال ب ۲ ل ۵۰۵ نقلان عن الطبراني في المعجم الكبير). ژمارەكەي (۷۶۱) ۵.

بەشى دۈم

بۈرۈ مەيدانەكانى پىشتىگىرى

باسى يەكەم : پىشتىگىرى بىرۈبۈر

پىشتىگىرى لە ژيانى ۋاقىيانەى ئوممەتدا دەپى لەم بۈرۈنەدا بىتە دى ۋ
يەكەم ۋ (پىشتىگىرى فىكىرى) پەيامى ئىسلامەكە لە بەرامبەر
سۈرۈبەزاندنى (كەسەكان) ۋ تەشەنە كردنى (شتى ماددى) دا. باسى
دۈرۈرۈژى ئەمە بەم شىۋەيە ۋ

هەمو كۆمەلگەيەك لە سى رۈكن پىك دىت : فىكىر، كەسەكان، شتى ماددى
ئەو كاتە ئوممەت لە كۆتا ئاستى تەندروستى ۋسەلامەتدايە، كە كەسەكان ۋ
شتە ماددىەكان بە دەۋرى بىرۈبۈرۈدا دەگەرپىن ۋ پىشتىگىرى (فىكىر) ۋكە دەكەن
ۋ ئەويان پى پىرۈز دەپىت، لەم حالەتەدا ئىماندارەكان (كەسەكان) دەپنە
مىراتگىرى پىغەمبەران لە پابەندىون بە پەيام ۋ بانگەۋاز بۇ كردن ۋ
پىشتىگىرى كردنى، ئاۋا خىلافت دىتە دى ۋ پلەۋ ئاستى ھەر بەرپرسىك بە
پى دو پىۋەر دىارى دەكرىت ۋ

يەكەم ۋ بىرۈ رادەى تىگەپىشتن لە پەيامەكەۋ ھەلگرتن ۋ پىۋە پابەندىون ۋ
سۈر بون لەسەر چەسپاندنى.

دۈم : بىرۈ رادەى دىۋىزى ۋ جىدىتى كاركردن بۇ ئەم پەيامە..

قورئانى پىرۈز ئەم دو پىۋەرە ناۋ دەنپىت ھىزو دەسپاكىي (القوة والامانة)
ئەۋمەشە، كە لەۋ ئايەتەدا ھاتۈد، كە دەفەرمۈى ۋ (إِنَّ خَيْرَ مَنْ آسْتَجَرْتَ الْقَوَىٰ

الْأَمِينُ) القصص/۲۶ واتە : باشتىن كەس، كە بە كرىي بگريت ئەو كەسەيە، كە بەھىزى دەسپاك بېت. لە ئايەتتىكى تردا ناۋى دەنىت دەسەلاتدارىي و دەسپاكى (التمكين و الامانة) وەك دەفەرموى : (إِنَّكَ أَلِيمٌ لَّدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ) يوسف/۵۴ واتە : ئەمپۇ تۆ لاى ئىمە^۱ دەبىتە خاۋەن دەسەلات و دەسپاك. ھىز ئىردە ماناى توانايى و ئىھاتويى و لىۋەشاۋمىيە، كە لە مەيدانى ئىدارەو فەرمانپروايدا زۆر واتا دەگەننىت، بۇ نمونە لە سىياسەت و ھوكەمدا، بە ماناى زانىنى بنەماكانى دادپەرۋەرىيە بە پىناسەى قورئان و سوننەت و ھەبونى ھىزو دەسەلاتى چەسپاندنىتى، يەنى لە لايەكەۋە لە ئوسوللى ھوكەم شەرىعەكان تىگەشتىت، لە لايەكى ترەۋە تواناى راپەراندنى ئەو ھوكەم شەرىعەنەى لەسەر خەلگەكە ھەبىت.. لە مەيدانى چالاكى سەربازىدا بىرىتە لە ئازايەتى و بەجەرگىي و نەبەزىي لەگەل پىسپۇرىي سەربازىي.. ئىدى ئاۋا لە ھەر يەككە لە مەيدانەكانى زىانى تاك و كۆدا، ئەم دو سىفەتە (ئەم دو پىۋەرەى ھىزو دەسپاكىي) پىۋىستەن ۋەكو مەيدانەكانى تىرى پەرۋەردەو ئىدارەو ئابورى وپىشەسازىي و.. ھتە.

ماناى سەرەكى دەسپاكىيەكە بىرىتە لە ۋەرى ئەو كەسە، كە ئايا ئەو كەسەى ئەو كارەى ئەنجامداۋە لەبەر خاترى (كەسەكان) كىرۋىتى پان لەبەر خاترى (شتى ماددى) پان ھەر لەبەر خاترى خۋاى گەۋرەيەو خىزمەتى (بىرۋاۋەر) **دەكات**^۲

كاتىك نوقسانى و كەمۋورتى دەكەۋىتە توخمى پىشتىگىرىيەۋە، كە ۋەلانىكان لە ئەسلەكە (كە كاركردە بۇ پىشتىگىرىي بىرۋاۋەرەكە) دەگۈرپن بۇ ۋەلانى (كەسەكان) **دەسكەۋتى** (شتى ماددى)! پىادەكرەن و جىبەجىكرەننى ئەم

^۱ پاشاى مىسرو بە سەيدنا يوسف دەلى..

^۲ كىشەى زانستى نوئى ئەۋمىيە كە دو جۇر زانستى لىك جيا كىرۋەتەۋە : زانستى ھىزو دەسەلات كىرەنە دەست (زانستىەكانى سىروشت و ئىدارەو سىياسەت) لەگەل زانستىەكانى دەسپاكىي (ۋاتە دىن و رەۋىش)! بىرھەمى ئەمەش لە باشتىن ھالەتدا ئەۋمىيە، كە دەزگاي ھىزو دەسەلات دروست دەكات بى ئەۋمى دەسپاكىي تىدا بېت! لەۋ لاشەۋە دەسپاكەكان بى ھىزو دەسەلات دەگەن!

لاسهنگى ۋە دەستىرىژىيە لەۋەدا دەردەكەۋىت، كە دەبىنىت خاۋەن دەسەلاتە
 ەشاپىرىيەكان، پان خاۋەن دەسەلاتە مەزھەبىيەكان و ناۋچەگەرەكان دەبنە
 خاۋەنى ھەمو شتىك!! تەننەت بىرۋباۋەرەكان (فىكر) ىش بۇ بەرزەۋەندى
 زىاترى خۇيان دەخەنە كار! خەرمانەى پىرۋزى بىرۋباۋەرۋ ھەداسەتەكانى ناو
 كۆمەلگە لە خۇ دىئاللىن و، دەيانكەنەۋە ماىەى بەھىز كىردن ۋە زىادكىردنى
 دەسەلات و خواروخيچىي (كەسەكان)ى خۇيان! ئىدى ئاۋا (پاشايەتى) دىتە
 شوئىنى (خىلافت)و، پىۋەرى ھىزو دەسپاكىيەكە لە خزمەتكىردنى
 (بىرۋباۋەر)ەكەۋە، دەخىتە خزمەتى (پاشايەتى)يەكەۋ، خەلگى بە ھەدەر خۇ
 نرىك كىردنەۋە لە (پاشا) و خزمەتكىردنى، كارو ۋەزىفەۋ پلەۋ ئاست
 ۋەردەگىرن!! ئەمەش ئەۋ قول تىگەشتەنى ئەبۋبەكرى سىدىقە خوا لىي رازى
 بىت كە ھۆشدارىي دايە يەزىدى كورى ئەبۋ سۇفیان خوا لىيان رازى بىت كە
 پىي ھەرمو ۋ

(قال يزيد بن أبي سفيان : قال لي أبو بكر الصديق رضي الله عنه حين بعثني إلى
 الشام : يا يزيد، إن لك قرابة عسى أن تؤثرهم بالإمارة ۋ ذلك ما أخاف عليك بعد ما
 قال رسول الله ﷺ : " من ولي من أمر المسلمين شيئاً فأمرهم عليه مآباً غاباة فعليه
 لعنة الله، لا يقبل الله منه صرفاً ولا عدلاً، حتى يدخله جهنم، ومن أعطى أحداً من
 مال غاباة فعليه لعنة الله ، أو قال برئت منه ذمة الله، إن الله دعا الناس أن يؤمنوا
 فيكونوا حمى الله، فمن انتهك في حمى الله شيئاً بغير حق فعليه لعنة الله. أو قال برئت
 منه ذمة الله عزوجل) ۱ ۋاتە ۋ يەزىدى كورى ئەبۋ سۇفیان گوتى : كاتىك
 ئەبۋبەكرى سىدىق مەنى بۇ شام نارد پىي وىم ۋ ھۆ يەزىد، خزمەتەت ھەيە،
 نەكەى بۇ ۋەرگىرتنى پلەۋ پاىەى كاربەدەستىي پىشيان خەيت (يەعنى شاپانى
 نەبن ۋ پىيانى بسپىرىت) ترسى ئەمەم لىت ھەيە! چۈنكە پىغەمبەرى پىشەۋا
 ﷺ ھەرموئەتى ۋ لەعنەتى خوا لەۋ كەسە بىت ۲ ، كە دەبىتە كاربەدەستى

^١ المتقي الهندي : كنز العمال ب ۱ ل ٦٦٥ نقلا عن مسند أحمد و عن ابن شعبة البغدادي

^٢ دوعايە، يەعنى دور بىت لە رەھمەتى خوا..

مۇسۇلمانان ۋ كەسىكى تر لەبەر خىزمايەتى خۇى دەكاتە بەرپرسىيان، خۇاى گەورە كارو بەخشىنى لى قىبول ناكات، (لە پۇزى دواييدا بە ئىفلاسىي دەپھىلەتتە) تا دەپخاتە دۇزەخەۋە! لەئەتەتى خوا لەو كەسەش بىت (يان فەرموى ۱ خواو پىغەمبەرى خوا بىبەرىين لەو كەسەى) كە سەرۋەت و سامانى (بەيتولمالى) لەبەر خاترى خىزمايەتى خۇى دەداتە خەلگى.. چونكە خۇاى گەورە، كە ئەو خەلگەى بانگىشتى دىنەكەى كردە، بۇ ئەۋەمىيەتى بىنە مولى خۇاى، جا ھەر كەسىك بە ناھەق مولى خوا بەكار بەيىت، ئەۋە شايانى ئەۋەمىيە لەئەتەتى خۇاى بەركەۋىت و دور بىكرىتەۋە لە رەھمەتى خۇاى گەورە خواو پىغەمبەرى خوا ﷺ بىبەرىيتى خۇيانى بەرامبەر دەرىپن..

لەم ئارپاستە پىغەمبەرىتى وراشيدىۋە، كە دەبىنىت ئىمامى ئىبنو تەيمىيە رەھمە اللە تىگەيشتن وراۋچونى ئاۋا دەخاتە رو : ئەگەر كاربەدەستى مۇسۇلمانان كەسىكى بە تواناۋ شىۋاى لە ۋەزىفەيەك، يان لە پلەۋ پاىيەك بۇ يەككىكى تر لادا، لەبەر خىزمايەتى بىت، يان لەبەر دۇستايەتى، لەبەر ھەبونى پىۋەتتى بىت لەسەرى، ۋەك ئازاد كردنى كۆپلە، يان لەبەر ئەۋەى خەلگى يەك شوپىن، يان لەبەر ئەۋەى مەزھەبىيان يەكە، يان لە يەك ھەۋم و رەگەزو توخمى ەھرب يا فارس يا تورك يا رۇمىن، يان لەبەر ئەۋەى بەرتىلى لى ۋەرگرتە، يان سودىكى پى گەياندە، يان ھەر ھۆيەكى تر بىت، ئەۋە خىانەتى لە خواو پىغەمبەرى خواۋ ئەۋە راسپاردە (ئەمانەت) ۋ كردە، كە خراۋەتە بەردەستى.. ھەمو ئەۋانە دەكەۋنە بەر ھەپشەى ئەۋە ئايەتەنەۋە، كە خۇاى گەورە تىياندا دەفەرموى ۱ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْنُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَحْنُوا أَمْوَالَكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾ وَأَعْلَمُوا أَنَّ أَمْوَالَكُمْ وَأَوْلَادَكُمْ فَتَنَةٌ وَأَنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ) الانفال/۲۸۲۷ واتە : ئەى ئەۋانەى باۋەرتان ھىناۋە، خىانەت لە خواو پىغەمبەرۋ لەۋ راسپاردە مەكەن، كە خراۋەتە بەردەستان، لە كاتىكدا كە دەشزانن ئەۋە خىانەتەۋ ھەر دەشكەن!! ئەۋەش بزانن كە سەرۋەت و سامان و مال ۋ مىندالتان مايەى تاقي كردنەۋەتەن، خۇاى گەورە پاداشتى گەورە گرنگى

لاى خۇي داناۋە. لەۋانەپە كاپرا لەبەر خاترى خۇشويستنى كۆرەكەي خۇي،
يان كۆيلە ئازاد كراۋەكەي خۇي دەپخاتە پېش كەسانى دېكەي شياۋەۋە،
دەپانكاتە كاربەدەست! يان پارەو سامانىك دەخاتە بەردەستيان، بى ئەۋەي
شايانى بن، كەچى بە يەككى تىرى شياۋ شايانى نادات! يان بۇ كەسانىكى
نزيكى خۇي، يان بۇ ئەۋانەي مۇساۋەمەي لەگەل دەكەن ۋ لە خزمەتيدان،
تەنازول لە دەسلەت ۋ پلەۋ پايمە ھەندېك شتى گشتى دەكات، كە بۇ كەسانى
دېكەي شياۋ شايانى ناكات! ئەمانە ھەمو خيانەتن، ھەر كەسېك بېانكات ئەۋە
خيانەتى لە خواۋ پېغەمبەرەكەي ۋ ئەۋ راسپاردەپە كردە كە خراۋەتە
بەردەستى..

لەبەر ئەۋەي (كەسايەتەكان) ى رەگەزپەرستىي (شتە ماددىەكان) ۋ ھەر
چى لېيان دەكەۋىتەۋە لە چىژو جوانى ۋ بەرژەۋەندى ماددى دەخەنە
خزمەتى خۇيان ۋ كورسى ۋ مانەۋەي پىشتىگىرى خەلگى بۇيان، زۆر زو
پىشتىگىرىيەكە، كە لە خزمەتى (بىروباۋە) ەۋە چوبۋە خزمەتى (كەسايەتى)،
لەم ئاستە نزمەي بىروھۋشى كۆمەلگەدا دەكەۋىتە خزمەتى (شتە ماددىەكان)!
ئىتر گەۋرەي ۋ مەزنى ۋ رېز بەسەر ئەۋ كەسانەدا دەرژىن، كە خاۋەن پارەو
سامانن، كە خاۋەن بازىرگانى ۋ كۆمپانىيان، كە وروژىن ۋ بزوئەرى ھەۋاۋ
ھەۋەسن! لە سەردەمى ئەمان ۋ لەژىر ئاراستەي ئەماندا ھەمو رۇشنىرو دىدو
تىروانىنىك دەپتە كلتورى ئىستىھلاكى وراۋاردن، بەمەش ھەمو پەيۋەندىە
كۆمەلەيەتەكان لىك دەرراژىن، خزمەيتى ۋ شىرازى خانەۋادىي دەپسېن!
ئىتر بىنەماي فىكرو نەگۋرى بىروباروۋە ۋ رېساي ئوسول داب ۋ نەرىت، ھەمۇي
دەپتەۋە بە كەرمەستەي كرىن ۋ فرۇشتن ۋ مۇساۋەمە لەسەر كردن! ھەمۇي
دەكەۋنەۋە بەر شالاۋى حزبەيتى ۋ پىروپاگەندەي سىياسىي ۋ ئابورى! ئىتر
بىر كەرنەۋەي جىددى بابەتى دەپوكىتەۋە ھەۋاۋ ھەۋەس جىي دەگىتەۋە!
كلتورى ئىستىھلاكى جىي ھەمو رېسا پەروەردەپەكان دەگىتەۋە! ئىتر

^۱ ابن تيمية : الفتاوى ب ۲۸ ل ۲۴۸ - ۲۴۹.

خه لکه که شه ورژ سهرقائی ودهست هیئانی بیداویستی پۆزانه یان دهبن، نیت و هکو زهمانی جاهیلییه، هه مو خه مو مشورخۆرییان دهبیته تیرکردنی داوین و گه ده! نه دهمانن چاکه چیه، تا فه رمانی پی بکه و، نه دهمزانن خراپه چیه، تا به ره لهستی بکه ن! سهره فجامی ئەم گۆرانکارییه لاسهنگه ئەومیه، که دمه لاتی سیاسی و خاوه نیی ۱ مولکایه تی زهوت دهکرت، کۆمه لیک له ری کۆده تای سهربازی خویناوی و شهرو شۆرموهو دهبه حاکم، کۆمه لیک دیکهش له پی دزی و گزییه وه، دهبه خاوهن کۆمپانیای سامانی زهوت کراو! ۲ فه رمایشتی پیغه مبه ر ئەمه جوان پون دهکاته وه، که چۆن پیرۆزی له بیروباوهرو به ها دینه کانی ئیسلامه وه، که پیغه مبه ری پی شه و! ۳ خوله های راشیدی نه سه ر بو، ده ترازیته خوار و حوکی شه ر دهبیته پاشایه تی و، ئینجا دیته خواروتر، تا دهکاته کۆده تای سهربازی ۴ هه رکان هه رکانی کورسی دمه لاتی سیاسی و سامان ۵ مالی گشتی :

- (إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ بَدَأَ رَحْمَةً وَنُبُوءًا، ثُمَّ يَكُونُ رَحْمَةً وَخِلَافَةً، ثُمَّ كَانَتْ مُلْكًا عَضُوضًا، ثُمَّ كَانَتْ عُتْرًا وَجَبْرِيَّةً وَفَسَادًا فِي الْأَرْضِ، يَسْتَحِلُّونَ الْحَرِيرَ وَالْفُرُوجَ وَيُرْزُقُونَ عَلَى ذَلِكَ وَ يُنْصَرُونَ) ۱ واته : ئەم دینه به به زمیی ۲ پیغه مبه ریته دهستی پیکرد، پاشان دهبیته به زمیی ۳ خیلافهت، پاشان دهبیته زهوت کردنی دمه لاتی و پاشایه تی

^۱ نوسه ری به ریز نوسیویتی: ابن کثیر : البداية والنهاية به ۸ ل ۲۰ که له الطبرانی یاسناد جید و مرگرتوه، هه روه ها : ابن تیمیة : الفتاوى به ۳ ل ۱۹ که له مسلم، و مرگرتوه، مسند احمد به ۱ ل ۲۷۲. به لام ئەوهی من لای موسلیم بینومه هه ر ئەوه ندیه : (سَيَكُونُ خِلَافَةً وَنُبُوءًا وَرَحْمَةً، ثُمَّ يَكُونُ مُلْكًا وَرَحْمَةً، ثُمَّ يَكُونُ مُلْكًا وَجَبْرِيَّةً، ثُمَّ يَكُونُ مُلْكًا عَضُوضًا) والله اعلم. به لام لهو به میتر ئەم ریوایه ته یه : (تَكُونُ النُّبُوءَةُ فِيكُمْ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ تَكُونَ ثُمَّ يَرْفَعُهَا اللَّهُ إِذَا شَاءَ أَنْ يَرْفَعَهَا ثُمَّ تَكُونُ خِلَافَةً عَلَى مَنَاجِ النُّبُوءَةِ فَتَكُونُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ تَكُونَ ثُمَّ يَرْفَعُهَا اللَّهُ إِذَا شَاءَ أَنْ يَرْفَعَهَا ثُمَّ تَكُونُ مُلْكًا عَاطِئًا فَيَكُونُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ تَكُونَ ثُمَّ يَرْفَعُهَا اللَّهُ إِذَا شَاءَ أَنْ يَرْفَعَهَا ثُمَّ يَكُونُ مُلْكًا جَبْرِيًّا فَتَكُونُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ تَكُونَ ثُمَّ يَرْفَعُهَا إِذَا شَاءَ أَنْ يَرْفَعَهَا ثُمَّ تَكُونُ خِلَافَةً عَلَى مَنَاجِ النُّبُوءَةِ ثُمَّ سَكَتَ) رواه احمد ۲۷۳ / ۴). به روانه الالبانی : سلسلة الاحاديث الصحيحة، به ۱ ژماره ۵ ل ۳ هه روه ها : (الخلافة في أممي ثلاثين سنة، ثُمَّ مُلْكٌ بَعْدَ ذَلِكَ). رواه احمد والترمذي، وصححه الألباني، له ریوایه تیکی دیکه دا دهفه رموی (خِلَافَةُ النُّبُوءَةِ ثَلَاثُونَ سَنَةً، ثُمَّ يُتَوَّى اللَّهُ الْمُلْكُ مَنْ يَشَاءُ) ابو داود و هاکم، و صححه الالبانی..

مىراتى، پاشان دەپتە ھۆكۈمىكى ياخى بون و خۇسەپپىن و خراپەكار لەسەر زەوى، كە ئاورىشم و زىناكارىي ھەلەل دەكەن، پارەو سامانىيان لەسەر ئەو دەدرىتى و پىشتىرىيان لى دەكرىت..

ئەو كۆمەلگەنى لە خىزمەتى بىروباومپى راستدايەو بە دەورى بىنەماكانى ئەودا ھەلدەسورپىت، زالتە ۋەك لەو كۆمەلگەنى ۋا لە خىزمەت بىروباومپى ھەلەدا، ھەر ۋەكو ئەو زەمانەى سەرەتاي ئىسلام، كە ئوممەتى مۇسولمان بەسەر كۆمەلگەكانى رۆم و فارسدا زال بو، ئەو كۆمەلگەنى ۋان لە خىزمەت بىروباومپى ھەلەدا، يان ئەو ۋەكى كە چەوت و راستى لا تىكەل بوەو بە دەورى بىنەماى ھەلەى ئەودا دىن و دەچن، ھەر بەسەر ئەو كۆمەلگەندا زال دەبن، كە ۋان لە خىزمەت (كەسايەتى) و (شىتى ماددى) داو بە دەورى ئەماندا ھەلدەسورپىن، ھەتمەن دەشيانبەزىنن ۋ بەسەرياندا زال دەبن، ۋەكو زالبونى ئىستاي كۆمەلگەى رۆژئاۋا بەسەر كۆمەلگەكانى جىھانى سىيەمدا، كە ۋلاتى ئىستاي مۇسولمانانىش بەشيكە لى!

ئەم سى جۆرى تەۋەرىمە : (بىروباومپى كەسايەتى ۋ شتى ماددى) يەن، كە ناۋەرۆك و شىۋەى رۆشنىرىي ۋ زانست و سىستىمى زىانى كۆمەلگەكان و پەرۋەردەگردن و ئاراستە گردنەن عەكس دەكەنەو :

ئەو كاتانەى (كەسايەتى) ۋ (شىتى ماددى) دەكەنە خىزمەت (بىروباومپى)، پەرۋەردە گردن و بەرنامەى سىياسى و پرۆگرامى خويىندن و ئاراستەى راگەياندن پو لە نمونەى بالاۋ بەھا پىرۆزمەكانى بىروباومپەكە دەكەن و پابەندى ھەموان بە بىنەماى بىروباومپەكە ۋە دەپتە ھۆكۈرى قىول بون و نىشانەى جوامىرىي ۋ گەۋرەى ناو كۆمەلگەكە، ئەو كاتە رابوردو ئىستاد داھاتوى بىروباومپەكە لەبەرچاۋ دەگرىت و ھەر يەك لە تاكەكانى كۆمەلگەكە ھەلەى ئەو دەدات سىماۋ مۆرك و داۋاكارىەكانى ئەو بىروباومپە لە خۇيدا بىرەۋىشنىتەۋە! تا سەرەنجامى ئەو پەرۋەردە ئاراستە گردنە مەبدەئىيە شارستانىتەك پىكەۋە دىنرىت، كە سىستىم و كۆمەلگەكەى دەپتە نمونەى بەرجەستە بونى ئەو بىروباومپە..

— ئەمما ئەو كاتانەي كە (بىروباومې) ۋ (شىتى ماددى) لە خىزمەتى (كەسايەتى) دا دەپن و چەند كەسىكى كۆمەلگەكە دەپنە تەۋەرو خەرمانىي پىرۋىزى بەدەۋرى ئەۋاندا دەدرەۋىتەۋە! پەرۋەردە كىردن و بەرنامەي سىياسى و پىرۋىگرامى خويىندىن و ئاراستەي راگەياندىن رو لەو كەسايەتپانە دەكەن و شەۋرۋىز بە بالاي ئەۋاندا ھەۋل دەدەن، كۆمەلگەكە ھەۋل دەدات لە رابوردو و ئىستەۋ داھاتوى ئەو كەسايەتپانەدا بىنەماي ھىزو پىرۋىزىي بدۋىزىتەۋە، ھەۋل دەدات شتە ماددىيەكانىش بۇ خىزمەتى مانەۋەو بە پىرۋىز ناساندىن ئەۋان بەكار بەيىنىتەۋە!

— ئەمما كاتىك كە (بىروباومې) ، (كەسايەتى) و دەكەۋنە خىزمەتى (شىتى ماددى) پەرۋەردە كىردن و بەرنامەي سىياسى و پىرۋىگرامى خويىندىن و ئاراستەي راگەياندىن روى كۆمەلگەكە لەو باسانە دەكەن، كە گرنگى شتى ماددى عەكس دەكاتەۋە! ئەۋانەي بەرپىرسى ئاراستەي كۆمەلگەكەن لە رابوردو ئىستەۋ داھاتو دەكۈلنەۋە، تا ماددەپەرسىتى بىكەنە تەۋەرى ژيان! بەرھەمى ئەو ئاراستە كىردنەش ھەر ئەۋە دەپىت، كە كلتورىكى ئىستىھلاكى دىتە كاپەۋەو كۆمەلگەكە دەپىتە مەشەخۇرى بەرھەمى شوپىنانى تىرا لەم ھالەتەدا، كە شتى ماددى دەپىتە تەۋەرى ژيان و سىستىمى پەرۋەردىيى خەرمانىي پىرۋىز بەدەۋرى ئەمدا دەكىشپىت و راگەياندىن و بەشەكانى ھونەر ھەمو وشەكانى مەتھ ۋ سەنا بەمدا ھەلدەدەن! چەۋاشەكارىيەك دىتە سەر شانۋ، كە كەم كەس ھەستى پى دەكات، چۈنكە (بىروباومې) ۋ (كەسايەتى) ەكانىش، ھەمو خراۋنەتە خىزمەت ھىنانەدى (شىتى ماددى)! نەۋەي زەقى ئەمە شارستانىتى رۇژئاۋايە، كە ھەمو جىھانى خىستۋتە ژىر بارى (بەرھەم ۋ سەرف كىردنەۋەي)!

^۱ نەۋەي ھەر سى ھالەتەكەي سەرۋە كە نوسەرى بەرپىز ھىنانۋىيەۋە، كوردە! سەرمتا كورداپەتى (بىروباومې) نىك بو، ھەمو كورد خۇي بەقۇربانى دىكرد، دواتر ئەم بىروباومې بو بە (كەسايەتى) مەلا مستەفا بارزانى ۋ جەلال تالەپانى ھەمو بىروباومېكە لە دەۋرى كەسايەتى ئەماندا خولايەۋە، ئاخىر بۇيە ئىسلام ناھىيلىت بەدەۋرى كەسايەتى پىغەمبەرى پىشەۋاشدا ۋا بگەرپىن، كە قەداسەتى بىروباومېكە لاۋاز بىكات! ئەمە لە عەرمىبىدا پىي دەللىن شەخسەنە واتە بە كەسايەتى كىردى

دوھ بۈيۈك پىشتىگىرىي : پىشتىگىرىي دادپەرۋەرىي

تەۋمىرى پىشتىگىرىي ۋا لە دادپەرۋەرىيىدا، چۈنكى پىشت گىرتى دادو ماقى خەلگى سىماي جۈمىيەرانە، كىرۈك ۋ ناۋمىرۈكى پىشتىگىرىي چەسپاندى دادى كۆمەلەيتى نىۋان خەلگىيە، لە راستىدا چەسپاندى دادپەرۋەرىيى بەرجەستە كىردى (بىرۋاۋمى) ى پەيامەكەو بەھاۋ نىرخىتى، ئەو تەۋمىرە سەرمەكەيە كە دەپىت (كەسايەتى) ۋ (شىتى ماددى) بىرخىنە خىزمەتى.. پىچەۋانەي ئەمە دەستىرىزىي ۋ ستەمكىرنە، كە لە ماناي شارەۋىدا بىرىتە لە تىكشىكانى بىرۋاۋمىرۈ شىكىست ھىنانى ئاراستەي بەھاۋ نەرىتى پارسەنگى كۆمەلگە! ھەر كۆمەلگەيەك كەۋتە ژىربالى ستەمكارىي ۋ دەستىرىزىيەۋە، خىتمەن بە زەلىلىيەۋە بەرمە ئەۋە دەۋرات، كە ھەمۈ بىرۋاۋمىرۈ بەھاۋ نەرىتىكى پەرسەن بىكات بە ھۆربانى (كەسايەتى) ۋ (شىتى ماددى)! ئەو كۆمەلگەيە خىتمەن ۋاى لى دىت بۇ سادەترىن ماقى زىيانى خۇي، كە نان ۋ ناۋە بىكەۋىتە بەرتىلدىن ۋ واسىتەۋ واسىتەكارىي ۋ خۇبىردنە پىش لە زالىمانىك، كە دەسلەت ۋ سامانىيان زەۋت كىردە! كە (بىرۋاۋمى) ۋ (شىتى ماددى) يان بۇ مانەۋەي دەسلەتلى گەندەلى خۇيان خىستۋتە كار!

دادپەرۋەرىي رۇخى رايەلى پەيۋەندىيە كۆمەلەيتەكەنە، زىيان ۋ مەركى كۆمەلگەي پىۋە بەندە.. نەمانى دادپەرۋەرىي ھۆكارەكانى مانەۋە ناھىلىت سىستىمىك، دەسلەتلىك، گىرۋىپىك، ئوممەتلىك - لە رىزىشاندا ئوممەتە مۇسۇلمانەكە - دادى كۆمەلەيتى نەھىيىتە دى، بۇچى بۇي؟
ئەبۇلخەسەنى خەزىرجى دەلى ۋ لە گەل دادپەرۋەرىي دەسلەتلى كافر بەردەۋام دەپىت، بەلام لەگەل ستەمدا دەسلەتلى ئىسلامىي نامىيىت!

بىرۋاۋمىرۈ ۋەكۈ ئەۋە لە مەسىھىتى ۋ شىعەگەمىزىتىدا ھەيە كوردايەتى ھاتە خواروتىر بۇ (شىتى ماددى) كە بىرىتى بو لە ئىستىغلال كىردى كوردايەتى ۋ شۇرش بۇ ھىنانەدى بەرزمۇندى تاك كەسىي گەندەل!!

لەشكرى ئىسلام، كە لە نىو دەورگەى غەربەو ھاتە دەروە بۇ قوتار
 كەرنى گەلان بو لە زولم ۋ سەم، ئەمما وەرگرتن، يان رەفز كەرنەو ۋ ئىسلام،
 ئەو ۋازلەپنرابو بۇ ئەو گەلانەى خۇيان، ھىچ گەلەك ناچارى وەرگرتنى ئەم
 دىنە نەكرا، تەنھا ئەو دەخراپە پېش ھەموان : مۇسولمان بېن، ماف ۋ
 ئەركتان وەكو خۇمان دەپت، ئەگەر نا جزیە بىدەن.. چونكە مۇسولمانىش
 زەكات دەدات و دەشپتە سەرباز و دەچتە جەنگ بۇ رەتكەرنەو ۋ سەم و
 بەرگىرى لە مۇسولمانان ۋ لە غەپرە مۇسولمانانى ناو كۆمەلگەكەى..

لەم روانگەو ھە كە لە سەرجاومكانى ئاراستەو پەرورمەدى مۇسولماناندا
 ئەو ھەمو دەقەى قورئان ۋ ھەدىس دەپنیت، كە زۇر بە توندى دزى سەم
 دەو ھەستەنەو، ۋا لە مۇسولمان دەكەن، كە نەو پىرەت توخنى ھىچ جۇرەكى
 بىكەو پت..

قورئانى پىرۇز چارمۇسى ھەردو لایەنى سەمكارو سەملىكراوى كەردە
 بە يەك! ئەو سەملىكراوانەى لەسەر زولم و زۇردارىيەك، گە لىيان دەكرا بى
 دەنگ دەبو ۋ خۇيان كە دەكرد! بۇيە ئەو ھەمما يەك ھوكى داو ۋ يەك
 شوپنى دۆزەخى بە نسیب كەردون! نابیئیت چۇن بە ھەپشەو دەفەر موى :

— (إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّيْنَاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا
 أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَسِعَةً فَهَاجِرُوا فِيهَا قَالُوا لَيْسَ بِأَوْلِيَّتِكَ مَاؤُهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا) النساء/ ۹۷ واتە:
 ئەو كەسانەى فرىشتە گىيانان كېشان، كە سەمىيان لە نەفسى خۇيان كەردبو،
 پېيان و ترا ئىو ھە چى بون؟! بۇچى چارمۇستان وایە؟! و تیان : لە ولاتى
 خۇماندا مۇستەزەف بوین! فرىشتەكان پېيان دەفەر موم : چما سەرزەمىنى
 خوا ئەو ھەندە بەرھراوان نەبو ئىو ھەچرەتى تىدا بىكەن؟! ئەوانە جىپەنایان
 دۆزەخەو خراپترین چارمۇسیان دەپت..

لەبەرامبەر ئەم ھەلۇپستە زەللىلاندا قورئانى پىرۇز مەتھى ئەو كەسانە
 دەكات، كە ھەلۇپستى جوامپرانەیان ھەپەو سەم و زۇردارىی رەفز دەكەنەو ھە

پشتگىرىي ئەو كەسانەش دەكەن، كە بەرەنگارى زولم و ستەم دەپىتەھودو خۇي
بۇ روبەرپو بونەھودى ئامادە دەكات، وەك دەفەرەموى :

— (وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْصَرُونَ ۝ ٣٩) وَجَزَاؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ
عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ۝ ٤٠) وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَٰئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ ۝ ٤١) إِنَّمَا
السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) الشورى
/ ۴۲.۳۹ واتە : ئەو كەسانەى كە دوجارى ستەملىكردن بون ھەول دەدەن لەسەر
خۇيانى لا ببەن، ئەوانە پشتگىرىي دەكرين و سەردەخرين. خراپە سزاكەى
بەرەبەرئىتى، بەلام ھەر كەسك لىبوردين پيش خات و چاكسازىي بكات، ئەو
حەتمەن پاداشتى لاى خواى گەورەيە، خواى گەورە ستەمكارانى خوش ناوئىت.
ئەمما ئەو كەسانەى دواى ستەمیان لى كراووم مافى خۇيانە ھەقى خۇيان
بەكەنەو بەو مەرجهى زىدەرپوىي تىدا نەكەن، ئەمما ئەو كەسانەى ستەم
دەكەن و لە سنورى ماف و ئەركى خۇيان دەرەچەن، ئەوانە بە تەئكىد
بەرپرسيارن و دەبى تەحەمولى سزاكەيان بەكەن، سزاشيان زور بە ژانە..

پىغەمبەرى پيشەوا ﷺ زەلىلى ئوممەت و سەرنەخستنى پەيامەكەى و
پشتگىرىي نەكردنى ئيماندارانى لە بەرەنگاربونەھودى ستەمكارىيدا بە نىشانەى
مەرگى ئوممەتەكە داناووم واى ھۆشدارىي داووم، كە ئەگەر ئوممەتەكەى واى لى
ھات ئىتر ھەنچەتى مانى نامىنىت.. مردنى باشترە :

۔ (إِذَا رَأَيْتَ أُمَّتِي لَا يَقُولُونَ لِلظَّالِمِ مِنْهُمْ أَنْتَ الظَّالِمُ فَقَدْ تَوَدَّعَ مِنْهَا) احمد واتە :
ئەگەر ئوممەتەكەمت دى بە ستەمكار نالئىت تۆ ستەمكارىيت، ئەو وازى لى
ھىنراووم (دەستى لىشوراووم)!

^۱ نوسەرى بەرپز نوسويوتى : (مسند احمد (تصنيف الساعاتي ب ۱۹ ل ۱۷۵) بەلام لە دواى
بەدوداچونم بۆم دەرگەوت، كە رىوايەتى تىرىشى ھەيە وەك : (إِذَا رَأَيْتَ أُمَّتِي تَهَابُ الظَّالِمَ أَنْ تَقُولَ لَهُ
أَنْتَ ظَالِمٌ فَقَدْ تَرَدَّعَ مِنْهُمْ) رىوايەتى عبدالله كورى عمرو كورى العاص ھەيسەمى بۇ پياوانى
سەنەدەكەى دەفەرەموى (رجال الصحيح) بۇ رىوايەتەكەى ئىمامى ئەحمەدپش ھەر واى فەرەمومە،

• ھەرومھا دھەرموى : (إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يُعَذِّبُ الْعَامَّةَ بِعَمَلِ الْخَاصَّةِ حَتَّى يَسْتَطِيعَ أَنْ تُغَيَّرَ عَلَى الْخَاصَّةِ فَإِذَا لَمْ تُغَيَّرِ الْعَامَّةُ عَلَى الْخَاصَّةِ عَذَّبَ اللَّهُ الْعَامَّةَ وَالْخَاصَّةَ) ۱ واتە : خىۋاى گەۋرە لەبەر ھەبۇنى خراپەكارىي ھەندىك، ھەمو خەلكەكە سزا نادات، مەگەر لەگەڭياندا راھاتىن ۱ ھەولئى گۆرپىنى خراپەى ئەوانيان نەدايىت، ئەگەر خەلكەكە بە گشتى رايان لە كەمىنەكە نەگرت، ئەو بە تەئكىد خىۋاى گەۋرە سزاى خەلكە زۆرەكەو كەمىنەكە پىكەو دەدات..

بەرھەمى جوانى ئەم پەرورمردە خواويستىيە رەسەنە لە نەۋەى يەكەمى مۇسولماناندا چى بو؟ يەكەمىن دياردەى ئاشكراو رۈنى برىتى بو لە پشتگىرىي كردنى ھەق و سەرخستنى دادپەرورىي، كۆمەلگەى ئىسلامى لە ھەمو سەردەمى پىغەمبەرىتى ۱ كاتى خولەفاى راشىدىندا خوا لىيان رازى بىت شەيداي دادى خواويستى و يەكسانى بون وخولىي راپەراندنى بون، ھەلۋىستى رەسەنيان دەرھەقيان دەنۋاندو لە پىناويدا بى باكانە قوربانىان دەدا.. بۆيە دەبينىت گۆرپاىلئى حاكەم پەيوەست بوبو بە لرى چەسپاندنى دادپەرورىي و ريز گرتنيەو لە ئازادى ۱ ماف وئەركى خەلكى! سەيدنا عومەرى كورپى خەتتاب لە گۆرپى خۆيدا بو، راويژكاران و پياوماقۇلانى ياۋمران دەورىان لىدابو، پىي فەرمون ۱ (ئەرى ئەگەر لە ھەندى كاروباردا چاۋپۇشتان لى بكەم، چى دەلئىن؟ ھەمو بىدەنگ بون دو جارى ئەمە فەرموۋە، ئەوجا بيشرى كورپى سەعد خوا لىي رازى بىت گوتى ۱ ئەگەر وا بكەيت وەك تىر رىكت دەكەينەو!)

بروانە (مجمع الزوائد ۲/۲۶۵) رىۋايەتلىكى تر دھەرموى : (إِذَا رَأَيْتَ أُمَّتِي تَهَابُ الظَّالِمَ أَنْ تَقُولَ لَهُ : أَنْتَ ظَالِمٌ فَقَدْ تَرَدَعَ مِنْهُمْ) ھەر رىۋايەتى عبداللى كورپى عەمرى كورپى عاسە بە توۋزىنەۋەى شىخ ئەحمەد شاكىرى مىسرى كە وەكو شىخى ئەلبانىيەو تەحقىقى (مسند احمد) ى كردو، ئەو دەلى : (إسناده صحيح) ..

۱ مسند احمد ب ۱ ل ۱۹۳، رىۋايەتى دىكەى ھەيە وەكو (إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يُعَذِّبُ الْعَامَّةَ بِعَمَلِ الْخَاصَّةِ حَتَّى يَرَوْا الْمُنْكَرَ بَيْنَ ظَهْرَانِهِمْ وَهُمْ قَادِرُونَ عَلَى أَنْ يَنْكُرُوا، فَإِذَا فَعَلَا ذَلِكَ عَذَّبَ اللَّهُ الْخَاصَّةَ وَالْعَامَّةَ) كە ئىمامى ئەحمەدو ئەبۇداۋد رىۋايەتيان كردو.

سەيدنا عومەرى گوتى : دەى بەراستى ئىۋەن، بە راستى ئىۋەن^۱ - يەنى ئىۋەن پىاۋانى سەراستى ئوممەتەكە..

ئەمە ومنەبىت ھەلۋىستىكى دەگمەنى كەم روداۋ بوبىت، نا، دەيان ھەلۋىستى تىرى ئاۋا ھەر لە ژيانى خىلافەتى سەيدنا عومەردا دەبىنىت، چۈنكە سەيدنا عومەرى كوپى خەتتاب ھەر ئەۋەندە نەبو، كە ھاكىمىكە، بەلگو پەرۋەردەكارو ئاراستەۋانىكى بەھىز بو، سوربو لەسەر چەسپاندنى بەھاۋ نەرىتى خواۋىستى لە سىستىمى سىياسى ۋ ئابورى و كۆمەلەپەتى ئوممەتەكەدا، دەۋىست ئازادى و بوپرى و پاراستى بنەما دىنىيەكان ۋەك لە دل و دەرونى تاك تاكى موسولماناندا پۇچون، لە ناخى كۆمەلگەكەشياندا پۇچن، تا تەۋمىرى ژيانى تاك و كۆيان، تا ئاراستەى كۆمەلگەۋ دەۋلەتپان بەرەۋ چەسپاندنى زىاتىرى ئازادى و دادى خواۋىستى بىت، ئەمەى ئاۋا لە سەيدنا عومەردا بەرجەستە بوبو، لە ھەمو مىژۋى ئىسلامدا، ۋ كەسىكى دىكەى ۋەكو ئەۋ زاتە بەرپۇزەدا بەرجەستە نەبۇۋە..

سىيەم بوارى پىشتىگىرىيى : پىشتىگىرىيى ئازادى

پىشتىگىرىيى ئازادى لە بەرامبەر ستەمى دىكتاتورىيدا، ئەم مەيدان ۋ رەنجه، كە پىشتىگىرىيى ئازادىيى بىرە، بە غەمەلى كردنى عەقىدەى يەكخوۋاپەرسىتى (تەۋحىد) و درەۋشاندىنەۋەپەتى ۋ ۋاقىيىكى كۆمەلەپەتى پىر ئەماندا، ئامانچ لەمە ھەست كردنى ھەمۋانە بەۋ بارودۇخ ۋ كەشەى، كە دەبىت ھەمو ھەستى پىر بكن، كە ھىچ ھەرق و جىاۋازىيەكپان لە نىۋاندا نىيە، نە لە نىۋان تاك تاكە جۇربەجۇرەكانياندا، نە لە نىۋان كۆمەل ۋ مەزھەب و دەستەى ئىنىتىماى تىرى

^۱ كنز العمال ب ۵ ل ۶۸۷ - ۶۸۸.

كۆمەلەيتىپاندا، بەمەش مانەۋە پارىسەنگى ئەم بىنەمايە، دەبىتە بەرپىسىتى
 ھەمۇ لاپەك، ئەمەش يەنى رېگرتن لە دروست بونى چىنايەتى. لەبەر ئەم
 خالە سەرەكە گىرەكە، كە ديار نەمانى ئازادى بە ديارنەمانى يەكخوۋاپەرسىتى
 (تەۋھىد) ەكە دەۋمىررېت، چونكە ئەۋى خواناسە لە غەپىرى خوا ناترسىت،
 تىن و فشار ھېنان ترس و بىم دروست دەكات و، كارىگەرىي لەسەر پاكى
 ەقىدەكە دروست دەكات، چونكە قەھرو بىم وا لە خەلگەكە دەكات، لە
 غەپىرى خوا بىرسن ۋ بىتۇقن!

لەم پروانگەۋىيە، كە ئىمامى تەبەرى لە تەفسىرى ئەم ئايەتەدا، كە
 دەفەرەمۇئ (يَعْبُدُونِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا) النور / ۱۱۱ واتە : بەۋ مەرچەي
 بىمپەرسىتن ۋ شەرىكەم بۇ بىرپار نەدەن، دەفەرەمۇئ : بەۋ مەرچەي تەنھا لە من
 بىرسن ۋ لە ستەمكاران و خەلگى زالەم و دەسەلاتدار نەترسن^۱..

ئەمە بەرپىسىتىيەكى گەۋرە دەخاتە سەر بەرپىرسانى ئاراستەۋانى
 ئىسلامى ۋ پەرۋەردەكارانى، ئەمان دەبى ۋ خەلگى دىكە زىاتر شەيدى ئازادى
 بن ونەشونما بە ھەزى ئازادى بىدەن، دەبى بەقەدەر ئەۋەندەي، كە بەرگىرى لە
 ناموس وئابرو دەكەن، ئەۋەندەش بەرگىرى ۋ بەھاي ئازادى خەلگى بىكەن، لەم
 پروانگەۋىيە، كە دەبى بايەخى زىاد بە ئازادى بىرو سەربەستى را بىدەن، چونكە
 ھەر ئوممەتەك پىشتىگىرى ئازادى بو بە توخمىكى پىكھاتەي، رىزى رەخنە
 گرتنى ۋ دەبىت، قەدرى بەخۇدا چۈنەۋە دەزانىت، كە بە زاراۋى ئىسلامى
 (تۆبە) كىرنە! ئازادى بىرە، كە جورئەتى رەخنە گرتن لە ئوممەتەكەدا
 دەروپىنىت ۋ گەشەۋ نەشونماي پى دەدات، ئەگەر خەلگى مومارسەي بوپرانەي
 رەخنەيان كىرد، ئوممەتەكەيان بەۋە ھەمىشە تەندروست دەھىلنەۋە!
 رەخنەگىرنەكەيە، وا دەكات ھەلەكان كۆنەبنەۋە، يان گلەيى وگازاندەكان نەبنە
 ئاگرىزىن (بوركان) و، لە ناكاۋدا بىتەقنەۋەۋە بىنە مايەي فىتنەۋە شەرى

^۱ الطبري : التفسير ب ۱۸، ل ۱۵۸ - ۱۵۹.

ناوخۇو، مايەى ھەلئەكانى قەوارەى ئوممەت ۋ لەبەر يەك ھەلئومشانى! لەبەر ئەمەيە، گە دەلئىن دەبى بەرپىرسانى بەرورمردەو ئاراستەى ئىسلامى، ھەمىشە شوپنكەوتوانى ئىسلام لەسەر ئازادى بىرو سەربەستى را، پارسەنگانە بەرورمردە كەن، تا ئەو دەسغانەيان بەسەردا بچەسپىت، كە ئەم ئايەتانە ئامازەيان پى دەكەن ۱ (وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا) البقرة / ٨٣ واتە : ھەرومھا قسەى جوان لەگەل خەلئىدا بکەن، يان : (وَجَدِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ) النحل / ١٢٥ واتە : بەودى كە جوانترىن شىوازە لەگەلئاندا بدوى. ھەرومھا ۱ (وَقُلْ لَهُمْ فِي أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا) النساء / ٦٣ واتە ۱ بە وتەيەكى كاريگەر بيانديوئە..

ئەگەر بەم شىوهمە، لەم روانگە قورئانيەو ەرخنە گىراو رادەربىرا ئەو كاتە ەرخنەگرتن رەفتارىكى تەندروست و بىناساز دەبىت، دياردە كۆمەلايەتيە نافۆلاكان دەخاتەو ەرو، ھەلەكان دىنىتەو ەپشەو ەو داواى راست كەردنەوميان دەكات، گەندەليەكان بە شىوهمەكى مەسئولانە دەخاتەو ە بەر باس و لىكۆلئەو ەو بەدواداچون، ئەو كاتە رەخنەگرتن نابىتە مەيدانى شەپە قسەو جنىو بوختان، ھەلەستىن ۋ دوزمانى و فەيتنەنانەو! ھەلەش ئاوا راست دەكرىتەو ە، ئاوا كوچەى بنبەستى نەفس و رىچكەى خوارو دزە رپىەكان ئاشكرا دەبن ۋ رىبوارانى نىو ەشەويان ناچار دەبن، تۆبە بکەن و بگەرنەو ە سەر رپى راست..

لە چۆنيەتى و ھوى ھاتنە خوارەودى زۆر ئايەتى قورئاندا ھەست بە ھاندانى ئازادى بىرو سەربەستى را دەربرپىن بە شىوهمەكى بەپىز دەكرىت، لە سىرەدا دەخوئىنەو ە كە نوسەيەى كچى كەعب، كە بە ئوممو عىمارە بەناوبانگ بو، ئەو شۆمژنەى خاومنى ھەلئويستە جىھادىە ئازاكانى ئوحد و جەنگەكانى پاشكەزبەوكان بو، بە ئەدەبەو ە لە پىغەمبەرى خوا ﷺ دەپرسىت : ئەرى ئەى پىغەمبەرى خوا، بۆچى لە قورئاندا ھەر باسى بىاوان دەبىستىن و باسى ژنانى تىدا نىە؟! دەسبەجى ئەو ئايەتە دپتە خوارەو ە كە دەفەرموى ۱ (إِنَّ

الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّاتِمِينَ وَالصَّاتِمَاتِ وَالْخَافِضِينَ وَالْخَافِضَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا (الاحزاب / ۳۵) واتە : پىياوان ۋ ئاھرىمىنى مۇسۇلمان، پىياوان ۋ ئاھرىمىنى ئىماندار، پىياوان ۋ ئاھرىمىنى مىلەتچە ۋ گۇپراپەل، پىياوان ۋ ئاھرىمىنى راستگو، پىياوان ۋ ئاھرىمىنى بەئارام ۋ خۇگەر، پىياوان ۋ ئاھرىمىنى لەخواتىرس، پىياوان ۋ ئاھرىمىنى خىرخوازو بەخىشىدە، پىياوان ۋ ئاھرىمىنى رۇژۇدەوان، پىياوان ۋ ئاھرىمىنى داۋىن پاك، پىياوان ۋ ئاھرىمىنى دەم بە ۋ پۇردو زىكرى خوا، خۇاى گەورە لىبوردنى خۇى دەكاتە خەلات بۇ ھەمويان ۋ بەدلىيىيەۋە پاداشتى زۇرىشىيان دەداتەۋە..

لەگەل ئەۋ قەناعەت ۋ باۋەرو دىئىيىيەى، كە ھەمانە بەۋەى، كە زانىستى خۇا تەۋاۋە دەۋەى ھەمو شىتكى داۋە، بەلام لە ئايەت ۋ ھۇى ھاتنە خۇارەۋەى ئايەتەكە (كە ۋەلامدانەۋەى داۋاكارىيە بە ئەدەبەكەى ئەۋ ئاھرىمە سەحابىيە بەرپىزە بو خۇا لىى رازى بىت) ھەست پى دەكرىت، كە خۇاى گەورە دەخوازىت بە رۇداۋىك ئوممەتەكە ئاراستەى خالىكى تىرى بىناسازى بىكات، ھەرۋەكو، كە ھىكمەت ۋ ۋىستى خۇاى گەورە زۇر جار ۋايە، بە رۇداۋەكان ئەۋ نەۋە چاكەى پاۋەرانى بۇ پىكەينانى نەۋەى ئوممەتەكە ئاراستە دەكرىت ئەم پىرسىارو ۋەلامدانەۋەىش لەۋ بۋارەدايە، ئەم رۇداۋە پەندو ئامۇزگارىى دەۋەسى زۇرى دەربارەى ئازادى پاۋ جۋرئەتى دەربىر تىدايە، با پاۋبۇچون ۋ پىرسىارىكى سەپىرى ئاھرىمىتىكىش بىت! با ئەۋ بابەتەى پىرسىارەكەشى دەربارە كراۋە، ۋەخى خۇاى زاناۋ داناش بىت! ئەگەر ئەمە بۋارى پىرسىارى ئاھرىمىتىك ھەلبىگىرىت، كەۋابو ھىچ شىتكى مۇسۇلمان (حاكم بىت يان ھوكم كراۋ) نامىنىت لە رەخنەۋ پىرسىنەۋەى مەسئۇلانە بەدور بىت..

ژيان لە سەردەمى پېغەمبەرلىكى و خولەفەي راشىدىندا ئاۋا دەرۋىشت، بۇ نمۇنە، كە سەيدنا عومەرى كۆپى خەتتاب خوا لىي پازى بىت بو بە خەلىفە، ئەبوعوبەيدە كۆپى الجەراخ ۋ مەغازى كۆپى جەبەل خوا لىيان پازى بىت، نامەيەكى ھاۋبەشيان بۇ نوسى، كە ھەمۇ يادخستىنەۋى بو لەسەر گىرنگى و كارىگەرىي ئەو مەسئۇلىيەتەي كەۋتۇتە سەر شانى! ھۆشداريدانى بو لەۋەي نەكا كەمتەرخەمى تىدا بىكات! لەو خالانەي تىدا ھاتبو، دەلىن : (ئەۋا بەرپرسىتى ئەم ئوممەتەت كەۋتە سەرشان، ھەمو ئوممەت، سۈرۈ پەشى، پىاوماقۇل ۋ پەشۋكى ئوممەتەكە ھەمو دىنە لات، ھەرومھا دۇست ۋ دوژمنىش، ھەر ھەموشيان پىشكى خۇيانىيان لە دادپەرۋەرىي لىت دەۋىت، جا ئىتر عومەر گىيان چىيان لى دەكەيت؟ ئىمە جەزەرى ئەو رۇژمەت دەدەينى كە رەنگ و روى خەلىكى تىدا دەبىرگىت ۋ زەرد ھەلدەگەرپىت، كە دىلان وشك دەبىن ۋ ھەنجەتەي دەسلەتلىك بن، كە بە ھىزى بازو دەمكوتى كىرەبۇن! پۇزىكە، كە ھەمو خەلايق كىش ۋ ماتن ۋلە سزاۋ خەشمى خوا تۇقىون وئومىدىيان ھەر بە رەحمەتى ئەۋە)!

كە نامەكە گەيشتە دەستى سەيدنا عومەر، خۇي بە ھەيپەتى خىلافەت گىف نەكردەۋەو خۇي مۇن نەكرد! بەلكو سوپاسى نوسەرانى لەسەر ئامۇزگارىي ۋ بىرخستىنەۋەكەي كىردو بۇي نوسىنەۋە، كە بىي خەم بن ئامۇزگارىيەكەتەنم لە گوئ گىرتەۋ، ئىنجا زىياترى بۇ پون كىرنەۋە كە : (بە نامەكەتان شەرم ۋ ترستان لە خوا بىر خستومەتەۋە، چاكتان كىرد، دىلتانان دەكەمەۋە كە نامەكەتانم لەو شوپنەدا دانائە، كە شاپانىتى، چۈنكە لە دىلتانەۋە ھاتەۋ، ئىۋە لەبەر خوا نامەتان ناردەۋە، راستگۇشن تىپىدا، تىكايە نامەم لى مەبىرن، زۇر پىۋىستىم پىتانە، ۋالسلام علىكەما)^۱

^۱ الطبراني : المعجم الكبير ب ۲۰ ل ۲۲ - ۲۳ ژمارە ۴۵.

ھەر ۈمكۈ وتمان نمونەى سەيدنا عومەر ۈ مېزۈى مۇسۇلماناندا كەم بۇدە،
ئەو زاتەش چۈنكە زانىۋىتى ئەۋى زەمانەتى پاراستنى بىنەماكانى دادو ئازادى
دەگىرتە ئەستۇ، دىندارى ۈ تەقۋاى حاكەم نىيە، بەلكۈ دارپشتنى ياساۋ رېساۋ
دامەزراندنى دەرگاى واىيە، كە بىيىتە پەرۋىنى ئەۋ بىنەمايانەۋ بەردەۋامبۇنى
(پىشتىگىرى) يان، بۇ ئەۋى نمونەى حۈكمىيەك، يان حاكىمىك بەسەر
ئوممەتەكەدا نەسەپىت و، دەسلەت بىكاتە حۈكمى تاكىرۋىي و بلى تا دەمرم
ھەر حاكەم!! چۈنكە ئەۋە يەنى مەسۇمىيەتى لە ھەلەۋ پەلە، يەنى
پىنەدان بە رەخنە لىگرتنى، حالەتى نەخۇشىى وا رەخنەگرتن بە تاۋان
دادەنىت و سزاي بۇ دەپىتەۋە! رەخنە نەگرتنىش يەنى بەردەۋام بۇنى
ستەم ۈ دەستىرېۋى ۈ سنور بەزاندن لە لايەن حاكىمى سەپاۋەۋە، جا ۋلات و
كۆمەلگەيەك حۈكمىكى واى ھەتا ھەتايە بەسەرۋە بىت، دەپىت ھەر لە رېى
شەرو شۆرو كودەتاي سەربازىيەۋە ئەۋ حاكەم رەزاۋورسە لاداۋ رادا! ئەۋەش
مەرگى ئوممەتە!

جا بۇ ئەۋى ئوممەت لەۋ زىجىرە فىتنەيە رىزگار بىيىت، يان نەكەۋىتە ئەۋ
گرى كۆپرانەۋە، پىۋىستە پەرۋەردەى ئىسلامى وا ئاراستەى مۇسۇلمانان بىكات،
كە بە ياساۋ رىساى نەگۆر ھەلېزاردنى حاكەم ۈ كۆمەلگارىتى سەرگردايەتى و
نەرىتى سىياسى دىارى كات ۈ بىچەسپىنىت، ھەرۋەھا ماۋەى حۈكمى حاكەم
دىارى كات و، بايەخى ئەۋەندە پىبدات، تا دەيگەپنىتە پلەى نوئ كىرنەۋەى
فەرزە دىنيەكان! چۈنكە ئاراستەى گىشتى رۇخى شورا ۈمكۈ لە قورئاندا
دەردەكەۋىت، وا دەرۋازىت، ئەمەش ئەۋ تىگەپىشتە ۋاقىيە قۇلەيە، كە
سەيدنا عومەرى كۆرى خەتتاب لىي تىگەپىشتەۋ، بۇيە دەيگوت ۈ (لا خِلَافَةَ إِلَّا
مِنْ مَشُورَةٍ) ۱ ۋاتە : خىلافت بۇ كەسەك نىيە، كە بە راۋىز نەپىگرتىتە دەست!

۱ المتقي الهندي ۈ كنز العمال ب ۈ ل ۶۴۸ ژمارە (۱۴۱۳)

لە راستىدا سىستىمى سەرۋاكايەتى و ئەو دەزگاۋ دائىرانەى ياسادانان ۋ راپەراندىنەۋەى، كە پېۋەى پەيۋەستە، كە ئوممەتانى تىرى غەيرە مۇسلمان گىرتويانەتەبەر (ۋەك ئەۋەى ئىستا لە ۋىلايەتە يەگىرتۈەگانى ئەمىرىكا ھەيە) نىزىكتىن شېۋەى ئىدارەۋ ھۈكۈمە لە سىستىمى ئىسلامىيەۋە، زۆر لەۋانە نىزىكتە لە ئىسلامەۋە، كە ئىستا بە ناۋى ئىسلامىيەۋە ھۈكۈمى ۋلاتى مۇسولمانانى پى دەكرىت، كە ھەمۇيان ھەر گەرانەۋەن بۇ سەر داب ۋ نەرىتى تىرەۋ ھۆزۈ رەگەزپەرسىتتەكەى! ھەمۇيان ۋەكۈ سىستىمى ئىدارەى غەشايرگەرى سەرۋك غەشرەت دەسەلاتى رەھايە! سەرۋك غەشرەت بە تەنھا كەسى سىياسى و خاۋەن سامان ۋ مىرات بەشكارى غەشرەتە!! پىش مردنى خۇى دەسەلات دادەنىت بۇ كۆرۈ كۆرەزاگانىشى!!

بۈۋارىكى تىرى پىشتىگىرى ئازادى ۋ سەربەستى ۋ مۇساتدىنى زۆلم و ستەم و رۈبەرۈ بونەۋەى دەستىرىزى ۋ سىنور بەزاندىن، ئەۋەيە كە پەرۋەردەى ئىسلامى لە ئاراستە كىردن ۋ گۆشكردنىدا، بايەخ بە ئازادبۈنى نەۋەگان بدات لە نەرىتى باۋاكايەتى، بەۋەى ۋ ھەئۆپىستى زانستىانەى شەرى لە راجۋىيى ۋ ناكۆكىە مېزۋىيەگانى ئىسلامدا بىگىرتە بەر، زانستىانە سەيرى ئەۋ ھەمۇ كەلەپۈرە بىكات، كە بۇى ماۋتەۋە.. ئەمەش پىش ھەمۇ شىتەك ئەۋە دەخۋازىت، كە بە زىرىيەكى ئازادۋ چاۋىكى كراۋەۋ دىدىكى رۈنەۋە بىروانىتەۋە ھەئۆپىستەگان، نەك كۆپرانەى تەقلىيدى! دەبى حەقىقەتى ۋەلاتى ئىسلامى بەينىتەۋە پىش، ۋەكۈ قورئان دەيەۋىت، كە بۇ خواۋ پىغەمبەرۋ مۇسولمانانە، دەبى ئازايانە خۇى لەۋ قەسەيە قوتار كات، كە بۆتە رىسايەكى شەرى درۋزەنە، كە لە راستىدا ھەر ماددەيەكى سىركەرەۋ بەس! كە دەئى : (دەبى خۇمان لە ناكۆكىەگانى سەلەف بەدۈر بىگىرەن و راجۋىيەگانىان بدەينە دەست خۋاى گەۋرە) ئىنجا ۋاش پالانتە بىگىرەت، كە (ئەمە ھەئۆپىستى شەرىيانەى ئەھلى سۈننەت و جەمەتە) لە ھەمۇ ئەۋ ئىختىلاقاتانەى، لە لايەنەگانى فىكرو سىياسەت ۋ ھۈكۈم و ئابورىيدا ھەبۈن! ئەمە ۋا نىيە، ئەمە

ھەلەھەكى مېژۇيى كوشندە بو، كە ئەو دېدو بۇچۇنە ھېنايە دى، كە ئازادكراوانى دواى ئازادكردنى مەككە (كە پېيان دەوترا الطلقاء) و ئەمەھەكان خىستىيە پېش و، ۋەكو ھەلۋىست گىرتىيە بەرو، بو بەو پېسايەى زۆر ھەقى قورئانىي كىرد بە ژېرەو!! چۈنكە ئەم قەسەىە دو شت تېكەل دەكات، كە ھەق لە نېوانىياندا بىز دەبىت، ئەوانىش (لەعنەت كىردن) و (رەخنەگىرتن) ن! ئەوھى ئەھلى سوننەت و جەماعت بەرھەلستىيان لى كىردو، نەيانھېشتو ئوممەت بۇ پازىكردنى ھاكىم و ختوگەى بوغزى مونھەرىفى تېى كەوېت، لەعنەت كىردن بو لە ناھەزانى دەسەلات (موعارەزە)، چۈنكە لەعنەت كىردن، كە نەفرىن و داواى دور خىستەوھى ناوېراوانە لە رەھمەتى خوا، جگە لەوھى، كە سنوربەزاندنى عەبدە، لەگەل رەفتارو رەھوشت و كەسايەتى پارسەنگى مۇسۇلماندا يەك ناگىرېتەو، خواى گەورە، كە بەرھەلستى لە جىنۇ دان بە كافىر كىردو، ئىدى چۈن دەبى لە مۇسۇلمان بىكرېت؟! ئەوھى كە زانايانى ئەھلى سوننەت و جەماعت قەدەغەيان كىردو نەيانھېشتو ئوممەتكەى تى كەوېت ئەمەھە، نەك رەخنە گىرتنى ئىجابى (پۆزەتېف).. رەخنە گىرتن مافى ئوممەتەكەھە، رەخنە گىرتن بىرىتېە لە باس كىردنى دياردە ناقلۆلكان و بەرچاۋ خىستىيان بۇ تۈيزىنەوھە بەدوداچون، بە ئومىدى راست كىردنەوھە گىپرانەوھى ماف و ئەرك و دەسەلات بۇ جېى خۇيان، ئەمەش داۋاكرائى شەرە، كە بۇ بەردەوامبۇنى پارسەنگى ژيانى كۆمەلگەكە پېساي خۇى بۇ ديارىكردو، ئەمە (تۆبەى فېكرى) يە، تۆبەى فېكرىش پېش تۆبەى رەفتارو كىردارە، چۈنكە ئەسلە، يەكەمىن ھەنگاۋى وىست و ئىرادەى واز ھېنانە لە ھەلەو يەكەمىن بىرپارى راست كىردنەوھەتى..

ئەم قەسەىە: (دەبى خۇمان لە ناكۆكىەكانى سەلەف بەدور بگىرىن و راجوئېيەكانىيان بەدېنە دەست خواى گەورە) بۇچۇنى ئەھلى سوننەت و جەماعت نېە، ئەو قەسەى مەلاى مۇچەخۇرى سۇلتانەكانە، ئەو ھەلۋىستى مەلاى رەسمىيە، كە لە دواى سەردەمى راشىدىي لە ناو ئوممەتى ئىسلامىدا

بۇنە دەمراست! ۱۱ گە بە درىزايى مېژوى ئىسلام ھەتوالىدەر بون! بە درىزايى مېژوى ئىسلام بە ھاكىمەكاندا ھەلژنا بون و لەبەر ھاپىيان كەتبون، چاۋھوپى نامازمىھكى ھاكىمان دەگرد، تا يەك دو ھەتوايان بۇ لىدەن! ۱۱ ھەتواى راپىسكانى دەسەلاتى ئوممەت و زەوت گردنى سەرەوت و سامانى مىللەت و، خوین بەھىرۋدانى خەلگى! ۱۱ ھەتواى شەرەاندنى باتل و خوارگردنەھوى ئەھكامەكانى شەرە بە شىۋەيەك كە لەگەل ھەواۋەھەمىسى سولتان و ھاشىھە دەستە داپەرەكانىدا بگۇنجىت! ئىنجا لاف و گەزاف لىدەن ئەھە، كە گوايە ئەھە ھەلۋىستى ئەھلى سوننەت ۱۱ جەمەتەھە زانايان ۱۱ شەرەناسانى ئەھە واپان ھەرمە، بۇ ئەھە ئوممەتەكە لە فەتتەھە ئازاۋە شەرى ناوخۋى دورخەنەھە! ناوانى مەلای رەسمى بە زانايانى ئەھلى سوننەت و جەمەت ھەلەھە ھەلۋىستىكە، پىۋىستە راست بگىتەھە، چونكە ئەھەنە بە راستى ئەھلى سوننەت و جەمەت بون رەوتىكى رەسەن بون و بون بەژىر تىن و ھشارى دەسەلاتى سىياسىيەھە، ئەھلى سوننەت و جەمەت ئەھە رەوتە فەكرىيە كۆمەلەيتەھە بو گە دەيانى ۋەكو سەئىدى كورى جوبەيرو سوفيانى سەھورى ۱۱ فوزمىلى كورى عەيازو عبداللى كورى موبارەك پىشەۋاپەتەن دەگرد، ئەھەنە گە ئالەھلگىرى ئەھە رەوتە ئەھلى سوننەت و جەمەتەھە بون، تا بە زىندوى لە (مەيدانى كار) دا بە پىۋە رايگرن ۱۱ نەھىلن دەسەلاتى ھاكىم شەرە پىشەل كات، ئەھەنە بون بە بزاڧىكى ئوممەتى رەسەن ۱۱ كارىگەر لە بوارەكانى سىياسەت ۱۱ ئابورى ۱۱ ئىدارەدا داۋاپان دەگرد (شەرە لەسەرە ھىزمەيە) ھەروا بە نەگۋىرى بىمىننەتەھە! ئەھەنە بون، كە بە ژيانى خۋيان بەرھەنگارى نەرىتى تىرەھە ھۆزو دەسەلاتى مىراتگىرى عەشاپىريان دەگرد گە دەخاۋازا بىتە شوپنى سىستە ئىسلامىيەكە، ئەھەنە بون ھەمىشە ھاكىم و مەھكۇمىيان بىر دىنايەھە، كە سىرەھە سوننەتى پىقەمبەرى پىشەھە ﷺ بىرىتى ۱۱ لە (زاھىدىتى ھاكىم لە پلەھە سامان، بەرەھەمى جىھاد بۇ سەرخستنى پەيامى خۋاپى و دامەزاندنى دادپەرەھەرى) ..

بەلەم نوپنەرانى كىتورىي عەشايرىي بە سەرۇكاپەتى ئەوانەى لە مەككە ئازادى كرەن، تەوانىان بەسەر ئەم رەوتە سوننەدا زال بن ۋ دەسلەت بۇ خۇيان زەوت كەن و، سامانى گشتى بۇ بەھىزكرەنى خۇيان ئىستىغلال كەن، ئىنجا بىكەونە چەوساندنەو و پاكىتاوكرەنى سەرانى رەوتى سوننى و راوەدونانىان، ئەمەيە لىكەدانەو و شەھىدبونى دەيانى وەكو حوسەينى كورى عەلى و عبدەللى كورى زوبەيرو سەعەدى كورى جوبەيرو سوفيانى سەورى و ئەوانە.. دەسلەتسىياسى ئەمەوى ۋ مەلەي رەسمى بون، كە تەوانىان لە كاتىكى گونجاوى بەردەستىاندا رەوتى سوننى لە (مەيدانى كار) دەو بەنە (مەيدانى دەسلەتالىي)! لە فەرزىتى چەسپاندنى دادى كۆمەلەيەتەو بۇ رەفتارو رەشتە تاك كەسەكان ۋ سوننەتى ئادابى كۆمەلەيەتى، لە رەبەر و بونەو و ئىنچىراقى حاكەمەو بۇ پەشت لە دنيا كرن و گۆشەگىرى سۆفەگەرى! لە فەقى دىدى گۆرانكارى كۆمەلگەو بنەماي دەستورىيەو بۇ فەقى حەيزو نىفاس ۋ تارەت ۋ دەسنويز، لە فەقى بىكەونەنى ئوممەتى موسلمان ۋ پاراستنى بىكەتەكانى ۋ پائەنرەكانى پەيەندى كۆمەلەيەتى ۋ ئابورى و ئىدارىيەو بۇ نوسىنى كىيى فەقى، چەندىن بەرگى غوسل و نىەت هەنانى!! كە رۆزبەرۇز زىاترى لەسەر دەنوسراو مەزەبى بۇ دروست دەبو، رۆزبەرۇز بە ناوى مەزەبى ئەھلى سوننەتەو لق ۋ پۆي گۆشەگىرى و بى ئىشى لى دەبۇو، لەولەوش سىستى حوكمى باوكاپەتى عەشايرىي بە ناوى ئەھلى سوننەت ۋ جەمەت و مۆرى موختارە درۇزنەى مەلەي رەسمىيەو، خىلافت و سامانى خەللى زەوت دەكرە ۋ بوارەكانى بىركرنەو و ئازادى باوور و سەربەستى رادەربىنى تەسك دەكرەو..

رەوتە رەسەنەكەى ئەھلى سوننەت و جەمەتە، كە ھەرگىز رەيان لە ئازادى بىرو سەربەستى را دەرەپىن نەكرتەو، رەيان لە رەخنەو رەخنە لەخۇگرتن نەكرتەو، بە پىچەوانەو، ھەمىشە خەللىان لەسەر ئازادى و رەخنەگرتن ھاندەو، عبدەرەمانى كورى مەھدى، كە مامۇستاي ئىمامى

شافىئى بۇ دىگوت : (ئەھلى زانستى شەرىى ھەرجىيى لە قازانجى خۇيان ۋ
بەرامبەرەكانىيە دەينوسنەو دە تۆمارى دەكەن، بەلام ئەھلى ھەواوھەو دەس ھەر
ئەو دەنوسنەو، گە لە قازانجى خۇيانە)¹

ئىمامى ئەھمەدى كۆرى ھەنبەل دىگوت : (لاسايى من و مالىك و سەورى
ۋ ئەوزاعى و ئەوانە مەكەرەو، بىرۇ لەو سەرچاوەيەو وەرگەر، كە ئەمانە
لېيان وەرگرتەو...)².

شىخى ئىسلام ئىبنو تەيمىيە رەھمەتى وردەكارانە جىاوازى نىوان
(لەئەنت كەردن) و (رەخنەگرتن) ى رۈن كەردۆتەو، لە زۆرىنەى كىتەبەكانىدا
ئەو دەو دەو دەو دەو، بەلام لە بەرگى (۳۵) ى ھەتاواكەيدا لە باسى (قتال
اھل البغى) دا زياتر رەسەنىتى شەرىى داوختى، ھەر دەبىنى ئەو لە چەندىن
شۈينى كىتەبەكانىدا سىياسەتى سەيدنا ئەبۇبەكرە سەيدنا عومەرى زياتر
ھەئسەنگاندەو ھەمىشە جەخت لەو دەكاتەو، كە ھەرزە مۇسولمان ئىقتىدا
بەو دەو خەلىفە پىشەوايە بىكات، كەچى دەبىنىت ھەر ئەم ئىمامە بەرپەزە لە
باس ۋ ھەئسەنگاندەى سەيدنا عوسمانى كۆرى عەففان و سەيدنا عەلى كۆرى
ئەبۇ تالىبدا وا ئالى! بە پىچەوانەو، چۈنكە لە ھەئەست رەقتارى ئەواندا
راجوئى زۆر تەفرەقە دروست بو، دەئى ۋ ئىقتىدايان ھەرز نىە! دەئى :
(ئەبۇبەكرە عومەر بە سۆزە ھىز ئوممەتەكەيان ئاراستە دەكەرد، دۈربۈن لە
تەئۈيل كەردنى خۇين رشتن و بەھەدەردانى سەرۈم ۋ سامانى بەئىتولال،
ئەمما عوسمان ھەزى زال كەرد بەشكەردنەو سەرۈم و سامانى تەئۈيل كەرد،
لە كاتىكدا عەلى ترسى زال كەرد مەسەلەى خۇين و تۆلەى تەئۈيل كەرد..
ئەبۇبەكرە عومەر لە خاۋەنىتى سامان ۋ ھەزى دەسەلاتدا زاھىدئىتەكەيان

¹ ابن تیمیة : اقتضاء الصراط المستقیم / بیروت - دار المعرفة ل ۷..

² ابن القیم الجوزیة : إعلام الموقعین / بیروت - دارالجلیل ب ۲ ل ۲۰۱.

كامل بو، ئەمما عوسمان زاھىدپىتىھكەي، تەنھا لە سەرۆكايەتيدا بو، عەلش
زاھىدپىتىھكەي تەنھا لە سەرۆم و ساماندا بو..^۱

ئىبنوتەيمىيە ھەئسەنگاندنىكى وردىرى بۇ دىدو ھەئوئىستى ئازاد كراوانى
مەككە ھەيە، ئەوانەي گە لە دواي ئازاد كردنى مەككە (سالى ۸ ى كۆچى)
موسولمان بون! لەعنەت كردنيان بە شياو نازانىت، بەلام رەخنەي زۆر تونديان
لى دەگرىت، راشكاوانە رەخنە لە معاويەي كورى ئەبو سوفيەن و عەمرى كورى
عاس و ئەوانى دىكە دەگرىت، بە پىرى دەستدرىژ (الفئة الباغية) يان ناوزەد
دەكات^۲، بە ئاشكراو راشكاوانە دەفەرموئ : (معاوية هاوگوف (شياوى بەرامبەر)
ى عەلى نەبو^۳، معاوية يەكەمىن كەس بو كە خىلافەتى كرده پاشايەتى، ئەمە
شتىك نىە لە بنەماكانى شەرعدا جائىز بوبىت، ئەمە وازەينانە لە ھەندىك لە
فەرزە سەرەكەكانى دىن.. ئىنجا لەسەر دژوارىي ئەم خالە دەدوئ] پاشان
دەفەرموئ^۴ : (ھەر كاتىك چارەنوسى موسولمانان بکەوئتە دەست پاشايەتى]
نويىنەر و والى و قازى و ئەمىرەكانيان، ئەو ھەر نىشانەي ئەو نىە، كە ئەوانە
خويان كەم و كورتىن، بەلكو ئەوانىش] ئوممەتەكەش كەم] كورت بون،
چونكە ئەو رىسايە كە ئىو چۆن بن حاكىمى وا دەبىتە سەرۆكارتان! وەكو
خوای گەرە دەفەرموئ : (وَكَذَلِكَ نُؤَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا) الانعام / ۱۲۹ واتە : ھەر
ئەئاوا ھەندىك ستمكار دەكەينەو بە سەرۆكارى ھەندىك ستمكارانى دىكە!!

^۱ ابن تيمية : الفتاوى / كتاب قتال أهل البغي ب ۳۵ ل ۲۲ - ۲۳.

^۲ ھەمان سەرچاوەي پيشو ل ۵۸، ھەروەھا ۷۶.

^۳ ھەمان سەرچاوەي پيشو ل ۷۳.

^۴ ھەمان سەرچاوەي پيشو ل ۱۹ - ۲۲.

چۈرەم بۈرى پىشتىگىرى : پىشتىگىرى مۇسۇلمانى بەرەنگار

لە لايەن دەزگا ئەمىيەكانەو

ئەمە پىشتىگىرى كىرنى دەزگاكانى پۇلىس و ئەمەن و سۈپايە بۇ ئەو مۇسۇلمانانەى بەرامبەر (كەسايەتى) حاكىمى ستەمكار و (ئىستىغلال كىرنى شتى ماددى) وىستانەتەو.

بۇ ئەو بىرۈش و ھەستى پىشتىگىرى لە واقىيىكى كۆمەلەيتىدا بەرجەستە بىت، كە خەلگى ھەستى پى بىكەن و، لەگەلەيدا ھەماھەنگى بن و بىرۈش، دەبى دەزگاكانى ئەمەن ئىدارەى پۇلىس سۈپا بەرپىستى (مۇقايەتى مۇقە مۇسۇلمانەكە) بن و، ماف ئەمانى بىپىزىن، تا بىتوانىت وزەى خۇى لە ناو كۆمەلگەكەدا ئاسان ئازاد بىخاتە گەپو، ھەبۈنى خۇى كارىگەرى كەسايەتى بۇ بەرۈەندى كۆمەلگەكە بىسەلەيتى، تا بىتوانىت خۇى شىاۋى ئەو بىكات كە پەيامى خۋاى لە دەرەوەى كۆمەلگە مۇسۇلمانەكەى خۇى ھەلگىت.

بۇ ھىنانەدى ئەمە ئامانجە قورئانى بىرۈز زۇر ئاشىراو راشىكاو، رى لە كەم كىرنەوەى رىزى مۇقايەتى مۇقە دەرگىت، زۇر دۇى چەوساندەوۋىيەتى، دۇى جاسۋسى لەسەر كىرنىتى، دۇى نەفى كىرنى و دورخستەوۋىيەتى، دۇى بىپىز كىرنىتى، دۇى غەبىمەت كىرنىتى! ئەمانە كە بەرامبەر مۇقەك دەرگىت، بىكەرەكانىيان بە تاوانبار دەناسىنەيتى، سزى بۇ داناون! ھەرەشەى توندى قىامەتى لەو كەسانە دىكات كە، ئەو تاوانانە ئەنجام دەدەن!

^۱ ئەمە ئەو ئەركەپە كە دائىرەى ئەمەن و پۇلىس لە ئىسلامدا بۇ دامەزراۋە، نەك جاسۋسى كىرنى و پاپۇرت نوسىن و فېراندن و ئەشكەنچەدان جەللادىتى زىندان، نەك بون بە تانجى راۋى حزب سەگى ھارى حاكىم! وەكو كە ئىستا ھەپە.. جا بزانە راست كىرنەوەى ئەمە چەمكەنەو بىناكىرنەوەى ئەمە دەزگاپانە چەندى دەۋىت! ئىنجا بزانە كارى ئىسلامەتى ئىمە چەند قورسەو رىمان چەند دورەو چەندمان كات و وزە دەۋىت!

پیغه مبهری پهروردمکاریش ﷺ به هه مان چۆنیتی و چه ندیتی، جه ختی له سه ر نان و نه مان و مافی خه لکی ده کاته وه، نه و زاته پاکه و حاکمی سیاسی و ده سه لاتداره، نه ک هه ر جاسوسی هان نادات، به لکو به هوکارو پائنه ری خراپه کاری ناو خه لکی ده داته هه له م :

– (إِنَّ الْأَمِيرَ إِذَا ابْتَغَى الرَّبَّيَّةَ فِي النَّاسِ أَفْسَدَهُمْ) ' واته : نه گه ر نه میر تو یژینه وهی گومانی خو ی له خه لک مه به ست بیّت، توشی خراپه یان ده کات.. یه عنی نه گه ر به ناو خه لکدا گه را (ج خو ی چ به ناردنی جاسوس) بو نه وهی نه و گومانه ی له که سانیکی هه یه ساغی کاته وه، نه وه و له خه لکی ده کات فاسد ببن!!

– له معاویه ی کوری نه بو سوفیانی شه وه خوا لی یان رازی بیّت هاتوه، که پیغه مبهری پشه و ﷺ هه رمویه تی : (إِنَّكَ إِنْ ابْتَغَتْ عَمْرَاتِ النَّاسِ أَفْسَدَتْهُنَّ، أَوْ كِدَتْ تُفْسِدُهُنَّ) واته : تو نه گه ر بکه ویته شو ی عه یبوعاری خه لکی خراپیان ده که یت.. نه بو دمرداء ده لی و هه رموده که معاویه له پیغه مبهری خو ی ﷺ بیستوه و سودیشی لی و مرگرتوه.

^۱ نوسه ری به ریز نوسیویتی (سنن ابی داود باب الادب ب ۱ ل ۲۷۲) ژماره کی (۴۸۸۹) یه، به لام بو زیاتر به روانه : (الحاکم : المستدرک علی الشیخین/ باب الحدود ژماره (۸۱۹۹)، الطبرانی : المعجم الاوسط/ باب المیم ژماره (۷۹۵۶) الهیثمی : مجمع الزوائد/ کتاب الخلافة ژماره (۹۰۸۲) دوا به دوا ی ده لی : (رواه احمد، والطبرانی ورجاله ثقات). هه روه ها لای نیامی نه حمد (مسند احمد باقی مسند الانصار ژماره (۲۲۲۰۲)، المنذری : الترغیب و الترهب ۲/ ۲۴۲، شیخی نه لبانی رحمه تی خو ی لی بیّت له چه ندی ن سه رچا ودا تو یژینه وهی له سه ر کردوو له هه مویدا گوتویه تی (صحیح) و هکو (صحیح ابی داود ۴۸۸۹) و (صحیح الجامع ۱۵۸۵) و (صحیح الترغیب ۲۳۴۲) و (غایه المرام ۴۲۵) و (مشکاة المصابیح ۳۱۳۵) و الحمد لله.

^۲ الطبرانی : المعجم الکبیر ب ۱۹ ل ۳۷۹ ژماره (۸۹۰) له سنن ابی داود ده فه رموی : (إِنَّكَ إِنْ ابْتَغَتْ عَمْرَاتِ النَّاسِ أَفْسَدَتْهُنَّ أَوْ كِدَتْ أَنْ تُفْسِدَهُنَّ) به روانه عون المعبود شرح سنن ابی داود : (الادب/ فی النهی عن التجسس (ژماره ۴۲۴۴) نیامی نه وهی رحمه الله ﷺ ریاض الصالحیندا هینا ویتیه وه گوتویه تی (واسناده صحیح) شیخی نه لبانی رحمه تی له صحیح الجامع الصغیردا هینا ویتیه وه ژماره (۴۸۸۸).

سزا له ئىسلامدا نابىت پالئەرهكەى رِق ۋ كىنەو غەرمز شەخسى بىت،
 ناشىت له كاتى راپەراندنى سزای ئىسلامیدا، قازى يان بکەرەكە توندوتیز
 بىت، وەكو ئەوئى داخى خۆى پى برپزىت! نمونه لەسەر ئەوئى زۆرە ۱
 - پېغەمبەرى خوا دمفەرموئ : (لَا يَجْلُدُ أَحَدٌ فَوْقَ عَشْرَةِ أَسْوَاطٍ، إِلَّا فِي حَدٍّ مِنْ
 حُدُودِ اللَّهِ تَعَالَى) متفق عليه ۲ واتە : كەس بۆى نيه له دە قامچى زياتر له كەس
 بدات، مەگەر سزايەكى خوايى (دارى ھەدد) بىت.
 - ھەرومەھا دمفەرموئ : (إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُعَذِّبُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ يُعَذِّبُونَ النَّاسَ فِي
 الدُّنْيَا) ۳ واتە : ئەو كەسانەى له دنيادا ئەشكەنجەى خەلكيان داو، خواى گەورە
 له روژى دوايیدا ئەشكەنجەيان دەداتەوھ..

- ھەرومەھا كە دمفەرموئ : (صِنْفَانِ مِنَ أَهْلِ النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا قَوْمٌ مَعَهُمْ سِيَاطٌ
 كَأَذْنَابِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ...) ۴ واتە : دو پۆل ھەن كە ئەھلى ئاگرى

^۱ نوسەرى بەرپز نوسيويتى (البخاري ومسلم و احمد والترمذي و ابو داود) ئەوئى ئەو ھىناوئيتيەوھ
 رىوايەتى ئىمامى موسلىم، ﷺ له سەھىحەكەيدا/ كتاب الحدود/ باب قدر أسواط التعزير ژمارە
 ۱۷۰۸ يە) لای ئىمامى بوخارى : (البخاري : كتاب الحدود/ باب كم التعزير والادب ژمارە (۱۴۵۶)
 دمفەرموئ : (عن أبي بردة رضي الله عنه قال قال كان النبي صلى الله عليه وسلم يقول لا يجلد فوق
 عشر جلدات إلا في حد من حدود الله)، لای ئىمامى ئەھمەدش برۋانە : (مسند أحمد/ مسند
 المدنيين ژمارە (۱۶۰۵۱) دمفەرموئ : (عن أبي بردة أن رسول الله ﷺ كان يقول لا يجلد فوق عشر
 جلدات إلا في حد من حدود الله عز وجل)، ھەرومەھا ھەمو خاوەن سونەنەكانيش له كتاب الحدوددا
 گىراويانەتەوھ، بۆ زياتر برۋانە (سنن الترمذي : كتاب الحدود/ باب ما جاء في التعزير ژمارە (۱۴۶۲)،
 سنن أبي داود : كتاب الحدود/ باب التعزير ژمارە (۴۴۹۱)، سنن ابن ماجه : كتاب الحدود/ باب
 التعزير ژمارە (۲۶۰۱) سنن الدارمي : كتاب الحدود/ باب التعزير في الذنوب ژمارە (۲۳۱۴).

^۲ نوسەرى بەرپز نوسيويتى (صحيح مسلم/ شرح النووي : كتاب البر، ومسند احمد ب ۳ ل ۴۰۳) له
 رىوايەتیکى ترى موسلىم له ھەمان كتاب ﷺ بابدا دمفەرموئ : (إِنَّ اللَّهَ يُعَذِّبُ الَّذِينَ يُعَذِّبُونَ فِي الدُّنْيَا).

^۳ صحيح مسلم : شرح النووي ب ۱۷ ل ۱۹۰ تەفسىلى ھەرومەدكەش بەم شىۋمە : (قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
 صِنْفَانِ مِنَ أَهْلِ النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا قَوْمٌ مَعَهُمْ سِيَاطٌ كَأَذْنَابِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ نِسَاءً كَاسِيَاتٌ عَارِيَاتٌ
 مُمِيلَاتٌ مَائِلَاتٌ رُءُوسُهُنَّ كَأَسْنِمَةِ الْبُحْتِ الْمَائِلَةِ لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ وَلَا يَجِدْنَ رِجْلَيْهَا وَلَا يَجِدْنَ رِجْلَيْهَا لِيُوجَدَ مِنْ مَسِيرَةٍ
 كَذَا وَكَذَا) واتە : دو پۆل ھەن كە ئەھلى ئاگرى دۆزەخ، پېشەر نەمىينيون : كۆمەلە خەلكىك
 ھەن، كە قامچىيان پىيە وەكو كلكى مانگا وايە، پىي لەخەلكى دەدەن، پۆلى دووم ئافەرتى پۆشتەى

دۆزەخ، پېشىر نەمبىيون : كۆمەلە خەللىك ھەن، كە قامچيان پىيە وەكو
 كلكى مانگا وايە پىي لە خەللى دەدەن!
 - ھەروەھا : (أَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ النَّارَ السَّوْطُونَ) واتە : يەكەمىن
 كەسىك، كە لەم ئوممەتە دەچىتە ئاگرى دۆزەخەو، قامچى وەشىنەكانن!!
 ئەمانە پۇلىس و موخابەرەتن، كە قامچى و كىيىل و ھەزەرەن بۇ لىدانى
 خەللى ھەلەدەگرن و پىيان لىيان دەدەن..
 - ھەروەھا دەفەرموى : (أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَشَدُّهُمْ عَذَابًا
 لِلنَّاسِ فِي الدُّنْيَا) واتە : ئەوى لە ھەمو كەسىك زىاتر لای خوای گەورە
 ئەشكەنجە دەدرىت، ئەو كەسانەن، كە لە دىيادا ئەشكەنجەى خەللى دەدەن..
 - ھەروەھا : (يُرْسِكُ أَنْ طَالَتْ بِكَ مِدَّةٌ أَنْ تَرَى قَوْمًا فِي أَيْدِيهِمْ مِثْلُ أَذْنَابِ الْبَقَرِ
 يَغْدُونَ فِي غَضَبِ اللَّهِ وَيَرْوَحُونَ فِي سَخَطِ اللَّهِ) مسلم^۲ واتە : رەنگە تەمەنت
 ئەوئەندە درىژ بېت (بە سەيدنا مەعاز دەفەرموى) كە بگەيتە ئەو زەمانەى،
 كە خەللىك بىيىت شتيان پىيە وەكو كلكى مانگايە، بە غەزەبى خوادا دىن
 و بە رقى خوادا دەچن!!
 - ھەروەھا : (يَكُونُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ شُرَطٌ، يَغْدُونَ فِي غَضَبِ اللَّهِ، وَيَرْوَحُونَ فِي سَخَطِ
 اللَّهِ فَإِيَّاكَ أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ) واتە : لە ئاخىر زەماندا پۇلىس پەيدا دەبن، كە بە بەر
 تورەى خوادا دىن وبە ناو خەشمى خوادا دەچن! كەواتە نەكەيت لەوانە بيت..

روتن! لادەرو شەرخوازن، پىچى سەريان وەكو پىشى حوشتر گۆپكە دەكەن و بەرزى دەكەنەو،
 ئەوانە ناچنە بەھەشتەو، ئەو بەھەشتەى، كە بۇنى خۇشى لە مافەى ئەوئەندەو ئەوئەندەو دىت!
^۱ المتقي الهندي : كنز العمال ب ۱۱ ل ۷۹۸ نقلا عن ابن أبي شيبة (المصنف/ كتاب الاوائل : الجزء
 الثامن (۵۲۳۸)

^۲ مسند احمد ب ۳ ل ۴۰۳، ب ۴ ل ۹۰. شىخى ئەلبانى رەھمەتى خوای لى بىت لە (سلسلة الاحاديث
 الصحيحة ب ۳ ل ۴۲۸ ژمارە (۱۴۴۲) دا دەلى (صحيح).

^۳ صحيح مسلم : كتاب الجنة/ باب يدخلها الجبارون ژمارە (۲۸۵۷، ۷۲۷۴).

^۴ نوسەرى بەرىژ نوسىویتی (مسند احمد/ تصنيف الساعاتي ب ۱۹ ل ۲۲۴) بەلام رىوايەتى ترى بەم
 شىومەشى ھەيە (يَكُونُ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ فِي آخِرِ الزَّمَانِ رِجَالٌ أَوْ قَالَ : يَخْرُجُ رِجَالٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ فِي آخِرِ الزَّمَانِ

زىندانى ئىسلامى جىياوازى لەگەل زىندانى غەيرە ئىسلامىدا زۆر زۆرە، چونكى لەگەل ئەو شەرعەدا دەسازىت كە رىزى زۆرى بۇ مەرقۇپىيەتى مەرقۇف دانائە، ئىبنو تەيمىيە دەربارەى زىندان لە ئىسلامدا دەلى:

(بەندىگە شەرى زىندان كەردن نىيە لە شوئىكى تەنگ و تاردا، بەندىگە ناوى خۇى بە خۇيەو، بىر تىيە لە رىگەرن لە كەسەك، كە بە ئارمەزى خۇى رەقتار بىكات، جا ئىيەر لە مالى خۇى بېيلىر تەو، پان لە مەزگەوت، پان كەسەك بىر تىيە بە وەكىل بەسەرىو، ئاخىر لەبەر ئەمەيە، كە پىغەمبەرى خوا ﷺ بە دىل ناوى بىردە..).

ئاسەوارى ئەم بەرەردە رەسەنەى پىغەمبەرىتى لە نەوۋى ياۋەراندا، بە تايىبەتى لە خولەفەى راشىدىندا بە كەردەو دەردەكەوت، كرا بە ياساۋ رىسەى دەستور، لە ھەمەو دەزگاۋ دائىرەكانى سوپاۋ پۇلىس و ئىدارىەكانى دەۋلەتدا دەردەوشايەو، خەلگى لە ناۋەو دەردەو (دانىشتۋانى مەككەو دەرووبەرى) بە ۋاقىيە دەيانىنى، كە ئەم دەزگاۋ دائىرانە بۇ پاراستنى ئەو (پشتىگىرى) مەن كە دىنەكە دەپخۋازىت، دەيانىنى، كە عومەرى كورپى خەتتاب ۋالىيەكانى بۇ ھوكۇمرانى ھەرىمەكانى دەۋلەتى ئىسلامى دەنارد، دەپكرد بە مەرج بەسەرىانەو، كە گوزەردان زىيانىان ۋەكو ھى خەلگى بىت، ئەو سۋارىيانە بەكار بېيىن، كە خەلگى سۋارى دەبىت، ئەو بېۋىش، كە خەلگى بە گشتى دەپۋىش، كە سالانە نوپنەرى ئەۋان ۋەلگەكەى دەبىنەو ئەۋەى بىر دەخستەو دەپكوت:

مَعَهُمْ سَيَاطٌ، كَانَتْهَا أَذْنَابُ الْبَقَرِ، يَغْلُتُونَ فِي سَخَطِ اللَّهِ، وَيَرْوَحُونَ فِي غَضَبِهِ) ھەكەم گىپاۋىتەوۋە ئىمامى زەھەبى گوتىۋەتى سەھىجە (المستدرک على الصحيحين للحاكم، حديث صحيح الإسناد على شرط الشيخين ولم يخرجاه) ھەروھە ئىمامى ئىبنو جەھەر گوتىۋەتى سەھىجە.. بۇ زىاتىر بىروانە (مسند أحمد (٥ : ٢٥٠) والمستدرک (٤ : ٤٣٦، ٤٣٧) والمعجم الكبير (٨ : ١٦٠، ٢٠٨) والمعجم الأوسط (٥ : ٢٥٧، ٢٥٨) ومسند الشاميين (١ : ٢١٠) ومعجم ابن الأعرابي (٢ : ١٠٠٦) والفتن لأبي عمرو الداني (٢ : ٨٤٧ رقم ٤٣٤) ومعجم البحرين (٤ : ٣٥٢، ٣٥٣) ومعجم الزوائد (٥ : ٢٣٤) والقول المسدد (٣٩ : ٤١).

^١ ابن تیمیة : الفتاوى : کتاب قتال اهل البغي ب ٢٥ ل ٣٩٨.

(من ئىيۇم بۇ ئەۋە نەكردۈ بە حاكىم بەسەر خويىن ۋ ناموسى
موسولمانانەۋە، ۋ لىيان دەن، يان سەرۋەت ۋ سامانىيان زەۋەت كەن، من بۇيە
ناردۈمەن، تا نوپۇزەكەيان فېر كەن ۋ دەسكەۋى بەيتولالىيان بەسەردا بەش
كەنەۋە، تا دادبەرۈمىيان لەناۋدا بچەسپىنن، جا ھەر كەسك شىكى لى ئالۋز
بو، با بېھىننېتەۋە لاي خۇم، لە ەرمب مەدەن با زەلىل نەبن، لە بەرەكانى
شەرىشدا گىريان مەدەن، با توشى فېتنە نەبن، مەشيان كەن بە ژۇردەستە، با
زەلىل نەبن، تەنھا قورئانەكە بىكەنە بەرنامەى پېشەۋايەتيتان)¹..

جاريكى دىكەش لەسەر مېنەبەر وتارى بۇ دەدان دىگوت ۋ

(بە خوا قەسەم من ئەم بەرپىرسانەم بۇ ئەۋە نەناردۈە بىن بە حاكىم
بەسەرتانەۋە لىتان دەن، يان سەرۋەت ۋ سامانتان زەۋەت كەن، من بۇ ئەۋەم
ناردۈ، تا دىنەكەتان بە قورئان وسوننەتەۋە فېر كەن، ھەر كەس غەيرى
ئەمەى لى دىتن با بېھىننېتەۋە لاي خۇم، بە خوا قەسەم تۆلەيان لى
دەستېنمەۋە!

ەمەرى كورى عاس راست بۆۋە گوتى ۋ جا باشە ئەى ئەمەرى
موسولمانان، ئەگەر والىكە وىستى يەككە لە رەمىيەتەكەى ئەدەب دا، تۆ دەبى
خېرا تۆلەى لى بىستېنەۋە؟!

گوتى: ئەرى بەۋ خاۋىيە قەسەم، كە گىيانى منى بەدەستە تۆلەى لى
دەستېنمەۋە، من بە چاۋى خۇم بىننېم پېغەمبەرى خوا ﷺ تۆلەى خەلكى لە
خۇى دەستانەۋە، لە موسولمانان مەدەن با زەلىل نەبن لە بەرەكانى شەرىش
گىريان مەدەن، با توشى فېتنە نەبن، مافەكانيان لى زەۋەت مەكەن، با توشى
كاھر بون نەبن، مەشيان خەنە شوپنى ھەلاكەتەۋە، با نەفەۋەتېن)²!

¹ المتقي الهندي ، كنز العمال ب ۵ ل ۶۸۸ ، نقلا عن شعب الایمان.

² مسند احمد/ تصنيف الساعاتي ب ۳ ل ۸۷ بۇ زياتر پروانە (ابن حجر العسقلاني ، تقريب التهذيب
۵۸۷/۱) ۋ (ابن كثير ، النهاية في الفتن و الملاحم ۲۵۶/۱) ۋ (تاريخ الطبري ۵۶۷/۲)

چەسپاندىن و بەگەر خستى ئەم رىسا ئىسلاميانە لە دەزگای تايبەت بە
 سەرخستى ۋ پىشتىگىرى تايبەت بە خۇياندا سى ھەنگاۋ پىۋىستى ۋ
 يەگەم ۋ دەبىت پەرۋەردى ئىسلامى بۇ ئامادە كىردى ئەم دەزگايانە و
 پىگەياندىنى فەرمانبەرۋ كاربەدەستانى - لە ئاسايش و موخابەرەت ۋ پۇلىس و
 سوپا - خۇيىندىنگاى ئىسلامى تايبەت بىكاتەۋە، نەك ئىعتىماد بىكاتە سەر دىدو
 سىستىم و ئىدارىيات و ئاراستەى رۇژئاۋا، لە شىۋازى پىگەياندىن و تەعین كىردى
 كاربەدەستى ئەم دەزگايانە، چۈنكە ديارە ئەم دىدو سىستەمىيە، كە كۆمەللىك
 جاسوس و جەللادو خۇيىن تالى بەرھەم ھىناۋە، كە لە ناو كۆمەلگەكانى
 خۇياندا بونەتە مايەى بەھىلاكدان و ئىرهاق و تۇقاندن و، لە بەرامبەر ھىزى
 دەرەكىشدا فىسان داۋەتەۋەو بونەتە مايەى سەرشۇرى و بەزىن و چۆكدان!
 دوۋم ۋ دەبى كاروبارى رۇژانەى ئەم دەزگاۋ كاربەدەستە ئەمىنيانە،
 سەرخستى ۋ پىشتىگىرى ماف ۋ ئازادى خەلكەكە بىت و ئەو ياساۋ رىساينە
 راپەرپىنن كە ئەم مافانە دەچەسپىنن، چۈنكە ئەم دەزگاۋ كاربەدەستە
 تەعلىماتىكى شەرى رادەپەرپىنن، كە لە دىدو پىناسەى دىنەكەۋە ھاتە، نەك
 بىنە كاربەدەست ۋ لىپىرسراۋى ئەمنى ۋا، كە تەعلىمات ۋ ياسايەك راپەرپىنن،
 كە لە دىدو تىرۋانىنى ھەلسەفەى (داروینىزمى كۆمەلەيەتى) يەۋە سەرچاۋمىيان
 گىرتىبىت ئەمە ناشىت ۋ نابىت! نابىت بە ھىچ شىۋمىيەك دەزگاۋ كاربەدەستى
 پۇلىس ۋ ئەمىن و سوپاى ئوممەتى موسولمان، لاساى شىۋازو رەفتارى ئىدارى
 دەزگاۋ كاربەدەستى رۇژئاۋا بىكاتەۋە، نابىت بە ھىچ شىۋمىيەك شىۋەكارى
 موخابەرەتى ئەۋان ۋەربىگىرىت، نابى خۇيىندىكارى ئىمە بچىتە لای ئەۋان و لە
 پەيمانگاۋ دەزگای ئەۋاندا، فىرى شىۋازى تەحقىقات و پىرسىنەۋەو بەدودا چۈن
 بىبىت، يان تەعلىمات و ياساى چاۋدىرىى و زىندان ۋ داۋەرى ۋ سزاگانى ئەۋان
 ۋەربىگىرىت، چۈنكە ئەۋان لەسەر ئەۋ دىدە داروینىزمە پەرۋەدە بون، كە پىى
 ۋايە مانەۋە بۇ بەھىزىرىنە! لەسەر تىۋرى بافلۇف (كە ھەمو ئەزمونەكانى
 خۇى لەسەر ئازەل دەكرىد) راھىنراون، تا بە زۇر ئىعتىراف بە خەلكى بىكەن!

يان تىۋرەكانى سىكنەرو ڧىربونى مەرجكارى، كە زۆرىنەى دائىرەكانى موخابەرەتى رۇژئاوا، بۇ ئىعتىراف پىكرىدەن و مىشك شۆرىنەۋى گىراۋان بەكارى دەھىن!

سىيەم : دەبى پەرۋەردى سەربازىيانە لەسەر بنەماكانى ئىسلام دابمەزىت، كە ھەمىشە ئەۋە لە ناخى مۇسۇلماندا دەچەسپىت، كە چالاكى سەربازى مۇسۇلمان بۇ سەرخستى (بىروباۋىرو پەيام) دكەپەتى، نەك بۇ سەرخستى (كەسايەتى) كاربەدەستان، يان بەدەست ھىنانى (شتى ماددى) دەۋلەمەندە تىرو گەدەزەكان!

تەڧسىلاتى گىرنگى وگەۋرەمى ئەم شىۋە پەرۋەردەۋ ئاراستە كىرنە لىرەدا باس ناكىت، بەلام دەشت تەسەۋرى بىكەين، دەشت لەبەر روناكى ئەۋ بەھاۋ نەرىتە پىرۋزانەدا دەرگى بى بىكەينەۋە، كە لە مىژۋى پىر سەرومىرى جىھاددا مۇسۇلمانى پەرۋەردە كىردە، ئەۋ بەھا پىرۋزەى، كە خالىدى كورى ۋەلىدى خوا لىي پازى بىت لە ڧەرماندىمى مەيدانەۋە، لە پلەى (سەرۋك ئەرگانى سوپا) ۋە ھىناپە خوارى بۇ (سەربازىكى بى پلە) بى ئەۋەى زویر بىت! بەلكو بەۋ پەرى ڧەناعتەۋە چالاكى سەربازى خۇى ئەنجام دەداۋ دىگوت « (خۇ من لەبەر خاترى عومەر ناچەنگەم)!!

ئەم مەيدان و لايەنى پىشتىگىرىى سەرخستەى ھەق بەۋە زىاتىر دەچەسپىت، كە لە ناخى ھەمواندا ئەۋە بىتتە بەلگەنەۋىست، كە (سەرومىرى شەرى لەسەرۋ ھەمو دەسەلاتىكەۋمىيە) ئىنجا دامەزىراندنى دەرگى تايىبەت بە چاۋدىرىى مۇراقەبەى دەسەلاتداران سەربەدەستەكانىيان، بۇ ئەۋەى رى نەدرىت كەس ۋا بزانىت لە سەرو ياساۋمىيە (كە ياساكەش ھەر لە شەرىعەۋە سەرچاۋەى گىرئەۋ) ئىدى بەم شىۋەى رەڧتارۋ ھەلسوكەۋتى ھەمو كاربەدەستانى دەۋلەتىش كۆنترۆل دەرگىت و، ھەر كەسەيان لەچاۋىچىۋەى رىپىدراۋى ياساى خۇيدا ماف و ئەرگى خۇى دەرگىت و پىۋەى پابەند دەبىت. جا ھەر كاتىك كاربەدەستىك، يان بەرپىرىك بىنرا ھەۋل دەدات بچىتە سەرو

شەرعەۋە، يەكسەر دىھىنرېتەۋە خوارەۋەۋە بە دىردى بېشىرى كۆپى سەعد خۇا
لى رازى بېت بە خەلىفە ئوممەرى گوت : وەك تىر رېك و راستت دەكەينەۋە!
ئەگەر راست نەكرايەۋە، ئەۋە ماناى واىە بىتگەرايىەكە بە سونبول ھىماى
نۆپۈۋە ھاتۇتەۋە ناۋ كۆمەلگەكە، ئەۋەش يەئنى شىرك ۋ گۆپرايەلى ۋ
ملكەچبون بۇ غەپىرى خۇاى گەۋرە..

دىسان پەرۋەردى ئىسلامى بۇ ئەۋەى لە لايەنەكانى پىشتىگىرى ۋ
بوارەكانىدا قول ۋ قال بېتەۋە، پىۋىستى بە رەخنەگرتىكى زانىستىانە ھەيە لە
مومارەسەى مېزۋى خولەفاۋ سولتان ۋ واليەكانى دواى خولەفاى راشىدىن، بە
تايىبەتى لە بوارەكانى سىياسەت ۋ ھوكم ۋ سامان ۋ ئىدارەدا، لەۋەى گە بە پىى
ھەۋاۋەۋەۋەسى خۇيان كىيان بويىستىايە بە كاربەدەستى خۇيانىيان تەعەين
دەكرود، كىشيان نەۋىستىايە، نەك ھەر لايان دەدا، بەلكو دەشيانچەۋەسەندەۋە!
تاۋانبار بە پىى ئارمىزۋى ئەۋان ئازاد دەكراۋ، بىتۋان بە پىى ھەزى
مونەھرىفى ئەۋان تاۋنبار دەكراۋ سزا دەدرا! بە شىۋەيەكى شىركايەتى
نەۋەردىيەنە، كىيان بويىستىايە دەيانزىاندو كىيان بويىستىايە دەيانمەراندا! پەنا
بەخۇا سىقاتى خۇايەتتىيان بەبەر خۇياندا كىردبو!

پەرۋەردى ئىسلامى دىسان پىۋىستى بە رەخنەگرتن ۋ پىداچونەۋەى داب
ۋ نەرىت ۋ بەھەى عەشاپىرىتى ھەيە، كە رەۋىشتى خىلەكىى بە پىرۋزى
ناسەندبو كىردبويە ياسا! ئەمە پىچەۋەنەى (پىشتىگىرى) يە، چونكە (شەرع لە
سەرو دەسەلاتەۋەمىيە) دەكاتە (دەسەلات لە سەرو ياساۋمىيە) بەم لاپىۋنە دژۋارە
ئەۋەى، كە مافى خەلگەۋ خۇاى كىردگار پىى رەۋا بىنىون دەبېتە مەكرۋەى
سولتان ۋ سەپىدو سەروك! ئەۋ ھاكەم رەزاۋەرسەنەى خۇيان لە جىى خۇا
دانائومو، دىكەنە پىاۋەتى ۋ گۋايە ئەۋان لە بەخىشندىمى ۋ سىنەفراۋانى ۋ
بەزمىي خۇيانەۋە بە خەلگى دەبەخىش! ئىدى كاربەدەستى سەتەمكارو
زالمانى بى ۋىژدان خەلگەكە دەكەنەۋە بە كۆپلەى خۇيان، لە كاتىكدا كە بە
ئازادى لەدايىكبون! ئىدى بى ھەبۋنى دەزگەى مۇراقەبەۋە بى لىپرسىنەۋە ترس

و سامی کەس، هەمو ماف و ئەرك و چارەنوسێکی ئەو خەڵكە دەكهوێته بهر
 مەرحەمەتی سولتان و چاكەى كار بە دەستی دیدخیل و دیدخیل!
 گومانى تیدا نیه، كه پەخنه گرتن لەو بههاو نەریته خێلهكیه
 خواروخیچه، ئەركێكى پڕۆزى دینیە، وازلێهێنان و رێپێدان و بوار كردنەوه بۆ
 بەربلاو بونی، بە تاپبەتى لە بەرنامەى خوێندن و راگەیانندن، تاوانێكى
 گەورمیه و حەتمەن خاوەنەكەى شایانى سزای دۆزەخ دەكات، چونكه ئەعرابی
 بونەومیه، گەرانهومیه بۆ نەریته خێلهكیهكەى جاهیلییەت، كه ئیسلام ئەو
 هەمو خوین و خەباتەى لە پێناو ریشەگێش كردنیدا دا! نابینیت پێغەمبەرى
 پێشەوا ﷺ چۆن ئەو گەرانهومیه بە ئەعرابی بونەوه پێناسە دەكات، پێشتر
 فەرمودەى زۆرمان لەسەر ئەمە هێنایەوه، وەكو ئەوەى، كه تێیدا دەفەرموئ :
 (أَكِلُ الرِّبَا وَمُوكَلُّهُ وَكَاتِبُهُ إِذَا عَلِمُوا بِذَلِكَ. وَالْوَاشِمَةُ وَالْمُسْتَوْشِمَةُ لِلْحُسْنِ، وَلَا ي
 الصَّدَقَةِ، وَالْمُرْتَدُّ أَعْرَابِيًّا بَعْدَ الْهَجْرَةِ مَلْعُونُونَ عَلَى لِسَانِ عَمَلٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ) ^۱ واتە :
 ئەوى سود (فايز / ريبا) دەخوات و ئەوى وەكالهەتى وەردەگرت و ئەوى
 نوسەرى مامەلەكەيەتى . ئەگەر زانیان حەرامە . و ئەو كەسەى خال دەكویت
 و ئەوى بۆى دەكوتن و ئەوى رێ لە خێرو خێرات دەگرت و، ئەوى دواى كۆچ
 كردن پاشگەز دەبێتەوهو دەگەرێتەوه سەر ئەعرابی، ئەمانە هەمویان دورن
 لە پەحمەتى خوا لەسەر زمانى محمد ﷺ لە پۆزى قیامەتدا لەعنة تیان لى
 كراوه..

^۱ مسند احمد/ تحقيق احمد شاكر ٥ ژماره/ ٢٨٨١، ٤٠٩٠. سنن النسائي/ كتاب الزينة/ ٢٥، سنن
 البيهقي ١٩/٩. له حەدىسێكى تردا پێغەمبەر ﷺ دەفەرموئ : (ثلاث من الكبائر... والتعرب بعد
 الهجرة) بڕوانە : ابن الاثير/ النهاية ٢/٢٠٢.

پىنچەم بواری پشتگیری : پشتگیری ئوممەتە مۇسولمانەكە لە بەرەنگاربونەوہی دىكتاتورىدا

بنچىنەى ئەم دياردەپە ئەوہپە، كە ئەو ئوممەتەى گيانى پشتگیری ئاراستەى دەكات، رېئ بە تاكىك، يان دەستەو تاقيمىك نادات بەسەر ھەمو بنەما فيكرى و نەرىتە سىياسى و رېزى كۆمەلایەتپەكەپدا باز دات و، بۇ بەدیھپانانى بەرژمەندى تەسكى خۇى، يان خۇيان و دەسلەلاتى سىياسى ولات بە زۆر بگرپتە دەست ۱ خۇى، يان خۇيان و ھەواو ھەوہسى خۇيان بکەنە ياساو بەسەر ئوممەتەكەپدا بسەپپن، بۇ ئەوہى ئەمە رو نەدات، پەرورەدى ئىسلامى دەپپت لە سى لایەنەوہ ئاراستەى ئوممەتەكە بکات ۱

يەكەم : قول كرنەوہى بىروھۇشى خەلكى دەربارەى يەكپىتى ئوممەتى مۇسولمان و، داھىنانى ھەمو شىوازيكى لىكنزىكبونەوہ ھاوپابون و زەرورەتى پاراستنى ئەو يەكپىتەى، ئەمەش يەعنى يەكپىتى سەرگرداپەتى ۱ پېشەواپەتى و ئاراستەوانى و، پېنەدان بە فرسەرى و راجوئى و تەفرەقەو ھەر كەس بۇ خۇى! يەعنى بەرەنگاربونەوہ نەھىشتنى ھىچ جۆرە وەلانپكى تاكرەوى خۇپەسەندى و عەشاپرپتى ۱ ناوچەگەرى و تائىفى ۱ مەزھەبى ۱ نەتەواپەتى و، ھەر ھەستىكى تری لارو وپر، كە يەكپىتى ئوممەتەكە دەخاتە بەر تىن وتەوژمى لىكترازان وداپرداپر بونەوہ.

ئاخر لە ھەستى دژوارى ئەم خالە سەرەكپەى كۆمەلكارى ۱ ئوممەتپەوہ بو، كاتپك لە دواى كۆچى دواپى كرنى پېغەمبەرى خۇشەوېست، كە يەكپك لە پشٹیوانەكانى مەدپنە پېشنىازى ئەوہى كرد، كە مۇسولمانان دو خەلىفەپان ھەبپت، يەكپك لە موھاجىران ۱ يەكپك لە پشٹیوانەكان، ۱ گوتى : پياوپك لە

تەرەفى ئىمەۋە بېيىت بە ئەمىرو پىياۋىك لى تەرەفى ئىۋەۋە بېيىت، سەيدنا
 عومەرى كۆپى خەتتاب گوتى : (دو شمشىر لى كىلانىكا جىيان نابىتەۋە).^۱
 سەيدنا ئەبۇبەكرى سىدىق خوا لى رازى بىت لى تىگەپشتە ھۆلەكەى
 خۇيەۋە گوتى:

(بۇ مۇسولمانان نەشیاۋە لى يەك كاتدا دو ئەمىرىيان ھەبىت، چۈنكە
 ھەرچەندى ھەۋل بىدەن كارىان پىكەۋە رىك خەن، ھەتمەن ھەر راجوئى ۋ
 ناكۆك دەبن و بىرپارەكانىيان جىاۋاز دەبىت، ئىدى قەسەيان يەك نامىنىت و
 كۆمەلەكەيان پەرتەۋازە دەبىت، بەۋەش دەكەۋە مەملانىي يەكترى، ئەۋەش
 سەر دەكىشىت بۇ ۋازەيئان لى سىرە سۈننەتى پىغەمبەرى خواۋ ﷺ بىدە
 داھىيان، ھەمۇ ئەمانەش ھەتمەن فەتتەيەكى ۋا دەخەنەۋە، كە كەس تواناى
 كۆزاندەۋەى نەمىنىت..)^۲

دوھ : ھۆل كۆرەنەۋەى ھەست ۋ گىيانى كۆمەلكارىي و رىسەى شوراكارىي لى
 مۇسولماناندا ۋ ھاندانىيان لەسەر مومارەسە كۆرەنەى، چۈنكە شورا يەكخەستى
 راۋبۇچۈنەكان ۋ دەۋلەمەند كۆرەنى دىدو بۇچۈنە، جگە لەۋەى كە
 بەشدارىكۆرەنى ھەمۇ ئوممەت ۋ دەزگاكەنىتى لى بىرپاردان و ھەلگرتى
 مەسئۇلىيەت.. ئەمەش ئەۋ رىسەيەيە، كە پىغەمبەرى پىشەۋا ﷺ و خولەفا
 بەرپەزەكانى راشىدىن لەسەرى دەپۇيشتەن، سەيدنا ئەبۇبەكرى سەيدنا عومەر
 ھەمىشە، كە كىشەيەكان دەھاتە پىش، لى قورئان و سۈننەتدا سەيرى ھۆكى
 شەرىعيان بۇ دەكرد، ئەگەر نەپاندۇزىيەتەۋە دەگەرەنەۋە سەر زانايانى
 ياۋەران و خاۋەن راۋبۇچۈنە پەسەندەكان..^۳

سىيەم : ھەل رەخساندن بۇ ھەموان بۇ تەمىن بون و كاركردن بە پىي دو
 سىفەتى شىاۋ : تواناۋ دىسۆزىي، ورىگرتن لى خزم خزمىنەۋە ۋاسىتەكارىي.

^۱ البیهقي : السنن الکبری/ بیروت - دار صادر ب ۸ ل ۱۴۵.

^۲ ھەمان سەرچاۋە لاپەرە.

^۳ الدارمی : السنن/ باب الفتیا/ دار إحياء السنة النبویة ل ۵۸.

پېشىر ئامۇزگار يەكەنى سەيدنا ئەبۇبەكرمان بۇ يەزىدى كورې ئەبو سوفيان
هېنايەت، ۋە بىر خستەنەۋەشى لېرەدا رەنگە بەسود بېت :

(قال يزيد بن أبي سفيان : قال لي أبو بكر الصديق رضي الله عنه حين بعثني إلى الشام : يا يزيد، إن لك قرابة عسى أن تؤثرهم بالإمارة) وذلك ما أخاف عليك بعد ما قال رسول الله ﷺ : " من ولي من أمر المسلمين شيئاً فأمّر عليهم أحداً محاباة فعليه لعنة الله، لا يقبل الله منه صرفاً ولا عدلاً، حتى يدخله جهنم، ومن أعطى أحداً من مال محاباة فعليه لعنة الله " أو قال برئت منه ذمة الله، إن الله دعا الناس أن يؤمنوا فيكونوا حمى الله، فمن انتبهك في حمى الله شيئاً بغير حق فعليه لعنة الله. أو قال برئت منه ذمة الله عزوجل^١ واتە يەزىدى كورې ئەبو سوفيان گوتى : كاتىك ئەبۇبەكرى سەدىق مەنى نارد بۇ شام پېتى وتم : ھۆ يەزىد، خزمایەتیت ھەيە، نەكەى بۇ ۋەرگرتنى پلەو پایەى ئیمارەت پېشیان خەیت (یەعنى شایانى نەبن و پېیانی بسپېریت) ترسى ئەمەم لیت ھەيە! چونكە پېغەمبەرى پېشەوا ﷺ ھەرمویەتى : لەعنەتى خوا لەو كەسە بېت^٢ كە دەبیتە كاربەدەستى مۇسولمانان ۋە كەسكى تر لەبەر خزمایەتى خۇى دەكاتە بەرپرسییان، خواى گەورە كارو بەخشینی لى قبول ناكات، (لە رۇزى دوايیدا بە ماپەپۇج دەپھیلەتەۋە) تا دەپخاتە دۆزەخەۋە! لەعنەتى خوا لەو كەسەش بېت (یان ھەرموى : خواو پېغەمبەرى خوا بېبەرىین لەو كەسەى) كە سەرۋەت ۋە سامانى (بەیتولمالى) لەبەر خاترى خزمایەتى خۇى دەداتە خەلكى.. چونكە خواى گەورە، كە ئەو خەلكەى بانگېشتى دینەكەى كەردە، بۇ ئەۋمىيەتى بېنە مۇلكى خواپى، جا ھەر كەسك بە ناھەق مۇلكى خوا بەكار بەئىت ئەۋە شایانى ئەۋمىيە لەعنەتى خواى بەركەۋېت و دور بىكرېتەۋە لە رەحمەتى خواى گەورەۋە خواو پېغەمبەرى خوا ﷺ بېبەرىتى خۇیانى بەرامبەر دەرپېرن..

^١ المتقي الهندي : كنز العمال ج ٥ ل ٦٦٥ نقلًا عن مسند أحمد ۋە ابن شعبة البغدادي

^٢ دوعايە، يەعنى دور بېت لە رەحمەتى خوا..

شەشەم بۈيۈك پىشتىگىرىيى : پىشتىگىرىيى بىرمەندىن ۋە جەماۋەت لە بەرەنگار بولۇپ دەسلەپتە

ئەمە لايىھىنىڭ زۆر زۆر گرەنگى ئەمەلىي پىشتىگىرىيى ھەققە خۇشخەتەر، چۈنكى پىشتى گىرتى (پەيغەمبەر) ھەممە ۋە پەرىۋەردى ئىسلامىدا، ئەمە يەككە لە بىنەما سەرەككەكانى سىياسەت، قورئانى پىرۋز لە زۆر شۇنداق پۇلى بىرمەندى ئوممەت ۋە پۇلى پىۋانى ھىزو دەسلەپتە دىيارى دەكەت، ۋەكە :

- (أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ) النساء / ۵۹ واتە : گۇپرايەلى فەرمانى خۇا بن، گۇپرايەلى فەرمانى پىغەمبەر ﷺ ۋە سەرپەرشتىارانە بن، كە لە خۇتەن..

رازى ۋە ئىبنۇتەيمىيە رەھمەتى خۇايان لى بىت، تۇيۇنەۋمىيەكى دورودرىئان لەسەر لىكەندەۋە بۇجۇنى پىۋەران ۋە زانىيانى سەلەف لەسەر زاراۋە (أولي الأمر) كىدە، سەرمىجام گەشتەنەتە ئەۋە، راي ھەموان دەپتەۋە بە دو پۇل ۋە پۇلىكىان، كە كەمىنەن گۇتۇيانە (أولي الأمر) بىرتىن لە زانىيان ۋە دەسلەپتەداران، پۇلى دۈم، زۇرىنەن گۇتۇيانە : (أولي الأمر) تەنھا زانىيان. بە ھەر ھال زانىيان، واتە بىرمەندى ئوممەت لە پىناسەى ھەردو لاياندا ھەيە، ئەۋلەۋىيەت ۋە پىشەنگەكەى ھى ئەۋانەۋ يەكەمىن ھىزى كارىگەر لە راستىدا ئەۋان.. ئەمەش زىاتەر لەگەل (پىشتىگىرىيى پەيغەمبەر) دىتەۋە، دەپتە (كەسايەتى) ۋە (شىئى ماددى) لە خىزمەتى ئەمەلەن..

دىسان قورئان ئەۋ پەۋ ئاست ۋە بەرپەرسىتەيى بىرمەندىن ۋە جەماۋەت كە دىيارى دەكەت، كە دەپتە تىيىدا بن ۋە كارىگەرىيى خۇيان لەۋىۋە بنۇيىن.

^۱ ابن تيمية : الفتاوى / كتاب السلوك ب ۱۰ ل ۲۵۴، الرازي : التفسير الكبير ب ۱۰ ل ۱۴۴ - ۱۵۰.

ئىبنوتەيمىيە لەمەشى كۆلىۋەتەۋەدۇ گوتىيەتى ئەۋە لە چەندىن ئايەتى قورئان و ھەرمودە پېغەمبەرى خوادا ﷺ دەرەكەۋىت وەكو :

- (إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا) المائدة / ٥٥ واتە : سەرپەرشتىارانئان غەيرى خوا و پېغەمبەرەكەى ۋ ئەو كەسانە نىن، كە باۋەرپان ھىناۋە..

- (وَمَنْ يُولَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حَرْبَ اللَّهِ هُمُ الْقَائِلُونَ) المائدة / ٥٦ واتە : ھەر كەس پشت كاتە خوا و پېغەمبەرەكەى و ئەو كەسانەى، كە باۋەرپان ھىناۋە، با ئەۋە بزانىت، كە سەرگەۋتو حزبەكەى خوايە!

- (وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ) المنافقون / ٨ ، واتە : عىززەت (ۋەبەرەزى و ئىرادەى بەھىز) ھى خوا و پېغەمبەرەكەى و موسلمانانە..

لە تەحياتى نوپۇزى رۆژانەى موسلمانىشدا ھاتوۋە :
- (التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَاةُ الطَّيِّبَاتُ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ) واتە : سلاۋو سلاۋاتى پاك ﷺ خۋاى گەۋرە، سلاۋو بەزەمى و بەرەكەت لە تۆ ئەى پېغەمبەرى خوا، سلاۋ لە ئىمەۋ ﷺ بەندە چاكەكانى خۋاى گەۋرە، بېرپار دەدەم جگە لە خۋاى گەۋرە، كەس شايانى پەرستىن بىت، شايەتەش دەدەم، كە محمد نېرراۋى خوايە..

سلاۋو بە پېرۇز ناۋەردنى خوا و پېغەمبەرى خوا ﷺ، ئامازمىيە بە قورئان و سوننەت، بە ۋەرگرتنى ئەۋ دوانە بە سەرچاۋەى پەرۋەردەۋ ئاراستەى ئوممەتى موسلمان، سلاۋ لە موسلمانە چاكەكانىش، ئامازمىيە بە جەماۋەرى دىندارو بەتەھۋاى موسلمانان..

^١ رىۋايەتەكانى تەحيات زۆرە، ئەمەى نوسەرى بەرپۇز ھىناۋىتەۋە رىۋايەتى ئىبنو مەسعودە، خوا لىلى رازى بىت، شىخى ئەلبانى لە كىتەبە بەنرخەكەيدا (صفة صلاة النبي) ﷺ ئەسلەكەى سى بەرگە زۆرىنەى ئەۋ رىۋايەتەنەى ھىناۋەتەۋە، كە سەنەدىان سەھىحە، بىروانە (صفة صلاة النبي ب ٣ ل ٨٢٩ - ١٠٢٢ چاپى مەكتەبە المعارف/ الرياض ٢٠٠٦)

ئىبنوتەيمىيە دەلى: ئەمە ئامازمىيە بەھو بىنەمايانەي، كە سەيدنا عومەرى كۆپى خەتتاب لە ئامۇزگار يەكەنى خۇيدا ئامازمىيە پى دەدان، بۇ نمونە بە شورەيى قازى دەگوت : (داومى بە قورئان بىكە، ئەگەر حوكمەكەت تىدا نەدى، بچۇ سەر سوننەتى پىغەمبەرى خوا ﷺ، ئەگەر دەستت نەكەوت، خەلگانىكى بۇ كۆكەرەو). لەريوايەت يىكى دىكەدا دەلى: (..پىاوجاكانى بۇ كۆكەرەو).

ئىبنو مەسعود پىش خوا لى رازى بىت ھەر بەھو رىزبەندىيە ئاراستەي ئوممەتى كردو، كە گوتويەتى : (ھەر كەس يىك پىرسىارى لى كرا، با بە پىي قورئان ھەتوا بدات، ئەگەر حوكمەكەي لەويىدا نەبىنيەو، با بە پىي سوننەتى پىغەمبەرى خوا بىت ﷺ، ئەگەر ھەر دەستى نەكەوت، با خەلگى لى كۆكاتەو).

لە ئىبنو مەسعود بىسەو خوا لىيان رازى بىت ھەر بەھەمان شىو ھاتو، زانايانى ئوسول گوتويانە رىزبەندىيەكە بەھ شىو مەي : قورئان، سوننەت، كۆرا (ئىجماع).^۱

ھەرودھا قورئانى پىرۇز نمونەي تر لە پەيودەندى نيوان بىرمەندانى ئوممەت و جەماومى ئوممەتەكەو خاومەن ھىزو دەسلەتتا دىننەتو، كە پىويستە چۆن بىت، رۆلى ھەر يەكەيان دىارى دەكات، وەك دەقەرموى :

— (وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ الْأَمْنِ أَوْ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنَيطُونَهُ مِنْهُمْ) النساء/ ۸۳ واتە: ھەر كە ھەوالىكى ئەمان يان ترس بىميان بگاتى خىرا راي دەگىنن بىلاوى دەكەنەو!! ئەگەر

^۱ ابن تيمية : الفتاوى / اصول الفقه ب ۲۰ ل ۴۹۸.

^۲ پەرومردەكارى لە جىھانى ئىسلامىدا، ئىستە ئەم سى سەرچاومەي ھەرامۇش كردو ۋىست وئىرادەي بى سنورى حاكەم تاكرىمەكانى خستۆتە جىيان! ئەمما پەرومردەكارى لە ولاتانى پۇژناوا . كە موسولمان نىن . سەرچاومى يەكەم ۋ دودمى وەرنەگرتوو، كار بە سەرچاومى سىيەم دەكات، كە بىرىتە لە كۆپى خەلگى، لەبەر ئەم سەرگەوتنە پەرومردەكارىيە، كە پۇژناوا بەسەر ئەو ھەمو مەرقۇمە تۆپەل و تىكەلەي ولاتە " (ئىسلامى) يەگاندا زال بوە. (نوسەر).

بىيانگەپاندايەۋە بۇ لاي پېغەمبەر سەرپەرشتىلارنى خۇيان، باشىر بو(مەبەست لىرەدا خەلىقەۋ دەسلەتتە سىياسىيە شەرىئەتتە) چۈنكى ئەۋانە زانىيارىيان ھەيە، دەزانن فەرمىنى چ ھەلۋىست ۋ بىرپارىكى شىۋى لەسەر بىدەن..

ئاۋا ئەگەر ئوممەتتەكە دوچارى دژۋارىيەك بۆۋە، چ پەيۋەندى بە ئەمانەۋە ھەبىت، چ پەيۋەندى بە ترسەۋە ھەبىت، يەنى پەيۋەندى بە ناشتى، يان بە كاروبارى جەنگەۋە ھەبىت، ھەستى سىرك ۋ گىانى وريايى بەرپرسىتى جەماۋىرى ئوممەتتەكە بۇ دەۋرۋى ۋ پەسەنەنە پەقتارى لەگەل دەكات بەۋەى، ۋ دەسبەجى بىگەپنىتە سەرگىراپەتتەكەى، نەك خۇى لە خۇيەۋە دەيان ھەلۋىستى پىچەۋانەۋە گاردانەۋەى ھەلچۈن بىگىتە بەر، ئەم ئارپاستەۋە جۇرى پەرۋەردەگىردن لەسەرى زۆر گىرنگە، چۈنكى ئەۋى لەسەر شانۋى ژيان ۋ ۋاقىيەتتە زىاتىر دەجۋىت ۋ پەقتار دەكات، جەماۋىرى ئوممەتتەكەيە، بىرپەرەكەنى سەرۋە جەماۋىرى دەگىت ۋ دەپچەسپىنىت ۋ لەۋدا دەپىتە كىرەۋە، بۆيە ناپىت گاردانەۋەكە بىپىتە گەرەلاۋى ۋ، ھەر يەكە لاي خۇيەۋە قەسەۋەتتەكە رەۋاج پى بىدات، يان ھەلۋىستىكى بە دىدى خۇى لى بىگىتە بەر! دەپىت جەماۋىرى بە بىرپارى پىشەۋايەتى خۇيەۋە پابەند بىت، چۈنكى پىشەۋايەتى ئوممەتتەكە ئاگاي لە ھەمۇ پىسپۇرى ۋ تايىمەندىتتەكە ھەيە ۋ، لىكۋىنەۋەى كاروبارەكەن دەداتە دەست دەزگاي تايىمەت بە خۇى، كە سۇراغى بىكات ۋ ئەنجامەكەى بىداتەۋە بە پىشەۋايەتى ۋ سەرۋەكەيتى، تا بىكاتە بىرپارىكى سىياسى.. دەتۋانىت ئەم رىسايە بەم شىۋىيە خۋارەۋە بىكىشىت ۋ

^۱ ئايەتتەكە باس لە كۆمەلگەى سەرەتايى ھەندىك ۋ نەۋ مۇسلمانەكەنى خىزمەت پېغەمبەر ﷺ دەكات، كە بە گەلەپپەۋە پىيان دەفەرمۇئ ۋ نەدەبى ھەر، كە قەسەۋەتتەكەپان كەۋتە ناۋيان (ۋەك ئەۋەى بەشلىك بىت لە پىرۋاگەندەى دۋىمىن)، چ دەربارى ئەۋەى (دەى خۇ ئىۋە لە ئەماندان ئىتر بۇ ۋا خۇتان بەستەۋە سەرەتايى پاسەۋانىتى ۋ كەمىن دەگىردىن)!! يان بە پىچەۋانەۋە ترس ۋ بىمى ھاتنى دۋىمىن ھەيە قەسەۋەتتەكە پىيان دەلئ ۋ (خەمتان نەبىت دۋىمىن دۋرە، يان ناتۋانىت، يان نايەۋىت بىتە سەرتان)!! بەمەش خەلەل دەكەۋىتە پىزى ئەۋ مۇسلمانانەۋە، چۈنكى ئەۋان لەبەرئەۋەى ھىشتا ئەۋ بەرپرسىتىيە نازانن، كە دەپىت بە سەرگىراپەتى خۇيانەۋە پەيۋەست بىن ۋ، ھەر جۇرە ھەۋال ۋ قەسەۋەكى ۋا بگەپنەۋە سەرگىراپەتى خۇيان، بۆيە خىرا بە ناۋ خۇياندا بىلاۋى دەكەنەۋە..

جەماۋەرى ئوممەت^۱ ← كاربەدەستانى شىكارى زانىارى لە دەزگای لىكۆلینەۋە
مەلئەندى بېرىار^۲ ← زانايان و كاربەدەستانى پسپۇرانى دەزگای لىكۆلینەۋە^۳
← شانۋى ژيانى كۆمەلایەتى^۴

ئىبنو تەيمىيە رەھمەتى دەرگى بە گرنكى ئەم پەيۋەندىيە لە رىكخستنى
كاروبارى ئوممەتەكەدا كىردى، دەيزانى رۆلى بىرمەندان ۋ بىاۋانى فېكر جىيەۋ
رۆلى كاربەدەستانى ئىدارەى سىياسىي جىيە، بە دورودرېزى باسى ئەۋ
پەيۋەندىيەۋ شىۋەى جىيەجى كىردى كىردە، بۆيە دەلى:

(خۋاى گەۋرە، گە دەفەرمۇئ : (لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ
الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ
وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ) الحديد/۲۵ واتە: بە تەككىد ئىيە
نېرراۋانى خۇمان بە بەلگەۋ نىشانەى رۆشنەۋە نارد و كىتېمان بۆ ناردنە
خوارمەۋ (پەياممان لەگەلدا ناردن)، ھەرومەھا تەرازو (بۆ دىارىكىردى ماف و
ئەرك ۋ دەسەلات)، تا خەلگەكە لە ناو خۇياندا دادپەرومەنە رەھتار كەن،
دىسان ئاسنمان لە ئاسمانەۋە ناردە خوارمەۋ، گە ھېزو سودى بۆ خەلگى تىدايە،
تا خواش بزانىت، كە كى خۇى و پېغەمبەرانى سەردەخات، خۋاى گەۋرە
بەھىزو خاۋەن دەسەلاتە..

دىنى ئىسلامىش ئەۋە دەخۋازىت، گە شمشىر سەر بە قورئانەكە بىت، لە
ھەر كات و شۆيىنىك زانىستى قورئان و سوننەت دەرگەۋت، شمشىرىش بەدوياندا

^۱ جەماۋەرى ئوممەتەكە باسى كېشەكە ۋەكو، كە بىستۈپتى دىگەننەتە كاربەدەستانى خۇى. ۋەكو
دانىرەكانى پۇلىس ۋ ناسايش..

^۲ كاربەدەستان دىگەننە بە پسپۇرە تايىبەتىەكانى شىكارانى زانىارى لە مەلئەندەكانى دىراسات و
تويژىنەۋە. (مراکز البھوپ).

^۳ كاربەدەستانى دەزگاکانى لىكۆلینەۋە (دۋاى سۇراغ كىردن ۋ گەپشەنە ماھىيەتى راستەھىنە)
مەلئەكە دىگەننە زانايان و پېشەۋايان لە مەلئەندى بېرىار. (كە ئەنجۈمەنى شورى
ئوممەتەكەن).

^۴ پېشەۋايان بېرىار لەسەر كېشەكە دەرەكەن ۋ دەپنەۋە بۆ جەماۋەر، تا پېۋەى پابەند بىت ۋ
گەپەلاۋزى پ نەدات..

چو، ئەو ئىسلامەتتەگە لەۋى پىيادە كراۋە، ئەمما ئەگەر درك پىكرىنى ئوممەتتەگە دەربارە زانستىيەگە قورئان كەم و كورتى تىدا بو، شمشىرىش ئەگەر جارىك شوپىنكەۋتە قورئان بىت و، جارىك پىچەۋانەى ھەئسورپىت، ئەو دىندارى خەلگەكش وا دەبىت..^۱

مەبەستى ئىبنوتەيمىيە لە شمشىرەگە، پىۋانى سىياسەت ۋ ھوكمە، چۈنكە شمشىرەگە نىشانەى ھىزى تەكنۇلۇزىيە ئەو سەردەمە بو، بەلام قورئان دەفەرمۇ: (حەدىد ۱ ئاسن)، كە كەرسە سەردەگىيە تەكنۇلۇزىيە ھىزى ھەمۇ زەمانىكە..

سەردەمانى پىغەمبەرلىتى و خولەفەى راشىدىن جىبەجى كىردى ۋاقىيە ئەو ھاۋكەشە پارسەنگە قورئان بو، كە وا لە نىۋان جەماۋەرى ئوممەتتەگە پىۋانى فىكىرو پىۋانى سىياسەت و ھوكمدا.. لەو سەردەمەدا (شەرعناسانى پەيامى خۋاىي) پىشەنگى پىشەۋايەتى ئوممەتتەگە بون، ھەر لە پىشەۋىزى مەزگەۋتەۋە بۇ پىشەۋايەتى كۆمەلگەكە، ئەۋەش ھاشا ھەئەگەر، كە خولەفەى راشىدىن خۋا لىيان رازى بىت لە دۋاى پىغەمبەرى پىشەۋا ﷺ لە رىزى پىشى پىشەۋەى شەرعناسانى ئوممەتتەگە بون، ئەگەر ھەر يەكەيان بە كارى رۇۋانەى خىلافت ۋ ھوكمەۋە خەرىك نەبۋايە، زەمانىكى زو بو، كە كىتەبى چەندىن بەرگىيان لەسەر بىنەماكانى فىكىرى سىياسى ئىسلامى و فىقھى دەستورى و سىياسەتى شەرى و شىۋازى ھوكم و بۋارەكانىيان دەنوسى..

دىسان ھەر لەو سەردەمانى پىغەمبەرلىتى و خولەفەى راشىدىنەدا، بە گوۋىرەى نىزىكونەۋە خزمەتكارى (بىروباۋە) ۋ ئىسلامىيەگە پەيام، پلەۋ ئاستى ئىدارەى سىياسى ۋ كۆمەلەيەتى دەدرايە خەلگەكە، لە سەردەمى پىغەمبەرلىتى دا بو، كە خەلگانىك لە خواروتىن ئاست و پلەى كۆمەلەيەتى ناۋ كۆمەلگەكەۋە گەپشتە ئاست ۋ پلەى پىشەنگى ۋ رابەرلىتى! خەلگانىك لە چىنى (شۋانە بەرغەلى دۆلەكانى مەككە) و (رەنجىرەۋ خزمەتكارى مائە

^۱ ابن تيمية : الفتاوى / أصول الفقه ب ۲۰ ل ۲۹۳.

راقىيەكان) مودەھاتنە ئاست ۋ پلەي شەرعناسانى پەيامى خواو پياوانى پەرورەدەو ئاراستەكارىي كۆمەلگەو، فەرماندەي سوپاۋ والى ھەرئىمەكان و تەبىئىي رەسمى دەۋلەت! دەيىنى وەكو سەيدنا عبداللىھى كورپى مەسعودو زەيدى كورپى خاريسەو بىلالى ھەبەشى و سەلمانى فارسى، بەم پلەو ئاستانە گەيشتن، لە ھەمان كاتدا پلەو ئاست بلىندانى قورمىش، كە خزمایەتى (كەسايەتى) يان پى پەسەندتر بو، وەك لە خزمەت بە (بىروباۋەر) ى پەيامى خوا، ھەمو كەوتنە زبلىدانى مېژوى مرقۇايەتيەودەو ناويان لە كۆلەكەي تەپرىشدا نەما!! سەدانى وەكو ەمەرى كورپى ھىشام و ئوبەي كورپى خەلەف، كە لە بەدردا كۆزران!! يان كەسانىك، كە بەدەورى (كەسايەتى) خۇياندا خولىان دەخواردو لە جاھىليەتياندا گەورە بون، كە نەيانتوانى بەرزتر بۇرن، لە ئىسلامەكەدا بونەو بە كەسايەتيەكى ئاسايى، نمونەش ئەبو سوفيانە خوا لىي رازى بىت..

پىغەمبەرى خوا ﷺ زۆر بە ھەزەر بو لەودى پارسەنگى ئەم ھاۋكىشەيە تىكچىت و كار بە لاسەنگى بىروات، ھاۋكىشەي پارسەنگى نىوان پياوانى شەرعو جەماۋەرى ئوممەتەكەو خاۋەن دەسلەلاتانى، چونكە دەيزانى لاسەنگىبونى ھاۋكىشەكە كارىگەرىي خراپى لەسەر داھاتوى ئوممەتەكە دەبىت، بۆيە دەيفەرمو :

(خُذُوا الْعَطَاءَ مَا دَامَ عَطَاءٌ، فَإِذَا صَارَ رِشْوَةً فِي الدِّينِ فَلَا تَأْخُذُوا، وَلَسْتُمْ بِتَارِكِيهِ، يَمْنَعُكُمُ الْفَقْرُ وَالْحَاجَةُ، أَلَا إِنَّ رَحَى الْإِسْلَامِ دَائِرَةٌ، فَدُورُوا مَعَ الْكِتَابِ حَيْثُ دَارَ، أَلَا إِنَّ الْكِتَابَ وَالسُّلْطَانَ سَيَفْتَرِقَانِ، فَلَا تُفَارِقُوا الْكِتَابَ، أَلَا إِنَّهُ سَيَكُونُ عَلَيْكُمْ أُمَرَاءُ يَقْضُونَ لَأَنْفُسِهِمْ مَا لَا يَقْضُونَ لَكُمْ، إِنْ عَصَيْتُمُوهُمْ قَتَلُوكُمْ، وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ أَضَلُّوكُمْ"، قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ نَصْنَعُ؟ قَالَ : كَمَا صَنَعَ أَصْحَابُ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ، نَشَرُوا بِالْمَنَاشِيرِ، وَحَمَلُوا عَلَى الْخَشَبِ، مَوْتٌ فِي طَاعَةِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنْ حَيَاةٍ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ) ۱ واتە :

۱ نوسەرى بەرئىز نوسىۋىتى (الطبراني : المعجم الكبير / وزارة الاوقاف والشؤون الدينية / بغداد - ب ۲۰ ل ۹۰ ژمارە ۱۷۲) لە سەرچاۋەي دىكەشدا ھەيە وەكو (الطبراني / المعجم الصغير ۲/۱ ۲۶۴) و (ابو

پارمەتى (پارمۇ سامان) ومىرگىن، مادام خەللات و دىيارى بېت، كە بو بە بەرتىلى دىن فرۇشى، لىتى گەپىن و ومىر مەگىن، وازىشى لى ناهىن! چۈنكە ھەزرىتى دەستكورتى واتان لى دەكات ومىرگىن، ئەرئى دەستاپەكە ئىسلام ھەر ھەلدەسورپىت، لەگەل قورئاندا بن ھەر چۆن گەپ، ئەرئى دەسلەلەت و قورئان لىك دور دەگەنەو، ئىپو لە قورئانەكە دور نەكەنەو، دەسلەلەتدارى وا بەسەرتاندا زال دەبىت، ئەو ھۆكەمە بۇ بەرژەومەندى خۇيانى دەدەن، بۇ بەرژەومەندى ئىپو نادەن، جا ئەگەر سەرپىچيان بىكەن دەتانكوزن، ئەگەر گوپرا ئىشيان بىكەن گومپاتان دەكەن! وتيان : ئەدى چى بىكەن ئەى پىغەمبەرى خوا؟! فەرموى : ۋەكو يامورانى عىسا بن، كە بە مشار دەيانپىنەو ۋە بە قەنارمىانەو دەگىردن (لە سىدارمىان دەدان، بەلام ئەوان ھەر لەسەر دىنەكە سور بون)! مردن لە پىناوى خوادا باشترە لە زىانىك، كە لە سەرپىچى خواى گەورەدا بېت..

بە داخەو لە دواى سەردەمى پىغەمبەرىتى و خولەفائى راشىدىنەو، ئەم ھاۋكىشەيەى نىۋان بىرمەندەن و ئاراستەوانانى كۆمەلگەو دەسلەلەتدارانى سىياسى گۇرا! ھەردو ۋ كەوتنە ناكۆكى و زۇران، ئەنجامىش سەرگەوتنى دەسلەلەتداران بو.. ھەرچەندە ئەم خالە قسەو باسى پەرومردەمى زىاتەر ھەلدەگىرت، بەلام ئىرە شوپنى توپىزىنەو نىيە، با بىمىنىت..

سەردەمى ئىستاي دەزگاكانى پەرومردەكارى و ئاراستەوانى جىھانى ئىسلامى سەردەم، نمونەى مامۇستا دەداتە ھاكە! وا دادەنىت، كە كابراى ھاكە ۋەكو مامۇستا ھەمو شتىك دەزانىت! بۇيە دەبىت ھەمو كىشەكان بېتەو بەردەست، تا ئەو چارەسەرمىان وا بۇ دىيارى بىكات، كە موناھەشەى تىدا نىيە!

نعميم : حلية الأولياء ۵ / ۱۸۸ و (الهيثمي : مجمع الزوائد / ۲۲۸، ۲۲۸) و (ابن حجر : المطالب العالاية بزوائد المسانيد الثمانية ژمارە ۴۴۰۸) بەلام لەبەر ئەموى ۋ سەنەدەكەيدا وزىنى كورى عەتائى تىدايە، كە ھەرچەندە ئىبنو حىببان بە جىمتانە (ثقة) ى ناساندەو، بەلام زانايانى دىكە بە زەعيفيان لە قەلەمداو، ھەمو پىاوانى دىكەى سەنەدەكە جىمتانەن، شىخى ئەلبانىيىش رەحمەتى خواى لى بېت لە تەخرىجى فەرمودەكانى كىتپى (مشكلة الفقر ۋ كيف عالجه الاسلام) الشىخ يوسف القرضاوى بە زەعيفى داناو!

پاشان ھەرمان دەرەمكات ۋا بىرپارەكانى جىبەجى بىكەن!! لىرەدا ئەۋى ھەبۇن و كارىگەرىى نىيە، بازىنەى كۆمەلەيتىيە، گە قەدەغە كراۋە، گە لە ھەبۇنى پەيۋەندى چارمۇسۇسازى نىۋان بىرمەندەن ۋ جەماۋەرى ئوممەتەكەو دەسەلاتداراندا دەرەكەۋىت، گە رۆلى كىشە دىيارى كىردن و تۈيۈنەۋەكە دەدرىتە دەست زاناۋ پىسپۇرانى خاۋەن شەھادەو دەرەكەۋىت خىرخوازى و لىكۆلەنەۋە بەدوداچۇن! بەلەم ئەۋەى نىستا لە جىھانى ئىسلامى سەردەمدا ۋو دەدات ھەر (دىكۆر)ە، ھەر رازاندەۋمىيە، زانكۆكانى ئەمپۇى جىھانى ئىسلامى و شەھادەكانىيان ھەر بۇ جوانى و خۇپپۇمبادانە، شەھادەو بىرونامەى پىسپۇرپى وەكو پەردەو قەنەقەى مالانى لى ھاتۋە! وەك كىتەبخانەى جوانى مالان، پەرە لە كىتەبى جوان، بەلەم خاۋەن مال لاپەرەمەكى لى نەخۈيەنەۋەتەۋە!!

^۱ ئەم لاسەنگى ۋ شىرازە پسانەى نىۋان بىرمەندەن ۋ جەماۋەرى ئوممەتەكەو دەسەلاتدارانى سىياسى لە جىھانى ئىسلامى سەردەمدا ھەر لەسەر ئاستى دەۋلەت ۋ حۇمەتەكان نىيە، بەلگە لەسەر ئاستى حزب و پارتە سىياسەكانىش ھەر ۋايە! ئەمانىش پىۋىستە داناۋ تۋانا بن، دەبى خاۋەن سەركردايتەى ۋپىشەۋايتەى بن ۋ تۋانى جىبەجى كىردى بىرپارى خۇيان ھەبىت، دەبىت ھەرمانى سەركردايتەى بە ناۋ ئەندامانىندا، بى جىۋاۋى جىنايتەى بىت ۋ بىروات ۋ رابىرپىنرەت، نەك ھەر لە ناۋ حزبدا كۆمەلەك دەۋلەمەندەو خاۋەن پەلو ئاستى كۆمەلەيتەى ھەبن، گە بىرپارەكانى سەركردايتەى نەپانگىرەتەۋە! ھەر لەم حزب ۋ پارتانەى جىھانى ئىسلامى سەردەمدا دەبىنى، دەرەكەى تاپەيتەى لىكۆلەنەۋەو دىراساتى زانستىانە نىيە! بىرو فىكرى رەسەن ۋ كارىگەر شىتىكى كەسەپتە، نەك تەۋەرە كارى دەرەكەكى تاپەتەمەند ! دەبىنىت بىرمەندەك لە حزب دەرەكەۋىت و بىرىكى بەرەرۋاۋان ۋ رەسەنايتەى لە چۈرچىۋەى حزبدا دەرەكە بەردەست، گەچى حزب ناتۋانەت تەبەننەى فىكرەكى بىكات! بۇيە بىرمەندەك بە رەنچى شەخسى خۇى دەرەكەۋىتە رافە كىردن و بلاۋكەندەۋەى، بە رەنچى خۇى بى دەرەكە و لاپەنگەر پەيدا دەرەكە (تا دەبىتە خەت ۋ رەۋىى نارەسەى ناۋخۇ) ئەگەرچى حزبەكە پىشگىرى لەم بىرمەندە نەكەۋە، بەلەم كىردۈپتە مۈلگى خۇى و جى شانازى، كىردۈپتە مایەى كەسب كىردى خەلگى نۇ! گە بىرمەندەكە نامىنىت، حزب بۇ خۇى ناچار دەبىت لە لاپەرەكانى مېۋو كەلەپۇرى فىكرى خۇيدا بگەرپ، بەلگە دىدو تىروانىنىكى ۋاى دەرەكەۋىت! ھەرچىكە دەرەكەۋىتە مەتەج ۋ سەناى! گەچى ئەۋى پىشۋى، گە سوك و ئاسان ھاتبەۋە بەردەستى نەھات، دەۋلەمەندەرى كات و بىكاتە دىدىكى رەسەى حزب!!

ئەمە لە حزب و پارتى ئىسلامى ۋ عەلەمانى ۋلاتانى جىھانى ئىسلامى سەردەمدا ۋايە! لە كاتىكدا دەبىنىت لە ۋلاتانى رۇۋناۋا، ھەر بىرمەندەك لە ناۋ حزب ۋ بىزافىكدا ھەلگەۋىت، دەسەجى دەرەكە خۇا نابىنىت چۇن بىزۋتەۋەى زاپۇنىزم دەرەكەى تاپەتە بە داھىنان و بەرەھەمى فىكرى

لە بەرامبەردا دەپىنەن لە سىستىمى پەرۋەردەو ئاراستەى رۇژئاۋاى غەيرە مۇسلماندا، ھەماھەنگى تەۋاۋى خىستۇتە نىۋان بىرمەندەن و جەماۋەى گەل (كە لە دەزگاكانى كۆمەلگەى مەدەنىدا دەردەكەۋىت) و پىاۋانى دەسەلاتى سىياسىيەۋە، ھەمۋىان كارى يەكتىرى تەۋاۋ دەكەن، ھەر دەلىلى ئاراستە قورئانىيەكە جىبەجى دەكەن!! لەۋى ھەر كىشەيەكى ئەمان، يان ترس و بىم بىتە پىش جەماۋەركە، نابىتە گەرەلاۋى و تەۋەت، بەلكو خىرا دەگاتەۋە دەزگاكانى ھەۋال و ئاسايش، دۋاى تۈپۈزىنەۋەى دەگاتە مەلبەندەكانى لىكۈلەينەۋە، ئەۋانىش بۋى دەكەۋنە راپرسى و كۆكرەنەۋەى زانىارى زىاتەر لەسەرى، دەزگاكانى راگەيانەندى لاي خۇيان دەۋرۈۋىن، تا دەيان دىدارو رىپۇرتاجى لەسەر بگەن، ئەمانە ھەمۋى زانىارى زىاتەر دەخەنە بەردەست پىسپۇران، ئاۋا كىشەكە بە ھەمو رەھەندەكانىيەۋە دەكەۋىتە بەر دەست پىسپۇران، ئەۋانىش شەۋنخونى تىدا دەچىژن و شىكارىيەكى وردى تىدا دەكەن و دەيگەينە دەزگاكانى ئىدارەى سىياسەتى ۋلات، تا لەۋىۋە بىپارى گونجاۋ لەسەر ئەۋ كىشەيە دەرجىت، گە دەرىش چو، ئىتەر ئەۋ دەزگا كۆمىيەى بەرپرسى راپەراندەنىت، ۋەك فەرمانى سەربازى ۋەرى دەگرىت و، بى دەمەۋەرىى] سىستى جىبەجى دەكات، ئاۋا ئەۋ كىشەيەى، كە لە ناۋ جەماۋەردا پەيدا بو، رى چارەسەر كەردنى كەۋتەۋە بەردەست جەماۋەركە خۇى، جەماۋەركەش بى چەندۈچۈن قەناعەتى پى دەكات و ۋەرى دەگرىت] كارى لەسەر دەكات.. ئىتەر ئاۋا بەردەۋام بە مەمانەى نىۋان ھەمۋانەۋە، بازىنە ھاۋبەشەكەيان ھەلدەسۈرەت..

بىرمەندەن دادەمەزىنەت، چۈن سەدان و ھەزاران كەسى پىسپۇر بەتۋانايان بۇ دەۋرۈتەۋە تەعنىيان دەكات، تا بە قەدەر قەبارەى ئامانچ] دورى رىگاۋ بەرەستەكانى خەلگيان لى كۆدەكاتەۋە، بەككە لە ئەركى سەرمكى ئەم دەزگاكانە دامەزاندنى دەزگاي ھىرخۋازى] پەرۋەردەو ئاراستەۋانە، كە بە قەدەر ژمارەى پىۋىست پىسپۇر دىنەتە بەرەم!! (نوسەر).

ھەوتەم بواری پىشتىگىرىي : پىشتىگىرىي ئوممەتە مۇسلىمانەكە

لە بەرەنگار بونەھەي دەستىرىژىي دەرەكىدا

ئەو ئوممەتەي لەسەر ھەست ۋە ناعەتەي لايەنگىرىي ۋە پىشتىگىرىي ھەق و، ھەقپەرۋەرىي پەرۋەردە بوبىت، زۆر زەھمەتە سەر بۇ ھىزى داگىر كەرى دەرەكى دانەۋىنىت، زۆر زەھمەتە دوژمنى سەرەكى بتوانىت بىتە سەرىي و، سەرۋەرىي ۋە سەرۋەتى زەوت كات! بۇ رەسەن كىرەنەھەي ئەمە، پەرۋەردەي ئىسلامى، پىۋىستە پىنج خال لە ئوممەتەكەدا بگىرتە بەر :

يەكەم : پەرۋەردە كىردنى ئوممەتەكە لەسەر كىانى سەربازىتى و خوليا بونى جىھاد :

ئاراستەي پىغەمبەر ﷺ لەم پەرۋە زۆر جىددى و پون ۋە ئاشكرايە، ئەو زاتە پىشەۋايە ﷺ ۋە مىندالان لە تەمەنى زۆر زويانەۋە لەسەر شارەزابون لە ئامىرە جەنگىەكانى ئەو سەردەمەي خۇيان و، مەشق كىردن لەسەريان ھان دەدات! ۋەكو ئەسپ سوارىي ۋە تىرئەندازەيى و بەكار ھىئانەكانى شمشىرو ھونەرەكانى جەنگ، لەگەل لەبەرچاۋ كىرتنى تەمەن و شىۋىتى و ئەندازەي خوليا بون و شەيدابونى جىھادەكە..

بىگومان دەبىت ئەو خالە ھەمىشە لەبەرچاۋ بگىرىت، كە خوليا بونى جىھاد مومارەسە كىردنى ئەو بەر نەباتەۋە، كە ئەسل ھەلگىرتنى بانگەۋازى پەيامەكەۋ پاراستىتتى، بۇيە دەبىت ھەمو ھەلسوكەۋتىكى جىھادەكە، بە پىي رىساكانى شەرىع بىت، چۈنكە جىھاد ۋەسىلەيە، نابىت ۋەسىلەكە لەسەر حسابى ئامانجى بەرنامەكە ھەلەۋ بگىرت، ھەرۋەكو لە بەندى جىھاد پەيامدا رۈنكرايەۋە، نابىت ھىچ ئەرك و ھەرمانىك و كرۈكى شەرىعەكە، كە ئامانجى دىنەكەيە پىشتىگۈي خات، چۈنكە فىكرەكە دەبى ھىزەكە ئاراستە كات، بە مانايەكى دى، ھىز و لە خىزمەت شەرىعدا، جىھاد، كە بەكار ھىئانى ھىزە

سەربازىيەكە بۇ ئەۋە دەكرىت، كە ئەمەن ۋ ئەمان ۋ ئازادى بىلەن تەۋە،
شەرىعت سەرۋەر بىت، تا دادى خواۋىستى بىچە سىپىت، ئەمەشە جىاۋازى
سەرەكى نىۋان ئىسلام ۋ شارستانىيە ئىستىعمارىيەكەى ئەمپۇى رۇزناۋا، كە
بە لاف ۋ گەزافى خۇى بىت، ئاشتى ۋ ئەمان بەسەر زەۋىدا بىلەن دەكاتەۋە، بەلام
لە راستىدا فىكرەكەى ۋا لە خىزمەت ھىزە سەربازىيەكەىدا ھىزى خۇى
دەسەپنىت ۋ باشان بە فىكرەكە بەھانەى بۇ دەھىننىتەۋە!! ھەردوگىشى بۇ
جەردەمى ۋ روتاندەنەۋەى جىھانىانە! ئەۋە ھەمو سىماۋ رەفتارى ئىستىعمار،
ئەۋە ھەمو دەستىرىزىيەكانى رۇزناۋا ۋ جەنگى جىھانى پەكەم ۋ دۈمەدا، ئەۋە
داگىرگەردى ۋلاتان ۋ تىكەدانى بە كودەتا سەربازىيەكان!! بە ھىزى سەربازىي
ۋىران دەكەن ۋ، بە فاك ۋ فىكى بىرى پوچ خىشتوخالى دراندايەتەكەى
رادەمدەن!!

**دوھم : بايەخدان بە پىشەسازى جەنگ ۋ بەرەۋپىشبردنى
زانستىيە سەربازىيەكان :**

بۇ ئەۋەى بەرەى ئىسلامى ھەمىشە ۋ پۇى سەربازىيەۋە بالادەست بىت ۋ،
تواناى بەرگىرى لە خۇى ۋ دىن ۋ بەرژەۋەندىيەكانى ھەبىت، دەبىت پىشەسازى
ئىسلامى ھەمىشە لەبەرەۋدا بىت، ۋ لەگەل ھىزى نەياراندا ھاۋكىشەى ھىز بە
پارسەنگى دروست دەبىت ۋ، دوزمەن جورئەتى ئەۋە ناكات شەپ بە ئەھلى
ئىسلام بىرۋىشەت، لە لايەكى تىرەشەۋە ھەيۋنى كەرەستەۋ نەخشەۋ پىشەسازى
جەنگى، ئەۋ ئومىدە زىاتەر دروست دەكات، كە لە ھەر رۋبەرۋ بونەۋەيكى
ئوممەت ۋ دوزمەندا سەرگەۋەن زوتر بەدەست دىت، ئەمەش ئەۋ ئاراستەيە،
كە خۋاى گەرە بە مۇسولمانانى دەگەپنىت، كە دەفەر مۇى : (وَأَعِذُوا لَهُمْ مَا

أَسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوِّهِ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَءَآخِرِينَ مِنْ
دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا

نُظْلَمُوا (الانفال/ ۶۰ ، واتە : بە ھەرچى شتېك، كە ماپەى ھېزمو لە تواناتاندا ھەپە بۇ بەھېزكردنى دەسلەتلى خۇتات و مۇسلمانان بېگرنە بەر، لە ئامادەسازىي ئەسەپ (ئامېرى گۈستەنەو دەكاندانى ناو مەيدانى جەنگ) لەوھى، كە دوژمنانى خواو دوژمنانى خۇتاتنى پى دەتۇھېنن، دوژمنانى تىرى غەپىرى ئەمانىش ھەن، كە ئېوھ ناپانناسن، خوا چاكيان دەناسىت، ئەوھش بزانن ھەرچى شتېك لە پېناوى خوادا بېەخشن، خواى گەورە پاداشتەكەپتان بۇ پۇژى دواپى ھەلدەگرېت و ستەمتان لى ناكىت..

سىيەم : دامەزراندنى مەلبەندى پىپۇرىي و تايبەتمەند :

تايبەت بە سۇراغ كردن و دىراسات و لىكۆلېنەوھى دىدو تىرپوانىنى ھەلسەقى و فېكىرو سىياسەت، رېبازو ھەلۇپست و روداوھكان، بەرژمەندى ئوممەت و ئەوانى دىكەو ھېزە كاريگەرەكانى سەر بەرژمەندىھكان، بۇ ئەوھى سىياسەت و ھەلۇپستى پارسەنگيان لەسەر وەرگىرېت، بە شىوھىھكى وا، كە پەيامى ئوممەتەكەى پى بىرەوشىتەوھ، ئەمەش داواكراوى ئەو ئايەتەپە، كە خواى گەورە دەفەرەموى : (إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَهِيدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا) ⑧ لَتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا (الفتح/ ۹۸ واتە: ئەى پېغەمبەرى خوا، ئىمە تۇمان بە پېغەمبەرىتەوھ ناردوھ، تا بېيتە شاپەت و مۇدەوان و ھۆشدر، تا ئېوھش باومر بە خواو پېغەمبەركەى بەھېنن و، پىشتى بگرن و پېزى لى بگرن وەپيانى و ئېواران سوپاس و ستايشى خواى گەورەشى لەسەر بگەن..

ھەر ئەمەش مەبەستە لەوھى، كە پېغەمبەرى خوا ﷺ لە ھەرمۇدەپەكېدا ئامازەى پېداوھ، كە ھەرمۇپەتى : (رَحِمَ اللَّهُ مَنْ حَفَظَ لِسَانَهُ، وَعَرَفَ زَمَانَهُ،

وَاسْتَقَامَتْ طَرِيقَتُهُ^۱ واتە : رەھمەتى خوا لەو كەسەى كە زمانى دەپارېزىت و، سەردەمى خۇى دەناسىت و، راستانە لەسەر پېيازى خۇى دەمىنىتەو..
پېغەمبەرى پېشەوا ﷺ روداوەكانى سەردەمى خۇى بە سى ھۆكار لىك دەدايەو : وەحى، ژىرىى، ھەست.. دواى ئەو زاتەش ﷺ كە وەحى بىراو، ئەركى سەرشانى دەزگاۋ مەلەبەندەكانى توپزىنەو بەدوداچون و لىكۆلېنەو ئەو، كە وزەى زىاتريان لە بوارەكانى ژىرىى و ھەستدا بىخەنە گەر، تا پەى بە مەبەستە شاروەكان بىكەن، كە روداوەكان لە ناواخنى خۇياندا ھەلىانگرتون، ئەگەر ئاوا نەبىن زۆر زەھمەتە سىراتىزىتەكى راست ۋ سىياسەتتىكى دانايانە دارپژن^۲..

چوارەم : دامەزراندنى دەزگاۋ دائىرەو مەلەبەندى دىراساتى سىراتىزىتى :

دەزگاى تايبەت بە نوپخووزىى و، شىوازو چۆنىەتى خۇگونجاندىن لەگەل داواكارىەكانى سەردەم و، چۆنىەتى روبەر و بونەوەى پېداوويستىەكانى..

پىنجەم : دامەزراندنى مەلەبەندو دائىرەى تايبەت بە كۆمەلگەى غەيرە مۇسولمان :

^۱ نوسەرى بەپژ نوسىویتی (المنوي : فيض القدير شرح الجامع الصغير / دار الفكر - القاهرة ۱۳۹۱ ك: ۱۹۷۲ ب ۱ ل ۲۹ ژمارە (۱۴۴۰). بەلام بۇ زياتر بېوانە (كنز العمال ب ۲ ل ۶۵۳ ژمارە (۱۸۹۴) كە لە ئىبنووعەبباسەو رىوايەتى كىردە، خوا لىى پازى بىت.

^۲ مەلەبەندەكانى بەدوداچون ۋ توپزىنەو دەزگا ئىسلامىەكانى لىكۆلېنەو، دەبى زۆر دىقەت لە كارى سىراتىزىتى پۇژئاوايىەكان لە ئەوروپاۋ ئەمىرىكا بىدن، مېژو بەلگەى زۆرى لە لاپە، كە ئەوان لە رۇژانى پې ژانى ئەندەلوس ۋ شەرى تولانى خاچپەرستان ۋ ئىستىعمارى سەردەمەو زۇريان پى لە مۇسولمانانە، رۇژانە لە ھەولى نابوت كىردنى مۇسولماناندىن، ئەمەش ئەومىە، كە لە ھەرمودەى پېغەمبەرى پېشەواۋا ناماژەى پېكراو، كە ھەرموئەتى : (أَشَدُّ النَّاسِ عَلَيْكُمْ الرُّومُ، وَإِنَّمَا هَلَكْتُمْ مَعَ السَّاعَةِ) واتە : سەختىرەن دوزمن لەسەرتان رۆمەكانن، ھاتنى رۇژى قىامت دىمانفەوتىنەت (نوسەر).. نوسەر نوسىویتی (مسند أحمد / تصنيف الساعاتي ب ۲۴ ل ۵۶ ژمارە (۱۵۸) لە (فيض القدير ۲ / ۳۶۵ پىشدا ھاتومە ئەسلىكى لە سەحىحى مۇسلىمىشدا ھەيە. والله اعلم.

ئەمەش بۇ ئەۋەدى دو ئامانچ بېتە دى :

۱ - ناسىن و شارمزابونى ئەۋ بىنەماۋ بناغانەى، كە ئەۋ كۆمەلگاپانەى لەسەر بىنات نراۋە، لە زمان و كلتورو پۇشنىبىرى ۋ نەرىتى كۆمەلەپەتتەيان، چونكە ئەمانەپە كە سىياسەتى ولاتانىان ئاراستە دەكات ورمەفتارو رەۋشت و پەپوۋەندىەكانى خۇيانى لەسەر بىنا دەكەن.. قورئانى پىرۇز لە زۇر ئاپەتدا ئاراستەى ئوممەتە موسولمانەكە بۇ ئەۋە دەكات، كە بىرۇن دىراسەى ژىرىى و بىرى (ۋىست) ۋ (پالئەر) ى غەپرە موسولمانەكان بكەن، تا بېتە ھۆكارى پىشېردى زانستىەكانى سىياسەتى ئىسلامى و زانستىەكانى كۆمەلئاسىى ئىسلامى و زانستىەكانى مرقۇئناسىى ئىسلامى (ئىنترۇپۇلۇجىا)، ھەرومەھا ئەۋ زانستىانەى دىكە، كە پىداۋىستى سەردەم دىمانخوازىت، تا پىئاسەۋ بوۋارو رىساكانىان پون بىكرىتەۋە، چونكە زۇر زەحمەتە بى بايەخ دان بە زانست ھىچ لايەن ۋ بوۋارىكى پىشتىگرىى - لەۋانەى باسماۋ كىردن - بېتە دى.

۲ - دارىشتنەۋەپەكى نوپى بىنەماۋ پەپوۋەندى دەرەكى ئوممەتى موسولمان، لەگەل ولات و كۆمەلگە غەپرە موسولمانەكاندا، تا وریاۋ ئاسان و بەسود ئەۋ بوۋارو مەپدانانە دىارى بىكرىت، كە ئوممەت ۋ دەسەلاتە سىياسىەكەى دىموانىت دۇستاپەتتەيان تىدا بىكرىت و، پابەند بىت بەسنورو بىنانى ھاۋكارىى ۋ ھارىكارىى نىۋان ھەردولا..

.....***.....

بەندى نۆيەم

توخمى شەشەم : سەرپەشتىياريى

بەشى يەكەم

ماناي سەرپەرشتياريىتى

بەشى دوهم

پلەكانى سەرپەرشتياريىتى ئيماندارانە

بەشى سىيەم

پلەكانى سەرپەرشتياريىتى غەيرە مۇسلمان

به ندی نویهه

توخمی شه شهه : سهرپه رشتیاریتی

(الولاية و الولاء)

سهرپه رشتیاریتی بوخته ی به رههه و رهنجی ناویته بون قول و قالبونه وهیی نوممه ته که ی له توخمه کانی پیکهاتنیدا (واته توخمه کانی باور، هیجرمت، جیهاد، دالدهدان، پشتگیری) دمرکه وتنی سهرپه رشتیاریتی له رففتارو رهوشتی تاک و کوی نوممه ته که دا نهوه دسه لینیته، که نهو توخمه کانی سهرهوه، به راستی له نوممه تیکی زیندودا چه سپاون و، کاریگهریتی خوئیانیان سه لاندوه، نهوهش نه نجام و داواکراوی ئایه ته که یه، که له دوا ریزبه ندیی پیکهاته کان باس لهو سهرپه رشتیاریتی دهکات و دمه رموئ : (إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ ءَاوُوا وَنَصَرُوا أُولَٰئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بَعْضٍ) الانفال / ۷۲ واته : به راستی نهوانه ی، که باورپان هیناوهو کوچیان کردوهو له پیناوی خوادا به گیان و سامانیانه وه جیهادیان کردوه، ههرومه ها نهوانه ی، که پیشوازییان له کوچکه رهکان کردو (چون به دمنگیانه وهو) له مال و حالی خوئیاندا جییان بو سازدان و دالدهیان دان و، پشتیوانیان لی کردن و سهریان خستن، ئا نهوانه سهرپه رشتیاریتی پشتیوانی یه کترن..

بەشى يەكەم

ماناي سەرپەرشتىيائىتى (الولاية)

سەرپەرشتىيائىتى (الولاية) زاراۋىيەكى ئىسلامى رەسەنەو لەدەميان شوپنى قورئان و فەرمودەدا ھاتو، كە ماناي سەرپەرشتىكردنى كاروبارى ھەمو كەسانىكى تىرى غەپىرى خۆتە. الولي : ھەمو تاكىكى ئوممەتى مۇسلمانە، كە بە پىنى شەرىعەتى خوا، لە بوارەكانى باۋەرپو ھىجرەتو جىھادو دائىدەدان ۋ پىشتىگىرىدا، سەرپەرشتى ئىندامانىكى دىكەى ئوممەتەكە دەكات.. سەرپەرشتىيائىتى زاراۋىيەكى كۆمەلەپەتە، ئەو دەگەپنىت، كە تاكى مۇسلمان ۋەلانى خۆى دەماتە بىرۋاۋەرپەكەى خۆى، كە لە پەيامەكەيدا رۈن كراۋەتەو ۋ لە خىزمەتى ئەودا دەپىت، نەك لە خىزمەتى بەرژەۋەندى خۆى ۋ خولانەو بە دەۋرى خۆيدا. ئەم مۇسولمانە خاۋەن ۋەلانى، لەگەل مۇسلمانە ھاۋىرەكانى خۆيدا، كە ھەمويان ۋەلانىيان بۇ پەيامەكەيانە، پىكەو دەپنە ۋەزى بەگەر خراۋ بۇ چەسپاندنى پەيامەكەيان، كە لە توخمەكانى (باۋەرپو ھىجرەت و جىھادو دائىدەدان ۋ پىشتىگىرى) دا دەرەكەۋىت.. كەۋابو سەرپەرشتىيائىتى بىرىتە لەو گىيان ۋ ھەستى بەرپرسىتەى لە ناخى تاكەكانى ئوممەتى مۇسلماندا رەگ دادەكوتى، تا رەفتارو پەيۋەندىەكان ۋ پىداۋىستىيان بەو، رۇخى مەسئولىتە ئاراستە كات، تا ھەمو تاكەكان ئەو بە نەركى سەرشانى خۇيان بزانن، كە ۋەكو تاك، يان ۋەكو دەزگاۋ دائىرەكانى كۆمەلگە، يان ۋەكو دەسلەتسى سىياسى ھەمويان لە ھەمو بۋارپكى ئاراستەۋانى فىكرو سىياسەت و كۆمەلەپەتى و داۋەرىي و فىرخوازىي و رۇشنىبرىي و جەنگ و ئاشتى و ئەمن و ئەمان و ئابورى و بەرھەم ھىنان ۋ بازرگانى و چاندن ۋ پىشەسازىي دا بەو گىيانى مەسئولىتەۋ ھاۋكارى يەكتر بكن و كارئاسانى بۇ دائىرە دەزگاكانى يەكترى بكن.

لەم زاراۋە سەرەمكىەۋە دىيان زاراۋە دىكە داتاشراۋە، ۋەكۈ (اولي الامر) و(الولاية واته : والى بەرپىرسى ھەرىمەكانى دارالاسلام). ئەۋ كەسە پىياۋچاكانەى زانىۋىانەۋ تۋانىۋىانە، ئەم سەرپەرشتىيارىتتە بە گۈپرەى شەرىعەتى خوا، لە خۇيان ۋ ئوممەتەكەياندا بەيئەنە دى پىيان وتراۋە : (ئەۋلىيەى خوا، ۋەكۈ ۋەلىيە)؛ چونكە ھەمۇ ھەئسوكەۋتېكىيان يارمەتيدان ۋ بە ھاناچونى خەلگەۋە بوۋە، پىشكى نەفسى خۇيان خىستۋتە پاش پىداۋىستى خەلگى ۋ، ئەۋمىندە بۇ خوا سولخاۋن، كە ھەمۇ خەزو ئارمىزۋەكانى دنيا نەيانتۋانىۋە بۇ خۇيانىيان كەمەندىكىش كەن، ئىدى گەيشتونەتە پەلى ۋەلىيەتى؛ جا بەم مانايەيە، كە ھەر كەس لە ھەر بۋارىكى سىياسەت ۋ كۆمەلەيەتى ۋ ئابورى، يان ئاراستەۋ فېرخۋازىي، يان جىھادۋ ئەمان ۋ جەنگۋ ئاشتىدا لەكاردا بو، مادام لەۋ ئاستەى بەرپىرسىتى ۋ خىزمەتكارىتى پەيامەكەى خۋادا بو ئەۋە ۋەلى خۋايە.. لەم روانگەۋەيە، كە سەيدنا ئەبۇبەكرى سىدىق ۋ عومەرى كۆرى خەتتاب لە سىياسەتدا ۋەلى خوا بون، سەيدنا خالىدى كۆرى ۋەلىد لە لايەنى سەربازىدا ۋەلى خوا بو، سەيدنا مەغازى كۆرى جەبەل لە لايەنى پەرومردەۋ فېرخۋازىيدا، ۋەلى خوا بو، سەيدنا عوسمانى كۆرى عەففان ۋ سەيدنا عبدالرحمانى كۆرى عەۋف لە لايەنى بازىرگانىدا ۋەلى خوا بو، يەككى تر لە چاندن ۋ بەرھەمەيئەنى كىشتوكالدا ۋەلى خوا بو، يەككى دىكە لە پىشەسازىيدا ۋەلى خوا بو، يەككى دىكە لە پۇلىسىدا بو ۋ بە ۋەلى خوا، يەكى دىكە لە كاروبارى ئىدارىيدا، ئىتر ئاۋا ھەر يەكەيان لەۋ بۋارەى، كە تىيدا كەۋتۋەۋ خىزمەتى ئوممەتەكە بۋوب بە ۋەلى خوا، چونكە بە پىي شەرىى خوا رەفتارى دىكرود، بە تەقۋاۋە سۋورى فەرمان ۋ بەرھەئىستىەكانى شەرىى دىپاراست..

پېۋىستە ئېردە دو خال دەسنىشان بىكەين :

يەكەم : ئەو شىۋانەي، كە لە پەرۋەردەو ئاراستەي ئىسلامىدا
بەسەر ئەم زاراۋەيدە ھاتوھ :

ماناكەي لە واتا كۆمەلەيەتەكەيەو، كە بە ماناي ۋەلى خوا، گۇراۋە بۇ
دەروېشىتى و ساۋىلكەيى و شىتەلۈكەيى و گىلىي! بۇ سۇڧىگەرېتى گۆشەگىرىي
خەلۋەتكەي چۆلەۋانى! بۇ ھەست مردويى و خۇ لە ۋاقىع گىل كردن، بۇ بى
دەسلەتتى و ۋاز لە دنيا ھىنان! بۇ زەلىلى و خۇ مت كردنى ژېردەستى دوژمنان،
بۇ چلكنى و كولكنى و پىسوپۇخلى! سەربارى ئەم جۆرە ژيانە مشەخۇرىەش،
دەبىنىت كابراي وشكە سۇڧى، كە لە خەلۋەتگاكەيدا بەلادا دىت و دەمرىت،
شۋىنەكەي دەبىتە مەرھەدو گومەزى بەدەۋردا دروست دەكرىت و، دەبىتە
بتگاىەكى جاھىلىيى و قوربانى لى سەر دەمېرىت و، سادەو ساۋىلكەي دىكەي
مەزلۇم و بى دەرمەتان، كە پۇل پۇل دىنە تەۋافى ۋ ھاناي بۇ دىنن، تا سوديان
پى بگەيىنن، يان زىانيان لى دور خاتەۋە! دەسلەتدارانى ستەمكارو لارپش
ئەمە بە ھەلى زىپىن دەزانن، بۇيە مەرھەدەكان دەكەنە مايەي بىرخەساندىنى
جەماۋەرمەكە! ئەۋى لە دۋاي ئەم شىۋاندىن و گۇرپىن و ئىنجىرافەۋە بو، بىرو
ژىرىيەكى وردەكارى مەكربازى پىر فاك ۋ فىك بو، چ لەۋانەي لەسەر دەسلەتتى
زەۋت كراۋ بون، چ لەۋانەي لە خزمەتى ئەۋانەدا بون، كە ئىنجىرافەكە لە
قازانجى ھەردولايان بو! چۈنكە بەۋ ئىنجىرافە تۋانىيان جەۋھەرى دىنەكە لە
دىدو بۇچۈنى خەلگەكەدا بگۇرپن، ۋ پلەۋ پاىەي خۇيان ھەروا سەلامەت
بمىنىت! دەيانزانى بە چاك تىگەيشتن لە ئىسلامە رەسەنەكە بو، كە ھەمو
ئىمتىيازاتىكى سىياسى و كۆمەلەيەتى لەمان سەندرا بۇيە، كە لە بازدانىكى
فېلاۋىدا دەسلەتەكە كەۋتە دەستيان، ۋايان بە بەرژمەند زانى، كە ناۋەرۋكى
دىنەكە لە خەلگەكە بشارىتەۋە، بۇيە رەۋاجيان بەۋ ئىنجىرافەدا، كە ئەۋ
كەسەي ۋازى لە سىياسەت و مەملەنى و دنياخۋازىي ھىنابىت و، ھەقى كەسى

نەبىت ۋە ھەر خەرىكى خىلپەرىستى بىت ۋە، ھۆشى ھەر لە سزاۋ ئەشكەنجەى دۆزەخ بىت، دەبىتە ۋەلى خوا.. ئاۋا بە رۇشنىرىيەكى سەقەت ۋە لادانىكى زەق لە زاراۋە شەرىعەكان، ئەۋ چەمكە قەلئەيان ھىنايە جىي ئەۋ چەمكە خىۋاۋىستىيە رەسەنە! نەبىنىت لەۋ كاتەۋە، تا ئىستا دەسەلەتداران بايەخ بە مەرقەدو مەزارو نىزىرگاكان دەدەن، تا خەلگەكە لارى كەن! مەقرىزى، كە مېژونوسىكى گەۋرەى ئىسلامە، باس لەۋە دەكات، كە چۆن سولتەنەكانى مەمالىك تەرىقەتى دەرۋىشى ۋە سۆفىتىيان لە مىسردا ھان دەداۋ، بايەخيان بە گومەزو تەلارى سەر گۆرەكان ۋە پازاندەۋەى دەدا.. ھەمو ھەلۋىستو نوسىنەكانى ئىبنوتەھىمىيە رەھمەتى خىۋاى لى بىت لە سەردەمى خۇيدا، دۇى ئەم لادان ۋە سىياسەتە چەۋتە بو، كە بە زۆردارىي لەسەرى دامەزراۋا! دەسەلەتى ھىزە ئىستىعمارىيەكان، كە لە ۋلاتى مۇسلماناندا خۇيان قايم كەرد، ھەرومەھا ھەمو ھىكۈمەتەكانى پاشكەۋتەى ئەۋانىش بايەخى زۆريان بەم ئىنجىرافە داۋ، بەرژەۋەندى خۇيانىيان بەكار ھىنايەۋەۋە ياساى پاراستىيان بۇ دەرشتەن، ئەۋ لادانە نامۇيانەش، كە ئىستا لە دىدو رەقتارى تەرىقەتى سۆفىگەرپىتەكانى ئەفرىقاۋ ھىندىستاندا دەبىنىن، ھەموى ئاسەۋارى ئەۋ لادانەۋە جوان ۋىناكەردى ئەۋ سەردەمەيە..

دوھم : پەلى سەرىپەرىشتىيارىتى لە رىزبەندى ۋەلە ۋە پىۋىستىي كۆمەلگەكانى سەردەمەدا :

سەرىپەرىشتىيارىتى (بە چەمكى رەسەنى ئىسلامەكە خۇى) لەگەل ھەنگاۋەكانى گۆرەنكارىي كۆمەلگەكاندا پىي ھەلئىناۋەتەۋەۋە گۆراۋە، ئەۋ كاتەى كۆمەلگەى مەۋقايەتى، كۆمەلگەيەكى بچوكى خانەۋادەىي بەرەبابى بو، ۋەلەنەكەش ھەر بۇ باپىرە گەۋرەكە بو. كە كۆمەلگەكان گەۋرەتر بون ۋە بون بە تىرو ھۆزو عەشىرەت، ۋەلەنەكە بۇ سەرۋك عەشىرەتەكە بو. كە كۆمەلگەكان

گەۋرەتر بون ۱ بون بە نەتەۋە، ۋەلەنەكەش بو بە ھەستىكى نەتەۋەمىي. كە سنورى ۋەلاتان نەماۋ رۇشنىرىيى و كىلتورەكان تىكەل بون، ئىسلام ھات، بۇ ئەۋەى بازىنەى ئىسلامەكە جىگەى ھەمو مۇۋاپىقەتى تىدا بېيتەۋە، تاكى ھەمو گەلەك ھەست بە ئىنتىماى خۇى بىكات تىيدا، ئىسلام ۋەلەنەكەى دا بە پەيامەكەۋ، ۋەلە بۇ پەيامى ئىسلام بوۋ پەيوەستى نىۋان تاك ۱ كۇى گەلان..

جىي خۇيەتى ئەم ئىعتىرافەش لە بازىنەى رەخنەۋ رەخنە لەخۇ گرتەماندا تۆماركەين، كە لە نەۋەى ياۋەرانى پىغەمبەرى خۋادا ﷺ پەيوەستى ۋەلەنەكە لە جۋانترىن شىۋەيدا بەرجەستە بوبو، ئەۋ بەرپىزانە ھەرجى ھەيانبو، لە مالۋ سامان و گيان، لە پىناۋى خۋاى گەۋرەۋ بۇ رىزگاركردىنى كۆمەلگەى مۇۋاپىقەتى بەخشىيان، بۇ ئەۋەى خەلكى لە زولم و ستەم قوتاركەن و بىانەپىننە ژىر ساپەى دادى ئىسلام، تا لە تەنگ و تارىكى دىنيا رىزگارىان كەن ۱ بىانەپىننە بەر روناكى دىناۋ قىامەت.. بەلام نەۋەكانى دۋاى ئەۋان بە داخەۋە پاشگەزبونەۋە، گەپانەۋە سەر دىدو نەرىتى جاھىلىيەت و، ۋەلەنى تىرەۋ ھۇزو عەشیرەتگەرەپتى و، دۋاترىش ۋەلەنەىان دا بە ھەستى نەتەۋاىەتى عروبى و شعوبى، دۋاترىش كەۋتنە ۋەلەنى ناۋچەگەرەپتى! ئىنجا ۋەلەنى بەرەباب و تاپەفە! بۇيە دىمىنىت مۇۋافەكانى ۋەلاتى مۇسلىمانان، ھەرىەكەۋ روى لە لايەكە! ھەرىەكە ۋەلەنى بە لايەك داۋە! بە دەگمەن دىمىنىت ۋەلەنى دابىتەۋە بە ئوممەتى مۇسلىمان!!

بەشى دۈم

پلەكانى سەرپەرشتىيىتى ئيماندارانە

وہلاء لہ قورئان و فەرمودمدا چەندىن پلەى جىاوازيان ھەيە :

پلەى يەكەم: سەرپەرشتىيىتى خۋاى گەورە بۇ مۇسۇلمانان:

ئەمە لہ زۇر ئايەتى قورئاندا باس كراوہ، بۇ نمونە : (اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ يُخْرِجُهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ) البقرة/ ۲۵۷ واتە : خۋاى گەورە سەرپەرشتىيىرى مۇسۇلمانانە، ئەو لہ تارىكايىيەكانەوہ بۇ روناكيەكەيان دەھىئىتى، بەلام ئەو كەسانەى، كە باومەريان نەھىئاوہ، ئەوانە تاغوت سەرپەرشتىيىرىانە، كە ۛ روناكيەكەوہ بەرمو تارىكيەكان دەبەن، ئەوانە دانىشتۋانى دۆزەخن و بە نەمرىش تىيدا دەمىننەوہ..

خۋاى گەومر كاروبارى مۇسۇلمانان دەخاتە دەستى پىرۋزى خۋىيەوہ، ھەر ۛ سەرەتاوہ لہ لادان ۛ ھەلدېرەكانى كوفر قوتاريان دەكات، ۛ دىدى لىل و بەرنامە نارەواو تولەپىوہ، لەو تارىكستانى گومپرايى ۛ وىليەوہ دەستيان دەگرىت و، بە مېھرىبانى خۋى، بە كارزانى خۋى بە پىيازى دىنى خۋى، بەرمو ھىدايەتى نورى خۋيان دەھىئىتى، ۛ بەرامبەرىشدا مۇسۇلمانان، كە خۋايان خۇشەدوئىت بۇ سوپاسگوزارىيى خۋاى گەورە دەپپەرىستن، زياتر بە شەرىعەتەكەيەوہ پابەند دەبن، بانگەوازەكەى بلاودەكەنەوہو لہ پىئاوۋ

مالیان جیہاد دہکےن!

کھس ناتوانیت بیٽه سهرپه رشتياريان!

ئامازەي پيکراوهو، مژدهي پيدراوهو جهختي ليکراوهتهوه.

موسلمانان :

سەرپەرشتیاری مۆسڵمانانە..

۔ (الَّذِي أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ) الاحزاب/۶ واتە : پېغەمبەر ﷺ ۋە

خودى مۇسلىمانان خۇيان شايانترە سەرپەرشتىارىيان بېت!

سەيرى ئەم سەرپەرشتىارىيەتى، كە خۇاي گەورە ئاوا مەتجى دەكات، ئەم پېغەمبەرە پېشەوايە ﷺ ۋە مۇسولمانان خۇيان شايانترە بېيىتە سەرپەرشتىار!! ۋە خۇيان بەسۆزترە دىسۆزترە! ۋە خۇيان زياتر سورە لەسەر رېنمايى ۋە پارسەنگىيان، لەسەر سەرپەرزى دنياۋ قىامەت ۋە بەرژەۋەندىيان! بۆجى سەرپەرشتىارىيى ئەم پېغەمبەرە ﷺ ئەۋەندە جى بايەخى خۇاي گەورەيە كە ئاوا مەتجى دەكات؟! چۈنكە پېشەوايەكى خەمخۆرەۋ ھۆشى لاي پەرۋەردەكردن ۋە ئاراستەۋ رېنىشاندا، تا شوپىنكەۋتوانى ۋە پېيگەن، شايانى ئەۋە بن پەيامى خۇايى ھەلگەرن! تا خۇاي خاۋەنپان لىيان رازى بېت! بۆيە ۋە بەرامبەرىشدا ئەۋ مۇسلىمانانەكەۋان ۋە ژېر سەرپەرشتىارىيى ئەۋ پېغەمبەرە پېشەوايەۋە ﷺ، دەبى باۋمى تەۋاۋىيان پېي ھېنابىت ۋە شوپىنى كەۋتبىن ۋە دالدىيان دابىت ۋە، بە ھەم ماناى وشە پىشتىگىرىيان لى كىردىت..

پەلەى سىيەم : سەرپەرشتىارىيى مۇسلىمانان بۇ يەكتىرى :

ئەمەش ۋە چەندىن ئايەتى ھورئاندا ئامازەى پىكرەۋە، ۋەكو : (وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ) التوبة / ۷۱ واتە : مۇسولمانان - ئۇن ۋە پىۋايان - ۋە ناۋ خۇياندا سەرپەرشتىارى يەكتىر.

مۇسلىمانان سەرپەرشتىارىيى يەكتىر، چۈنكە بە ھاناي يەكتىرىيەۋە دىن، ئەمان دەدەنە يەكتىرى، دالدى يەكتىرى دەدەن، ۋە ھەم بۋارەكانى زياندا پىشتىگىرىي يەكتىرى لەسەر خېر دەكەن ۋە، بە تەنگ يەكتىرىيەۋە دىن، ھەر ۋە پىكەپىنانى خېرانەۋە بۇ دراۋسىيەتى كۆلان ۋە گەرەك، بۇ خىزمايەتى، بۇ خۇنامادەكردن ۋە جىھاد.. بۇ مشۋرەۋاردنى نىشتەجىيانى مەئۋاكەيان، كە

لەگەلئاندا دەژىن، بۇ بەخەممەوبونى ھەمو كۆمەلگەى مۇۋفائەتى.. لەم چالاكىانەۋە، لەم كارو كارتىكرەنەۋە لەم جۆرە رەفتارو چالاكىە پەسەندەى رۇۋانە دەبىنرېن، سەرپەرشتىارىتتى دېتە دى.. بەرپرسى كۆمەلگەى ئاۋا، بى ئەۋەى خۇى بىيەۋىت خەلگى ۋەلانى دەدەنى ۋ، دەيكەنە سەرپەرشتىارى خۇيان، ئەۋە باۋك يان ھەر سەرپەرشتىارىكى دىكە لە خىزانەكاندا، ئەۋە موختارى گەرەك ۋ زاناي شار، ئەۋە كاربەدەست ۋ والى ھەرېم، تا دەگاتە ۋەزىران ۋ خەلىفە، ھەمو كاربەدەستىك كارەكەى بچوك بېت، يان گەۋرە، دەبىنيت خەلگەكە خۇيان دەپھېننە پېشەۋە دەپبەنە سەر تەختى كارا

پەلى چۈارەم : سەرپەرشتىارىتتى خزمى مۇسۇلمان :

ئامازە بەمەپە، كە خۋاي گەۋرە دەفەرەمۇى ۋ (وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ) الاحزاب/ ۶ واتە: بە پېى پەيامى خۋا، ئەۋ مۇسۇلمانە موھاجىرانەى خزمانى مۇسۇلمانيان لېۋە نزىكە، شايانترن بېنە سەرپەرشتىارى يەكترى..

خزمانى ئەندام لە ئوممەتى مۇسۇلماندا دەبنەۋە بە سەرپەرشتىارى يەكترى، چۈنكە سەرپەرشتىارىتتىيە ئەسلەكەى خۇيان، كە لەسەر بىنچىنەى ۋەلە بۇ پەيامەكەى خۋا دامەزراۋە، بەۋ خزمایەتتە، ھىچ زىيانىكى پى ناكات، لەبەر ئەۋمىيە دەبىنيت خزمایەتى لە ئىسلامدا پەيۋەندىيەكى بەرپەزەۋ، نەك ھەر ھاندراۋە، بەلگو ھەرۋەشەى خۋايى لەۋ كەسە كراۋە، كە خزمایەتى بەردەۋام ناكات ۋ پەيۋەندىيەكەى دەپسېنىت..

سەرچاۋەكانى پەرۋەردەۋ ئاراستەى ئىسلامى، كە قورئان ۋ سۈننەتن وردەكارى زۇرى ئەۋ سەرپەرشتىارىتتى (الولاء ۋ الولایة) دەخەنە بەردەست، كە لەۋ چۈار پەلەپەدا دەردەكەۋن، كە باسكران، كە ھەمو رەفتارو لاپەنەكانى ژيانى تاك ۋ كۆى ئوممەتە مۇسۇلمانەكە دەرگەۋە. بەرھەمى سەرپەرشتىارىتتى

خوۋا ئىرراۋانى (ۋەلاندان بە خوۋا پېغەمبەرانى خوا سەلامى خۇپان لى بېت) لە دىاردەو رەفتارى پارسەنگى خۇشەۋىستى و دىسۆزى ۋ چاكەخۋازى و سەرپاستىدا دەرەكەۋىت، بەرھەمى سەرپەرشتىارىتى مۇسۇلمانان لە ناو خۇپاندا بىرىتە لە براپەتى ۋ بە ھاناۋە چۈنى يەكترۈ پلەكانى (ايتار) لە پىشتر دانانى بەرژەۋەندى براكانى تر پىش بەرژەۋەندى خۇت، بەرھەمى سەرپەرشتىارىتى خىزماپەتى لە سۆزۈ بەزمى ۋ ھاتۇچۇۋ بەشدارى شىن و شادى يەكترىدا دەرەكەۋىت..

ئاۋا ھەر ھەمۇ پىنج تۇخمەكانى پىكھاتەى ئوممەت (باۋمرو ھىجرەت ۋ جىھادۋ دالەمدان و پىشگرى) دەرەكەۋىت و لە ۋاقىيىكى زىندۋى ھەست پىكراۋى كۆمەلەپەتى مۇۋاپپەقىيەتدا بەرجەستە دەپىت، كە ناۋى ئوممەتى مۇسۇلمانە..

پەرۋەردەۋ ئاراستەى ئىسلامى، دەپىت مەسئۇلىيەتى ئەۋە بىخاتەۋە سەرشان، كە بەرنامەى خۇپىندىن و شىۋەى ئاراستە كىردن ۋ پىگەياندىنى ئىستى مۇسۇلمانان بگۇرپىت، تا بىتەۋە ئەۋ ئاستەى، كە تواناى پەرۋەردەۋ ئاراستە رەسەنەكەى ئىسلامى دەپىت.. دەپىت چالاكى نوئ ۋ دىزگاۋ دائىرەى نوئ بۇ ئەم پلە پلانەى سەرپەرشتىارىتى دامەزىنپەتەۋە، ۋ ھەر تاكەۋ بە گۇپرىدى تواناۋ شۇپن و كاتى ھەبۈنى خۇى بەۋ سەرپەرشتىارىتىيە گەشە بىكات و تاك ۋ كۆى مۇسۇلمان مۇمارسەى بىكەن، تا نەۋنەى ئوممەتە مۇسۇلمانەكە دەخەنەۋە بەردەستى مۇۋاپپەقىيەتى..

بەشى سىيەم

پەلەكانى سەرپەرشتىيائىتى غەيرە موسولمان

ئەو كەسانەى، كە لە كۆمەلگەى ئوممەتە موسولمانەكەدا نىن و، پەپووستى سەرپەرشتىيائىتى عەقىدەو ئوممەتەكە نايانگريتهود، لەو بەردەو لەسەر چەندىن سەرپەرشتىيائىتى ناپەوا گۆش دەكرين، كە لە خەلك بانگ كردن بۆ بانگەوازى ناھەقى و پشتگيرى و سەرخستى باتلدا دەرەكەويت، ئەم سەرپەرشتىيائىتى ناھەقىە دو پەلەيە :

پەلەى يەكەم: سەرپەرشتىيائىتى شەيتان بۆ كافران و دوپوان و ياخيوان :

شەيتان بەرپرسىتى گومرا كردن ۋ ئاراستەى خوارو ناپەواو ھاندانى كافرو دوپو تاوانباران لەسەر باتل ۋ ناپەواى دەگريته دەست، واين پرى نیشان دەدات، كە ھەميشە سەرپىچى ھەرمانى خوا بكەن و توخنى رى راستى پىغەمبەران سەلامى خويان لى بيت نەكەونەود! ئەمەيە كە خواى گەورە لە چەندىن ئايەتدا باسى ھەرموہ :

- (فَرَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَلَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمْ الْيَوْمَ وَهُمْ عَذَابُ أَلِيمٍ) النحل/ ۶۳ واتە:

شەيتان كاروكر دەموەكانى بۆ رازاندبونەودو لای جوانكردبون، چونكە شەيتان ئەمرو سەرپەرشتىيارانە! ئەوانە سزای بەژانيان بەنسيب دەييت.

۱. (إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ) الاعراف/۲۷ واته: نِیمه شهیتانه کاهمان کردوه به سهرپهرشتیارانی نهو کهسانهی، که باومرپیان به پهیامی خوا نههیناوه..

وا چاگه لیږدا ناماژیه که بهو بهکین، که هندیک کهس هم زارودی (شهیتان) ■ لارو ویرانه بهکاردهینن، وای لی هاتوه موسوئمان بو نهودی تۆمهتباری نهکهن بهودی باودری به نهفسانه ههیه! خهریکه موسوئمانی ناسای له واقعی حالیدا وای لی بیت، ههئوئستیکی واقعی ههست پیکراوی له شهیتان و فاک و فیکهکانی پی نهگیریت! وای لی هاتوه کابرای موسوئمان، که موناقهشهی شهیتان و کارهکانی دهکات، ئیحراج دهبیت! نهبادا پیی بلین تۆ باودرت به شیرکی نهفسانهگهریی و شیرکییاتی ههیهو بیرکردنهومت خهیاڵویه!!

قورئان و فهرموده، که باس له زاراوهی (شهیتان) دهکهن، به واتای (لادمرو ویلی به ئه نهقهست و سوربو له سهر گومرایی) به کاری دههین^۱.

شەيتان لە بەکارھێنانى قورئان ، ڤەرمودەدا بە دو جۆرە :

- جوړی يه کهم : شهيتانی نه جندان ا نهو شهيتانه شارراوميه، که له لايمن مروفي ناساييه وه نابينريت.. قورئان که باس له م شهيتانه دهکات لهو لايه نه وه باسی دمفه رموي، که نهو يش پيکه اته يه کی نه م بونه يه و، هه بونی هه يه و له که ل مروفا رهمتار دهکات، واشی وده سف دهکات، که لاوازه و هه مو فاک و فيکيک و ته گبريکی ساويلکانه يه و دمه قه تي موسولمانی پاک و سه رپاست نايه ت، زورتريش خه ريکی ناراسته ی قه و مه که ی خو يه تي..

جۆری دودم - مروّقی شهیتانی : ئەمیان ئەو مروّقییه، که رۆڵی ئەو شهیتانه له گومرا کردن و لادان و خراپه‌کارییدا ده‌بینیت! که (لادەرو وێڵی به

^۱ الطبري : التفسير ب ۱ ل ۴۹، ابن كثير : التفسير ب ۱ ل ۴۵ له تفسیری نایهتی ۱۵ ی سوږمتی بهقه، مدا

ئەنقەست و سۈرۈپ لى سەر گومپرايى) سىماو سىفاتىتى، كە ھەمىشە وا لە بىرى ئەوودا، كە چۆن دىدى ئەو خەلكە لىل كات، گومان داپىزىت، كارو كىردەۋى پىياۋچاكان پوچەل كاتەۋە! وا لە بەرنامەى ئەوودا چۆن نەھىلىت ئەو خەلكە كارىكى شارسىتائىتى چاكيان لەدەست بىت.. ئەم مەۋقە شەيتانە ھەمو زىيانى خۇى بۇ ئەو تەرخان كىردە، كە پىژەى زىياترى خەلكى بەرەو ھىكرە و پىرانكارىيە شەپخۈۋازىيەكەى خۇى پاكىشەت! ئەم شەپخۈۋازە ئاراستەى شوپن كەۋتەۋەكانى دەكات، كە بىرۆن مۇسولمانان بە گشتى و داعىيە چاكەخۈۋازەكانىان بە جەنگۈجىدالى شەپمەقسەۋە خەرىك كەن : (وَإِنَّ الشَّيْطَانَ لِرُوحِكَ إِنَّ أُولَٰئِهِمْ لَيَجِدُوكُمْ) الانعام/۱۲۱ واتە : شەيتانەكان بە گوئى سەرپەرشتىكرائوانى خۇياندا دەچىپىنن (فەرمانىان پى دەكەن) كە شەپمەقسەتان لەگەلدا بىكەن..

تەبەرى لە تەفسىرى ئەم ئايەتەدا دەلىل كە ئەۋانەى ئاۋا بە گوئى سەرپەرشتىكرائوانى خۇياندا دەچىپاند، كە بىرۆن شەپمەقسە لەگەل مۇسولماناندا بىكەن، فارسە مەجۈسەكان بون! سەرپەرشتىكراۋەكانىشيان مۇشرىكانى عەرب بون.. تەبەرى دەلىل ^۱ : ئەو شەيتانانەى لەم ئايەتەدا ئامازەيان بۇ كراۋە، شەيتانە ئاگرپەرستەكانى ۋلاتى فارسە، كە ئاراستەى مۇشرىكە عەربەكانىان دەكرد، فارسەكان قاسىدىيان نارد بۇ لى سەرانى مۇشرىكانى قورمىش، كە بىرۆن لى سەر گۆشتى مردارەۋەبو موناھەشەى دىنەكە لەگەل محمد ﷺ و پاۋمرانىدا بىكەن، جا ئەۋان بە مردارەۋەبويان دەۋت : ئەۋەى، كە خوا كۆشتۈپتى! بە قورمىشەكانىان دەۋت : بە محمد ﷺ و پاۋمرانى بلىن : ئەۋەى خوا كۆشتۈپتى بە مردارەۋەبو ھەرامى دىزان، كەچى ئەۋەى، كە خۇتان كۆشتۈتەنە بە ھەلال دىزان؟! ئىدى ئەۋانەش ھاتنە خىزمەت پىغەمبەر ﷺ و پىرسىان : پىمان بلى ئەۋ بەرخەى گىيانى دەرچەۋ، كى مراندۈپتى؟! ئەۋەش ﷺ فەرمۈى : خۋاى

^۱ الطبري : التفسير ب ۸ ل ۱۶ - ۱۷.

گەرە مراندویتی، وتیان : ئى لاقى ئەۋەش لىدەمدىت گە ئەۋەى خوا مراندویتی
 ھەرامەو ئەۋەى خۆت ۋ ياورانت مراندوتانە ھەلە؟ ئەو كاتە ئەو ئايەتە
 ھاتە خوارمەو گە دەھەرمۇئ : (وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ
 يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا) الانعام / ۱۱۲ واتە: ھەر بەو شىۋەيەش بۇ
 ھەر پېغەمبەرئىك دوزمىنىكىمان لە شەيتانەكانى مروھ ۋ جنۇگە ديارىكردەو، گە
 ئاراستەى يەكترى دەكەن و قەسەى لوس ۋ چەۋاشەكارىى و ھەرالىى دېن ۋ
 دەبەن..

ئەم ئامازمىيەى تەبەرى بە بۇنەى ھاتنە خوارمەو ئايەتەگە، ئەۋە
 دەسەلىنىت گە دياردەى ھەبون و مەملانىى شەيتانانى مروھ بەشەكە لە
 دەبەرى پراچونەكەى ئەھلى ئىسلام، لە كۆنەۋە، تا ئىستا، دەشەت ئامازمىيەكىش
 بىت بۇ ئىستىعمارو ھاوبىرانىان، گە جۇرەھا گومانىان دەربارەى ئىسلام بىلاو
 دەكردەۋە، گە پەشتى دۆستەكانىان (بەكرىگىراۋانى خۇيان) دەكرت! ئەۋانەى
 ئەم گومانانە دەرھەق ئىسلام بىلاو دەكەنەۋە، كۆن ۋ نوپن.. ھەرمەى كۆن ۋ
 نوئ بەردەۋام لە شەيتانە دەرەكەكەنەۋە ئاراستەيان بۇ ھاتەۋە دېت، گۇندا
 لە فارس ۋ رۇمەۋە بۇيان دەھات، ئىستا لە رۇژھەلات و رۇژئاۋاۋە بۇيان دېت!
 تەنھا قەلەيەكىش، گە خۇى تىدا قايم كەن و لەو ھىرشە فىكرىيانە
 بىانپارىزىت، ئىسلامەو بەس..

فەرمودەى پېغەمبەرى خواش ﷺ ھەر ھۆشدارىى ئەۋە دەدەتە
 مۇسولمانان، گە نەكەن بە گوئى ئەۋانە بەكەن ۋ گومانى باش بە شەرخوازيان
 بىبەن، بۇيە دەھەرمۇئ : (يَا أَبَا ذَرٍّ، تَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّ شَيَاطِينِ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ) قَالَ :
 قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلِلْإِنْسِ شَيَاطِينٌ؟ قَالَ : نَعَمْ شَرٌّ مِنْ شَيَاطِينِ الْجِنِّ^۱ واتە: ئەى ئەبۇ

^۱ نۇسەرى بەرپز ھەر ئەۋەندەى نۇسبە (ھەمان سەرچاۋەى تەبەرى ل ۵) بەلام ئەسلى رىۋايەتەكە
 بەم شىۋەيە : (عن أبي ذر قال : أتيت رسول الله ﷺ في مجلسٍ قد أطال فيه المجلس، قال، فقال : " يا أبا
 ذر، هل صليت؟ " قال : لا يا رسول الله. قال : " قم فاركع ركعتين " قال : " ثم جئت فجلست إليه، فقال : " يا

زەر پەنا بگرە بە خۇاى گەورە لە شەرى شەیتانەکانى مەزۇم ۋ جنۇكە، فەرموى
 « وتم : ئەى پېغەمبەرى خوا، چما مەزۇمىش شەیتانى ھەيە؟! فەرموى : بەلى
 لە شەیتانەکانى جنۇكە خراپەكارتەن.. ھەر لەو پېناسەو دەفەرموى : (لا تَقُومُ
 السَّاعَةُ حَتَّى يَصْعَدَ الشَّيَاطِينُ الْمُنْبَرُ) واتە قىامەت دانايى، تا نەبىنىت، كە شەیتان
 دەچنە سەر مەنبەر!

لەم دیدو بۆچونەو، كە قورئان و فەرمودە نیشانى دەدەن، ھەست دەكەين،
 كە شەیتانى فېكر ھەيە، شەیتانى پەرورەدەي ھەيە، شەیتانى رۆشەنبەرى
 ھەيە، شەیتانى ئەدەب و كەلتور ھەيە، شەیتانى ھونەر و جوانكارى ھەيە،
 شەیتانى راگەیانەن ھەيە، شەیتانى بەرەلایى ھەيە، شەیتانى جەلەبەرگ ھەيە..
 ھەر كەسك لاسايى ئەو شەیتانە بکاتەو، يان بە قەسەيان تىكەوئەت، ئەو
 ئەو شەیتانەى کردە بەسەرپەرستىارى خۆى، ئەو دۆستى ئەو شەیتانەيە،
 ئەوانیش پەشتیوان و ئاراستەوانى ئەمن، بەو ئىعتىبارەى، كە ھەردولایان
 بايەخدانى ھاوبەشیان ھەيە، پیکەو بەرەو بەك ئاراستە لەكاردان،
 ئاراستەكەشیان دژى ساغ و سەلامەتى ئوممەتەكەيە، دژى پیکەتەى
 ئوممەتەكەيە لە (باوەرو ھیجرەت ۋ جەھاد و دالەدان ۋ پەشتەگىرى) ئەگەر
 ھەبونیان ھەبو، يان دەبیئە بەرەستى رېى سازدانەوئە ئوممەتەكە لەسەر ئەو

أبا ذر، هل تَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شَيَاطِينِ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ؟ قال : قلتُ : لا يا رسول الله، وهل للإنس من شياطين؟ قال : نعم، هم شرٌّ من شياطين الجنِّ (ھەرومە ئىمامى ئەحمەد رىوايەتى کردە (مسند احمد/ مسند الانصار ژمارە ٢١٠٣٦) ھەرومە النساى: كەتاب الاستعاذە ژمارە (٥٥٠٧)، ئىمامى ئىبنى كەسیریش لە مەسئۇف/ عبدالرزاق ھەو ھىناوئەتەو.

^١ سەنەدەم نەدۆزىەو، نوسەرى بەرپەز لە پەرەوئەدا نوسىوئەى : گومانەم لەویدا نەيە كە ئەو شەیتانەى دەچنە سەر مەنبەر بەرپەز لە و تەربىيەى فەتنەو فەسادو شەیتانەکانى سەنەما كە رەمەزان دەچنە سەر مەنبەرى تەلەفەزىون ۋ نامۆزگارى دەكەن و دەرسى دىنىي و سەبەرى پېغەمبەران و پەيغەمبەرەکان دەلەنەو! ھەر ئەوانە خۇشيان بە دەرپەزى سەلەكە گەنجى نوپى نەرو مى لەسەر فەسادو و فسق ۋ دارمانى رەفتار و رەشت مەشق پى دەدەنەو.

توخمە سەرەكىيە پېكېننەي! يان دەبىتتە مۇرۇرۇ گياكەلەو مەشەخۇرى سەر رەنجى خواناسان، كە ھەول دەدەن زوتەر ئوممەتەكە بىناكەنەو.

ئا بەو شېۋىيە سەرپەرشتىيىتى شەيتانەكان لە ناخى كۆمەلگەدا وجودى خۇيان پەيدا دەكەن و دەك مەشەخۇرى شاراۋە گەشەو نەشۋىيە خۇيان بە نەينى دەكەن، تا لە كاتى گونجاۋياندا دەكو رەفتارى نامۇ لە كۆمەلگەكەدا دەردەكەون، ئىدى ئەۋەندە زىانبەخشانە تەشەنە دەكەن، كە چارەسەرگەردىيان قورستر دەبىت.

لە سەردەمانى دىكتاتورىتى شەيتانەكانى سىياسەت و گەدەبەلىيدا، كە دەزگا پەرۋەردىيەكانى ئوممەت، گۆچ و جەمان بوبون و بىرو زىرىي وشك ھەلاتبو، ئوممەتەكە بەرەو بەرەي نادىيىرى شەپرى شەيتانى جىۋكەو مەردەكانى جن دەكرايەو، ئەو بەرمەي نەدەبىنراۋ كارىگەرىي لەسەر رۇداۋەكان، راستەوخۇ نەدەكرد، رېپرەۋى خوارو خېچى ئەم بەرمەي، ھەندىك خستە جىھانى ئالۋىزى ۋەسۋەسەو شەپرىۋى دەرونەو! ئەو ئاراستە بە كەيفى شەيتانەكانى سىياسەت و گەدەزەلەكانى رابوراردنى حەرام بو، كەيفىيان بەو جۆرە ئامۇزگارپانە دەھات، كە ئاراستەي خەلگەكە لەۋانەو بگۆرپىت بۇ شەيتانى جىۋكەو جىھانە نادىارەكەي!

دەزگاكانى پەرۋەردىيى ئىسلامى، دەبىت بگەرپنەو سەر ئەسلى پېناسەي شەيتان و، سەرپەرشتىيىتى شەيتان و واتاۋ مەبەست و كارىگەرىي لەسەر ناخى كۆمەلگەي مۇۋفائەتى.. دەبىت بە جىھانى دەروناسىدا بگەرپىت، تا بزانپت ئەو ھۆكارانە چىن، كە كەسانىكى زىت و ورياو زىرەك، بەرەو شەيتانىتى فېكرىي و سىياسى و ئابورى و رەۋىستى دەبەن؟! تا شارەزاپانە ئەو كەلپن و كونانە بگىرپت، كە ئەم دەرونانە لىيەو دزە دەكەنە جىھانى شەيتانىتىيەو، دەكەونە چەۋاشەكردنى ئەو خەلگە، تا زو، پەي بە چارەسەرى ببات، تا ئەو كەسانەش و كۆمەلگەكەش لە شەپرو شۆپرو ئازاۋەيان بەدور

بىگىرئىت.. ئەمە ئەركىكى گەورە پەرۋەردىكارانى ئىسلامىيە، قورئان زۆر جەختى لەسەر ئەمە كىردۈتەو، لەبەر گىرنگى و كارىگەرى شەيتانە فېكرى و سىياسىيەكانە، **كە** دەبىنىت قورئانى پىرۋز، بەردەوام باس لە شىۋە ئاراستە و ھۆكارى سەركەوتن و ئاسەۋارى پلانى شەيتان دەكات، تا بىناسىرئىن و پىيان لى بىگىرئىت، خۋاى گەورە دەرھەقىيان دەفەرەمۇئ : (وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ ءَامَنُوا قَالُوا ءَأَمَّنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَٰئِطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزَءُونَ) البقرة/ ۱۴ واتە: ھەر كاتىك كە توشى مۇسلمانەكان دەبن، دەسبەجى دەلئىن : ئىمەش باۋەرمان ھىناۋە مۇسلمان بوين! كەچى، كە بە شەيتانەكانى خۇيان دەگەنەو دەلئىن : ئىمە ھەر لەگەل ئىۋەين، ھەر گالتەو ھەشمەرى بەۋان دەكەين، **كە** وايان خالىي دەكەين، گۋايە باۋەرمان بە دىنەكەى ئەۋان ھىناۋە!

تەبەرى (رەحمەتى خۋاى لى بىت) لە تەفسىرەكەيدا لە ئىبنو عەبباسەو خۋا لىيان رازى بىت گىرپاۋىتەو، **كە** مەبەست لە (شەيتانەكان) لەم ئايەتەدا سەرانى جۈلەكەو كافرانى مەككەيە، ئايەتەكە ئامازە بە رەقتارى دورۋەكانى مەدىنە دەكات، **كە** سەرزاردكى وايان نىشان دەدا، **كە** گۋايە مۇسولمان بون، تا لەو خىرۋىرە چىكى مۇسولمانان دەكەوت پىشكار بىن، بەلام **كە** دەچۈنەو لاي شەيتانەكانيان لە سەرانى جۈلەكەو كافرىكان، جەختيان لە پىشىنەيان دەكرەدەو دىيانسەلمانەدەو، كە ھەر ۋەكو جاران كافىر! پىيان دەوتن، **كە** : ئىمە گالتەمان بە محمد و پاۋەرانى دىت، **كە** ۋا خالى بون، ئىمەش ۋەكو ئەۋان مۇسلمان بوين!

پىلەي دۈم : سەرپەرشتىيىتى ناوخۇي كافران و دوپوان و تاوانباران بۇ يەكتىرى :

چەندىن ئايەتى قورئان ھەن، كە ئاماژە بۇ ئەمە دەكەن وەكو :
 . (وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ) الجاثية/۱۹ واتە: ستەمكاران دۇست و
 سەرپەرشتىيىرى يەكتىر.
 . (وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ) الانفال/۷۳ واتە: ئەوانەي كافران، ھەمو
 دۇست ۋ سەرپەرشتىيىرى يەكتىر..

كەوابو كافران و دوپوان و تاوانباران سەرپەرشتىيارو ئاراستەوانى
 شوپىنكەوتوھەكەنى خۇيانن، مەشقىيان پىدەدەن ۋ تەماشاي مومارمەسيان دەكەن،
 ئەوانىش، كە شوپىنكەوتويانن وەدەنگىيەنەو دىن و گوپراپەلى ۋ ملەكەچىي و
 دالەو پىشتىگىرييان بۇ دەرەبىر، ئاوا ئەوانىش بە ھەمويان ھەول دەدەن، كە
 ئوممەتى كوھر پىك بەيىنن ۋ دەسەلات لەسەر زەويدا پەيدا كەن و، خىرو بىرى
 زەوى لە خۇيان بەش كەن، تا خراپەكارىيى بىلەو كەنەو.

۴ . پەرۋەردەو پەيوەندى دۇستايەتى :

قورئان زۇر جەخت لەوۋ دەكاتەو، ۋ دو جۇر سەرپەرشتىيىتى
 (وہلايەت) ھەيە، كە دەبىت پەرۋەردەكارانى ئوممەت لىكىيان ھەلاۋىرن، نەبادا
 تىكەل يەك بىن و، وەلانەكەش لە مىشكى خەلكىدا ئالۇز بىيىت، نەبادا
 پەيوەندى ئىنتىماي دىكە بىتە پىش و، وەلاى ئوممەت وئىنتىماي پەيام ۋ
 چەسپاندنى لاواز كەن، يان كارىگەرىيەكەي ۋ تاكەكانى ئوممەتدا سست كەن..
 دىاردەي زەق، ۋ وەلانەكانى ئىنتىماي تىدا تىكەل و پىكەل دەبىت،
 پەيوەندى خىزمايەتى ۋ خوین و بەرژەمەندىيە ئابورىيەكانە، لەبەر كارىگەرىي و

سروشى بونىتى، كە ئىسلام رېي پېداۋەدو ھانىشى داۋە، بەۋ مەرجهى لە سنورى (سىلەى روحم) دا بىمىنىتەۋەد، چونكە ئەۋ سنورە ھەر وا لە بازىنەى (ولاية الايمان) دا.. بەلام ئەگەر لەۋ بازىنە ھاتە دەرۋەد، بو بە پەيۋەندىيەكى دەمارگىرىى جاھىلىيى، ئەگەر بېچەۋانەى پەيۋەندى ئىنتىماى دىن و ئوممەتەكە بۆۋە، ئەۋ كاتە بە سەد تەئكىد، شويىنى لە بازىنەى (ئوممەتى ئيمانداران) دا نامىنىتەۋەدو تور ھەلدەدرىت! ئاماژە بەمەيە، كە خۋاى گەۋرە دەفەرمۈى : (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا ءَابَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَوَلَّيْكُمْ أَفَوَلَّيْكُمْ هُمْ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ إِنْ كَانَ ءَابَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسْكَنٌ تَرْضَوْنَهَا أَحَبُّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرٍ وَاللَّهُ لَا يَهْدَى الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ) التوبة/ ٢٣ - ٢٤ واتە: ئەى ئەۋ كەسانەى باۋەرتان ھىناۋە، ئەگەر باۋك و براكانتان ھەزلى كوفرياندا بەسەر ئىسلامدا، مەيانكەنە سەرپەرشتىارى خۇتان، ھەر كەسىكىشتان سەرپەرشتىارىتى ئەۋانى قىبول بىت، ھەتمەن ئەۋە ستەمكارە پىيان بلى: ئەگەر باۋك و نەۋەكانتان و براۋ ھاۋسەرەكانتان و كەسى عەشیرەتەكانتان و، ئەۋ سامان و مالىەى كۇتان كىردۆتەۋەد، ئەۋ بازىرگانىيەى خەمى بىبازارىيتان ھەيەۋ ئەۋ كۇشك و تەلارەى دلتان پىيان خۇشە، لە خۋاۋ پىغەمبەرۋ جىھادى رىي خۋاتان پى خۇشترە، دەى سا بەرامبەر بە خۋاى گەۋرە خۇ لە سەنگەر نىن ۱۱ چاۋەروانى ھاتنى ھەرمانى بن، خۋاى گەۋرە رىنمايى خەلكانى ھاسق ناكات.. پىغەمبەرى خوا ﷺ بە ئاشكرا ئەۋ كەسە لە (ئوممەتى ئيمانداران) دەرەكات، كە دەمارگىرىى جاھىلىيە تىدايەۋ خەلكى بۆ دەمارگىرىيەكەى بانگ دەكات، يان جەنگى لە پىناۋدا دەكات، يان پشتگىرىى دەكات تا دەمرىت!۱

^۱ ئاماژىيە بەۋ ھەرمودانەى، كە دۇى ئەۋ دىدو ھەلۋىستەيە، ۋەكو ھەدىسەكەى جۈندۈبى كورى عەبدالله خوا لىي رازى بىت لای ئىمامى مۇسلىم، كە دەفەرمۈى (مَنْ قَتَلَ تَحْتَ رَايَةِ عِمِّيَّةٍ يَنْعَمُ عَصِيَّةٌ أَوْ يَنْصُرُ عَصِيَّةً فَقَتْلُهُ جَائِلِيَّةٌ) // مسلم/ الامارة ژمارە (۷۵۰) واتە : ئەۋى لەۋىر ئالاپەكى

حېكمەتى ئەو دېدو ھەلۋىستەى ئىسلام لە (دۇستايەتى ۋ سەرپەرشتىيارىتى)، كە بەو شىۋىيە ديارە لەبەر ئەۋىيە، كە بازىنى ئىنتىما بۇ دىن ۋ ئوممەتەكەى لە ناۋچەو نەتەۋىيەكدا ناۋىستىت، بەلگە بە ھۇى ئەو پەيۋەستە ئىمانىيەۋە، ھەمو سەرزەمىن ۋ ھەمو گەل ۋ مىللەتەن دەگرىتەۋە! ئاشكرايە لە ھەر شۇيىنىك ئىنتىماى نەتەۋە زالبۇ بەسەر ئىنتىماى عەشىرەتدا ئەو نەتەۋىيە زالتىر دەبىت بەسەر ناۋچەيەكدا، كە ۋەلەنەكە بۇ عەشىرەتىكە.. چۈنكە تا بازىنى ۋەلە بەرۋىراۋانتر بىت، كۆمەلگارىى زياتر دەخۋازىت، پەيۋەندى توندوتۇلتىر دەخۋازىت، ئىدى پىكھاتەكانى ئوممەتەكە لە (باۋەرۋ ھىجرەت ۋ جىھاد ۋ پەيام ۋ دالەدان ۋ پىشتىگرىى) ساحەو وزەى زياترو جۇرتى دەكەۋىتە بەردەست، ھۇكارى تەكنۇلۇجىاۋ ۋ ئىدارەو رىكخستىنى وردەكارتر دەخۋازىت.. ئەمەش بە ۋلاتە دواكەۋتەۋەكانەۋە ديارە، ھەر ۋەكو بە پىچەۋانەۋە بە ۋلاتە پىشكەۋتەۋەكانى ۋەكو ئەمىرىكاۋ زاپۇن ۋ ئەۋرۋپاۋە ديارە.. لە ۋلاتانى زال ۋ بالادەستانى دەرئى دەبىنىت ۋەلانى تاك زۇر جار لە سنورى نەتەۋە دەرەجىت، كەچى ۋەلانى خەلگى ۋ ۋلاتە دواكەۋتەۋەكانى جىھانى سىيەم دا - گە ۋلاتى مۇسۇلمانانىش بەشىكە لىى - دەبىنىت بۇ تىرەو ھۇزو تائىفەۋ مەزھەبە! بۇيە رەنج ۋ چالاكى ۋ بايەخدانىش ھەر ۋا لە ناۋ جوغزى تەنگى تىرەپەرستى ۋ تائىفەگەرئىتەدا! ئەمەش ۋا دەكات ئامانجەكانىان بچوك بن، تمۇحاتيان بچوك بىت، بايەخدانىان بە شتى بچوك بىت، كە ئاۋاش بون، ئاسۋى بىرو گۆشەنىگايان كەم ۋ كورت بىنەو بەرھەمىشان كەمە!!

.....***.....

كۆپرانەدا دەجەنگىت ۋ بانگەشەى بۇ تىرەپەرستى ۋ دىمارگرىيە، يان عەشىرەتەكەى خۇى بە دىمارگرىانە سەردەخات، گەر بكوژرەت كۆزانەكەى جايلىيانەيە. ۋەرمۇدەى دىكەش لەۋبايەتەۋە زۇرن.

بەندى دەيەم

توخمەگانى پېكھاتەى ئوممەتى موسلمان

بەرامبەر بە تيۆرەگانى دەرونناسيى

بەشى يەكەم

پلەگانى پېداويستى لە نيوان ئىسلام و دەرونناسيدا

بەشى دوهم

پلەگانى پېداويستى لە نيوان پراكتيزى ئىسلام و

پراكتيزى تيۆرەگانى دەرونناسيدا

بەندى دەيەم

توخمەكانى پېكھاتەي ئوممەت و تيۇرى پېداويستىيى لى دەرونناسى نويدا

بەر جەستە كىردى پېكھاتەكانى ئوممەتى مۇسولمان (باوەرو ھىجرەت و جېھادو دالەدەن و پىشتىگىرى) لى ژيانى رۇزانەي كۆمەلە خەلگىكىدا، وەلامدانەوھى سىروشتى پېداويستىيە سەرەكەيەكانى مۇقاپايەتە، كە ئەمە لى دىنەي واقىعدا دىتە دى، ھەمە و زەمە تۈنەكان دىتەقەنەوھە و زەمە تەوۋى خۇيان دەبەخىش! بەمەش خەتەنە ئوممەتلىك و شارستانىيەك لىدايك دەبىت.. بە پىچەوانەشەوھە ئىھمال كىردى ئەمە توخمانە، يان شلوشىۋاۋا گىرتىيان، يان لىمبەردانان لى رىياندا، كۆمەلگەكە لى ئاسودەمى مەحرۇم دەكات، تاكەكانى كۆمەلگەكە لى ھەلپەكارىي مەسۇگەر كىردى پېداويستىيەكانى ژيانىاندا دەبن و خۇخۇيانە كار دەكەن، كارىگەرىي دەستەجەمەيان نامىنىت، تا خۇۋىست ۱ بېھىزەو پىز دەكەن، ئەوھى داپمان و داھىزانە! ھەنگاۋ ھەلپەنەنەوھە بەرەمە مردن!

زانستى دەرونناسى و كارگىرىي و سىياسەت و پەرۋەردى سەردەم لى پىراكتىزە (تەتبىق) كىردىدا بايەخى زۇرىيان بە (پېداويستىيە سەرەكەيەكانى مۇقۇ) داو، ئەو سەرچاۋەمەي لىمە پىراكتىزەكىرنەياندا وەكو تىۋرى رىنىشاندىان گىرتوپانەتەبەر. تىۋرى (پېداويستىيە سەرەكەيەكان) لى ئەبىرەھام ماسلوۋ

^۱ ئەبىرەھام يان ئىبراھىم ماسلوۋ لى يەكەمەي نىسانى ۱۹۰۸ دا لى شارى بىرۇكلىنى ئەمىرىكا لىدايكبە، يەكەمەي مىندالى خەوت مىندالەكەي باۋكە جۈلەكەكەيەتى كە لى رۇسپاۋە لىبەر ھەزارىي ھىجرەتەن بۇ ئەمىرىكا كىردى، لىبەر خاتىرى باۋكى يەكەمەي، جارىياسى خۇيىند، بەلام دواتر

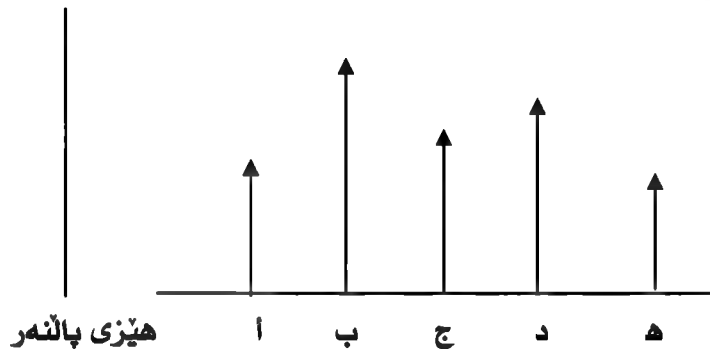
(Abraham Maslow) يە، گە پېشەۋاي مەدرەسەى دىمروناسى مۇقۇپايەتى
(Humanistic Psychology) يە، كە تەركىز دەگاتە سەر ئەۋەى كە مۇقۇ
تاك و بى وئەيەو وەكو ھىچ گىانلەبەرو ئازەللىك نىە..
بە شتېكى بەسۋدى دەبىنەم، كە خالە لىكچۈەكانى ئەو تىۋرپە
مۇقۇپايەتىەو، توخمەكانى پېككەتەى ئوممەتى مۇسلمان لە دىدى قورئائىدا
بەكەم، كە پېشتەر باسكان، كە لە مېزۋى ئىسلامدا پىادە كرا ۱

بايەخى چۈە سەر دىمروناسى و لەگەل ھارى ھارلۇ، كە ئەزمونەكانى لەسەر مەيمون دەگرد كەۋتە
كار، لە ۱۹۳۴ دىكتۇراى لەسەر دىمروناسى وەرگرت و دۋاى ماۋەى ۱۰ سال، كە بە مامۇستايەتى
زانكۋە خەرىك بو، مۇتەفەپىغ بو بۇ تىۋرپەكەى خۇى ۱ زۇر بە توندى ھېناپە پېش، ھەر وا
بەردەۋام لەسەرى نوسى، تا كرىپە تىۋرپك، كە ئىستا زۇرىنەى سىستىمى پۇژناۋاىى لەبەر رۇشناىى
تىۋرپەكەى ئەۋدا پېداۋىستى كۆمەلگەكانىان دىارى دەكەن.. ماسلۇ لە ۸ ھوزمىرانى ۱۹۷۰ كۆچى
دۋاىى كرىد..

بەشى يەكەم

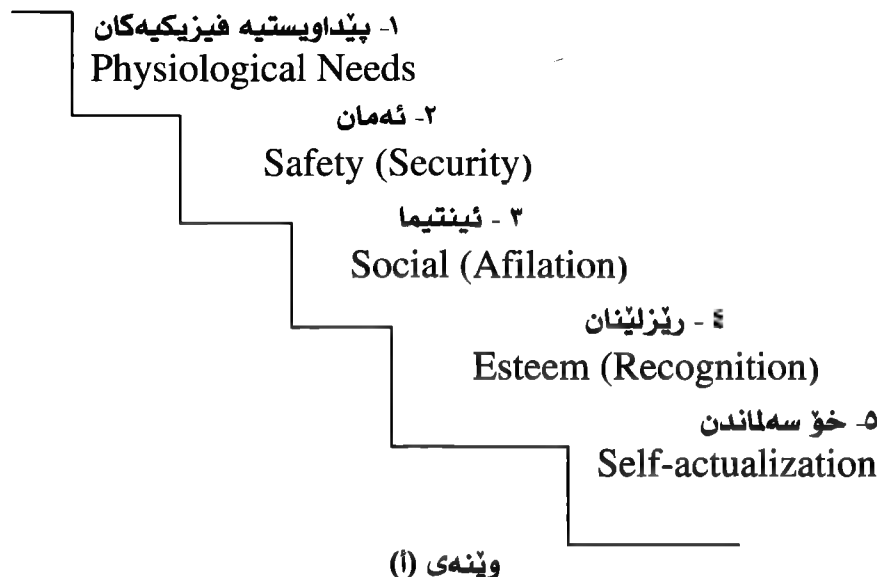
پەلەكانى پىداۋىستىيە سەرەكىيەكانى مەۋقۇ لە نىۋان بىنەماكانى ئىسلام و دەرونىاسى مەۋقايەتىدا

مەۋقۇ پىداۋىستى و پالئەرى زۆرن، ھەر يەكەيان كارىگەرىيەكى خۇي لەسەر بارودۇخ و چۆنىەتى رەقتارو ھەئوئىست گرتەبەرى ھەيە، شەرپالايانە بۇ ئاراستە كەردنى خاۋەنەكانيان، جارى وا ھەيە يەكەك لە پالئەرىكانى بەھىزەر دەبىت لەۋانى دىكە، جارى واش ھەيە ھەر ئەو پالئەرى لە كاتى تەردا كارىگەرىيەكى سەرەكى نامىنىت، دەشەت لە كات و شوئىنىكى دىارى كراودا، يەكەك لەو پالئەرانە، يان يەكەك لەو پىداۋىستىيە بىيەتە بەھىزەرىن پالئەرى، يان زۆرتەرىن پىداۋىستى، ئىنجا بىيەتە ھۆكارى بەگەر خەستەن ئاراستەى چالاكى. دەشەت بەم وئەيەى خوارەو ئەو پالئەى پىداۋىستى مەۋقەك نىشان بەرىت :

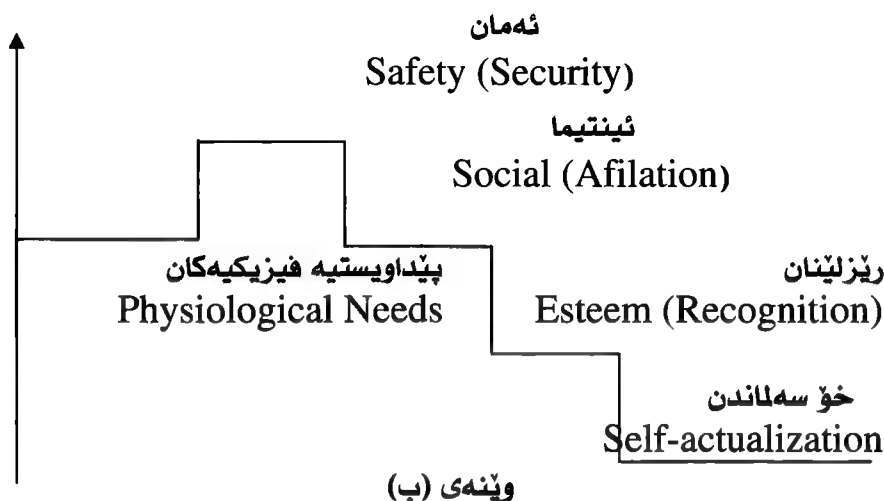
لېرىمدا پائىلەر يان پىداۋىستى (ب) بەھىزترە، بۆيە ۋا ئاراستەى
خاۋەنەكەى دەكات، كە بەرەو ئەو جۇرە چالاكىە بجىت، كە پىداۋىستىكەى
پى چارەسەر دەكرىت. ماسلۇ پىداۋىستىكەانى مروۇف پلە پلە دەكات ۋ ھەر
پلەپەكىان دەكاتە خانەپەك ۱

- پىداۋىستىيە فىزىكىەكان (Physiological Needs)
 - پىداۋىستى ئاسايش (_ Safety Needs _ Security)
 - پىداۋىستى ئىنىتما (_ Social Needs _ affiliation)
 - پىداۋىستى رېزلىئان (_ Esteem Needs _ Recognition)
 - پىداۋىستى بوارى خۇ سەلاندن (Self – actualization Needs).
- بەلام رىزبەندىى ئەم پىداۋىستىانە لە كەسىكەۋە بۇ كەسىكى تر، يان لە
كۆمەلىكەۋە بۇ كۆمەلىكى تر دەگۆرپت، بەم پىپەى خوارەۋە :
- ا) شىۋەى يەكەم : پىداۋىستىە فىزىكىەكان :

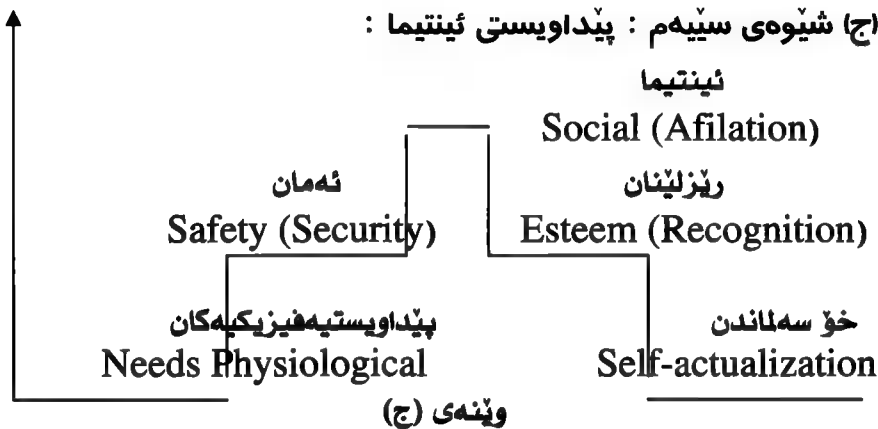
لە وېنەى (ا) كە لە سەرەومىيە، پىداۋىستىيە فىزىكىيەكان لە سەرى سەرەومەن، چۈنكە لە ھەمەوان زەرورىيەن، پىۋىستىرن، بۆيە دەبنە بەھىزىترىن پالئەنر، چۈنكە بون و ژيانىان لەسەر دەۋەستىت، ۋەكو پىۋىستى بە خۇراك بە خواردنەۋە، بە ھەۋاۋ ئاۋ، بە پۇشاك، بە جىگى ھەۋانەۋەۋە سوگنا، بە ھاسەرگىرى.. تا ئەم پىداۋىستىيەنە پىر نەبنەۋەۋە خاۋنەكانىان تىر نەبن، بە شىۋەيەكى ۋا، كە خاۋنەكانىان ھەست بىكەن، كە ژيانى فىزىكىيان مەۋگەر بۈۋە، ھەر يەك لە ئەندامانى لەشيان ئەركى خۇى بە شىۋەيەكى داۋاكراۋ جىبەجى دەكات و، ئەۋانەى جى بايەخى جەستەن ھاتۋنەتە دى، ھىچ داۋاكرايەكى دىكەى ۋەكو ئەمانە، نابىتە جى بايەخى سەرەكى.. پىداۋىستىيەكانى تر (ۋەكو مەتە كەردنى) لاي ئەۋ كەسەى ئەم پىداۋىستىيە مەۋگەر نەبۈۋە، جى بايەخ نىە..

(ب) شىۋەى دۈۋە : پىداۋىستى ئاسايش :

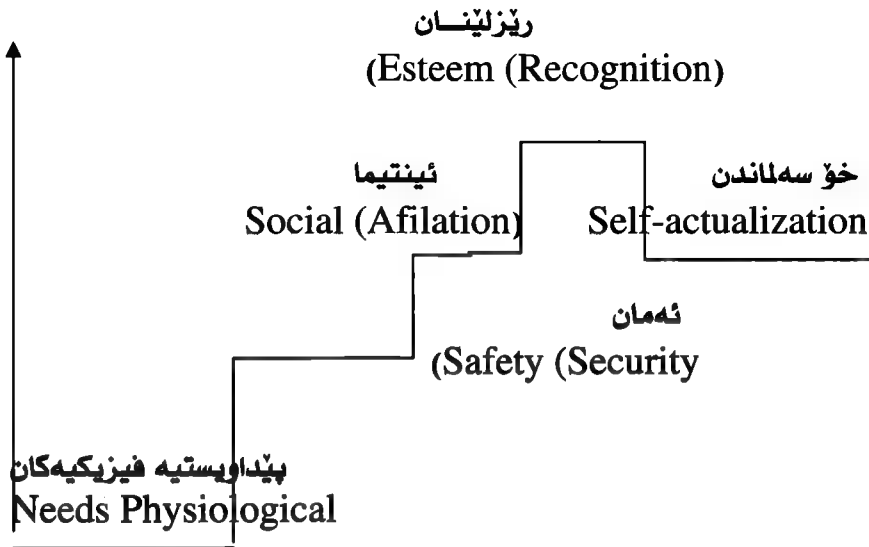
^۱ ۋەك ئەۋ نۆكتەى لە ناۋ لادىيەكاندا دىگىپرايەۋە، كە پىشمەرگە تراكتۇرى كابرايان بەكار دەھىنا پاشان پىيان دەۋت سوپاس، ھاۋارى ئى ھەلدەستا ، سوپاس بىدەم بە نان بە ئاۋ بە گازو رۇن، بە جى؟! چۈنكە ئەۋ پىداۋىستىيە سەرەكىيەكانى مەۋگەر نەبۈن.. (ۋەرگىپ)

كاتىك پىداۋىستىيە فىزىكىيەكان مۇگەر دەبن، پىداۋىستى دۋاى ئەو دىت
 كە لايەنى ئەمنىيەتە.. ھەر كەسىك خۇراك ۋە مال ۋە خىزانى مۇگەر بو، ئىنجا
 عەودالى دۋى ھىمنى ۋە ئاسايش (Safety Needs _ Security) دەپىت..
 ئىتر ھىنانەدى ئەمىيان دەپىتە خولىاي سەرى ۋە بۋى دەپىتە جى بايەخ ۋە
 پالئەرى سەرەكى چالاكىەكانى، پىداۋىستى ئاسايش ۋە ئەمنىيەت لەسەرى
 سەرەدەپەو بەھىزترىن پالئەردە.. پىداۋىستى ئەمنى واتە قوتار بون لە ترس ۋە
 بىم ۋە دلە راوگى ۋە مەترسى ئەشكەنجەى بەدەنى ۋە واتايى ۋە، مەحرۇم بونەوودە
 لەدەستدانى پىداۋىستىيە سەرەكىەكان، كە مۇگەر بون، ھەرودەها قوتاربون لە
 خەمى پاراستنى سامان ۋە مال ۋە ۋەزىفەو كارىك، كە پىداۋىستىيە سەرەكىەكانى
 جەستەى پىۋە بەندە، دىسان ئەمانى مەترسى جى ۋە رى، كە مەترسىيەك
 نەمىنىت لە ناوودە (ۋەكو ترسى دز ھاتنە سەر مال) يان لە دەرودە (ۋەكو شەر
 پى فرۇشتن ۋە روت كىردنەو شتى ۋا) روى تىكا.. ھەر كاتىك كەسىك مەترسى
 لە ئەمنىيەتى خۇى ۋە ژيان ۋە مال ۋە مندا ۋە سامانى ھەبو، ھەتمەن مۇگەر
 كىردنى ئەمانى دەبنە يەكەمىن پىداۋىستى سەرەكى ۋە پالئەرى سەرەكى
 چالاكىەكانى، ئىتر ھەمىشە لە خەمى ئەوودا دەپىت، كە چۇن مەترسىيەكان لە
 خۇى دورخاتەوودە ئەمانى دەست كەۋىت، ئەمانى ژيان، ئەمانى كارو رۇزى،
 ئەمانى مەئۋاۋ ھەۋانەودە، ئەمانى ياساىى..

سىيەمىن پىداۋىستى، پىداۋىستى ئىنتىمايە، چۈنكى مەرۇف، كە زىندەدومرىكى كۆمەلەيتە، ناتوانىت بە تەنھا بۇزى، ناتوانىت لەو خەلگەى وەكو خۇى دورەپەرئز بوەستىت، چۈنكى پىۋىستى بەومىيە، گە سەر بە پۇللىك مەرۇفى دىكە بىت، گە لە دىدو تىروانىنى خۇى نىزىكن، يان ئەو وا ھەست دەكات، ھەز دەكات بچىتە رىزى كۆمەلە خەلگىكەو، كە پىى رازىن، ئەمەش ئەوئەندى تر يارمەتى ئەوۋى دەكات، كە پىداۋىستى ئەمان و ئاسايشەكەشى، تا ئەو ئاستەى خۇى لىى رازى دەبىت، مەۋگەر كات، لەم رۋانگەو پىداۋىستىەومىيەتى، گە چاودەگىرئو ورد دەبىتەو، تا ئەو كەسانە بدۇزىتەو، كە پىى واىە پەيۋەندى بەستن لەگەلئاندا ئەم مەبەستەى دىننە دى.. لەم ھالەتەيدا پىداۋىستى ئىنتىما دەبىتە بەھىزترىن پالئەرى، وەكو لە وىنەى ج نىشاندرارو..

د - شىۋەى چوارەم : پىداۋىستى رىزلىنئان :

وېنەى (د)

دوای ئەوئى كاپرا پېداوئىستى ئىنتىماى تېر دەكات، ئىتر ھەولئى ئەوئى دەكات،
 كە لەناو كۆمەلەكەى خۆئىدا رېزى لئى بىرئىت و بېئىتە جېمەمانەو مەتەج كرىت،
 ئىتر ئەوئى، كە دەبىت بە خولئىاى سەرى و دەپەوئىت بە دەستى بېئىت، ئەم
 مەتەج و رېزىلئانەپەتى. ھەر وەكو لە وئەنى (د) دا نىشانندراوئە:

زۆر كەس ھەن كە برسى ئەم مەتەج كرىن ■ رېزىلئانەن، زۆر خۆئىان بە
 تەعلىماتى كۆمەلەكەپانەوئە پابەند دەكەن، تا مەتەج كرىن، تابلىن زۆر
 مولتەزىم و پابەندە، بەمەش زىاتر رېزى لئى بىرئىت و بە باشە باس كرىت، پىر
 كرىنەوئى ئەم پېداوئىستى، كاپرا دەكاتە جئى مەمانەى خۆئى، باوئەرى بە خۆئى
 دەبىت، ھەست دەكات تاكىكى كارىگەرى دەوروبەرى خۆپەتى و، ھەبونى
 زەرورىيە، ھەست بە ھىزىكى ناوئەكى و دەرەكى پارسەنگبونى كۆمەلەپەتى
 دەكات.. ئەم كاپراپە ئەگەر لەسەر ئەو بەخششەى ھەپەتى، لەسەر ئەو
 ھەلۆپەستەى ھەپەتى، مەتەج نەكراو رېزى لئى نەنرا، ئەگەر ھەلى تەواوئى بۆ
 نەپەخسىنرا، ئىنجا خۆئى دەكەوئىتە دۆزىنەوئى ھەلى نابەجئى و، چالاكى
 رەمىنەر و چەپەچەپ ■ چالاكى فېلگارىي! مندالى ساوا جارى وا ھەپە لە ھىچى
 كەم نىو ھىچى لئى نەكراوئە، بەلام لەپەر دەست دەكات بە گرىان بۆ ئەوئى
 سەرنجى ئامادەپوان بۆ لای خۆئى راکىشئىت و بەقوربان و بەساقەى بن، تا بە
 لاوئىدا بىن و ئاشتى كەنەوئە! فەرمانبەرئىك جارى وا ھەپە لەگەل
 بەرپۆمەبەرەكەى دەمىكاتە موحادەلەو شەپەقسە، بۆ ئەوئى سەرنجىان بۆ
 چالاكىەكانى خۆئى راکىشئىت، كە لە كاتى موناھەشەدا باسىان دەكات، تا
 بىبىستەنەوئە بزانن، كە چالاكى واى كرىوئە، تا رېزى بگرن. دەبىنئىت حەزبىكى
 بەرھەلستكارى حكومەت دەكەوئىتە رەخنەگرتنىكى توندوتىژەوئە، جارى وا
 ھەپە چالاكى رۆخىنەر ئەنجام دەكات، تا سەرنجى سەرانى حكومەتەكە بۆ
 رېزىلئان ■ جئى كرىنەوئە مەتەج كرىنئان بکەنەوئە، جارى وا ھەپە دەكەوئىتە
 خۆپىشانندان، تا ئاشت بكرىتەوئە وەكو مندالەكە بە لاوئىدا بىن!

دو پالئەر دەبنە دو پاترى بزاوتى پالئەرى پېداوئىستى، رېزىلئان و مەتەج
 كرىن : پلەووپاھە (Prestige) و ھىز (Power) ..

– پله‌وپايه (Prestige) : هه‌ستی پێداویستی هه‌بونی پله‌و پايه له
که‌سانێکدا ده‌بنه پائنه‌ر، که له خانه‌وادهیه‌کی پله‌داردا، یان له بارودۆخ و
شوێنه‌وارێکدا له‌دايک بوبێت، که پله‌وپايه سیمای گه‌وره‌یی و بیاوماه‌وێتی بێت!
خه‌لک به‌ پڕی و شیوه‌ی جیاواز هه‌وڵ بۆ وه‌ده‌ست هێنانی پله‌وپايه‌ ده‌ده‌ن..
هه‌ندی‌ک که‌س ته‌نازولی زۆر ده‌کات، تا ده‌ستی له پله‌و پايه‌یه‌ک گیر ده‌بێت، تا
له‌و پڕیه‌وه‌ پارمو سامانی زیاتری ده‌سکه‌وێت، ئه‌مه‌ پله‌وپايه‌ی بۆ پارمیه‌..
هه‌یه‌ پارمه‌ دمه‌ت، تا پله‌وپايه‌ی ده‌سکه‌وێت به‌و هیوایه‌ی لیوه‌شاومی خۆی
بسه‌لێنێت و، له‌و پڕیه‌وه‌ به‌ناوبانگ ببێت و مه‌ت‌ح بکڕێت.. خه‌لکانێک هه‌ن
هه‌مو شتیکیان له‌ پێناوی وه‌ده‌ست هێنانی ئه‌و پله‌وپايه‌دا ده‌ده‌ن، که له‌می‌ژه
چاویان تی‌پ‌پ‌روه‌، که‌چی که‌ پێی ده‌گه‌ن، پێی تی‌ر ده‌بن و هه‌وێی زیاتر کردنی
ناده‌ن، وه‌کو بلیت به‌وه‌نده‌ تی‌ر ده‌خوات وچه‌زه‌که‌ی دی‌ته‌دی! ئه‌م پائنه‌رمیه
که‌ ده‌یبینی‌ت له‌ گه‌نجدا به‌هێزه‌و، تا دی‌ت زیاتر هه‌وڵ ده‌دات بجێته‌ پێشتر،
به‌لام له‌ پیردا به‌رمو قه‌ناعه‌ت کردن ده‌چێت، به‌ تایبه‌تی که‌ هه‌ست ده‌کات
گه‌یشته‌ ئه‌و پله‌وپايه‌یه‌ی، که مه‌به‌ستی بو، یان لێی نزیک بۆته‌وه‌و نایه‌وێت
گۆڕانکارییه‌کی تر ببێت، نه‌بادا ئه‌مه‌ی له‌ده‌ست چێت، یان لێی بێته
خواروتر!!

• هیژ (Power) : ئەمیش دو جۆره : هیژی که سایه تی وهیژی پله و پایه که کهسانی و ا ههن هیژیان ههر نیه..

🕌 : شیوہی پینچہم : پیداوہستی ہواری خو سہماندن :

دواى نه‌وى كه سيك پيداويستى پله‌و پايه‌ى گوڤه‌لايه‌تى پر دهبیته‌وه‌و مه‌تج و ريژلينانى تيژ دهبیت، ويلي دوى نه‌و هه‌له‌ دهبیت، كه له كوڤوه‌ دهبست

‘کسانی و ادمینیت که کاریگریه کهیان به زانی خویانه و میه، به دیدو بیریان، به ریکخستن و وزه به گپر خستیان، به پیشه وایه تی و ناپسته وانیان.. ثم کسه له ناو وودو دهرمودی کومه له کی و خویدا همر کاریگره.. کسانی دیکش همن، که تمنها له ناو حزبه که دا کاریگریان ههیه، نهویش له بهر پله حزبیه کهیه، نابینیت کسانی و همن، که پله حزبیه کهیان لی دسینرتیه و، شوانیشان پی ناکرت!‘

بىكەۋىت، كە ۋا دەكات ئۇ ۋە پەلەۋ رىزەى بە نەمرى لە ناۋ خەلكىدا بىمىنىتەۋە!
 بۆيە دەگەرپى لە دوى ئۇ ۋە ھەل ۋ بوارو جىۋو رېيانەى، كە خۇى تىدا
 دەسەلىنىت، ئىدى ئەمەى لا دەبىتە بەھىزترىن پائەرى رەفتارو ھەئوۋىستى،
 ئەم پىداۋىستىەى دەبىتە يەگەمىن خولىاى سەرى ۋەكو لە وىنەى خوارىدا
 نىشان دراۋە :

پىداۋىستى خۇ سەلاندن، ۋا لە خاۋمەكەى دەكات، كە رەنجى خۇى
 دۈبەرەبەر گات ۋ بەسەر ھەمو كەندۋ كۆسپەكانىدا زال بىت، تا بچىتە پىشترو
 زىاتر ناۋ بەھىرنىت.. بۆيە دەبىنىت بىرمەند، يان نوسەر، يان شاعىر، يان
 ھۈنەرمەند بەھىزترىن بىنەماى فىكر ۋ جۋانترىن بەرھەمى دەخاتە بەردەست،
 سىياسى بەرنامەۋ بەيكەرۋ ئامانچ ۋ نەخشەى دادەپىزىت، تا خەلكى بى كەسب
 كات، فەرماندەى سەربازى سەركەۋتەكانى دىنوسىتەۋەۋ ئەنجامى ئىجابى
 شەرو پىكدادان ۋ جەنگەكانى دەخاتەۋە بەردەست.. ھەروھا جۆرە كەسەكانى

دیکه و خاوهن پیشه و ناو بهرهمهکانی دیکه.. هه مو له ههولئ ئه ودا دمبن،
که بهو شیوه بناسرین، که خۆیان وینای دهکیشن!

خه لکی له تیر کردنی ئهم چهزمیاندا شیوازو ریی جیاوازیان ههیه، هه یانه
له روی ئیدارییه وه کاریگه ریی خۆی دهمه لئینیت، تا ببیته بهرپوه بهرپکی
سه رکه وتو، هه یانه له بواری وهرزیدا خۆی ماندو کردوه، تا بجیته ئهو پله و
پایه ی، که تییدا مه تچ دهکریت، تا چه زه که ی خۆی به سه لماندن بونی خۆی
به ئینیت دی، یه کیکێ دیکه به خویندن، ئه وی دیکه به گۆرانی.. ئه ویان دایکه و
دمه ویت خۆی له خزمه ت کردنی زارۆکه گانی و په رومرده کردنیاندا بپسینیت،
تا ئه وه بسه لئینیت که دایکێکی سه رکه وتوه.. ئهو جهنگاوهره ش له م سه نگه ر بۆ
ئهو سه نگه ر رو به روی دزواری و مه رگ دمبیته وه، تا لای ئه وانیه ی ئهم پئی
خۆشه بیسه لئینیت، که ئازا بوهو باکی به مردن نه بوو.. یه کیکێ دیکه یان خۆی
به دمه سه سه ربازی دوژمندا ده ته قینیته وه، نه ک بۆ ئه وه ی خانوی بدمنی، یان
ئهمان، نه ک بۆ ئه وه ی پله و پایه ی بدمنی، یان مه تخی که ن، به لکو بۆ ئه وه ی،
لای خاوهن عه قیده یتالیه که ی بیسه لئینیت، که له راپه راندنی ته عیلماتی
بیروباومه که یدا نمونه یی بوو..

شیوازی تیرکردنی ئهم چه زه (خۆسه لماندن) له خه لکیدا جۆراوجۆره، به
گوپره ی قۆناغی ته مه ن دهگۆریت.. کابرای وهرزشه وان به گوپره ی تواناو
تاهه تی جه سه ته و وزه ی شاراهه ی خۆی تیده خورئ و ته کان دمدات^۱..

ئهو باس و لیکۆلینه وانیه ی دوا ی ئه برمه ام ماسلۆ باسیان له (خۆ سه لماندن)
کرد، هاتنه سه ر ئه وه ی، که دمبیت دو پالنه ری شاراهه ی تریش له کابرا دا
هه بیت، ■ به ره و خۆ سه لماندنه که ی بپوات ■ کۆل نه دات :

یه که میان پالنه ری لیها توپی، دوهم : پالنه ری چه ز کردنی هیانه دی..

¹ Abraham Maslow , Motivation and Personality (New York-Harper & Row puplisher ۱۹۷۰ PP ۳۵_۵۸) :

لېھاتويى ھەر ئەو نىيە، كە كابر چەند سىفەتتىكى ھەلگەوتويى زاتى ھەبىت، بەلگە دەبىت تواناي كۆنترۆل كىردى ھۆكەرەكانى بارودۇخ ۋ كەشى لەبارى سىرۇشتى ۋ كۆمەلەيتىشى ھەبىت، ئەو كەسانە، كە ئەم ھەزەمىيان تىدايەو ئەو پائەنرە وايان لى دىمكات پىنجى زۆرتىر بىدەن، ھەر بەھەندە، كە ھەز دەكەن ناگەنە مەبەست، بەلگە چاۋمىپى ئەۋەش دەكەن بارودۇخ ۋ گۆرپانكارىيە سىياسى ۋ كۆمەلەيتەكان بە شىۋەيەكى ۋا بگۆرپىن، كە ھەللىك بۇ ئەمانىش بىرەخسىت، يان ئەۋەندە تواناۋ وزمىيان بگەۋىتە دەست تا بارودۇخكە ۋا لىبىكەن بە سودى خۇيان بىتەۋە.. ئەمەش ئىعتىماد دەكاتە سەر ئەزمونى سەرگەۋىتن، يان شىكىستى كابرۋ چۆنىيەتى دىدى خەلگى بەرامبەرى.. ئەو كەسانە بە چاۋى سىلبىتتەۋە رۋانىيۋانەتە ئەزمونەكە، ھىممەتى ئىنتىماۋ ھەزى بەشدارى كۆمەلكارىيى نوپىيان لا دروست نابىتەۋە، چۈنكە ھەر ۋا دەزانن ئەزمونى رابوردو شىكىست خواردو بوۋە، ھەر كارىكى دىكە بەۋ بەرنامەۋ كەسانە بىرگىتەۋە، ھەر شىكىست دەھىننىت! ئەمانە دەبنە قوربانى ئەو بارودۇخانە بەسەرىياندا دەسەپىت، بارودۇخكە ئەمان دەگۆرپىت، ئەمان بارودۇخكەيان پى ناگۆرپىت! چۈنكە ئومىدو ۋىست ۋ ھىممەت ۋ تواناي گۆرپانكارىيان لە خۇدا مراندوۋ! بۇيە ھەزى خۇ سەلمانن لە مانەدا كپ دەبىتەۋە بەرەۋ پۈكانەۋە دەچىت! لەۋانەش نەپۈگىتەۋە، بەلام لەبەر زۆرى ئەزمونى سەرەكەۋتو - بە دىدى ئەو - قەناعەت ۋ ھەزى دىتە سەر بىدەنگى ۋ كەنارگەۋىتن.. لەم ھالەتەشدا لېھاتويىيەكە كپ دەبىت ۋ لەۋانە كۆمەللىك كىشە ئالۋىش بۇ دەرونە ماندوۋەكان بىخولقېننىت! چۈنكە بەرامبەر ھەمۇ ھەۋلىكى گۆرپانكارىيى، نمونە بە ئەزمونىكى شىكىست خواردو دەھىننىتەۋە، لە خۇ ۋ دەۋرۋەرىدا بىئومىدى ۋ رەشپىنى دروست دەكات! تەمەنىش بۇي ھەيە، كەسانى ۋا ھەن ھەزى خۇ سەلماننىيان پائەنرەيانە، بەلام لەبەرئەۋە چۈنەتە سائەۋە، ۋىست ۋ ھىممەت ۋ تواناي گۆرپانكارىيان كەم بۆتەۋە، باۋەرپان ۋا نەماۋە، كە دەتۋانن زەرۋەرتى ھەبۈنى خۇيان بىسەلمىن!

بەلەم پائىلەرى ھەز گەردى ھىنانەدى خۇسەلماندىن ۱ زاناينى دەروناسى تىيىنى ئەومىيان كەردە، ۲ ھەندى كەس پائىلەرى ھەزى ھىنانەدى مەبەست لايان زۆر بەھىزە، ھەندى كەسى تر - لەوانەپە زۆرىنەى خەلگى بن - ئەو ھەزو پائىلەرىيان لا، لاوازەو ھىچ جى بايەخيان نىە! دەلىي ھەزى خۇسەلماندىن لايان ھەر نىە..

پروڧىسۇر دىڧىد س. ماگىلاندى ئەم دىاردەمىيە وروژاند، تا ئىستاش خۇي و زانا دەروناسەكانى ھاوپىي لە زانكۇي ھارڧارد ھەر پىۋەى خەرىكن و لىكۇلىنەۋەى لەسەر دەكەن، دەيانەۋىت بزاند پىداۋىستى ھىنانەدى، تا چ رادەيەك پائىلەرە! تا چ رادەيەك گۆرەرى رەڧتارەو ھەلۋىست سازە! توۋىزىنەۋەو بەدودا چۈنەكانى ماگىلاندى ئەۋەى سەلماندە، كە ھەزى ھىنانەدى مەبەست پائىلەرەو دەكرىت ھەستى پى بىكرىت و، لە پائىلەرەكانى دىكە جوى بىكرىتەۋە، ھەر وەكو كە دەكرىت لە ھەر كۆمەلە مروڧىكدا دىراسە بىكرىت، كە دەكرىت بىكرىتە گەر دەسكرىت ڧەرامۇش بىكرىت..

ھەندىك رەڧتار ھەپە لەو كەسانەدا دەردەكەۋىت، كە پائىلەرى ھىنانەدىيە مەبەستىيان لا بەھىزە، وەكو :

۱. دىراسە گەردى شت بە وردى، پىش ئەۋەى دەست بداتە ئەنجامدانى.
 ۲. رىكخستى ھەستى بەرەۋىپىر چۈن و كەمكەردنەۋەى گىيانى موغامەرە.
 ۳. بايەخدان بە ھىنانەدى مەبەست، زىاتر لە ھاندان و خەلاتدان.
 ۴. بەكارھىنانى كاتى زۆر بۇ بىرگەردنەۋە لەۋەى دەبىت ئەنجام بدرىت.^۱
- ماسلۇ وا نابىنىت، كە پىداۋىستى ھەمو مروڧىك ھەر بەو رىزبەندىيە، كە ئەو دىيارى كەردە، بەلگە پىي واپە ئەۋە نمونەى زۆرىنەى خەلگى، دىنا كەسانى وا ھەن ھەر لەبەر خاترى كەسىك ھەز دەكەن مەبەستىك بىتە دى و ھەۋلىشى بۇ دەدەن.. ماسلۇ خۇي نمونە بە غاندى پىشەۋاى ھىندىستان

^۱ Paul Hersy , and Ken Blanchard : Management of Organizational Behavior , Englewood Cliffs ; NJ , Prentice Hall Inc. ۱۹۸۲ PP ۳۷_۴۰.

دەھشەتچىلەردە، گە قوربانى بە ھەمۇ پېداۋىستىيە فېزىكى ۋە ئەمىيەتەكانى خۇيدا تا پېداۋىستى تىر تىر كات، كە بىرىتى بو لە رىزگار كىردى ۋەلاتەكەى لە داگىر كىردى ئىستىعمارى ئىنگىلىزى^۲..

نامەۋىت بە رەخنەۋە بە قوللىنىمۇنە "نەمۇنەى" مەكەى ماسلۇدا بىچمەۋە، كە ئەۋەندە بە تاكە كەسەك، كە غاندى سەرسام بوۋا كەچى چاۋى ئەۋ نەۋە مۇسولمانە بەھىزەى پاۋمرانى پېغەمبەرى پېشەۋاى ﷺ لە مېژۇدا نەبىنىۋە، كە چۇن ھەر ھەمۇيان قوربانىاندا بە ھەمۇ پېداۋىستىيە سەردەكەكانى فېزىكى ۋە ئەمىيەت ۋە پەۋ پاىەى كۆمەلەيتى ۋە رىزو مەدەكەردى خۇيان لە پېناۋى سەلماندى بونى خۇيان لاي خۋاى پەرومردگار! نەۋەيەك، كە لە مېژۇدا دۇبارە نەبۇۋە، بەلئ تاك تاكى زۇر، لېرەۋ لەۋى پەيدا بون، بەلام ئاۋا لە نەۋەيەكداۋ لە شۇيەكدا پەيدا بىنەۋە، ئەۋە ۋەكو قورئان شايەتى لەسەر دەدا نەبۇۋە، چۈنكە ئەۋە پەۋ پاىەيەكە، تەنھا كۆمەلەيتى لە مۇسولمانانى يەكەم ۋە، كەمىكى تىرى لە پاشىنەى ئەۋان گىرەۋەۋە بەس!

دېقەت ۋە سەرنەجدانى ۋەرد لە قورئانى پېرۇز ئەۋە نىشان دەدات، كە خۋاى گەۋرە لە ھىنانەدى سىراتىزىتى كارى ئىسلامىدا، ئەم قوربانىانەى بۇ شۇيەكەۋتوانى ئەم دىنە نەكەردۇتە رېسايەكى بەردەۋام، بەلكو ۋەكو لە سىرەى پېغەمبەرى نازداردا ﷺ دەردەكەۋىت، لەۋ كاتانەدا بوۋە، كە بە دۋاى جىپەنەيەكدا گەپراۋە، تا ھىجرەتى بۇ بىكات، بىتوانىت پەلكانى پېداۋىستىيەكانى بۇ خۇى ۋە شۇيەكەۋتوانى، لەۋى رېكخاتەۋە لە ھەمۇ پېداۋىستىيە

^۲ Paul Hersy , and Ken Blanchard , Op , cit.P۲۹.

" باشلىرىن نەمۇنە مۇسلمان ۋە ھەۋلى بەدەستەينانى رەزامەندى خۋاى گەۋرەيە، ھەزى شەھىدبونى مۇسلمان، چ پەيۋەندەيەكى بە پەلكانى پېداۋىستى ماسلۇۋە نىيە، كاپرا بۇ ئەۋە خۇى نادات بە كۈشت، تا خۇراك ۋە خۋارنەۋەۋە خانو ۋە مالى دەسكەۋىت، پان ئەمانى دەسكەۋىت، پان رىزو پەلى كۆمەلەيتى دەسكەۋىت، پان خەلگى مەدەكى بىكەن ۋە رىزى لى بىگىر! چۈنكە ئەۋ، كە لە ژيانەكە دەردەچىت، چى لەۋ شتەنە بىكات، ئەگەر بۇشى بېيىنە دى؟! ھىچ.. بەلام رەزامەندى خۋاى گەۋرە بۇى بۇتە گەۋرەين پائەنەر، كە ھەمۇ دۇۋارەيەكى لە پېناۋا بە ئاسان دېۋە، خۇى تى فرېداۋە بى باك بوۋە، تا خۇى لەسەرى داناۋە!!

سەرەكىيەكانەۋە بۇ پېداۋىستىيەكانى ئەمان و پېزو ئىنتىما، كە دەبنە ھەلى رەخساۋى بەردەست بۇ سەلماندى لىۋەشاۋىيى و ھىنانەدى.. ئەۋەش بەۋ جىھادى لە پېناۋى ھەلگرتن و گەياندى پەيامى ئىسلام بە ھەمو جىھان دەيانگردد.. ديارە كە توخمەكانى باۋەرۋ ھىجرەتۋ، جىھادۋ پەيام و، دالەدان و پىشتىگىرى و سەرخستى، ھەمويان ھۆكارى كاريگەرىي واقىيەئەنى رەخساندىن و تىركردنى ئەم پېداۋىستىيەبەن..

توخمى باۋەر ھەستى ئىنتىما لە ئەندامانى ئوممەتدا ھۆلتر دەكاتەۋە دىدو تىرۋانين و بەرنامەۋ رىبازىكىان لە بىرو ھۆشدا لا گەللا ھەكەت، كە لەسەر (ناسنامەۋ رەگەزنامەۋ كلتور)ى مۇسلىمانانە دامەزراپىت، تا كەسايەتى تاك و كۆى ئوممەتەكە لە ھەمو لايەنەكانى ژياندا لە ئوممەتانى دىكە جوئ كاتەۋە..

توخمى وازوگۆچ (ھىجرەت) وا لە مۇسولمان دەكات پېداۋىچونەۋە بەردەوام بىكاتەۋە، تا بتوانىت واز لە شىۋازە ھەلەكانى چەسپاندى پېداۋىستىيە سەرەكىيەكانى مۇرۇفايەتى بھىنىت و راستر بە گۆپرەى دەرچەۋ داۋاكارىي كات و شوئىنى سەردەم دايانرېژتەۋە..

توخمى جىھادۋ پەيامەكەش پېداۋىستى سەلماندى بونى خۇ دەھىنىتە دى، ئەمەيە، كە دەروازەيەكى والا دەخاتە بەر دەم مۇسولمان، تا پو لە ھەمو جىھان كات و لە ھەر شوئىنىك بۆى لوا (لىۋەشاۋىيى) خۇى لە ھەلگرتنى پەيامى خاۋىيدا بىسەلېنىت، و لە ھەمو شوئىنىك، كە دىگاتى بېتە ھىزىكى كاريگەر لە فەرمان بە چاكەۋ بەرھەلستى لە خراپەدا، ئاۋا بە پەيامە خاۋىيەكەى دەتوانىت لە ھەر كۆى بېت (لىۋەشاۋىيى) و تواناى (ھىنانەدى مەبەست)ى خۇى بىسەلېنىت و ئەۋە نىشاندا، كە ئەم ۋەكو ھەر تاكىكى ترى مۇرۇف وايە، بەلام لەبەرئەۋەى ئەم پەيامىكى خاۋىستى ھەلگرتەۋە بۆتە توخم و رەگەزىكى كاريگەرتەر..

توخمى دالەدەدەنەگە پېداۋىستىيە سەرەكىيەكانى ئوممەت لەو لايەنەۋە دېئىتە دى، كە دەبىت ئەو بارودۇخە بىتە دى، كە ھەمو ئوممەتەكە ھەست بەۋە بىكەن، كە خاۋەنى خېرو بىرى ۋلات و كان ۋ سامانن، ھەمويان ماقى ئەۋەيان ھەيە ھەلى پەخساۋيان لەبەردەمدا بىت، تا گەشەۋ نەشۈنما بىكەن، ماقى سىروشتى خۇيانە بىنە خاۋەن نان و خىزان ۋ ئەمان، مال ۋ ھۆكارى ھاتوچۇيان مەۋگەر بىت، ھەروەھا بە قەدەر ئەو مافانەش ھەمويان ھەست بىكەن، كە ئەركىيان لەسەر شانەۋ دەبىت بە خۇشخالىيەۋە بەرەۋ پىرى بىچن.. ھەر ۋەكو لە بەشى پىنچەمدا باسى لىۋە كرا..

توخمى پىشتىگىرى پېداۋىستىيە ئەمىنيەكان مەۋگەر دەكات، كە ھەمو لايەك تەركىز لەسەر ئەۋە دەكەن، كە (شەرىعەت لەسەر ھىزەۋەيە)، ئىدى ھەمو لايەك ھەست دەكەن لە ئەماندان، دىنيا دەبن، كە تەننەت كەس بۇى نىيە غەيبەتەشيان كات، يان دوزمانيان بۇ دروست كات، يان راپۇرتيان لەسەر بنوسىت، لەۋە بى خەم دەبن، كە بەرەۋ چەۋساندەۋەۋ پەراۋىز كەردن و ئىلغا كەردنەۋە بىرېن! دۋاى ئەمە ھەست بەۋە دەكەن كە كەرامەتيان پارېزاۋەۋ رېزىيان لىگىراۋە، ۋەكو كاربەدەستانن ۋ ھەمو يەكسانن، ھەمويان بە پىي شەرع ماف و ئەرك و دەسەلاتيان ھەيە! ھەمويان بەرپەرسن لەۋەۋ ۋرەۋ وزەيان بۇ چەسپاندى زياتر دادپەرۋەرىيە بىخەنە گەر، تا سەتم لە ناۋ خۇياندا نەھىلن، ئەۋجا بىشبنە ھىزىكى نىۋ دەۋلەتى، تا رىي داگىركارى و شەۋر شۆۋر سەمكارىيە بگرن.. ئاۋا ھەمويان ھەست دەكەن دە لەۋ قۇناغەدان، كە دەبىت ھەبۈنى خۇيان بىسەلېنن.

ئەۋ خالەي لە ئاراستە ئىسلامىيەكەدا دەرھەق پەلەكانى پېداۋىستى مەۋ، بەناشكرا تېبىنى دەكرىت ئەۋەيە، كە ئاراستە ھىكرىي و سىياسىيەكە ئىسلام لەگەل قەناعتى باۋەرۋ پەرسىنەكان و دابو نەرىتە پەۋشتىيەكەدا تەرىب دەبنەۋە، ھەمويان دەبنەۋە ھۆكارى پېنىشاندىنى راست، لە ھەمان كاتىشدا قورئان ئاراستە ھەلەي قەۋمەكانى تىرى غەپرە مۇسلماننىش دەخاتەۋە پىش چاۋ، تا ھەردو ئاراستە چەۋت و راستەكە لە پىش چاۋى دۋىنراۋەكان بىت، تا

خویان به‌راوردیان بکه‌ن! نمونه‌ی شیوازی ئەمه‌ دوعاکه‌ی سه‌یدنا ئیبراهیمه‌ که
 فه‌رموی : (وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ
 الْأَصْنَامَ ﴿۳۵﴾ رَبِّ إِنَّهُمْ أَضَلُّنَ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ
 غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿۳۶﴾ رَبَّنَا إِنِّي أَصْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ
 رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْعَدَةً مِّنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ
 لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ) ابراهیم / ۳۵ - ۳۷ واته : ئیبراهیم فه‌رموی : خواجه ئەم شاری
 مه‌ککه‌یه بکه به جیی ئەمن ۱ ئەمان و حه‌وانه‌وه‌و ئاسوده‌یی، خواجه خۆم و
 ئەولاده‌کانم له‌ بته‌رستن به‌دور بگره‌، خواجه ئەم بتانه (ئهو‌ی دایمه‌زاندون و
 له‌ بشتیانه‌وه‌ن و به‌ ناویانه‌وه‌ قسه‌ ده‌که‌ن) خه‌لکانیکی زۆریان گو‌مرا کردوه‌،
 خواجه هه‌رکه‌سیک په‌یامی تۆی وهرگرت و بوه‌ شوینکه‌وته‌ی من، تۆش له‌ خۆمی
 حسیب بکه‌، هه‌ر که‌سیکیش یاخی بو، سه‌ره‌یچی کرد ئەوه‌ خۆت لی‌بورده‌و
 خاوه‌ن به‌زه‌ییت. خواجه خۆت ئاگاداریت و من یه‌کیک له‌ ئەولاده‌کانم (که‌
 سه‌یدنا ئیسماعیله‌) له‌م بیابان و دۆله‌ وشک ۱ برنگه‌دا لای ماله‌که‌ی خۆت (که‌
 بۆ خواپه‌رستی دروستمان کردوه‌) نیشته‌جی کردوه‌، تا نو‌یژو تاعه‌تت بکه‌ن،
 ده‌ی سا تۆش لوتف بکه‌، با دل و دهرونی خه‌لکیان بۆ بخه‌وشی‌ت، تا خه‌لکانیک
 خوشیان بو‌ین و حه‌ز به‌ دیدنه‌ی و زیاره‌تیان بکه‌ن، جا خواجه بۆ ئەوه‌ی زیاتر
 شوکرانه‌بژی‌ر بن، له‌ به‌روبوم و حاسلاتیش پشکی خۆیانیان پی‌ بده‌.

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رموی : (وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنْ
 الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ
 وَتَبَسَّ الْمُصِيرُ ﴿۱۲۶﴾ البقرة / ۱۲۶، واته : به‌ یادی بی‌نه‌وه‌، که ئیبراهیم له‌ خوای گه‌وره‌
 ده‌پارایه‌وه‌ ۱ خواجه ئەم ناوچه‌یه (حیجاز که‌ مه‌رکه‌زه‌که‌ی مه‌ککه‌بوه‌) هیمن و
 ئاسوده‌و پر ئاسایش که‌، خواجه رزق و رۆزی دانیشتوانه‌که‌ی له‌وانه‌یان که‌
 باومر به‌ خواو به‌ رۆزی دوا‌یی ده‌ی‌نن، له‌ به‌ره‌م و حاسلات بده‌، فه‌رموی ۱

(من رۆزى ھەموان دەدەم) بەلام ئەوانەيان، گە باومر ناھىنن دواى ئەوۋى، كە كەمىك نان و ئەمانيان دەمى، ژىربارى سزاي دۆزەخيان دەكەم وبەرەم چارەنوسىكى زۆر بە ژانىان دىنم.

ئەم پارانەوانە بۇ پىر كىرەنەۋى پىداۋىستىيە سەرەكەكانى دانىشتوانى مەككەپە، پىداۋىستىيە سەرەكەكانى جەستە (بەرۋوبوم و حاسلات)، پىداۋىستىيەكانى ئەمان و رىزلىنان (تا خەلگانىك خۇشيان بوين و حەز بە دىدەنى و زيارەتيان بىكەن) ئىنجا ھۆكارەكانى گەشەى ئەو نەۋەو نەۋزادانەى سەيدنا ئىبراھىم بۇ سالج بون (تا نوپۇز تاعەتت بىكەن) و (بۇ ئەۋى زىاتەر شوكرانەبۇر بن).. چۈنكە نوپۇز كىردن ئەۋەپە، كە ماناكانى لە ژيانىكى واقىيى ھەست پىكرادا بەرجەستە بوپىت، دەنا حەقىقەتى سۇپاسگوزارى خۋاى گەۋرە ئەۋەپە، كە كوفرانەى نىعمەتەكانى سەرپىچى فەرمانەكانى نەكرىت..

ئەمما لە زانستى دەروناى نوپدا دەبىنن پلەكانى پىداۋىستى مەۋق دور لە باومرو دىدو تىروانىنى فەلسەفى و، لە بەھاۋ نەرىت و رەفتارو رەۋش دەخرىتە بەر دەست! ھەر ۋەكو زانستىەكانى تر نىشان دەدرىت! بۇيە دەبىنن ئەۋانەى ئەم تىۋرىەيان دارشتۋە بە لايانەۋە گىرنگ نىە، يان سۇراخى ئەۋە ناكەن، گە ئايا تىۋرىەكەيان بۇ خىر بەكاردىت، يان بۇ شەر!

ئە ئاۋا دەبىنن ھەردو دىدو تىروانىن و ئاراستەكە (دىدى ئىسلامى و تىۋرى ماسلۇ) لە پراكتىزە كىردى جىھانبىننەكەدا جىاۋازن.. ۋەكو لە بىرگەى دواتردا رۋنى دەكەپنەۋە.

بەشى دۈم

پەلەكانى پىداۋىستىيە سەرەكىيەكانى مۇۋ

لە نىۋان پراكتىزى ئىسلامىيەنە پراكتىزى دەرونىسى سەردەمدا

ئەو جىاۋازىيەنە لە دىدو تىروانىنى ئىسلام ۋ جىهانىنى تىۋرى دەرونىسى سەردەمدا دەبىرئىت، ھۆگارى سەرەكى ئەو خالە جىاۋازىيە گەۋرانەن، كە لە پراكتىزەكردنەكانىندا دەبىننن، كە دەشئىت لىردە ئامازە بە ھەندىكىان بىكەين :

يەكەم : مەۋگەر كەردنى پىداۋىستىيەكانى نان و ئەمان بۇ ھەمو توخمى مۇۋقايەتى بەرامبەردا مەۋگەر كەردنى تەنھا بۇ توخمىكى دىيارىكراو :

لە بىنەماكانى پەرۋەردە ئىسلامىدا، دەبئىت پىداۋىستىيە سەرەكىيەكانى نان و ئەمان بۇ ھەمو كەسەك مەۋگەر بىرئىت، كافىرەن، يان مۇسلىمان، ۋەكو لە دوعاكەى سەيدنا ئىبراھىمدا دەبىرئىت، ئەو زاتە پاكە، داۋاى ئەۋەدى لە خۋاى گەۋرە كەرد، كە تەنھا رىزق و رۇزى ئەو كەسانە بە نەۋەكانى بىدات، كە باۋەر بە خۋاۋ بە رۇزى دۋاىى دەھىنن (وَأَرْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ) بەلام ۋەلامى خۋاى مېھرىبان ۋا بو، كە ئەۋى باۋەرپىشى نەھىناۋە بە من ۋ بە رۇزى دۋاىى، كەمەك ھەر رىزق ۋ رۇزى دەدەم (قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا) مەبەست لەم كەمەتتە ئەو پىشكەى خۇبەتى، كە لە دىنيادا ۋەرى دەگىرئىت، چۈنكە لەبەر بى باۋەرپىتتەكەى لەو دىنيادا پىشكى خىرى بەرناكەۋىت.. بۇيە كەمىشە، چۈنكە

لە ماۋەى كورتى ژيانى دنيادا تەۋاۋ دەبىت، ئى ئەمە لە كۆى و پىشى مۇسلىمان لە كۆى، كە خۋاى گەۋرە لىي خۇش بوۋە خستۇيتىيە بەھەشتىكەۋە، كە ژيان تىيدا ھەمىشەيىيە ۋ ھىچ نازو نىعمەتلىكى كۆتايى نايات!

لەمەۋە ئەۋە بەدەست دىت، كە كەس لەم دنيايەدا بۆى نىيە يارى بە نان و ئەمانى خەلگى بىكات، كەس بۆى نىيە دەست لە رزق و رىزى خەلگى ومرداۋ، بە ھۆى جىۋاۋزى دىن و راجۋىي مەزھەب و ناكۆكى فىكرى ۋ دىدى سىياسى و نەرىت و عورف ۋ ھەئۆپىستى خەلگىيەۋە، نان وئەمانىان زەۋوت كات و داللدەۋ سوكنىيان لەسەر تەنگ كاتەۋە، تا ناچارىيان كات قەناعەتى خۇيان بۆ ئەم بگۆرپ! ئىسلام بە ھىچ شىۋەيەك رى نادات نكۆلى لە مافەكانى بونى خەلگى بىكرىت، رىنادات دەست بەسەر سەرۋەت و سامانىيان بىگرىت، بەرھەلىستى ھەمو حاكىمىكى دەكات، كە مۇچەى خەلگى بىرپىت، بە بەھانەى ئەۋەى، كە پىچەۋانەى شەرىى كىردو! ناھىلىت دەسەلاتدارانى ئىسلامى، بە ھۆى راجۋىيەۋە خەلگى لە كار دەرگەن و نانى خۇيان و مال و مىندالىيان بىرپىت.. قورئان پىرە لەم رىساينە، لەۋانە ۋ

- (لَيْسَ عَلَيْكَ حُدُودُهُمْ وَلَا يَكُنْ اللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ) البقرە/۲۷۲ واتە ۋ رىنمايىيان عايدى تۆ نىيە، ھەقت بەسەر ئەۋەۋە نەبىت، خۋاى گەۋرە خۋى ھىدايەتى ئەۋ كەسە دەدات، كە خۋى دەيەۋىت..

ھۆى ھاتنە خۋارەۋەى ئەم ئايەتە ئەۋە بو، كە ھەندىك لە مۇسۇلمانانى شارى مەدىنە، لەبەر ئەۋەى ژن و ژنخۋازىيان لەگەل جۈلەكەكانى بەنو قورەيزەۋ بەنۈننەزىردا ھەبو، پىشكە خىرى خۇيان دەدايە ئەۋان، كە ئەمان ئىسلامەكەيان ومىرگىت، وىستىيان ئەۋ پىشكە خىرە لە جۈلەكەكان بىگرنەۋە، تا ناچارىيان كەن بەرەۋ ئىسلامەكە بىن، ئىتر ئەۋ ئايەتە ھاتە خۋارەۋە، كە رى لە پىغەمبەرى پىشەۋاش ﷺ دىگرىت، كە شتى ۋا نابىت بىكات و دەبىت بە مۇسلىمانانىش بلىت، كە نابى رزق و پۆزى كەس بۆ قىۋلى ئىسلامەتى

بگرنهوه^۱.. واته نابیت تین ۱ فشاری ئابوری بکهنه وهسیله هاندانی خه لکی
بۆ موسولمان بون!!

ههه هه مان ئاراستهیه، که دهبینین کاتیک سهیدنا ئه بوبه گری سدیدی (خوا
لیی رازی بیت) ویستی ئه و خیره دی دایه هه ندیک له و یا وهرانه ی، که ئه و
بوختانه یان دهوته وه، که دهره ق عائیشه خانی خیزانی پیغه مبه ر ﷺ کرابو،
که کچی به ریزی ئه میش بو، ئه میش له تورپیاندا برپاری دا چیدی
خیره که یان پی نه کات.. به لام ئاراسته ی خوی گه وری بۆ هات، که کاری وا
نه کات و، هه ر به رده وام بیت له سه ر پیدانی ئه و خیره و خیراته به و که سانه!!

خوی گه وری هه رموی : (وَلَا يَأْتِلْ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقَرْبَى
وَالْمَسْكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ
غَفُورٌ رَحِيمٌ) النور/ ۲۲ واته : با ئه و که سانه تان، که خاوه ن فه زل و هه بون،
سویندی ئه وه نه خون، که ده ست بگرنه وه له به خشین به خزمانی ده سکورت ۱
به هه زاران و موهاجیرانی رپی خوا.. با لیبوردی بن و سینه فراوانه، گه ردن
نازاد که ن! مه گه ر ئیوه هه ز نا که ن خوی گه وری لی تان خو ش بیت؟ خوی
گه وری لیبوردی به به زمیه..

راسته نوممه ته موسولمانه که به رده وام به م ئاراسته خویایانه وه پابه ند
نه بو، هه ر له و ماوه ی حوکی خوله قای راشیدینه دا دهره وشایه وه، چونکه
له وه به دوا زۆر که س گه راپیه وه سه ر دیدو نه ریتی تیره وه ژۆز، خولانه وه ی
هاته وه سه ر (که سایه تی) یه کانی حوکه م، به لام نوممه ته که، تا ئیستاش هه ر وا
سهیری ئه و ره قاره خواره ده کات، که پیچه وانیه ی بنه مای شه رعه و، سه ر پیچه
له فه رمانی خوی گه وری سیره ی پیغه مبه ری پی شه و ﷺ و نمونه ی خوله قای

^۱ ته فیری ته به ری ب ۲ ل ۱.

راشىدىن و، كەس بۇي پىنە ناكىرىت ۋ ناتوانىت ھەنجەتى شەرىعيان بۇ
بەينىتەۋە..

ئەمما لەم كۆمەلگەنى سەردەمدا، كە بە گويۇرى تيۇرەكانى دەروناسى
نوئ دەپۇن، لەبەر ئەۋەى دىدو تيۇروانىنى جىھانبىنيان لەسەر كوفرو بىدىنى
دامەزراۋە، دەبىنىت چەسپاندنى ئەو تيۇرەش ھەر وا لىل ۋ خوارو پىرستەمە!
دەبىنىت رەنجەكانىان بۇ پىر كىرەنەۋەى پىداۋىستىيەكانى مەۋقى خۇيانە، نەك
مەۋقى ترا نان و ئەمان تەنھا بۇ ھاۋلاتيانى نىشتىمانى خۇيان مەۋگەر
دەكەن، تەننەت ئەمەشيان بە پىي بەرژەۋەندى چىنىكى تىرى سەرمایەدارى
ناو كۆمەلگەكەپە!! لەم مەۋگەر كىرەنەشدا ئەۋە دەكەنەۋە بە مەرج، كە دەبىت
خەلگەكەش كار كەن و باجى رەنج بەدەنەۋە، تا بەرەم زىاتىر بىت و،
ئەمانىش شايانى ئەۋە بن ئەو نان ۋ ئەمانەيان بۇ مەۋگەر بىرىت!!

ئەمما لە دەروەۋى ئەم كۆمەلگە نوپىيانەى سەردەم، ئەۋە ديارە، كە چۆن
سىياسەتمەداران ۋ عەسكەرىتارىاۋ خاۋەن بەرژەۋەندى كۆمپانىا زەبەلاھەكان و،
گەدەبەلەكانى سامان و ھەلسورپىنەرى ئالەۋ سالىھى بانكەكانى ئەم ۋلاتە
زەلھىزانەى لە ناو ۋلاتانى خۇياندا نان و ئەمان بۇ ھاۋلاتيانى خۇيان دەستەبەر
دەكەن، بەلام دەبىنرېن چۆن كەۋتەنەتە روتاندەۋەى مىللەتان و (ئىحتىكار)
كىردى سەرۋەت ۋ سامانى گەلان و ئىستىعماركىردىن! ھەمو دەبىنن چۆن
تيۇرى ماسلۇيان بۇ ستراتىژىتى دەست بەسەراگرتى خىرو بىرى جىھان
كىردۇتە پەيزەى سەركەۋەتن!! زۆر لە بىرمەندو پىسپۇرانى سىياسەت ۋ
نەخشەۋانانى پەرۋەردەى رۇژئاۋايى ئىعتىراف بەۋە دەكەن كە ۋلاتە زەلھىزەكان
تيۇرى ماسلۇيان لە ۋلاتانى جىھانى سىيەمدا، لەۋانە عەرەبى ۋ ئىسلامىيەكاندا
ۋا خستۇتە گەر تا بە بى توانايى بىيانخەنە گىژاۋى تەنگزەۋە كەندەلەنەۋە، تا

ھەمىشە ئاتاجى سىياسەتى دارايى خۇيانيان كەن و، وا بىيانھېلنەو، كە بە بى رۇژئاو دوزگا ئىستىعمارىيەكانى ھىچيان بۇ خۇيان بى نەكرىت^۱!

بەلام ئامىرو ئالىەتى ئەم دەستبەسەرا گىرتن ۋ پوتاندنەومىو، چەسپاندنى عەمەلى ئەم سىياسەتە سلبىيە، لە تيۇرى ماسلوۋە وەرگىراو، لەو سىستەمە ئىدارى و رەقتارە پۇلىسى ۋ مژىنە ئابورى و چەوت ئاراستە كىرنەومو دەردەكەوئىت، كە ولاتە پىشكەوتو زلھىزەكان، وەكو بەرنامەى ئامۇژگارىي دەيدەنە ولاتانى جىھانى سىيەم! كە پىرە لە كىشەى سىياسى و نەخشەى جەنگى ناوخۇيى كە وا دەكات ھەمو سەرومت ۋ سامانى ئەو ولاتانە رەھنى پارەى چەك و تفاقى سەربازىي و سىياسەتى چەوتى ئىستىھلاگى بىيىت! سەرنجامىش نە بەھىز بون، نە خۇگرتن، نە گەشەو نەشونما دىتە دى، نە ئاشتى و پىكەو زىانەكەى جارانيان بۇ دروست دەبىتەو، نە نان و ئەمان و پۇشاك و خىزان ۋ خانوبەرمەشيان لە جىيى كاۋلكر اوەكانيان بۇ دەستەبەر دەبىتەو! ئاوا دەبىنىت، تا دىن رۇتر دەچن! ھەر ولات ۋ گەلىكىش واى لى بىت، ديارە ئىتر لە ھاۋلاتياناندا ھىممەتى گۇرەنكارىي وتواناى ھىنانەدى مەبەست وليۋوشاومىي نابىنىت^۲..

^۱ خۇم ئەمەم لە پىسپۇرى گەورە پىرۇفىسۇر رىچارد كۇنان بىست، كە مامۇستاي زانستىيە سىياسىيەكانە لە زانكۇى پىتسبۇرگ و پەككە لە راۋىزكارانى كاروبارى ئىران و رۇژھەلاتى ناومرەست..

^۲ سەربارى ئەومش ھەمو ئەو ولاتانە دەبىنىت بە مىليارات دۇلار قەرزارى سىندوقى دراۋى نىۋو دەۋلەتى و بانكى نىۋو دەۋلەتى ۋ زەرۋە ئابورىيەكانى تىرى كۇمپانىا زەبەللاخە بى سىنورەكانىشيان دەبن!!

دوھم: مەسئۇگەر كىردى ئىمان و رىز بۇ جۇرى توخمى ھەمو مىرۇقىك، بەرامبەر مەسئۇگەر كىردى ئىمان و رىز بۇ توخمىكى دىيارىكراوى مىرۇق:

لە ئاراستە و بىنەماكانى پەرورمىردە ئىسلامىدا، تىركىردى پىداوئىستىيە
سەرەكىيەكانى مىرۇق لە مەسئۇگەر كىردى ئىمان و رىزدا بۇ ھەمو (بەنى ئادەم)،
بىنەوئەدى سەپىرى بىر و باو مىر و لات و رەگەزو توخم و رەنگ و كىتور و سەر و مىت و
سامانىيان بىكرىت، پەيوئەندى نىوان ئوممەتى مۇسلىمان ۋ غەيرە مۇسلىمانەكانى،
ھەمو ئىمانەنى تىدا دەرەوشىتەو، ھەمو ئىمان و پەلو رىزىمان وەكو يەك ھەيە،
چونكى پەيوئەندىيەكانى لەسەر دىدى ئىمانى، يان لەسەر پەيمان و ئىمانى
دروست بون، پابەندىبون و مىقا بە ھەردو كىشيانەو وەاجبە، ئىمانى مافى براپەتى
دىنى لەسەر مۇسلىمانەكان نىيە، پەيمانى ئىمانى پىيانەو وەھيە، چونكى يان
ئەھلى زىمىمەيە - يان مۇستەئىمىنە^۱.. پىغەمبەرى خۇش ۋەكەل كۇتا فەرمائىشتى
دىنئى خۇيدا، ھەر مۇسلىمانانى بەو و رادەسپارد، كە لەگەل ژنان و ئەھلى
زىمىمەدا جوان مىقاتار كەن..

بەلام لەم كۇمەلگە نوپىيانە سەردەمدا، مەسئۇگەر كىردى پىداوئىستى
ھىمىن و دىنئىيى ۋ رىز، تاپىبەت كراو بە توخمىك، بەرەگەزىك، بە كۇمەلە
كەسەك، كە ئىنتىمايەكى تاپىبەت كۆى كىردنەتەو، كە پىيان دەوترىت
(ھاۋلاتى) و، سىفەتى زۆرىنەيان بەسەردا داۋن! ئىدى ئىمانەنى لە دەرەوئە ئىمان
بازنەيەن، پىيان دەوترىت (پىگانە) و، سىفەتى كەمىنەيان بەسەردا دابىرون!

^۱ ئەھلى زىمىمە : ئىمانەن كە خاۋەن دىن و لە ساپە سەرورمى شەرىدان لە دارالاسلام.
مۇستەئىمىنەكان ئىمانەن، كە بە شىۋە كاتىي ھاتونەتە دارالاسلامەو، وەكو ئىمانەنى بە فەزەو
ئىقامەتى رەسمى ھاتون..

ئىتەر ھەمۇ پىلەكانى رېزۇ پىلەو پايلەى سىياسى ۋ ئابورى ۋ كۆمەلايلەتى، بە
گوپىرى ھەبونى ئەم سىفەتە بەسەرياندا دابەشكراۋدا

ئەمەن ۋ ئەمانەكەشيان تەنھا بەو كەسانە رەوا بىنيۋە، كە لە بازىنەى
ھاۋلاتىتىدا دىزىن، بەلام ئەوانەى لەدمرەۋەى بازىنەكەن . بە تايىبەتى ۋ ۋلاتانى
جىھانى سىيەمدا . ئەۋە بى ئەۋەى ھىچيان كىردى، جى گومانى! بۆيە دەبىنىت
لەو ۋلاتانەدا ئەوانەى ھاۋلاتىن، ھەمىشە لە ھەزەرى ئەۋەدان (بىگانە) كان
توخنيان نەكەۋن، ئەۋەندە لىيان نىزىك نەبنەۋە ، كە جىۋ رى ۋ نەيىنيان
بزانن، ئەمانىش لەو بى مەمانەيىيەى ھاۋلاتيان بەد گومان دەبن ۋ، ھەمىشە ۋا
ھەست دەكەن، كە ھاۋلاتيان گومانى بەدىان پى دەبن ۋ بە پىاوخراپيان
دەزانن! ئەم رەفتارە ھەلەنەش سال بە سال مومارسە دەكرىت، تا دەبىتە
نەرىتى باو ياسا! ئىدى دەروات بۇ پەنگ خواردنەۋەى بوغزو ھىن ۋ ياخى بون
ۋ شەرو شۆر، يان تەشەنەى ئاگرپىزىنى شۆرش ۋ جى بە يەكتىرى چۆل كىردن!!
زۆر لە راۋىژكارى موخابەرات ۋ سىياسەتمەدارەكانى رۇژئاۋا ئىعتىراف بەۋە
دەكەن، كە لە ۋلاتانى جىھانى سىيەمدا دىكتاتورى گەۋرەيان داناۋەو، بە ھىزو
ئاراستەى سەربازىانە پاراستويانن، تەگبىرى موخابەراتيانەيان بۇ كىردون ۋ
چاپۇشيان لە زىندان ۋ ئەشكەنچەدانىان كىردەو، تا حكومەت ۋ ھەمۇ دام ۋ
دەزگاكانى لە جىياتى ئەۋەى بىنە مسۆگەركارى دلىيى، ۋ رېز بونەتە دىرندەو،
رېزو ماقى مرققى ھاۋلاتى خۇيان ۋ پىشىل كىردەو، كە ئىرادەى خەللى
كۆمەلگەكە خەساۋە! گەر ھەمويان كۆكەيتەۋە ۋىست ۋ تواناى گۇرپانكارى
ھەلۋىستىكيان پى نەماۋە! ئە ئاۋا لەو كۆمەلگايانەدا رۇخى داھىيان ۋ جوانى ۋ
ھىمەتى سەلماندى خۇۋ، لىۋەشاۋىيى ۋ بەرھەمەنيان كوشتەو..

زاناي دەرونناس (سۆل ۋ. گلىرمان) وردەكارانە بە دوى ئەم دىاردەپەدا
چەۋە دىراسەو بەراۋردى كىردەو، ئەو دەلى ۋ تىركىردنى پىداۋىستىيەكانى

ئەمەن ۋە ئەمان بە شىۋەيەكى ھۆشيارانە، يان ناھۆشيارانە لە ناوچەيەكى
 بېھۆشىيى مەرۋەدا خۇ مەلەس دەدات، چۈنكى ئەو شتانەي ھەست پېكاراۋن، ۋەكو
 دەستەبەر كەردنى ئەمان ۋە سەلامەتى لە روداۋو كارەساتى جەنگ ۋە گەرتن ۋە
 نەخۇشىيى ۋە دابىن نەبۇنى بارى ئابورى ۋە ئەوانە، ھەمۇي ئەگەر پىي تەعبىر
 كەرنىشيان نەبىت، لە ناخدا پەنگ دەخۇنەۋە.. بۇيە لە ۋلاتە پېشكەۋتەۋەكاندا،
 ھەمىشە بايەخ بە كەشو بارودۇخى كار كەردنى كرىكاران دەدرىت، كرىكاران
 ھەست دەگەن زىان ۋە مافىان مەسۇگەرە، زەمانەتى كارىان ھەيە، كەشى
 كار كەردنىان خۇشە، ھەلى پەخساۋى داھىئانى نوپيان لەبەرەدەستدەيە.. كەچى
 لە جىھانى سىيەمدا ھىچ شەيئە لەم پىداۋىستىيە سەرەتايانە، نابىنىت
 دەستەبەر كرابىت! بە پىچەۋانەشەۋە لە ۋلاتانى جىھانى سىيەمدا، ماناى ئەم
 موفەردانە بونەتە بەرەبەستى بەرەمەيھەن، چۈنكى ھەر بە ناۋ ھەن!

گىلرمان بەردەۋامەۋ دەئى : (مەسۇگەر كەردنى ئەم ئەمان ۋە بارە دەرونيە، ۋە
 دەكات كرىكارەكان زوترو ئاسانتر بەدەنگ ئەركەكانەۋە بېن ۋە، خۇشتر بىكەۋنە
 راپەراندىنيان، ئەمەش ۋە دەكات بەرەمە زياتر بىت ۋە، بواری داھىئانى جۇرى
 باشتىشى بۇ پەخسىت..).

سېيەم ! مەسئۇگەر كىردى ھەلى ئىنتىما بۇ جۇرى توخى ھەمو مۇقۇڭ،
بەرامبەر مەسئۇگەر كىردى ئەو ھەلە بۇ توخىمىكى دىيارىكراوى مۇقۇ :

لە ئاراستەو بىنەماي پەرورمىدە ئىسلامىدا، ھەمو مۇقۇڭ دەتوانىت
ئىنتىماي خۇى لە (ناسنامە) ^۱ و (رەگەزنامە)، دائىرى باومىدا بدۇزىتەو،
دەتوانىت لە ھەر كۆپەك لەدايك بوبىت، لە ھەر دايك ۋ باوكىك بوبىت، لە
ھەر رەنگى پىست ۋ ناوچەك بوبىت، ئاستى ئابورى ھەرچەند بەرزو نزم
بىت، لە ھەر پلەو پاىيەكى كۆمەلەيتى كۆمەلگە جىاوازەكانى مۇقۇپەتەدا
بىت، ئاسان دەتوانىت ئىنتىماي ئىمانى خۇى راگەيىت.

بەلام لە كۆمەلگە نوپى سەردەمدا، گە بە پىي مەسئۇگەر كىردى پىداوۋىستە
سەرەكەكانى مۇقۇ (وەكو لە تىۋرى ماسلۇدا ھاتو) ناسنامەو رەگەزنامە
دىارى دەكات، بە داخەو لە رۋانگە داروۋىنىزمى كۆمەلەيتەو رۋانىۋىتى و،
ھەمو ئىنتىماكانى بۇ توخىمىكى مۇقۇپەيتى مەسئۇگەر كىردە، گە دەبىت خاۋەنى
(رەنگ) ۋ (توخم) و (پىشېردى ئابورى) تايىبەيتى بىت! ئەم سىفەتەنەش ھەر لە
پىاۋى سىي پىستەدا ھەيە، كە گۋايە ھەر ئەو شارستانىتەو، ھەر ئەۋىش
پىشكەۋتەو.. دۋاى ئەم كورت بىننە ھاتو، خەلگى ئەو كۆمەلگەنى ناساندەو،
كە لە دەرەۋى ئەۋانەى خۇيانن! بەو پىناسەش ناساندونى، كە خۇى بە راستى
زانىون! ئەمەش سەمەكى دىكەيە!! چۈنكە ھاتو خەلگەكى جىھانى
سېيەمى، بەپىي (رەگەزنامە) ۋ (ناسنامە) و (ئاستى پىشېردى شارستانىتەكەى)
پۇلىن كىردە ! سەربارى ئەمەش كەۋتۇتە لىكترازاندنى كلتورى
كۆمەلگەكانىيان و كلتورى ھەر يەكەيانى خستۇتە بەر تۆمەتبارى دادگا!

^۱ زاراۋى (ناسنامە) جىو پىي مۇقۇكە لە گەردوندا دىناسىنىت، زاراۋى (رەگەزنامە) كەش جىو
پىي ئەو لە كۆمەلگە مۇقۇپەيتەدا دىناسىنىت. (نوسەر)

ئەويانى ناۋ ناۋە گەلانى جىھانى سىيەم، كە درىندەن، كۆمەلگەى دۈكەۋتون..
ئىنجا لە ناخى نەۋەى نوپىياندا ھەستى (كلتور غەرىبى) رواندودە! تا ھەر لە
گەنجىھوۋە ۋا ھەست بىكەن، كە ئىنتىمايان نىيە، ئەمەش ۋاپان لى دەكەت ھەست
بە كەم ۋ كورتى بىكەن ۋ، بگەرپىن خۇ بە كلتورى پۇژناۋاى " شارستانىتى "
تەۋاۋ كەن! بە تايىبەتى لە بۈارەكانى رەۋشتو كۆمەلەپەتەھو! ئەمەش
خۇدۇپرانىدەۋ داۋاكرادەكەپە..

چۈارەم : مسۆگەر كىردنى بۈارى خۇ سەلماندىن بۇ جـۈرى
توخمى ھەمو مرقۇقىك، بەرامبەر مسۆگەر كىردنى ئەۋ بۈارە
تەنھا بۇ توخمىكى دىارىكرۈۋى مرقۇق :

لە ئاراستەۋ بىنەماكانى پەرۋەردەى ئىسلامىدا، بۈار كىردنەۋە بۇ سەلماندىن
بۈنى خۇۋ لىۋەشاۋمى ماقى ھەمو (بەنى ئادەم)ە بى جىۋاۋىزى نىۋانىان،
ھەمۋىان دەبىت ھەلى رەخساۋىان لەبەر دەمدا بىت بۇ ئىسپاتى شىۋىتى خۇۋ
(ھىنانەدى مەبەست) لە رۈى فىكرى ۋ دەرونى ۋ ماددىيەۋە، چۈنكە ھەمو
بۇيان ھەپەۋ بە گۈپىرەى تۈاناۋ وزەى خۇيان، دەتۈان بەشدارى فەرمان بە
چاكەۋ بەرھەلىستى لە خراپە لە ھەمو جىھاندا بىكەن.. ھىنانەدى مەبەستى
ھەمۋانىش لە ۋاقىيەكى زىندۈى ژياندا، پىۋىستى بە (لىۋەشاۋمى) ھەمۋان
ھەپە، ھەمو دەبىت وزەۋ ۋرەى خۇيان پىكەۋە بە پىى ستراتىژىتەكى
پشودرىژانە بىخەنە گەر، تا بتۈان (بەرھەمىك زۇر گەۋرەۋ شىۋا) لە بۈارەكانى
زانستەكانى مەبەست ۋ، زانستەكانى ھۆكارو داھىناندا بىخەنە بەردەستى
مرۇفاپەتى..

ئەمما لە كۆمەلگە نوپكانى سەردەمدا، مەسكەر كەردنى بىوارى سەلماندى بونى خۇو ئىسپاتى لىۋەشاۋىيى تاك ■ كۆ تەنھا بۇ توخمىك، يان كۆمەلە خەلكىك مەسكەر كراۋە، بىوارى خۇ سەلماندىن و (لىۋەشاۋىيى) يەكەشىان، ھەر (بەرھەمى ماددى) يەۋ داھىئانە لە زانستىەكانى ھۆكارد، ئەگىنا بە ھىج پەيۋەستىك توخنى زانستىەكانى مەبەست ناكەون!

ئەمەش ھەر وا لە ناو كۆمەلگەكانى خۇياندا! ئەمما لە دەرمەۋى ئەۋ كۆمەلگەنەدا، ئەۋە سىياسەتى خۇيان پىادە دەكەن، كە بىرىتە لە فەراندىن و ھىئانى ھەزرى ۋلاتانى تر، تا لە ۋلاتەكەى ئەماندا بونى خۇى بىسەلىنىت! ئەم فەراندىنى ھەزرى شىۋازى خۇى ھەيە، ۋەكو پشى پشى بۇ كەردنى پەرۋەردىيى، رافەراندىنى ئەمنى، تىن و فەشارى پۇلىسى، ھاندان بۇ تىر كەردنى ھەزو پەر كەردنەۋەى پىداۋىستىەكانى، كە ھەزاران خاۋەن ھەز ■ پىسپۇرى، ۋەكو ئەم لە ۋلاتە بى ئاراستەكەى خۇيدا . ۋلاتانى جىھانى سىيەم . لىيان مەحرۇم! بەم شىۋەيە ئەم خاۋەن ھەزرى پىسپۇرۇ بىرتىزۇ زىرەكانە ۋلاتانى خۇيان جى دەھىلن، كە مىلۇنەھا ئاتاج (موحتاج)ى ئەمانى تىدايە، ھەزاران خاۋەن ھەزرى دىكەش، كە ھەر چاۋەرپىن پىداۋىستىە سەرمەكىەكانىان پەر كەنەۋە! لە پىداۋىستىە جەستەيى (فىزىكى)يەكان، كە پەرن لە پىداۋىستى خۇراك و پۇشاك و مال و خىزان، كە تا دەمرن ناگەنە سىيەكىشى! كەچى لەگەل ئەۋەشدا دەبنەۋە بە نمونەى لىۋەشاۋىيى و ئارامگىرى خۇسەلماندىن.. تا دەبنە سونبول و پىشەۋاى نمونەيى، بۇ نەۋەيەكى نوپى بىبەشتەر !!

ناومرۆك

بابەت	لاپەرە
نوسەر كى؟	۷
پېشەكى وەرگىز	۱۱
پېشەكى نوسەر	۱۵
كۆپەندى يەكەم: ئوممەتى موسولمان	۲۳
بەندى يەكەم: واتاي ئوممەتى موسولمان	۲۵
بەندى دووم: سەرمتاي پېكەومنانى ئوممەتى موسولمان	۳۷
بەشى يەكەم: دارىشتى زەمىنەى ئوممەت	۳۹
بەشى دووم: مەئبەندى بانگەوازى ئەقسا	۴۹
كارىگەرى تىرەخوازى عەربى لەسەر جەمكى ئوممەت دواى سەردەمى راشىدىن	۵۵
بەندى سىيەم: گرنگى ھىنانە دى ئوممەتى موسولمان	۶۳
كۆپەندى دووم: پېكەتەى ئوممەتى موسولمان	۷۵
جوارچىووى پېكەتەكانى ئوممەتى موسولمان	۷۷
بەندى جوارەم: تاكى موسولمان	۷۹
توخى يەكەم: تاكە موسولمانەكان	۸۱
بەشى يەكەم: گرنگى تاكە موسولمانەكان وەك توخمى پېكەتەى ئوممەتەكەيان	۸۲
بەشى دووم: گرنگى سىگۇشە ئىمانىيەكە لەم سەردەمەدا	۹۷
بەندى پېنجەم: توخمى دووم: كۆچ و پەناكۆچ	۱۱۹
بەشى يەكەم: ماناكانى كۆچ كىردن	۱۳۱
بەشى دووم: گرنگى كۆچ كىردن	۱۳۹
بەشى سىيەم: رۆلى پەرورەدە كىردن لە دارىشتەووى روكنى كۆچ	۱۳۶
بەندى شەشەم: توخمى سىيەم: جىھادو پەيام	۱۴۱
بەشى يەكەم: ماناي جىھاد	۱۴۳
مەيدانەكانى جىھاد	۱۴۷
بەشى دووم: ماناي پەيام (الرساله)	۱۶۲
گرنگى پەيام لە ھەبونى ئوممەتدا	۱۶۷
رۆلى پەرورەدە لە بەھىزكىردنى پەيامدا	۱۷۳
بەندى ھەوتەم: توخمى جوارەم: دالەمو مەنوا	۱۷۹
بەشى يەكەم: ماناي مەنوا	۱۸۰
بەشى دووم: روالەتى مەنوا ساز كىردن	۱۸۴
باسى يەكەم: بە ھەند زانىنى زەوى وئاومدان كىردنەووى بە جۆرئىك كە خوا دىمەوئى	۱۸۴
بېرگەى يەكەم: سود لە زەوى بەو سىفەتەى مەنوا و جىيى ھىمنى و ئاسودىيە	۱۸۶
بېرگەى دووم: زەوى كە سەرچاوى بىزىويە بۆ سود وەرگىرتنە	۱۹۲

- ۲۰۷..... بېرگەي سېيەم: ھاۋىيەشى ھەموان لە خاۋەنئىتى سەرچاۋى سامان و گىر نەكردىنى.
- ۲۱۴..... بېرگەي چۈارەم : سود لە زەۋى بەۋ سىفەتەي رىي بەرمو خاۋىستىيە :
- ۲۲۰..... باسى دۈم : گەشەپېئدانى بەھاي نىشتەجېبون
- ۲۲۵..... باسى سېيەم : رىزى نىشتەجې بۈنى مەۋۇد و دەرئەپەراندنى
- ۲۲۸..... باسى چۈارەم : پەيۋەندى نىۋان ئەمنىيەتى رۆزىي و ئەمنىيەتى دىنى
- ۲۳۱..... باسى پېئجەم : پەيۋەندى نىۋان مەۋاۋ چالاكى سىياسىي و چۈستى ئىدارىي
- ۲۳۵..... بەشى سېيەم : گرنگى مەۋاسازىي
- ۲۳۷..... بەرپرسىتى پەرۋەردەكارىي لە توخمى مەۋاسازىيدا :
- ۲۴۰..... پاشكۆيەكى كورت بۇ رىز كەرنەۋەي ماناي مەۋا
- ۲۴۷..... بەندى ھەشتەم : توخمى پېئجەم : پىشتىگىرى
- ۲۴۷..... بەشى يەكەم : ماناي پىشتىگىرى
- ۲۴۸..... بەشى دۈم : بوۋو مەيدانەكانى پىشتىگىرى
- ۲۴۹..... بەندى ھەشتەم : توخمى پېئجەم : پىشتىگىرى
- ۲۴۹..... بەشى يەكەم : ماناي پىشتىگىرى
- ۲۵۴..... بەشى دۈم : بوۋو مەيدانەكانى پىشتىگىرى
- ۲۵۴..... باسى يەكەم : پىشتىگىرى بىرۋىاۋەر
- ۲۶۲..... دۈم بوۋارى پىشتىگىرى : پىشتىگىرى دادپەرۋەرىي
- ۲۶۶..... سېيەم بوۋارى پىشتىگىرى : پىشتىگىرى ئازادى
- ۲۷۸..... چۈارەم بوۋارى پىشتىگىرى : پىشتىگىرى مۇسۇلمانى بەرمەنگار لە لايمەن دەزگا ئەمنىيەكانەۋە
- ۲۸۸..... پېئجەم بوۋارى پىشتىگىرى : پىشتىگىرى ئوممەت لە بەرمەنگاربونەۋەي دىكتاتورىيدا
- ۲۹۱..... شەشەم بوۋارى پىشتىگىرى : پىشتىگىرى بىرمەندان و جەماۋەر لە بەرمەنگاربونەۋەي دەسلەۋىدا
- ۳۰۱..... ھەۋتەم بوۋارى پىشتىگىرى : پىشتىگىرى ئوممەت لە بەرمەنگاربونەۋەي دەستدريزىي دەرمەكىدا
- ۳۰۷..... بەندى نۆيەم : توخمى شەشەم : سەرپەشتىياريي
- ۳۱۰..... بەشى يەكەم : ماناي سەرپەشتىياريي (الولايە)
- ۳۱۵..... بەشى دۈم : پەلەكانى سەرپەشتىياريي ئىماندارانە
- ۳۱۵..... پەلەي يەكەم: سەرپەشتىياريي خۋاي گەۋرە بۇ مۇسۇلمانان:
- ۳۱۶..... پەلەي دۈم: سەرپەشتىياريي نىزراۋانى خۋاي گەۋرە مۇسۇلمانان :
- ۳۱۷..... پەلەي سېيەم : سەرپەشتىياريي مۇسۇلمانان بۇ يەكترىي :
- ۳۱۸..... پەلەي چۈارەم : سەرپەشتىياريي خزمى مۇسۇلمان :
- ۳۲۰..... بەشى سېيەم : پەلەكانى سەرپەشتىياريي غەيرە مۇسۇلمان
- ۳۲۰..... پەلەي يەكەم: سەرپەشتىياريي شەيتان بۇ كافران و دۈرۋان و ياخيۋان
- ۳۲۷..... پەلەي دۈم : سەرپەشتىياريي ناۋخۋى كافران و دۈرۋان و تاۋانباران بۇ يەكترىي :
- ۳۳۳..... بەندى دىيەم : توخمەكانى پېككەتەي ئوممەت و تىۋورى پىداۋىستىي لە دەرونناسى نوۋىدا
- ۳۳۵..... بەشى يەكەم : پىداۋىستىي سەرمەكەكانى مەۋۇد لە نىۋان بىنەماكانى ئىسلام و
- ۳۵۱..... بەشى دۈم : پىداۋىستىي سەرمەكەكانى مەۋۇد لە نىۋان ئىسلاميانەۋ دەرونناسى سەردەمدا

یۆدابه‌زاندنی چۆرهما کتێب: سەردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

پەراي دانلود کتایبهای مختلف مراجعه: (منتدی اقرا الثقافی)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للكتيب (کوردی ، عربي ، فارسي)

الْأُمَّةُ الْمُسْلِمَةُ

دكتور ماجد عريسان الكيلاني

نوسینگہی تہ فہمیں
پیشکش: دہلی

ہدوینز - شہ قلمی دادگا - زیر ٹوٹیلی شیریں پلاص

ت: 2518138

موبائل: 07504605122

www.al-tafseer.com

tafseerooffice@yahoo.com

بارگ: امین مخلص